МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВИЙ ВІСНИК МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія:
ФІЛОЛОГІЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 19 том 1

Одеса
2015

Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України
відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 455 від 15.04.2014 р.

Серію засновано у 2010 р.

Засновник – Міжнародний гуманітарний університет

Друкується за рішенням Вченої ради Міжнародного гуманітарного університету
протокол № 4 від 24 грудня 2015 р.

Видавнича рада:

С.В. Ківалов, акад. АПН і НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – голова ради; **А.Ф. Крижановський,** член-кореспондент НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – заступник голови ради; **М.П. Коваленко,** д-р фіз. мат. наук, проф.; **С.А. Андронаті,** акад. НАН України; **В.Д. Берназ,** член-кореспондент НАПрН України, д-р юрид. наук, проф.; **О.М. Головченко,** д-р екон. наук, проф.; **Д.А. Зайцев,** д-р техн. наук, проф.; **В.М. Запорожан,** д-р мед. наук, проф., акад. АМН України; **М.З. Згуровський,** акад. НАН України,д-р тех. наук, проф.; **В.А. Кухаренко,** д-р філол. наук, проф.; **І.В. Ступак,** д-р філол. наук, доц.; **Г.П. Пекліна,** канд. мед. наук, проф.; **О.В. Токарєв,** Засл. діяч мистецтв України.

Головний редактор серії – доктор філологічних наук, професор **І.В. Ступак**

Відповідальний секретар – кандидат філологічних наук, доцент **Л.І. Морошану (Демьянова)**

Редакційна колегія серії «Філологія»:

Н.В. Бардіна, доктор філологічних наук, професор; **О.А. Жаборюк,** доктор філологічних наук, професор; **К.Б. Зайцева,** кандидат філологічних наук, доцент; **М.І. Зубов,** доктор філологічних наук, професор; **Е. Пирву,** кандидат філологічних наук, професор; **В.Д. Каліущенко,** доктор філологічних наук, професор; **Т.М. Корольова,** доктор філологічних наук, професор; **В.А. Кухаренко,** доктор філологічних наук, професор; **В.Я. Мізецька,** доктор філологічних наук, професор; **І.Б. Морозова,** доктор філологічних наук, професор; **О.М. Образцова,** доктор філологічних наук, професор; **Н.В. Петлюченко,** доктор філологічних наук, професор; **В.Г. Таранець,** доктор філологічних наук, професор.

Повне або часткове передрукування матеріалів, виданих у збірнику
«Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету»
допускається лише з письмового дозволу редакції.

При передрукуванні матеріалів посилання на
«Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету» обов'язкове.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 16819-5491Р від 10.06.2010

Адреса редакції:
Міжнародний гуманітарний університет, офіс 502,
вул. Фонтанська дорога, 33, м. Одеса, 65009, Україна,
тел. (+38) 099-547-85-90, www. vestnik-philology.mgu.od.ua

© Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.
Серія: «Філологія», 2015
© Міжнародний гуманітарний університет, 2015

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА СХІДНІ МОВИ

УДК 811.112.2'42 (045)

Артьомцев О. В.,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології
та перекладу і прикладної лінгвістики
Київського національного лінгвістичного університету

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО НІМЕЦЬКОМОВНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ДИКУРСУ

Анотація. У статті розглядаються особливості взаємодії різних типів концептуальної семантики в німецькомовному екологічному дискурсі. Під час аналізу розроблена класифікація дискурсоутворювальних концептів.

Ключові слова: екологічний дискурс, дискурсотворчі концепти, імплікація, взаємодія.

Постановка проблеми. З огляду на динамічний розвиток сучасної лінгвістики варто звернути увагу на той факт, що когнітивна методологія успішно завойовує позиції у формуванні нової парадигми знань – когнітивно-дискурсивної – і відкриває якісно нові перспективи для дослідження різнопланового когнітивного змісту й водночас прагматичної орієнтації мовних одиниць, які реалізуються в різних типах дискурсу [1].

Результатом наполегливої роботи дискурсологів є створення відповідної класифікації типів дискурсу, в основу якої покладено фактор диференціації сфер людської діяльності, у кожній із яких комунікація характеризується фаховою специфікою. Вагомим внеском у розвиток теорії дискурсу є низка досліджень, які торкаються проблеми концептуального аналізу політичного, юридичного, економічного рекламного типів дискурсу [2; 3; 4]. Поза увагою сучасної когнітивної дискурсології не залишається також і екологічний дискурс, що є формою використання мови для вираження специфічної ментальності як простору вербалізації знань у природоохоронній сфері [5].

Вибір екологічного дискурсу як об'єкта лінгвістичного аналізу зумовлений його основною відмінністю від вищезазначених типів тим, що він став масовим, оскільки екологічною освітою у вузькому та широкому розуміннях за незначний проміжок часу була охоплена велика кількість представників сучасного суспільства. У межах дискурсивної лінгвістики визначено критерії, за якими комунікація в природоохоронній сфері може бути виділена як окремий тип дискурсу. Такими критеріями є актуальність екологічної тематики на сучасному етапі розвитку суспільства; посилення ролі охорони довкілля на всіх рівнях суспільства; формування природоохоронної сфери як середовища людської діяльності; розширення й конкретизація у зв'язку з цим екологічного глосарію (фахової лексики); утворення та впровадження в комунікацію специфічних аксіологічних одиниць-термінів; установлення співвідношення політичної й екологічної коректності [8].

Виявлено, що екологічний дискурс не є семантично гомогенним, оскільки він тематично пов'язаний з іншими типами дискурсу. Так, наприклад, із політичним дискурсом його поєднує виражена апеляція до системи цінностей, яка сформувалася у відповідному суспільному середовищі протягом певного періоду розвитку. Більше того, у межах екологічного дискурсу реалізується юридична, природоохоронна, технічна проблематика (відповідно, і функціонує галузева термінологія), яка підсилює гетерогенність його концептуального змісту. Оскільки елементом екологічного дискурсу вважається етноментальна складова, вона, у свою чергу, впливає на особливості формування його концептуальної бази.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на достатньо велику кількість досліджень семантики екологічного дискурсу, у межах статті зроблена спроба проаналізувати концептуальні характеристики сучасного німецькомовного екологічного дискурсу (далі – НЕД) як динамічної концептосфери, за допомогою якої можуть бути відображені особливості екологічної свідомості німців – представників європейського екокультурного простору.

Актуальність вивчення концептуальних особливостей НЕД зумовлена процесом глобалізації суспільного життя в Європі й світі, що відображено в матеріалах німецькомовної комунікації у сфері природоохоронної діяльності. Отже, метою статті є дослідження принципів організації німецькомовного екологічного дискурсу як лінгвістичного явища шляхом аналізу концептуальних параметрів, що становлять стрижневу семантичну дискурсивну базу. Об'єктом аналізу в межах статті є дослідження вербального та невербального в семантичній єдності, яка базується на певних дискурсотворчих екоконцептах, що впливають на семантичні особливості формування й реалізації НЕД. Предметом дослідження є концептуальна база сучасного НЕД і її вплив на досягнення комунікативних цілей в екологічній сфері. Матеріалом дослідження слугували тематичні тексти німецькомовної преси, періодичних видань із проблем охорони довкілля, видані німецькою мовою в країнах ЄС і ФРН. Для подальшого здійснення семантичного аналізу НЕД обрано методологічну базу, сутність якої полягає в ідентифікації мінімальної диференціальної одиниці – поняття, за допомогою якого цей аналіз проводиться. У цьому випадку як диференціальна одиниця може виступати концепт, що складається з найбільш загальних, суттєвих ознак предмета або явища, результат їх раціонального відображення та осмислення [6]. Як відомо, концепт є комплексною мисленнєвою одиницею, яка актуалізується у формі поняття, фрейму, схеми чи уявлення. Такі концептуальні сутності можуть тісно переплітатися як у мисленнєвій діяльності людини, так і в її комунікативній практиці. Отже, одна лексична одиниця може репрезентувати в мовленні різні ознаки концепту за різних комунікативних умов, що залежить, як правило, від конкретної комунікативної ситуації. Якщо концепт отримує мовне вираження, то мовні засоби-репрезентанти концепту варто розглядати як його мовні ідентифікатори. У будь-якій мові концепт репрезентується низкою засобів, наприклад, лексемами та фраземами, вільними словосполученнями, структурними й позиційними структурами речень, які несуть у собі типові пропозиції (синтаксичні концепти), текстами [6; 7; 8].

Аналізуючи НЕД із когнітивного погляду в межах вищезгаданої методологічної концепції, ми виявили, що він базується на мегаконцептах Globalisierung, Umwelt, Energie, Klimaänderung, Abfall, серед яких ключовим є мегаконцепт Umwelt. Комунікація з проблем довкілля зводиться саме до цих концептів-ідентифікаторів, за допомогою яких можна однозначно констатувати, що йдеться саме про екологію. З огляду на їх особливий статус мегаконцепти варто кваліфікувати як дискурсотворчі, тобто такі, що здатні формувати семантичну основу екологічного дискурсу. Крім того, вони характеризуються комплексністю лексем-вербалізаторів. Принципово важливим є той факт, що зазначені мегаконцепти не утворюють синонімічного ряду. Мовленнєва реалізація такого типу концептів супроводжується вираженням категорій позитивності, негативності й модальності. Розглянемо концептуальну семантику цих базових для НЕД концептів більш детально.

Отже, серед базових дискурсотворчих концептів концепт Umwelt, як уже було вказано, посідає ключову позицію. Його семантичний обсяг розкриває ідея зв'язку людини з природою як середовищем життєдіяльності й суспільних відносин, у межах якої вона існує та на які вона активно впливає. Із загострення проблеми негативного впливу людини на довкілля виникла необхідність у мовному маркуванні такої негативної поведінки. Вона вербалізується, як правило, іменниками та прикметниками зі структурно-семантичним елементом Umwelt, наприклад: Umweltzerstörung, Umweltbelastung, Umwelteinflüsse, Umweltgift, Umweltschäden, Umweltkriminalität, umweltschädlich, umweltfeindlich. Унаслідок такої вербалізації в системі німецької мови з'явилися нові лексичні одиниці, які є індикаторами семантичної модифікації концептуальної структури композитів, що отримали статус репрезентантів концептуальної аксіологічної семантики негативності. Іншими словами, концептуально-семантична модифікація зумовила домінуючу роль негативності в концептуальній структурі новоутворених одиниць. Однак у межах екологічної проблематики виникла необхідність у позначенні й позитивних дій людини у сфері захисту довкілля, що спричинило утворення в системі німецькомовної номінації складних іменників і прикметників – дериватів зі складовою Umwelt, наприклад: umweltfreundlich, umweltbewusst, Umweltorganisation, Umweltschützer, Umweltbewusstsein, Umweltgesetz. Аналізуючи словникові дефініції композитів, ми виявили, що мегаконцепт Umwelt актуалізується в поєднанні з аксіологічним концептом позитивності. Концепт позитивності репрезентується цими лексичними одиницями приховано. За таких умов з'являються потенційні труднощі їх використання в умовах комунікації.

Наступним дискурсотворчим концептом у структурі екологічного дискурсу загалом є мегаконцепт Energie, актуалізація якого пов'язана з проблемою безпечного використання енергетичних ресурсів у сучасному німецькому суспільстві. Об'єктивні причини всередині суспільних відносин у ФРН зумовили зміни в оцінюванні громадянами причин і наслідків аварій на атомних електростанціях у США та Україні. З метою запобігання енергетичній кризі у ФРН намагаються ефективно реалізовувати систему політичних, економічних і технічних заходів. Для позначення низки таких дій у НЕД використовуються мовні засоби на рівні слова, словосполучення та речення, наприклад (відповідно): Energieeffizienz, Energiesparung, Energiesparmaßnahmen; erneuerbare Energiequellen einsetzen, Reduzierung des Enegiebedarfs; Man senkt den aktuellen Energiebedarf, wobei man die nachhaltigen Energiesysteme, die sparsamste Büro-und Computerausrüstung sowie auch energiesparende Beleuchtungstechniken einsetzt. Аналіз семантичних особливостей функціонування такого типу мовних засобів виявив, що вони сприяють актуалізації концептів із різним змістом, оскільки вони є результатом мовної репрезентації різних напрямів подолання суспільством енергетичної кризи. Так, наприклад, для мовного маркування процесу пошуку нетрадиційних видів енергії було введено лексичну одиницю Diversifizierung, яка використовується як самостійна функціональна одиниця (у тому числі як композит чи дериват), так і в складі словосполучення або речення. Енергетична диверсифікація передбачає використання технологій на основі поновлюваних джерел енергії – сонця, вітру, біомаси, які мають статус екологічно чистих. Отже, концепт «енергія» може актуалізовуватися у зв'язку з імплікованою семантикою концептів різного рівня абстракції, таких як відмінність, доповнюваність, альтернативність, захист довкілля.

Особливості взаємодії базового концепту Energie не вичерпуються вищенаведеним концептуальним аналізом, оскільки цей дискурсотворчий концепт семантично пов'язаний із концептом Sparsamkeit, який ідентифікується в семантичній структурі таких мовних одиниць, як Energiemaßnahmen, Energiesparung, Energiesparlampe, energiesparende Technologie, Reduzierung des Energiebedarfs, die sparsamsten Büro-und Computerausrüstung. Використовуючи такі одиниці в комунікативному процесі, мовці мають на меті вербалізацію процесу заощадження енергоресурсів у різний спосіб. Отже, базовий концепт Energie може знаходити свою актуалізацію в поєднанні із семантикою заощадження, способу та посилення дії. Виявлена шляхом семантичного аналізу концептуальна інформація свідчить про системність дій громадян ФРН у сфері заощадження енергоресурсів своєї країни.

Не менш суттєвим для структурування НЕД є базовий концепт Emission, який традиційно відображається лексичними одиницями – Emission і Abfall. У німецькій мові існує різниця в семантиці цих лексичних одиниць. Слово Emission позначає викиди шкідливих речовин в атмосферу, тоді як лексична одиниця Abfall слугує для номінації викидів шкідливих залишків виробництва, у тому числі й радіоактивних відходів, у воду і ґрунт. Концепт «викид» (емісія) вербалізується також у назвах шкідливих речовин (Schadstoffe) – CO2-Kohlendioxid, SO2-Schwefeldioxid. Спільною семантичною рисою цих понять є наявність лексичних засобів, які виражають концепт негативної аксіологічності, наприклад: Treibhausemissionen, CO2-Ausstoß, Luftverschmutzung, CO2-Fußabdruck, CO2-Anstieg in der Atmosphäre, Abgase, Abwasser, radioaktive Strahlung, radioaktive Abfälle, Ammonak, Mülldeponien, Stickstoffdioxid.

Заслуговують на увагу й лексичні одиниці з імплікованим концептом позитивної аксіологічності, який нашаровується на мегаконцепт Emission/Abfall. Загалом у мовній системі з'являються номінації з позитивною оцінкою діяльності людини в боротьбі за чисте довкілля. Такими можуть бути Reduzierung von Treibhausgasemissionen, wirtschaftliche Kosten der Emissionsminderung, Eindämmung der Emission von Industrie und Kraftzeugen. Досліджувані номінативні одиниці семантично гомогенні у вираженні концепту позитивної аксіологічності. Цей факт пояснюється тим, що внаслідок модифікації семантичної структури цих словосполучень концепт негативності елімінується, а замість нього актуалізується концепту-

альне значення позитивності. Носіями позитивності є лексичні одиниці Reduzierung, Verhinderung, які виражають концепт «мінімізація».

До нашого розгляду потрапляє лексична одиниця “emissionsarm”, що репрезентує концепт позитивної аксіологічності, завдяки якому виражається процес зниження ступеня викидів в атмосферу. Концепт зниження та концепт сприяння семантично дотичні, тому загалом словосполучення die Förderung von emissionsarmen oder freien Technologien слугує вираженню концептуальної семантики позитивної аксіологічності.

Висновки. Отже, НЕД характеризується гетерогенністю концептуальної семантики, яка за своїм статусом є дискурсотворчою. Багатоаспектність об’єктивної реальності у сфері природокористування й захисту довкілля зумовила особливості її відображення мовними засобами, які притаманні такому типові дискурсу. Базовими концептами НЕД, ураховуючи їхню стратифікацію, ми вважаємо концепти «довкілля», «енергія», «викиди», що розглянуті в межах статті, і концепти «глобалізація» та «зміна клімату», які зараховані нами до перспектив дослідження зазначеного кола проблем. Із базовими дискурсотворчими концептами на екологічну тематику взаємодіють концепти з нижчим рівнем абстракції, а саме: аксіологічність (позитивна, негативна), диверсифікація, відмінність, доповнюваність, заощаджуваність, мінімізація, сприяння, виклик часу, інтегративність, партнерство, домовленість.

Література:

1. Макаров М.Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М. : ИТД ГК «Гнозис», 2003. – 280 с.
2. Потапенко С.І. Мовна особистість у просторі недійного дискурсу: досвід лінгвокогнітивного аналізу / С.І. Потапенко. – К. : Видав. центр КНЛУ, 2004. – 359 с.
3. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса : дисс. … докт. филол. наук : спец. 10.02.01, 10.02.19 / Е.И. Шейгал. – Волгоград, 2000. – 431 с.
4. Серажим К.С. Дискурс як соціолінгвістичне явище: методологія архітектоніка, варіативність (на матеріалі сучасної газетної публіцистики) : [монографія] / К.С. Серажим. – К. : Вид-во Київськ. націон. ун-ту ім. Т. Шевченка, 2002. – 392 с.
5. Молодкин А.М. Эколингвистика : теория, проблемы, методы / А.М. Молодкин. – Саратов : Научн. книга, 2003. – 329 с.
6. Попова З.Д. Понятие «концепт» в лингвистических исследованиях / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – Воронеж : Изд-во Воронежск. ун-та, 1999. – 150 с.
7. Емельянова Л.Л. Оценочний компонент значения в семантической структуре слова / Л.Л. Емельянова, В.П. Коляда // Вісник Харківськ. націон. ун-ту. Серія «Романо-германська філологія». – 2005. – № 667. – С. 18–21.
8. Безугла Р.Л. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі : [монографія] / Л.Р. Безугла. – Х. : Вид-во Харківськ. націон. ун-ту ім. В.Н. Каразіна, 2007. – 332 с.

Артёмцев А. В. Концептуальные основы формирования немецкоязычного экологического дискурса

Аннотация. В статье рассматриваются особенности взаимодействия разных типов концептуальной семантики в немецкоязычном экологическом дискурсе. В ходе анализа разработана классификация дискурсообразующих концептов.

Ключевые слова: экологический дискурс, дискурсообразующие концепты, импликация, актуализация, взаимодействие.

Artjomtsev O. Conceptual basses of formation of environmental discourse in the modern German

Summary. The article discusses different types of peculiarities of interaction of conceptual semantics in the German environmental discourse. The analysis developed a classification of concepts, which form the environmental discourse.

Key words: environmental discourse, implication, actualisation, interaction, basic concepts.

УДК 811.124'02'373.612.2:808.5

Бабяк Х. М.,
аспірант ІІ курсу
Львівського національного університету імені Івана Франка

МЕТАФОРИЧНИЙ СПОСІБ УТВОРЕННЯ ЛАТИНСЬКИХ РИТОРИЧНИХ ТЕРМІНІВ (НА МАТЕРІАЛІ ТРАКТАТІВ ЦИЦЕРОНА)

Анотація. У статті розглянуто метафоризацію як спосіб вторинної номінації та джерело збагачення фонду латинських риторичних термінів. Здійснено спробу виявити когнітивне підґрунтя метафори. Під час класифікації риторичних термінів-матафор узято до уваги генетичний, тематичний, граматичний критерії.

Ключові слова: риторичні терміни, метафоризація, вторинна номінація, класифікація.

Постановка проблеми. Протягом багатьох століть дослідники вивчають таємниці метафори та її багатогранність. Ще Аристотель згадував про важливе значення метафори в мові, говорячи про те, що метафора здатна вдихнути нове життя в сухий текст. Саме Аристотель першим дав визначення метафори, називаючи її «перенесенням слова зі зміною значення або з роду на вид, або з виду на рід, або з виду на вид, або за аналогією» [1, с. 75].

Виклад основного матеріалу дослідження. Л. Мацько стверджує, що метафора виконує кілька функцій, а саме: номінативну, пізнавальну, образну [6, с. 145]. До важливих функцій метафори можна зарахувати також пояснювальну, адже вона є чи не єдиним способом прояснити складну дослідницьку ситуацію. Саме цей троп є найбільш стислим і компактним способом вираження наукової думки. І. Полозова зазначає, що головна функція наукової метафори полягає в розширенні за її допомогою горизонтів людського мислення й пізнання, так як тільки через метафору в науку здатний проникнути новий зміст [7, с. 325].

На вигляд метафора подібна до метонімії. Тому античні теоретики не завжди їх диференціювали (наприклад, Аристотель, який уважав метонімію різновидом метафори). Але їхня природа неоднакова. Метонімія пов'язана із суб'єктом або іншими референтними іменами речення. Метафора ж, навпаки, – з предикацією. Метонімія, змінюючи референцію, не змінює поняття. Метафора, не змінюючи референцію, утворює нові концепти. Отже, метонімія – це зсув у референції, а метафора – у значенні [2, с. 31–32].

Метафору можна розглядати під різними кутами зору, тому що це явище належить до мовознавства, стилістики, гносеології, психології й деякою мірою навіть до філософії. У сучасному мовознавстві особливо підкреслюється когнітивне підґрунтя метафори, оскільки вона слугує використанням мовного знака однієї концептуальної сфери для позначення поняття іншої за подібністю, аналогією, функцією, контрастністю тощо, створює нові смисли на когнітивному рівні [8]. Отже, метафора в мові відіграє роль корелята мислення. Але мислення як психологічний і пізнавальний процес не можна ототожнювати із суворо логічним, позбавленим чуттєвих елементів. Він виражається переважно за допомогою метафоричного мислення. Тому метафора надає образність і експресивність, і не тільки мові художньої літератури з її підвищеною емоційністю й емфатичністю, а й термінам, які б, здавалося, повинні бути стилістично нейтральними. Особливо характерно це для терміносистем античності, які ще остаточно не виокремилися в окремі підмови. Часто зустрічаються метафори в риторичних трактатах Цицерона, де він використовує їх не тільки для номінації термінологічних понять, а й намагається пояснити цей феномен [10, с. 177–180, 297].

Можна виділити три основні етапи в становленні терміна шляхом метафоризації. На першому етапі здійснюється відбір об'єкта дослідження за окремими розпізнавальними ознаками, які становлять первісне поняття про цей об'єкт. Це первісне поняття визначає вибір певного слова з лексичного фонду. Вибір найменування відбувається на основі подібності двох об'єктів за окремою ознакою, що є суттєво для поняття про новий об'єкт на конкретному етапі його пізнання. Визначення подібної ознаки, у свою чергу, потребує порівняння двох планів: значення загальновживаного слова та поняття про об'єкт, який підлягає термінологізації. Другий етап термінотворення – це етап концептуалізації. Він полягає в подальшому формуванні поняття об'єкта дослідження під впливом певного значення загальновживаного слова, що дає модель пізнання об'єкта. Цей етап характеризується інтенсивною розумовою діяльністю суб'єкта, що пізнає. Третій етап термінотворення – це процес закріплення обраної одиниці номінації за новим поняттям і, відповідно, розмежування семантичних планів на підставі того, що нове найменування набуває нового змісту. У зв'язку з цим нова одиниця номінації набуває «самостійної номінативної цінності» і стає терміном. Після утворення терміна загальновживане значення посідає місце внутрішньої його форми й слугує для мотивації. Водночас загальновживане значення як внутрішня форма терміна-метафори є його не повноцінним елементом, а лише фоновим значенням, що допомагає спеціалісту уявити об'єкт.

Перед тим як розпочати аналіз структурно-семантичних особливостей термінів-метафор і розгляд їх класифікації, варто дати визначення метафори. Отже, метафора (з гр. μετά – за + φέρω – нести) – один із основних тропів поетичного мовлення. У метафорі певні слова та словосполучення розкривають сутність одних явищ і предметів через інші за схожістю чи контрастністю.

В історії лінгвістики проблему класифікації метафор намагалися розв'язати такі відомі лінгвісти, як В. Москвін, В. Гак, Н. Арутюнова й ін. Одним із критеріїв класифікації метафор може бути їхній сигніфікативний компонент. Метафори класифікуються насамперед на основі того, що між предметами та явищами існує схожість, на підставі якої стає можливим

«ім'ям» одного предмета назвати інший, інакше кажучи, створити метафору. Предмети або явища можуть бути схожі формою, розташуванням, функцією, роллю, характером вияву, характером виробленого на наші почуття враження, ступенем вияву якоїсь одної властивості або якості тощо.

Традиційною й методологічно виправданою класифікацією термінів-метафор є поділ за джерелом їх походження. Найчастіше вихідною поняттєвою сферою в термінах-метафорах є явища, пов'язані з людиною та її діяльністю, і явища, пов'язані з природою, живою та неживою, чим і зумовлюється поділ термінів-метафор на антропоморфний і натуроморфний класи.

Але генетична класифікація не є вичерпною й абсолютно точною. Класифікація метафор якоюсь мірою повторює класифікацію найзагальніших форм і сторін людської практики. Тому мова не виключає класифікацій за структурно– та функціонально-семантичними ознаками, за частиномовною належністю об'єкта чи предмета асоціацій тощо, які ми теж будемо брати до уваги в роботі.

Античні теоретики виокремлювали чотири види перенесення [1]. Їх класифікація мала чітко виражені формальні ознаки, тому за ними пішли теоретики риторичного й поетичного мистецтва нових часів, зокрема професори Києво-Могилянської академії. Так, Митрофан Довгалевський розглядає такі види метафори: 1) перенесення значення з живого предмета на неживий; 2) перенесення значення з неживого предмета на неживий; 3) перенесення значення з живого предмета на живий; 4) перенесення значення з неживого предмета на живий [3, с. 303].

Отже, вони чітко виокремлювали два види метафор: метафору-оживлення й метафору-опредмечування. Сюди ж можна додати метафору-синестезію. Метафора-оживлення означає перенесення ознак із живого на неживе, із живого на живе (антропометафора, ботанометафора, зоометафора). Метафора-опредмечування – перенесення ознак із живого на неживе, із неживого на неживе. Метафора-синестезія – перенесення ознак з однієї сенсорної сфери на іншу (одоративна, тактильна, візуальна, аудіальна).

Основною тенденцією метафоричного утворення термінів є антропоморфізація. Термін походить від грецьких слів ἄνθρωπος – людина та μορφή – вигляд, форма, означає уподібнення будь-чого до людини або перенесення її фізичних та інтелектуальних властивостей на світ тварин, рослин, речей або природні явища. Крім того, позначення спеціальних понять назвами речей, пов'язаних із побутом людини, також може розглядатися як вияв зазначеної тенденції. Антропоморфізм властивий донауковому світоглядові людей, тому він покладений в основу майже всіх світових релігій і спирається на уявлення, що навколишній світ, включно з рослинами і тваринами, має людську подобу. Отже, перед нами приклад міфологічної метафори.

На сьогодні в сучасній лінгвістиці розрізняють два типи метафор – художню та мовну. Художня використовується для надання образності мови. Нерідко деякі твори набувають метафоричного характеру. Так, замогильна мандрівка Данте трактується як метафора людського життя. Мовна метафора широко представлена в словниках різного типу; її ще називають науковою, тому що вона функціонує в мові науки [9, с. 58–60]. Під цю категорію підпадають риторичні терміни-метафори в Цицерона, які можна поділити на іменникові, прикметникові (атрибутивні) й дієслівні.

Іменникові метафори діляться на одночленні метафори, у яких образність уже стерлася і залишилось переносне значення. Наприклад, quadrum (Or. 208) – чотирикутник, квадрат – у Цицерона набуває значення «порядок» і виступає як риторичний термін: redigere in quadrum numerumque sententias, що означає «підкорити думки порядку й ритму». Такі терміни-метафори, як superlatio (гіпербола), dubitatio (сумнів), distributio (розчленування), correctio (поправка до сказаного), similitudo (уподібнення), digestio (розчленування за пунктами), reticentia (замовчування), iracundia (гнів), obiurgatio (осуд), deprecatio (прохання), laesio (легке дратування супротивника), – це стилістичні засоби, котрі оратор повинен використовувати в промові. Термін festivitas (цікавість) (De or. II, 328; Inv. I, 27) визначає якість розповіді в промові, теж у трактаті є метафорою, як термін з'являється рідко й навіть у Цицерона витісняється терміном iucunditas. Обидві лексеми в такому вживанні об'єднуються властивою їм обом семою «веселість», що можемо вважати метафорою, оскільки йдеться про використання цього терміна в промові. Термін aenigma (De or. III, 167) – загадка, натяк, туманна мова тощо, транслітерований Цицероном із грецького слова αἴνιγμα. На його думку, прийом розвинувся з метафори, є важливою прикрасою мови. Часто зустрічаємо терміни celeritas et brevitas (De or. I, 17) – швидкість і стислість, що є вимогами до мови оратора під час як заперечення (respondendi), так і нападу (lacessendi) на супротивника. Метафорами є терміни venustas atque urbanitas (De or. I, 17) – вишуканість і столична витонченість; саме такі ознаки повинні характеризувати промову. У теорії смішного Цицерона зустрічаємо термін lepos (De or. II, 220) поряд і однаково з facetiae в значенні «приваблива дотепність». Ще один термін, який уживається в теорії смішного, – contumeliae (Or. 89) – обра́зи – прийом, який несумісний із простим стилем красномовства.

Іншим різновидом іменникових метафор є двочленні іменникові метафори, що в лінгвістиці прийнято називати ґенетивними конструкціями, бо другий їхній член виражений формою родового відмінка. Наприклад, linguae solutio (уміння вільно володіти мовою), vocis sonus (звучання голосу) – природні здібності, якими, на думку Цицерона, повинен володіти оратор. Термінологічне словосполучення rhetorum officina (De or. II, 157) – кузня ораторів – має яскраво виражений метафоричний характер. Терміном sal facetiarum (De or. I, 243) – сіль дотепів – Цицерон характеризує одну з рис красномовства. Словосполучення varietas colorum (De or. II, 54) означає «різноманітність кольорів»; тут ідеться про прикраси, виражені за допомогою блискучих слів (lumina verborum) або блискучих думок (lumina sententiarum). Термін verborum sententiarumque flores (De or. III, 96) – квіти слів і думок – утворений шляхом метафоричного порівняння слів і думок із квітами, які немовби засіюють і заквітчують мову. Також джерелом термінологічного словосполучення venustatis color (De or. III, 199) – прикраса привабливості, що є необхідною ознакою кожного з трьох родів красномовства, є естетична сфера. Ще один термін licentia poetarum (De or. III, 153) – поетична вільність, згідно з Цицероном, метафорично означає вживання в поезії маловживаних слів, переважно архаїзмів.

Часто вживані атрибутивні конструкції становлять структуру, що набуває переносного значення та позначає зовсім інше поняття. Атрибутивні метафори, або, як їх ще називають, метафоричні епітети, мають дві основні граматичні форми вираження – прикметник, дієприкметник. Наприклад,

urbana dissimulatio (De or. II, 269) – столичне прикидання; так образно називає Цицерон іронію в риторичній теорії смішного. Термінологічним словосполученням inculta oratio (De or. III, 97) – необроблена мова – Цицерон характеризує мову ораторів як грубу та невишукану. Цицерон також уживає термін spiritus angustior (De or. I, 261) – надто коротке дихання, щоб охарактеризувати вади, які переборов Демосфен щоденними вправами. Три роди стилю, якими повинен володіти досконалий оратор, Цицерон називає genus tenue (низький), genus medium (середній) і genus grave (важкий, поважний) (Or. 1-32), що набувають метафоричного характеру. Термінологічним словосполученням rhetorici libri agrestes (De or. II, 10) – грубі риторичні твори – Цицерон зневажливо називає книги переважно грецьких, також деяких римських теоретиків ораторського мистецтва. Термін dicendi lumina (De or. II, 114) означає «блискучі слова» і є одним із визначень фігури слова.

Дієслівні метафори зустрічаються в трактатах Цицерона рідше, ніж іменникові чи атрибутивні. Наприклад, таке термінологічне словосполучення, як in hominum mentibus vel ad iram aut ad odium aut ad dolorem incitandis (De or. I, 53), означає «наповнювати душі людей або гнівом, або ненавистю, або сумом». Іншими словами, емоційний і образний виклад робить предмет промови виразним. Про самих ораторів Цицерон каже ad permovendos et convertendos animos instructi et parati (Or. 20) – здатні та готові хвилювати й захоплювати душі людей. Термінологічне словосполучення odorari, quid sentiant, quid existiment, quid exspectent, quid velint, quo deduci oratione possint iudices (De or II, 186) побудоване на метафоричному переосмисленні сенсорного дієслова odorari, означає «рознюхати, що відчувають, що думають, чого чекають, чого хочуть судді й до чого їх можна схилити промовою». Метафоричне словосполучення ідіоматичного характеру lumen adhibere rebus (De or. III, 50) – прояснити справу – виконує прагматичну функцію, набуває в Цицерона термінологічного значення.

Як окрему групу можна виокремити антропоморфні риторичні терміни-метафори, які виражають усе, що стосується людини, її фізіологічних особливостей, побутового або соціального життя. Їх доцільно класифікувати за тематичними групами ключових слів, що входять до відповідного метафоричного контексту.

1. Антропометафори, ключовими словами яких є слова на позначення динамічної сфери життєдіяльності людини. Наприклад: res dicendo subicere oculis (Or. 139) – промовою поставити предмет перед очима слухачів, тобто відтворити перед слухачами предмет промови; circumscriptione ambituque, ut tamquam in orbe inclusa currit oratio (Or. 207) – у періоді, немовби замкнена в крузі, біжить промова; aucupium delectationis (Or. 84) – полювання за ефектом; infringendis concendisque numeris (Or. 230) – ломлячи та рубаючи ритм (зневажлива характеристика Цицерона на адресу азіанських ораторів).

2. Антропометафори, ключовими словами яких є конкретизатори індивідуальних властивостей людської особистості: concinnitas puerilis (Brut. 287) – дитяча дзвінкість (визначаючи заслуги Геґезія в розробці ритмізації прози й досягненні дзвінкості, Цицерон усе ж характеризує цю дзвінкість як дитячу чи учнівську); sapientibus sententiis gravibusque verbis ornata oratio (De Or. I, 31) – мова, прикрашена мудрими думками та багатозначними словами; gravior in laudando, acerbior in vituperando – вищий у похвалі, різкіший в осудженні (про ораторську майстерність Катона Старшого); depravata imitatio (De or. II, 242) – спотворене наслідування (під цим терміном Цицерон розумів щось на кшталт сучасної карикатури); incompta oratio (Or. 78) – непричесана, тобто неприкрашена мова (витончена мова стає чарівною через свою «неприкрашеність», подібно, як деяким жінкам до лиця відсутність прикрас); adipatae dictionis genus (Or. 25) – ожирілий рід красномовства; nimis alta et exaggerata oratio (Or. 192) – надто висока й пишна мова.

Також серед термінів-метафор зустрічаємо антропометафори, ключовими словами яких є маски-типажі, що образно характеризують людей, антропоніми, які визначають професійну зайнятість людини, її соціальний статус, психічні та фізіологічні особливості, наприклад: scurrilis dicacitas (De or. II, 244) – блазнівська уїдливість. Рідко трапляються термінологічні антропометафори, ключовими словами яких є соматизми: ex ipsis visceribus causae (De or. II, 318) – із самих нутрощів справи (про вимогу черпати матеріал із самої суті справи).

У Цицерона зустрічаємо метафори, що містять назви мистецьких понять, наприклад: scenica venustas (De or. III, 30) – сценічна краса; метафори, джерелом якої є водна стихія: flumen verborum (Or. 53) – текучість слів (дослівно, ріка слів); aequabilitas (Or. 53) – плавність мови.

Метафора-синестезія випливає з природно-біологічної властивості людини водночас переживати враження, одержані одразу від кількох органів чуттів. При синестезії до семантичних інновацій залучаються зорові, слухові, одоративні, смакові, тактильні образи, унаслідок чого виникає інтерференція різних видів сприймання довкілля. Синестезія створює в уяві реципієнта-читача віртуальну ситуацію «реалізму» багатьох реальностей.

Образи в зорових метафорах можуть охоплювати різнорідні асоціації, наприклад: luminosae et quasi actuosae partes duae (Or. 125) – два блискучі й немовби дійові засоби мови. Смакові метафори здебільшого репрезентують у мовленні традиційні художньо-образні парадигми, наприклад: salsus (De or. II, 251) – солений, сказаний із сіллю, той, який говорить із сіллю (гострий, глузливий) – один із термінів Цицерона в теорії смішного. Деякі метафори можуть ґрунтуватись на тактильних асоціаціях – genus argutum (Brut. 325) – гострий стиль.

Висновки. Отже, метафоризація як один із засобів вторинної номінації суттєво збагатила фонд латинських риторичних термінів. Вони структурно організовані. Небезпідставно дослідники, спираючись на ідеї Р. Якобсона, співвідносять метафору з парадигматичною віссю в структурі мови, тобто заміщенням поняття in absentia й установленням смислового зв'язку за подібністю [5]. Найвища метафорична продуктивність у риторичній термінології Цицерона властива іменникам, дієслівна метафора зустрічається рідше. Метафоричне термінотворення завжди супроводжується образністю, поєднаною з емоційністю, що з часом пригасають. Що стосується риторичного дискурсу Цицерона, то така образність і емоційність є досить свіжими, чим він відрізняється від сучасних наукових дискурсів.

Умовні скорочення творів Цицерона:

De or. – De oratore.
Inv. – De inventione.
Or. – Ad M. Brutum orator.

Література:

1. Аристотель. Поетика / Аристотель ; пер. зі старого. пер. Борис Тен. – К. : Мистецтво, 1967 – 134 с.
2. Арутюнова Н.Д. Метафора и дискурс / Н.Д. Арутюнова // Теория метафоры : сборник / вст. стат. и сост. Н.Д. Арутюновой ; пер. под. ред. Н.Д. Арутюновой и М.А. Журинской. – М. : Прогресс, 1990. – С. 5–32.
3. Довгалевский М. Поетика (Сад поетичний) / М. Довгалевский ; пер. з латин. рукоп. оригіналу, прим. та словник імен і назв В.П. Маслюка. – К. : Мистецтво, 1973. – 435 с.
4. Елоева Ф.А. Метафора и эвристическая функция языка (бывает ли язык без метафор) / Ф.А. Елоева, Е.В. Перехвальская, Э. Саусверде // Вопросы языкознания. – 2014. – С. 78–99.
5. Лотман Ю.М. Риторика / Ю.М. Лотман // Труды по знаковым системам XII. – Тарту : Тартуский гос. ун-т, 1981. – С. 8–28.
6. Мацько Л.І. Риторика : [навчальний посібник] / Л.І. Мацько, О.М. Мацько. – К. : Вища школа, 2003. – 311 с.
7. Полозова И.В. Метафора как средство философского и научного познания : дисс. … докт. филос. наук / И.В. Полозова. – М. : РГБ, 2003. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://diss.rsl.ru/diss/03/1076/031076044.pdf.
8. Помірко Р. Когнітивні механізми транспозиції смислів: метафора та метонімія (на матеріалі англійської фахової мови економіки) / Р. Помірко, Р. Дудок // Вісник Львівського університету. Серія «Іноземні мови». – 2010. – Вип. 17. – С. 3–10.
9. Скляревская Г.Н. Языковая метафора в словаре. Опыт системного описания / Г.Н. Склевская // ВЯ. – 1987. – № 2. – С. 54–62.
10. Ciceronis M. Tullii Opera quae supersunt omnia / Tullii M. Ciceronis ; ed. J.G. Baiter, C.Z. Kayser. – Lipsiae, 1860. – Vol. II. – 396 p.

Бабяк К. М. Метафорический способ образования латинских риторических терминов (на материале трактатов Цицерона)

Аннотация. В статье рассмотрена метафоризация как способ вторичной номинации и источник обогащения фонда латинских риторических терминов. Осуществлена попытка выявить когнитивную подоплеку метафоры. При классификации риторических терминов-метафор приняты во внимание генетический, тематический, грамматический критерии.

Ключевые слова: риторические термины, метафоризация, вторинная номинация, классификация.

Babyak K. Metaphorical way of latin rhetorical terms' formation

Summary. In the article metaphorization is reviewed as the way of secondary nomination and the source of enrichment of rhetorical terms. An attempt to reveal the cognitive basis of the metaphor is carried out. Considering the classification of rhetorical terms-metaphors, genitive, thematic, grammatical norms were noted.

Key words: rhetorical terms, metaphorization, secondary nomination, classification.

УДК 811.111'276.3-057.875(045)

Басенко Г. Н.,
старший преподаватель кафедры английского языка
Мариупольского государственного университета

СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА АМЕРИКАНСКОГО И БРИТАНСКОГО СТУДЕНЧЕСКОГО СЛЕНГА

Аннотация. Статья посвящена исследованию современного британского и американского студенческого сленга в их сравнительной характеристике. Обосновано определение понятия «сленг». Раскрыты особенности развития молодежного сленга в социальных сетях. Определены перспективы дальнейшего развития данной проблемы.

Ключевые слова: студенческий сленг, социальные сети, британский, сравнительная характеристика, американский.

Постановка проблемы. Внимание исследователей к различным видам нелитературной лексики, особенно к таким специфическим, как сленг, существовало всегда. И это вполне объяснимо, так как сленг интересен своей метафоричностью, выразительностью и «нетрадиционностью» номинации. Авторы часто вводят сленг в свои произведения, преследуя стилистические цели: для придания речи героев эффекта новизны, необычности, для передачи определенного настроения, конкретности, экспрессии, краткости и образности. Сленг избавляет также от штампов и клише. И, наконец, сленг является неразрывной частью любого развитого естественного национального языка и возникает как неизбежное следствие кодификации, что присуща только его литературной версии. Особенно важно развитие сленговых выражений, так как в процессе нашей жизнедеятельности мы постоянно вводим и используем новые слова, выражения. В настоящее время большую роль в развитии нелитературной лексики играет интернет, в частности социальные сети, которые также имеют особенный сленг.

Актуальность исследования обусловлена тем, что в настоящее время сленговый лексикон активно используется носителями языка, пополняется новыми словами и выражениями и, следовательно, может быть достоверным источником информации о языковых факторах. Поскольку в настоящее время в лингвистике не сформировался целостный, системный подход к изучению сленга и рассмотрению сленговой лексики, выявление национальных особенностей в лексико-грамматическом ключе представляется наиболее перспективным на данный момент аспектом исследования.

Изучением данного лингвистического явления занимались и занимаются многие видные ученые: Э. Партридж, С. Флексер, В. Хомяков, И. Гальперин, Х. Менкен, А. Кудрявцева, А. Смирницкий, Г. Суздиловский, М. Маковский, Ю. Волошин и многие другие.

Как показал анализ их научных исследований, в современной лингвистической науке понятие «сленг» (так же как и его этимология) не имеет своего однозначного определения, что непосредственно отражает Большой оксфордский словарь: "A word of cant origin, the ultimate source of which is not apparent". Тем не менее, сегодня можно проследить две основные противоположные по своей природе точки зрения на данное понятие.

С одной стороны, некоторые лингвисты и литераторы (И. Гальперин, К. Чуковский, Ч. Анандейл, А. Бирс, О. Холмз) рассматривают сленг как вульгарный, воровской язык, обреченный на быстрое отмирание, которого следует избегать. С другой стороны, сленг, наоборот, считается признаком жизни, обновления и поступательного развития языка. Американский лингвист С. Хаякава называет сленг «поэзией повседневной жизни».

Некоторые лингвисты рассматривают понятие «сленг» в границах психологического направления в языкознании. В частности, О. Есперсон пишет: "... slang, a form of speech which actually owes its origin to a desire to break away from the commonplaces of the language imposed on us by the community". П. Манро утверждает, что "slang is so neat because people use slang expressions to define who they are and how they feel about themselves". Основной мотив создания сленга в данном случае – это "a certain feeling of intellectual superiority" и "an outcome of mankind s love of play". Ф. Дж. Уилстэк видит в сленге «выражение концентрированной жизненной силы (vitality) языка». Весьма остроумное определение сленга дают Дж. Гриноу и Г. Киттридж. По мнению этих лингвистов, сленг – это "a peculiar kind of vagabond language, always hanging on the outskirts of legitimate speech, but continually straying or forcing its way into the most respectable company". Авторы делают существенное замечание: они утверждают, что "slang may almost be called the only living language, the only language in which these processes can be seen in full activity".

Теоретический анализ показывает, что сегодня недостаточно изучены отдельные компоненты американского и английского студенческого сленга в их сравнительной характеристике, а в современной лингвистике практически нет работ, где бы проводился анализ употребления англоязычного студенческого сленга в социальных сетях.

Целью статьи является выявление и проведение анализа вербальных средств, относящихся к разговорному стилистическому пласту – сленгу, характеристика сленга в социальных сетях. Задачи нашего исследования заключаются в следующем: опираясь на теоретические труды лингвистов, обосновать определение понятия, этимологию сленга, выявить особенности современного американского и британского молодежного сленга в их сравнительной характеристике и на основе обобщения исследований и научного эксперимента представить картину взаимодействия сленга и социальных сетей.

Изложение основного материала исследования. Анализ английских и американских толковых словарей, а также словарей сленга позволил нам выявить следующие разряды слов и словосочетаний, объединенных под термином «сленг» [1]:

1. Слова, относящиеся к воровскому жаргону, например: to chant (из франц. chanter) в значении «расхваливать лошадь при продаже»; cheese в значении «клевая штука»; слова father и fence – оба в значении «скупщик краденого».

2. Различные профессионализмы, например: plunger [от глагола to plunge «бросаться вперед» (в атаку)] «кавалерист» (из военной лексики); length «сорок две строки драмы» (из театральной лексики); a noser (от nose) «удар по носу» (из боксерской лексики); to be ploughed (от plough) «провалиться на экзамене» (из студенческой лексики) и другие.

Рассмотрев понятие и этимологию сленга, на наш взгляд, можно выявить основные черты современного молодежного сленга.

К числу наиболее существенных отличительных признаков сленга относятся следующие: сленг – это не литературная лексика, то есть слова и сочетания, находящиеся за пределами норм литературного английского (Standard English), что характерно для устной речи. Фамильярная эмоциональная окраска многих слов и выражений сленга отличается большим разнообразием оттенков (шутливая, ироническая, насмешливая, пренебрежительная, презрительная, грубая и даже вульгарная). Это свойство очерчивает стилистические границы его употребления. В зависимости от сферы употребления, сленг можно подразделить на общеизвестный и общеупотребительный (General Slang) и малоизвестный и узко употребительный (Special Slang).

Многие слова и выражения сленга непонятны или малопонятны для основной массы носителей языка, особенно в период их возникновения и до перехода в более широкую сферу употребления, потому что, прежде всего, связаны со своеобразной формой выражения, например, при многочисленных случаях переноса значения (переносного употребления), столь характерного для сленга. Непонятность может также быть результатом того, что сленгизмы представляют собой заимствования из диалектов и жаргонов иностранного языка.

Сленг включает в себя различные слова и словосочетания, с помощью которых люди могут отождествлять себя с определенными социальными и профессиональными группами. Сленг – это яркий, экспрессивный слой нелитературной лексики, стиль языка, который занимает место, прямо противоположное крайне занормализованной литературной речи. Сленг – это живой, подвижный слой языка, который идет в ногу со временем и реагирует на любые перемены в жизни страны и общества [2, с. 78].

При переводе сленга необходимо придерживаться, в основном, двух направлений: или подыскивать аналогичный русский сленгизм, обладающий примерно такой же экспрессивностью; или идти по пути толкования и разъяснения значения, то есть использовать описательный прием перевода [3, с. 67].

Большую важность при этом представляют «фоновые знания» о сленге, то есть информация о ситуации употребления соответствующего сленгизма. Подобная информация, к сожалению, находит пока очень слабое отражение в современных двуязычных словарях. Все это в какой-то степени затрудняет работу профессиональных переводчиков [3, с. 70].

На наш взгляд, следует упомянуть о денотативном и коннотативном значениях слова. Денотативное значение слова, по мнению И. Арнольд, несет в своем лексико-семантическом варианте первую часть информации, связанной с предметом сообщения и называющей понятие. Коннотация – это вторая часть информации, которую несет слово, а именно: сообщение, связанное с условиями и участниками общения. Именно в эту часть и входят коннотации: эмоциональный, оценочный, экспрессивный и стилистический компоненты. Первая часть обязательна для слова, вторая – факультативна, а четыре компонента могут присутствовать, отсутствовать, или выступать в разных комбинациях [4, с. 80].

Главной характеристикой британского сленга, по мнению Э. Партриджа, следует признать его диахроническую стабильность, в отличие от американского: если американские сленгизмы подвержены постоянной динамике, семантическому «выветриванию» и постоянному «вымыванию» из повседневного употребления, то британские сленгизмы весьма устойчивы и живучи в толще разговорного языка.

Для американского сленга в гораздо большей степени, чем для британского, типична такая языковая ситуация, когда лексические единицы сленга повышают свой статус и переходят в коллоквиализмы или стандартный американский английский: bamboozle – обман, мошенничество, blimp – чинуша, тупой исполнитель, buddy – дружище, приятель, crony – близкий друг, flabbergast – изумлять, flimflam – вздор, ерунда, hoodlum – хулиган, mob – толпа, ogle – влюбленный взгляд и другие [5].

Главная специфичная черта американского сленга обусловлена пестрым национально-культурным составом населения США. Одними из первых обратили внимание научного мира на то, что в североамериканском сленге наиболее сильна его специфическая составляющая, обеспеченная поликультурностью и многонациональностью населения США, такие выдающиеся исследователи англоязычного сленга, как Дж. Крапп, Э. Уикли и Э. Патридж.

На основе исследований Э. Партриджа мы выделили основные характеристики британского и американского сленгов. Можем сделать вывод, что британский сленг более устойчив, практически статичен, нежели американский. Последний, в свою очередь, достаточно динамичен и изменчив. Американский сленг больше подвержен переходу в стандартную разговорную речь.

Мы считаем, что сегодня в английской и американской коммуникативной системе проявляются две противоположные тенденции. С одной стороны, статусность играет не последнюю роль в системе английских ценностей; с другой – демократические традиции требуют того, чтобы общение оставалось неформальным и симметричным.

Необходимо подчеркнуть, что с социальной точки зрения язык представляет собой совокупность социолектов – вариантов языкового употребления, используемых различными социальными группами. Социолект служит символом групповой принадлежности и средством взаимной поддержки людей. Одной из главных тенденций развития английского языка в последние десятилетия стала “colloquialization of English”, когда разговорные выражения не только входят в речь большинства носителей языка, но и влияют на стиль их общения [6, с. 24].

Границы «общенародного» сленга очень подвижны. Это как бы языковое экспериментальное поле. Здесь обкатываются как новые в языке слова, так и слова старые, но употребляющиеся в необычном, свежем значении. Естественно, все сначала приходит из определенных социальных групп. Лишь потом они становятся всеобщими, долго еще сохраняя налет неформальности. Сленговые слова на начальном этапе выходят за рамки обычного языка. Но при абсорбции их «большим» языком от частого употребления свою оригинальность и юмористический оттенок они во многом утрачивают, а через какое-то время становятся вполне тривиальными.

В рамках настоящего исследования нас интересуют, прежде всего, сленговые выражения в англоязычных странах, поэтому

мы исследовали социальную сеть Facebook (www.facebook.com) (далее – социальная сеть). Приведем наиболее встречающие и укрепившиеся выражения, использующиеся в социальной сети:

– to de-face – переместить друга со своего аккаунта;

– to frignore – принять заявку на добавление в друзья и затем игнорировать нового друга.

Можно выделить группы слов, которые характеризуют процесс общения друзей/пользователей сети:

– to facejecte – в социальной сети отправляешь сообщение, размещаешь пост на стену или комментарий и сидишь в ожидании ответа, которого нет;

– inbox rot – оставление заявки на добавление в друзья без ответа, то есть не принимаешь заявку и не отклоняешь заявку;

– to facebox – отправлять личное сообщение на Facebook.

Также мы выделили глаголы, которые различают друзей в социальной сети и друзей в реальной жизни:

– irlfriend – пользователь сети, который является другом в реальной жизни;

– book-up – группа лиц – пользователей социальной сети, которые планируют организовать встречу, общаясь в чате Facebook;

– like-out – оценивать все записи на страничке какого-либо пользователя, использую значок “Like”.

Мы выявили два примера сленговых выражений, когда пользователь, заходя на сайт социальной сети, не хочет, чтобы другие пользователи видели его в он-лайн режиме, и тут же выходит из сети: prairie dogging logging into Facebook just long enough to check for updates before immediately logging back out. Usually done to prevent a boss, spouse, or child from observing your activities.

Следующая большая группа сленговых выражений пользователей социальной сети – это слова, описывающие статусы пользователей. Статус в социальной сети – это предложение/выражение, которое описывает твои мысли или род занятий в определенный момент времени: pull a corey – the action of removing one’s own Facebook wall post when this one happens to be embarrassing.

Также существуют выражения, которые употребляются при описании интернет зависимых (в частности зависимых от социальных сетей), что может стать причиной проблем с безопасностью на сайтах:

– faced-out – when a person has spent so long on Facebook they can’t take it anymore;

– Facebookicide – removing yourself from Facebook.

Таким образом, мы полагаем, что социальные сети являются неотъемлемой частью нашей жизнедеятельности, использование социальных сетей породило специальную неформальную лексику, которая уже сформировалась и прочно вошла в нашу жизнь. Проанализировав ряд сленговых выражений и слов, мы видим, что большее количество сленговых выражений описывают взаимоотношения пользователей сети, эта группа состоит из 27 слов: pirate friend, Facebook Alzheimer’s, Prairie Dogging, Facejected, frignore, irlfriend, facebox, Book-up, sargoning, friendzy, inbox rot, like-out, Collecting Faces, frientourage, Hate click, pity add, de-face, friend-surfing, refriend, misfriend, Defriend, eager-add, Facebrick, picturefriend, Talked ‘n Blocked.

Следующая по численности группа сленговых выражений описывает статусы пользователей социальной сети: statiquette, status commandeering, to have a PhD in chill’n, Twitbooking, Refreshbooking, status idiot, copystat, Profile Saga.

Исследование позволило нам выявить основные характеристики сленга в социальной сети:

1. Большинство проанализированных сленговых выражений касаются основных проблем пользователей социальной сети (tag bomb, boom boom boom, ghost post).

2. Многие сленговые выражения относятся уже к самой субкультуре пользователей социальной сети и касаются отношений внутри социальной сети.

3. Основная функция сленга в социальных сетях – это сократить употребляемую лексику, сделать процесс общения более легким.

В настоящее время – время развития технологий и, как следствие, разнообразных социальных сетей, мы полагаем, что лексика сленговых выражений в социальных сетях будет только увеличиваться, становиться богаче и разнообразнее, причем не только в рамках основной социальной сети Facebook, но и других, таких как Twitter, Whats App, Viber и т. д. Исходя из теоретического анализа, а также в результате исследования, проводимого нами в социальной сети Facebook, были получены следующие результаты (см. рис. 1).

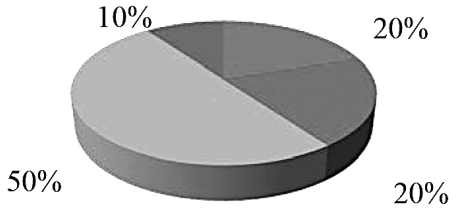

Рис. 1. Процентное соотношение частот использования британских и американских сленгов его носителями

Из 100% опрошенных в ходе нашего исследования половина употребляют в своей речи интернет-сленг. Одинаковый показатель – 20% – занимает употребление студенческого и повседневного сленгов, что говорит об увеличении популярности данных видов сленгов среди молодежи. И, наконец, наименьший показатель (10%) – это употребление других видов сленга (рифмованного, мобильного и т. д.). Данным исследованием мы выявили, что носители (студенты) американского и британского английского сленга больше всего в общении используют интернет-сленг, что может быть связано со стремительным развитием интернет-технологий и социальных сетей в частности.

Выводы. Итак, сленг можно оценивать по-разному: считать его засоряющим язык слоем лексики или, наоборот, подчеркивать его экспрессивную роль в обогащении словарного состава языка. Такое различие в подходах легко объясняется неоднородностью сленга, в который наряду с яркими образными выражениями входят вульгарные и грубые слова. Сленг представляет собой интереснейший психолингвистический и культурологический феномен, являясь отражением жизни не только отдельной языковой личности, но и коллектива (социума), его породившего. Существование и развитие современного молодежного сленга во многом зависит от развития культуры, социального строя и морально-нравственного воспитания. А выявление национальных особенностей студенческого сленга в лексико-грамматическом ключе представляется наиболее перспективным на данный момент аспектом дальнейших исследований ученых и лингвистов.

Литература:

1. Булыко А.Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов / А.Н. Булыко. – М. : Мартин, 2008. – 704 с.
2. Судзиловский Г.А. Сленг – что это такое? Английская просторечная военная лексика / Г.А. Судзиловский. – М. : Воениздат, 1973. – 182 с.
3. Нелюбин Л.Л. Введение в технику перевода (когнитивный теоретико-прагматический аспект) : [учебное пособие] / Л.Л. Нелюбин. – М. : Флинта : Наука, 2011. – 216 с.
4. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка: (Стилистика декодирования) : [учеб. пособ. для студент. пед. ин-тов по спец. «Иностр. яз.»] / И.В. Арнольд. – 3-е изд. – М. : Просвещение, 2010. – 300 с.
5. Гуральник Т.А. Особенности молодежного сленга в американском варианте современного английского языка / Т.А. Гуральник // Семантика и прагматика языка в диалоге культур. – Самара : СамГУ, 2011. – 391 с.
6. Матюшенков В.С. Особенности употребления сленга в Северной Америке, Великобритании, Австралии / В.С. Матюшенков. – М. : Наука, 2005. – 176 с.

Басенко Г. М. Порівняльна характеристика американського й британського студентського сленгу

Анотація. Стаття присвячена дослідженню сучасного британського та американського студентського сленгу в їх порівняльній характеристиці. Обґрунтовано визначення поняття «сленг». Розкрито особливості розвитку молодіжного сленгу в соціальних мережах. Визначено перспективи подальшого розвитку цієї проблеми.

Ключові слова: студентський сленг, соціальні мережі, британський, порівняльна характеристика, американський.

Basenko G. Comparative characteristic of British and American student slang

Summary. This article is devoted to the British and American student slang in their comparative characteristic. The notion of slang, its etymology and essence have been substantiated. The peculiarities of British and American slang have been determined. A detailed analysis of student slang in social network Facebook has been carried out. The certain possibilities and prospects of further development of this problem have been defined.

Key words: student slang, social network, British, comparative characteristic, American.

УДК 81'42

Бехта-Гаманчук М. П.,
асистент кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету «Львівська політехніка»

КОМУНІКАТИВНІ ІНТЕНЦІЇ ОПОВІДАЧА В ТЕКСТІ РОМАНУ ДЕЙВА ПЕЛЬЦЕРА "THE LOST BOY"

Анотація. У статті здійснено спробу відстежити інтенції оповідача в тексті роману жанру літератури страждання "The Lost Boy" через лінгвопрагматичну теорію мовленнєвих актів. Висловлення наратора покласифіковано на репрезентативи, директиви, комісиви та експресиви. На основі цих висловлень виділено 15 комунікативних інтенцій оповідача.

Ключові слова: література страждання, наратор, оповідач, комунікативна інтенція, мовленнєвий акт.

Постановка питання. Метою статті є відстеження інтенцій оповідача через лінгвопрагматичну теорію мовленнєвих актів, яка є одним із актуальних напрямів сучасної лінгвістики [J. Austin, 1962; J. Searle, 1986; D. Wunderlich, 1980; B. Frazer, 1982; K. Bach, R.M. Harnish, 1979; G. Leech, 1983; D. Vanderveken, 1980; A. Wierzbicka, 1987; О. Почепцов, 1986]. Основний корпус ілюстративного матеріалу становлять взірці мовлення наратора, подані в тексті роману Дейва Пельцера "The Lost Boy", одному з перших творів, написаних у жанрі «літератури страждання»[1] ("misery lit" – "non-fiction accounts of troubled lives with primary topics of abuse, rape and death" [1; 15]). Під «літературою страждання» як неожанру сучасного художнього письма розуміємо жанр біографічної літератури, у якому описується важке, буремне життя дитини як наслідок насильства [2, с. 91].

Виклад основного матеріалу дослідження. Література про дітей існувала в усі часи. Варто згадати «золотий вік» дитячої літератури (1860–1914). У цей період «… сімейні романи про/для дітей являли собою прагматизм і формалізм, які були характерними для Вікторіанської епохи, що пропагувала буржуазну модель виховання дітей, яка основувалася на суворості, конформізмі й стереотипних міжособистісних стосунках» [3, с. 45]. Яскравим представником цього періоду є Чарльз Діккенс із творами «Крихітка Дорріт», «Пригоди Олівера Твіста», «Девід Коперфільд». У воєнний і повоєнний періоди змін зазнали побудова сім'ї, ідеологія та їх репрезентація. Причиною стали численні соціально-культурні зміни, які відбулися в суспільстві. Нині спостерігаємо розвиток літератури страждання, яка є неожанром, адже це не суто художній вимисел, а автобіографічний твір. Описуючи пережиті страждання, автор-дорослий делегує свої повноваження наратору-дитині, від імені якого ведеться оповідь. Дослідження текстів романів літератури страждання дає змогу проаналізувати інтенції автора-оповідача.

Текст із позиції комунікативної лінгвістики досліджують Р. де Богранд і В. Дресслер. У праці «Вступ до лінгвістики тексту» ("Introduction to Text Linguistics") вони пропонують 7 критеріїв текстуальності, яким має відповідати текст із позиції комунікування: когезія (cohesion), когерентність (coherence), *інтенційність (intentionality)*, прийнятність (acceptability), інформативність (informativity), інтертекстуальність (intertextuality) і ситуаційність (situationality) [4, с. 3]. Ключовим для цього дослідження є критерій інтенційності (intentionality). У кожному акті мовленнєвого спілкування мовець прагне досягти певної немовленнєвої мети, яка полягає в регулюванні діяльності співрозмовника, впливі на його свідомість і керуванні нею [5, с. 18]. Дискурс являє собою цілеспрямовану діяльність, а єдиним складником дискурсу, який має матеріальне втілення, є текст. Цілеспрямованість текстової комунікації є основною прагматичною властивістю тексту. Художній текст розглядається як продукт мисленнєво-мовленнєвої діяльності адресанта-оповідача, розгорнута вербальна форма втілення його інтенцій.

Прагматичною формою реалізації інтенції є висловлення – мовленнєвий акт і його іллокутивна сила. Теорія мовленнєвих актів сформувалася в працях лінгвістів Оксфордської школи (Дж. Остін, Дж. Серль, П. Стросон). Основні ідеї теорії були викладені в лекціях Дж. Остіна "How to do things with words". В її основу покладено поняття мовленнєвого акту як мінімальної одиниці спілкування, який реалізується в умовах реальної мовленнєвої комунікації [6]. Відповідно до визначення мовленнєвого акту, запропонованого Дж. Аллен і Р. Перро, мовленнєвий акт – це умисна дія, що має як параметри мовця (тобто дійову особу) слухача та пропозиційний зміст, виконання якого призводить до продукування висловлювання [7, с. 334]. Мовленнєвий акт характеризується трирівневою структурою:

– локутивний акт, або акт мовлення чи власне говоріння;

– іллокутивний акт, або акт, що полягає в мовленні;

– перлокутивний акт, або акт, який здійснюють за допомогою мовлення.

Мовленнєвий акт часто ототожнюється з іллокутивним актом, який реалізує комунікативний намір автора. Здійснюючи будь-який іллокутивний акт, мовець висловлює певне ставлення чи стан. Іллокутивний акт є висловленням, у якому мета адресанта експлікується за допомогою мовних засобів. Іллокутивний акт є також перформативним актом. Модель комунікативної ситуації охоплює такі складники: мовець, слухач, висловлення, обставини, мета й результат.

Спроби скласифікувати мовленнєві акти були здійснені багатьма лінгвістами (Дж. Остін, Дж. Серль, Дж. Ліч, Г. Почепцов та ін.). Дж. Остін виділив п'ять класів – вердиктиви (verdictives), екзерситиви (exersitives), комісиви (commissives), бехабітиви (behabitives) і експозитиви (expositives), проте його класифікацію піддали критиці через низку недосконалостей. Списки Дж. Остіна є класифікацією англійських іллокутивних дієслів, а не іллокутивних актів, також не всі дієслова є іллокутивними; категорії неоднорідні та між ними існує багато перехрещень, і досі відсутній принцип класифікації. Відтак у цьому дослідженні послуговуємося класифікацією мовленнєвих актів на основі іллокутивної мети, запропонованої Дж. Серлем. Він виділив п'ять класів – репрезентативи (representatives),

[1] Тут і далі переклад наш – М. Бехта-Гаманчук.

директиви (directives), комісиви (commissives), експресиви (expressives) і декларативи (declaratives) [8, с. 181–187].

Беручи до уваги всі постулати, напрацьовані Дж. Серлем для типів мовленнєвих актів, мовними засобами їх актуалізації через категорію інтенціональності вважаємо сполучення *I+Verb*. Для аналізу було відібрано 95 контекстуалізованих фрагментів тексту з роману Д. Пельцера "The Lost Boy". Кореляцію між різними типами мовленнєвих актів подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Мовленнєвий акт	Кількість прикладів	%
Репрезентативи	20	21%
Директиви	27	28%
Комісиви	32	34%
Експресиви	16	17%
	95	100%

Репрезентативи (які також фігурують у термінології як констативи (К. Бах, Р. Харніш [9]; О. Почепцов [10]) або асертиви (Дж. Ліч [11]) є актами, які зафіксовують відповідальність мовця за повідомлення, його істинність [8, с. 181]. Усі елементи класу репрезентативів можуть оцінюватися за шкалою, що включає істину й неправду. Сюди належить мовленнєві акти повідомлення, опису, ствердження, пояснення. Наведемо приклади:

1. *At first I thought I was a bad boy. Then I thought Mother was sick because she only acted differently when my brothers were not around and my father was away at work* [12, с. 4].

2. *I know I will have to pay the price for her rage. I realize it's only a matter of time before she orders me upstairs. I prepare myself. Ever so slowly I slide my hands out from under my butt, but not too far – for I know sometimes she'll check on me. I know I am never to move a muscle without her permission* [12, с. 5].

Оскільки наратором у літературі страждання є дитина (у тексті цього роману – хлопець 11 років), то в текстопросторі роману відсутні складні мовні конструкції, які є нетиповими для мовлення дітей (приклади 1, 2). Зазвичай репрезентативи найчастіше експлікуються за допомогою дієслів *to know* і *to think* і вживаються для опису пережитих подій і стверджень.

Директиви – це спроби з боку мовця добитися, щоб слухач щось зробив [8, с. 182]. До них належать мовленнєві акти вимоги, наказу, прохання, поради, застереження тощо. У творі зустрічаються директивні акти з різним ступенем інтенсивності іллокутивної сили:

Накази, наприклад:

3. *Inside my head I scream, Don't you understand? Mother doesn't want me, doesn't love me, doesn't give a damn about me! All right? So ... if you can just leave me alone, I can be on my way. Okay?!* [12, с. 21].

Вимоги, наприклад:

4. *At first I thought I had misplaced my items, but one day, for no special reason, I had had enough. I marched up to Alice and demanded that either they leave or I would* [12, с. 216].

Прохання, наприклад:

5. *I became so scared that I first asked, then begged the policeman to check around every corner and enter every room before I did. I knew that somewhere out there Mother was poised, ready to snatch me away* [12, с. 32].

Благання, наприклад:

6. *I prayed with all my heart that god would watch over him and keep him warm at night and free from any harm* [12, с. 238].

У творі рівноцінно вживаються як категоричні директиви (приклади 3, 4), так і некатегоричні (приклади 5, 6). Перебуваючи в нестабільному сімейному середовищі, дитина є неврівноваженою і страждає від проблем соціальної прийнятності. Характерною є емоційна нестабільність, якій властиві зриви, коли головний герой спонукає співрозмовника до певних дій в агресивній формі (приклад 4). Часто зустрічаються так звані накази самому собі, коли оповідачеві важко прийняти рішення, він сам собі у своїй свідомості наказує виконати певні дії чи поводитись певним чином, наприклад:

7. *A: 'Don't you think she's worried about you?' he asks. B: 'Right! Are you kidding?' I blurt out. Oops, I say to myself. Keep your mouth shut!* [12, с. 107].

Комісиви (промісиви/менасиви в О. Почепцова [10]) накладають на мовця зобов'язання здійснити певну дію в майбутньому або слідувати певній лінії поведінки [8, с. 182]. Сюди належать мовленнєві акти обіцянки, погрози, попередження тощо. Наведемо приклади:

8. *I had hoped that he was taking me to some kind of jail, with all the other bad children – as Mother had programmed into me for so many years* [12, с. 31].

9. *"I know I've been bad and that I deserved to be punished for what I did, but I promise – cross my heart and hope to die – I'll be good. Real good. I promise ... Mom"* [12. с. 168].

Найчастіше оповідач використовує акти обіцянки, обіцяючи батькам чи старшим поводити себе добре, і сподівання, висловлюючи надію на зміни на краще (приклади 8, 9).

Експресиви слугують для висловлення психологічного стану мовця [8, с. 183]. Висловлювання цього типу є реакцією на зміст повідомлення. До експресивів належать мовленнєві акти подяки, привітання, вибачення тощо.

10. *I thanked the police officer with the strongest handshake I coul* [12, с. 34].

11. *'I'm sorry,' I stuttered in a low voice. I was still unsure of Aunt Mary's intentions. I retreated into my protective position. 'I was a bad boy, and I deserved what I got'* [12, с. 35].

Акти вибачення зустрічаються найчастіше, оскільки наратор постійно вибачається за свою погану поведінку, уважаючи себе під впливом матері поганою, нечемною дитиною (приклад 11).

Здійснення декларативного акту встановлює відповідність між пропозиційним змістом і реальністю [8, с. 185]. Для успішності висловлень такого типу необхідно, щоб мовець мав певний соціально-рольовий статус, який давав би йому змогу призначати, оголошувати, засуджувати тощо. Через відсутність такого статусу в наратора-дитини декларативи в тексті роману не зустрічаються.

Покласифікувавши висловлення за теорією мовленнєвих актів і проаналізувавши семантику дієслів у сполученнях *I+Verb,* ми виокремили перформативні дієслова, що становлять основу комунікативних інтенцій, і виділили такі інтенції:

1. Інтенція повідомлення:

12. *I'm Mother's prisoner. I am nine years old, and I've been living like this for years. Every day it's the same thing. I wake up from sleeping on an old army cot in the garage, perform the morning chores, and if I'm lucky, eat leftover breakfast cereal from my brothers. I run to school, steal food, return to 'The House' and am forced to throw up in the toilet bowl to prove that I didn't commit the crime of stealing any food* [12, с. 3].

2. Інтенція репрезентації думки:

13. *I try to strain my ears for the sounds of Mother's station wagon. Somehow, Mother's letting me go seems all too easy. I know she'll be after me in a few moment* [12, с. 10].

3. Інтенція згоди:

14. *I nodded my head at mother as I openly agreed with Aunt Mary* [12, с. 41].

4. Інтенція ствердження (асертивна інтенція):

15. *I then retracted as many statements as I could, claiming that I had lied about everything* [12, с. 44].

5. Інтенція наказу:

16. *I can feel my blood race. The door, I tell to myself. Just get to the door and run* [12, с. 17].

6. Інтенція прохання (реквестивна інтенція):

17. *After asking permission from Lilian, I strolled down the paved hill* [12, с. 76].

7. Інтенція пропозиції:

18. *'Come on,' I said, as I spread my fingers, 'Let's go home!'* [12, с. 174].

8. Інтенція вимоги:

19. *At first I thought I had misplaced my items, but one day, for no special reason, I had had enough. I marched up to Alice and demanded that either they leave or I would* [12, с. 216].

9. Інтенція благання:

20. *Every night after everyone had gone to bed, I would pray on the couch that tomorrow Gordon would decide my fate* [12, с. 209].

10. Інтенція обіцянки:

21. *I tell myself I'm never going back* [12, с. 10].

11. Інтенція висловлення бажання:

22. *I so badly wanted to be liked, to be accepted by my class, my school – by everyone* [12, с. 29].

12. Інтенція висловлення відмови:

23. *As long as I could remember, I had always wiped my tears and retreated inside my shell. This time I refused to wipe the tear away. I could feel the tear reach my lips, tasted the salt and let the tear dry on my skin as the rays from the sun baked through the windshield* [12, с. 31].

13. Інтенція сподівання:

24. *'So…? That's it?' I asked. I knew Lilian was mad, but I expected…well, I didn't know what to expect* [12, с. 115].

14. Інтенція подяки:

25. *I didn't know why I had made Harold so upset, but at least I had a place to stay. For that, I was thankful* [12, с. 185].

15. Інтенція вибачення:

26. *After a few weeks of a cold shoulder, I apologized to John and his gang* [12, с. 140].

Мовленнєве спілкування розглядається як стратегічний процес, в основі якого лежить вибір оптимальних мовних ресурсів для досягнення певної мети в певній ситуації. Навіть комунікація за допомогою письмового тексту розглядається в сучасній лінгвістиці як діалог між автором-наратором і читачем.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що покласифікувавши висловлення наратора в тексті роману Дейва Пельцера "The Lost Boy" за типами мовленнєвих актів Дж. Серля, ми встановили, що 21% становлять репрезентативи, 28% – директиви, 34% – комісиви та 17% – експресиви. На основі цих висловлень було виділено 15 комунікативних інтенцій оповідача: повідомлення, репрезентації думки, згоди, ствердження, наказу, прохання, пропозиції, вимоги, благання, обіцянки, висловлення бажання, висловлення відмови, сподівання, подяки й вибачення. Оповідача найчастіше характеризують інтенції повідомлення, адже метаінтенцією всього твору є розповідь про пережиті страждання, інтенції висловлення бажання та сподівання, оскільки через важке дитинство оповідач прагне змін на краще. Перспективним уважаємо подальше дослідження комунікативних інтенцій оповідача творів жанру літератури страждання.

Література:

1. Visions and Revisions: the Word and the Text / Ed. by R. Kojecký and A. Tate. – Newcastle, UK : Cambridge Scholars Publishing, 2013.
2. Rothe A. Popular Trauma Culture: selling the pain of others in the mass media / A. Rothe. – Rutgers University Press, 2011.
3. Novacka M. A Crisis in a Family, a Family in a Crisis – the Forerunners of the Third Golden Age of Children's Literature / M. Novacka // Іноземна філологія. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – Вип. 119 (2). – С. 45–53.
4. Beaugrande R.-A. de. Introduction to Text Linguistics / R.-A. de. Beaugrande, W. Dressler. – L. & N. Y., 1981.
5. Ємельянова О.В. До питання про диференціацію понять «слухач» та «адресат» / О.В. Ємельянова // Вісник СумДУ. Серія «Філологічні науки». – 2006. – Т. І. – № 11 (95). – С. 18–22.
6. Austin J. How to do things with words / J. Austin. – Cambridge (Mass.), 1962.
7. Аллен Дж.Ф. Выявление коммуникативного намерения, содержащегося в высказывании / Дж.Ф. Аллен, Р. Перро // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1986. – Вып. 17. – С. 322–362.
8. Серль Дж.Р. Классификация иллокутивных актов / Дж.Р. Серль // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1986. – Вып. 17. – С. 170–195.
9. Bach K. Linguistic Communication and Speech Acts / K. Bach, R.M. Harnish. – Cambridge, Mass. : MIT Press, 1979. – 325 p.
10. Почепцов О.Г. Основы прагматического описания предложения / О.Г. Почепцов. – К. : Вища школа, 1986. – 116 с.
11. Leech G.N. Principles of Pragmatics / G.N. Leech. – London, N.Y. : Longman, 1983. – 250p.
12. Pelzer D. The Lost Boy / D. Pelzer. – Orion Books Ltd, 2000. – 272 p.

Бехта-Гаманчук М. П. Коммуникативные интенции повествователя в тексте романа Дейва Пельцера "The Lost Boy"

Аннотация. В статье осуществлена попытка отследить интенции повествователя в тексте романа жанра литературы страдания "The Lost Boy" через лингвопрагматическую теорию речевых актов. Высказывания нарратора классифицированы на репрезентативы, директивы, комиссивы и экспрессивы. На основе данных высказываний выделено 15 коммуникативных интенций нарратора.

Ключевые слова: литература страдания, нарратор, повествователь, коммуникативная интенция, речевой акт.

Bekhta-Hamanchuk M. Narrator's Communicative Intentions in the text of the novel "The Lost Boy" written by Dave Pelzer

Summary. In the article an attempt has been made to trace narrator's communicative intentions in the text of the novel "The Lost Boy" written by D. Pelzer with the help of the pragmatic theory of speech acts. Narrator's utterances were classified into representatives, directives, commissives and expressives. On the basis of these utterances 15 communicative intentions of the narrator were defined.

Key words: misery lit, narrator, communicative intention, speech act.

УДК 811.111'272'42

Бешлей О. В.,
аспірант
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ YOUTH: СТРУКТУРА Й МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Анотація. У статті подано огляд найоптимальніших методик дослідження концепту YOUTH як лінгвокультурного явища. Проаналізовано його особливості з погляду психології та соціології. Запропоновано модель аналізу досліджуваного коцепту.

Ключові слова: когнітивно-семантичний метод, концептуальний аналіз, складова концепту, асоціативна модель, стереотип.

Постановка проблеми. Культура не існує поза мовною діяльністю людини й соціальних спільнот, що й спричинило появу нової дисципліни – *лінгвокультурології*, мета якої полягає в пошуку власне нового типу аналізу мовних одиниць крізь призму спорідненості мови, дискурсу та культурного фону комунікативного простору. *Лінгвокультурний* метод передбачає інтеграцію методик, прийомів і процедур дослідження, спрямованих на вивчення взаємозв'язку та взаємодії культури й мови з метою встановлення та пояснення того, як здійснюється одна з фундаментальних функцій мови – бути знаряддям створення, розвитку, збереження і трансляції культури [7, с. 538]. До певної міри самостійними об'єктно-предметними галузями дослідження є феномени, за допомогою яких пов'язані мова й культура. У цьому випадку йдеться про *концепти культури*. Нині на зміну образу, поняттю і значенню прийшов саме *концепт* як вербалізований культурний сенс, який від поняття успадкував дискурсне уявлення змісту, від образу – метафоричність і конотативність, від значення – унесення його імені в лексичну систему мови [4, с. 77].

Тож під терміном *лінгвокультурний концепт* розуміємо багаторівневу ментальну одиницю, що використовується в комплексному вивченні мови, свідомості й культури. Будь-який концепт володіє національною, соціальною та гендерною специфікою [6; 10].

Для інтерпретації сутності цього поняття принциповою є думка Ю.С. Степанова про те, що *концепт* нерозривно пов'язаний зі світом культури, «це ніби згусток культури у свідомості людини; те, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини. З іншого боку, це те, за допомогою чого звичайна людина, не «творець культурних цінностей», сама входить у культуру, а в деяких випадках і впливає на неї» [11, с. 98].

Об'єктом, на який спрямоване наше дослідження, є *лінгвокультурний концепт YOUTH*, а предметом – виявлення способів, якими мова втілює, зберігає і транслює культуру англомовного носія в цьому *концепті*. Актуальність роботи підтверджується фактом, що кожен носій мови водночас є і носієм культури, а тому мовні знаки набувають здатності виконувати функції знаків культури й тим самим слугувати засобом презентації основних акцентів культури. Мета полягає в пошуку та аналізі лінгвістичних методів, прийомів і процедур, які найповніше розкриють природу концепту *YOUTH,* а також у висвітленні його як лінгвокультурного явища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Отже, розглянемо найбільш ефективні підходи до вивчення лінгвокультурного концепту й моделювання його структурних елементів. При цьому зазначимо, що доцільним буде використання комплексної методики дослідження, у межах якого переплітатимуться запропоновані різними вченими-лінгвістами аспекти вивчення концепту як лінгвокультурного явища.

Базовим і найбільш дієвим для статті вважаємо *когнітивно-дискурсивний метод*, який дає змогу проникнути в одну з найпотаємніших галузей культури – мовну свідомість, а через ментальні репрезентації знання вийти на ціннісно-пізнавальний простір мовної картини світу як одного з основних предметів лінгвокультурології. При цьому не варто залишати поза увагою *діахронічний підхід*, у межах якого структура концепту *YOUTH* розглядатиметься в процесі його еволюції в рамках культури певної нації.

В.І. Карасик, виявляючи структуру концептів, виділяє в ній *образну*, *поняттєву* й *ціннісну* складові. Образну складову автор розуміє як «слід чуттєвого уявлення в єдності з метафоричними переносами». Понятійна складова є, на думку В.І. Карасика, сукупністю істотних ознак об'єкта або ситуації й результатом їхнього пізнання [6, с. 39]. Із лінгвокультурологічного погляду домінує ціннісна складова, оскільки вона найбільш культурно значуща. Саме тому науковець стверджує, що дослідження *лінгвокультурного концепту* має аксіологічний характер та існує на трьох рівнях:

1) як системний потенціал, тобто сукупність засобів апеляції, пропонованих носію мови культурою, як накопичене лінгвістичне надбання, зафіксоване в лексикографії;

2) як суб'єктний потенціал, тобто лінгвістичне надбання, що зберігається у свідомості індивіда;

3) як текстові реалізації, тобто апеляції до концепту в конкретних комунікативних цілях [6, с. 147].

У такій схемі чітко вирізняються посилання на лексико-графічні, текстові джерела, а також на особистісну репрезентацію досліджуваного концепту у свідомості носія мови. Щось подібне завважуємо в судженнях Г.Г. Слишкіна, котрий пропонує асоціативну модель концепту, виходячи з того, що останній функціонує як процес безперервної номінації й реномінації об'єктів, появи нових і втрати старих асоціативних зв'язків між мовними одиницями й об'єктами, які номінуються [10, с. 60].

Номінативна щільність концепту в межах цього підходу є основною характеристикою його *інтразони* (сукупності асоціацій, які входять до внутрішньої структури), а метафорична дифузність – *екстразони* (сукупності вихідних асоціацій) [10, с. 60]. На жаль, сама природа концепту, його дифузність, розмитість меж не дають змоги застосувати досить жорстку процедуру в процесі його моделювання. Ситуація також ускладнюється ак-

тивним процесом термінотворення. Маючи на увазі приблизно одне й те саме, автори різних підходів до моделювання структури концепту не можуть дійти єдиної думки, називаючи одне й те саме явище різними словами.

Тому, опираючись на згадані вище підходи до вивчення *лінгвокультурного концепту*, виділимо структурні елементи, які деякою мірою доповнять і розширять традиційні, а також перетинатимуться між собою в процесі дослідження. Отже, значущими складовими *лінгвокультурного концепту YOUTH* будуть етимологічна, історична, понятійна, асоціативна, образна, ціннісна.

Етимологічна складова визначається внутрішньою формою слова, що є ключовим репрезентантом концепту, слугує засобом додаткової мотивації його ціннісної складової.

Історична складова включає найбільш значущі ознаки асоціативних складових концепту, що входять у його структуру на більш ранніх етапах існування і значною мірою визначають його сучасний стан.

Понятійна складова має зони перетину з асоціативною, позаяк може включати значення, що виводяться з домінантних асоціативних зв'язків концепту. Проте базові в її змісті дистинктивні, родові ознаки. Понятійна складова неінформативна під час виявлення національно-культурних ознак, оскільки містить гіпер-гіпонімічні ознаки поняття, які можуть збігатися у формулюваннях представників різних культур. Більше того, чимало представників національно-мовної спільноти ніколи не намагаються сформулювати зміст понятійної складової концепту, успішно оперуючи ним у свідомості без додаткового тлумачення.

Асоціативна складова визначається найчастотнішими (прототиповими) асоціативними відношеннями імен, що мають позаконтекстний зв'язок із ним.

Образна складова може включати якусь «розумову картинку», а також комбінацію концептуальних метафор, що виводяться носієм мови зі сполучуваності імені, об'єктивуючи концепт у мові. Метафоричне ядро концепту ментальної сутності піддається емпіричній верифікації засобами мови й багато в чому мотивує ціннісну складову.

Ціннісна складова розуміється, слідом за Г.Г. Слишкіним, як компонент, який може бути розчленовано на два вимірюваних аспекти: актуальність і оцінність. Аспект оцінності виражається в наявності оцінної складової в значенні мовної одиниці, що є ім'ям концепту, а також в поєднанні цієї одиниці з оцінними епітетами. Наявність оцінного аспекту перевіряється методами компонентного й контекстуального аналізу. Аспект актуальності реалізується в численності мовних одиниць, які є засобами апеляції до цього концепту. Наявність аспекту актуальності перевіряється методом кількісного підрахунку [10, с. 23].

Особливу увагу в дослідженні структур лінгвокультурного концепту варто приділяти, на нашу думку, виявленню структур його асоціативної складової, яка найбільш повно представляє національну своєрідність, насамперед відображає діахронічні зміни в структурі та ціннісному статусі. Національна своєрідність, звичайно, визначається також етимологічною й історичною складовими, адже в процесі свого історичного розвитку концепт не раз «змінює образ». Крім того, діахронічне дослідження асоціативних складових надає можливість зробити висновок про структуру історичних складових, що включають найбільш значущі в той чи інший період розвитку концепту асоціації, а також ознаки етимологічних складових попередніх епох. Історична складова актуалізується в специфічних умовах дискурсу, проте мотивує сучасну структуру й національно-культурну специфіку концепту. Тому вважаємо, що асоціативну, етимологічну та історичну складові необхідно виявляти в межах окремих історичних зрізів.

У лінгвокультурології та лінгвоконцептології вікова семантика регулярно привертає увагу дослідників. Недавні дослідження присвячені, зокрема, вивченню вікових концептів у російській, англійській, німецькій, французькій та інших лінгвокультурах [1; 3; 8; 13].

Вік – один із найважливіших параметрів самоідентифікації людини. У психології існують поняття біологічного, соціального і психологічного віку. У кожного віку є своє ціннісне ставлення й до свого, і до інших вікових періодів. У феномені віку найтісніше переплетені біологічні та соціальні характеристики. Концепт *YOUTH* має свої, специфічні для кожної лінгвокультури, характеристики, бо кожен народ має власні нормативні уявлення про молодість, які фіксуються в мові. Ці характеристики відображаються в наявності певних ідеалів, зразків, еталонів для представників молодого віку в різних культурах, а також у прецедентних текстах.

Уважається, що серед лінгвокультурних концептів можна виділити регулятиви поведінки, тобто певні установки й характеристики, що відображають норми та цінності, властиві тій чи іншій лінгвокультурі [2, с. 83]. Вони різноманітні, позаяк описують різні ситуації й реалії людського буття. Це твердження ще раз підтверджує тезу, що концепти в концентрованому вигляді містять оцінний кодекс тієї чи іншої лінгвокультури. У цьому випадку мова йде про нормативний характер уявлень про молодість. Це означає, що до людини, яка досягла певного віку, у соціумі висуваються відповідні вимоги, від неї очікують дотримання певних норм. І ця періодизація життєвого циклу завжди співвідноситься з нормами культури, вона не стільки описова, скільки ціннісно-нормативна. У результаті багаторазового повторення однакового стану формується оцінний стереотип – стійка реакція (схвалення, осуд чи байдужість) на одні й ті самі або подібні ситуації. Такий підхід є доказом того, що категорія норми (у цьому разі комплексне уявлення про молодість як період і життєвий цикл людини) перетинається з категоріями цінності й оцінювання. У соціумі людина найчастіше може оцінюватися за низкою параметрів (оцінювання природно-фізичних, інтелектуальних і поведінкових особливостей, морально-етичних якостей тощо), які будуть привносити в концепт додаткові значення.

Британській і американській лінгвокультурі щодо категорій *молодість* і *молодь* притаманні й однакові, й відмінні стереотипні цінності. Наприклад, у мові сучасної художньої літератури відбито уявлення про те, що молодь Британії не приховує своєї класової належності й живе відповідно до її ціннісних уявлень, а тому більш самостверджувальна порівняно з американськими ровесниками. В американському суспільстві, яке першопочатково вважається безкласовим, молодь змушена жити за подвійними стандартами, що позначається у стилі спілкування й особливому слензі, сильному вираженні бунтарських настроїв. За даними досліджень, домінантними компонентами, характерними для молоді обох країн, є духовна криза й побудова гармонійних взаємин між поколіннями батьків і дітей. Загалом важкий і конфліктний процес дорослішання призводить до деякого зсуву внутрішнього бачення віку.

Повертаючись до значущих складових концепту, варто знову відзначити важливість аксіологічного підходу, що виявляє

ставлення до його цінності шляхом визначення сутності. Специфіка цього підходу виражається в зосередженні на тому, як представники молодого віку самі себе потенційно оцінюють і як ця оцінка співвідноситься з реальною реалізацією молодості як соціального феномена. Тому звернімось до думки соціологів, які вважають, що серед головних пріоритетів періоду молодості є переорієнтація спілкування, а також посилення потреби не тільки в соціальній, а й просторовій, територіальній автономії, недоторканності особистого простору, тенденції до відчуження від дорослого суспільства і його норм, зокрема й мовних, лексичних [2, с. 89].

Провідними життєвими позиціями молоді є віра в майбутнє, оптимізм і надія, що все владнається й життя нового покоління буде кращим, ніж попереднього. Соціально-типовими ознаками молоді, що характеризують її поведінку, мотиваційну сферу, ціннісний світ, варто визнати підвищену емоційність, суперечливість, нестійкість у поглядах, максималізм і радикалізм, нетерпимість, неадекватні самооцінки, частіше завищені, ніж занижені, довірливість і безвідповідальність, податливість як до хорошого, так і до негативного, особливу сприйнятливість до всього нового, здатність до засвоєння великого потоку інформації [5, с. 62].

Переглянувши основні характеристики молодості як соціального явища, неможливо оминути таке поняття, як стереотип, адже уявлення про ті чи інші національно-культурні цінності закріплюються в стійких мовних одиницях або ситуаціях, названих стереотипними. Стереотип визначається як «схематичний, стандартизований образ або уявлення про соціальне явище чи об'єкт, зазвичай емоційно забарвлений і стійкий» [7, с. 487]. Загалом стереотипи поширені в кожній культурі, становлять її основу; вони відображають громадську, колективну оцінку, яка визначає думку про поведінку людини в суспільстві.

Як бачимо, *молодість* – явище універсальне, значуще для кожної культури. У ньому дуже велику, часом визначальну роль відіграють універсальні й національно-культурні стереотипи, що особливо яскраво виявляються в соціальному, фізіологічному та психологічному планах. «Статусно-рольова характеристика певного віку пов'язана зі стереотипним образом, що закріплений за ним у суспільстві й репрезентується передбачуваними векторами асоціацій» [8, с.6].

Отже, на основі розглянутого матеріалу можемо зробити такі **висновки**. Лінгвокультурний концепт *YOUTH* розглядається як феномен культури, будучи сукупністю отриманих у процесі соціалізації культурних властивостей і функцій певної нації. З огляду на запропоновану модель дослідження перспективу нашої роботи становитиме вивчення цього явища як когнітивно-семантичної моделі, яка структурується відповідно до таких когнітивних категорій:

– *нормативність* – уявлення про існування правил, яких мусять дотримуватися люди, будучи молодими (об'єкт відповідає/не відповідає віковій нормі);

– *оцінність* – уявлення про збагачення об'єктивного змісту різноманітними суб'єктивними значеннями (об'єкт який – хороший/нейтральний/поганий);

– *образність* – відображення зв'язку параметра з наявними уявленнями (об'єкт подібний до кого/чого, щось робить подібно до кого/чого, має ознаки подібні з ким/чим);

– *стереотипізація* – уявлення про молодість, пов'язане з низкою стійких асоціацій, що діють під час якісної й кількісної характеристики концепту, відомих більшості носіїв мови, і накладають певні обмеження на поведінку мовців (об'єкт молодий і тому такий; мусить що-небудь робити так; повинен ставитися до/поводитися щодо оточуючих так).

Література:

1. Авдеева О.А. Средства выражения концепта «возраст» в английском языке : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / О.А. Авдеева. – СПб., 2008. – 22 с.
2. Бабаева Е.В. Категория социальной нормы в контексте гуманитарного знания : [учебное пособие] / Е.В. Бабаева. – Волгоград, 2003. – 104 с.
3. Волкоморова О.Б. Лексика возрастной стратификации в русском языке и речи : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / О.Б. Волкоморова. – Тюмень, 2006. – 22 с.
4. Воркачев С.Г. «Из истории слов»: лингвокультурный концепт / С.Г. Воркачев // Новое в когнитивной лингвистике : материалы I Междунар. науч. конф. – Кемерово : Кем-ГУ, 2006. – С. 3–14.
5. Дарвиш О.Б. Возрастная психология : [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед]. / О.Б. Дарвиш. – М. : ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – 264 с.
6. Карасик В.И. Языковая кристаллизация смысла / В.И. Карасик. – Волгоград : Парадигма, 2010. – 422 с.
7. Комарова З.И. Методология, метод, методика и технология научных исследований в лингвистике : [учебное пособие] / З.И. Комарова. – Екатеринбург : Ур-ФУ, 2012. – 818 с.
8. Литвиненко Ю.Ю. Концепт «возраст» в семантическом пространстве образа человека в русской языковой картине мира : автореф. дисс. .... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Ю.Ю. Литвиненко. – Омск, 2006. – 24 с.
9. Маслова В.А. Методология и методы лингвокультурологии / В.А. Маслова // Лингвокультурология : [учебное пособие]. – М. : Академия, 2001. – С. 33–47.
10. Слышкин Г.Г. Лингвокультурные концепты и метаконцепты : [монография] / Г.Г. Слышкин. – Волгоград : Перемена, 2004. – 340 с.
11. Степанов Ю.С. Методы и принципы современной лингвистики / Ю.С. Степанов. – 6-е изд. – М. : ЛКИ, 2007. – 312 с.
12. Стернин И.А. Методика исследования структуры концепта / И.А. Стернин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 2001. – С. 58–65.
13. Щербо П.А. Особенности вербализации концепта «возраст» в системах типологически разных языков: на материале английской, французской и русской лексики : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Теория языка» / П.А. Щербо. – М. : МГЛУ, 2008 – 26 с.

Бешлей О. В. Лингвокультурный концепт YOUTH: структура и методика исследования

Аннотация. В статье представлен обзор наиболее оптимальных методов исследования концепта YOUTH как лингвокультурного явления. Проанализированы его особенности с точки зрения психологии и социологии. Предложена модель анализа исследуемого концепта.

Ключевые слова: когнитивно-семантический метод, концептуальный анализ, составляющая концепта, ассоциативная модель, стереотип.

Beshlei O. Linguocultural concept YOUTH: structure and methodology of the research

Summary. This article provides an overview of best practical methods for the research of the concept YOUTH as linguocultural phenomenon, the analysis of its features in terms of psychology and sociology, as well as the model provided for the analysis of investigated concept.

Key words: cognitive-semantic method, conceptual analysis, concept constituent, associative model, stereotype.

УДК 81-116

Богданова В. С.,
аспірант
Донецького національного університету

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУТБОЛЬНИХ ТЕРМІНІВ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Анотація. У статті подано огляд структурних особливостей футбольної термінологічної системи в англійській мові, проаналізовано різноманітні моделі, за якими сформовані терміни, і визначено найбільш продуктивні конструкції.

Ключові слова: термін, термінологія, структура, компонент, термін-слово, термін-словосполучення, футбол.

Постановка проблеми. Будь-яка мова складається з незліченної кількості одиниць, які постійно поповнюються й роблять її безмірно багатою. Серед цих одиниць простежується велика кількість термінів. «Термин – лексическая единица определенного языка для специальных целей, обозначающая общее – конкретное или абстрактное – понятие теории определенной специальной области знаний или деятельности» [1, с. 32].

Футбольна термінологія в англійській мові становить великий інтерес для вивчення та аналізу. Ця група номінативних одиниць є часто вживаною, адже футбольна лексика має багато користувачів, тому що футбол є популярним видом спорту у світі. З лінгвістичного погляду цей шар лексики не піддавався всебічному аналізу, тому збирання й структурний аналіз футбольних термінів на матеріалі англійської мови стає перспективною темою для дослідження, що в майбутньому зробить можливим порівняння структурних особливостей футбольної термінології в англійській мові з аналогічними термінологічними системами інших мов і складання словників футбольної термінології. Словники зможуть бути використаними професійними лінгвістами, особами, котрі мають прямий стосунок до футболу, і будь-якою іншою людиною, яка цікавиться цією темою.

У ході вивчення лінгвістичної літератури не виявлено жодної наукової роботи, яка б була орієнтована на структурний аналіз виключно футбольної термінології, адже дослідники, як правило, цікавилися спортивною термінологією загалом, тоді як футбольна лексика була лише одним із багатьох термінологічних напрямів. Серед лінгвістів, у роботах яких згадувалися структурні особливості футбольних термінів в англійській мові, – Н.А. Шафранова, А.В. Мілюк, але, як було зазначено вище, дослідження проводилися на базі вивчення спортивної лексики загалом. Тому структурний аналіз футбольної термінології англійської мови як самостійної термінологічної системи стає новим етапом вивчення цієї групи мовних одиниць.

Метою дослідження є визначення типів структури футбольних термінів у англійській мові й установлення найбільш продуктивних із них.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з традиційною класифікацією термінів за їхньою структурою, вони можуть бути представлені як терміни-слова або терміни-словосполучення [2, с. 70]. Терміни-слова складаються лише з одного компонента, тоді як терміни-словосполучення мають два, три й більше структурних елементів.

Для позначення компонентів використано латинські літери на позначення відповідної частини мови, а саме: іменник – N (noun); прикметник – Adj (adjective); дієслово – V (verb); дієприкметник минулого часу – P.P. (past participle), числівник – Num (numeral); прислівник – Adv (adverb); прийменник – prep. (preposition).

Для структурного аналізу обрано 913 футбольних термінів англійської мови, які були відібрані методом суцільної вибірки з таких джерел: спеціалізованого футбольного видання “FourFourTwo” (випуски 2015 р.), тлумачного словника “Dictionary of Sports and Games Terminilogy”, офіційних сайтів футбольних клубів Арсенал (Лондон), Челсі (Лондон), Манчестер Юнайтед (Манчестер) і буклету ФІФА зі збіркою правил гри “Laws of the Game, 2014/2015”.

Серед 913 відібраних одиниць виявлено 509 термінів-слів.

Структурно терміни-слова діляться на такі типи: непохідні, похідні, складні та абревіатури [2, с. 70]. Необхідно зазначити, що футбольні терміни англійської мови включають усі вищезгадані структурні типи.

Результат аналізу вказує на те, що однокомпонентні футбольні терміни найбільше представлені похідними словами (202 одиниці). Ця група лексики представлена іменниками, дієсловами та прикметниками.

В англійській мові існує кілька способів словотворення, одним із яких є афіксація, зокрема префіксація й суфіксація [3, с. 14]. Розглянемо способи, якими були сформовані футбольні терміни з непохідних слів, що стали похідними (*challenger (суперник), defender)*, класифікуючи їх за частиномовною належністю:

1. Дієслова. У ході аналізу виявлено терміни, утворені способами префіксації й суфіксації. Прикладами префіксації є додання до основи дієслова префікса *dis–* (*to dislodge (витіснити зі складу команди*)) та *re–* (*to replace (замінити)).* Прикладом суфіксації є формування дієслова з іменника за допомогою суфікса *-ise (to equalise (зрівняти рахунок*)).

2. Іменники. Під час дослідження зафіксовано вживання суфіксів, які під час додавання до дієслова формують іменник, що вказує на виконавця дії. Такими суфіксами стали *-er* (*challenger (суперник), defender (захисник*)) і *-ee* (*referee (головний суддя*)). Наступна група суфіксів формує також віддієслівні іменники, але вони означають абстрактні поняття, процес або результат дії. Продуктивними суфіксами стали *-ion* (*possession (володіння м’ячем*)), *-tion* (*competition (змагання*)), *-ment* (*infringement (порушення)), -ence (offence (порушення*)).

Також було опрацьовано терміни-слова, які формуються за допомогою додавання суфікса до прикметника й означають стан, якість або властивість. Наприклад: додавання суфікса *-ness* (*quickness (швидкість*)), *-cy* (*captaincy (звання капітана*)).

3. Прикметники. Серед футбольних термінів-слів виявлено небагато прикметників. Усі вони сформовані шляхом додаван-

ня суфіксів до іменника. Суфіксами, які формують такі терміни, є *-ive* (*defensive (захисний)*) і *-less* (*goalless (той, хто не приніс жодного гола)*).

Необхідно зазначити, що наступні терміни, які є непохідними словами (186 одиниць), за кількістю майже не поступаються тим, що виражені похідними. Терміни, над якими було проведено дослідження, належать до таких частин мови:

– іменник. Наприклад: *agent (агент)*, *arena (арена)*, *ball (м'яч)*, *club (клуб)*, *derby (дербі)*, *fan (фанат)*, *hiatus (перерва (в іспанському футболі))*, *kit (комплект одягу)*;

– дієслово. Наприклад: *to beat (отримати перемогу над ...)*, *to concede (пропустити гол)*, *to strike (забити гол)*, *to run (бігти)*, *to win* (*отримати перемогу*).

Наступним типом термінів є ті, які представлені складними словами. У результаті вибірки виокремлено 119 термінів такої структури. «Сложное слово состоит из двух или более полнозначных основ, которые могут употребляться в языке самостоятельно. Полученное в результате словосложения производное слово представляет собой единое целое, новое понятие, не всегда равное сумме составляющих его значений» [3, с. 34].

Аналізуючи цю групу слів, ми виділили такі моделі складних слів: N + N (*centre-circle (центральне коло)*), Adj + N (*free-kick (прямий удар)*), N + Num (*top-four (перша четвірка команд турнірної таблиці)*).

Останньою групою слів-термінів є та, що представлена у формі абревіатури. «Аббревиация – это способ образования сокращенных и сложносокращенных слов. Образуются они путем объединения усеченных частей основ нескольких слов, а также усеченных частей основ с целыми словами» [4, с. 14].

Ця група нараховує лише два терміни, а саме: FIFA (The Fédération Internationale de Football Association) і UEFA (The Union of European Football Associations), які сформовані методом ініціальної абревіатури.

Окрім термінів-слів, відібрано 404 багатокомпонентні одиниці. Установлено, що ця група слів має різну структуру. Дослідження допомогло визначити, що найбільша кількість термінів-словосполучень (361 конструкція) представлена двокомпонентними одиницями.

Найбільш продуктивною структурною моделлю англійських двокомпонентних термінів є N + N, наприклад: *match report (протокол матчу)*, *winter break (зимова перерва)*, *home game (домашній матч)*. Ця модель нараховує 115 термінів.

Термінологічні словосполучення моделі N + N розрізняють два типи зв'язку:

а) атрибутивний зв'язок, при якому перший компонент виконує атрибутивну функцію, а другий є стрижневим словом у таких словосполученнях, як *bottom corner (нижній кут)*, *assistant referee (асистент головного судді)*, *charity match (благодійний матч)*;

б) генетивний зв'язок, при якому один із компонентів відображається родовим відмінком щодо іншого, наприклад: *group winner (переможець групи)*, *league table (турнірна таблиця)*, *midfield role (функція півзахисника)*.

Генетивний зв'язок також передається структурною моделлю N + of + N, де перший компонент має головне значення, наприклад: *man of the match (найкращий гравець матчу)*, *heart of defence (центр захисту)*, *top of the league (верхівка турнірної таблиці)*.

Одним із варіантів цієї моделі є також комбінація N + prep + N. Наприклад: *ball in play (м'яч у грі)*, *threat in front of goal (небезпека біля воріт)*.

Друге місце за продуктивністю посідає модель V + N. Словосполучення цього типу поширені серед футбольних термінів і нараховують 96 одиниць. Прикладами цієї моделі є такі терміни: *to lose a game (програти матч)*, *to rescind a card (анулювати картку)*, *to take a penalty (пробивати пенальті)*.

Наступною за кількістю стала модель Adj + N, яка передає атрибутивний зв'язок. Ця група нараховує 63 терміни. Прикладами цієї моделі є словосполучення *bookable offence (порушення, у результаті якого гравець отримує картку)*, *final whistle (фінальний свисток)*, *international goal (гол, який забивається гравцем у міжнародному матчі)*.

Три вищеназвані моделі формують разом 76% від усієї кількості двокомпонентних футбольних термінів в англійській мові.

Інші моделі, які вживаються для формування футбольних термінів, але не є поширеними, мають такий вигляд:

– P.P. + N. Наприклад: *added time (доданий час)*, *broken record (побитий рекорд)*;

– V + P.P. Ця модель зустрічається лише з дієсловами to be і to get для формування пасивного стану. Прикладами такої моделі є словосполучення *to be beaten (отримати поразку)*, *to be yellowed (отримати жовту картку)*, *to get injured (травмуватися)*;

– Num + N. Необхідно відзначити, що у формуванні такої моделі беруть участь як порядкові, так і кількісні числівники, але переважають перші. Наприклад: *first team (перша команда)*, *forth official (четвертий суддя)*, *three points (три очки)*;

– Adv + N. Наприклад: *away kit (гостьова форма)*, *away match (гостьовий матч)*, *away win (гостьова перемога)*.

Наступна модель представлена лише одним терміном-словосполученням:

N + Num. Наприклад: *number one (лідер)*.

Отже, серед англійських футбольних термінів, що мають двокомпонентну композицію, виявлено три продуктивні моделі: 1) N + N; 2) V + N; 3) Adj + N. Іменник є складовою майже всіх моделей. Винятком є комбінація V + P.P.

Поряд із двокомпонентними термінами, які є основним видом термінів-словосполучень, уживаються трикомпонентні терміни, що становлять 5% від відібраних для аналізу одиниць і відображаються такими моделями:

– V + N + N. Прикладом такої комбінації є термін *to wear captain's armband (носити капітанську пов'язку)*. Підструктурна модель цієї комбінації, яка має вигляд V + N + prep + N, стала найбільш продуктивною серед трикомпонентних футбольних термінів. Наприклад: *to be the top of the league (очолювати турнірну таблицю)*, *to send a player out on loan (віддати гравця в оренду)*;

– V + Adj + N. Наприклад: *to get a yellow card (отримати жовту картку)*, *to keep a clean sheet (зіграти матч, не пропустивши жодного м'яча)*;

– Adj + N + N. Наприклад: *additional assistant referee* (*додатковий асистент головного судді*);

– V + N + Adv. Наприклад: *to do one's job well (зіграти добре), to get the ball forward (отримати перевагу в один м'яч)*;

– Num + N + N. Наприклад: *Premier League campaign (сезон прем'єр-ліги)*. У ході збирання матеріалу було виявлено приклади конструкції Num + N + prep + N, яка є підвидом моделі Num + N + N. Наприклад: *second half of the season (друга частина сезону)*.

Наступні дві моделі мають по одному прикладу:

– V + Num + N. Наприклад: *to be one goal up* (*лідирувати з перевагою в один м'яч);*

– N + N + prep + N. Наприклад: *key moment of the game* (*ключовий момент гри)*.

Трикомпонентні терміни-словосполучення не є часто вживаними, але вони зустрічаються й мають різні структурні моделі, з яких найпродуктивнішими стали комбінації: V + N + N, V + N + prep + N, V + Adj + N і Adj + N + N.

Висновки. Отже, аналіз футбольної термінології англійської мови, яка на цьому етапі дослідження становить 913 одиниць, відібраних методом суцільної вибірки, надає можливість зробити висновок про те, що вона включає як терміни-слова, так і терміни-словосполучення, які представлені приблизно однаковою кількістю термінів, 56% і 44% від загальної кількості, відповідно. Найпродуктивнішим структурним типом однокомпонентного терміна є похідні слова (22% від загальної кількості термінів), але непохідні теж мають високий кількісний показник (20% від загальної кількості термінів). Серед багатокомпонентних термінів продуктивними є ті, що складаються з двох компонентів. Найчисленнішими є такі моделі: N + N, V + N і Adj + N, 15%, 13% і 10% від загальної кількості термінів, відповідно. Трикомпонентні терміни становлять 5% від аналізованої системи термінів.

Результати дослідження є важливими для порівняння футбольних термінологічних систем англійської мови з футбольними термінологічними системами інших мов.

Література:

1. Лейчик В.М. Терминоведение: Предмет, методы, структура / В.М. Лейчик. – 4-е изд. – М. : Либроком, 2009. – 256 с.
2. Головин Б.Н. Лингвистические основы учения о терминах / Б.Н. Головин, Р.Ю. Кобрин. – М. : Высшая школа, 1987. – 104 с.
3. Ильина А.Н. Словообразование в современном английском языке / А.Н. Ильина, С.Г. Кибасова. – СПб. : СПбГУЭФ, 2012. – 90 с.
4. Волынец Т.Н. Современный русский язык. Способы словообразования / Т.Н. Волынец. – Минск : БГУ, 2003. – 32 с.

Богданова В. С. Структурные особенности футбольных терминов (на материале английского языка)

Аннотация. В статье представлен обзор структурных особенностей футбольной терминологической системы в английском языке, проанализированы различные модели образования терминов и установлены самые продуктивные конструкции.

Ключевые слова: термин, терминология, структура, компонент, термин-слово, термин-словосочетание, футбол.

Bogdanova V. Structural peculiarities of English football terms

Summary. The article focuses upon structural peculiarities of the football terminology system of the English language, upon the analysis of different models of the term formation. The most effective models are discovered.

Key words: term, terminology, structure, component, single-component term, multicomponent term.

УДК 378.6+37.015.6+811.111+81'42

Боднар С. В.,
кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов
Одеського інституту фінансів
Київського національного торговельно-економічного університету

МОВНІ Й СОЦІОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ДИСКУРСУ

Анотація. У статті розглядається проблема вивчення дискурсу як системного та комплексного явища. Досліджуються різні точки зору вчених на цей феномен. Більш детально аналізується англомовний економічний дискурс, досліджуються лінгвістичні характеристики цього різновиду дискурсу й соціокультурні чинники, які впливають на його створення.

Ключові слова: дискурс, економічний дискурс, бізнес-комунікація, соціокультурні чинники, англомовний економічний дискурс.

Постановка проблеми. Сучасні новації лінгвістики, зокрема, в галузі теорії дискурсу спонукають до системного та комплексного опису явища дискурсу у зв'язку з появою нових аспектів його вивчення. Однак багатогранність поняття «дискурс» і складність його вивчення потребують виходу за межі суто лінгвістичних методів дослідження й диктують необхідність інтегративного підходу до вивчення дискурсу, який дає змогу поєднати в дослідницькій практиці методи когнітивної лінгвістики, критичного аналізу дискурсу та дискурсивного аналізу. Різноманіття дослідницьких підходів до аналізу дискурсу виражається у вивченні різних видів дискурсу, ключових концептів конкретного дискурсу та їх лінгвістичних характеристик.

У дослідженні зосередимо увагу на такому виді англомовного дискурсу, як економічний, і детально розглянемо його мовні й соціокультурні особливості, що і є метою статті. Об'єктом дослідження є англомовний економічний дискурс у сучасному мовознавстві, а предметом – мовні та соціокультурні особливості англомовного економічного дискурсу.

Зауважимо, що проблема вивчення дискурсу належить до категорії актуальних завдань сучасного мовознавства. Дискурс є багатовимірним явищем, що має низку дефініцій. Однак на сьогодні не існує єдиного визначення, що охоплює всі контексти його вживання. До того ж сутність дискурсу, його одиниці, структура, типологія знаходяться в стані вивчення й уточнення. Розглянемо поняття «дискурс» більш детально.

Поняття «дискурс» уперше було введено в науковий обіг американським структуралістом, фахівцем із методології лінгвістичних досліджень, математичної лінгвістики, засновником трансформаційного й дистрибутивного аналізу Зеллігом Харрісом у 1952 р. як надфразова одиниця в контексті інших одиниць. Сучасні науковці (Ф. Бацевич) визначають дискурс «як сукупність мовленнєво-мисленнєвих дій комунікантів, пов'язаних із пізнанням, осмисленням і презентацією світу мовцем і осмисленням мовної картини світу адресанта слухачем» [1, с. 138]. Схожі погляди висловлює й О. Кубрякова: «Під дискурсом варто мати на увазі саме когнітивний процес, пов'язаний із реальним мовотворенням, породженням мовленнєвого твору. Текст є кінцевим результатом процесу мовленнєвої діяльності, яка виливається в певну завершену (і зафіксовану) форму» [2, с. 187]. Т. ван Дейк зазначає, що «дискурс є складною єдністю мовної форми, значення й дії, що могла б бути щонайкраще схарактеризована за допомогою поняття комунікативної події чи комунікативного акту… Мовець і слухач, їхні особистісні й соціальні характеристики та інші аспекти соціальної ситуації, безсумнівно, належать до цієї події» [3, с. 121–122].

Чимало вчених (Н. Арутюнова, Ф. Бацевич, В. Варакіна, Т. ван Дейк, В. Карасик, А. Кібрік, В. Плунгян, К. Серажим, З. Харріс) відзначають подвійну природу дискурсу: з одного боку, дискурс – це процес, діяльність, дискурсивна практика, а з іншого – дискурс як результат – це текст, продукт, що актуалізується за певних умов; сукупність текстів, які створені в процесі діяльності. У лінгвістичному енциклопедичному словнику Н. Арутюнова визначає дискурс як «зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними – прагматичними, соціокультурними, психологічними тощо – чинниками; текст, який розглядається в аспекті подій» [4, с. 136]. У словнику іншомовних слів під редакцією О. Мельничука «дискурсивний» (лат. discursivus від discursus – міркування, доказ, аргумент) тлумачиться як такий, що здійснюється шляхом логічних міркувань, розсудковий, опосередкований [6, с. 215].

П. Серіо виділяє кілька значень терміна «дискурс»: 1) еквівалент поняття «мова», тобто будь-яке конкретне висловлення; 2) одиниця, що обсягом переважає фразу; 3) вплив висловлювання на його одержувача, ураховуючи ситуацію (у межах прагматики); 4) бесіда як основний тип висловлення; 5) уживання одиниць мови, їх мовленнєва актуалізація; 6) соціально або ідеологічно обмежений тип висловлювань, наприклад, феміністський дискурс, адміністративний дискурс; 7) теоретичний конструкт, призначений для дослідження умов виробництва тексту [6, с. 26–27].

Дискурс можна визначати у вузькому та широкому сенсах. Дискурс (у вузькому розумінні) – це зв'язна послідовність мовних одиниць, що створюється мовцем для слухача в певний час у певному місці з певною метою. У широкому сенсі ми розуміємо поняття дискурс як складне комунікативне явище, як усну мовленнєву дію, ураховуючи соціальний контекст, що дає відомості про учасників комунікації та їхні характеристики, а також процеси виробництва і сприйняття повідомлення.

Під час вивчення дискурсу неодмінно постає питання про його класифікацію: які типи й різновиди дискурсу існують? Сучасний мовознавець В. Карасик із позицій соціолінгвістики виокремлює два основні типи дискурсу: персональний (особистісно-орієнтований,аборозмовний)таінституційний(статусно-орієнтований, або галузевий) [7].

Інституційний дискурс – це система статусно-рольових відносин, яка склалася в комунікативному просторі життєдіяльності певного соціального інституту. Кількість різновидів

інституційного дискурсу залежить від кількості соціальних інститутів. У сучасній лінгвістиці достатньо детально проаналізовано окремі різновиди інституційного дискурсу, зокрема військовий (І. Райтнер), медичний (С. Вострова), науковий (Р. Барт, О. Ільченко, В. Карасик, А. Литвинов), педагогічний (А. Блас, Дж. Ганнелла, К. Михальська, Дж. Сілін), дидактичний (Н. Арутюнова, Д. Горський, С. Крашен, Р. Мільруд, Д. Ньюнан, С. Торнбері, М. Уоррен), політичний (Ю. Караулов, О. Фоменко, А. Баранов, К. Серажим, О. Пономаренко), публіцистичний (А. Мартинюк, О. Дудолаєва), художній (В. Бурбело, А. Скрипник) тощо. Інтегральною ознакою різновидів інституційного дискурсу є урахування умов і обставин, у яких відбувається народження тексту, мовлення, занурених у життя.

Кожний тип дискурсу визначається набором правил, виконання яких він вимагає, і протікає в певній соціальній сфері. Під час дослідження типології дискурсу основним завданням є опис структур, найтиповіших для дискурсу певного виду. Як зазначає С. Тюріна, основними критеріями виділення типів дискурсу є ступінь формальності спілкування, а також протиставлення усного й письмового дискурсів [8].

Різновидом інституційного дискурсу, який співвідноситься з діяльністю майбутніх економістів, є діловий дискурс. Це поняття Т. Чрділелі трактує як соціально зумовлену комунікативну подію, що характеризується певною формою організації мовного матеріалу, яка спричинюється параметрами ситуації спілкування, залежить від інтенцій і офіційного статусу комунікантів, котрі мають потрібні повноваження для організації та оптимізації того чи того виду предметної діяльності в інституційно-виробничій сфері заради досягнення практичних цілей [9, с. 8]. Діловий дискурс, або бізнес-дискурс І. Ярощук визначає як спілкування на професійну тематику в економічній галузі, що організовується з метою досягнення комунікативної мети його учасників [10, с. 76]. С. Рибачок звужує діловий дискурс до поняття «економічний дискурс», який трактує як відображення лінгвосоціокультурної взаємодії, що реалізується в мовленнєвій практиці суб'єктів економічної діяльності [11, с. 20], а О. Махницька вважає економічний дискурс сукупністю мовленнєвих актів, які використовують під час визначення та характеристики економічних процесів; це можуть бути усні й письмові тексти або їхні фрагменти, що відображають реалії економічного світу [12, с. 159]. Н. Ковальська, у свою чергу, відстоює протилежну думку, уважаючи економічний дискурс ширшим поняттям, ніж діловий дискурс, оскільки він включає не тільки професійне спілкування задля досягнення однієї мети – взаємовигідної угоди, а й міжособистісне спілкування між продавцем і покупцем, керівником підприємства і співробітником підприємства [12]. Отже, економічний дискурс поєднує в собі характеристики як інституційного, так і персонального типів дискурсу.

Економічний дискурс, зауважує Н. Ковальська, містить в основі дві найголовніші ознаки: цілі та учасників. Мета економічного дискурсу полягає в установленні взаємовигідних відносин і їх оптимізації у сфері економіки, зокрема в системі «товар – гроші – товар». Учасниками економічного дискурсу є фізичні та юридичні особи, які беруть участь в операції товарного обміну. З одного боку, це представники певного інституту, тобто фахівці зі сфери економіки, з іншого – соціум, люди, які звертаються до них. Економічний дискурс є інтерактивною взаємодією учасників спілкування у сфері фінансово-кредитних, податкових, комерційних, підприємницьких відносин. Формування економічного дискурсу, а саме: специфіка мотивів, стратегій, тональності, стилю й жанру спілкування, побудова текстів – залежить від сектора економіки. Це може бути й підприємництво, і фінанси, і зовнішньоторговельні відносини тощо (Н. Ковальська).

Виклад основного матеріалу дослідження. Ми визначаємо економічний дискурс як різновид бізнес-комунікації, яка відбувається в економічній сфері, з керівництвом, колегами, партнерами, підприємцями, замовниками, споживачами, сприяє розв'язанню економічних проблем, знаходженню шляхів урегулювання та подолання кризових ситуацій, розробленню стратегій розвитку підприємства, вирішенню виробничих питань, ухваленню рішень, впливу на кінцевий результат перемовин, нарад, ділових бесід, передбачає врахування соціокультурних орієнтирів економічної галузі, у процесі якої формується дискурсивна компетентність людини.

Залежно від сфери діяльності учасників економічного дискурсу в межах кожного з функціональних стилів виділяють відповідні підстилі з їх жанровою розгалуженістю. Отже, в економічному дискурсі виокремлюється такі жанри: 1) жанр загальноекономічної спрямованості (загальна інформація про інвестиції в економіці країни, економічне становище та географічне положення країни, спрямована на розширення світогляду людини, а також на ознайомлення з економічною ситуацією в країні загалом; 2) жанр економічної документації (контракти, угоди, фінансові рахунки, накладні, декларації, фінансові звіти, повідомлення, зведення); 3) жанр економічної реклами (а) інформативна реклама: повідомлення ринку про новинку або нове застосуваннях наявного товару, про зміну ціни; пояснення принципів дії товару; опис надання послуг; б) емоційна реклама, яка прагне запевнити нинішніх покупців у правильності зробленого ними вибору (пробудження в споживачів симпатії до продукту; створення іміджу; підвищення довіри як до товару чи послуги, так і до самої фірми-виробника; залучення уваги споживачів до певного, елітарного продукту); 4) жанр ділової телефонії (перемовини по телефону, домовленість про зустріч, скасування зустрічі, телефонограма тощо); 5) жанр наукових економічних текстів (монографії з економічного профілю, наукові статті/тези, реферати, анотації та рецензії, пов'язані з економічною спеціальністю, відгуки на економічні статті, доповіді на конференції). Розглянемо мовні характеристики англомовного економічного дискурсу.

Насамперед проаналізуємо лексичні особливості англомовного економічного дискурсу. Нами встановлено наявність таких лексичних одиниць:

– велика кількість загальноекономічної (*to finance, expenditure, transfer, earnings, taxes*) і вузькоспеціалізованої (*liability, assets, entity, fiscal revenue, to levy on*) термінологічної лексики;

– міжгалузеві терміни (model, operation, information, data);

– стійки термінологічні звороти (*to exempt from a tax* – звільнити від оподаткування; *rebate on export* – зниження податкової ставки на експорт; *net trading profits* – чистий торговельний прибуток);

– професійні ідіоми (*top dogs* – top managers; *Big wigs* – CEO; *high finance* – finance that involves large amounts of money used by government and large companies; t*o budget time* – to estimate time; m*onkey business* – dishonest behavior);

– абревіатури економічної галузі (*VAT* (value added tax) – The VAT system offers advantages, such as rebates on exports;

WTO (World Trade Organization), *EFTA* (European Free Trade Association) – International organizations such as the WTO and EFTA regulate tariffs and reduce trade restrictions between member countries);

– скорочення, що вживаються в діловому мовленні (*e-commerce* = electronic commerce, *e-mailed* = posted by electronic mail);

– термінологічні неологізми, які відображають сучасні перетворення у сфері економіки й бізнесу (*microfinance* = *microlending* – практика надання дрібних кредитів незаможним для підприємницької діяльності без вимоги гарантії повернення цих кредитів у вигляді застави (e. g. The amount of *microlending* has mushroomed. Many microlenders have become successful commercial institutions), *job-coaching* – спеціальні курси для безробітних, які навчать, як поводитися на співбесіді з працівниками відділу кадрів (e. g. Workshy youngsters are to be sent on American-style job-coaching courses to learn what to wear, say and do at employment interviews); *dot-commer* – бізнесмен, котрий здійснює свою комерційну діяльність через Інтернет);

– «похідні» терміни (to develop → development/developer/developing/developed);

– іншомовні запозичення (сьогодні в англійській мові вживається низка запозичень з української мови для позначення реалій незалежної України: *bazaar economy* – поняття для відображення поширеної практики торгівлі багатьма українцями на ринках Польщі й інших країн Східної Європи привезеними із собою товарами (e. g. No one knows the scope of the bazaar economy, but economists figure that tightening border restrictions will cost 140 000 jobs on the Polish side and probably more in Ukraine);

– цифрові *(£133 or $206* hotel stay per night = this price includes all meals plus access to a full-service fitness spa/pool; Cadbury has shut nearly *20* per cent of its *133* factories and cut *10* per cent of its *55,000* global workforce) та формульні показники, трансформовані у вербальні вирази (Homogeneous product such that $q1 + q2 = Q$ where Q is industry output and q*i* is the output of the i-th firm);

– лексична синонімія: 1) терміни, представлені, з одного боку, англомовним терміном, а з іншого – іншомовною терміноодиницею, що повністю адаптована в словниковому складі термінології бізнесу й активно взаємодіє з питомими термінами (*businessman – entrepreneur (фр.)* – 'підприємець; власник підприємства'; *stock exchange – bourse (фр.)* – 'фондова біржа'); 2) офіційні терміни і слова-синоніми з нейтральною забарвленістю (*to assist – to help, to modify – to change, to clarify – to make clear*);

– терміни британського варіанта англійської мови й терміни-американізми (e. g. *bonus issue – stock dividend* – випуск пільгових акцій – випуск безплатних акцій; *joint stock company – corporation* – акціонерне товариство; компанія; компанія з обмеженою відповідальністю; корпорація);

– співіснування застарілих і сучасних термінів (e. g. *monger – tradesman – продавець; торговець);*

– графічне формотворення (*business-to-business – B2B* – електронна торгівля за схемою «від одного ділового підприємства до іншого»; *business-to-business-to-consumer* – B2B2C – електронна торгівля за схемою «від одного ділового підприємства до іншого й до споживача»). Наприклад: *Another general message to the believers was: B2B (business-to-business marketing) and B2C (business to consumer) are so five minutes ago; from now on it's all about B2B2C* .

Щодо граматичних особливостей англомовного економічного дискурсу, то ми виокремлюємо такі:

– активне використання безособового it (It was considered that...), неозначено-особових займенників (One may conclude that...), прикметників, які не виражають емоційної забарвленості (detailed, attainable);

– пасивні конструкції (e. g. Foreign currency monetary amounts *should be reported* using the closing rate);

– модальні дієслова (e. g. Without the loans, the company *may* go ahead. Economy *could* move to a higher speed limit);

– широке використання простих двоскладових речень зі складеним присудком, що утворюються з дієслова-зв'язки та предикатива, яким є прикметник або прийменниковий зворот (*These goods are high-cost*);

– чимала кількість однорідних членів речення (e. g. Savers and borrowers are connected by financial intermediaries including *banks, thrift institutions, insurance companies, pension funds, mutual funds and finance companies*);

– вступні слова (*On the one hand*, if we borrow we have to pay the lenders back, with interest. *Previously,* the problem was solved by issuing stock).

Стилістичними особливостями англомовного економічного дискурсу є такі:

– «економічні метафори», під якими розуміються метафори, що є мовним засобом впливу з метою формування в реципієнта (найчастіше в суспільства загалом) або позитивної, або негативної думки про те чи інше економічне явище (експорт, імпорт, інфляцію, іпотеку тощо) (e. g. The *real push toward a new policy* of the company has been detected recently; the amount of advertising has *mushroomed)*;

– стійкі вирази, в основі яких лежить метафоричний образ, що відображає сприйняття світу бізнесу в англомовних країнах (*business is war, a company is a ship, time is money*);

– епітети (e. g. *Enormous* pay-packages, *generous* deals and rewards are offered when joining a company);

– метонімії (e. g. *The head* of the firm has retired; the *board* approved his plan);

– повтори (e. g. Economic development has brought benefits to the populations of both the more *economically developed* and the less *economically developed* countries);

– паралельні конструкції (e. g. *In the stock market* people buy and sell shares of corporate ownership. *In the bond market* people buy and sell promissory notes);

– відокремлення (On the one hand, if we borrow we have to pay the lenders back, *with interest.* It's their company, *after all)*;

– інверсивні конструкції (e.g. Offering Ireland the prosperity of EU membership was like giving an access to too many happy hours. *Sadly* it was all uncontrollable);

– алюзії (посилання на загальновідомі в англійському суспільстві лінгвокультурні явища чи феномени. Наприклад, негативний ефект кризи в економіці називають "Titanic; financial 9/11; Winnie-the-Pooh economy", обман – "Trojan horse", джерело безмежного багатства – "Klondike; Eldorado" (The scale of problems is a kind of *financial 9/11).*

Крім того, необхідно відзначити наявність чималого пласту соціокультурної інформації в англомовному економічному дискурсі, знання якої вкрай потрібне для компетентного економіста. Наприклад, реалії економічної галузі "*blue sky laws*" (закони штатів в США від 1993 р., які регулюють випуск цінних паперів і їх реалізацію в межах штатів), "*the Big Four*"

(4 major companies that regulate in the financial audit arena: PnC, KPMY, Deloitte, Ernst&Young – 4 важливі компанії, які головують на фінансовій аудиторській арені, – PnC, KPMY, Deloitte, Ernst&Young); вираз "*Wall Street"* – It is a 0.7-mile-long (1.1 km) street running eight blocks, where financial markets of the United States (all financial sectors) are situated (*E. g.* People immediately think of Wall Street when they hear the words "stock exchange"); або вираз "*Lloyd's of London*" – It is a very important and famous bank in London, it provides specialist insurance for everything even to space satellites; значна кількість власних імен (назви компаній, банків, фірм, торгових знаків (брендів) (success of *Hershey's*, structure of *Merion*, *Cola* threatened legal action against UK, a share dealer for *ABM Amros*); спеціальних договорів, місць розташування компаній і їхніх офісів.

Щодо соціокультурних норм ділового спілкування, то необхідно зазначити певні відмінності, які також варто враховувати при усному англомовному економічному дискурсі. Наприклад, In the USA it is not customary for businessmen who know each other to shake hands at every meeting − ***handshakes*** are more for the situations of introduction. If a person from Ukraine stretches his hand for a handshake every time he meets his American colleagues, they may be quite surprised or even a little annoyed; Americans value ***punctuality*** very much. If any appointment is made, American may be expected to ***come exactly at the appointed time***. They will expect the same from others, and in business, if someone is late, this person can hardly count on successful talks.

Загалом англомовний економічний дискурс являє собою складне комунікативне явище, що має вищеозначені мовні та соціокультурні особливості й реалізується в мовленнєвій практиці суб'єктів економічної діяльності. Екстралінгвістичний план дискурсу формують конситуації, контекст у найширшому сенсі, різні когнітивні аспекти, свідомість комунікантів. Екстралінгвістичними чинниками усного дискурсу є особливості комунікативної поведінки мовця: культура мовлення, мовленнєвий етикет ділового спілкування, виразність, оптимальний темп мовлення, прийнятий для слухачів, володіння голосом, упорядкованість і послідовність викладення думок, відповідна інтонація, жестикуляція, міміка, вдало використані логічні й психологічні паузи, правильні логічні наголоси. Усі ці екстралінгвістичні чинники беруть активну участь у процесах породження і сприйняття дискурсу.

Висновки. Відтак економічний дискурс являє собою різновид бізнес-комунікації, релевантними ознаками якої є такі: інформативність, актуальність, професійна значущість, об'єктивність, офіційність, логічність, відсутність надлишкової образності й емоційного забарвлення, високий рівень стандартизації мовних засобів і мовленнєвих структур, наявність екстралінгвістичних чинників, які беруть активну участь у процесах як утворення, так і сприйняття дискурсу.

Література:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : [підручник] / Ф.С. Бацевич. – К. : Видав. центр «Академія», 2004. – 344 с.
2. Кубрякова Е.С. О контурах новой парадигмы знания в лингвистике / Е.С. Кубрякова, О.В. Александрова // Структура и семантика художественного текста : доклады VII Междунар. конф. – М., 1999. – С. 186–197.
3. Дейк Т.А. Язык. Познание. Коммуникация / Т.А. Дейк ; пер. с анг. ; сост. В.В. Петров ; под ред. В.И. Герасимова. – М. : Прогресс, 1989. – 312 с.
4. Арутюнова Н.Д. Дискурс / Н.Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В.Н. Ярцева – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – С. 136–137.
5. Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. – К. : Головна редакція УРЕ Академії наук УРСР, 1975. – 776 с.
6. Серио П. Как читают тексты во Франции. Вступительная статья / П. Серио // Квадратура смысла: Французская школа анализа дискурса. – М. : ОФО ИГ «Прогресс», 1999. – С. 12–53.
7. Карасик В.И. О типах дискурса / В.И. Карасик // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс : сб. науч. тр. – Волгоград : Перемена, 2000. – С. 5–20.
8. Тюрина С.Ю. Дискурс как объект лингвистического исследования / С.Ю. Тюрина. – Владимир, 2008. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.vfnglu.wladimir.ru/files/netmag/v3/ ar11.doc.
9. Чрділелі Т.В. Структура, семантика і прагматика ділового діалогічного дискурсу (на матеріалі сучасної англійської мови) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / Т.В. Чрділелі ; Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Х., 2004. – 20 с.
10. Ярощук І. Діловий дискурс фахівця економічного профілю як комунікативне явище / І. Ярощук // Мовознавство. – 2012. – № 3. – С. 75–78.
11. Рибачок С.М. Термінологічна лексика як засіб когезії англомовного економічного тексту : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / С.М. Рибачок ; Запорізький нац. ун-т. – Запоріжжя, 2005. – 30 с.
12. Махницкая Е.Ю. О современном экономическом дискурсе / Е.Ю. Махницкая // Речевая деятельность. Текст : межвуз. сб. науч. тр. – Таганрог, 2002. – С. 158–161.
13. Ковальська Н.А. Релевантність економічного дискурсу / Н.А. Ковальська // II Міжнародна науково-практична заочна конференція «Лінгвокогнітивні та соціокультурні аспекти комунікації». Острозька академія, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://naub.oa.edu.ua/2013/relevantnist-ekonomichnoho-dyskursu/.

Боднар С. В. Языковые и социокультурные особенности англоязычного экономического дискурса

Аннотация. В статье рассматривается проблема дискурса как системного и комплексного явления. Изучаются разные точки зрения на данный феномен. Более детально изучается англоязычный экономический дискурс, исследуются лингвистические характеристики данного вида дискурса и социокультурные факторы, которые влияют на его создание.

Ключевые слова: дискурс, экономический дискурс, бизнес-коммуникация, социокультурные факторы, англоязычный экономический дискурс.

Bodnar S. Linguistic and sociocultural characteristics of English economics discourse

Summary. The article provides the profound insight into the problem of investigating the notion "discourse" as a systematic and complex phenomenon. The ideas of different scientists on this problem have been highlighted. The main accent is laid on the English economics discourse, its linguistic and sociocultural characteristics which play a great role in its creation.

Key words: discourse, economics discourse, business communication, sociocultural factors, English economics discourse.

УДК 811.133.1(373.613+42)

Бруско Г. А.,
аспірант
Київського національного лінгвістичного університету

ІННОВАЦІЙНІ ЛЕКСИЧНІ ПРОЦЕСИ ФРАНКОМОВНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. У статті досліджуються проблеми англомовних запозичень у франкомовних виданнях і окреслюються способи їх інтеграції в мові засобів масової комунікації. Аналізуються тенденції розвитку англійських запозичень у сучасній франкомовній інтернет-комунікації. Надається визначення поняття «інтернет-комунікація» й окреслюються варіанти адаптації запозичень із англійської мови у французькій періодиці новітніх технологій.

Ключові слова: англомовні запозичення, інтернет-комунікація, журнали інноваційних технологій.

Постановка проблеми. Останніми десятиріччями технологічний прогрес почав рухатися з небаченою швидкістю. Швидкий і неспинний процес модернізації, бурхливий економічний і технічний розвиток перетворили людство в суспільство споживання. Розвинені країни почали приділяти неймовірну увагу новітнім технологіям у різних сферах життя людини: у галузі кібернетики, медицини, електроніки, машинобудування тощо. Світ переходить від реальності до віртуальності.

У зв'язку з цим розмаїттям інформації з'явилася потреба в технологічній періодиці. Англомовні запозичення відіграють домінантну роль у медіатекстах. Відмінною рисою сучасних французьких видань у галузі інноваційних технологій є їх наслідування англійського публіцистичного стилю, що відображається в динаміці використання англіцизмів.

Мета статті – дослідити вплив запозичень англомовного походження на мову засобів масової комунікації, дати характеристику тематичним групам англіцизмів у мові засобів масової комунікації й з'ясувати специфіку використання англомовних запозичень у періодиці новітніх технологій.

Останні півстоліття дослідження впливу англіцизмів на франкомовні медіатексти є одним із найважливіших напрямів у лінгвістиці. Це зумовило появу низки наукових праць, присвячених англомовним запозиченням, зокрема, у французькій мові. Так, В. Гумбольдт, Я. Ґрімм, І. Бодуен де Куртене досліджували тогочасні комунікаційні процеси та явища безперервних мовних змін, що реагують на динаміку в суспільстві й мовній свідомості її носіїв; І. Вайнрайх, Є. Семчинський, Е. Хауген працювали над природою мовних контактів, а Л. Крисін, О. Попова визначали причини запозичень і їх закріплень у мові. Класифікацію запозичень розробляли Д. Лотте, Л. Блумфілд, О. Попова, а проблемою англійських запозичень у французькій мові займалися такі дослідники, як А. Мейє, Ж. Рей-Дебов, Л. Деруа, Ж. Прюво, Ж.-Кл. Булянжи, К. Єгорова, Л. Гільбер та інші. Видатний лінгвіст В. Гак констатує, що мову простежують тільки в динаміці, розкриваючи живі й продуктивні процеси [1].

Об'єктом пропонованої розвідки обрано англомовні запозичення в сучасній французькій періодиці інноваційних технологій. Матеріалом дослідження слугують франкомовні публіцистичні та інтернет-видання DigitalWorld Magazine, N'TICWEB Magazine, New Electronics digital magazine, 01Net, L'actu Techno, SCIENCES ET AVENIR.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтернет-комунікація визначається як особлива форма спілкування за допомогою комп'ютерної мережі інтернет, тобто здійснення обміну інформацією за допомогою текстових повідомлень, файлів, документів, відео тощо. У мовознавчій науці сьогодення численні роботи присвячені проблемі інтернет-лінгвістики. Серед відомих лінгвістів, які працювали в цьому напрямі, відзначаємо насамперед М. Сидорова, Г. Трофімова, які вивчали функціонування мови в інтернеті; С. Тюріна, Н. Ахренова, Л. Компанцева займалися дослідженням організації всіх рівнів інтернет-комунікації. Ураховуючи здобутки цих мовознавців, виділяють кілька напрямів дослідження інтернет-комунікації: медіалінгвістичний, комунікаційний, дискурсивний і стилістико-мовний. Нас найбільше цікавить саме медіалінгвістичний напрям. У цьому напрямі досліджується діяльність електронних засобів масової інформації в он-лайновому медійному просторі й розглядається діяльність електронних засобів масової інформації в інтернет-просторі [8]. Підкреслимо, що характерними ознаками інтернет-комунікації є такі:

1) інтерактивність, яка реалізується через інформаційний обмін між адресатом і адресантом, для паперових версій медіа – це листування і дзвінки, а для їхніх електронних аналогів ідеться про взаємодію в режимі реального часу через блоги, форуми, повідомлення, коментарі, інтернет-журнали, гостьові книги тощо. Отже, на сторінці інтернет-видання ведеться комунікація між журналом і читачем;

2) гіпертекстуальність, яка розширює інформаційне наповнення тексту й надає можливість ознайомитися з іншою платформою, залишаючись в одному й тому самому медійному просторі. Під гіпертекстом розуміється текст, що має довільну будову та не обмежений лінійним сполученням [5].

3) мультимедійність сприяє візуалізації засобів масової інформації за допомогою графічних об'єктів, аудіо– або відеофайлів.

Франкомовні електронні тексти журналів про інноваційні технології, як і будь-які інші тексти, є фрагментами комунікації.

Америка і Британія володіють найбільшими медіахолдингами й, відповідно, користуються таким привілеєм, нав'язуючи власну термінологію. Термінологія – це елементи мови, які найтісніше пов'язані з тим, як ми концептуалізуємо світ, вони накладають конкретний емоційний відбиток, притаманний франкомовному співтовариству, генерують знання та компетенції, а також дають змогу розвинути потенціал одержаних інновацій. Тож франкомовні країни, що прагнуть інтегруватися в міжнародну систему інноваційних технологій, здійснюють модифікацію наявного мовного потенціалу, доповнюючи його запозиченими елементами англійської мови з соціально-психологічних причин. Іншомовні слова мають більшу престижність і актуальність, особливо у сфері високих технологій.

Неабиякий вплив мали й такі всесвітньовідомі американські підприємці та розробники перших комерційно успішних персональних комп'ютерів, як Стів Джобс і Білл Гейтс. Стів Джобс, засновник компанії Apple, CEO і Pixar, стояв у витоків ери гаджетів та інноваційних комп'ютерних технологій. Він впливав не тільки на техносферу людства, а й на формування IT-користувачів смартфонів і планшетів. Саме ця людина змінила парадигму сприйняття нового покоління. Молодь і підлітки, яких сміливо можна називати iПокоління, завдяки С. Джобсу і його гаджетам iPod, iTunes, iPhone, iPad почали орієнтуватися на зміну підходу до звичайних речей. Міжнародне інноваційне співробітництво стимулює постійні та швидкі зміни у франкомовній інтернет-комунікації. Саме тому англійська як мова інтернаціональної комунікації зміцнила свої позиції й перетворилася на супермову. Слова народжуються відповідно до нових реалій життя. Якщо у французькій мові немає слів, які пов'язані з новими мовними потребами, їх запозичують.

Відповідно, з'явилася потреба у створення періодики про новинки техносвіту. Відтак основним завданням журналів про новітні технології є пропагування продукції для полегшення життєдіяльності людини й орієнтація на молоде покоління, яке швидко орієнтується в інформаційних потоках [8]. Тож франкомовна інтернет-комунікація збагачується новими лексемами. Наприклад, слово гаджет походить від фр. *gâche* чи *gagée* (маленький інструмент або механізм), але зараз сприймається як англіцизм. Деякі запозичення мають свої відповідники в мові, і їх використання не мотивоване. Такі запозичення вживаються скоріше для економії часу і спрощення сприйняття: *compact disc, CD-ROM* тощо. Така мовна експансія виявляється у великій кількості інтегральних запозичень. Це лексеми, які перейшли у французьку мову не змінивши своєї морфологічної структури та значення. Саме ця лексико-семантична група найбільше зустрічається у франкомовних журналах. Серед них можемо виділити *абревіатури*, які використовуються для економії часу й полегшення в запам'ятовуванні: *SHIFT, SETUP, INSTALL, IT*. Також ідеться про *слова-реалії*, що зазвичай перетворюються на запозичені слова з подальшою контамінацією мови, як-от: *iPod, iTunes, iPhone*. Такі слова тісно пов'язані з побутом і культурою певного народу [4]. Слова, які не ввійшли до словникового складу французької мови й не асимілювалися, називаються *ксенізмами*: *online, hashtag, web* тощо. Лексика також є одним із найвірніших віддзеркалень контактів з іншими культурами. Перебуваючи географічно в самому центрі Західної Європи, Франція мимоволі була схильна до міграції та завоювання, відповідно, знаходилась під відливом політичних, культурних і релігійних рухів, що залишили свій слід в лексиці. Тоді як більшість лінгвістичних впливів виникають із взаємодії з безпосередніми сусідами, розвиток торговельних зв'язків, інноваційно-технологічне співробітництво, використання еволюційного підходу з рештою світу й зв'язки між технологіями в міжнародному вимірі оптимізували входження слів-екзотизмів у загальне франкомовне вживання.

Популярними франкомовними журналами про новітні технології є журнали: *01Net,* який виходить раз на місяць і спеціалізується на новітніх технологіях і новинках у сфері хай-тек, тестує подану продукцію, має свій сайт; *L'actu Techno* зосереджує увагу на мобільних новинках і стартапах, виходить щомісяця, має сайт, що оновлюється щоденно; *N'Tic* – алжирський журнал, який орієнтується на новітні технології й належить до безкоштовної щомісячної преси; *Futura Science* є популярним у Франції вебзіном, тобто інтернет-журналом, що досліджує новітні технології в усіх сферах життєдіяльності людини, тощо.

Інтенсифікація процесів інтернаціоналізації новітніх технологій і виведення їх на міжнародний рівень зумовили появу низки періодики, он-лайн-журналів, інтернет-сторінок і платформ. Через реалізацію стратегій їх міжнародного застосування спостерігається швидка тенденція до віртуалізації інноваційних структур і, відповідно, до появи терміносистем для номінації нових реалій. Такі інформаційні ресурси мають вплив на динамічні процеси мови.

Неймовірної популярності набули періодичні видання, які публікують в електронному форматі, PDF-файлах або на веб-сайтах журналу чи газети. Зазвичай вони направлені на вузько цільові групи читачів. Електронним журналом називають будь-який журнал в електронному вигляді. Наразі великі видавництва та медійні холдинги намагаються йти в ногу з часом і підтримують усі формати подання інформації: друковані, електронні й копії статей, що розміщуються на сайтах із періодичним поновленням матеріалів. Відсоток електронних видань превалює, а наклади друкованої преси відчутно зменшуються. Перший в історії журнал з'явився в 1665 р. саме у Франції й називався "Journal des Savants". Французькі центральні засоби масової інформації створили перші електронні версії друкованих видань у 1995 р., вони були точними копіями друкованих версій. Журнали й сайти про новітні технології перетворилися на мегапортали з різноманітними рубриками та розділами, а саме:

– інформатика: *hashtag*, *force sensor smartphone*, *inbox*, *live stream*, *big data*, *application*, *ultra design*, *crawler*, *bits*, *keylogger*, *cloud*, *video monitor*;

– здоров'я: *screening*, *xiaomi smart bracelet*, *smart watch*, *fitness tracker*;

– хай-тек: *e-ink*, *electronic paper*, *multi-touch*, *Smart Speaker*, *web conference*;

– космос: *low orbit*, *scrubber*, *soft docking*, *aerocapture*, *aerobraking*, *radar*;

– навколишнє середовище: *bioaccumulation*, *biotope*, *crope-circle*, *green IT*;

– дім: *Smart thermostat*, *smart-home*, *organic farming*, *energy mix*;

– подорожі: *head-up display*, *outlet*, *branding*, *trekking*, *zoning*.

Інтернет-журналістики як такої не існує, а інтернет – це ще один носій інформації [3]. Зазвичай виокремлюють три типи вербальних текстів: *писемний*, *усний* і *електронний текст*. Під електронним текстом розуміється текст, який призначений для сприйняття з комп'ютера. Вітчизняні та зарубіжні лінгвісти, як-от: С. Данилюк, Є. Брейдо та Ю. Хартунг – висловлюють думку про те, що електронний текст перетворюється в цифровий код, розміщується на електронному носії й подається в комп'ютерній мережі. До особливостей побудови текстів, що подаються в електронному вигляді, належить втрата текстами незмінності й завершеності, що притаманне саме друкованим текстам [5]. Французький журналіст П. Поломе визначає інтернет як індивідуалізований засіб інформації, а електронну і друковану пресу називає засобами масової інформації, що є праобразом інтегрованих інформаційних систем майбутнього [7].

Відтак інтернет-комунікація відображає швидкі та перманентні зміни сучасної мовної ситуації і неологізаційних процесів. Зазначимо, що вивчення змісту сучасних франкомовних видань підтвердило той факт, що сучасні франкомовні інтернет-журнали інноваційних технологій зазнають змін, оскільки

французька мова має значні лакуни у сфері інноваційних технологій. Такі англомовні слова, як *e-ink, web conference, electronic paper, xiaomi smart bracelet, fitness tracker, smart watch, force sensor smartphone, multi-touch, Smart thermostat, video monitor, Smart Speaker*, не мають еквівалентів у французькій мові. Відбуваються активні інноваційні процеси, і, відповідно, з'являється все більше та більше запозичень з англійської мови.

Упровадження досягнень науково-технічного прогресу в різних тематичних колах суспільного життя, нові гаджети й комп'ютерна термінолексика зумовили виникнення сучасних інформаційних терміносистем, які потребують негайного відображення в сучасній французькій мові. Постають революційні концепції «інтернет-речей», «розумного дому» тощо. Вони існують для взаємодії між собою та з навколишнім середовищем, обробляють дані, обмінюються ними, здатні виконувати різні маніпуляції залежно від отриманої інформації без втручання людини, тримати зв'язок із власником за допомогою технологій третього покоління. Уже сьогодні IT-гіганти фактично створюють сотні нових продуктів, які повністю захопили ринок. Тож вивчення англійських запозичень крізь призму франкомовних публіцистичних та інтернет-видань уможливить виявлення сучасних тенденцій розвитку французької мови.

Висновки. Оскільки наш світ змінюється, то модифікуються і слова, які відображають дійсність. Вплив технологій на міжнародні економічні відносини породили пласти лексики; деякі з них можуть несподівано з'явитися, а інші зменшуватися і зникати або існувати виключно в конкретних соціальних групах. Яке б не було їх походження, іншомовні елементи підлягають складним процесам зміни та переробки, за допомогою яких нові слова постійно формуються у відповідь на нові потреби суспільства.

Література:

1. Гак В.Г. Беседы о французском слове: из сравнительной лексикологии французского и русского языков / В.Г. Гак. – 7-е изд. – М. : Изд-во ЛКИ, 2014. – С. 336.
2. Гак В.Г. Новый французско-русский словарь / В.Г. Гак, К.А. Ганшина. – 6-е изд., стереотип. – М. : Рус. яз., 2001. – 1195 с.
3. Кирия И.В. Телевидение и Интернет во Франции на пути к информационному обществу / И.В. Кирия. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 2005. – С. 90.
4. Коломієць Н.В. Лінгвістичні особливості організації гіпертексту інтернет-новин (на матеріалі англійської мови) / Н.В. Коломієць [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://disser.com.ua /31813.
5. Herring S. Computer-Mediated Communication: Linguistic, Social and Cross-Cultural Perspectives. Pragmatics and Beyond Series / S. Herring. – Amsterdam : John Benjamins, 1996. – 324 p.
6. Cassidy M. Mike Cassidy. Steve Jobs' legacy: A paradigm shift / M. Cassidy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.spokesman.com/2011/oct/11/steve-jobs-legacy-a-paradigm-shift/.
7. Polome P. Les medias sur Internet / P. Polome. – Toulouse, 2009. – № 6. – 23 p.
8. Youth and Digital Media : From Credibility to Information Quality / [U. Gasser, S. Cortesi, M. Malik, A. Lee] // Berkman Center Research Publication. – 2012. – № 2012-1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://cyber.law.harvard.edu.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.futura-sciences.com.
2. N'tic WEBmagazine: Jan, 2016. – № 108.
3. N'tic WEBmagazine: Nov, 2015. – № 106.
4. N'tic WEBmagazine: Jan, 2015. – № 101.
5. Sciences et Avenir Nov, 2010. – №765.

Бруско А. А. Инновационные лексические процессы франкоязычной интернет-коммуникации

Аннотация. В статье исследуются проблемы англоязычных заимствований во франкоязычных изданиях и определяются способы их интеграции в языке средств массовой коммуникации. Анализируются тенденции развития английских заимствований в современной франкоязычной интернет-коммуникации. Дается определение понятия «интернет-коммуникация» и определяются варианты адаптации заимствований из английского языка во французской периодике новейших технологий.

Ключевые слова: англоязычные заимствования, интернет-коммуникация, журналы инновационных технологий.

Бруско Г. Lexical innovation processes in francophone Internet communication

Summary. The article focuses upon the problem of English borrowings in francophone magazines and identifies ways of their integration into the language of the mass media. The trends in the development of English loans in modern French-speaking Internet communication are analyzed. The definition of the concept of "Internet communication" is defined and the options of adaptation of borrowings from English into French periodicals of latest technology are defined.

Key words: English borrowings, Internet communications, innovative technologies magazines.

УДК 811.134.2

Добровольська-Піпіч І. Є.,
старший викладач кафедри іноземних мов професійного спілкування
Міжнародного гуманітарного університету

Синьова Т. В.,
викладач кафедри іноземних мов професійного спілкування
Міжнародного гуманітарного університету

КОГНІТИВНА ЗУМОВЛЕНІСТЬ ЗНАЧЕНЬ ЧИСЛІВНИКІВ В ІСПАНСЬКИХ ІДІОМАХ

Анотація. Стаття присвячена проблемі вивчення семантики іспанських ідіом із використанням числівників, їх класифікації та вживанню в мовленні. Увагу зосереджено на перекладі ідіом із компонентом числівник російською мовою й розкрито вплив людського світогляду на семантику числа в іспанських ідіомах.

Ключові слова: ідіома, фразеологічна одиниця, фразеологічна модель, числівник, семантична структура, число, семантика числа.

Постановка проблеми. Упродовж усієї історії людства числа завжди викликали великий інтерес і хвилювали уми не лише математиків, а й астрологів, алхіміків, філософів, езотериків, а також філологів. Виникнувши в простому вигляді ще в первісному суспільстві, поняття «число» змінювалося протягом віків, поступово збагачуючись змістом у міру розширення сфери людської діяльності й пов'язаного з нею розширення кола питань, що вимагало опису та дослідження. Останнім часом накопичилася величезна науково-теоретична й цікаво-популярна література, присвячена темам, тією чи іншою мірою пов'язаним із числами. Не обійшли увагою числа й філологи, які присвятили свої наукові праці категорії числа, числівникам і їх походженню, структурі, семантиці тощо. Особливий інтерес, на нашу думку, становлять фразеологізми, до складу яких уходять числівники (кількісні, порядкові, збірні тощо). Як відомо, такі фразеологізми є в усіх мовах світу. Фразеологізми по праву вважаються «дзеркалом життя нації». Вони відіграють особливу роль у створенні мовної картини світу. Природа значення фразеологізму тісно пов'язана з фоновими знаннями носіїв мови, з практичним досвідом, культурно-історичними традиціями народу. Своєю семантикою фразеологізми спрямовані на характеристику людини і її діяльності. Фразеологізми містять найбагатший лінгвокультурологічний матеріал, який не лише становить значну частину національної мовної свідомості, а й утілює в собі самобутні риси культури народу.

Питання національно-культурної специфіки фразеологізмів є доволі традиційним у дослідженні ідіом, які становлять специфічні одиниці мови, акумулюючи культурний потенціал народу. Фразеологічні одиниці не лише позначають певні явища дійсності, а й характеризують її, даючи певну оцінку. Останніми роками з'явилися праці, у яких вивчається взаємозв'язок фразеологізмів і мовної картини світу (Н.Д. Арутюнова, В.І. Постовалова, О.Н. Ляшевська, С.А. Бронікова, Л.П. Бердникова, С.О. Швачко та ін.). Із терміном «мовна картина світу» тісно пов'язане поняття «національна/етнічна картина світу», у якій реальність постає крізь призму стереотипів, зумовлених національними й культурними традиціями. Нові аспекти взаємодії лінгвістики, когнітології, культурології, філософії розширили межі змісту аналізу мовних явищ, чим зумовили ефективність семантичних досліджень. Фразеологізми з числовим компонентом у цьому випадку яскраво ілюструють національно й культурно зумовлені концепти в мові. Розвиток сучасного суспільства характеризується підвищеним інтересом до нумерології як мови чисел, що стає важливим інструментом розуміння та самопізнання людини. До актуальних проблем на сьогодні, як стверджують С.О. Швачко й І.К. Кобякова, належать питання парадигматичної та синтагматичної організації квантитативних одиниць, визначення способів і засобів позначення кількості, їх залежність від іманентної структури мови й лінгвістичних факторів [5, с. 30].

Незважаючи на те що фразеологічна наука має низку спеціальних досліджень, досі значення та умовні семантичні вираження числових компонентів фразеологізмів не були об'єктом спеціальних досліджень. Водночас у суспільстві зростає інтерес до того, що пов'язано із символікою чисел (аж до містичного), які виражені лексемами, що здатні бути умовними знаками. Зв'язок між планом вираження й планом змісту лексеми виявляється в процесі інтеріоризації знака посередництвом внутрішньої форми, що виступає як символ, симптом, образ значення [3, с. 58].

Числівники, які входять до складу фразеологізмів, не лише виконують основну функцію на позначення певної кількості, а й, абстрагуючись, можуть утрачати числове й набувати переносного значення. І.О. Бодуен де Куртене у 20-і рр. XX ст. вперше вказав на можливість зіставлення мовної та математичної кількості: «… разом із кількісним математичним мисленням необхідно розглядати й кількісну сторону мовного мислення». Виокремлюючи чотири види математичної кількості (просторову, часову, числову й інтенсивну), він зауважує, що дослідник, якого цікавить кількість мовного мислення, повинен шукати мовні відповідники [1, с. 312]. Операції числення широко семантизуються в одиницях мови та мовлення, відображаючи культуру, традиції й досвід народу.

Мета статті – аналіз особливостей застосування в мовленні іспанських ідіом, які мають у своїй семантичній структурі числівники з когнітивно зумовленим значенням.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для розуміння когнітивної зумовленості значень числівників в іспанських ідіомах уведемо робочий термін «фразеологічна модель» (далі – ФМ), тобто це модель із загальним значенням, яке виражається фразеологічною одиницею (далі – ФО) з числівником. При цьому виявляється, що для передання схожих значень використовуються ФО з різними числівниками й, навпаки, різні ФМ

включають ФО з одними й тими самими числівниками. На підставі вивчених ФО з числівниками (як кількісними, так і порядковими) ми встановили вісім ФМ із такими загальними значеннями: «бути прекрасним»; «бути великим»; «бути всім»; «бути поганим»; «бути невеликим»; «бути однаковим (рівним)»; «лаятись»; «робити що-небудь дуже швидко (або сильно)».

На підставі вивчення іспанських ФО з числівниками (як кількісними, так і порядковими), а також з номінативними одиницями, що позначають число, можна встановити вісім ФМ. Оскільки представлені нижче ФО в іспанській мові мають не лише ад'єктивне, а й адверб'яльне значення, поряд зі словами із загальним значенням «бути яким-небудь» ми ставимо інколи слова «робити як»: «бути прекрасним (робити прекрасно)»; «бути великим (робити багато)»; «бути всім (робити все)»; «бути поганим (робити погано)»; «бути невеликим»; «бути однаковим (рівним)»; «лаятись»; «робити що-небудь дуже швидко (або сильно)».

ФМ I – «бути прекрасним (робити прекрасно)». У когнітивному аспекті ФМ «бути прекрасним» або «робити прекрасно» має такі підрозділи: 1 – «неповторність»; 2 – «успіх»; 3 – «щастя»; 4 – «краса»; 5 – «диво»: sin segundo – бесподобный, исключительный, несравненный, единственный в своем роде, не имеющий себе равных; la octava maravilla (del mundo) – нечто замечательное, невиданное, поразительное, восьмое чудо (света); sentarle a uno a las mil maravillas una cosa – быть очень к лицу кому-то, очень подходить; tener el ocho – быть удачливым, везучим; al siete – отлично, превосходно; tocarle el seis doble – посчастливиться, повезти; comer donde dan las doce – быть ловким, расторопным, сметливым, дошлым, не упускать своей выгоды; como mil flores – изящный, прелестный как цветок; como mil oros – красив, хорош на загляденье, так и сверкает (красотой, чистотой). Oro тут виступає в значенні «золота монета», тобто como mil oros дослівно «як 1 000 золотих монет»; esta tiene diez por banda – вот это здорово, вот это хорошо; ciento por ciento – быть стопроцентным, чистокровным, настоящим; darle cien vueltas a uno (или vuelta y media) – оставить далеко позади, дать сто очков вперед кому-л., переплюнуть кого-л.; contar (или decir) mil buenos a uno – хорошо отзываться о ком-то [2].

ФО, включені у ФМ I, містять різні числівники або номінативні одиниці, що позначають числа: primera – перша, segundo – другий, tres – три, el cuarto – чверть, el siete – сімка, el ocho – вісімка, diez – десять, seis doble – подвійна шестірка, doce – дванадцять, quince – п'ятнадцять, ciento/ cien – сто, mil – тисяча. Семантичне перенесення значень цих числівників у галузь невласних значень відбувається не на рівні окремої лексеми, а на рівні фреймів, тобто на рівні структури даних для представлення стереотипних ситуацій, що відображають фрагменти картини світу.

ФМ II – «бути великим (робити багато)» має такі сім основних підрозділів: 1 – «бути великим за часом»; 2 – «бути великим за розміром»; 3 – «бути великим за значимістю»; 4 – «бути численним (за кількістю людей)»; 5 – «бути численним (за кількістюу речей)»; 6 – «бути великим по відстані»; 7 – «робити щось багато (або багато разів)»: andar novenas – ходить в церковь девять дней подряд. Дев'ять днів як певний, значний термін, сходить до прадавнього уявлення про триразово три дні. Цей християнський образ дев'ятини, панахида на дев'ятий день своїми витоками належать ще до звичаїв давніх римлян. Часто уявлення про великий проміжок часу виражається в іспанській мові за допомогою числівника mil «тисяча». Так, a las mil в gallo – очень поздно; tener uno buenos cuartos – быть большим по размеру. Cuarto – четвертий і чверть. Імовірно, в основу ФО лягло уявлення про четверту частину туші, ср. pl. «кінцівки» (тварини); cuarto delantero (transero) – передня (задня) частина тіла (тварини), передні (задні ноги); más de cuatro – разг. многие, не один; ciento y la madre – много людей, видимо-невидимо, пропасть, тьма = яблоку негде упасть; шагу негде ступить. Cuantos de cientos; cientos y miles – тьма – тьмущая, уйма; para una ganga hay cien gangueros – на добычу охотники всегда найдутся; много вас тут охотников до легкой наживы; meterse uno buenos cuartos en el bolsillo – получить в карман немалую сумму денег, нажиться, нагреть руки; pagar uno con las setenas una cosa – понести наказание сверх меры, крепко поплатиться, заплатить с лихвой за что-либо; atender a cien cosas a las vez – заниматься множеством дел одновременно, разрываться на части; buscar un borrego negro entre cien blancos – искать иголку в стоге сена; mil y un(a) + sust. – множество, уйма, пропасть; en los quintos apurados – у черта на куличках, на краю света; de cien leguas (или mil, muchas) – издали, издалека, за версту, на большом расстоянии; estar a mil leguas de uno, de una cosa – быть бесконечно далеко от кого-либо, чего-либо; por siete – слишком много, чрезмерно, чересчур; a docenas – 1) дюжинами, сколько влезет, 2) часто, то и дело; cien (или mil) veces; ciento de veces; mil veces; miles de veces – тысячу раз, уж сколько раз; Dios da ciento por uno – щедрому воздастся сторицей [2].

ФО, включені у ФМ II, містять такі числівники й номінативні одиниці, що позначають число: novenas (9), cuarentena (40), mil (1 000), mil y quince (1 000 і 500), cuarto (четвертий або 1/4), dos (2), trece (13), cuatro (4), ciento, cien (100), cientos y miles (сотні й тисячі), cuarto (1/4), setena (штраф у семикратному розмірі), cien (100), mil y una (1 000 й 1), quinto (п'ятий), cien (100), mil (1 000), siete (7), docena (12), cien (100), mil (1 000), una y mil (1 і 1 000), quinientos (500), dos por tres (2 з 3).

Фамільну схожість між поданими вище ФО можна бачити передусім у тому, що в 5 і 7 підрозділах зустрічається числівник mil «тисяча», mil y una – «тисяча й одна», у чому можна відзначити вплив назви циклу арабських казок «Тисяча й одна ніч». Крім того, варто зазначити, що й у давніх римлян числівник mille «тисяча» вживався в значенні гіперболічної безлічі. Крім того, позначення великої кількості чого-небудь виражається за допомогою розумової операції додавання одиниці до чисел, що виражають стійкість, рівновагу (4, 12).

ФМ III – «бути всім (або робити все)» має такі основні підрозділи: 1 – «усі (про людей)»; 2 – «усім (про людей)»; 3 – «сказати все»; 4 – «роздзвонити всім»; 5 – «дивитися в усі очі»: gil y mil – каждый встречный и поперечный, все кому не лень. Gil – в Аргентині, розм. «дуралей, дурень, глупый, дурной». Gil – дуже поширене іспанське ім'я власне, порівн. на Русі ім'я Іван; Іван-дурень, звідси в російському «каждый дурак»; a dos mil – многим, всем, встречному и поперечному, направо и налево, без разбора; decir las cosas dos por tres – сказать все, как есть, говорить чистую правду; acusarle (или cantarle, soltarle) a uno las cuarenta – выложить кому-л. все, что думаешь о нем, выложить все начистоту, высказать всю правду в лицо; cantarle (или decirle) a uno cuantas son cinco – высказать в лицо всю правду, выложить без обиняков все, что думаешь; dar un cuarto (или dos cuartos, tres cuartos) al pregonero – разгласить что-л. по городам и весям, растрезвонить во все колокола; anunciar a los cuatro vientos (или dar gritos, gritar, pregonar, publicar) – разгласить на весь мир, всем; abrir uno cien ojos; abrir uno grandes los ojos – быть начеку, настороже, не зевать, глядеть в оба [2].

Отже, ФМ III поданий ФО, до яких уходять позначення таких чисел: mil, dos por tres, cuarenta y cinco, cuarto й cien.

Поняття «всі» й «усім» включає уявлення про гіперболічну безліч – 1 000. Виражається деякий відтінок посилення, іронія. Так, dos por tres – це «два міцні слова», cuarenta – це слово з «карткового прототипу», тобто мови гравців у карти – «сорок очок», cinco – це всі п'ять пальців руки. Усі сторони – це всі чотири сторони (північ, південь, схід і захід), давня метафора, що відображає орієнтацію людини в просторі. Звідси – anunciar a los cuarto vientos. «Роздзвонити всім» – dar un cuarto a pregonero – тут відновлюється інша прототипічна сцена: «дати глашатаєві четвертак». Нарешті, ФО abrir uno cien ojos; abrir uno grandes los ojos – быть начеку, настороже, не зевать, глядеть в оба основана на міфологічному уявленні про багатооку людину, велетня.

ФМ IV – «бути поганим (або робити погано)» спирається на такі десять підрозділів: 1 – «поганий фізичний стан людини», 2 – «поганий зовнішній вигляд людини», 3 – «бідність», 4 – «другосортність», 5 – «невірність», 6 – «відсутність цінності», 7 – «чортова дюжина», 8 – «виклик антипатії», 9 – «розгубленість», 10 – «бути диявольськи поганим»: con un pie en el hoyo (en el sepulcro, en la sepultura) – одной ногой в могиле; no estar en sus cinco – быть не в себе; caérsele (или írsele) a uno cada cuarto por su lado – ходить в расхристанном виде, быть неряшливым, неопрятным; estar una cosa a las once – быть неаккуратно одетым, сдвинутым набок; сидеть криво; sin cinco – без гроша; estar a tres menos cuartillo – сидеть без денег, на мели, без гроша в кармане; sin ochavo – без гроша; vivir al tres y al cuatro – едва сводить концы с концами, бедствовать, перебиваться; estar uno a tres dobles y un repique – ам. разг. – не иметь ни кола ни двора, не иметь ни гроша за душой; de segunda clase – второсортный, посредственный; de segunda mano – из вторых рук; de segunda или de quinta mano – подержанный, поношенный, неновый; es la segunda persona después de nadie – ничтожество, пустое место, ноль без палочки, мелкая сошка; plato de segunda mesa – вещь, побывавшая в употреблении, обноски, объедки с барского стола, что-л. незавидное, второсортное, к чему относятся пренебрежительно; con segunda(s) – с умыслом, с задней мыслью, с тайным намерением; navegar uno a dos aguas – лавировать, двурушничать, служить и вашим и нашим; no valer cuatro cuartos – ничего не стоить, не иметь никакой ценности; de tres al cuarto – ничтожный, захудалый, самый заурядный; no valer un ochavo (или tres ochavos) uno, una cosa – гроша ломаного не стоить; no vale un ochavo – грош (ему, этому) цена; no atar un ochavo de caminos con lo que dice uno – нисколько не доверять, не придавать значения чьим-л. словам, не принимать их всерьез. До значення «пустобріх» дуже близько стоїть значення «неук», «дурень», яке також може передаватися за допомогою слів, що мають стосунок до числа. Так, no saber cuantos son tres y dos – совершенно ничего не знать, не соображать, быть круглым невеждой, тупицей, болваном. Нарешті, низька значущість в іспанській мові може позначатися ідіомою з числівником ciento: ser de ciento en carga una cosa – не представлять ценности, быть заурядным, самым обыкновенным, каких много; la docena de fraile – чертова дюжина; quedarse a trece del mes – сидеть без гроша, сидеть на мели; darle cien patadas (en la boca de estomago) – вызывать у кого-л. отвращение, отталкивать кого-л., быть противным кому-л.; dar una en el claro y ciento en la herradura – то и дело попадать пальцем в небо, ошибаться на каждом шагу; ¡de tres mil demonios! – ужасный холод (ужасно холодно); ruido de mil demonios – ужасный шум; un humor de mil demonios – ужасное настроение [2].

Отже, прототипами для ідіом, що входять у підрозділ 1, є нога й рука (п'ять пальців), а для ФО, що входять у підрозділ 2, – одяг. В основу ідіом підрозділу 3 покладено уявлення про монети низької вартості й пов'язану з грошима гру в карти. Підрозділи 4 і 5 мають споріднену схожість щодо вживання числівників «другий», segundo і dos «два», які беруть участь у створенні уявлення про другосортність (відомостей, речі, людини) і лукавість, невірність людини. Ідіоми, що входять до підрозділу 6, пов'язані спорідненою схожістю з ФО в підрозділі 3, де також говориться про монети малої вартості. ФО в підрозділі 7 (із числом 13) пов'язані з ФО в підрозділі 2 (з числом 11), оскільки 13 (12+1) і 11 (10+1) символізують вихід за межі «стійкості», тобто за межі «круглого числа». Нарешті, підрозділи 8, 9 і 10 споріднені за наявністю в них вказівки на гіперболічну безліч, що включають числівники cien або mil.

ФМ V – «бути невеликим» має такі підрозділи: 1 – «мала кількість, (пара) слів, рядків»; 2 – «мала кількість грошей»; 3 – «мала значущість чого-небудь»; 4 – «дуже маленький, дрібний (про людину)»: cuatro letras – разг. несколько (пара) строк; cuatro palabras – несколько (пара) слов; por cuatro cuartos – за бесценок, задаром; reunir cuatro cuartos – скопить немного денег; no tener uno un cuarto – не иметь ни гроша за душой; importarle un ochavo; me importa un ochavo – это мне совершенно безразлично, до лампочки, плевать я хотел [2].

Поняття про малу кількість у когнітивному плані пов'язується з оцінюванням чого-небудь. Тому ФМ V включає числівники зі значенням «чотири» й «одна чверть (одна восьма)», які створюють номінативні одиниці, що позначають дрібні монети. Уживання числівника «сто» пов'язано з установленими конкретними величинами зросту людини.

ФМ VI – «бути однаковим, рівним» має два підрозділи: 1 – «точна рівність»;

2 – «рівність один двом»: como cinco y una son seis – это истинная правда; это верно, как дважды два четыре; (tan cierto) como tres y tres son seis – истинная правда; совершенно верно, точно, как дважды два четыре; (tan cierto) como tres y dos son cinco – как пить дать; hombre prevenido vale por dos – осторожный человек стоит двух неосторожных [2].

Споріднена схожість ФО першого і другого підрозділів полягає в операції порівняння: 1) точно (ясно) як що?; як 5+1=6, як 3+2=5; 2) один обережний (або один член певної ліги) коштує двох (або 20, або навіть 30) чоловік.

ФМ VII – «лаятись» має п'ять підрозділів: 1 – «грубий жарт»; 2 – замість табуйованого слова в ідіомі міститься вказівка на кількість слів (або пальців руки, або монет); 3 – ФО із загальним значенням «послати до біса (до диявола)»; 4 – ФО із загальним значенням «швидше провалюй»; 5 – мова «на підвищених тонах»: ¡Qué tres pies para un banco! – жартівливо «вот три шельмы!»; decirse uno a otro los nombres de fiestas (de las pascuas) – браниться, обзываться, честить друг друга; enseñarle a uno cuantas son cinco – показать кому-л., где раки зимуют; que ... ni que ocho cuartos – какого черта! Какое там! Какой там к черту...!; decir de una hasta ciento – ругаться, грубить, хулить; dar (echar) a uno con los ochos y los nueves – разг. пробрать кого-либо, сказать пару теплых слов кому-л.; mandar a uno a los quintos infiernos – послать к черту кого-л.; irse con mil demonios или vete con mil demonios или vete con dos mil (pares de) demonios! – ступай к черту, проваливай!; ¡mil demonios que te llevan! – ну тебя к черту! Катись ты ко всем чертям!; con cien mil de a caballo (или mil, dos mil, cien mil, cuatrocientos, cinco mil) – иди ты к черту,

убирайся ко всем чертям!;¡anda con mil santos! – катись отсюда! Уходи подобру-поздорову; subir la prima – повышать голос, говорить в вызывающем тоне [2].

Отже, ми бачимо споріднену схожість в ідіомах наведених підрозділів, де прототипами були, імовірно, картини їзди на конях, табуювання, тобто вживання, замість лайливих слів, числівників, що вказують на кількість лайливих слів, на кількість пальців руки (кулак), кількість монет і навіть на підвищення тону голосу. Нарешті, у наведених ідіомах об'єднувальною є згадка пекла й біса. Водночас для більшості ФО об'єднувальним за ознакою «споріднена схожість» є вживання числівників «сто» й «тисяча» як показників гіперболічної безлічі.

ФМ VIII – «робити що-небудь дуже швидко (або сильно)» має шість підрозділів: 1 – із загальним значенням «в одну мить»; 2 – «відразу (водночас)»; 3 – «у два рахунки»; 4 – «робити сильно»; 5 – «робити енергійно»; 6 – «дуже, неймовірно сильно»: en un santiamen – в одну минуту; в один миг; en un abrir y cerrar de ojos – в один миг; antes de dos segundos – тотчас же, сейчас же; мигом, в одну секунду, в одну минуту; como una bala – очень быстро, опрометью, пулей; de una vez – сразу, разом; estar en veinticinco mil cosas a la vez – быть расторопным, делать несколько вещей за раз; en cuatro (или dos) patadas – мигом, в два счета; на скорую руку; a dos por tres – вмиг, мигом, сразу; de dos en dos – по двое, попарно; en dos segundos – немедленно; cucihillada de cien reales – сильный удар ножом; большая ножевая рана; con mil almas – энергично; изо всех сил, от всей души; de (tres) mil demonios; вариант – de todos los demonios – очень сильный, адский, дьявольский, чертовский, неимоверный [2].

Між підрозділами ФМ VIII можна встановити «споріднену схожість». Так, у підрозділах 1, 2, 3 переважає артикль un, una з квантитативним значенням, а також числівники зі значенням «один» і «два», а в підрозділах 4, 5, 6 – «сто» й «тисяча».

Висновки. Під час вивчення семантики фразеологізмів ми встановили, що нумерологічні фразеологізми яскраво ілюструють національно та культурно зумовлені концепти в мові, а числівники, що входять до складу фразеологізмів, не лише виконують основну функцію на позначення певної кількості, а й, абстрагуючись, можуть утрачати числове й набувати переносного значення.

Розглянуті іспанські ідіоми включають числівники, як кількісні, так і порядкові. Крім того, в ідіомах зустрічаються номінативні одиниці, що позначають числа, наприклад, un cuarto – мідна монета, un cuartillo – 1/4 реала, un cinco – срібна монета в п'ять сентаво, una siete – сімка (карта), una ocho – вісімка, seis doble – подвійна шестірка, la setena – штраф у 7-кратному розмірі, ochavo – мідна монета (дрібниця), docena – дюжина, novena – дев'ять днів, cuarentena – сорок очок.

На основі вивчення ФО з указаними позначеннями чисел було виділено вісім «фразеологічних моделей (ФМ)», кожна з яких має не менше ніж два підрозділи.

Відновлено прототипічні «когнітивні сцени», які послугували основою формування ідіом із числівниками в іспанській мові. З них основними є такі: різні ігри; уявлення про вартість монет; їзда на конях; сцени й образи давніх греків і римлян; біблейські сцени й образи.

Джерелом іспанських ідіом, що відображають біблейські сцени й образи, був латинський текст Біблії та інші латинські твори на релігійну тему.

Усі підрозділи кожної фразеологічної моделі об'єднуються за принципом «споріднена схожість». Ця «схожість» установлюється на підставі різних критеріїв, з яких головними є такі три:

– схожість на основі текстуальної близькості, тобто в ідіомах із різними числівниками містяться близькі за значенням лексичні одиниці;

– схожість на основі спільності прототипу або спільності прототипічних когнітивних сцен, наприклад, гра в карти, у доміно;

– схожість на основі деяких ментальних операцій із одним і тим самим числом (додавання, віднімання, множення, ділення), причому це число відображає сприйняття людиною деяких рівнопотужних частин цілого.

Особливо варто виділити в іспанських ідіомах вираження гіперболічної безлічі шляхом збільшення слова un/a до слова mil «тисяча» або до слова cien «сто», mil в un(a)+ sust.

Була відзначена також наявність в іспанській мові вигукових одиниць фразеологізмів, що виражають обурення, досаду, сильні негативні емоції. Серед них можна виділити імперативні вигукові ФО, наприклад, irse con mil demonios, у яких бере участь числівник mil.

Незважаючи на популярність досліджень у галузі фразеології, ми вважаємо за необхідне подальше вивчення особливостей перекладу ідіом.

Література:

1. Бодуэн де Куртенэ И.А. Избранные труды по общему языкознанию : в 2 т. / И.А. Бодуэн де Куртенэ. – М., 1963. – Т. 2. – 1963. – С. 312–313.
2. Испано-русский фразеологический словарь: 30 000 фразеологических единиц / под ред. Э.И. Левинтовой. – М. : Рус. яз., 1985. – 1080 с.
3. Кияк Т.Р. Мотивированность лексических единиц / Т.Р. Кияк. – Львов, 1988. – 160 с.
4. Курчаткина Н.Н. Фразеология испанского языка / Н.Н. Курчаткина. – М. : Высш. школа, 1981. – 144 с.
5. Швачко С.О. Лінгвокогнітивні параметри конституентів поля кількості / С.О. Швачко, І.К. Кобякова // Вступ до мовознавства : [посібник]. – Вінниця : Нова книга, 2006. – С. 30–49.

Добровольская-Пипич И. Е., Синёва Т. В. Когнитивная обусловленность значений числительных в испанских идиомах

Аннотация. Статья посвящена проблеме изучения семантики испанских идиом с использованием имён числительных, их классификации и употреблению в речи. Внимание сосредоточено на переводе идиом с компонентом имя числительное на русский язык и раскрыто влияние человеческого мировоззрения на семантику числа в испанских идиомах.

Ключевые слова: идиома, фразеологическая единица, фразеологическая модель, имя числительное, семантическая структура, число, семантика числа.

Dobrovol's'ka-Pipich I., Syn'ova T. Cognitive conditionality of numeral semantics in Spanish idioms

Summary. This article is devoted to the study of the semantics of Spanish idioms with numeral component, their classification and usage in speech. The article focuses upon the translation of idioms with numeral component into Russian language and reveals the impact of human ideology on the semantics of numbers in Spanish idioms.

Key words: idiom, phraseological unit, numeral, semantic structure, number, semantics of a number.

УДК 811.111'342'42:659.1

Евдокимова И. А.,
кандидат филологических наук,
доцент кафедры теоретической и прикладной фонетики
английского языка факультета романо-германской филологии
Одесского национального университета имени И. И. Мечникова

РОЛЬ ТЕМБРА ИСПОЛНИТЕЛЯ В ПЕРЕДАЧЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО СОДЕРЖАНИЯ РОК-ПЕСНИ

Аннотация. В статье представлен обзор классификаций тембров, где тембр рассматривается как надсегментная эмоциональная окраска речи, проанализированы и выделены виды тембров и их особенности в речи американских и британских исполнителей рока.

Ключевые слова: рок, речевой голос, тенор, баритон, минор, драматический тембр, звуковой шок.

Постановка проблемы. Рок – уникальное и противоречивое явление XX в., проявившееся в различных областях культуры. Данное музыкальное направление включает множество компонентов: причудливое единство музыки, поэзии, философии, живописи и театра, который затронул широкий спектр культуры в целом, став ее неотъемлемой частью.

В настоящее время в отечественной науке исследование рока как феномена молодежной субкультуры осуществляется в рамках отдельных дисциплин: культурологии, социологии, этнографии, музыковедения. За последнее десятилетие появился ряд научных работ, в которых утверждается статус рок-поэзии как литературного жанра, заслуживающего многостороннего изучения [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7]. Однако следует отметить тот факт, что тексты западного англоязычного рока еще недостаточно изучены с точки зрения их лингвистических характеристик.

Так, Ю.Е. Плотницкий проводит исследования на материале песен англоязычных исполнителей второй половины 1990-х гг., где песенный текст определяется как тип текста, который специфически преломляет в себе традиционные текстовые характеристики, отличается своеобразием в сравнении с текстами истинной поэзии [8].

М.Б. Дюжева описывает молодежную картину мира, структурированную с помощью метода лингвокультурологического поля на материале англоязычных названий музыкальных групп. Ядерными элементами в молодежной картине мира, по мнению автора, являются социальные системы, институты и природная среда. Структурирование поля на основе метода количественного подсчета может дать более точные знания о характере молодежного мировосприятия [9].

Актуальность исследования обусловлена тем, что англоязычный рок является неотъемлемой частью современной жизни многих людей. Рок-музыка, как и любая музыка, всегда выполняла в основном развлекательную функцию. Однако, с течением времени, она приобрела так же и познавательный, коммуникативный, эстетический и даже воспитательный характер. Современные рок-композиции становятся все более поэтическими, философскими. Они переполнены различными скрытыми посылами. Рок-музыка, при внимательном прослушивании и восприятии сказанного, позволяет нам расширить границы своих знаний, задуматься о вечных вопросах, получить эстетическое удовольствие. Нельзя не согласиться с тем, что в наше время рок-музыка во многом заменяет нам и художественную литературу. Но чтобы в полном объеме постичь весь загадочный и своеобразный мир англоязычной рок-музыки, недостаточно быть лишь слушателем. Надо понимать специфику и исторические особенности зарождения рок-жанра, где интонационные, а именно – тембральные особенности англоязычного песенного рок-дискурса будут служить нам ключом к разгадке работы самого механизма рок-культуры и позволит нам более широко проанализировать музыкальные произведения выбранных рок-групп.

Кроме того, понятие «тембр» продолжает оставаться малоисследованным, особенно относительно рок-лирики. Данный аспект требует внимательного изучения, касаемо природы формирования комплексной структуры тембра, его взаимодействия с сегментными и супрасегментными параметрами в условиях проявления различных модально-стилистических факторов, без которых современная лингвистика не в состоянии успешно развиваться и прогрессировать.

Объектом исследования являются звучащие тексты песен английских рок-музыкантов.

Предмет исследования представляют тембральные характеристики звучащих текстов американских и британских рок групп *Nirvana, Marilyn Manson, Placebo* и *The Smiths*.

Цель исследования – анализ тембральных характеристик голоса рок-исполнителей с точки зрения их участия в передаче эмоционального содержания рок-песни.

Изложение основного материала. Рок-жанр может быть определен как особый лирический жанр песенного слова, принадлежащий «авторскому фольклору» и «массовой словесности» [10], и является ярким примером действия «канонизации младших жанров» [11, с. 227] в современном литературном процессе. Рок-культура представляет собой значительное образование, соотносимое по многим параметрам и оценкам с фольклором. Можно сказать, что в плане отношения к слову рок «экзистенциален» и «онтологичен». И в отличие от других видов искусства, рок прибегает к таким формам и средствам воздействия на реципиента, которые позволяют сделать максимально близким контакт исполнителя с аудиторией.

Тембр исполнителя также играет немаловажную роль для слушателя. Как правило, тембр называют метафорически эмоциональной окраской речи, колоритом или «цветом голоса», который «порождается при взаимодействии просодических и сверхсегментных спектральных средств в различных комбинациях» [12, с. 7]. Лингвистический статус тембр обретает лишь, когда изменения качества голоса используются для передачи содержательной, эмоциональной или социальной информации.

В дискурсе роль тембрального воздействия по сравнению с информацией, выраженной вербально, незначительна, что позволяет некоторым лингвистам считать фактор тембра неязыковым и «не имеющим никакого отношения к содержанию коммуникации» [12, с. 20].

Однако, по мнению таких искусствоведов как В.В. Иванов [13] и И.Н. Горелов [14], источником синестетических ассоциаций в музыке и поэзии выступает именно тембр.

Эксперименты А.Д. Кривоносова, устанавливающие зависимость оценки информации от прослушанного, позволяют назвать эмоциональность и приятный голос ведущими факторами, владеющими над слушателями при восприятии сообщения. Как правило, создаваемый тембром эмоциональный контекст речи созвучен ее логическому смыслу и усиливает его. Кроме того, тембр может и не зависеть от смысла фразы: в разговорной речи люди склоны доверять тому, как информация произнесена [15].

Тембр – это специфическая (сверхсегментная) окраска речи, придающая ей те или другие экспрессивно-эмоциональные свойства. Тембр рассматривается как очень важное, но дополнительное средство обогащения мелодики речи и органически связан с ней, обуславливает ее. У каждого человека есть свои особенности звучания речи, связанные с устройством и работой его речевого аппарата, характером звуков его голоса. Однако окраска речи может меняться, отклоняться от обычной нормы, в зависимости от эмоций: чем сильнее эмоции, тем больше отклонений от обычного звучания.

Тембр голоса как компонент интонации, выполняет главным образом экспрессивную функцию, придавая речи эмоциональность и выразительность. Интонационный тембр определяется состоянием голосовых связок, а именно их конфигурацией и степенью напряженности [16].

Таким образом, в широком значении, *тембр* – это окраска звука, его яркость, теплота и индивидуальность. Звучание голоса определяется основным тоном и строем звуков (обертонами). Насыщенность голоса придает звуковой гамме сочность и яркость [17].

Тембр – это один из компонентов интонации, дополнительная артикуляционно-акустическая окраска голоса, его колорит. В полости рта в результате большего или меньшего напряжения органов речи и изменений объема резонатора, образуются обертоны, то есть дополнительные тоны, придающие основному тону особый оттенок, особую окраску. Именно из-за этих характеристик тембр называют еще «цветом» голоса [18].

Существует множество классификаций *певческих голосов*. С одной стороны, ученые распределяют певческие голоса по типам, где берут за основу диапазон голоса и пол певца: тенор, баритон, бас (мужские типы певческих голосов) и сопрано, меццо-сопрано и контральто (женские типы певческих голосов).

Стоит отметить, что тип голоса может быть общим, но у каждого отдельного человека свой собственный индивидуальный тембр.

Отметим, что тембр голоса может изменяться, это зависит от эмоционального состояния человека. Поэтому тембром называют также специфическую окраску речи, которая придает ей те или другие экспрессивно-эмоциональные свойства [19].

Характер тембра бывает настолько разнообразным, а его восприятие субъективным, что ученые в описании особенностей тембра используют самые различные характеристики. Л.А. Введенская, характеризуя тембр, использует классификацию, основу которой составляют пять органов чувств человека.

Согласно данной классификации:

– *зрительное восприятие* подразделяется на светлый, темный, тусклый или блестящий оттенок тембра;

– *слуховое восприятие* – на глухой, вибрирующий, дрожащий, заглушенный, звонкий, крикливый, скрипящий, сонорный или шепотной оттенок;

– *осязательное восприятие* бывает мягким, острым, твердым, тяжелым, холодным, горячим, легким, жестким, сухим или гладким;

– *ассоциативное восприятие* обладает бархатным, медным, золотым, серебряным или металлическим свойством;

– *эмоциональное восприятие* может восприниматься как угрюмое, хмурое, раздосадованное, веселое, радостное, ликующее, резвое, восторженное, восхищенное, насмешливое, пренебрежительное, возмущенное, сердитое, нежное, сердечное, благодушное или страстное [18].

О многогранности и сложности определений тембра говорит и то, что одни из них обозначают его акустические свойства (светлый-темный, горячий-холодный, твердый-мягкий), другие указывают на положение органов артикуляции (узкий-широкий), относятся к акцентуации (тяжелый-легкий), подчеркивают темп (спокойный-живой).

Большой вклад в учение о различных тембрах голоса внес *М.В. Давыдов* в монографии «Звуковые парадоксы английского языка и их функциональная специфика», где предлагается классификация тембров на основе четырех разновидностей – *патетический, лирический, элегический и драматический*. Автор работы рассматривает вышеуказанные тембры по трем главным параметрам: наблюдаемые моменты артикуляции, слуховое впечатление и субъективное ощущение [20].

С нашей точки зрения, наиболее интересным для определения того или иного тембра оказывается слуховое впечатление. Ведущую роль здесь играют качественные изменения гласных звуков. Так, при патетическом стиле гласные становятся более темными и более звучными; при лирическом стиле гласные более светлые и мягкие, им свойственна легкая придыхательность; в элегическом стиле гласные произносятся тускло и присутствует слабо выраженный «ноющий» оттенок; драматическому стилю же сопутствует так называемый «голос из подвала», поскольку гласные становятся темными и глухими.

В свою очередь, *И.Г. Гирина,* изучая разнообразие тембров голоса в рекламном тексте и под речевым голосом понимающая совокупность всех компонентов просодии при ведущей роли тембра, выделила четыре наиболее часто встречающихся разновидности речевого голоса: *серьезный тип; лирический тип; приподнято-жизнерадостный тип; звуковой шок* [21].

Согласно с И.Г. Гириной, *серьезный тип речевого голоса* имеет следующие характерные черты: мелодия преимущественно представляет собой последовательность ровных и нисходящих тонов (при этом нисходящие тоны выполняют функцию логического выделения наиболее важных элементов текста), громкость и темп умеренные, голос сильный и глубокий за счет увеличения глоточного резонатора. Данная разновидность голоса создает впечатление мужественности и солидности, а в некоторых случаях – пародийный эффект за счет нарочитой торжественности звучания.

Лирический тип речевого голоса характеризуется, прежде всего, таким качеством голоса, как придыхательность, которая может сопровождаться приглушенностью голоса и улыбкой, которая придает «светлое», лирическое звучание. Иногда за счет глоттализации голос приобретает грудное звучание. Громкость обычно снижена, темп размеренный (отсутствует резкое замедление и ускорение).

Для речевого голоса *приподнято-жизнерадостного типа* характерно звонкое качество голоса, глоттализация отсутствует, гортань поднимается, звук резонирует не в гортани, а в ротовой и частично в носовой полости, помимо этого, происходит повышение диапазона. Кроме того, данный тип характеризуется таким качеством голоса, как улыбка, что придает голосу «светлое» звучание. «Светлое» звучание обычно усиливается широким использованием гласных переднего ряда и сонорных.

Тип же речевого голоса, который И.Г. Гирина назвала «*звуковой шок»,* характеризуется сверхвысокой интенсивностью раздражителя. Это чрезмерная громкость, быстрый темп, резкое повышение голосового диапазона, при этом голос может приобретать фальцетное звучание. Для такого типа характерны резкие контрасты громкости, темпа, мелодии, а целевой аудиторией этого типа речевого голоса, являются преимущественно молодые мужчины.

Тембр становится специально создаваемой и управляемой структурой, а в контекстной ситуации – главным *смыслоразличительным средством* [22].

Учитывая тот факт, что не существует единой полной классификации тембров, мы попытаемся предоставить более полную картину на основе нескольких классификаций тембров.

Прежде всего, хотелось бы остановиться на классификации певческих голосов. Как уже было обозначено, ученые распределяют певческие голоса по типам, где, прежде всего, за основу берут диапазон голоса и пол певца: тенор, баритон, бас (мужские типы певческих голосов) и сопрано, меццо-сопрано и контральто (женские типы певческих голосов).

Опираясь на данную классификацию, в ходе проведенного нами исследования, *американские рок-исполнители* были отнесены к группе, которая имеет *драматический тенор (Курт Кобейн) и баритон (Мэрилин Мэнсон)*, тогда как *британские рок-певцы* в своем большинстве обладают более высокими голосами (*певческими лирическими (Стивен Моррисси) и меццо тенорами (Брайан Молк)*).

Стоит отметить, что у каждого отдельного человека свой собственный индивидуальный тембр. Учитывая, что в музыке существуют два лада: мажорный и минорный, в нашей дипломной работе исследовались песни минорной наполненности выше перечисленных рок-групп. В ходе перцептивного анализа были прослушаны 10 рок-композиций каждой группы, что составило в общем 40 песен.

Используя классификацию характеристик тембра Введенской Л.А., были получены следующие результаты, которые нашли отражение в таблице 1.

Согласно таблице 1, каждому из выделенных певческих голосов характерны определенные тембральные особенности. Так, *драматический тенор* воспринимается как светлый, дрожащий или даже крикливый, холодный, острый, гладкий, металлический, угрюмый, раздосадованный, сердечный.

Певческий голос баритон характеризуется такими тембральными оттенками, как темный, вибрирующий, скрипящий; жесткий, холодный, тяжелый; металлический; угрюмый, насмешливый, пренебрежительный.

Певческий лирический тенор воспринимается, как блестящий; звонкий, вибрирующий; горячий, гладкий, легкий; золотой; возмущенный, страстный, раздосадованный.

Певческому голосу меццо тенору свойственны такие характерные особенности тембра: светлый; звонкий, вибрирующий; горячий, твердый, гладкий; золотой; резвый, раздосадованный, хмурый.

Сопоставительный анализ дал возможность выделить общие черты и особенности, присущие для двух рок-течений. Так, *для американских рок-исполнителей характерны* такие общие особенности тембра, как холодный, металлический и угрюмый. *Для британских рок-исполнителей* – звонкий, вибрирующий, горячий, раздосадованный, гладкий и золотой.

Рассмотрим классификацию М.В. Давыдова, который существующие тембры разделяет на позитивные и негативные

Таблица 1

Перцептивное восприятие тембральных особенностей речи рок-музыкантов

певческие голоса		зрительное восприятие	слуховое восприятие	осязательное восприятие	ассоциативное восприятие	эмоциональное восприятие
Американские певцы	драматический тенор	светлый	дрожащий, крикливый	холодный, острый, гладкий	металлический	**угрюмый,** раздосадованный, сердечный
	баритон	темный	вибрирующий, скрипящий	жесткий, холодный, тяжелый	металлический	**пренебрежительный,** угрюмый, насмешливый
Британские певцы	певческий лирический тенор	блестящий	звонкий, вибрирующий	горячий, гладкий, легкий	золотой	возмущенный, страстный, раздосадованный
	меццо тенор	светлый	звонкий, вибрирующий	горячий, твердый, гладкий	золотой	хмурый резвый, раздосадованный

[20]. Учитывая тот факт, что в ходе отбора материала, нами были выделены только композиции минорного лада, можно утверждать, что исследованный корпус относится к негативному тембру. Негативный тембр, согласно М.В. Давыдову, подразделяется на драматический и элегический. Следует отметить, что исследуемые тексты, прежде всего, относятся к рок-жанру, которому характерен драматизм и трагичность передаваемых ситуаций. Исходя из вышеперечисленных фактов, можно утверждать, что все рок-композиции передаются *драматическим тембром.*

Перцептивный анализ исследованного материала относительно классификации речевых голосов, предложенной И.Г. Гириной [21], позволяет утверждать, что серьезный тип голоса не является характерным для изучаемых певцов, поскольку ровные и нисходящие тоны, характерные ему, нарушаются изменением громкости, темпа и мелодии. В то же самое время, лирический тип также не может быть отнесен к рок тембру, за счет отсутствия светлых оттенков и размеренного темпа. В свою очередь, приподнято-жизнерадостный тип речевого голоса не имеет право быть соотнесенным с изучаемыми рок-композициями, поскольку все они несут печально-депрессивный призыв. Таким образом, к едино возможному виду речевого голоса, свойственного всем исполнителям рока, можно отнести вид *звукового шока*. Именно этому типу речевого голоса характерны и чрезмерная громкость, и изменения в темпе и мелодии.

Выводы. Анализ существующих классификаций голосовых особенностей рок-певцов и наши собственные наблюдения над материалом позволяют заключить, что их тембровые особенности оказывают определенное эмоциональное воздействие адресата-слушателя. Выделенные виды тембра следует изучать в тесной связи с изменениями речевого темпа, паузации, мелодии и громкости, что позволит составить полную фонологическую картину лирического жанра рок-песни и выявить роль каждого из интонационных компонентов в передаче эмоционального содержания рок-песни.

Литература:

1. Доманский Ю.В. Русская рок-поэзия: проблемы и пути изучения // Русская рок-поэзия. Текст и контекст 2. – Тверь, 1999.
2. Козицкая Е.А. Академическое литературоведение и проблемы исследования русской рок-поэзии // Русская рок-поэзия. Текст и контекст 2. – Тверь, 1999.
3. Логачева Т. Е. Русская рок-поэзия 1970-1990-х в социокультурном контексте: дисс. канд. филол. наук. – М., 1997. – 185 с.
4. Солодова М.А. Текст и метатекст молодежной субкультуры в лингво-культурологическом аспекте: на материале текстов песен отечественных рок-групп и рецензий на них: дисс. канд. филол. наук. – Томск, 2002.
5. Чебыкина Е.Е. Русская рок-поэзия: прагматический, концептуальный и формо-содержательный аспекты: автореф. дис. канд. филол. наук. – М., 2007. – 24 с.
6. Шинкаренкова М.Б. Метафорическое моделирование художественного мира в дискурсе русской рок-поэзии: дис. канд. филол. наук. – Екатеринбург, 2005. – 314 с.
7. Ярко А.Н. Вариативность рок-поэзии: на материале творчества Александра Башлачёва: дис. канд. филол. наук. – Тверь, 2008. – 213 с.
8. Плотницкий Ю.В. Лингвостилистические и лингвокультурные характеристики англоязычного песенного дискурса: дис. канд. филол. наук. – Самара, 2005. – 183 с.
9. Дюжева М.Б. Ядро лингвокультурологического поля Дюжева М.Б. Ядро лингвокультурологического поля / М.Б. Дюжева // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов: Грамота, 2010. – Ч. I, № 1 (5). – С. 114-118.
10. Зенкин С.Н. Массовая культура – материал для художественного творчества: к проблеме текста в тексте // Популярная литература: Опыт культурного мифотворчества в Америке и в России / Под ред. Т.Д. Венедиктовой. – М., 2003.
11. Шкловский В.Б. Литература вне сюжета // Шкловский В.Б. О теории прозы. – М., 1929. – С. 227.
12. Сомова Е.А. Тембральная метафоризация в радиоречи / Русский язык, 1/79/12.01.02 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.dialog-21.ru/archive_article
13. Иванов В.В. Нечет и чет // Избр. труды по семиотике и истории культуры – М., 1998.
14. Горелов И.Н. Невербальные компоненты коммуникации. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 112 с.
15. Кривоносов А.Д. Речевые компоненты формирования имиджа радиоведущего // СМИ в современном мире. – Тез. научно-практ. конф. – СПбГУ, 1999.
16. Шанова-Лукьянова Г.Н. Культура устной речи: Интонация, паузирование, логическое ударение, темп, ритм: [учеб. пособие]. – М. : Флинта: Наука, 2004. – 196 с.
17. Словарь по имиджелогии / Сост. Т. Быстрова [Электронный ресурс]. URL: http://www.taby27.ru/Studentam_aspirantam/image_glossary.html
18. Введенская Л.А., Павлова Л.Г. Современная риторика. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. – 576 с.
19. Чепинога А.В. Действенная интонация в режиссуре и мастерстве актера музыкального театра: дис. канд. искусств. – М., 2011. – 145 с.
20. Давыдов М.В. Звуковые парадоксы английского языка и их функциональная специфика / М.В. Давыдов. – МГУ, 1984. – 203 с.
21. Гирина И.Г. Речевой голос в звучащем американском телевизионном рекламном тексте: автореф. канд. филол. наук: Хабаровск, 2003. – 24 с.
22. Шабунова И.М. О функциях тембра в современной музыке: дис. канд. искусствовед. – М., 1987. – 207 с.

Євдокимова І. О. Роль тембру виконавця у передачі емоційного змісту рок-пісні

Анотація. У статті подано огляд класифікацій тембрів, де тембр розглядається як надсегментне емоційне забарвлення мовлення, проаналізовано та виділено види тембрів та їх особливості у мовленні американських та британських виконавців року.

Ключові слова: рок, мовленнєвий голос, тенор, баритон, мінор, драматичний тембр, звуковий шок.

Yevdokimova I. The role of sound artist in transfer the emotional content of rock songs

Summary. The article represents a review of timbre classifications, where timbre is regarded as a super segmental emotional coloring of the voice. There have been analyzed and marked out timbre types and their peculiarities in the presentation of American and British rock performers.

Key words: rock, speech voice, tenor, baritone, minor, dramatic timbre, sound shock.

УДК 821.112.2-31-053.2

Єнальєва О. А.,
аспірант, викладач кафедри романо-германської філології
Чорноморського державного університету імені Петра Могили

КОНСТЕЛЯЦІЯ СІМ'Ї В НІМЕЦЬКОМУ РЕАЛІСТИЧНОМУ РОМАНІ ДЛЯ ДІТЕЙ 80-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ (НА ПРИКЛАДАХ ТВОРІВ КІРСТЕН БОЙЄ І МІРІАМ ПРЕСЛЕР)

Анотація. У статті розглядається зображення сім'ї в реалістичному романі для дітей 80-х років ХХ ст. на прикладах творів К. Бойє та М. Преслер. Проаналізовано основні форми родини, які були характерні для вказаного періоду реалістичної літератури для дітей.

Ключові слова: реалістична література для дітей, психологічний роман для дітей, комічний сімейний роман для дітей, проблемно-орієнтований роман для дітей.

Постановка проблеми. Якісно нова німецька реалістична література для дітей активно розвивається після протестів у 1968 році в Європі [1]. Не лише змінюється проблематика, а й розширюється палітра художніх засобів, відбувається орієнтація на дитину як рівноправного члена соціуму зі своїми проблемами, переживаннями, страхами. Так, в кінці 60-х – на початку 70-х років свою нішу впевнено займає реалістичний роман, який змістом та формою досить чітко відрізняється від існуючої тоді літератури для дітей [2, с. 309]. Дослідники літератури цього періоду (Е. Армбрьостер-Гро [3] та Т. Кройцер [4]) виокремлюють три підвиди реалістичного роману:

– проблемно-орієнтований роман для дітей з домінантою соціального реалізму, який зображує реальні проблеми дітей, не зосереджуючись на внутрішніх емоціях та переживаннях. Спектр тем розширюється у співвідношенні до раніше існуючої літератури для дітей (розлучення, насилля, смерть близької людини, невиліковні хвороби), перестають існувати теми-табу;

– психологічний роман для дітей з орієнтуванням на психологічний реалізм також висвітлює будні протагоністів з їх проблемами та страхами. Спектр тем такий самий, як у вищевказаного типу реалістичного роману, проте головним виступає зображення внутрішнього світу протагоніста, його емоцій, «погляд в середину» [5];

– комічний сімейний роман для дітей з домінуванням дитячого літературного гумору відображає складні буднів за допомогою різноманітних елементів комічного. В центрі таких романів зазвичай знаходиться родина, проте традиційні ролі чоловіка і жінки тут не зображуються.

Сім'я в німецькому реалістичному романі для дітей посідає провідне місце і є головною ареною подій, першим середовищем соціалізації, мікромоделлю суспільства, крім того вона є *«відчутним, емпірично доступним світом»* [2, с. 309] не лише для героя, але й для сучасного читача.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження сім'ї в літературі для дітей та юнацтва з орієнтацію на різні аспекти займаються: Б. Мінгес (нетрадиційні форми сім'ї в літературі для дітей та юнацтва) [6], Г. Бюркі (констелювання образу тата в романах для дітей) [7], М. Газелман (дослідження сімейних конфліктних ситуацій в літературі для дітей та юнацтва) [8], С. Аркіліц-Сонгьорен [9] і та А. Топеонгпонг [10] (порівняльний аналіз зображення сім'ї в німецькій та турецькій і таїландській літературі для дітей).

Мета статті – проаналізувати констелювання сім'ї в німецькій реалістичній літературі для дітей 80-х років ХХ ст. на прикладах творів двох відомих авторок західної частини Німеччини: Кірстен Бойє, та Міріам Преслер, чиї перші романи для дітей з'явилися на початку 80-х років і відразу були відзначені різноманітними літературними преміями. Міріам Преслер працює переважно в спектрі реалістичної літератури для дітей та юнацтва, період літературного спадку до 2000 року Кірстен Бойє дослідники також позначають як реалістичний [11, с. 26].

Виклад основного матеріалу дослідження. Друга світова війна внесла свої корективи в традиційний сімейний устрій німецької родини. Чоловіки змушені були займалися військовою справою, жінки перейняли на себе обов'язки годувальника, вони не лише працювали, займали керівні посади, але й самостійно виховували юне покоління. Після закінчення війни і повернення частини чоловіків з фронту, жінки, які роками дбали про виживання родини, стали більш самостійними і емансипованими. Професійна діяльність жінки і її здатність самостійно забезпечувати родину послугували тому, що традиційна роль чоловіка в родині почала ставитися під сумнів. Цьому процесу також сприяли розвиток демократії та феміністичні віяння.

У 70-ті роки жінки починають активно боротися за рівні права, прагнуть здобувати професію і бути незалежними. В зв'язку зі змінами ролей та пріоритетів, в Німеччині переглядається закон сім'ї. Отже, з новим положенням, затвердженим 14 червня 1976 року, відбувається відмова між чітким поділом обов'язків між партнерами, головним є взаємоповага [12, с. 481]. Відповідно до прописаних в цьому законі правил спрощується процедура розлучення. Згідно з Р. Пойкертом [13, с. 18] це призводить до втрати цінності інституту шлюбу, зростає кількість розлучень, сім'я перестає сприйматися як щось стале і незмінне. Розвивається «постмодерністична» або нетрадиційна сім'я, характерними для якої є: соціальні зміни в структурі родини, спричинені зменшенням народжуваності; нові вимоги до виховання дитини; проблеми біологічних та «соціальних» батьків (а саме: усиновлення; штучне запліднення чи коли один з батьків біологічний, а інший – ні); соціальні зміни ролі жінки в сім'ї та професії (розподіл обов'язків в межах родини), пріоритетним для обох партнерів стає самореалізація.

В післявоєнній літературі для дітей, не дивлячись на те, що жінкам довелося переймати на себе ролі чоловіків, годувати родину, самостійно виховувати дітей, займати керівні посади, все ж таки зображується класична бюргерська, модель родини [14, с. 684]: тато – найважливіша особа в родині, годувальник, він приймає рішення; мати – домогосподарка, займається вихованням дітей, сімейним затишком. Сімейна атмосфера гармо-

нічна, конфліктних ситуацій не виникає. У кінці 50-х – на початку 60-х років залишається зображення незмінного у поділі ролей в сім'ї, але чоловік повністю присвячує себе професійній діяльності, тому втрачається роль батька-вихователя чи наставника, лише тато-годувальник. Проте в 50-ті роки починають з'являються та набувати широкого розповсюдження твори, в яких відображено процес «руйнування» типової родини.

Після 1968 року відбувається зміна сприйняття самої дитини, її прав та ролей, так звана «емансипація дитини» [15, с. 16], що ставить юну особу в один ряд з дорослими і тепер вона не відмежовується від проблем дорослого світу. Крім того, вона виступає рівноправним партнером в міні-соціумі – в сім'ї. Вона несе повноцінну відповідальність у зв'язку з пришвидшенням її дорослості. З початку 1970-х років в реалістичній літературі для дітей все більше з'являється творів, в центрі яких знаходиться зображення неповної родини, виставлення на перший план проблем батьків, які відображаються на житті і психічному та фізичному здоров'ї їхніх дітей.

Дослідник С. Аркіліц-Сонгьорен у своєму дослідженні зазначає, що у 70-х роках в літературі для дітей були представлені переважно патріархальні традиції [4, с 55], Г. Доуберт вказує на те, що в цей період авторами літератури для дітей надавалася перевага зображенню авторитарного стилю виховання [14, с. 686], тобто від дитини очікується покірність, дисципліна, слухняність. Проте у 80-90-ті роки реалістична література для дітей ставить перед собою іншу задачу – зображення світу дитини з іншої перспективи, метою постає відображення проблем в житті юної людини, саме тому на перший план виходять «проблемні сім'ї» [16, с. 131] або нові форми родини: сім'я з одним годувальником (тато чи мама); сім'ї, які усиновили дитину; повноцінна родина (тато – мама = дитина/діти), в якій один з партнерів тяжіє до класичного бюргерського зразку родини, а інший – до демократичних відносин, без сталого розподілу обов'язків.

Повертаючись до аналізу реалістичних романів для дітей, впорядкуємо їх за групами:

– родина з одним годувальником (М. Пресслер «Кішки листопада» (1982 рік)) [17];

– родини з усиновленими дітьми чи такі сім'ї, які прагнуть цього (К. Бойє «Пауль – щасливчик» (1985 рік)) [18];

– бюргерська родина в новий час (К. Бойє «З дітьми ніхто не розмовляє» (1990 рік)) [19].

Роман, який віднесено до першої категорії, «Кішки листопада» М. Преслер зображує життя багатодітної родини з одним годувальником – матір'ю. Розповідь фокусується на житті та переживаннях 11-річної Ільзе, яка є наймолодшою в родині. Героїня постійно відчуває страх перед авторитарною матір'ю та старшими братами, які силою примушують виконувати їхні обов'язки по дому. Представлена читачу матір героїні не викликає жодних позитивних емоцій, співчуття також: покинута чоловіком дружина з 4-ма дітьми заради іншої жінки; скрутне матеріальне становище раніше повністю залежної від чоловіка жінки, змушеної життєвими обставинами працювати, проте не бажаючої цього. Відчуваючи до себе постійне співчуття, почуваючись єдиною жертвою ситуації, вона не може взяти себе в руки, своє незадоволення життям та гнів вона виказує на дітях, показуючи свою авторитарність та владу над ними. Жінка жила за застарілими уявленнями про бюргерську родину, вважаючи завданням чоловіка матеріальне благополуччя родини. Вона не здатна свої стереотипи та опанувати ситуацію, піти працювати, тому вимагає кошти від матері колишнього чоловіка: *"Geld", – sagt die Mutter. – „Ich brauche Geld. Ihr habt noch andere Enkel, nicht nur die Marga." „Wir können nicht für alle sorgen", – sagt die Oma und wischt sich die großen Schweißtropfen aus der Stirn. – „Du kriegst ja Geld. Vom Schorsch und vom Sozialamt"" [17, c. 18].*

Вона вважає, що колишній чоловік або його батьки повинні забезпечувати її і дітей, тому що вона була гарною дружиною, про що вона і повідомляє його матері: *„Was habe ich ihm denn nicht recht gemacht? Was denn? Habe ich nicht immer die Beine auseinander gemacht, wenn er das wollte? Habe ich ihm nicht die vier Kinder auf die Welt gebracht?"[17, c. 19].*

Ця ситуація показує трансформацію поглядів і обов'язків в розрізі двох поколінь. Мати Ільзе вважає, що чоловік повинен її постійно забезпечувати та бути вірним, тому що вона родила йому 4-х дітей. Тут простежуються принципи (правила) бюргерської моделі сім'ї, проте жінка старшого покоління вбачає, що сексуальні обов'язки – це не єдині обов'язки, які повинна виконувати дружина, вона повинна також вести господарство, забезпечувати спокій та сімейний затишок. Проте вона не підтримує вчинок сина.

Коментар її чоловіка внучці: *„Dein Vater gehört geschlagen, weil er sich nicht um euch kümmert. Ich hab das auch nicht gekonnt, einfach abhauen. Ich bin dageblieben und habe für meine Familie gesorgt, auch wenn es mir oft sauer gewesen ist" [17, c. 149 – 150]* також вказує на засудження сина.

Отже, ця суперечка двох жінок з різних поколінь та коментар представника старшого покоління демонструє зміни у свідомості суспільства щодо сім'ї, сімейних обов'язків, показує втрачання актуальності цієї моделі сім'ї та трансформацію в більш вільні стосунки. Проте матері героїні важко зламати усталені стереотипи та поділ ролей, тому її головною ціллю для забезпечення сім'ї є не робота, а пошук чоловіка, який візьме на себе традиційні обов'язки. Проте коли вона завагітніла вп'яте вже від іншого чоловіка, він також відмовився перебирати на себе роль годувальника, і жінка пішла працювати на фабрику.

Про батька дівчинки відомо, що в нього інша родина і дочка. В кінці роману героїня зустрічається з ним та його новою родиною в Різдвяний вечір, відбувається протиставлення життя двох дівчаток: Ільзе і малої принцеси тата.

Отже, зображена родина з одним годувальником (матір'ю), яка має видозмінені уявлення про обов'язки чоловіка та дружини в бюргерській родині, проте не здатної відразу адаптуватися до нових ролей. Наслідок цих трансформацій помітний на дітях.

В рамках другої категорії пропонується твір «Пауль-щасливчик» (1985 рік) [18] Кірстен Бойє, роман про усиновленого хлопчика, якому 6–7 років, оскільки в книзі вказано, що він навчається в першому класі. На перший погляд, цілком класична бюргерська родина (тато працює та забезпечує сім'ю, мама – домогосподарка, яка піклується про виховання сина).

Аналізуючи роман, варто зазначити, що поділ ролей в родині більш демократичний, ніж це було в бюргерській моделі сім'ї, оскільки в ній панують демократичні відносини та рівність обох батьків. Крім того, мати не відповідає стереотипам вищевказаної моделі сім'ї, оскільки не є бездоганною господинею, інколи *„wenn Paule dann aus der Schule kommt, steht das Frühstückgeschirr noch auf dem Tisch und Mittagessen ist auch keins da"* [18, с. 34]. Щодо виховання і уваги сину, то обоє батьків беруть участь у цьому процесі, тато часто грає з сином в

футбол, мама приділяє увагу процесу навчання та виховання.

Не дивлячись на те, що соціалізація Пауля в родині пройшла успішно, процес його самоідентифікації має місце і зараз. Це пов'язано з кольором його шкіри, оскільки він не схожий на своїх прийомних батьків, він темношкірий. З одного боку, це має позитивні аспекти, тому що дитина з раннього дитинства знає, що, крім цих батьків, вона має і інших, період дорослішання з цим усвідомленням допомагає змиритися і зрозуміти, з іншого боку, юний індивід переймається питанням: «Чому?» (чому батьки відмовилися?). Думки про рідних батьків виникають у юнака доволі часто: *„Manchmal würde schöner wissen, wie die Frau aussieht,* hinderer *gewachsen ist"*[18, с. 9]. Батьки не перешкоджають це прагнення сина і навіть обіцяють допомогти в пошуках, але коли він стане дорослим. Прагнення пізнати біологічних батьків показано також в епізоді, коли протагоніст приводить додому темношкірого чоловіка: *„Erist aus Ghana", sagt Paule. „Da sehen die Leute alle so aus. Tausend und eine Million und eine Milliarde, alle wie ich""[*18, с. 45].

Крім того, інтерес зі сторони інших дітей постійно повертає Пауля до питання самоідентифікації та рідних батьків. Соціальне кліше про те, що жінка, яка покинула дитину, є негідною матір'ю тощо. *„Viktor sagt, seine Mutter hat gesagt, mein erste Mutter war 'schlechte Frau" sagt Paule <...> „Dass sie eben schlecht ist", sagt er. „Eine richtige Mutter gibt ihr Kind nicht weg, lieber ist sie tot, sagt Viktors Mutter""* [18, с. 118].

Таке судження матері Віктора відповідає звичним стереотипам суспільства про жінку, що покинула свою дитину. Це призводить до постійних сумнівів і внутрішніх суперечок протагоніста щодо біологічної матері, проте на всі свої дитячі питання він отримує повноцінну дорослу відповідь *"Viele Leuteverstehen das nicht. <...> Weil sie immer genug Geld hatten und gesund waren und alles. Aber diese anderen Frauen, bei denen es schwierig ist, die geben ihr Kind vielleicht gerade zu anderen Eltern, weil sie es so lieb haben"* [18, с. 121].

Батьки планують поповнення родини, про що радяться з сином як повноцінним членом сім'ї, вони планують взяти на виховання однорічну дівчинку Улу. Це викликає у Пауля внутрішній протест, він хотів би брата. Поява нового члена сім'ї викликає в родині певні незначні зміни, але згодом у Пауля прокидається любов та турбота про сестру.

Отже, узагальнюючи констеляцію сім'ї та сімейних відносин у цьому романі, заначимо що зображена родина представляє собою комбінування класичної бюргерської родини з сучасною: в сім'ї панують рівноправні відносини, батьки виконують свої обов'язки, виховуючи і доглядаючи усиновлену дитину. Кірстен Бойє також зображує стосунки між поколіннями, які є позитивними, рівноправними та щасливими, що слугує зразком для юного Пауля. Поповнення родини другою дитиною – дівчинкою – відображає бажання дорослих ідеальної констеляції за суспільними стереотипами родини: тато, мама, син та донька. Незважаючи на неприємні ситуації, які виникають інколи в зв'язку з тим, що протагоніст не є рідною дитиною та має іншу расову приналежність, сім'я впевнено долає їх.

Роман останньої групи репрезентує крах моделі бюргерської родини і її неможливість існування в сучасному емансипованому світі, зображуючи наслідки сліпого наслідування стереотипам родини в минулому. Роман Кірстен Бойє «З дітьми ніхто не розмовляє» (1990 рік) [19] уже назвою дає відсилки до сімейного устрою. Розповідь ведеться від імені 9-річної дівчинки Шарлотти, яка мешкає зі своїми батьками (татом Фрідріхом та матір'ю Монікою) в будинку за містом. Відомо, що мама перервала навчання, дізнавшись, що вагітна, і присвятила себе вихованню доньки, тато виконує функцію годувальника. Проте жінка прагне продовжити своє навчання та знаходить для доньки няню.

„Dass du unser Kind dahingeben magst!"hat er zu Mama gesagt.

„Und wohin denn sonst, bitte schön?" hat Mama gefragt. „Kindergartenplätze gibt's schließlich nicht wie Sand am Meer!"

„Davon rede ich nicht", hat Papa gesagt. „Ich rede von dieser ganzen albernen Geschichte mit dem Studieren! Kannst du mir mal erzählen, wozu du das brauchst?"[19, с. 9]. Ця ситуація показує проблеми, з якими зустрічаються жінки, які хочуть працювати і мати родину, уявлення про бюргерську родину дають право їх чоловікам приймати рішення за них, ставити їх перед вибором. Тобто жінка знаходиться не лише під тиском сімейних та професійних обов'язків, але і під тиском чоловіка та страхом обирати.

Раніше сім'я мешкала в місті, але після того, як дружина поновила своє навчання, батько прийняв рішення переїхати з міста в невелике поселення недалеко, оскільки функція жінки – це виховання дітей та ведення господарства.

До моменту поновлення навчання жінкою життя родини нагадувало класичну бюргерську родину: мати приділяла багато часу доньці, гуляла з нею на дитячому майданчику, як зазначає протагоніста, мама з донькою мають багато спільних справ, поки тато працює [19, с. 8]. Фрідріх забезпечує матеріальний добробут, працюючи юристом на фірмі. Про те, що родина не має жодних матеріальних незгод, можна зрозуміти з купівлі нового будинку, кількості додаткових занять, що відвідує героїня; особистих автомобілів батьків тощо. Проте вимушена відмова від продовження навчання і неможливість реалізувати себе в професійному плані призводять до постійних депресій Моніки. Це починається з переїздом в новий будинок, коли жінка розуміє, що її функція полягає лише у веденні господарства та вихованні доньки. Стають помітні зміни в характері жінки, вона стає агресивна, постійно кричить, одного разу навіть вдарила доньку [19, с. 21], вона перестала виконувати свої обов'язки господині: не готує їсти, в будинку панує безлад тощо. Фрідріх це помічає, проте він лише агресивно реагує на дружину, не намагаючись зрозуміти причину.

Зі зміною настроїв матері стають помітні і зміни в поведінці батька, він частково намагається компенсувати доньці відсутність матері, яка постійно віддаляється від неї, Фрідріх починає заходити в кімнату Шарлотти, говорить з нею, намагається брати участь у її житті. Але ставиться до неї як до дитини, а не як до рівноправного члена сім'ї. Зміни в ставленні до дружини та намагання зрозуміти її непомітні, депресія Моніки погіршується та закінчується спробою суїциду, після чого жінка потрапляє до лікарні.

Простежується перехід від класичної бюргерської родини до сучасної модерністичної, коли члени сім'ї відмовляються від розподілу обов'язків та керуються принципами рівноправності. Проте мета ще не досягнута, але відкритою кінцівкою автор дає надію на те, що зміни матимуть місце.

Цей роман показує, як відбувається крах бюргерської моделі і як починає своє становлення постмодерністична модель сім'ї, як відбувається процес змін всередині родини: між партнерами та на рівні батьки-діти, вплив трансформацій на життя дитини.

Висновки. Отже, зміни, які відбувалися в суспільстві у 80-ті роки та проблеми, які виникали як наслідок і були пов'язані з сім'єю та «емансипацією дитини», мали місце і в реалістичній літературі для дітей. Автори відмовляються від констелювання бюргерської класичної родини з чітким поділом обов'язків між годувальником-чоловіком і жінкою-домогосподаркою, центральне місце в реалістичному романі відведено новим формам сім'ї: з одним годувальником (матір'ю чи батьком); родини, які усиновили дитину/дітей;повноцінна родина (тато + мама = дитина/діти), в якій відбувається руйнування класичної бюргерської моделі сім'ї. Всі романи концентруються на проблемах всередині малої соціальної групи (родини) та їх впливу на дитину. Зникають теми-табу, в романі зображуються слабкі дорослі, сильні діти, реальні проблеми, які так чи інакше пов'язані з сім'єю.

На прикладах вищезгаданих романів К. Бойє та М. Преслер показані зміни в сімейному житті, зображено реальне життя дитини в нових сім'ях з погляду юного протагоніста.

Література:

1. Єнальєва О. Генезис психологічного роману для дітей у німецькомовній реалістичній літературі другої половини XX ст. / О. Єнальєва // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер. : Філологія. Літературознавство. – 2014. – Т. 239, Вип. 227. – С. 20–24.
2. Steffens W. Der psychologische Kinderreimen – Entwicklung, Struktur, Funktion / W. Steffens// Taschenbuchder Kinder– und Jugendliteratur / G. Lange [Hrsg.]. – Baltmannsweiler : Verlag Hohen gehren, 2005. – (Bd. 1. Grundlagen – Gattungen). – S. 309–328.
3. Armbröster-Groh E. Dermodernerealistische Kinderreimen: Themenkreise, Erzählstrukturen, Entwicklungstendenzen, didaktische Perspektiven / E. Armbröster-Groh. – Frankfurt a. d. Main : PeterLang, 1997. – 298 s.
4. Kreuzer T. KönigKind? Literarische Figuren zu Beginn des 21. Jahrhunderts in der realistischen Kinder– und Jugendliteratur / T. Kreuzer. – Würzburg : Königshausen & Neumann GmbH, 2009. – 236 s.
5. Lypp M. Der Blick ins Innere. // Vom Kasperzum König: Studien zur Kinderliteratur / M. Lypp. – Frankfurt am Main : PeterLang, 2000. – (Kinder– und Jugendkultur, -literatur und –Medien; Bd.8). – S. 79–86.
6. Minges B. Patchwortfamilien in der Kinder– und Jugendliteratur der Gegenwart / B. Minges. – Innsbruck; Wien; Bozen: StudienVerlag, 2010. – 264 s.
7. Bürki G. Wenn Kinderbuch-Väter sprechen: / G. Bürki. – Tübingen und Basel: A. Francke Verlag, 2004. – 325 s.
8. Haselmann M. Konfliktlösung in Familiensystemen Eine Unter Suchung der gängigen Kinderliteratur : Dissertation / H. Maren – München, 2011. – 418 s.
9. ArkilicSongören S. Familienleben in Deutschlandund in der Türkei im Spiegelder Kinder– und Jugendliteratur / S. ArkilicSongören. – Frankfurt am Main : PeterLang, 2007. – 158 s. – (Kinder– und Jugendkultur, -literatur und -Medien).
10. Topeongpong A. Familienbilder in der deutschsprachigen und der thailändischen Kinderliteraturder Gegenwart / A. Topeongpong. – Frankfurt am Main : PeterLang, 2004. – 406 s. – (Kinder– und Jugendkultur, -literatur und -Medien).
11. Dankert B. „Damüsstenwir zuerst die Wirklichkeit ändern“: 30 Jahre Kinder– und Jugendliteratur von Kirsten Boie – Werküberblick und Bibliografieder Primärliteratur / B. Dankert // Kirsten Boie Bielefelder Poetin Residence 2013 / B. Dankert. – Bielefeld, 2013. – S. 26–43.
12. Dressel K. Erwerbsarbeit: Zur Situation von Frauenauf dem Arbeitsmarkt / K. Dressel, S. Wanger // Handbuch Frauen– und Geschlechterforschung / K. Dressel, S. Wanger. – Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2008. – S. 481–490.
13. Peuckert R. Familienformen im sozialen Wandel / R. Peuckert. – Münster: Springer VS, 2012. – 785 S. – (8. Auflage).
14. Daubert H. Familie als Thema der Kinder– und Jugendliteratur / H. Daubert // Taschenbuchder Kinder– und Jugendliteratur / H. Daubert. – Ballmanns well er: Schneider-Verlag Hohengehren, 2000. – S. 684–796.
15. Ewers H.-H. Die Emanzipation der Kinderliteratur. Anmerkungen zum kinderliterarischen Formen– und Funktion wandel seit Ende der 60er Jahre / H.-H. Ewers R. Raecke, U. D. Baumann // Zwischen Bullerbü und Schewenborn. Auf Spurensuche in 40 Jahren deutschsprachiger Kinder– und Jugendliteratur / R. Raecke, U. D. Baumann [Hrsg.]. – München : Arbeitskreis für Jugend Literatur. V., 1995. – S. 16–28.
16. Kliewer U. Die nicht vorhandene Familie in neueren Jugendroman / U. Kliewer // Beiträge Jugendliteratur und Medien. – 1997. – № 3. – S. 131–142.
17. Pressler M. Novemberkatzen / M. Pressler. – Hemsbach : ein Gullivervon Beltz, 1990. – 205 s.
18. Boie K. PauleisteinGlücksgriff / K. Boie. – Hamburg : Verlag Friedrich Outing er, 2010. – 128 s.
19. Boie K. Mit Kindern redet ja keiner / K. Boie. – Fa M : Fischer Taschenbuch Verlag, 2005. – 138 s.

Енальева О. А. Констелляция семьи в детском немецком реалистическом романе 80-х годов XX в. (на примере произведений К. Бойе и М. Преслер)

Аннотация. В статье рассматривается изображение семьи в немецком детском реалистическом романе на примере произведений К. Бойе и М. Преслер. Проанализированы основные новые формы семьи, которые были характерны для указанного периода детской литературы в Германии.

Ключевые слова: детская реалистическая литература, детский психологический роман, детский комический семейный роман, детский проблемно-ориентированный роман.

Yenalyeva O. Constellation of family in the in German realistic novel for children 80s of XX c. (on the basis of works of K. Boie and M. Pressler)

Summary. The article deals with the figure of family in German realistic novel for children 80s of XX century on the basis of works of K. Boie and M. Pressler. The main modern forms of the family, which were typical for affected period, are analyzed.

Key words: realistic literature for children, psychological novel for children, comic family novel for children, problem-oriented novel for children.

УДК 81'42.133

Єсипович К. П.,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри романських мов
Київського національного лінгвістичного університету

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОЛЬКЛОРНОГО ДИСКУРСУ

Анотація. У статті ми обґрунтовуємо теоретичні та методологічні питання дослідження семантики французького фольклорного дискурсу. До синтагматичних методів аналізу належать дистрибутивний і контекстуальний методи, а також вивчення законів сполучуваності слів. Парадигматично орієнтованим методам відповідають методи субституції, компонентного аналізу та метод семантичних полів.

Ключові слова: метод польового моделювання, контент-аналіз, компонентний метод.

Постановка проблеми. Спрямування курсу мовознавчих досліджень з системно-структурної парадигми на антропоцентричну, функціональну, когнітивну парадигму відбулося наприкінці минулого століття. Поступово орієнтація на міждисциплінарний підхід стала ознакою актуальності лінгвістичного дослідження.

Мета статті – висвітлити ключові теоретичні та методологічні питання дослідження семантики фольклорного дискурсу.

Безумовно, центральним для семантики є поняття значення або семантики слова. Семантика визначається як зміст, інформація, що передається за допомогою мови або мовної одиниці (слова, граматичної форми слова, словосполучення, речення) [4, с. 438].

Термінологічне наповнення поняття «значення» безпосередньо пов'язане з проблемою методів аналізу семантики слова, серед яких традиційно визначають лінгвістичні та психолінгвістичні. Психолінгвістичні методи спираються, насамперед, на роботу з інформантами використання опитувань, анкетування, виявлення асоціацій, пов'язаних з аналізованими словами в свідомості інформанта, але в діахронічних дослідженнях застосування таких методів є неможливим. Детальніше зупинимося на лінгвістичних методах проведення наукової розвідки, здійснених у парадигматичній і синтагматичній площинах.

Виклад основного матеріалу дослідження. До синтагматичних методів аналізу належать дистрибутивний і контекстуальний методи, а також вивчення законів сполучуваності слів. Парадигматично орієнтованим методам відповідають методи субституції, компонентного аналізу та семантичних полів. Використання словникових дефініцій значень слів також є одним зі способів їх вивчення. Безумовно, найбільш продуктивним вважається поєднання різних методів дослідження. Більш докладно ми зупинимося на основних методах, які використовуються нами в дослідженні фольклорного дискурсу: польовому, контекстуальному (контент-аналізу) і компонентному. Провідна роль належить використанню методу контекстуального аналізу та методу польового моделювання, метод компонентного аналізу залучається як додатковий для надання більшої ілюстративності. Усі три названих методи доповнюють один одного.

При аналізі семантичної структури слова у синтагматичному плані враховуються, насамперед, контекст і ситуація, а також безпосереднє оточення слова (його дистрибуція). Контекстуальний аналіз в дослідженні дискурсу має першорядне значення: очевидною є не тільки самостійна цінність контекстуального аналізу, але й те, що він створює підґрунтя для застосування інших методів семантичних досліджень. Базову одиницю контент-аналізу становить, власне, контекст. Під контекстом ми традиційно розуміємо фрагмент тексту, що включає обрану для аналізу одиницю, необхідний і достатній для визначення значення цієї одиниці, є несуперечливим по відношенню до спільного змісту такого тексту

За З.І. Хованською під контекстом маємо на увазі розмежовування на *«мікроконтекст»* – вербальне оточення аналізованого слова в межах його безпосередніх семантичних зв'язків, тобто в рамках його предикативних, атрибутивних, комплетивних синтаксичних відносин, і *«макроконтекст»* – вербальне оточення аналізованого слова, що включає мовні відрізки будь-якої протяжності в межах опосередкованих семантичних зв'язків. Тому контекстуальний аналіз розуміється не тільки як аналіз безпосереднього оточення досліджуваного слова, але й аналіз його понятійних і семантичних зв'язків за межами однієї синтагми – в рамках всього твору або його окремої структурної частини [5, с. 67].

Тлумачення контексту передбачає врахування всіх чинників лінгвістичного характеру та максимальну кількість екстралінгвістичних факторів. Дослідження французького фольклорного дискурсу проводиться в історичному та цивілізаційному контексті, оскільки особливості семантики лексичних одиниць в рамках конкретного тексту безпосередньо пов'язані з його жанровою приналежністю. Мова йде про жанровий контекст – «макроконтекст», якщо твір досліджується в широкому контексті. Фрагментарне дослідження окремого текстового елементу, вимагає застосування ситуативного контексту «мікроконтексту». Очевидною є спорідненість контент-аналізу і методу польового моделювання. Визначення поля найчастіше базується на ретельному дослідженні тексту й конкретного контексту. Оскільки слова характеризуються як формальним, так і змістовним аспектами, то виділення слів в підсистеми може вироблятися як за формальними, так і за змістовними критеріями. Виходячи з зовнішньої оформленості елементів, можна виділити групи, предметом дослідження яких можуть бути значення як гомоморфного лексичного поля лексем, об'єднаних спільною, як правило, кореневою морфемою, так і гетероморфних груп слів, які об'єднуються спільним значенням. У плані змісту предметом дослідження можуть виступати як гомосемні групи референтів, поєднані загальною семою, так і гетеросемні, які відзначаються спільністю лексичного вираження [1; 2].

Констатується також близькість *методів польового моделювання, контекстуального методу* та *методу компонентного аналізу*. Мовознавці вважають, що теорія поля не виключає компонентного аналізу, навпаки, вона може мати тверду основу тільки

тоді, коли вона спирається на неподільні надалі смислові одиниці: теорія поля та семний доповнюють одне одного [3, с. 296]. Ми вважаємо, що метод польового моделювання і компонентний є взаємодоповнюючими, тобто такими, що знаходяться в додатковій дистрибуції по відношенню один до одного.

Практично всі історико-семантичні дослідження XX ст., здійснені на французькому мовному матеріалі, відбивали історичний і соціальний характер лексичних та семантичних мовних змін. Більшість цих робіт створено в 60–80-ті рр. XX ст. під впливом концепції Ж. Маторе, розробленої ним ще в 50-ті рр. Концепція Ж. Маторе набула популярності головним чином внаслідок того, що вона ґрунтувалася на цікавій концепції ієрархічного структурування лексики. Однак навіть послідовники його теорії плуталися в термінах «слова – свідки епохи» і «ключові слова» [10, с. 21–23, 42–28]. Крім цього, концепція Ж. Маторе припускає наявність в конкретну епоху єдиного для всіх соціальних груп ідеалу. Однак зауважимо, що важливість того чи іншого поняття в різному соціальному середовищі буде різною в силу неоднорідності рівнів культури різних соціуімв. Концепція Ж. Маторе здійснила значний вплив на дослідження в галузі історичної лексикології та семантики, метою яких було структурування лексичних одиниць та упорядкування мовних фактів. Те ж прагнення пояснює прихильність практично всіх дослідників такого напряму до використання у методологічному апараті дослідження методу польового моделювання.Метод польового моделювання – це представлення у вигляді спрощеної гіпотетичної абстрактної схеми сукупності мовних засобів одного чи всіх мовних рівнів, об'єднаних спільним змістом, формою, способом творення, функцією тощо, а також опис структури та складників цієї моделі. Такий метод утверджується в лінгвістиці після появи терміна «поле», запозиченого до лінгвістичних студій з фізичних наук.

Французький дослідник Ш. Брюкер, на дослідження якого також у великій мірі вплинули лінгвістичні погляди Ж. Маторе, не погоджувався з концепцією існування термінів «слова – свідки епохи» і «ключові слова» [6, с. 38]. Внутрішня організація понятійного поля забезпечується опозиціями або, скоріше, різними типами семантичного взаємовпливу складових його членів.Дослідник поміщав у центр поля слово або групу слів, зміст яких, по можливості, найбільш цілісно передвав концепт відповідного поля. Важливість цієї первинної семи, яку виражав базовий концепт, буде різною в змісті лексем-членів поля залежно від конкретного контексту і ситуації. Навколо центру групуються сектори або зони, до складу яких входять лексеми, де «концептуальна» сема є не домінуючою, а додатковою. Відбувається специфікація через інші ознаки. Периферійні сектори, в свою чергу, можуть поділятися на субсектори. У субсекторах можуть розташовуватися квазісіноніми або слова, що увійшли до цього поля з іншого тощо. Таким чином, дослідження переміщується в площину теорії прототипів.

Чим більш специфічне значення тієї чи іншої лексеми, тим більше віддалена вона від центру *поля*. Лексеми, що знаходяться в центрі поля, є більш частотними і легше комбінуються з іншими лексемами, ніж ті, які знаходяться в периферійних секторах *поля*. Відсутність специфічних рис у значенні центральних членів поля призводить до того, що вони легко можуть заміняти в контекстах слова, пов'язані з периферійними зонами.

Аналізовані лексеми вписуються в одиницю вищого порядку, яку Ш. Брюкер визначає як *лексичне,* а не як *понятійне* поле: вчений наполягає на семасіологічній орієнтації дослідження. Таким чином, запропонована методика ґрунтується на результатах семантичного, лексикографічного та стилістичного досліджень.

Точкою відліку для Ш. Брюкера слугував стан досліджуваного поля в писемному французькому дискурсі першої половини XII ст. Провівши його детальне дослідження, науковець простежив його еволюцію в наступні періоди становлення старофранцузької літератури. Матеріалом дослідження Ш. Брюкеру слугувало розмаїття різножанрових текстів, серед яких обиралися найбільш домінуючі та відповідні кожному конкретному жанру [6, с. 44].

Мовознавець надає величезного значення висвітленню історії літературних жанрів, історії ідей та історії цивілізації, тому що все це, на його думку, може сприяти вивченню слів обраного для аналізу лексичного поля, оскільки сприяє реконструкції контексту. Відібрані таким чином одиниці, зважені з позицій історичного (соціологічного і культурного) контексту, аналізуються в безпосередньому лінгвістичному контексті. Цей аналіз будується на низці факторів: 1) розглядається «психологічна ситуація», в якій зазначається вживання тієї чи іншої лексеми; 2) аналізується безпосереднє контекстуальне оточення, яке не має прямого відношення до досліджуваної понятійної сфері, але побічно втягнуте в неї за рахунок сусідства елементів, які в неї входять; 3) дослідник враховує при аналізі так звані асоціативні об'єднання. Під такими об'єднаннями автор розуміє контактні або дистанктні вживання базових одиниць дослідження з лексичними одиницями, які не є по відношенню до них ні синонімами, ні антонімами, але мають певну семантичну близькість. Такі об'єднання носять, як правило, формульний характер, наприклад *sage et vieil* [там само].

Фундаментальним історико-семантичним дослідженням є праця К.Ж. Холімана, присвячена вивченню феодального лексикону. Лексеми, досліджувані в роботі, належать до соціальної структури феодалізму (*baron, chevaler, dame, seigneur, hom, vassal*). Походження їх семантики пов'язане з історією фундаментального соціального зрушення: переходу від античного до феодального світу, що відбувається на тлі переходу від латини до старофранцузької мови. З урахуванням цього соціально-історичного підґрунтя кожна лексема досліджується в максимально можливій кількості безпосередніх мовних контекстів [9, с. 15].

Також досить змістовним нам видається дослідження Г.С. Берджеса, присвячене особливостям функціонування докуртуазного шару лексики, відповідно, лексем *courtois, vilain, aventure, franc, franchise, honneur, proz, proece, bon, beau, beauté, gent, amour*. Г.С. Берджес опрацьовує всі контексти, в яких фігурують досліджувані слова, докладно аналізуючи їх словесне оточення. Нерідко при поясненні того чи іншого контексту вчений тлумачить і загальний ситуаційний фон. Під загальним ситуаційним фоном він розуміє як макроконтекст творів, так і культурно-історичну атмосферу досліджуваного періоду, особливості жанрів епопеї та куртуазного роману. Ключовими словами Г.С. Берджесс вважає лексеми: *proz, sage, honur, dreit, amur, chevaler, franc, ber, bon, curteis, gentilz, gent, seignur, honte, fei, tort, etc*. «Словом – свідком епохи» виступає лексема *vasselage*, адже якості, що містяться в семантичному значенні цієї лексичної одиниці, є необхідними для того, щоб бути відданим васалом [7, с. 159].

Наукову розвідку Т. Венкелера присвячено одинадцяти прикметникам старофранцузького періоду: *ber, courtois, fier,*

franc, gentil, hardi, noble, preux, riche, sage, vaillant. Відбір аналізованих одиниць здійснювався не на основі спільності семантики, а на основі відповідності єдиній структурній моделі, надзвичайно поширеній в середньовічній літературі, такого типу: «Антропонім + визначений артикль + ім'я (іменник або прикметник)» [11, с. 23]. Таким чином, Т. Венкелер досліджує семантику, відштовхуючись від зовнішніх, формальних сторін функціонування аналізованих лексем, відібраних також за формальною ознакою, від їх найчастіше оказіональних контекстних реалізацій. Попередники і сучасники Т. Венкелера відводили опису функціонування лексики вкрай скромне місце. Зокрема, осторонь в більшості випадків залишалася синтагматика досліджуваних одиниць, їх комбінаторна здатність.

Висновки. Отже, подальші дослідження фольклорного дискурсу Франції ґрунтуватимуться на застосуванні комплексної методики саме у синтагматичному та парадигматичному планах. Поєднання методів контекстуального аналізу, методу польового моделювання та компонентного аналізу різножанрових фольклорних текстів є передумовою для подальшої реконструкції когнітивної мапи французького фольклорного дискурсу.

Література:

1. Гак В.Г. К проблеме семантической синтагматики / В.Г. Гак // Проблемы структурной лингвистики. – М. : Наука, 1972. – С. 367–395.
2. Гак В.Г. К типологии и методике историко-семантических исследований / В.Г. Гак, М.А. Бородина. – Л. : Наука, 1979. – 232 с.
3. Гулыга Е.В. О компонентном анализе значимых единиц языка // Е.В. Гулыга, Е.И. Шендельс // Принципы и методы семантических исследований. – М. : Наука, 1976. – С. 291–314.
4. ЛЭС: Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В.Н. Ярцева. – М. : Наука, 1990. – 556 с.
5. Хованская З.И. Принципы анализа художественной речи и литературного произведения / З.И. Хованская. – Саратов : Из-во Саратовського ун-та, 1975. – 429 с.
6. Brucker Ch. Sage et sagesse au Moyen Age (XII-XIII siècles) / Ch. Brucker // Etude historique, sémantique et stylistique. – Genève : Librairie DROZ, 1987. – 194 p.
7. Burgess G.S. Contribution à l'étude du vocabulaire prés-courtois / G.S. Burgess. – Genève : Librairie DROZ, 1970. – 183 p.
8. Dictionnaire du Moyen Français [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.cnrtl.fr/definition/dmf/seigneur.
9. HoIlyman K.-J. Le développement du vocabulaire féodal en France pendant le Haut Moyen Age. Étude sémantique / K.J Hollyman. – Genève: 1957. – 342 p.
10. Matoré G. Le vocabulaire et la société médiévale / G. Matoré. – P.: Presses universitaires de France, 1985. – 336 p.
11. Venckeleer T. Pollant li Proz. Contribution à l'histoire de quelques qualifications laudatives en français du Moyen Age: faculté des lettres et sciences humaines, thèse / T. Venckeleer. – Lille : Université de Paris, 1976. – 417 p.

Есипович К. П. Методологические основы исследования фольклорного дискурса

Аннотация. В статье мы обосновываем теоретические и методологические вопросы исследования семантики французского фольклорного дискурса. К синтагматическим методам анализа относятся дистрибутивный и контекстуальный методы, а также изучение законов сочетаемости слов. Парадигматически ориентированным методам соответствуют методы субституции, компонентного анализа и метод семантических полей.

Ключевые слова: метод полевого моделирования, контент-анализ, компонентный метод.

Yesypovych K. Methodological grounds of folk discourse research

Summary. In the proposed article we substantiate the theoretical grounds and methodological issues of research of the semantics of the french folk discourse. The syntagmatic methods of analysis are distributive and contextual techniques and also the investigation of the laws of words collocations. The paradigmatic oriented methods correspond to the methods of substitution, component analysis and method of semantic fields.

Key words: method of field modeling, content analysis, component method.

УДК 811. 124'371'367.622:82-3'02

Жигало Н. М.,
викладач кафедри іноземних мов
Національного університету «Львівська політехніка»

ОЦІННА ЛЕКСИКА У РАННЬОХРИСТИЯНСЬКІЙ ЛАТИНОМОВНІЙ ПРОЗІ: ІМЕННИКИ (НА МАТЕРІАЛІ «СПОВІДІ» АВРЕЛІЯ АВГУСТИНА)

Анотація. У статті проаналізовано особливості реалізації категорії оцінки в іменниках на матеріалі семи книг «Сповіді» Аврелія Августина. Зроблено кількісні підрахунки лексичних одиниць з семантикою позитивної та негативної оцінок. Наголошено на тому, що першорядну роль у з'ясуванні змісту оцінки відіграє контекст.

Ключові слова: оцінна лексика, категорія оцінки, іменник, семантика, позитивна оцінка, негативна оцінка, контекст, вербалізація.

Постановка проблеми. Загальна орієнтація сучасного мовознавства на дослідження людського чинника, комунікативно-прагматична спрямованість мовознавства, недостатнє дослідження засобів вербалізації категорії оцінки робить актуальним семантичні розвідки.

Пізнаючи об'єкти реальної дійсності, людина закріплює результати свого пізнання в одиницях мови. При цьому вона фіксує у значеннях слів не тільки об'єктивні характеристики предметів і явищ (понятійні категорії) але й свою суб'єктивну оцінку цих предметів і явищ (аксіологічні категорії). Як слушно зауважує Н.А. Торопова, важливість оцінної функції мови виступає зі ще більшою очевидністю, якщо врахувати те, що норми можуть фіксуватися, передаватися або змінюватися в реальності тільки в мовних формах [9, с. 93]. Оцінність лежить в основі самого процесу номінації. Вважаємо за потрібне вслід за Г.І. Приходько підкреслити важливість того, що оцінка прихована в самій мові, оскільки властивості одиниць містять потенційні можливості не тільки називати якесь явище, але й характеризувати його. А одним зі способів характеризації є оцінка [5].

Зв'язок дескриптивних значень і оцінних конотацій особливо яскраво проявляється саме в системі іменника, семантика якого включає різноманітні поєднання ідентифікуючих і предикатних сем.

Мета статті полягає в дослідженні іменників як засобів вираження оцінного значення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінка як лінгвістична категорія – це сукупність різнорівневих мовних одиниць з оцінним значенням, які виражають добре чи погане ставлення мовця до змісту повідомлення, спрямоване на реалізацію певного комунікативно-прагматичного завдання. Оцінка є складовою частиною семантичної структури слова. Мовні засоби, об'єднуючи окремі елементи лексичного та морфологічного рівнів мови, що мають спільні семантичні ознаки і взаємодіють один з одним, формують функціонально-семантичне поле (ФСП) оцінки, що являє собою систему різнорівневих засобів мови (лексичних, фразеологічних, словотворчих, морфологічних, синтаксичних), об'єднаних оцінною функцією. Ядерну зону функціонально-семантичного поля оцінки становить власне ядро та навколоядерний простір, об'єднані семантичною домінантою добрий/поганий. Периферію ФСП утворюють одиниці лексичного, словотвірного, морфологічного та синтаксичного рівнів. Однак, зважаючи на обсяг нашої роботи, ми досліджуємо лише іменники, що є частиною лексичного рівня мовної структури.

Іменники з семантикою оцінки передбачають такий тип номінації, коли в одному слові поєднано: а) назву об'єкта оцінки, б) ознаку, яка мотивує оцінку, в) суб'єктивне ставлення мовця до об'єкта оцінки. Внаслідок цього у структурі оцінних висловлювань вже не відображаються такі компоненти оцінної ситуації, як мотиви оцінки й оцінні предикати, часто вони самі виступають у ролі оцінних предикатів.

Аналізуючи оцінну лексику у «Сповіді» св. Августина, важко здійснити чітку класифікацію оцінних іменників. Їх швидше можна розглядати у тому порядку, як сам автор описує та оцінює періоди свого життя, людей та події тоді, коли він сам пізнав те зло та усвідомив, що є добрим, а що поганим; що веде до життя, а що – до погибелі. Пейоративна лексика, представлена у «Сповіді», характеризує все супротивне християнству та Самому Богові: розпусту, маніхейство, астрологію тощо, а це, насамперед, – ранній період життя Августина. Тому в тексті перших книг кількісно переважають іменники з негативною оцінкою. Мейоративна – навпаки, те, що допомогло йому пізнати Бога: його рідна мати, наставник Амвросій, друзі Небрідій, Аліпій та інші.

Звертаючись до концептуального поняття «*зло*» *(погане)* у «Сповіді» св. Августина, зазначимо: «*Зло* – категорія, що охоплює усе ціннісно-негативне (в практичному відношенні), протилежне щодо блага і добра» [8, с. 227], тобто концепт тлумачиться на ґрунті антитези до ціннісно-позитивного в аксіологічному плані, не сумісного з благом і добром у плані логічному. Аналіз аксіологічних особливостей абстрактних іменників зі значенням негативності передбачає зіставлення семантичного наповнення лексем та їхньої реалізації у контексті.

Лексичний матеріал «Сповіді» Блаженного Августина дав можливість виділити групу лексем, що містять негативну оцінку і різняться між собою частиномовною приналежністю. Зокрема, виділяємо абстрактні іменники, що є назвами понять, пов'язаних з різними формами психічної діяльності людини та її поведінки:

Quas ibi *miserias* expertus sum et *ludificationes,* quandoquidem recte mihi vivere puero id proponebatur,obtemperare monentibus, ut in hoc saeculo florentem, et excellerem linguosis artibus… (Aug. Conf. I, 9) – *Яких нещасть і підступних обманів я зазнав тоді, оскільки у тому дитячому віці мені радили жити як належить, слухатись вчителів, щоб блиснути у світі і відзначитися красномовністю.*

Св. Августин ще на початку своєї розповіді промовляє до нас, що джерело зла, якого ми, живучи повноцінним життям,

не можемо оминути, – суспільство, що знаходить відображення у вжитих ним іменниках з пейоративним значенням або конотацією:

Et misisti manum Tuam ex alto, et de hac profunda *caligine* eruisti animam meam.(Aug. Conf. III, 11) – *І Ти з висоти зіслав мені Свою руку, і Ти витягнув мою душу з темряви безодні (*так Августин змальовує суспільство*).*

Августин зростав у заможній сім'ї, а тому піддавався усім спокусам цього соціального прошарку, серед якого нормою було розпусне життя. Часто ми зустрічаємо зітхання, осуд, докори Августина, звернені ні до кого іншого, як до себе самого через гріх розпусти:

Recordari volo transactas *foeditates* meas et carnales *corruptiones* animae meae. (Aug. Conf. II, 1) – *Хочу пригадати вчинені мною мерзенні вчинки і тілесне зіпсуття моєї душі.*

Quid dignum est vituperatione nisi *vitium*. (Aug. Conf. II, 3) – *Що є гідним дорікання як не ганебний вчинок?*

Однак, як пише Августин, будучи частиною того суспільства, він не вважав його своїм, воно було йому немилим, він дивувався та сахався розгульності та злобної радості «руїнників»:

Inter quos (homines *eversores*) vivebam *pudore* impudenti (Aug. Conf. III, 3) – *Серед яких (серед «руїнників») я жив у безсоромному соромі.*

Гортаючи сторінки життя автора, бачимо, що чим ближче він ставав до Бога, тим далі від гріха, і те, чим нещодавно захоплювався, у що так сліпо вірив, вже зневажає:

Iam etiam mathematicorum fallaces divinationes et inpia *deliramenta* reieceram. (Aug. Conf. VII, 6) – *Я вже відкинув і фальшиві віщування, і безбожні дурниці астрологів.*

Ego autem aliquanto posterius didicisse me fateor, in eo, quod verbum caro factum est, quammodo Catholica veritas a Photini *falsitate* dirimatur (Aug. Conf. VII, 19) – *Однак я признаюся в тому, що трохи згодом я дізнався, що слово стало тілом, як Католицька віра відрізняється від брехні Фотина.*

Зазначимо, що відтінки значення кожної конкретної лексеми можна з'ясувати, лише спираючись на контекст, оскільки одне й те саме слово може інколи набувати абсолютно протилежної семантики. Як, наприклад, позитивно-оцінні форми можуть виконувати функції негативно-оцінних:

Non enim meliora eligens inoboediens eram, sed *amore* ludendi. (Aug. Conf. I, 10) – *Бо тут не вибір чогось кращого був причиною мого непослуху, а любов до розваг.*

У наведеному прикладі іменник *любов* набуває негативної оцінки завдяки контексту. Адже згідно зі світоглядом самого Августина любов до гріха не могла містити позитивної оцінки.

Gaudebat mendicus ille vinulentia, Tu gloria. Nam sicut verum gaudium non erat, ita nec illa vera gloria. (Aug. Conf. VI, 6) – *Цей жебрак радів з похмілля, а Ти зі слави. Бо його радість не була справжньою, так само і та (моя) слава не була справжньою.*

Св. Августин говорить про те, що любов, радість чи слава людини без Бога не можуть містити у собі добра (позитивної оцінки) , бо, як він зазначав, тільки Бог – це Єдине Добро, тому іменники набувають протилежної – негативної оцінки.

«Сповідь» – це розповідь автора про минуле життя, наче покута та визнання гріхів, тому позитивна лексика стосується періоду пізнання Августином християнства. Розглядаючи концептуальне поняття «*добро*» у «Сповіді», відзначимо, що ця категорія охоплює усе ціннісно-позитивне (в практичному відношенні), протилежне *«злу»*, тобто концепт тлумачиться на ґрунті антитези до ціннісно-негативного в аксіологічному плані, та не сумісного з гріхом *(amor – любов, gaudium – радість, misericordia – милосердя, humilitas – смиренність , fides – віра, spes – надія, salus – спасіння тощо):*

Sed tamen sine me loqui apud *misericordiam* Tuam. (Aug. Conf. I, 6) – *Однак дозволь мені, промовляти до Твого милосердя.*

Amore amoris Tui facio istuc, recolens vias meas nequissimas in amaritudine recogitationis meae. (Aug. Conf. II, 1) – *Роблю це з любові до Твоєї любові, пригадуючи мої дуже ганебні шляхи в гірких роздумах моїх.*

Videns *humilitatem* nostram et laborem nostrum et dimittens omnia peccata nostra (Aug. Conf. V, 9) – *Бачачи нашу смиренність і нашу працю, і відпускаючи всі наші провини.*

Viam Te posuisse *salutis* humanae ad eam vitam, quae post hanc mortem futura est. (Aug. Conf. VII, 7) – *Ти встановив шляхи людського спасіння для того життя, що має настати після смерті.*

Et Tu *gaudium verum* mihi subdito Tibi (Aug. Conf. VII, 7) – *І Ти для мене справжні радощі, коли я підкорився Тобі.*

Звернемо увагу на останній приклад, де автор підкреслює мейоративну семантику лексеми *gaudium* за допомогою прикметника *verum.*

Поняття і відповідні їм морально-етичні уявлення і почуття – це поняття абстрактні, оскільки вони не мають відповідних реалій в об'єктивному світі, а лише називають реакцію людини на світ, вчинки, дії. Не вдаючись до висвітлення всіх форм абстрактної оцінки [6, с. 101–104], зазначимо, що ця група є емоційно-чуттєвою оцінкою, оскільки відображає душевний стан, тобто оцінку духовності нації, духовності людини, оцінку почуттів і емоцій, ідеального й матеріального у сприйнятті світу тощо.

Серед оцінної лексики «Сповіді» св. Августина чітко виділяється тематична група, у якій об'єднані іменники з однорідними семантичними особливостями й специфічним функціональним призначенням, – оцінні найменування осіб. Класифікація цієї тематичної групи пропонується багатьма мовознавцями. Так, на основі розрізнення лексичних одиниць із денотативним оцінним компонентом та конотативним виділяють дві групи оцінних назв осіб: нейтрально-оцінні та емоційно-оцінні [3, с. 5].

У *нейтрально-оцінних* словах елемент оцінки міститься в прямому значенні:

Ego *homuncio* id non facerem? (Aug. Conf. I, 16) – *Я, нікчемна людина, мав би не робити цього?*

Quia non *amator* coniugii sed libidinis *servus* eram…(Aug. Conf. VI, 15) – *Тому що я не був прихильником шлюбу, але був рабом пристрастей.*

Itaque illos *planos* quos mathematicos vocant, plane consulere non desistebam (Aug. Conf. VII, 3) – *Таким чином, з тими облудниками, яких називають математиками, я зовсім не переставав радитися.*

У «Сповіді» св. Августина привертають увагу також *емоційно-оцінні* апеллятиви, що є окремою лексико-семантичною групою, оцінне забарвлення якої пов'язане з переносним значенням лексеми.

Як вважав М.А. Ігнатенко, провідною естетичною категорією Середньовіччя є Слава Господня (Maiestas Domini), а такі категорії, як святість, любов, серце, совість, чудо, слізний дар, сердечна скрутність, похідні від неї [2, с. 18–19]. Учений відмічав, що з подальшим розвитком християнської естетики і етики Серце стає єдиним пристановищем у людині Слави Господньої, образів Хри-

ста і Богоматері, а відтак – Храмом Совісті і всеосяжної Любові [2, с. 66]. Саме на цьому підґрунті формується новоєвропейський ліризм як серцевина художнього мислення християнської епохи.

Тоді, коли все в житті перемінювалось, і те, що видавалось добрим та приємним, насправді було лихим та згубним, один Господь залишався для Августина незмінним добром, опорою, потіхою та насолодою:

<...> ut obliviscar mala mea et *unum Bonum* meum amplecar Te? (Aug. Conf. I, 5) – <…> *щоб я забув все своє погане і обняв Тебе, єдине моє Добро?*

Deus meus, vita mea, *Dulcedo* mea sancta. (Aug. Conf. I, 4) – *Боже мій, життя моє, моя свята Насолодо.*

Велику роль у вищенаведеному висловлюванні відіграє прикметник *unum* при *Bonum.* Адже визначення слова «добро» є багатозначним для кожної людини. Але Августин уніфікує всі ці визначення і говорить: «Господь – єдине моє Добро!».

Цей ряд іменників можна продовжити багатьма прикладами:

Auxilium et Refugium meum! (Aug. Conf. I, 9) – *Оборонo і Пристановище моє!*

Dulcedo mea et *Honor* meus et *Fiducia* mea! (Aug. Conf. I, 20) – *Моя Насолодо, моя Честе і Віро моя!*

Et ipse est deliciae *Rectorum* corde (Aug. Conf. II, 5) – *І Сам є Потіхою праведних серцем.*

Tu es autem *Plenitude* et indeficiens *copia* incorruptibilis *suavitatis* (Aug. Conf. II, 6) – *Однак Ти – Повнота і невичерпне багатство нетлінної насолоди.*

Pulchritudo pulchrorum omnium…o *Veritas, Veritas*! (Aug. Conf. III, 6) – *Красо всіх красот ...о Правдо, Правдо!*

Зауважимо, що у вищенаведеному прикладі Августин у звертанні *pulchritudo pulchrorum omnium* дає не просто позитивну, а найвищу оцінку.

Deus noster, *Suavitas* et Origo Iustitiae (Aug. Conf. IV, 3) – *Боже наш, Насолодо і Джерело Справедливості.*

Не у кожному християнському літературному творі можна побачити таку різноманітність емоційно-оцінних найменувань Господа, які ми зустрічаємо саме у «Сповіді» св. Августина.

Цілком протилежну оцінку Августин дає Фавсту:

<...> Faustus nomine, magnus *laqueus diaboli,* et multi inplicabantur in eo per inlecebram suaviloquentiae. (Aug. Conf. V, 3) – <...> *на імені Фавста великі пута диявола, в які вже багато потрапило через привабливу солодкомовність.*

Негативна оцінка автора у висловлюванні представлена словосполученням *пута диявола,* вжитих у переносному значенні для інтенсифікації оцінного значення.

Висновки. Оцінка виявляється в тексті як реалізатор структурно-семантичної категорії з арсеналом мовних засобів щодо кожного мовного рівня. Ця функціонально-семантична категорія своєрідно виявляється в різних мовленнєвих та міжмовних процесах, ілюструючись, наприклад, такими явищами, як конотація, нейтралізація та актуалізація. В свою чергу, це породжує нові типи значень, у тому числі й «перехідного» характеру, а також мотивує зміну граматичної парадигми. [4, с. 84–89].

Категорія оцінки та категорія модальності синкретично репрезентується іменниками (*felicitas, tristitia, furor, terror* тощо). Ці одиниці здатні реалізувати всю гаму емоційно-оцінних та суб'єктивних модальних значень з високим ступенем експресії: схвалення, несхвалення, обурення, злість, іронія, незадоволення, погроза, розгубленість, сумнів, недовіра тощо.

Внаслідок опрацювання семи книг «Сповіді» методом суцільної вибірки було описано та проаналізовано 644 іменника з оцінним значенням, серед яких в незначній кількості домінують ті, що виражають негативну оцінку (приблизно 51%).

Таким чином, своєрідність категорії оцінки, що об'єднує суб'єктивну та об'єктивну характеристику навколишнього світу, а значить виражає ставлення мовця як до реальної дійсності, так і до себе самого, потребує створення ґрунтовної класифікації оцінної лексики. Багатогранність оцінки дозволяє аналізувати її лінгвістичну природу в когнітивному, лексичному, стилістичному та дискурсивно-прагматичному напрямах.

Література:

1. Бацевич, Ф.С. Нариси з комунікативної лінгвістики : [монографія] / Ф.С. Бацевич – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 281 с.
2. Ігнатенко М.А. Генезис сучасного художнього мислення / М.А Ігнатенко. – К. : Наук. думка, 1986. – 287 с.
3. Новиков Л.А. Антонимия в русском языке (Семантический анализ противоположности в тексте) / Л.А. Новиков. – М. : Изд-во МГУ, 1973. – 290 с.
4. Онищенко І.В. Оцінка як функціонально-семантичне поле поліцентричного типу / І.В. Онищенко // Рідний край. – 2003. – № 2 (9). – С. 84–88.
5. Приходько Г.І. Способи вираження оцінки в сучасній англійській мові / Г.І. Приходько. – Запоріжжя : ЗДУ, 2001. – 362 с.
6. Словник біблійного богослов'я / пер. з франц. – Рим ; Львів : Місіонер, 1996. – 934 с.
7. Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. : у 28-ми вип. – Львів : НАН України Інститут українознавства ім. І.П. Крип'якевича, 1994– . – Вип. 2. – 1994. – 152 с.
8. Телия В.Н. Семантика экспрессивности / В.Н. Телия // Семантические категории языка и методы их изучения : Тез. докл. – Уфа, 1985. – Ч. 1. – С. 120–131.
9. Торопова Н.А. Два аспекта прагматических функций языковых единиц / Н.А. Торопова // Вестник ХГУ. – 1985. – Вып. 274. – С. 92–96.
10. O'Donnell J.J. Augustini Confessiones. – [Електронний ресурс].– Режим доступу : http://www9.georgetown.edu/faculty/jod/ latinconf/ latinconf.html.

Жигало Н. М. Оценочная лексика в раннехристианской латиноязычной прозе: существительные (на материале «Исповеди» Аврелия Августина)

Аннотация. В статье проанализированы особенности реализации категории оценки в существительных на материале семи книг «Исповеди» Аврелия Августина. Сделаны количественные подсчеты лексических единиц с семантикой положительной и отрицательной оценок. Отмечено, что первостепенную роль в выяснении содержания оценки играет контекст.

Ключевые слова: оценочная лексика, категория оценки, существительное, семантика, положительная оценка, негативная оценка, контекст, вербализация.

Zhygalo N. The Evaluative Lexicon early Christian Latin prose literature: noun (based on «The Confessions» of Aurelius Augustinus)

Summary. The article analyzes the features of the category of evaluation presented in nouns on the material of seven books "The Confessions" of Aurelius Augustinus. Quantification estimates of lexical units with the semantics of the positive and negative evaluation have been made. Have been emphasized that context plays primary role in clarifying the contents of evaluation.

Key words: evaluative lexicon, category of evaluation, noun, semantics, positive evaluation, negative evaluation, context, verbalization.

УДК 303.43

Завгородня А. А.,
аспірант
Київського національного лінгвістичного університету

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИХ ПАРАМЕТРІВ ДІЄСЛІВ-ІННОВАЦІЙ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ

Анотація. У статті розглядається основна методологічна база, необхідна для проведення дослідження структури та семантики дієслів-інновацій у публіцистиці німецької мови, описується загальна характеристика методів, наводяться та аналізуються приклади зі статей німецькомовних видань.

Ключові слова: методологія, метод, прийом.

Постановка проблеми. Щодня мова збагачується новими словами, які з'являються у різних галузях людської діяльності. Вони можуть як відображати нові явища чи предмети, так і називати вже відомі новими іменами. Найчастіше неологізми (інновації) зустрічаються у розмовному, художньому та публіцистичному стилях, в яких використовується «живе мовлення». Переважну частину інновацій складають іменники, значно менше нових прикметників та дієслів, саме тому завданням нашої роботи є розгляд способів дослідження структурно-семантичних параметрів нових дієслів німецької мови, які вперше з'являються у публіцистиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом з'являється багато наукових праць, присвячених дослідженню неологізмів або інновацій, проте увага більшості з них прикута до аналізу всього лексичного складу мови, основу частину якого складають іменники (О.В.Тупахіна, О.В.Горбач, О.В.Мащенко, Н.О. Моісєєва, Т.М. Полякова, С.О. Шестакова, М.І.Романюк). Дослідженням саме структури та семантики нових слів займалися М.В. Бойчук, А.В. Янков, Н.В. Ляпунова. Про стан методологічної бази на сучасному етапі можна довідатися або з книжок із загального мовознавства М.П. Кочергана та А.С. Зеленька або ж зі спеціально присвячених цьому питанню роботах, (наприклад, «Основы научных исследований и организация научно-исследовательской деятельности» О.І. Пушкаря).

Мета статті – розгляд методологічної бази мовознавства та побудова результативної моделі застосування методів для ефективного дослідження структури та семантики дієслів-інновацій, які нещодавно з'явилися у німецькомовних публіцистичних виданнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Отримати достовірні результати розвідки означає грамотно провести дослідження. Така грамотність полягає у правильному виборі та порядку застосування методів. Методом називається система прийомів та способів вирішення певного завдання. Сукупність методів, застосованих у певній послідовності, складають методологію окремого дослідження або навіть науки [1, с. 20; 2, с. 42–43].

Варто також згадати про прийоми та способи, які не слід ототожнювати з методами, оскільки вони є їх складовими елементами. Такі поняття, як аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, порівняння, слід все ж таки віднести до прийомів, адже по-перше, вони застосовуються різними методами і на різних етапах дослідження, а по-друге, вони є загальнофілософськими поняттями, логічними операціями, пов'язаними з мисленнями, які застосовуються не лише в науковому пізнанні, а й у повсякденному житті [3, с. 81–84]. Тому їх ми вважатимемо прийомами наукового дослідження.

Розрізняють загальнонаукові та спеціальні методи. Загальнонаукові методи можуть застосовуватися будь-якою наукою, а спеціальні характерні тільки для окремої галузі знань: чи то фізики, хімії або ж лінгвістики [1, с. 21]. До речі, методологічні прийоми, про які згадувалося вище, можуть застосовуватися як в загальнонаукових, так і в спеціальних методах.

Розглянемо методологічну базу дослідження структурно-семантичних параметрів дієслів-інновацій німецькомовної публіцистики. Серед загальнонаукових методів (формалізація, аксіоматичний метод та гіпотетико-дедуктивний метод) [4, с. 324] у нагоді стане останній, суть якого полягає у зборі фактичного матеріалу з німецькомовних публіцистичних видань; в опрацюванні цього матеріалу: його структуруванні, систематизації, узагальненні; у висуванні робочої гіпотези та перевірці її правильності [1, с. 36].

Лінгвістична методологічна база пропонує цілий спектр методів, які поділяються на такі основні групи: класичні (описовий, порівняльно-історичний, зіставний, метод глотохронології та лінгвогеографії), структурні та соціо- і психолінгвістичні [1, с. 21–24]. Ключову роль серед класичних методів відіграє описовий, який розкриває структурну природу дієслів-інновацій. За його допомогою спочатку виділяються одиниці дослідження, у нашому випадку це дієслова-інновації, а потім сегментуються на складові елементи, тобто морфеми з подальшою інтерпретацією (описом) та класифікацією цих одиниць. Описовий метод має у своєму розпорядженні також прийоми зовнішньої та внутрішньої інтерпретації. Суть першої полягає у зв'язку лексичних одиниць з позамовними чинниками (з носіями мови, денотатами тощо), а другої – у зв'язку з іншими мовними елементами. Внутрішня інтерпретація оперує так званими парадигматичною та синтагматичною методиками. Парадигматична уможливлює об'єднання мовних одиниць, що досліджуються, у тематичні групи, що є складовою семантичного аналізу одиниць. Синтагматична ж методологія розглядає зв'язки досліджуваних одиниць з іншими мовними одиницями, що не входять у систему дослідження структурно-семантичних параметрів дієслів-інновацій [1, с. 37–41; 5, с. 360–361]. Структурні методи лінгвістичних досліджень складають чотири компоненти: дистрибутивний метод (розглядає оточення

досліджуваних елементів), метод безпосередніх складників (описує мовні одиниці у вигляді ієрархії складових елементів), компонентний аналіз (досліджує семантичну структуру одиниць) та трансформаційний аналіз (розкриває можливості зміни форми одиниці зі збереженням семантичного змісту) [6, с. 13].

Метод дистрибутивного аналізу заслуговує на увагу під час відбору фактичного матеріалу для дослідження з публіцистичних видань. Оскільки предметом розвідки є дієслова, то за допомогою дистрибуції можна легко виокремити цю частину мови з тексту: за закінченнями неозначеної форми (інфінітиву) *-en* або особових закінчень *-e, -(e)st, -(e)t, -en*, за типовими дієслівними суфіксами *-ier, -izier*, за позицією у реченні (дієслово-присудок у простому розповідному, а також у головному складному реченнях завжди знаходиться на другій позиції; у підрядних реченнях та реченнях з модальними дієсловами – на останньому місці), за наявністю підмета, вираженого іменником або займенником перед (з прямим порядком слів) або після дієслова-присудка (зі зворотнім порядком слів) [5, с. 373].

Природа семантики досліджуваних дієслів-інновацій розкривається за допомогою компонентного аналізу. На відміну від описового методу, а саме парадигматичної методики внутрішньої інтерпретації, за допомогою якої одиниці можна об'єднувати в тематичні групи, компонентний аналіз розкриває структуру значення слова, тобто складових елементів семантики слова, які називаються семами. У цьому випадку не слід плутати однозначні та багатозначні слова. Говорячи про структуру значення, маємо на увазі семні компоненти одного значення, а не окремі значення багатозначного слова. За допомогою компонентного аналізу можна розділити елементи на ті ж тематичні групи, але не за значенням усього слова, а за певною семою, а також у табелярному вигляді наводити спільні та відмінні семні ознаки окремих слів [7, с. 248; 5, с. 386–387].

Розглянемо описані вище методи на прикладі кількох дієслів-інновацій.

Слово *entbayrifizieren* [8, с.1] зафіксоване приватною збіркою неологізмів "die Wortwarte" в журналі "Der Spiegel". За допомогою дистрибутивного аналізу, а саме дієслівної флексії *-en* та суфікса *-ifizier*, визначаємо, що це – дієслово. Описовий метод допомагає виокремити також префікс *ent-* та корінь слова *-bayr-*. Робимо висновок про те, що слово утворене префіксально-суфіксальною словотвірною моделлю. Визначити семантичну складову інновації досить складно, оскільки інновації не зафіксовані словниками, тому про значення слова можемо здогадуватися з контексту. На допомогу прийдуть і найпоширеніші значення афіксів та кореня слова. Префікс *ent-* означає переважно зворотну дію, віднімання. Корінь *-bayr-* походить від власної назви федеративної землі Німеччини Баварії – Bayern. Тому з огляду на речення, у якому вжито неологізм "*Nur redet die Bundesregierung. Bsp. Von den Bayern nicht als Untermenschen oder Ungeziefer, das es zu vernichten gilt (Jazenjuk), und es sitzen im Parlament und in wichtigen Positionen des Sicherheitsapparates auch keine Rechtsradikalen, die Deutschland* ***entbayrifizieren*** *wollen und alles Bayrische auslöschen und tilgen"* робимо припущення, що *entbayrifizieren* означає щось на кшталт «відучити або позбавити баварських звичок або ознак». Семний склад значення цього слова виглядає так: 1) позбавлення чогось; 2) дія, спрямована на об'єкт / суб'єкт; 3) етнографічна / національна складова; 4) нематеріальність; 5) негативний відтінок; 6) прив'язаність до географічного об'єкта.

Наведемо інший приклад: слово *kaputttragen* [9, с. 1], яке з'явилося в «Süddeutsche Zeitung»: *"Als Zitat oder popkultureller Zombie. Ruhe in Frieden? Gibt es in der Mode nicht. So kann man einen Schuh* ***kaputttragen****. Bis man ihn nicht mehr sehen kann. Bis er hässl ich ist"* Остання позиція у реченні з модальним дієсловом вказує на те, що цей неологізм – дієслово. На відміну від попереднього прикладу, слово *kaputttragen* складається з двох повнозначних слів: прикметника *kaputt* та дієслова *tragen*. Обидва слова не є чимось новим, проте їхнє поєднання зустрічається вперше. Поєднання основ двох слів у мовознавстві називається словоскладанням. З контексту визначаємо, що у поєднанні з іменником *der Schuh* дієслово *kaputttragen* означає «зношувати взуття». Семний склад цієї інновації можна зобразити, як уже зазначалося вище, у табелярній формі, порівнюючи з іншими словами. Для порівняння можемо використати однокореневе, але всім відоме загальновживане слово *tragen* у значенні «носити одяг або взуття» (табл. 1).

Дослідження не може бути повним без математичних підрахунків. Деякі мовознавці [1, с. 32] називають їх лінгвостатистичними методами, відносячи до спеціальних. Проте ми схильні вважати, що, з одного боку, математичні методи – загальні, оскільки застосовуються практично усіма науками, з іншого боку – спеціальні, оскільки в кожній науці існують свої алгоритми підрахунків, придатні тільки для цієї галузі.

Таблиця 1

Компонентний аналіз дієслів kaputttragen і tragen.

	дія	завершеність	незавершеність	перехідність	неперехідність	негативний відтінок	нейтральний відтінок	результативність
Kaputttragen	+	+	–	+	–	+	–	+
Tragen	+	–	+	+	–	–	+	–

Тому погодимося з думкою М.П. Кочергана [4, с. 394] і вважатимемо їх синтезом загальних та спеціальних методів, тобто розглядатимемо їх як окрему третю, після загальних та власне лінгвістичних методів, групу. За допомогою математичних методів стає можливим презентувати результати розвідки: кількість досліджених одиниць, частотність вживання словотвірних морфем та словотвірних моделей, завдяки чому можна визначити найпродуктивнішу словотвірну дієслівну морфему та модель сучасної німецької мови.

Висновки. Дослідження будь-якого явища вимагає чітко структурованого алгоритму застосування методів. Для аналізу структури та семантики дієслів-інновацій німецькомовної публіцистики було застосовано серед загальних методів гіпотетико-дедуктивний метод, серед власне лінгвістичних – дистрибутивний аналіз для відбору фактичного матеріалу розвідки, описовий метод – для виокремлення структурних елементів дієслів – морфем та їхнього подальшого опису і компонентний аналіз – для виявлення семантичних складових слів. Завершується дослідження підрахунками опрацьованих одиниць, визначенням найпродуктивніших словотвірних морфем та моделей, складанням схем та графіків, які можна здійснити за допомогою математичних методів.

Література:

1. Попович М.М. Сучасні методи дослідження мови: курс лекцій / М.М. Попович. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2010. – 155 с.
2. Пушкарь А.И. Основы научных исследований и организация научно-исследовательской деятельности / А.И. Пушкарь. – Х. : ИД «Инжек», 2006. – 280 с.
3. Бондаренко А.Ф. Основы психологии / А.Ф. Бондаренко. – К. : Освіта України, 2009. – 328 с.
4. Філософія / [Є.М. Причепій, А.М. Черній, Л.А. Чекаль]. – К. : Академвидав, 2007. – 592 с.
5. Кочерган М.П. Загальне мовознавство / М.П. Кочерган. – К. : Видавничий центр «Академія», 2003. – 464 с.
6. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства / М.П. Кочерган. – К. : Видавничий центр «Академія», 2005. – 368 с.
7. Зеленько А.С. Загальне мовознавство. Історія лінгвістичних вчень. Аспекти, методи, прийоми та процедури вивчення мови / А.С. Зеленько. – Луганськ : Альма-матер, 2002. – 283 с.
8. entbayrifizieren / die Wortwarte [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.wortwarte.de/Archiv/Datum/d150801.html#w9.
9. kaputtmachen / die Wortwarte [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.wortwarte.de/Archiv/Datum/d150108.html.

Завгородняя А. А. Методология исследования структурно-семантических параметров глаголов-инноваций в немецкой публицистике

Аннотация. В статье рассматривается основная методологическая база, необходимая для проведения исследования структуры и семантики глаголов-инноваций в публицистике немецкого языка, описывается общая характеристика методов, приводятся и анализируются примеры из статей немецких изданий.

Ключевые слова: методология, метод, прием.

Zavgorodnia A. Research methodology of structural and semantic characteristics of verbal innovations in the German journalism

Summary. The article is devoted to study the main methodological base, which is necessary to conduct research of structure and semantics of verbal innovations in the German journalism, the author describes the general method characteristics, provides and analyses examples from the German articles.

Key words: methodology, method, action.

УДК 81'42:001.82

Зубченко О. С.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології Гуманітарного інституту
Київського університету імені Бориса Грінченка

ВПЛИВ АНТРОПОЛОГІЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ НА СТАНОВЛЕННЯ ДИСКУРС-АНАЛІЗУ

Анотація. У статті розкрито передумови виникнення дискурс-аналізу в лінгвістиці, які були закладені на початку XX ст. традиціями етнолінгвістичної школи США, заснованої Ф. Боасом. Визначено, що ключові на сучасному етапі аспекти дослідження дискурс-аналізу, зокрема визнання важливості соціальної ролі мови та особливостей її функціонування в суспільстві, а також необхідність врахування впливу екстралінгвістичних факторів, таких як просторовий та часовий контексти, можна прослідкувати в роботах видатних європейських вчених XIX ст. Й. фон Гердера та В. фон Гумбольдта.

Ключові слова: дискурс-аналіз, дискурс, антропологічна лінгвістика, В. Гумбольдт, Й. Гердер, Ф. Боас.

Постановка проблеми. Вивчення соціальної ролі мови та особливостей її функціонування в суспільстві в 1990-ті рр. призвело до формування нового у зарубіжній лінгвістиці напряму – критичного дискурс-аналізу. Дискурс-аналіз як методологічна основа інтегрованих міждисциплінарних досліджень переживає бурхливий період розвитку. Зростаючий інтерес представників гуманітарних наук до вербальної комунікації в суспільстві свідчить про те, що ми живемо у лінгвістичну епоху. Незважаючи на багатозначність та нечіткість основного поняття, теорія критичного дискурс-аналізу є одним з найбільш актуальних напрямів сучасного мовознавства. Цей напрям ґрунтується на синтезі наукових результатів з різних галузей знань, зокрема мовознавства, етнографії, соціології, психології тощо. Незважаючи на наявність різних наукових шкіл та дослідницьких концепцій, присвячених цій теорії, всі дослідники дискурсу віддають перевагу дослідженню живого мовлення в умовах реального спілкування, а не вивченню абстрактної мовної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Критичний дискурс-аналіз є предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема Н. Арутюнової, М. Бахтіна, Ф. Бацевича, А. Бєлової, Дж. Брауна, А. Вержбицької, В. Горелової, В. Дем'янкова, В. Карасика, Н. Кравченко, Н. Красних, Є. Кубрякової, М. Макарова, О. Попової, Г. Почепцова, К. Седова, О. Селіванової, П. Серіо, Є. Сидорова, Ю. Степанова, І. Стерніна, С. Тер-Мінасової, А. Токарської, Н. Феркло, Дж. Філіпс, Дж. Фіске, Д. Хаймса, Р. Ходжа, І. Шевченко, О. Шейгал, Дж. Юла та інших.

Дослідники дискурсу вивчали його в різних виявах. Так, Ф. Бацевич, Г. Почепцов, Є. Сидоров, А. Бєлова визначили типології та стратифікації дискурсу; В. Карасик, М. Макаров, О. Селіванова досліджували моделювання дискурсу; Н. Арутюнова, Ю. Степанов, О. Селіванова дали характеристику різним складовим дискурсу тощо. При цьому слід зазначити, що всі мовознавці розглядали дискурс як багатовимірне явище, що характеризується різними факторами, зокрема когнітивними (Н. Арутюнова, М. Бахтін, Ф. Бацевич, Н. Кравченко, В. Красних, Г. Почепцов, О. Селіванова, І. Шевченко, Дж. Браун. Н. Феркло); етнопсихологічними (В. Карасик, В. Красних, О. Попова, І. Стернін); культурними (С. Тер-Мінасова, А. Вержбіцка); соціальними (В. Горелов, К. Седов, Д. Хаймс); політичними (М. Макарова, О. Шейгал). В той же час досить мало уваги було приділено дослідженню історії розвитку дискурс-аналізу, як одного з найбільш популярних методів дослідження в галузі суспільних та гуманітарних наук.

Мета статті – висвітлити передумови виникнення критичного дискурс-аналізу в лінгвістиці.

Завдання статті: охарактеризувати антропологічну лінгвістику як філологічну течію, що мала найбільше значення для виникнення дискурс-аналізу в лінгвістиці, розкрити погляди мовознавців, що визначили формування дисципліни дискурсивного аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Більшість дослідників дискурс-аналізу в лінгвістиці схиляються до думки, що найбільше значення для розвитку цього особливого методу наукових філологічних досліджень мали традиції антропологічної лінгвістики або етнолінгвістики США.

Антропологічна лінгвістика (етнолінгвістика) – це розділ мовознавства, що досліджує зв'язки між мовними та культурними явищами, тобто це напрям лінгвістичних досліджень, який вивчає мову у її відношенні до культури, взаємодію етнокультурних та етнопсихологічних чинників у функціонуванні та еволюції мови [5, с. 602].

Зародження антропологічної лінгвістики у США на початку XX ст. пов'язують з ім'ям відомого американського етнолога німецького походження Ф. Боаса (*F. Boas*). Але при цьому слід зазначити, що концептуальні засади американських студій етнолінгвістики можна прослідкувати ще в роботах видатних європейських вчених XVIII ст. Й. Гердера (*Johann von Herder*) та В. фон Гумбольдта (*Wilhelm von Humboldt*) [7], які також значну увагу приділяли дослідженню етнографічного матеріалу мов, що не мають писемних традицій.

Погляди відомого німецького філософа Йогана Готфріда Гердера, який, на думку багатьох лінгвістів, є творцем оригінальної історичної теорії мови, мали важливий вплив на розвиток антропологічної лінгвістики, а згодом – і теорії дискурсу. Не дивлячись на помилки, пов'язані з рівнем історичного пізнання у XVIII ст., саме Й. Гердер став творцем першої історичної теорії мови. Його вчення про зв'язок розвитку мови з розвитком мислення, яке було обумовлене становленням людського суспільства, лягло в основу філософії мови, яка розвивалась далі у працях В. Гумбольдта, Х. Штейнталя, О. Потебні.

Значну увагу Й. Гердер приділяв як питанням походження мови, так і питанням тогочасної літератури. Зокрема, у 1767–1768 рр. він пише «Фрагменти про нову німецьку літературу»,

а у 1770 р. спеціальне дослідження з питань походження мови у рамках конкурсу, оголошеного прусською Академією наук, яке було видано у 1772 р. У цих роботах Й. Гердер відкидає обидві поширені на той час теорії виникнення мови: божественне походження людської мови і походження мови шляхом суспільної домовленості. «Прихильники теорії божественного походження мови обґрунтовують свої погляди тим, що всі звуки всіх відомих нам мов можна відобразити за допомогою яких-небудь двох десятків літер. Проте цей факт не є вірним тому, що жодна із живих мов не підлягає повному відображенню за допомогою літер, а тим більш – двох десятків; про це свідчать всі мови без винятку. Наші органи мовлення мають надзвичайно багаті можливості артикуляції, кожен звук може вимовлятись дуже по-різному; тому <…> у нас набагато менше букв, ніж звуків, і букви дають лише приблизне зображення звуків» [1, с. 137]. Все це свідчить про те, що мова не є «божественно даною» людям. Вона виникла і еволюціонує паралельно з розвитком людського суспільства і свідомості. «Те, що первинно у людини і тварини була спільна мова, підтверджується тепер лише деякими залишками цього стану, але й вони доводять це абсолютно безперечно. <…> В усіх первісних мовах ми чуємо залишки цих природних звуків [вигуки], хоча вони і не є основою людської мови» [1, с. 132–136]. Отже, на думку вченого, мова притаманна лише мислячим істотам. Вона є продуктом розвитку людського розуму. «Людина сама створила мову, сформувавши її зі звуків живої природи, перетворених на прикмети, створені її могутнім розумом. <…> Вся будова мови є формою розвитку її [людини] власного духу, історією її власних відкриттів» [1, с. 145–146]. Таким чином Й. Гердер розглядає мову як невід'ємну властивість людської свідомості.

В той же час, на думку вченого, мова є також невід'ємною характеристикою функціонування людського суспільства, при цьому важливим аспектом розуміння мови кожного конкретного народу є географічний контекст. «Невже у різниці мов не міститься тисяча ознак, мільйон вказівок того, що народи саме за допомогою мови поступово вчились мислити і за допомогою мислення говорити?» [1, с. 25]. Отже, географічний, або іншими словами просторовий, контекст є одним із визначальних чинників мовної комунікації кожного окремого народу. Вчений звертає увагу на необхідність дослідження саме живого мовлення в реальних умовах спілкування. Саме таке живе мовлення стало у 90-ті рр. XX ст. об'єктом дослідження дискурс-аналізу. «Найкращим джерелом для глибокого знайомства з народами є їх пісні – це архів народів, скарбниця їх науки та релігії, їх теогонії та космогонії, діянь батьків та подій їх історії, відбиток їх серця, картина їх домашнього життя в радості та горі, на шлюбному ложі та на смертному одрі» [1, с. 32]. Таким чином, дослідження живої мови, зокрема мови народних пісень, мало, на думку вченого, бути основою дослідження різних галузей знань, таких як мовознавства, етнографії, соціології, психології тощо. Подібні погляди на визначення об'єкту дослідження стали базисом виникнення дискурс-аналізу як напряму інтегрованих міждисциплінарних досліджень.

Разом з тим Й. Гердер у роботах підкреслював важливість не лише просторового, а й часового контексту для розуміння висловлювань. «Для того, щоб зрозуміти особливість народної пісні в її місцевій, національній своєрідності, необхідно перенестись в ту історичну та географічну обстановку, якій вона зобов'язана своїм походженням» [1, с. 30]. Таким чином, врахування контексту є визначним для повноцінного спілкування.

Інший європейський вчений В. фон Гумбольдт також вважав, що дослідження мови є одним з найважливіших завдань науки, оскільки лише воно дасть нам змогу вивчити сутність людського буття. «Ніщо не здатне наблизити до розгадки тайни людини та характеру народу, як їх мови» [2, с. 6]. На думку вченого, мова є ключовим аспектом функціонування кожної окремої людини. «Безпосередньо закладена в людині мова є інстинктом розуму, який дає нам можливість оглянути найвищі та найглибші сфери і все розмаїття світу» [2, с. 6]. При цьому вчений зазначав, що мова є також визначальним чинником існування кожного народу в цілому: «Мова і духовна сила народу розвиваються не окремо один від одного і не послідовно один за одним, а складають виключно і неподільно одну й ту саму дію інтелектуальної здатності» [2, с. 10].

Саме Гумбольдт ввів у науковий обіг нове, дуже важливе для сучасної лінгвістики поняття – «мовна свідомість народу» [2, с. 11]. «Більша частина обставин, які супроводжують життя нації, – місця проживання, клімат, релігія, державний устрій, норми та звичаї, – від самої нації можуть бути у деякій мірі відокремлені. І лише одне явище зовсім іншої природи – дихання, сама душа нації – мова – виникає одночасно з нею. Робота її відбувається у певному окресленому колі, і розглядаємо ми її як діяльність або як продукт діяльності (нації)» [2, с. 303]. Таким чином, бачимо, що саме мова є невід'ємним аспектом існування нації. І саме мова в найбільшій мірі відбиває найістотніші риси та характеристики кожного окремого народу, які формувались під впливом певних просторових та часових контекстів.

«Можна вважати, що різні мови є для націй органами їх оригінального мислення і сприйняття» [2, с. 324]. Іншими словами, для правильного розуміння мовленнєвого висловлювання необхідно враховувати середовище, в якому воно було створено і сприйнято. «Люди розуміють один одного не тому, що передають співрозмовнику знаки предметів, і навіть не тому, що взаємно налаштовують один одного на точне і повне відтворення ідентичного поняття, а тому, що взаємно зачіпають один в одному одну й ту ж саму ланку чуттєвих уявлень і початків внутрішніх понять» [2, с. 14]. Саме тому найкраще розуміння досягається людьми, які існують в однакових умовах. Це свідчить про те, що ще у XIX ст. В. фон Гумбольдт підкреслив наявність та важливість такого екстралінгвістичного фактору як просторовий контекст.

На думку В. фон Гумбольдта, простір, в якому формується мова і відбувається акт комунікації, формує «мовне світобачення», згідно з яким різниця мов не зводиться лише до звукового фактору; функція і призначення мов – це різні шляхи сприяння здійсненню загальнолюдського завдання – «перетворення світу в думки» [2, с. 13]. Таким чином, «мова охоплює переважно об'єкти, що входять в коло потреб та інтересів людини, і відображає відношення людини до позамовного світу. Ці відношення в різних мовах формуються по-різному через властивий кожній мові семантичний поділ. Звучання з'єднується не з предметом безпосередньо, а з семантично переробленими одиницями, які є основою акту позначення та мовної комунікації. Це сфера дії людського фактору. В різних мовних колективах цей процес відбувається по-різному. Соціальна природа мовного колективу не в тому, що він створює фон для реалізації мовної комунікації, а в тому, що створює передумови для включення індивідів у єдиний процес мовного осягнення світу» [2, с. 13–14]. Таким чином, саме просторовий аспект або мовне

світобачення у значній мірі визначає особливості мовної комунікації різних націй.

У дослідженнях В. фон Гумбольдт також певним чином звертає увагу на важливість часового контексту: «скрізь в мовах дія часу сполучається з проявом своєрідності народу, і те, що характеризує мови диких племен Америки та Північної Азії, не може бути властиве давнім мовам Індії та Греції» [2, с. 328]. Аналіз наукових досліджень В. фон Гумбольдта показав, що ще у XIX ст. вчений звернув увагу на те, що мовна комунікація характеризується певними екстарлінгвальними факторами, зокрема просторовим і у певній мірі часовим контекстами. Вплив просторового контексту, на думку В. фон Гумбольдта, по-різному впливає на лексичний та граматичний склад мови: «Оскільки граматичні розбіжності містяться в різниці граматичних бачень, то граматика більш споріднена духовній своєрідності нації, ніж лексика» [2, с. 21]. Ці погляди В. фон Гумбольдта є досить цікавими з точки зору дослідження дискурс-аналізу в лінгвістиці.

У сучасному розумінні поняття «дискурс», згідно з визначенням, запропонованим професором Т. ван Дейком, включає просторовий та часовий контексти, які є одними з ключових чинників здійснення комунікативної події, а отже, однією з передумов функціонування дискурсу в лінгвістиці. Дискурс – це комунікативна подія, яка відбувається між тим, хто говорить, і тим, хто слухає, в процесі комунікативної дії в певному часовому та просторовому контексті [8].

Подібні думки висловлював В. фон Гумбольдт ще на початку XIX ст., який у своїх працях писав, що повноцінне спілкування – це не просто передача повідомлень з метою досягнення спільних цілей чи здійснення спільної діяльності. Він схилявся до думки про те, що для правильного розуміння змісту мовленнєвого висловлювання необхідно знати діяльність та середовище, в якому воно було створено та сприйнято. На нашу думку, це вказує на те, що, не вживаючи поняття «дискурс», В. фон Гумбольдт підкреслює важливість врахування екстралінгвістичних факторів, зокрема просторового контексту, для повноцінного спілкування. «Лише в мові закріплено весь національний характер» [2, с. 303]. Таким чином, «вивчення мови відкриває перед нами аналогію між людиною та світом взагалі і кожною нацією, яка самовиражається в мові» [2, с. 304]. Це можна пояснити так: «Мова – це не готові етикетки до раніше даних предметів, не їх озвучування, а проміжна реальність, яка повідомляє нам не назви предметів, а те, як вони нам дані. Цей проміжний світ – це справжня реальність. Між вжито не у просторовому значенні, а в якості засобу в мові історично закріплена система значень за допомогою якої відбувається перетворення позамовної дійсності в об'єкти свідомості» [2, с. 314]. Отже, мова – це багатовимірне явище, яке характеризується різними аспектами існування та функціонування. Проаналізувавши погляди В. фон Гумбольдта, можемо зробити висновок про те, що у XIX ст. вчений визначив ряд аспектів мовної комунікації, які пізніше були покладені в основу дискурс-аналізу. Зокрема, було підкреслено необхідність врахування таких екстралінгвальних факторів, як просторовий та часовий контексти.

У 1806 р. Гумбольдт вже вказував межі, в яких можна говорити про мову як про знакову систему: «Слово дійсно є знаком до того ступеня, до якого воно використовується замість речі або поняття. Проте за способом побудови і за дією це особлива і самостійна сутність, індивідуальність: сума всіх слів, мова – це світ, який лежить між світом зовнішніх явищ та внутрішнім світом людини» [2, с. 13]. Отже, ще на початку XIX ст. вчений висловив думку про те, що мова – це динамічне явище, пов'язане з життям, яке не є сталим і незмінним. Мова живе і розвивається паралельно з розвитком кожної окремої нації. Кожна мова має розглядатися так, як вона була сформована народом, а не будь-яким іншим чужим йому образом («Будь-хто, хто сформувався в оточенні іноземних мов, хто вивчив менш досконалу мову і оволодів нею, користуючись цією мовою, може здійснити на неї небажаний вплив, вносячи в дану мову наміри, абсолютно чужі народу, який абсолютно нею володіє» [2, с. 328]). Саме ці ідеї у другій половині XX ст. були покладені в основу прагматичної лінгвістики, основним поняттям якої є дискурс. «Не буде зачарованого кола, якщо мови вважати продуктом сили народного духу і в той же самий час намагатись пізнати дух народу за допомогою побудови власно мов: оскільки кожна специфічна сила розвивається за допомогою мови і лише з опорою на неї, то вона не може мати іншої конституції, ніж мовна» [2, с. 11]. На нашу думку, це висловлювання В. фон Гумбольдта свідчить про те, що вчений вже тоді розумів важливість соціальної ролі мови, а також необхідність врахування особливостей її існування в суспільстві. Подібні погляди привели до виникнення у 90-х рр. XX ст. нового напряму зарубіжної лінгвістики, а саме дискурс-аналізу.

Ідеї Й. Гердера та В. фон Гумбольдта були розвинуті далі в роботах Ф. Боаса (*Franz Boas*) та його учнів, які заклали нові традиції американської лінгвістики, що, в свою чергу, призвело до теоретико-методологічного перевороту в етнології. У своїй роботі «Раса, мова і культура» (*Race, Language and Culture, 1940, New York*) Ф. Боас приділяв значну увагу вивченню мов індіанських племен Центральної та Північної Америки, орієнтуючись на запис та аналіз усних текстів. Основною метою вченого було доведення генетичної спорідненості мов американських індіанців та дослідження їх взаємодії з індоєвропейськими мовами. Традиції Ф. Боаса в етнолінгвістиці пов'язані, насамперед, з поняттям лінгвістичної відносності або лінгвістичного релятивізму [3]. Згідно з теорією лінгвістичного релятивізму структура мови впливає на світосприйняття та погляди її носіїв, а також на їх когнітивні процеси. Тобто картина світу мовця залежить не від навколишньої реальності, а від класифікаційних особливостей, які кожна конкретна мова нав'язує через граматичні та лексичні обмеження. При цьому Ф. Боас вважав, що основними факторами, які формують особистість людини, її мислення, почуття та поведінку, є не географічні умови та раса, а етнічна культура та соціальне середовище, які, в свою чергу, є визначальними для формування та розвитку мов. Тобто взаємозв'язок людської свідомості, суспільства та мови є нерозривним. У дослідження Ф. Боаса звучить думка про необхідність вивчення соціальної ролі мови та її особливостей функціонування в суспільстві. Саме ці ідеї і стали передумовою виникнення критичного дискурс-аналізу як нового напряму лінгвістичних досліджень.

Подальший розвиток антропологічна лінгвістика отримала в роботах послідовників та учнів Ф. Боаса, зокрема Е. Сепіра (*Edvard Sapir*) та Б. Уорфа (*Benjamin Whorf*). На думку Е. Сепіра, мова є «своєрідним ключем до поведінки» [10]. Іншими словами, досвід будь-якої людини інтерпретується засобами конкретної мови, і тому найбільш чітко його можна прослідкувати у взаємозв'язку мови та мислення. У своєму науковому трактаті «Мова» *(Language. An introduction to the study of speech*, *1921*) вчений заперечує причинно-наслідкові

зв'язки між культурою та мовою. На думку Е. Сепіра, культура – це те, що суспільство робить і думає, а мова – це мистецтво мислення [10]. У своїх подальших роботах він формулює тезу про те, що мова є путівником у соціальній дійсності, оскільки реальний світ несвідомо будується на мовних звичках певної групи людей, при цьому жодні дві мови не можуть бути настільки подібними, щоб їх можна було вважати засобом вирішення однієї і тієї ж соціальної ситуації [6]. Тобто знову звучить думка про важливість соціальної ролі мови та необхідність дослідження живого мовлення в реальних умовах спілкування.

Американський етнолінгвіст Б. Уорф продовжив вчення свого вчителя Е. Сепіра у досить радикальній формі. На думку Б. Уорфа, мова повністю визначає пізнання світу, і тому люди, які говорять різними мовами, по-різному сприймають оточуючий світ і по-різному мислять. Іншими словами, мова і, відповідно, живе мовлення повністю визначають мислення кожної людини і функціонування кожного суспільства [9]. Таким чином, не вживаючи самих понять «просторовий та часовий контексти», Б. Уорф визнає їх виключну роль у пізнанні та сприйнятті світу за допомогою мови.

На основі поглядів Е. Сепіра та Б. Уорфа у 1930-х рр. було започатковано гіпотезу лінгвістичної відносності («гіпотеза Сепіра-Уорфа»), згідно з якою структура мови визначає мислення, спосіб пізнання реальності та процес соціалізації, а отже, ставлення кожного конкретного індивіду до фундаментальних категорій реального світу залежить від рідної мови. Таким чином, йдеться про лінгвістичну детермінованість розуміння оточуючого світу. Найменування предметів, явищ та подій – це стійкі стереотипні форми сприйняття, які визначають весь процес формування уявлень людини про явища та події, а також формують їх певну оцінку. Тобто формування фундаментальних категорій реального світу повністю визначається мовою. Беручи до уваги те, що мова не є сталою субстанцією, тобто вона змінюється від місця та часу існування кожного конкретного суспільства, ми можемо зробити висновок про те, що Е. Сепір та Б. Уорф визнавали важливість просторового та часового контекстів для успішності мовної комунікації.

Подальшу ґенезу антропологічної лінгвістики США пов'язують з іменами Х. Хойера (*Harry Hoyer*), Д. Лі (*Dorothy D. Lee*), К. Клакхолма (*Clyde Kluckholm)*, А. Крьобера *(Alfred Kroeber)*, Ч. Вьоглин *(Charles F. Voegelin)* та З. Харріс *(Zellig S. Harris)*. Саме З. Харріс у 1952 р. у статті вперше вжив поняття «дискурс-аналіз».

Американські лінгвісти Х. Хойер, Д. Лі та К. Клакхон розвивали радикальний напрям етнолінгвістики. Сутність цього підходу чітко висловив К. Клакхон, який заявив, що «з антропологічної точки зору існує стільки ж різних світів на Землі, скільки є мов» [4]. Отже, розуміння мовленнєвого висловлювання визначається не лише мовними засобами, але й екстралінгвістичними факторами. Цю ж думку можна прослідкувати у висловлюваннях Д. Лі, який писав, що член кожного конкретного суспільства не лише кодифікує дійсність, яка чуттєво сприймається, за допомогою використання мови і характерної для його мови культури поведінки, що співвідносить зі зразками, але й лише тоді здатний зрозуміти дійсність , коли вона представлена йому засобами цього коду. Отже, представники радикального напряму американських студій етнолінгвістики визнали, що мовна комунікація характеризується як мовними засобами, так і екстралінгвістичними факторами. Саме ці погляди чітко відображені в сучасному визначенні дискурс-аналізу в лінгвістиці.

Пізніше засновники «помірного» напрямку в етнолінгвістиці А. Крьобер, Ч. Вьоглин та З. Харріс, які вважали мову умовою виникнення культури і частиною культури, розглядали вербальну та невербальну діяльність людини як сукупну діяльність, яка створює «етнолінгвістичну ситуацію». На нашу думку, можна легко провести аналогію між етнолінгвістичною ситуацією та просторовим і часовим контекстами, які є визначальними чинниками комунікації згідно з теорією дискурс-аналізу.

У другій половині XX ст. формується комунікативний напрям етнолінгвістичних досліджень, основою якого стає дослідження «системи культурного поводження» (мовленнєвої діяльності – *ethnography of speaking*) Д. Хаймза (*D. Hymes*). Прихильники цього напрямк розглядають мовленнєву діяльність як норму поведінки людини в культурному соціумі. Основним об'єктом дослідження стає мовленнєва діяльність в залежності від ситуації, соціального стану, взаємовідносин учасників комунікації. Іншими словами, це мовленнєва діяльність, яка безпосередньо залежить від екстралінгвістичних факторів, а отже підпадає під визначення об'єкту дослідження дискурс-аналізу.

З вищевикладеного можемо зробити висновок, що погляди провідних представників американських студій антропологічної лінгвістики були покладені в основу концепції дискурсивного аналізу в лінгвістиці.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можемо зробити висновок, що витоки дискурс-аналізу як дисципліни були закладені на початку XX ст. традиціями етнолінгвістичної школи США, заснованої Ф. Боасом. Визнання важливості соціальної ролі мови та особливостей її функціонування в суспільстві, які згодом стали передумовами виникнення дискурс-аналізу в лінгвістиці, можна прослідкувати ще в роботах видатних європейських вчених Й. фон Гердера та В. фон Гумбольдта. Окрім цього, слід зазначити, що необхідність врахування впливу екстралінгвістичних факторів , таких як просторовий та часовий контексти, які на сучасному етапі є одними з ключових аспектів дослідження дискурс-аналізу, визнавали ще Й. фон Гердер та В. фон Гумбольдт, ідеї яких були розвинуті провідними представниками американських студій етнолінгвістики, такими як Ф. Боас, Е. Сепір, Б. Уорф, Х. Хойер, Д. Лі, К. Клакхолм, А. Крьобер, Ч. Вьоглин та З. Харріс.

Література:

1. Гердер И. Трактат о происхождении языка / И. Гердер ; вступ. ст. В. Жирмунского ; пер. с нем. – 2-е изд. – М. : Издательство ЛКИ, 2007. – 188 с.
2. Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию / В. Гумбольдт ; пер. с нем. – М. : ОАО ИГ «Прогресс», 2000. – 400 с.
3. Данилюк І. Франц Боас як фундатор етнологічного напрямку сучасної етнічної психології / І. Данилюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія, психологія, педагогіка. – 2005. – № 22–23 – С. 86–89.
4. Клакхон К. Зеркало для человека: введение в антропологию / К. Клакхон ; пер. с англ. – СПб : Евразия, 1998. – 332 с.
5. Лингвистический энциклопедический словарь / под ред. В. Ярцевой. – М. : Сов. энцикл., 1990. – 682 с.
6. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологи / Э. Сепир. – М. : Прогресс, 1993. – 656 с.
7. Юдін О. Етнолінгвістичне вивчення народної культури і проблема дефініювання / О. Юдін // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2011. – Вип. 52. – С. 12–24.

8. Dijk T. van Ideology: A Multidisciplinary Approach / T. van Dijk. – London : Sage, 1998. – 390 p.
9. Language, thought and reality. Selected writings of Benjamin Lee Whorf // edited by J. Carrol. – The M.I.T. Press, 1978. – 278 p.
10. Sapir E. Language. An introduction to the study of speech / E. Sapir – Dover Publications, 2004. – 200 p.

Зубченко Е. С. Влияние антропологической лингвистики на развитие дискурс-анализа

Аннотация. В статье раскрыты предпосылки возникновения дискурс-анализа в лингвистике, которые были заложены в начале XX в. традициями этнолингвистической школы США, основанной Ф. Боасом. Определено, что ключевые на современном этапе аспекты исследования дискурс-анализа, в частности признание важности социальной роли языка и особенностей его функционирования в обществе, а также необходимость учитывать влияние таких экстралингвистических факторов, как пространственный и временной контексты, можно проследить в работах известных европейских ученых XIX в. И. фон Гердера и В. фон Гумбольдта.

Ключевые слова: дискурс-анализ, дискурс, антропологическая лингвистика, В. Гумбольдт, И. Гердер, Ф. Боас.

Zubchenko O. The influence of anthropological linguistics on the development of discourse analysis

Summary. The article reveals that the background of discourse analysis in linguistics was formed in the early XXth century by the traditions of the USA ethnolinguistic school, which was founded by F. Boas. It was defined that the key aspects of the research of discourse analysis, namely the recognition of the importance of the social role of language, the peculiarities of its functioning in society, and the necessity to take into account such extra-linguistic factors as spatial and time contexts, can be traced in the works of famous European scientists of XIXth century W. von Humboldt, J. von Herder.

Key words: discourse analysis, discourse, anthropological linguistics, W. von Humboldt, J. von Herder, F. Boas.

УДК 811.111'373.2'42«14/20»

Каламбет Я. І.,
кандидат філологічних наук, викладач кафедри філології та перекладу
Івано-Франківського національного технічного університету нафти й газу

ПРЕЦЕДЕНТНИЙ ТИПАЖ "KNIGHT OF THE ROUND TABLE": ДИНАМІКА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ

Анотація. У статті вивчається прецедентний типаж артурівського дискурсу "Knight of the Round Table" у рамках антропоцентричної парадигми з урахуванням когнітивного та лінгвокультурного підходів. Увага зосереджується, по-перше, на концептуальній структурі прецедентної одиниці та її динаміці, по-друге, – на вирішенні питань, пов'язаних зі встановлення місця прецедентного типажу у системі культурно маркованих одиниць, що є вагомими для мовної картини світу етносу. В межах дослідження встановлюється, що концептуальні ознаки прецедентного типажу є актуальними впродовж шестисотлітнього існування Артуріани і є релевантними для процесів вторинної номінації в сучасному англійськомовному дискурсі.

Ключові слова: Артуріана, артурівський дискурс, прецедентний текст, прецедентний типаж, вторинна номінація.

Постановка проблеми. Вивчення артурівського дискурсу з точки зору сучасної лінгвістики базується на дослідженнях мови легенд про короля Артура та лицарів Круглого Столу, враховуючи стилістичні, семантичні, ономастичні та міфотворчі особливості тексту. Попри ряд праць міждисциплінарного характеру Т. Гріна [1], Д. Дея [2], О. Ладигіна [3], М. Жирарда [4],А. Комаринець [5], Ю. Серенкова [6], Ж. Ширяєвої [7], проблема встановлення місця прецедентних онімів в досліджуваному типі літературно-художнього дискурсу – артурівському, все ще потребує свого лінгвістичного опрацювання.

Актуальність теми зумовлена тенденцією до вивчення внутрішньої форми онімів, що входять до «золотого фонду» англійської лінгвокультури. Включення артурівського дискурсу до наукового обігу, з'ясування його лінгвокультурної специфіки висвітлення концептуальної природи прецедентних онімів, зокрема прецедентного типажу (далі – ПТ) визначення їх місця у процесах вторинної номінації – все це становить новий ракурс наукових досліджень.

Мета статті – з'ясувати природу прецедентного типажу "Knight of the Round Table" та встановити основні когнітивні ознаки, що вказуватимуть на динаміку концептуалізації цього прецедентного типажу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цикл легенд про короля Артура від початку створення первинного твору («Смерть Артура» Т. Мелорі) до сьогодення називається Артуріаною. Вона є вираженим явищем у культурному просторі Великої Британії V – XXI ст., оскільки виникає на основі культурних і мовленнєвих традицій, впроваджуючи свої канони та своєрідну систему прецедентних феноменів, що встановлюються на основі всіх творів про короля Артура. Тип художнього дискурсу, що утворює когнітивно-комунікативний континуум, конституйований текстами легенд про Короля Артура, які створено за усіма традиціями англійської ментальності відповідного історичного періоду і які характеризуються функціонально-смисловою єдністю та системою особливих лексичних одиниць – прецедентних онімів, що беруть свої витоки з роману Т. Мелорі «Смерть Артура», – називаємо артурівським дискурсом [8].

«Смерть Артура» постає в Артуріані як джерело інтертекстуальності, оскільки будь-який з текстів артурівського дискурсу може тлумачитися як продукт його (роману) модифікації та пристосовуватися до нових лінгвокультурних умов. За таких обставин інтертекстуальність слід розуміти як дискурсивну категорію, яка вказує на ре– чи прокурсивний зв'язок тексту з культурою та є «нероздільним сигналом у знаковому просторі культури» [9]. Категорія інтертекстуальності передбачає перенесення ПО, зокрема прецедентного типажу, у нові тексти, забезпечуючи той зв'язок між ними, які формують артурівський дискурс.

В. Карасик і О. Дмитрієва ввели в концептологію поняття «лінгвокультурний типаж», що розуміється як «узагальнений образ особистостей, чия поведінка та чиї ціннісні орієнтації істотно впливають на лінгвокультуру в цілому і є показниками етнічної та соціальної своєрідності суспільства» [10, с. 9] та як «модельна особистість» (еталонна чи ідеальна), яку можна досліджувати і чиї поняттєва, асоціативно-образна і валоративна (актуально-оцінна) складові зафіксовані в мовленні [11, с. 86–89]. Понятійна складова відбиває денотативну співвіднесеність імені та встановлюється за допомогою лексикографічних та фахових джерел. Асоціативно-образна складова – сукупність знань, образів і асоціацій, що виникають у свідомості у зв'язку з тим чи іншим денотатом; вона об'єктивується через ті характерні ознаки прецедентних феноменів, що притаманні дискурсу Артуріани XVI – XXI ст., що може засвідчувати «обростання» прецедентних феноменів новими ознаками. Актуально-оцінна складова враховує ті цінності (ознаки прецедентних онімів, типажів, хрематонімів та топонімів), які актуалізуються в дискурсі XXI ст. і які можна встановити за допомогою Британського Національного Корпусу, що фіксує додаткові ознаки прецедентних феноменів на основі вторинної номінації. Таке «обростання» концептуальної структури новими ознаками конституює динаміку концептуалізації в артурівському дискурсі.

У дослідженнях артурівського дискурсу необхідним є виділення такого типажу, який позначатиме певний тип особистості, притаманної епосі правління короля Артура і буде культурно значущим для лінгвокультурної спільноти Великої Британії XV – XXI ст. Серед прецедентних типажів артурівського дискурсу найбільш вживаним і характерним для досліджуваної лінгвокультурної епохи є "Knight of the Round Table".

Етимон лексеми „knight" вказує на такі основні атрибути цього типажу: чоловік, який володіє вмінням верхової їзди та носить при собі зброю з метою захисту знедолених та жінок. В розповідях про короля Артура подається різна кількість лицарів. В одних творах йдеться про дванадцять лицарів, в інших

їх кількість становить 150 і навіть 366. У першотворах згадується Круглий Стіл, який ототожнюється зі столом під час Тайної Вечері, який мав тринадцять місць, дванадцять з яких були зайняті королем та його лицарями, а одне – пустувало, символізуючи цим зраду Юди. У творах XII – XIII ст. Круглий Стіл стає символом знаменитого «Лицарського Ордену», а в прецедентному творі Т. Мелорі «Смерть Артура» кількість лицарів становить 150 осіб, де також певний час одне місце було порожнім та призначеним для лицаря, який повинен зрадити короля, йдеться про Ланселота: *„When King Arthur heard of the coming of Gueneverand the hundred knights with the Table Round, then King Arthur made great joy for her coming… Now, Merlin, said King Arthur, go thou and espy me in all this land fifty knights which be of most prowess and worship"* [12].

Енциклопедичні та фахові джерела тлумачать ПТ "Knight of the Round Table" як: 1) лицар, який був членом Круглого Стола короля Артура, сповідував закони Кодексу честі**; 2) герой артурівських легенд, який славився своїми подвигами в честь країни, дами серця, Ордену лицарів**; 3) один зі 150 лицарів Круглого Столу, які славилися відважністю, шляхетністю, вмінням постояти за королівство, даму серця, допомагати бідним та знедоленим.

До ознак, що формують асоціативно-образний шар ПТ "Knight of the Round Table"**, належать:**

Nobility. He is of all parties come of the best knights of the world and of the highest lineage; "And then they avoided their horses as noble knights"; "tracing and traversing as generous knights"; „the noble fellowship of the Round Table was King Arthur up borne";

Courage. But knights were so courageous; the knights were both brave and mighty; and knights did marvelous deeds of arms; Then the brave knight set on them so fiercely; he broke their spears, he threw the knights save twain";

Valour. Noble and renowned acts of humanity, gentleness, and chivalry; unless that Lancelot has more chivalry with him; men may see and learn the noble acts of chivalry; chaste, strong and gentle was my Galahad; But King Arthur was so courageous that there might not manner of knights let him to land;

Courtesy. And thou were the courteous knight that ever bare shield; Oh courteous Lancelot fulfill thy honorable friends last words;

Militancy. Our belligerent Arthur was here begotten; Ere Arthur land, the sea shall blush with blood, and all the strands with smoking slaughters reek; ye would have my head, and therefore ye shall lose yours, and with his sword lightly he smote off her head before King Arthur";

Faith. His faith was brought to proof; „he blessed him and said, Jesus save my lord King Arthur, and King Uriens"; „…for I warn you plain, he that is not clean of his sins he shall not see the mysteries of our Lord Jesu Christ"; „Also I charge you that ye eat no flesh as long as ye be in the quest of the Sangreal, nor ye shall drink no wine, and that ye hear mass daily any may do it; So God me help, said the knight; Then King Arthur and all the kings and knights kneeled down and gave thankings and lovings unto God and to His Blessed Mother.

Ще одна ознака аналізованого прецедентного типажу є *love*, яка конституюється понятійними ознаками: романтичних стосунків між протилежними статями (*his love for Yseult was no secret to her, and she made none of her attachment to Lancelot*), доброго ставлення (*King Arthur's Patience, Fortitude and Love*); поваги (*Within her love's respect*; *But Pelleas loved never after Sir Gawaine, but as he spared him for the love of King Arthur*); теплих родинних стосунків (*his beloved brother, whose blissful union with Lidamia, would have completed his own happiness*), а іноді і негативною складовою «зрада коханим людям» (*and she loved another knight better than her husband King Uriens or King Arthur*).

Асоціативний шар ПТ "Knight of the Round Table" формується ознаками, що покладені в основу Кодексу Честі лицарів Круглого Столу: «захисник знедолених та жінок», «озброєний воїн», «відданий батьківщині та королю», тому очевидним є той факт, що асоціативний фон досліджуваного типажу складають предметні образи: «кінь та обладунки» (*„There to, said La Beale Isoud, do our best, an das Ican, said La Beale Isoud, I shall purvey horse and arm our for you at my device"*), «Дама серця» *(„upon pain of your life that ye for sake my lady La Beale Isoud, and in no manner wise that ye draw not to her*), «Круглий Стіл» (*„Among the Knights of the Round-table, who went in quest of Laris; Simple knights of that Round Table which is the great sign of brother hood and true equality such is the love we bear him"*).

Визначальною ознакою для досліджуваного ПТ є *friendly relationship*, що в епоху лицарства сформувався на основі братерства лицарів Круглого Столу та не лише підтверджувалися дружніми відносинами згідно з Кодексом Честі, але й в соціальних умовах носили такий статус *"Tristan saw noon et hat night but two fellows Arthur and Lancelot"*,*"his friendship for Lancelot determined him to set out in his company for Camalot"*, *"Merlin friendly took up King Arthur, and rode for thon the knight'shores"*, *"these were the men of most fellow ship that were with him"*.

Синтагматичний аспект слів-репрезентантів „friend" дозволяє представити прототипний образ дружби в свідомості англомовного носія мови як коштовної речі, цінність якої полягає в її цілісності (*worthy friend, honorable friend*), перевіреності стосунків (*old friends, friends of old, lifelong friend, most sincerest friend, true/truest friend*), рівні довіри (*valuable friend, best friend, trusted friend*), рольового відношення (*noble friend*), статусу в соціумі (*my/your/his/her friend, his friends and relations, the ties of friendship*), впорядкованості відносин (*lost a friend, be my friend, hold me for your friend, take his friendship for smth.*).

Встановлені оцінно-образні характеристики прецедентного типажу є вихідними для сучасної англійської лінгвокультури. Про це свідчать, зокрема, дані Британського Національного Корпусу [13], де зафіксовано 1053 випадки використання knight-номінацій, 236 з яких є "Knight of the Round Table" . ПТ, актуалізуючи ознаку *historicity / історичність*, зустрічається:

у художній літературі: „*One Pack were dressed up as Robin Hood and His Merry Men, another as the Knights of the Round Table, pulling along a dragon in chains*" [Moss 1988], etc.;

у публіцистиці: "*The mountains of Snowdonia have some marvellous tales to tell, many connected with King Arthur and his heroic Knights of the Round Table*" [Outdoor Action 1991], etc.;

у науковому стилі: *The IBM/Apple/Motorola alliance named its Texas headquarters Somerset, after the county in England where King Arthur and the knights of the Round Table planned their quest* [Unigram x.].

ПТ "Knight of the Round Table" відсутній в розмовному і офіційно-діловому стилях. Номінація "Knight of the Round Table" у BNC актуалізується в класичному значенні – «лицар Круглого Столу».

Як вторинна номінація “Knight of the Round Table” зустрічається в назвах медичної організації, рекреаційної організації, ігрового клубу, піротехнічної компанії, архітектурної фірми, бібліотечних фондів і релігійної асоціації.

Висновки. Отже, збагачення концептуальної структури прецедентного типажу “Knight of the Round Table” на основі «обростання» новими ознаками в сучасних англомовних текстах засвідчує динаміку концептуалізації цієї прецедентної одиниці в артурівському дискурсі. Така динаміка підтверджується фактом збереження актуальності основних ознак прецедентних онімів упродовж шести століть і їх активним використанням в сучасних англомовних текстах як у своєму первинному, так і у вторинному номінуванні.

Запропонований підхід до аналізу прецедентних онімів артурівського дискурсу може в перспективі стати основою для досліджень інших прецедентних одиниць як у межах артурівського дискурсу, так і на матеріалі інших дискурсів та інших лінгвокультур.

Література:

1. Green T. Concepts of Arthur / T. Green. – Stroud : Tempus, 2007. – 282 p.
2. Day D. The Quest for King Arthur / D. Day. – London ; N. Y. : BCA, 1995. – 175 p.
3. Ладыгин О. Легенды о короле Артуре и мифотворчество 20 века / О. Ладыгин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.countries.ru/library/mif/ladygina/3.htm.
4. Girouard M. The return to Camelot: Chivalry and the English gentleman / M. Girouard // Yale Univ. Press, 1981. – 314 p.
5. Комаринец А. Энциклопедия короля Артура и рыцарей Круглого Стола / А. Комаринец. – М. : АСТ, 2001.– 293 с.
6. Серенков Ю. «Артуровская легенда» как ключевой текст в культурном диалоге Великобритании и США 19 – 20 вв. : автореф. дис. … докт. культ. наук : спец. 24.00.01 «Теория и история культуры» / Ю.Серенков ; Моск. гос. ун-т им. М. Ломоносова. – М., 2009. – 46 с.
7. Ширяева Ж. Легенда о короле Артуре в английском романе XX века: (на материале Т. Уайта и М. Стюарта) :дис. … канд. филол. наук : спец. 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья» / Ж. Ширяева. – Воронеж, 2008. –171 с.
8. Каламбет Я. Прецедентні оніми артурівського дискурсу: динаміка концептуалізації : автореф. … канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Я. Каламбет. – Львів, 2013. – 20 с.
9. Лотман Ю. Текст у тексті / Ю. Лотман // Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. – Львів, 1996. – 434 с.
10. Дмитриева О. Линвокультурные типажи России и Франции XIX в. : автореф. … докт. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и составительное языкознания» / О. Дмитриева. – Волгоград, 2007. – 48 с.
11. Карасик В. Лингвокультурный типаж. / В. Карасик // Язык. Текст. Дискурс : межвуз. науч. альм. / под ред. проф. В. Манаенко. – 2007. – Вып. 5. – С. 86–89.
12. Malory T. The Death of King Arthur / T. Malory [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lib.rochester.edu/camelot/AUTHMENU.htm.
13. The British National Corpus [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://corpus.byu.edu/bnc/x.asp.

Каламбет Я. И. Прецедентный типаж “Knight of the Round Table”: динамика концептуализации

Аннотация. В статье изучается прецедентный типаж артуровского дискурса “Knight of the Round Table” в рамках антропоцентрической парадигмы с учетом когнитивного и лингвокультурного подходов. Внимание сосредоточивается, во-первых, на концептуальной структуре прецедентной единицы и ее динамике, во-вторых, – на решении вопросов, связанных с установлением места прецедентного типажа в системе культурно маркирующих единиц, которые являются весомыми для языковой картины мира этноса. В пределах исследования устанавливается, что концептуальные признаки прецедентного типажа являются актуальными на протяжении шестисотлетнего существования Артурианы и релевантными для процессов вторичной номинации в современном англоязычном дискурсе.

Ключевые слова: Артуриана, артуровский дискурс, прецедентный текст, прецедентный типаж, вторичная номинация.

Kalambet Ya. Precedent onym “Knight of the Round Table”: the dynamics of conceptualization

Summary. The precedent onym of Arthur discourse “Knight of the Round Table” is studied within the anthropocentric paradigm taking into account cognitive and linguocultural. Attention is concentrated, firstly, on the conceptual structure of precedent unit and its dynamics, secondly, – on the analyze is of the issue connected with these abolishment of the place of precedent onym in the system of in culturally biased units, which are in fluential for the lingual picture of ethnos. The research has proved that conceptual features of this precedent unit are relevant within six centuries and are important for the processes of secondary nomination in contemporary English-speaking discourse.

Key words: Arturiana, Arthur discourse, precedent text, precedent unit, precedent onym, secondary nomination.

УДК811.811:81'342. 3

Карпова Д. М.,
преподаватель кафедры английского языка № 2
Одесской национальной морской академии

СОЦИАЛЬНАЯ ВАРИАТИВНОСТЬ ПРОСОДИИ РЕЧИ В УЭЛЬСЕ

Аннотация. В статье рассматриваются просодические особенности речи жителей Уэльса двух возрастных групп (среднего и старшего возраста). Полученные методом акустического анализа данные свидетельствуют о том, что частота основного тона (ЧОТ) может выступать дифференцирующим признаком. Эксперимент подтвердил роль частотного диапазона как социокультурной характеристики, выступающей маркером вариативности женской и мужской речи.

Ключевые слова: Уэльс, частота основного тона, дифференцирующий, частотный диапазон, гендерный, маркер.

Постановка проблемы. Современная языковая ситуация в Уэльсе характеризуется наличием английского языка и валлийского, интерес к которому в последние годы возрос, что связано, прежде всего, с возрождением кельтских языков, а также с подъемом национального самосознания и стремлением к национальной идентичности.

Валлийский язык переживает свое возрождение наряду с английским, который продолжает оставаться основным языком региона. В этой связи просодические особенности речи жителей Уэльса вызывают особый интерес. Работы российских и отечественных исследователей (Т.И. Шевченко, М.В. Федотова, Г.М. Вишневская, О.Я. Присяжнюк) направлены на выявление региональных просодических особенностей речи. Однако недостаточно внимания уделено именно анализу особенностей речи жителей Уэльса в ситуации диглоссии, которую отечественный лингвист Е.А. Селиванова определяет как «різновид мовного стану особистості, коли вона володіє двома чи більше формами існування певної мови» [4, с. 118].

Актуальность исследования заключается в необходимости определения гендерных и возрастных мелодических характеристик в речи жителей Уэльса.

Цель статьи – методом акустического анализа определить основные частотные характеристики, являющиеся релевантными в речи жителей исследуемого региона Великобритании. В задачи исследования входило описание мелодического репертуара и определение возрастных, мужских и женских, специфических просодических особенностей речи жителей Уэльса.

Материалом исследования послужили спонтанные монологические высказывания жителей Уэльса, представленные на сайте International Dialects of English Archive (IDEA).

Изложение основного материала исследования. Все информанты принадлежат к среднему классу. Возраст информантов варьируется от 25 до 58 лет. Такие социально-демографические факторы, как профессия и уровень образования говорящих, не принимались во внимание.

Возраст и гендер представляются одним из основных факторов лингвистической вариативности, важнейшим компонентом социального статуса человека и необходимым условием при исследовании просодических особенностей речи.

Выбор гендерного фактора в качестве одного из основных в нашем исследовании объясняется еще и тем, что женская речь является более правильной и нормативной по сравнению с мужской, в том числе и с точки зрения ее фонетического оформления. Так, П. Традгил находит несколько объяснений факту употребления женщинами большего количества престижных стандартных форм, нежели мужчинами. Женщины гораздо острее, чем мужчины, чувствуют необходимость в правильном построении речи для подчеркивания своего социального статуса.

Частотные особенности речи наиболее полно показывают своеобразие женской и мужской речи. Так, Т.И. Шевченко, говоря о гендерной специфике среднего уровня ЧОТ, отмечает, что женский голос на слуховом уровне воспринимается в целом как более высокий по сравнению с мужскими голосами.

В отношении высотно-диапазональных характеристик в научной литературе можно обнаружить разногласие с общепринятым мнением о том, что диапазон голоса у женщин шире, чем у мужчин. Многие авторы указывают на то, что высотный уровень в речи женщин выше, а диапазон более узкий, чем у мужчин [2].

Как отмечает Т.И. Шевченко, гендерный и возрастной факторы оказывают сильное влияние на использование диалектных форм в речи. На материале речи жителей одного из регионов Шотландии установлено, что возрастной фактор способен вызвать более 50% изменений речи [5, с. 223].

В нашем исследовании полученные в ходе акустического анализа результаты позволили проследить различия в частотных характеристиках в реализациях 6 дикторов (3 женщин и 3 мужчин) жителей Уэльса в спонтанной монологической речи.

По данным среднеарифметического значения частоты основного тона (ЧОТ) прослеживаются различия между мужскими и женскими голосами (см. Табл. 1).

Приведенные результаты частотных характеристик речи жителей Уэльса позволяют сказать, что среднеарифметические значения ЧОТ в женской группе выше, чем в мужской. Минимальные значения ЧОТ также в женской группе выше, чем в с мужской. Однако показатели максимального уровня ЧОТ выше в мужской группе. Показатели ЧОТ в зависимости от возраста также варьируют и демонстрируют такую закономерность: в средней группе информантов (25–33 года) максимальные показатели составили 403 Гц у мужчин и 398 Гц у женщин. Максимальные показатели ЧОТ в старшей группе (46 лет у мужчин и 58 у женщин) составили соответственно 494 Гц и 417 Гц, что выявляет тенденцию к расширению диапазона голоса с увеличением возраста.

По трем исследуемым показателям частоты основного тона наблюдается определенная вариативность в реализации

высказываний в женском и мужском исполнении. Среднеарифметический показатель ЧОТ у женщин среднего возраста равняется 133,3 Гц, у мужчин – 135,5 Гц.

Среднеарифметический показатель у женщин старшего возраста (55–58 лет) составил 221,5 Гц и 189,1 Гц, что несколько выше показателей мужской средней группы – 154,5 Гц и 142,4 Гц соответственно.

Таблица 1

Частотные показатели женских и мужских голосов (в Гц) с учетом возрастного фактора

Группа	Возраст	Максимальный уровень ЧОТ	Минимальный уровень ЧОТ	Среднеарифметическое значение ЧОТ
Мужчины	46	494,75	1,55	154,5
	40	471,83	78,31	142,45
	25	403,54	75,6	135,52
Женщины	58	411,7	109,2	221,5
	55	417,2	69,4	189,1
	33	398,7	65,7	177,3

Таблица 2

Характер реализации диапазона ЧОТ в женской и мужской возрастных группах (в отн. ед.)

Женщины			Мужчины		
33	55	58	25	40	46
1,8	1,6	1,3	1,4	1,4	1,2

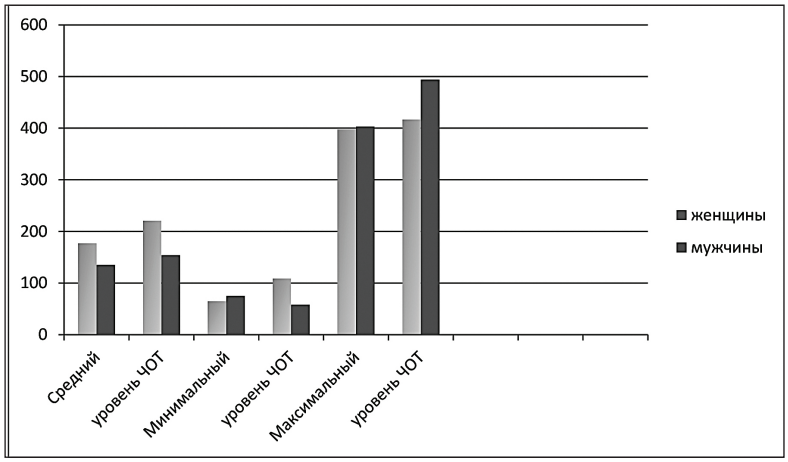

Диаграмма 1

Отражение результатов акустического анализа возрастных и гендерных особенностей

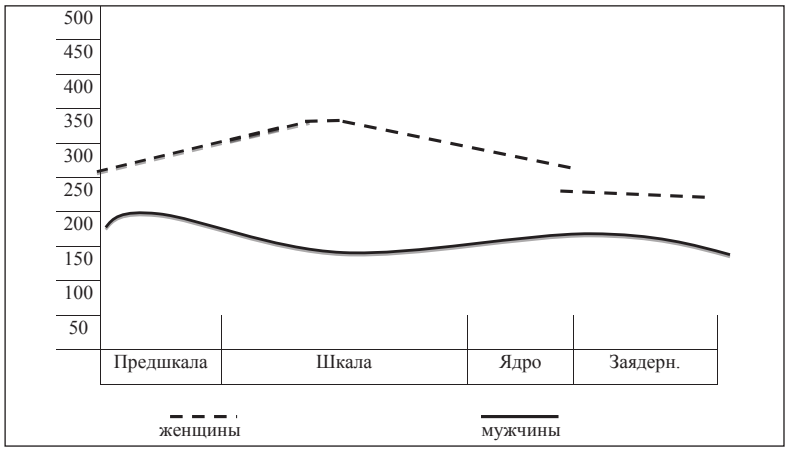

Минимальный уровень ЧОТ мужчин обеих возрастных групп оставался относительно стабильным от 75,6 Гц до 81,5 Гц. У женщин же он варьировался от 109,2 Гц до 69,4 Гц. Максимальный показатель уровня ЧОТ в женской группе колебался в незначительном интервале от 417,7 Гц до 398,7 Гц, у мужчин – от 494,7 Гц до 403,5 Гц.

Таким образом, показатели ЧОТ у женщин колеблются в узком диапазоне, а у мужчин – в широком.

Для сопоставления высотной реализации ЧОТ в женской и мужской группах вычисляется частотный интервал между средней частотой диктора и максимальным уровнем ЧОТ (положительный интервал), а также ее минимальным уровнем (отрицательный интервал). Полученные таким образом результаты, позволили определить характер реализации ЧОТ, а именно: в каком регистре – верхнем или нижнем – реализуется диапазон голоса исследуемых информантов. В женских и мужских группах наблюдается вариативный характер реализации диапазона ЧОТ в верхнем и нижнем регистрах (см. табл. 2)

В мужской средней возрастной группе показатели диапазона ниже, чем в женской средней группе, что свидетельствует о том, что женщины произносят в более высоком регистре, нежели мужчины. В старшей возрастной группе также наблюдаются изначальные колебания от 1,2 отн.ед до 1,6 отн. ед., что выявляет большую задействованность верхнего регистра в женской группе и меньшую сбалансированность высотных характеристик.

Проведенный частотный анализ позволил выделить ряд признаков, присущих каждой группе информантов и построить обобщенный динамический портрет по методике, разработанной в ЛЭФОНУ имени И.И. Мечникова [1]. Эта методика позволяет создать более адекватную картину исследуемых гендерных и возрастных групп.

Выводы. Таким образом, полученные методом акустического анализа частотные характеристики речи жителей Уэльса женской и мужской возрастных групп свидетельствуют о том, что ЧОТ может выступать дифференцирующим признаком. Проведенный эксперимент также подтвердил роль частотного диапазона как социокультурной характеристики, ведь по мере повышения возраста наблюдалось понижение показателя диапазона ЧОТ. Речь женщин характеризуется более широким диапазоном голоса во всех возрастных группах. В целом наблюдалась большая вариативность диапазона как в мужской, так и в женской группах.

Литература:

1. Бровченко Т.А. Методические указания по математической обработке и анализу результатов фонетического эксперимента / Т.А. Бровченко, В.Г. Волошин. – О. : Изд-во ОНУ им. И.И. Мечникова, 1986. – 48 с.

2. Потапова Р.К. Социолект как составляющая экспертной фоноскопии в криминалистике / Р.К. Потапова // Гендер как интрига познания : сборник статей МГЛУ «Лаборатория гендерных исследований». – М. : Изд-во «Рудомино», 2000. – С. 143–146.

3. Присяжнюк О.Я. Просодические особенности территориальных типов британского произношения :

дисс. … канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / О.Я. Присяжнюк. – О, 2004. – 154 с.
4. Селіванова О.А. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія / О.А. Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2006. – 280 с.
5. Шевченко Т.И. Фонетика и фонология английского языка / Т.И. Шевченко. – Дубна : Феникс, 2011. – 355 с.
6. Trudgill P. Sociolinguistic Patterns in British English / P. Trudgill. – Cambridge : Cambridge University Press, 1978. – 308 p.

Карпова Д. М. Гендерна варіативність просодії мовлення в Уельсі

Анотація. У статті досліджуються просодичні особливості мовлення мешканців Уельса у двох вікових групах (середнього і старшого віку). Отримані за допомогою акустичного аналізу дані свідчать про те, що частота основного тону (ЧОТ) може виступати диференційованою ознакою. Експеримент підтвердив роль частотного діапазону як соціокультурної характеристики, що виступає маркером варіативності жіночого і чоловічого мовлення.

Ключові слова: Уельс, частота основного тону, диференційований, частотний діапазон, гендерний, маркер.

Karpova D. Social variation of prosodic speech in Wales

Summary. The article deals with gender prosodic peculiarities of the English speech representatives in Wales of two age groups (middle and old age). The acoustic analysis data testify the role of pitch as the differentiating characteristic. The experiment showed that pitch range can perform the role of sociocultural marker of male and female speech.

Key words: Wales, pitch, differentiating, range gender, mark.

УДК 811.13'44

Кірковська І. С.,
кандидат філологічних наук,
доцент, завідувач кафедри романської філології
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

СИТУАЦІЯ РУХУ ДО ВСТУПУ В ДІЮ ЯК КОМПОНЕНТ КАТЕГОРІЇ ПРОСПЕКТИВНОСТІ ТА ЗАСОБИ ЇЇ ВИРАЖЕННЯ У СУЧАСНИХ РОМАНСЬКИХ МОВАХ

Анотація. У статті розглядається ситуація руху до вступу в дію як одна з аспектуальних ситуацій категорії проспективності у французькій, італійській, іспанській та португальській мовах. Основну увагу зосереджено на мовних засобах передачі ситуації руху до вступу в дію. Окрема увага приділяється семантиці дієслів руху, які є найбільш розповсюдженим засобом вираження зазначеної ситуації.

Ключові слова: проспективність, рух до вступу в дію, модальність, дієслова руху, майбутній час, дієслівна перифраза.

Постановка проблеми. Об'єктом дослідження є аспектуальна ситуація руху до вступу в дію як компонент проспективної модальності.

Предметом дослідження слугували засоби мовної репрезентації ситуації руху до вступу в дію як компонент проспективної модальності у французькій, італійській, іспанській та португальській мовах.

Мета статті – розглянути специфіку категорії проспективності в плані модальності, а також мовні особливості вираження ситуації готовності до здійснення дії як компонент категорії проспективності на основі аналізу споріднених романських мов (французької, італійської, іспанської та португальської).

Поставлена мета передбачає вирішення таких дослідницьких завдань:

– дослідити семантику дієслів руху у французькій, італійській, іспанській та португальській мовах;

– описати засоби мовної репрезентації аспектуальної ситуації руху до вступу в дію як компонент категорії проспективності та засоби її вираження на матеріалі французької, італійської, іспанської та португальської мов.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дієслова руху не раз привертали увагу науковців-лінгвістів, зокрема у зв'язку з дослідженням засобів вираження майбутнього часу [5; 9; 10]. За допомогою дієслів руху в різних мовах, в тому числі і романських, відображається первинне сприйняття проспективної дії. В семантико-граматичній природі дієслова вже закладена здатність позначати відношення дії до дистанціювання просторово-часової позиції мовця.

Широкий діапазон дієслів руху в сучасних романських мовах дозволяє дослідити системні процеси, що притаманні кожній конкретній мові. Майже в усіх романських мовах сполучення «дієслово руху + інфінітив (у значенні *йти*)» передбачає особливу часову форму, а саме найближчого майбутнього, хоча семантика таких перифраз має інхоативне значення. Слідом за вченими, які вважають справедливим відношення значення найближчого майбутнього до аспектуальних характеристик, ми відносимо вказану конструкцію до таких, які відображають певний етап розвитку події і включаємо поняття, що вона передає (найближча дія) в понятійну ситуацію проспективності.

В романських мовах дієслівна перифраза «йти – майбутній час» є доволі розповсюдженим засобом позначення ближньої майбутньої дії. Так, у французькій мові це «*aller + inf.*» (Futurimmediat, Futurproche), в іспанській мові – «*irainf.*», у португальській – «*ir + inf. / ira / parainf.*», в каталонській – «*anarainf.*», у галісійській – «*ir (a) inf.*» [11; 12]. Окрім основної конструкції, для позначення проспективної дії як руху до нової ситуації у французькій мові є «aller + inf.», а також використовується подібна конструкція «*êtreenvoiredefaireqch*» [7].

В іберо-романських мовах, окрім дієслів руху *йти* (фр. *aller*, ісп. *ir*, каталан. *andar*), використовується конструкція з *приходити* в ретороманській мові: *vegnira (ad) inf.* в сурсельському діалекті, *gnira (ad) inf.* в енгадійському діалекті [1]. А ось в іспанській мові використовується дієслово позиції *tener* для передачі найближчого майбутнього.

На думку Р.В. Федорової, модель категорії проспективності повинна відповідати уяві про час як лінійно розташованому, яке повторює природній життєвий цикл, який має початок і кінець. На думку дослідника, якщо уявити часову вісь у вигляді траєкторії просторово-часової послідовності проспективних ситуацій, то вона виглядатиме так [12, с. 51–52]:

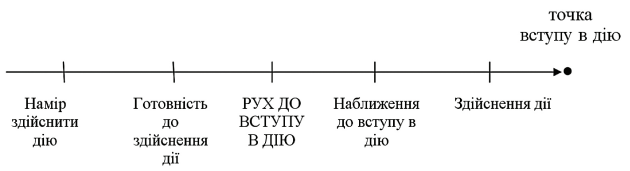

Рис. 1. Модель аспектуальної категорії проспективності

У класифікації, розробленої Р.В. Федоровою, розглядаються компоненти <u>*руху до вступу в дію*</u> на матеріалі російської, англійської та французької мов. Усі зазначені мови входять до складу індоєвропейської мовної сім'ї, але належать до різних груп. В рамках статті, застосовуючи порівняльний метод вивчення мов, ми розглянемо мови романської групи, спираючись на лексичні відповідники української мови. Перейдемо до більш докладного розгляду компонентів аспектуальної ситуації «<u>*рух до вступу в дію*</u>» (далі КАС) і способів їх вираження у французькій, італійській, іспанській та португальській мовах.

Дієслова руху не раз привертали увагу науковців-лінгвістів, зокрема у зв'язку з дослідженням засобів вираження май-

бутнього часу [5]. За допомогою дієслів руху в різних мовах, в тому числі і романських, відображається первинне сприйняття проспективної дії. В семантико-граматичній природі дієслова вже закладена здатність позначати відношення дії до дистанціювання просторово-часової позиції мовця. У зв'язку з цим події постають то як актуальні дії, то як позачасові.

У західно-романских мовах поєднання інфінітива з дієсловом у значенні «йти» мають інхоативне значення, проте відносно деяких мов йдеться про особливу часову форму [2, с. 141]. Так, майбутня дія, яка виражається конструкціями з дієсловами руху, отримала статус тимчасової форми найближчого майбутнього часу, тобто цю форму відносять до категорії часу, як, наприклад, у французькій мові «*aller* + інфінітив».

Три види компонентів аспектуальної ситуації «руху до вступу в дію»: рух як спрямованість на здійснення дії, знаходження шляху до деякої ситуації і наближення до здійснення дії. Розглянемо кожен з компонентів послідовно.

КАС – спрямованість на здійснення дії.

Згідно зі словниковими даними, відтінок спрямованості міститься в семантиці дієслів «*попрямувати*», «*спрямуватися*», «*поїхати*», «*відправитися*», «*піти*», «*побігти*», «*помчати*». Контекстуальний аналіз дозволяє включити у вказаний список інші дієслова руху, насамперед, «*виходити*», «*виїжджати*».

У поєднанні з інфінітивом дієслова руху передають ситуацію спрямованості суб'єкта на виконання певної дії. У французькій мові ситуація руху з відтінком спрямованості до здійснення дії також знайшла відображення. У випадках з використанням дієслів руху простежуються паралелі з виразом спрямованої дії «піти зробити». Основною конструкцією для позначення проспективності дії в романських мовах як руху до нової ситуації є «*йти*+ інфінітив», про що свідчить ряд досліджень [3; 2; 6; 8]. Обидві конструкції здатні передавати часове (невизначене майбутнє) значення і аспектуальні характеристики. Спрямованість на здійснення дії відповідає ситуації «збиратися, мати намір», що дозволяє говорити про зближення розглянутої ситуації з параметрами аспектуальності ситуації наміру.

КАС – знаходження на шляху до здійснення дії.

Ситуація «знаходження на шляху до здійснення дії» актуалізується в мові за допомогою таких дієслів, як «*їхати*, «*йти*», «*бігти*», але головним чином – при використанні виразу «бути на шляху до чого-небудь». Метафоричний образ руху дозволяє передати природний, поступовий процес переходу від одного явища до іншого – зміну дня і ночі і навпаки.

КАС – наближення до здійснення дії.

У французькій мові позначена ситуація об'єктивується дієсловами з семою «наближення до мети»: *arriver à* – «прибувати, приїжджати; приходити; доходити до чого-небудь, досягати»; *venir* – «приходити, приїжджати, прибувати»; *passer* – «переходити, переїжджати, проходити, проїжджати; заходити». Для вираження ідеї наближення до вступу в дію у французькій мові використовуються конструкції з дієсловами руху «*enarriver à* + інфінітиви», «en*venir à* + інфінітив» – «прийти до того, щоб...»; «дійти до того, що...». Слід додати, що ситуація наближення до здійснення дії у французькій мові співвідноситься з образом руху, переданим за допомогою стійких виразів: *venir à l'esprit, passerparlatête, venir à latête, venirbrusquement* – «спасти на думку», «прийти на розум», «прийти в голову», *ilmevientuneidée* – «у мене ідея, мені спало на думку» [13, p. 540]. У цьому випадку спостерігається перетин параметрів руху до здійснення дії і спонтанного рішення. Об'єднує їх ознака «спрямованості ззовні».

Метафоричний образ руху, закладений в інфінітивної конструкції з дієсловом «*aller*», дозволяє передавати ситуацію найближчого вступу в дію. Таким чином, спостерігається перетин аспектуальних ситуацій за параметрами «близькість вчинення дії» і «найменша віддаленість від моменту вступу в дію».

Висновки. Таким чином, будучи способом дії, проспективність володіє статусом «вільних несистемних утворень» і характеризується належністю до лексико-граматичної сфери як міжрівневе явище. Мовні дані сучасних романських мов дозволяють зробити висновок, що ситуація руху до вступу в дію має також набір універсальних мовних параметрів. Дія може структуруватися в мові також на основі сформованих стратегій сприйняття руху. Особливості мовної об'єктивації аспектуальності ситуації «рух до вступу в дію» відбивають уявлення про три фази: спрямованість до дії, знаходження на шляху і наближення до нової ситуації. В цьому випадку беруть участь дієслова руху, широкий смисловий діапазон яких, насамперед, дозволяє висловити різноманітні відтінки спрямованості на здійснення дії.

Таблиця

Компоненти аспектуальної ситуації «рух до вступу в дію» і способи їх вираження в романських мовах

КОМПОНЕНТ	Українська мова	Французька мова	Італійська мова	Іспанська мова	Португальська мова
1. спрямованість на здійснення дії	*відправитися* + інфінітив; *направитися* + інфінітив; *виходити* + інфінітив; *виїжджати* + інфінітив; *поїхати* + інфінітив; *піти* + інфінітив; *побігти* + інфінітив; *помчати* + інфінітив.	*Aller* + інфінітив; *Partir* + інфінітив; *Courir* + інфінітив; *Voler* + інфінітив	*Andare a* + інфінітив; *Correre a* + інфінітив; *Camminare a* + інфінітив.	*Ir a* + інфінітив; Ir en algo salir aalguna parte *Correr a* + інфінітив.	*Sair* + інфінітив; *Ir* + інфінітив; *Partir* + інфінітив; *Correrpara* + інфінітив; *Caminhar* + інфінітив.
2. перебування на шляху до нової ситуації, дії	*бути на шляху до ... їхати* + інфінітив; *йти* + інфінітив; *бігти* + інфінітив.	*Etre en voie de* + інфінітив.	*Essere in via di* + інфінітив.	*Correr a* + інфінітив.	*Estar a caminho de* + інфінітив.
3. наближення до нової ситуації, дії	*приходити* + інфінітив; *прибувати* + інфінітив; *приїжджати* + інфінітив.	*En arriver à* + інфінітив; *Envenir à* + інфінітив; *Arriver* + інфінітив; *Venir* + інфінітив; *Passer* + інфінітив; *Approcher* + інфінітив.	*Venire a (per)* + інфінітив; *Arrivare a* + інфінітив; *Passarea* + інфінітив.	*Ir a alguna parte; Venir a alguna parte, (a algún sitio); Llegaren* algo; Llegar *a alguna parte.*	*Vir* + інфінітив; *Chegara* + інфінітив.

Література:

1. Алисова Т.Б. Итальянский язык. Грамматика. Хрестоматия / Т.Б. Алисова, Г.Д. Муравьева. – М., 1997. – 395 с.
2. Зеленецкий А.Л. Сравнительная типология основных европейских языков / А.Л. Зеленецкий. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 252 с.
3. Ипатова Л.В. Семантико-грамматическая связь аналитических средств выражения модальности и будущности в английском, французском и русском языках. Сравнительный анализ : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Л.В. Ипатова. – М., 2003. – 234 с.
4. Майсак Т.А. Глагольная система хпюкского говора агульского языка / Т.А. Майсак, С.Р. Мерданова. – М. : Академический Проект, 2002. – 96 с.
5. Майсак Т.А. Типология грамматикализации конструкций с глаголами движения и глаголами позиции : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Т.А. Майсак. – М., 2002. – 287 с.
6. Опахина Е.В. Субдуктивность глагола как критерий разграничения глагольных конструкций (на материале старофранцузского языка) / Е.В. Опахина // Язык и мысль: традиции и новые парадигмы в лингвистике и лингводидактике : сборник научных трудов Международной конференции (18–20 сентября 2007 г.) / отв. ред. О.С. Егорова, Л.А. Становая. – Ярославль, 2007. – С. 144–147.
7. Федорова Р.М. Языковая объективация категории проспективности : дисс. … канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Р.М. Федорова ; Нижневартовский гос. ун-т. – Нижневартовск, 2014. – 187 с.
8. Штернеманн Р. Введение в контрастивную лингвистику / Р. Штернеманн // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Просвещение, 1989. – С. 144–145.
9. Emanatian M. Chagga “come” and “go”: metaphor and the development of tense-aspect / M. Emanatian // Studies in language. – 1992. – 16-1 ; 1-33.
10. Fleischman S. The future in thought and language: diachronic evidence from Romance / S. Fleischman. – Cambridge : Cambridge University Press, 1982. – 210 p.
11. Grammaticalisation: a conceptual framework / [B. Heine, U. Claudi, F. Hünnemeyer]. – Chicago : University of Chicago Press, 1991. – 184 p.
12. Hopper P. J. Grammaticalisation / P.J. Hopper, E.C. Traugott. – Cambridge : Cambridge University Press, 1993. – 216 p.
13. Micro Robert: Dictionnaire du français primordial (MR). – T. 1–2. – P. : Dictionnaires le Robert, 2006. – 1207 p.

Кирковская И. С. Ситуация движения к вступлению в действие как компонент категории проспективности и средства её выражения в современных романских языках

Аннотация. В статье рассматривается ситуация движения к вступлению в действие как одна из аспектуальных ситуаций категории проспективности во французиком, итальянском, испанском и португальском языках. Основное внимание сосредоточено на языковых средствах передачи ситуации движения к вступлению в действие. Отдельное внимание уделяется семантике глаголов движения, которые являются наиболее распространенным средством выражения заявленной ситуации.

Ключевые слова: проспективность, движение к вступлению в действие, модальность, глаголы движения, будущее время, глагольная перифраза.

Kirkovska I. The situation of motion coming into action as a prospectivity component in modern romance languages

Summary. The article studies the situation of “motion coming into action” as one of aspectual situations in the prospectivity category in French, Italian, Spanish and Portuguese. The author places special emphasis on verbal ways of expressing the situation of “motion coming into action”. Besides, the author focuses on the verbs of motion, their semantics as they are most common way of expressing the situation.

Key words: prospectivity, situation of “motion coming into action”, modality, verbs of motion, future tense, verbal periphrasis.

УДК 811.111:53:001.4(045)

Конопляник Л. М.,
доцент кафедри іноземних мов і прикладної лінгвістики
Національного авіаційного університету

ЕПОНІМИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ФІЗИЧНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню англійських епонімічних термінів, представлених у фізичній терміносистемі. Автор уточнює поняття «епонім» та «епонімічний термін», пропонує класифікацію епонімів за поняттєво-семантичними ознаками, проводить структурний аналіз епонімічних термінів, а також визначає переваги та недоліки епонімічних найменувань у термінології.

Ключові слова: епонім, епонімічний термін, терміносистема, фізична терміносистема, класифікація епонімів, простий термін, складний термін, складений термін.

Постановка проблеми. Серед термінологічних одиниць, які функціонують у фізичній терміносистемі, особливе місце займають епоніми. Наукові відкриття завжди пов'язані з іменами вчених, і це знаходить відображення у кожному науковому дослідженні. Тому назви теорій, законів, приладів, одиниць вимірювання та багатьох фізичних величин мають у своєму складі ім'я людини, яка їх винайшла.Проте функція власних імен не обмежується лише констатацією того факту, що певне відкриття пов'язане з іменем вченого, вони входять у номінативний фонд мови науки, тобто є засобами термінологічної номінації. Аналіз англійських літературних джерел з фізики показав, що такі термінологічні одиниці широко використовуються у зазначеній галузі науки, а їхні специфічні риси не заважають їм фіксувати, зберігати та передавати науково-технічну інформацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед різноаспектних проблем сучасного термінознавства важливе місце посідає дослідження епонімів. У вітчизняному та зарубіжному мовознавстві епонімічні терміни розглядаються протягом кількох десятиліть, зокрема їм приділена увага у працях таких дослідників, як В. Болотов, О. Данильченко, Л. Гаращенко, М. Дзюба, І. Єфименко, Є. Какзанова, Ю. Карпенко, В. Лисенко, В. Лейчик, Д. Лотте, Р. Микульчик, Б. Михайлишин, І. Процик, О. Суперанська. Епонімічні терміни окремих галузей досліджено у працях М. Осадчук, В. Вахрамєєвої, Ю. Костеріної (англійська термінологія), Г. Бенкендорф, А. Клестер (німецька термінологія), М. Дзюби, Л. Удовенко, С. Овсейчик, Р. Микульчика (українська термінологія). Достатньо робіт присвячено дослідженню епонімічних термінів у медичній термінології (Л. Запоточна, Ю. Віт, І. Гнатишена, В. Лисенко, І. Томка, Г. Топоров), проте недостатня кількість досліджень присвячена епонімам у фізичній термінології. У цій галузі варто виділити лише праці Р. Микульчика та Ю. Костеріної. Тому виникла необхідність розглянути англійські епоніми у цій терміносистемі.

Мета статті – проаналізувати семантичні характеристики та структуру англійських епонімів у галузі фізики, а також розглянути словотворчі засоби, за допомогою яких утворюються такі терміни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз літературних джерел продемонстрував, що сьогодні в мовознавстві немає єдиного загальноприйнятого визначення терміна «епонім». «Епонім» (від гр. *eponymos* – той, що дає назву, ім'я) у словниках тлумачать переважно як «особу, від імені якої походить назва країни, місцевості, народу, об'єкту, процесу». Проте В. Лейчик вважає, що таке значення слова «епонім» застаріле і вже майже не використовується у науковій та загальновживаній мові [5]. У своїй роботі, услід за М. Дзюбою, під епонімом ми розуміємо власну назву на позначення конкретного носія імені, від якої утворено спеціальну мовну одиницю, а під епонімічним терміном – назву, що походить від власного імені або у складі якої воно виступає компонентом [4, с. 416].

Дослідження проводилось на основі англійських фізичних термінів, утворених від власних імен, які було отримано шляхом вибірки з англо-українських словників фізичних термінів та тлумачних словників (A Dictionary of Physics, Англійсько-українсько-англійський словник наукової мови (фізика та споріднені науки), Фізичний тлумачний словник), підручників, посібників та монографій (Physics for Scientists and Engineers, Newtonian Physics, Physics of Quantum Mechanics), журналів з фізики (Applied Physics Letters).

У своєму дослідженні ми спробували класифікувати фізичні епонімічні терміни за поняттєво-тематичними та структурно-граматичними ознаками.

Вивчення класифікацій епонімів, запропонованих Л. Гаращенко [2], М. Дзюбою [3] та Р. Микульчиком [6], та проведений нами аналіз літературних джерел з фізики показав, що за поняттєво-тематичними ознаками епонімічні терміни цієї терміносистеми класифікуються за такими тематичними групами:

Епонімічні терміни на позначення одиниць вимірювання. Згідно з домовленістю одиниці вимірювання фізичних величин отримували найменування на честь вчених, і тому закономірно, що ця тематична група широко представлена у фізиці. Така номінація виражає загальну ідею авторства людей, чиї імена покладено в основу назви конкретного явища [3, с. 8].Так, *joule*, одиниця вимірювання роботи і енергії, була названа на честь англійського фізика Джеймса Джоуля; *volt*, одиниця вимірювання електричного потенціалу, напруги, різниці потенціалів і електрорушійної сили, утворила свою назву від прізвища італійського фізика Алессандро Вольти; *coulomb*, одиниця електричного заряду, була названа за прізвищем французького фізика Шарля Кулона, який досліджував електромагнітні та механічні явища; *ampere*, одиниця вимірювання сили струму, була названа на честь французького фізика Андре Ампера, який досліджував магнітне поле та електричний струм; *hertz*, одиниця виміру частоти коливань, отримала назву на честь німецького фізика Генріха Герца; *ohm*, одиниця вимірювання електричного опору, була названа на честь німецького вченого Георга Сімона Ома; *becquerel*, одиниця радіоактивності, отримала назву від прізвища французького фізика **Антуана Анрі Беккереля, який став одним із першовідкривачів радіоактивності; *k*elvin,** одиниця термодинамічної температури, була названа на честь британського фізика й інженера Вільяма Томпсона, якому було присвоєно

лицарське звання барон Кельвін перший. Серед інших прикладів одиниць вимірювань слід також згадати *henry*, *tesla*, *newton*, *pascal*, *weber, farad, angstrom, Celsius, Fahrenheit.*

Епонімічні термінина позначення величин та сталих, наприклад: *Planck constant, Boltzmann constant, Dirac constant, Avogadro constant, Bohrmagneton, Faradayconstant, Curieconstant, Coulomb force, Loschmidt constant. Avogadroconstant (*або *Avogadronumber)* – це фундаментальна фізична константа, яка означає число структурних елементів (атомів, молекул або іонів інших частинок) в 1 молі, була названа на честь італійського фізика і хіміка Амедео Авогадро. *Boltzmannconstant* – одна з фундаментальних фізичних сталих, що визначає зв'язок між температурою та енергією; названа на честь австрійського фізика Людвіга Больцмана. *Bohrmagneton,* одиниця елементарного магнітного моменту, була названа на честь Нільса Бора, який самостійно розрахував її в 1913 році. *Planckconstant,* **фундаментальна фізична константа, була введена німецьким фізиком М. Планком при встановленні закону розподілу енергії у спектрі випромінювання абсолютно чорного тіла.**

Епонімічні терміни на позначення приладів, пристроїв, обладнання, механізмів, деталей та їх частин. Tesla coil, пристрій у вигляді трансформатора для утворення високої електричної напруги високої частоти, був винайдений фізиком Ніколою Теслою у 1891 році та названий на його честь. Серед інших прикладів цієї групи відзначимо такі: *Geigercounter, galvanometer, voltmeter, ohmmeter, Alexandersonalternator, Amperebalance.*

Епонімічні терміни на позначення принципів, законів та закономірностей. До цієї групи належать терміни, що співвідносяться з іменами вчених, які відкрили певний закон, довели закономірність. У таких випадках сполучення з епонімом лише конкретизує слово «закон», «принцип» [6, с. 54]. Прикладами термінів цієї групи є *Newton'slaw, Ohm'slaw, Coulomb'slaw, Fourier'slaw, Hooke'slaw, Ampere'srule,Huygens–Fresnelprinciple.*

Епонімічні терміни на позначення наукових явищ та ефектів. Наприклад, *Braggdiffraction* – явище сильного розсіювання хвиль на періодичній ґратці розсіювачів при певних кутах падіння й довжинах хвиль; термін був названий на честь батька та сина Бреггів, які відкрили дифракцію рентгенівських променів на кристалах у 1913 році; *Dopplereffect* – явище зміни частоти світлових хвиль, які сприймає спостерігач, внаслідок взаємного руху спостерігача і джерела світла, назване на честь австрійського фізика Крістіана Доплера, який відкрив і теоретично обґрунтував його у 1842 році; *Comptoneffect*, ефект збільшення довжини хвилі розсіяного випромінювання, відкритий американським фізиком Артуром Холлі Комптоном і в подальшому названий його іменем. Серед інших прикладів, які ми зустріли в літературі, наведемо такі: *Becquereleffect, Debyeeffect, Starkeffect, Bridgmaneffect, Maxwelleffect, Einsteineffect, Faradayeffect, Augereffect, Ramandispersion*.

Епонімічні терміни на позначення розрахункових понять: формул, рівнянь, теорем тощо. Наприклад, *Carnottheorem* – теорема про коефіцієнт корисної дії теплових двигунів, названа за прізвищем французького вченого Н.Л.С. Карно; *VanderWaalsequation* – рівняння для реального газу, виведене нідерландським фізиком Я.Д. Ван-дер-Ваальсом, а також *Becquerelequation, Boltzmannequation, Braggequation, de Broglieequation, Diracequation, Euler-Lagrangeequation, Fresnelequations, Maxwellequation, Schrodingerequation, Einsteinformula, Kirchhoffformula, Landau-Zenerformula, Laplaceformula.*

Епонімічні терміни на позначення процесів та дій, методів виконання дій та процесів. (*Brownianmotion, Einsteindisplacement, Debye–Scherrermethod, Eulermethod, Thomas–Fermimethod*). *Brownianmotion* – безладний рух малих частинок, змулених у рідині чи завислих у газі, що відбувається під дією ударів молекул навколишнього середовища; термін, утворений від прізвища шотландського ботаніка Р. Броуна, який дослідив цей рух у 1828 році, спостерігаючи у мікроскоп рух квіткового пилку.

Епонімічні терміни на позначення термодинамічних циклів, наприклад: *Carnotcycle, Ottocycle, Braytoncycle.* Так, *Carnotcycle* – це зворотний коловий процес, у якому відбувається перетворення тепла в роботу (або роботи в тепло), що складається з двох ізотермічних процесів і двох адіабатних процесів, що чергуються між собою. Цей цикл був названий на честь Н.Л.С. Карно, який вперше описав його у своїй праці у 1824 році.

Епонімічні терміни на позначення елементарних частинок, квазічастинок. Наприклад, *fermion* або *Fermiparticle* – частинка або квазічастинка з напівцілим значенням спіну, утворена від прізвища фізика Енріко Фермі; *boson* або *Boseparticle* – частинка або квазічастинка з цілим значенням спіну, названа на честь фізика Шатьєндраната Бозе.

Окремі фізичні епонімічні термінимають синонімічні найменування на позначення одного поняття, в яких епонімічна частина замінена родовим чи видовим терміном (*Archimedeanprinciple – buoyancyprinciple, Young'smodulus – axialelasticitymodulus, Wilsonchamber – cloudchamber, Roentgenapparatus – X-rayapparatus)* або іншою епонімічною частиною *(galvaniccell – voltaiccell).* Наприклад, *galvaniccell (*пристрій, який перетворює хімічну енергію в електричну енергію) був названий на честь фізіолога Луїджі Гальвані, який виявив явище «тваринної електрики». Проте цей термін також має синонім – *voltaiccell*, названий на честь А. Вольти, який зацікавившись дослідом Гальвані, зміг розкрити природу відкритого явища з точки зору фізики.

На думку Л. Гаращенко, семантика епонімічних термінів співвідноситься з науково-поняттєвим й енциклопедичним значенням. Визначальним для таких термінів є поняттєвий компонент, а енциклопедичний компонент у складі цих найменувань утворюють епоніми [2, с. 169].

Структурний аналіз англійських фізичних епонімічних термінів дозволив нам розподілити фізичні епонімічні найменуванняна п'ять типів:

1. *Прості (кореневі) епонімічні терміни*. До цієї групи належать спеціальні мовні одиниці коренево-флективної будови, зовнішня структура яких збігається зі структурою власних назв, від яких вони утворені [3, с. 10]. Незважаючи на те, що прості кореневі епонімічні терміни мають переваги завдяки своїй стислості та здатності утворювати похідні, цей тип використовується, як правило, лише для позначення одиниць вимірювання, що зумовлено усталеною традицією. Прикладами можуть служити такі одиниці вимірювань: *tesla*, *becquerel, ohm, volt, henry*, *newton,curie,pascal*, *hertz*.

2. *Афіксальні епонімічні терміни* утворюються морфологічним способом, до складу яких входить корінь, що збігається з власною назвою, та афікс.Дослідження показало, що афіксальні епонімічні терміни не є продуктивними у фізичній термінології. Найпоширенішими моделями серед афіксальних епонімічних найменувань виступають моделі, утворені суфіксальним способом:

епонім +суфікс -*ic*: *voltaic(cell, current, pile)*;

епонім +суфікс -*age*: *voltage, amperage;*

епонім + суфікс -*on*: *boson, fermion* виникли як короткі синонімічні варіанти до відповідних термінів-словосполучень (*Boseparticle, Fermiparticle*) з метою економії мовних засобів;

епонім+ суфікс -*ian*: *Brownian (motion), Maxwellian (distribution)*, *Hamiltonian* (в квантовій механіці оператор повної енергії, епонім походить від прізвища ірландського математика В. Гамільтона);

епонім+ суфікс –*ism* трапляється в фізичній термінології рідко: *galvanism* (явища, пов'язані з дією електричного струму, так звані гальванічні явища; назва походить від прізвища Луїджі Гальвані).

3. *Складні епонімічні терміни* утворюються морфологічно-синтаксичним способом внаслідок основоскладання та словоскладання. Дослідження структури складних епонімів показало, що найбільшу підгрупу становлять композити з одним компонентом-епонімом (*ohmmeter, volt-second, galvanoscope, webermeter, watt-hour,ampere-turn, kilowatt, megahertz, milliampere*), проте зустрічаються терміни, які можуть мати у своєму складі два й більше епонімів (*ampere-volt-ohmmeter, ampere-voltmeter)*. Семантичний аналіз таких сладних термінів дозволив нам визначити, що вони служать передусім для позначення пристроїв, приладів, явищ або одиниць вимірювань.

4. Під *складеними епонімічними термінами* ми розуміємо терміни-словосполучення, утворені шляхом з'єднання не менше двох компонентів, один з яких є компонентом-епонімом. Ця група представлена переважною кількістю термінів. Найпоширенішим видом цієї групи є двокомпонентні епонімічнітерміни. Серед досліджуваних термінів ми визначили такі найпоширеніші моделі складених епонімічних термінів:

– *Proper Noun + Noun*: *Wilsonchamber* (прилад для реєстрації треків заряджених частинок, названий на честь свого винахідника – Чарльза Вільсона), *Fresnelmirror* (оптичний пристрій для одержання когерентних хвиль і спостереження інтерференції світла, названий на честь Ж.О. Френеля)*, Dopplereffect, Maxwelleffect, Augereffect, Curieconstant, Planckconstant, Fermiconstant, Comptonwavelength, Ampereforce, Coulombforce, Lorentzforce, Fourierequation, Maxwellequation, Schrödingerequation, Fahrenheitscale, Geigercounter, Geigertube, Coulombrepulsion, Avogadronumber, Ottocycle, Bohrradius*;

– *Proper Noun's + Noun*: *Maxwell'sdemon* (уявний експеримент, запропонований Дж. Максвеллом, і названий на його честь, щоб проілюструвати удаваний парадокс другого закону термодинаміки), *Newton'slaw, Ampere'slaw, Hooke'slaw, Avogadro'slaw, Coulomb'slaw, Fourier'slaw, Gauss'slaw, Archimedes'sprinciple, Huygens'sprinciple, Kirchhoff'slaw, Kirchhoff'srules* (також може вживатися модель ProperNoun's +Noun+Noun: *Wien'sdisplacementlaw)*;

– *Proper Noun's + Noun of + Noun: Newton'slawofgravitation, Newton'slawofmotion, Dalton's law of partial pressures, Faraday's law of induction, Snell'slaw of refraction*;

– *Proper Noun + Proper Noun + Noun*: *Huygens-Fresnel principle, Boyle-Mariotte law*, *Debye–Scherrermethod, Rayleigh-Gans-Debyeformula*, *Euler-Lagrangeequation, Michelson–Morley experiment, Rayleigh-Jeans formula;*

– *Adjective / Noun + Proper Noun (переважно складний епонімічний термін)*: *electrodynamicammeter, differential galvanometer, electrostatic voltmeter, peakvoltmeter, thermocouple ammeter.*

Дослідження фізичних епонімічних термінів показало, що ці словосполучення використовуються для позначення фізичних явищ та процесів, методів та одиниць вимірювання. В структурному відношенні вони є стійкими, безприйменниковими терміносполученнями, які складаються з іменника та одного або кількох власних назв.

У досліджуваній термінології також існують синонімічні пари«простий епонім – складений епонім» (про що раніше зазначав у своїй роботі Р. Микульчик [6, с. 56]), і надається перевага простому терміну з метою економії мовних засобів. Наприклад, словосполучення *Hamiltonianfunction* та *Lagrangianfunction* втратили компонент «function» і перетворилися на *Hamiltonian* та *Lagrangian* відповідно. А епонім *Laplaceoperator* втратив компонент «*operator*» та шляхом афіксації перетворився на *Laplacian*.

5. *Усічення* (англ. «clipping») утворюються шляхом скорочення компонента-епоніма (відсікання кінцевої частини слова або частини кореня). Наприклад, епонім *gal* – гал, одиниця прискорення в системі сантиметр-грам-секунда (скорочено від імені італійського фізика Галілео Галілея); *amp*–одиниця вимірювання сили струму, названа на честь Андре Ампера (усічена назва від«ampere»), *ammeter*– прилад для вимірювання сили струму (усічена назва від *«ampere+meter»)*. Проте такий спосіб словотворення, а також скорочення або абревіація, зустрічаються рідко серед досліджуваних термінів.

Епонімічні терміни складають значну частину фізичної термінології, завдяки своїй стислості та здатності утворювати похідні. Проте іноді такі терміни можуть мати недоліки. Наприклад, не завжди легко співставити термін з певним вченим при наявності інших осіб з таким прізвищем, особливо, якщо вони працювали в одній галузі (*Bernoulliequation* – рівняння, назване на честь Якоба Бернуллі, а *Bernoulli'sprinciple* вже названий на честь Даніеля Бернуллі).

Висновки. Епоніми відіграють значну роль у формуванні фізичної термінології. Дослідження підтвердило, що власні імена сприяють збагаченню досліджуваної термінології, оскільки є одним з продуктивних джерел її поповнення. Семантичний аналіз епонімічних термінів дозволив нам визначити, що вони служать для позначення одиниць вимірювання, величин та сталих, приладів та пристроїв, законів, явищ, процесів, циклів тощо. Структурний аналіз дозволив виділити прості, афіксальні, складні, складені та усічені епоніми. Особливість епонімів, утворених від імен вчених, полягає в їх головній функції – заміні довгих конструкцій коротшою формою. У перспективі плануємо дослідити синонімічні зв'язки між епонімічними термінами та термінами, які не містять компонента-епоніма, а також порівняти такі терміни в англійській та українській мовах.

Література:

1. Вит Ю. Эпонимы в англоязычной офтальмологической терминологии / Ю. Вит // Записки з ономастики : зб. наук. праць. – О. : Астропринт, 2008. – Вип. 11. – 124 с.
2. Гаращенко Л. Складені терміни з компонентами-епонімами в науково-технічній термінології / Л. Гаращенко // Лінгвістичні студії. – 2014. – Вип. 28. – С. 165–170. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/lingst_2014_28_28.
3. Дзюба М. Епоніми в українській науковій термінології : автореф. дис. … канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / М. Дзюба. – Луцьк, 2011. – 22 с.
4. Клестер А. Особенности эпонимов в немецкой терминологии инженерной психологии / А. Клестер // Известия Самарского науч-

ного центра Российской академии наук : научн. журнал. – 2014. – № 2 (2). – Т. 16. С. 416–419. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-eponimov-v-nemetskoy-terminologii-inzhenernoy-psihologii.

5. Лейчик В. Обсуждение проблем эпонимии в современной науке / В. Лейчик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ling-expert.ru/conference/langlaw1/leitchik_epomyms.html.
6. Микульчик Р. Будова складних і складених епонімів української фізичної термінології / Р. Микульчик // Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка» : зб. наук. праць. – № 593. – К., 2007. – С. 53–56.

Конопляник Л. М. Эпонимы в английской физической терминосистеме

Аннотация. Статья посвящена исследованию английских эпонимических терминов, представленных в физической терминосистеме. Автор уточняет понятия «эпоним» и «эпонимический термин», предлагает классификацию эпонимов по понятийно-семантическим признакам, проводит структурный анализ эпонимических терминов, а также определяет преимущества и недостатки эпонимических наименований в терминологии.

Ключевые слова: эпоним, эпонимический термин, терминосистема, физическая терминосистема, классификация эпонимов, простой термин, сложный термин, составной термин.

Konoplianyk L. Eponym sin English terminology of physics

Summary. The article investigates the eponymous English terms presented in the legal term system. The author clarifies the concept of “eponym” and “eponymous term” classification offers eponyms on the conceptual and semantic features, conducting structural analysis of eponymous terms, and defines the advantages and disadvantages eponymous names and terminology.

Key words: eponym, eponymous term, terminological system, terminology of physics, classification of eponyms, simple term, complex terms, compound terms.

УДК 811.581.11

Костанда І. О.,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри китайської філології
Київського національного лінгвістичного університету

ФУНКЦІЇ КОЛОРОНІМІВ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ «ЖОВТИЙ» В РОМАНІ ЦАО СЮЕЦІНЯ «СОН У ЧЕРВОНОМУ ТЕРЕМІ»

Анотація. Стаття присвячена дослідженню особливостей вживання колоронімів зі значенням «жовтий» у змісті китайського роману Цао Сюеціня曹雪芹 (1724–1764 рр.) «Сон у червоному теремі» («红楼梦» «Hónglóumèng»), а також дослідити специфіку сполучуваності колоронімів зі значенням «жовтий» в мові роману. Через аналіз функцій визначається специфіка вживання колоронімів у мові роману «Сон у червоному теремі».

Ключові слова: китайський, роман, «Сон у червоному теремі», Цао Сюецінь, колороніми, жовтий.

Постановка проблеми. Дослідження колоративної лексики, тобто колоронімів, активно ведуться протягом багатьох десятиліть, особливо з початку XXI століття. Дослідженню колоронімів присвячені роботи А.П. Василевича, С.М. Кузнєцова, С.С. Міщенко, В.Г. Кульпіна, С.І. Лук'яненко, С.В. Мічугіна, І.І. Чумак-Жунь, Р.М. Фрумкіна та ін. [1]. Така увага до цієї проблематики обумовлена, перш за все, тенденцією часу, адже через характеристику репрезентантів кольору виводиться мовна картина світу [5, с. 10].

Актуальність роботи визначається важливою тенденцією сучасної лінгвістики: яскраво вираженою дослідницькою увагою до загальних лінгвокультурних репрезентантів загалом та репрезентантів кольору зокрема в різних культурах світу, в культурологічному аспекті антропоцентричної парадигми, до мовної картини світу . Крім того, необхідність вивчення цих одиниць зумовлена виявленням семіотичного та символічного змісту поетичного тексту: уявлення про навколишній світ здебільшого формуються через символічне значення.

Об'єктом дослідження є лексичні та фразеологічні одиниці зі значенням «жовтий».

Предмет дослідження – семантичні особливості колоронімів зі значенням «жовтий», а також особливості їх функціонування.

Мета статті – вивчити функції та семантику колоративної лексики зі значенням «жовтий».

Матеріалом для дослідження послужив текст роману Цао Сюеціня曹雪芹 (1724–1764 рр.) «Сон у червоному теремі» («红楼梦» «Hónglóumèng»).У ньому методом суцільної вибірки було переглянуто 725 мовних одиниць, що передають значення «жовтий», які й стали об'єктом дослідження.

Ми зробили спробу запропонувати свою класифікацію функцій колороніму «жовтий»: функція постійної ознаки (колір не є змінним фактором, він постійно притаманний конкретному предмету), функція змінної ознаки (колір є змінним фактором і характеризує тимчасовий стан людини, явища, дійсності тощо), функція характеристики фразеологічного обороту (колір є характеристикою фразеологічного обороту, метафоричного виразу або прозивного обороту).

Виклад основного матеріалу дослідження. Ієрогліф 黄«жовтий» входив до основних кольорів ще з часів династій Інь-Шань. У словнику 說文解字 «Шовеньцзецзи» надається таке визначення цього кольору: «Жовтий – це колір землі» [2, с. 15–16]. У романі «Сон у червоному теремі» для позначення кольору «жовтий» вживається один ієрогліф 黄 або сполучення ієрогліфів: «жовтий-жовтий» 黄黄, «зелено-жовтий» 青黄, «ніжно-жовтий» 娇黄, «жовто-золотий» 黄金, «золотисто-жовтий» 金黄, «гусячо-жовтий» 鹅黄, «вербово-жовтий» 柳黄, «часниково-жовтий» 葱黄, «глибокий жовтий» 黄澄澄.

Ієрогліф 黄«жовтий» зустрічається в тексті роману 129 разів, з яких 10 разів він входить до складу власних назв, отже, залишаються 119 випадків вживання, в яких жовтий може передавати такі значення:

1) безпосередньо значення кольору – «жовтий» (黄), вживається як вказівник забарвлення, наприклад: «жовтий халат» 黄袍, «жовтий атлас» 黄缎 – вживається 106 разів;

2) вказівник змін – «засохнути», «постаріти», «зів'яти», наприклад: «осінні квіти зблідли, осіння трава пожовтіла» 秋花惨淡秋草黄，耿耿秋灯秋夜长– вживається 8 разів;

3) «жовток» – наприклад: «黑黄» 满黄 – вживається 3 рази;

4) «зародок» (у значенні «малий», «незначний») – наприклад, «негідний / поганий зародок» 下作黄子, вживається як образливе звернення до людини – вживається 1 раз;

5) «марно», «даремно» – наприклад, «дарма підняти галас» 闹黄了– вживається 1 раз.

Функціонування цього колороніму пояснюється також наявністю певного символічного чи переносного значення визначеного кольору.

1) «Жовтий» символізує імператорську владу. Приклади: 1. «那上头穿黄袍的才是你姐姐，你又认我这姐姐来了。» («Твоя старша сестра там, у жовтому халаті, а ти мене кличеш старшою сестрою.»); 2. «只见贾蓉捧了一个小黄布口袋进来。» («Було видно тільки як Цзя Жун дістав маленький жовтий мішечок») [7].

2) «Жовтий» символізує надію та розквіт. Приклади: «这里贾琏等见诸事已妥，遂择了初三黄道吉日，以便迎娶二姐过门。» («Тут Цзя Лянь та інші побачили, що все пройшло належним чином, одразу обрав для «жовтого шляху» щасливий день та ввів Ерцзе у дім») [7].

3) «Жовтий» вказує на гнів, злість. Наприклад: «金荣气黄了脸» («у Цзінь Чжун лице від злості стало жовтим») [7].

4) «Жовтий» символізує Країну мертвих, смерть, передсмертний стан (від хвороби). Приклади: 1. «他虽不肯说出来，众人看他面目黄瘦，便知失于调养。» («Хоча вона не погоджувалась нічого казати, але всі побачили, що її обличчя схудле і пожовкле, та зрозуміли, що вона втрачає життєву силу.»); 2. «故向爹娘梦里相寻告：儿命已入黄泉» («Мати з батьком

прийшли уві сні та повідомили: життя дитини вже спустилося до Жовтих Джерел») [7].

5) «Жовтий» передає значення «поганий». Приклади: 1. «贾母啐道：«下流东西，灌了黄汤，不说安分守己的挺尸去，倒打起老婆来了！»; 2. «刘姥姥忙打了他一巴掌，骂道：“下作黄子，没干没净的乱闹。» (Бабуся Лю дала йому ляпаса та висварила: «Нікчемний зародок, без причини здіймаєш галас»)[7].

Граматичні функції ієрогліфа «жовтий»:

1) Ієрогліф黄«жовтий» виконує функцію прикметника, в реченні виступаючи означенням;

2) Ієрогліф黄«жовтий» виконує функцію дієслова, в реченні виступаючи присудком;

3) Ієрогліф黄«жовтий» виконує функцію іменника, в реченні виступаючи підметом, додатком.

Ієрогліф黄«жовтий» входить до складу цілого ряду колоронімів.

1) 黄黄 «жовтий-жовтий». Передає значення «дуже жовтий», вживається як характеристика зовнішнього вигляду людини (приклад з тексту: 黄黄脸儿 «жовте-жовте обличчя»); займає в реченні граматичну позицію означення; вживається 1 раз.

2) 青黄 «салатово-жовтий». Передає значення «жовтий колір з зеленуватим відтінком», вживається як характеристика зовнішнього вигляду людини (приклад з тексту: 颜色青黄 «колір обличчя [став] зелено-жовтим»); займає в реченні граматичну позицію присудка; вживається в тексті 1 раз.

3) 娇黄 «ніжно-жовтий». Передає значення «неяскравий жовтий колір», вживається як характеристика забарвлення рослин (приклад з тексту: 娇黄玲珑大佛手 «ніжно-жовта тендітна [квітка] велика рука Будди»); займає в реченні граматичну позицію означення; вживається в тексті 1 раз.

4) 黄金 «жовто-золотий». Передає значення «колір жовтого золота», вживається як характеристика забарвлення речей (приклад з тексту: 黄金伞«жовто-золота парасолька»); займає в реченні граматичну позицію означення.

5) 金黄 «червлено-жовтий». Передає значення «жовтий колір з відтінком червоного золота», вживається як характеристика забарвлення речей (приклад з тексту: 金黄绣凤版舆«червлено-жовтий вишитий феніксами паланкін»); займає в реченні граматичну позицію означення; вживається в тексті 1 раз.

6) 鹅黄 «блідо-жовтий» Передає значення «світло-жовтий», вживається як характеристика забарвлення речей, тканин (приклад з тексту: 鹅黄笺«блідо-жовтий папір для листів», 鹅黄缎子 «блідо-жовтий атлас»); займає в реченні граматичну позицію означення; вживається в тексті 2 рази.

7) 柳黄 «вербово-жовтий» Передає значення «зелено-жовтий, колір молодого листя верби», вживається як характеристика забарвлення одягу (приклад з тексту: 葱绿柳黄 «часниково-зелений з вербово-жовтим»); займає в реченні граматичну позицію означення; вживається в тексті 1 раз.

8) 葱黄 «часниково-жовтий». Передає значення «зелено-жовтий», вживається як характеристика забарвлення одягу (приклад з тексту: 葱黄绫棉裙 «жовто-зелена спідниця з атласної парчі»); займає в реченні граматичну позицію означення; вживається в тексті 1 раз.

9) 黄澄澄 «сяючий жовтий». Вживається як характеристика забарвлення прикрас (приклад з тексту: «薛蟠道：“[项圈]黄澄澄的» «сяюче жовте намисто») [7]; займає в реченні граматичну позицію означення; вживається в тексті 2 рази.

Окремо слід розглянути колороніми зі значенням «жовтий», до складу яких входить ієрогліф 金 «золотий».

Ієрогліф 金 «золото» зустрічається в тексті роману 669 разів, з яких 322 рази він входить до складу власних назв. У решті випадків вживання (347 разів), він може передавати такі значення:

1) «золото», наприклад: 金锦 «золота парча», 金玉 «золото (і/та) нефрит» (зустрічається в тексті 107 разів);

2) вказує на те, що речі виготовлені з золота, наприклад: 金簪 «золотий шип (для волосся)», 金钗 «золота шпилька» (зустрічається 51 раз);

3) вказує на загальну назву речей, виготовлених з металу: 金器досл. «золотий посуд» (мається на увазі «металевий посуд»), 金鼎 «металева тринога» (зустрічається 26 разів);

4) вказує на гроші, статки, наприклад: 白金 «сто золотих / купа золота», «卦金» (зустрічається 14 разів);

5) ввічлива форма, передає значення «гарний», «дорогоцінний», наприклад: 金体 «дорогоцінне тіло», 金门 «дорогоцінна брама» (зустрічається 45 разів);

6) зустрічається як метафорична форма висловлення значення «міцний», наприклад: 金兰 «золоті орхідеї», 金刚 «твердий метал або алмаз» (зустрічається 13 разів);

7) зустрічається як метафорична форма висловлення значення «цінний», «коштовний», наприклад: 金贵 «коштовний», 金脍 «коштовне м’ясо» (зустрічається 3 рази);

8) зустрічається як метафорична форма висловлення значення «золотистий», наприклад: «золотиста кориця»,金藤笠 «золотистий очерет та бамбук» (зустрічається в романі 85 разів);

9) передає значення «золота печатка», метафоричну назву чиновника високого рангу, наприклад: 金紫 «золото та пурпур», що означає «чиновника високого рангу» або «правителя» (зустрічається в романі 1 раз).

Ієрогліф 金 «золото» також несе додаткове смислове навантаження.

1) Символізує владу, знатність та силу, видатного правителя. Наприклад: «金紫万千谁治国» («Золото-пурпур були за давнину, хто [зараз] буде керувати державою») [7].

2) Символізує красу квітів та трави, наприклад: «蒂有余香金淡泊» [7] («На стеблах соромляться в розквіті [наче] ароматне золото») [7].

Граматичні функції ієрогліфа金 «золотий»:

1) ієрогліф 金 «золотий» виконує функцію прикметника, в реченні виступає означенням, наприклад: 金桂 золота кориця, 金鱼 золота рибка;

2) ієрогліф 金«золотий» виконує функцію іменника, в реченні виступає підметом, додатком, наприклад: «Простягнув руку, щоб торкнутися смарагда, взяти золото» «且伸手挽翠披金» [7].

Колороніми зі значенням «золотий», до складу яких входить ієрогліф 金«золотий»:

– 金晃晃 «сяюче-золотий» вказує на яскраво жовтий колір, зустрічається в тексті 1 раз: «你瞧那是谁掉的首饰，金晃晃在那里» («Ти подивися, хто повісив прикраси, там сяюче-золоті ») [7];

– 金纸 «золотий папір», колір золотого паперу, вживається по відношенню до кольору обличчя, метафоричний вислів вказує на гнів, злість [6, с. 114], наприклад: «话未说完，把个贾政气的面如金纸.» («Ще не закінчили говорити, як обличчя Цзя Чжена від злості стало наче золотий папір») [7].

Ієрогліф 杏 «абрикос», «абрикосовий» також передає значення «жовтий». Ієрогліф杏 «абрикос» зустрічається в тексті роману 52 рази, з них 7 раз він входить до складу власних назв, а в решті випадків вживання (45 разів) може передавати такі значення:

1) назва дерева – 25 разів, наприклад: 杏花 «цвіт абрикоса»;

2) назва плоду абрикосу – 8 разів, наприклад: 小杏 «маленькі абрикоси»;

3) назва квітів абрикосу – 4 рази, наприклад: 红杏 «червоний (цвіт) абрикосу»;

4) вживається як назва жовтого кольору – 8 разів, наприклад: 杏帘«абрикосова запона».

Колороніми松花 «соснові квіти», 松花色 «колір соснових квітів» також передають значення «жовтий». Колоронім松花«соснові квіти» зустрічається 4 рази, зокрема «只穿着一件松花绫子夹袄» («вдягнув лише куртку з дамаску [кольору] соснових квітів»).

Колоронім松花色 «колір соснових квітів», що складається зі сполучення з додаванням ієрогліфу «колір», в тексті роману зустрічається 3 рази, так, наприклад, «这裤子配着松花色袄儿» («До цих штанів пасує куртка кольору соснових квітів») [7].

Колоронімом зі значенням «жовтий» також виступає словосполучення 秋香色 «колір осіннього аромату», воно зустрічається в тексті роману 5 разів, цим словосполученням передається назва темно-жовтого кольору, який символізує знатність та владу, найчастіше так забарвленні побутові речі, одяг, тканина [4, с. 389]. Словосполучення «колір осіннього аромату» в реченні виступає означенням Так, наприклад: 1. «拴着秋香色的丝绦» («Пов'язаний шовковий пояс кольору осіннього аромату »); «那个软烟罗只有四样颜色：一样雨过天晴，一样秋香色，一样松绿的，一样就是银红的» («Тої [тканини] «м'якої димки» існує чотири кольори: один – ясне небо після дощу, другий – колір осіннього аромату, третій – зелень сосни, четвертий – сріблясто-червоний») [7].

土色 «колір землі» – це словосполучення в романі також є колоронімом зі значенням «жовтий», так називають жовтий колір з відтінком коричневого, він вживається як характеристика зовнішнього вигляду людини, а саме кольору обличчя, метафорично вказуючи на подив або переляк [3, с. 251], в романі вживається 3 рази, так, наприклад: 1. «薛姨妈见里头丫头传进话去，更骇得面如土色，即忙起身，带着宝琴，别了一声，即刻上车回去了。» (Тітка Сює почула, що служниця говорить, обличчя образу [від злості] стало кольору землі, вона одразу підвелася, забрала з собою Баоцінь, і нічого більше не кажучи, сіла в паланкін та повернулася»); 2. «贾芹拾来一看，吓的面如土色», («Цзя Цінь взяв, тільки глянув, одразу лице з переляку стало кольору землі») [7].

Таблиця 1

Частота вживання колоронімів зі значенням «жовтий»

Колоронім	Функції	Випадки вживання
黄	постійної ознаки	– вказівник забарвлення одягу, тканини, речей; вживається 106 разів; – «жовток»; вживається 3 рази;
	змінної ознаки	– вказівник змін («засохнути», «постаріти», «зів'яти»); вживається 8 разів;
	характеристики фразеологічного обороту	– «зародок» (у значенні «малий», «незначний») як образливе звернення до людини; вживається 1 раз; – у значені «марно», «даремно»; вживається 1 раз;
黄黄	змінної ознаки	– як характеристика зовнішнього вигляду людини (колір обличчя); вживається 1 раз;
青黄	змінної ознаки	– як характеристика зовнішнього вигляду людини (колір обличчя); вживається 1 раз;
娇黄	постійної ознаки	– як характеристика забарвлення рослин; вживається 1 раз;
黄金	постійної ознаки	– як характеристика забарвлення речей; вживається 1 раз;
金黄	постійної ознаки	– як характеристика забарвлення речей; вживається 1 раз;
鹅黄	постійної ознаки	– як характеристика забарвлення речей, тканин; вживається 2 рази;
柳黄	постійної ознаки	– як характеристика забарвлення одягу; вживається 1 раз;
葱黄	постійної ознаки	– як характеристика забарвлення одягу; вживається 1 раз;
黄澄澄	постійної ознаки	– як характеристика забарвлення прикраси; вживається 2рази;
金	постійної ознаки	– вказує на речі, виготовлені з золота; зустрічається 51 раз; – вказує на загальну назву речей, виготовлених з металу; вживається 26 разів;
	характеристики фразеологічного обороту	– передає значення «гарний», «дорогоцінний»; зустрічається 45 разів; – як метафорична форма висловлення у значенні «міцний»; вживається 13 разів; – як метафорична форма висловлення значення «цінний», «коштовний»; вживається 3 рази; – як метафорична форма висловлення значення «золотистий», «сяючий»; вживається 85 разів; – передає значення «золота печатка» (метафорична назва чиновника високого рангу); вживається 1 раз;
金晃晃	постійної ознаки	– вказує на забарвлення прикрас; вживається 1 раз;
金纸	характеристики фразеологічного обороту	– вживається по відношенню до кольору обличчя як метафоричний вислів, що вказує на гнів, злість; вживається 1 раз;
杏	постійної ознаки	– як назва жовтого кольору для передачі забарвлення речей; вживається 8 разів;
松花	постійної ознаки	– як характеристика забарвлення одягу; вживається 4рази;
松花色	постійної ознаки	– як характеристика забарвлення одягу; вживається 3 рази;
秋香色	постійної ознаки	– як характеристика забарвлення одягу; вживається 5 разів;
土色	змінної ознаки	– як характеристика зовнішнього вигляду людини, а саме її кольору обличчя (метафорично вказує на подив або переляк); вживається 3 рази.
Всього	**постійної ознаки**	**216 разів**
	змінної ознаки	**13 разів**
	характеристики фразеологічного обороту	**150 разів**

Отже, підсумуємо перераховані вище факти в таблиці.

Виходячи з перерахованих вище фактів, можна зробити такі **висновки:**

1) найбільш поширеною функцією колоронімів, що репрезентують значення «жовтий», є функція постійної ознаки (216 випадків), зокрема у цій функції колоронім «жовтий» найчастіше вживається для передачі забарвлення одягу, тканин;

2) найменш вираженою функцією колоронімів з позначенням «жовтий» є функція змінної ознаки (лише 13 випадків вживання); у цій функції найчастіше колоронім жовтий вживається для передачі змін, старіння, а також як характеристика зовнішнього вигляду людини, зокрема кольору обличчя;

3) функція характеристики фразеологічного обороту реалізується у 150 випадках вживання, і всі ці випадки вживання колоронімів зі значенням «жовтий» є традиційними для китайської культури.

Текст роману «Сон у червоному теремі» багатий на колороніми. Ця стаття в подальшому може послужити основою для більш детального аналізу колоронімів у творі Цао Сюеціня та індивідуально-авторського вживання лексики, що позначує колір.

Література:

1. Цвет и название цвета в русском языке / [А.П. Василевич, С.Н. Кузнецова, С.С. Мищенко]. – М. : КомКнига, 2005. – 216 с.
2. Ген Ерлін. Концепція кольору в уявленні китайців та історико-культурний зміст лексики кольорів у китайській мові / Ерлін Ген, С.А. Колодко // Вісник Київського національного університету: Східні мови та літератури. – 1998. – Вип. 1. – С. 10–14.
3. Макгован Д. Жизнь и нравы старого Китая / Д. Макгован. – Смоленск : Русич, 2003. – 496 с.
4. Малявин В.В. Китайская цивилизация / В.В. Малявин – М. : Издательство Астрель, Издательско-продюсерский центр «Дизайн. Информация. Картография», 2000. – 632 с.
5. Рыбальченко Е.А. Колоративная лексика в языке романа М.А. Шолохова «Тихий Дон» : автореф. дисс. … канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Е.А. Рыбальченко. – М., 2011. – 196 с.
6. 周秉钧. 古汉语自学手册 / 周秉钧. – 湖南：湖南任命出版社，1955. – 522 с.
7. 曹雪芹. 红楼梦简介作者/ 曹雪芹：商务印书馆, 2001. – 455 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.read126.cn/851b7a4c-3f00-4c4f-a9ce-55dcb88fc26c!66da78af-12c7-451a-9a02-078c411a6c67!49d33511-6ffe-41ec-a8e7-225f1aee9b9a.html.

Костанда И. А. Функции колоронимов со значением «желтый» в романе Цао Сюециня «Сон в красном тереме»

Аннотация. Статья посвящена исследованию особенностей употребления колоронимов со значением «желтый» в тексте китайского романа «Сон в красном тереме» («红楼梦» «Hónglóumèng») ЦаоСюэциня曹雪芹 (1724–1764 гг.), а также исследованию специфики сочетаемости колоронимов со значением «желтый». Исследование функций определяет специфику употребления колоронимов в языке романа «Сон в красном тереме».

Ключевые слова: китайский, роман, «Сон в красном тереме», Цао Сюецинь, колоронимы, желтый.

Kostanda I. Functions of color names meaning yellow in the novel of Cao Xueqin "Dream of the Red Chamber"

Summary. The article investigates the use of features of koloronims meaning «yellow» in the text of the Chinese novel «Dream of the Red Chamber» («红楼梦» «Hónglóumèng») Cao Xueqin 曹雪芹 (1724–1764), As well as the study of the specificity of compatibility of koloronims meaning «yellow». The study determines the specific functions use of koloronims language of the novel «Dream of the Red Chamber».

Key words: Chinese, novel, «Dream of the Red Chamber», Cao Xueqin, color names, yellow.

УДК 811.133.1

Кравченко О. В.,
аспірант
Київського національного лінгвістичного університету

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОГНІТИВНОГО ДИСОНАНСУ В СУЧАСНОМУ ФРАНЦУЗЬКОМУ ДЕТЕКТИВНОМУ РОМАНІ

Анотація. У статті розглядаються лексичні засоби вербалізації когнітивного дисонансу у персонажному мовленні. Розвідку здійснено на матеріалі текстів сучасних французьких детективних романів.

Ключові слова: когнітивний дисонанс, лексичні одиниці, французький детективний роман, персонажне мовлення.

Постановка проблеми. Антропоцентричний підхід, який є провідним в сучасних дослідженнях лінгвістичних явищ, передбачає значний інтерес до вивчення когнітивної діяльності особистості, що здійснюється через дослідження певних мовних засобів, які використовує індивід у своєму мовленні. При цьому інтерес становить не тільки «живе» мовлення, тобто те, яке виникає під час реального спілкування, але й його моделювання в умовах художньої комунікації.

Когнітивна діяльність літературного персонажа, іншими словами його розумова активність, скерована на отримання, перероблення та інтерпретацію інформації оточуючої дійсності, і зокрема когнітивний дисонанс (далі – КД), що виникає внаслідок цієї діяльності, знаходить безпосереднє відображення у художньому тексті за допомогою специфічних мовних засобів.

Звернемо увагу також на зв'язок КД з психологічним процесом виникнення емоцій. Когнітивна теорія емоцій вказує на їх тісний зв'язок з розумовими процесами індивіда. Представники цієї теорії вважають, що когнітивна оцінка ситуації індивідом впливає на характер емоційного переживання [1; 2; 3]. Коли між очікуваними й дійсними результатами діяльності, новою інформацією та фактами, відомими індивіду, є розбіжність, тобто КД, виникають негативні емоції; водночас збіг очікуваного й реального результату (когнітивний консонанс) зумовлює появу позитивних емоцій [4, с. 93]. На думку американського психолога Дж. Ханта, КД може сприяти також виникненню позитивних емоцій: необхідним є певний ступінь розбіжності між установками й сигналами, деякий «оптимум розбіжності» (новизни, незвичайності, невідповідності тощо) [5, с. 163]. Якщо сигнал не відрізняється від попередніх, то його оцінюють як нецікавий; якщо ж він відрізняється занадто сильно, то він є небезпечним, неприємним для індивіда [4, с. 93; 6, с. 470].

Романські лінгвістичні дослідження присвячені вивченню мовної реалізації різноманітних емоцій, як позитивних, так і негативних [7; 8; 9; 10; 11; 12], проте їх дослідження здійснюються без урахування теорії КД. На нашу думку, розгляд психологічного стану персонажа взагалі та його емоцій зокрема крізь призму теорії КД дозволить простежити кореляцію між КД, емоціями, що переживає персонаж, та власне вербальними засобами, що використовуються у його мовленні.

Незважаючи на штучність образів героїв твору, їх створення автором здійснюється за аналогією з реальним світом і відбиває всі його властивості [13, с. 151–153]. У процесі діалогічної взаємодії персонажів відбувається обмін інформацією між її учасниками, де отримана дисонуюча інформація провокує виникнення КД, що знаходить безпосереднє вираження у їх мовленні. Але крім того, в художньому тексті ми маємо можливість спостерігати за думками героїв через їх монологічне мовлення, що створює загальну картину виникнення КД у персонажа.

Під час дослідження когнітивної діяльності особистості на матеріалі сучасного французького детективного роману особливого статусу набуває вивчення лексичних засобів, які використовує персонаж у своєму мовленні, адже саме їх вибір є маркером виникнення КД у героя твору.

Мета статті – виявити та дослідити лексичні засоби вираження КД в сучасному французькому детективному романі. Зазначимо також факт, що роль лексичних одиниць є контекстуально залежною: чи служать вони для вираження КД, визначається як контекстом розгортання подій у творі, так і змістом окремої комунікативної ситуації безпосередньо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тісний взаємозв'язок когнітивних процесів, і зокрема КД, з виникненням емоцій віднаходить своє відображення в широкому діапазоні стилістично-забарвленої лексики, яку використовують герої сучасного французького детективного роману у своєму мовленні. Відтак, отримавши нову, дисонуючу з його точкою зору інформацію, персонаж переносить своє негативне ставлення до неї на використання вульгарної лексики, у складі якої виокремлюються такі нецензурні, ляйливі слова, як *інвективи*. Інвектива – це пейоративна емоційно-оцінна одиниця, яка є засобом мовної агресії і має на меті образити, принизити іншого учасника комунікації або висловити свою негативну оцінку щодо предмету мовлення [14; 15, с. 11; 16, с. 8].

Використання інвективів є одним із засобів мовного вираження КД.

Наведемо приклад:"kjkj

Uncompte Twitter.Les deux suspects relâchés. La police dans l'impasse.

"Relâchés? Qu'est-cequec'estquecettehistoire?" s'interrogea Patrick à voixbasse.

– *Jenesaispas, avoua Jean.*

– *Uneinformationvérifiée? Uncomptefiable?*

– *Jenesaispas!*

– *Lessalauds!* [17, с. 115]

У наведеному діалозі персонаж отримує інформацію про те, що двох підозрюваних у вбивстві його дружини було звільнено (*Lesdeuxsuspectsrelâchés*). Такі дані викликали у героя КД, оскільки його бажання про швидке покарання винних не збігається з реальним станом розслідування злочину (*Lapolice-*

dansl'impasse). Спочатку КД вербалізується питальними реченнями персонажа (*Relâchés? Qu'est-cequec'estquecettehistoire? Uneinformationvérifiée? Uncomptefiable?*), за допомогою яких герой намагається отримати додаткову інформацію від свого партнера по комунікації, щоб краще зрозуміти ситуацію, переконатися у тому, що отримана інформація є надійною (*fiable* adj. – auquelonpeutsefier, à quionpeutfaireconfiance [18]), перевіреною (*vérifiée* adj.– vérifier v.trans. – soumettre quelque chose à un examen, à une confrontation avec des faits, des preuves pour en contrôler l'exactitude [ibid.]). Однак відсутність додаткової інформації, на що вказує дворазовий повтор репліки: *Jenesaispas* іншим персонажем, змушує героя перенести своє невдоволення, розчарування, що є наслідком КД через несумісність бажаного та реального, на використання інвектива (*lessalauds*), який покликаний висловити агресивне ставлення до поліції, образити та девалоризувати їх дії, оскільки їх вчинки не збігаються з очікуваннями героя.

Засобом вербалізації КД є також використання *вигуків*, тобто таких лексичних одиниць, які виражають реакцію мовця, його емоції, волевиявлення, а також здатні відображати явища оточуючої дійсності через звуконаслідування [19, с. 228; 20, с. 52]. Отримавши дисонуючу з власною точкою зору інформацію, персонаж висловлює свою першу реакцію на неї через вигуки. Традиційно вигуки поділяють на первинні та вторинні. До первинних належать ті, що не мають омонімів серед інших частин мов: *Ah!, Oh! Hé! Zut! Hein?* [19, с. 228]. Наведемо приклад їх використання для вираження КД:

Ils'adosseaumurd'un immeuble, sentques on crâne va exploser, simplement exploser. <...> Quand il ouvre les yeux, une femme flic blonde enun iformelere gardedeses yeux bleus <...>:

– Ça va, monsieur?

Jean souritdesonsourirededémentnuméro quarante-sept, sortsacarte BBR.

– Oui, ça va, merci. Unejournéeunpeurude, c'esttout.

–Ah ! vousêtesdelamaison… Lieutenant! [21, с. 110]

Поліцейський, будучи втомленим після важкого робочого дня (*Unejournéeunpeurude*), прихиляється до однієї з будівель на вулиці (*s'adosseaumurd'unimmeuble*). До нього підходить жінка-поліцейський (*une femme flic*), певно думаючи, що перший є волоцюгою. Однак коли той показує їй своє посвідчення (*sortsacarte BBR*), то героїня переживає КД через незбіг отриманої інформації про професію та нетиповою реальною поведінкою персонажа, а відповідно, і її очікувань щодо його статусу. КД маркується вигуком *(Ah!)*, який знаходиться на початку речення і відіграє роль ввідного елемента у репліку героїні, вказуючи на її здивування від отримання суперечливої інформації. Окрім вигуку, маркером КД в наведеній комунікативній ситуації є також незавершене речення (*vousêtesdelamaison…*), що вказує на збентеженість героїні, неможливість підібрати потрібне слово через конфліктність інформації, а також окличне номінативне речення (*Lieutenant!),* у якому виділяється саме той факт, який спровокував у персонажа КД.

До класу вторинних вигуків належать слова, що походять від інших частин мови, які втратили своє предметно-логічне значення і почали використовуватися як вигуки [19, с. 228]. До вторинних вигуків, які служать для вираження КД, належать *Tiens! Tinesdonc! Bon Dieu! Non! Ehbien!* та слова стилістично-зниженої лексики: *Merde! Putain! Bordel!* Наведемо приклад:

– Ça n'explique pas pourquoi aucun policier n'estvenut' interroger.

– Je n'ai pas porté plainte.

– Tiens donc! [22, с. 17]

Відповідно до контексту твору одну з героїнь обікрали на вулиці. Її син висловлює своє нерозуміння того, що жоден із поліцейських не провів допит стосовно інциденту (*aucun policier n'estvenut' interroger).* Однак героїня зізнається, що сама не подала позов до поліції (*je n'ai pas porté plainte).* Такі нові факти викликали КД у її сина: бути жертвою злочину і не звернутися в поліцію є несумісними, незрозумілими для його сприйняття діями. КД вербалізується вигуком (*Tiens donc!),* що належить до вторинних вигуків, оскільки він складається з двох лексичних одиниць: дієслова *tiens (tenirv. trans.* – avoir quelque chose avec soi, à lamain [18]) та сполучника *doncconj.* (marque la conclusion d'un raisonnement [ibid.]), які втратили своє основне лексичне значення і служать для вираження здивування, нерозуміння нової інформації, як наслідок КД. Отже, як первинні, так і вторинні вигуки є маркерами виникнення КД, однак їх використання є виправданим тільки в тому разі, якщо вищезазначений феномен виникає безпосередньо перед його вербалізацією. Якщо між появою КД та його мовним вираженням наявний певний проміжок часу, то вигук не використовується.

Окрім вигуків, лексичним засобом вираження КД є також використання таких займенників (*quel / quelle, comme, que*), які використовуються переважно в окличних реченнях і служать для інтенсифікації якостей предмета, події чи особи і служать для передачі психологічного стану персонажа в момент висловлювання:

– Quelleraclure! Il était le premier à pousser pour l'adoption du décret avec tous ces traîtres qui se prétendent mes amis et n'attendent qu'une chose, me poigner dans le dos! [23, с. 114].

Кандидат у президенти, отримавши інформацію про те, що його найближчі друзі є удаваними (*se prétendent mes amis)*, а насправді тільки чекають того, щоб зрадити його (*n'attendent qu'une chose, me poigner dans le dos)*, переживає КД. Психологічний стан персонажа передається за допомогою займенника *quelley*, поєднаний зі словом, що належить до інвективної лексики *racluren. f.* (catégoried'individus méprisables [18]), що вказує на негативну оцінку героєм свого друга через розчарування в ньому, через незбіг його поведінки з очікуваннями, тобто з діями, що типово розуміються під поняттям «дружба».

До лексичних засобів реалізації КД належать також *прикметники*, які характеризують певні факти, події, явища і надають оцінне значення висловлюванню персонажа. Переживаючи КД від отриманої суперечливої інформації, герой виражає своє негативне ставлення до неї шляхом використання прикметників, які мають негативно-оцінну конотацію: *absurde, dingue, ridicule, catastrofique, étrange.*

Наведемо приклад:

– Maman, tu te souviens de cette sortie qu'on avait faite au parc municipal, il y a quatre ou cinq ans?

–Qu'est-ce que tu racontes? Ton père n'aurait jamais eu une idée aussi absurde. Nous ne sommes jamais allés au parc municipal, Dieu m'en garde [17, с. 230].

Наведений діалог розгорнувся між членами сім'ї, які живуть у захищеному кварталі, закритому для усіх сторонніх, тобто всіх, хто не є його резидентами. Так, син просить матір згадати про той випадок, коли вони залишили їх квартал і відвідали звичайний міський парк (*cette sortie qu'on avait faite au parc municipal*). Однак інформація, отримана від сина, не збігається зі знаннями матері, яка не пригадує такої ситуації і загалом вважає такі дії неприпустими (*Nous ne sommes jamais allés*

au parc municipal, Dieu m'en garde.). Відтак, такі слова сина спровокували у матері КД, який, окрім запитального речення (*Qu'est-ce que tu racontes?*), маркується використанням словосполучення (*une idée adsurde*), в якому лексичне значення прикметника *absurde adj.(*quiestcontraire à laraison, ausenscommun, quiestaberrant, insensé [18]) виражає негативне ставлення героїні до нових фактів, їх заперечення та неприйняття, оскільки вони не збігаються з фактами, відомими персонажу.

Окрім прикметників, засобом вираження КД є *дієслова*. Так, нова інформація, яка вступає в дисонантні відношення зі старими знаннями персонажа, змушує його висловити власне її нерозуміння і несприйняття за допомогою використання таких дієслів, як *comprendre, saisir, piger*, *voir,* які використовуються у заперечній формі у поєднанні з прислівниками заперечення (*pas, rien, jamais, guère*).

– Le rapport préliminaire du légistre indique une mort par étouffement. Une dépression pulmonaire peut-être causée par la ceinture. Peut-être pas.

–Mais qu'est-ce que vous racontez? Je ne comprends rien! [17, c. 53]

Наведений діалог розгорнувся між поліцейським та родичем загиблої. За офіційною версією, жінка померла від удушення ременем безпеки після аварії (*unemortpar étouffement)*, однак поліцейський надає суперечливу інформацію про те, що, можливо, причина смерті є іншою (*Une dépression pulmonaire peut-être causée par la ceinture. Peut-être pas*). Такі нові факти викликали незбіг у когнітивній системі іншого учасника комунікації з попередньо відомими йому даними, що і спровокувало КД, який знайшов своє вираження у висловлюваннях героя. Відтак, поряд з запитальним реченням (*Mais qu'est-ce que vous racontez?),* яким персонаж вимагає додаткових роз'яснень та уточнень від поліцейського, КД маркується дієсловом *comprendrev. trans.* (saisir par l'esprit, l'intelligence ouleraisonnem ent quelque chose [18]), який у поєднанні з прислівником заперечення *rien* вказує на його нерозуміння, неможливість героя сприйняти і усвідомити суперечливу інформацію, яка спровокувала КД.

Окрім дієслів, які вказують нерозуміння персонажем отриманої інформації, засобом вираження КД є також використання дієслів, за допомогою яких герой описує свій внутрішній емоційний та психологічний стан в той момент, коли він переживає КД. До них належать такі дієслова: *chagriner, glacer, choquer, déplaire, gêner, tracasser.*

– Lieutenant, les parents m'ont paru pour le moins étranges. Comme si le sort de leur fille ne les concernait absolument pas. Comme si je leur annonçais la mort de quelqu'un dans le journal, vous voyez ?

– Je crois, oui.

– Je n'ai pas pu en tirer trois mots. [...]Ça m'a glacé, cette rencontre. [21, c. 252]

У наведеному уривку діалог розгорнувся між двома поліцейськими, один з яких ділиться власними враженнями щодо візиту до родичів загиблої, який викликав у нього КД. Так, повідомлення про смерть дочки не зворушило батьків (*Comme si le sort de leur fille ne les concernait absolument pas. Comme si je leur annonçais la mort de quelqu'un dans le journal*), така їх поведінка викликала незбіг у свідомості поліцейського через його очікування типової реакції на смерть близького родича і реальних дій батьків. КД вербалізується прикметником *étrange adj.* (qui frappe par son caractère singulier, insolite, surprenant, bizarre [18]*),* яким герой характеризує батьків, а також дієсловом *glacerv. trans.*(figer quelqu'un, le pétrifier sous l'effet d'un sentiment violent de peur, d'horreur etc. [ibid.]), що використовує персонаж для опису свого психологічного стану після зустрічі. Лексичне значення дієслова вказує на стан глибокого здивування, навіть шоку, що є наслідком пережитого КД.

Засобом вираження КД є також використання *прислівників*. Французький лінгвіст М. Гревіс виокремлює такі семантичні групи прислівників: способу дії, кількості чи інтенсивності, часу, місця, ствердження, заперечення та сумніву [24; 25, с. 51]. Для вираження КД слугують прислівники таких категорій, як заперечення (*jamais, impossible, rien, guère*) та сумніву (*possible, peut-être*).

Відтак, КД, що виникає через отримання нової інформації, яка суперечить фактам відомим адресату, маркується прислівниками заперечення, оскільки основною реакцією персонажа є відторгнення нових даних, їх неприйняття. Якщо КД виникає через наявність декількох суперечливих варіантів вибору, коли персонаж змушений відхилити одну з альтернатив та надати перевагу іншій, він маркується прислівниками сумніву, які виражають вагання персонажа.

Наведемо приклад вираження КД за допомогою прислівників сумніву:

– Par quel bout je commence? Je pourrais peut-être aller voit cette Borzeix dont parle Moal? [23, с. 211]

Вищенаведена репліка була використана персонажем-журналістом у розмові з колегою. Вона демонструє внутрішній психологічний стан першого, зокрема КД, який той переживає через наявність декількох можливих альтернатив власних дій у розслідуванні справи. Герой не знає, з якого боку розпочати слідство (*Par quel bout je commence?*). Використання прислівника *peut-êtreadv.*(marque la probabilité, l'éventualité, la vraisemblance, la possibilité [18]) у питальному реченні вказує на можливість, ймовірність певних вчинків, але також підкреслює непевність персонажа, його вагання щодо правильності обраного шляху, він шукає підтримки в іншого учасника комунікації.

Висновки. Результати аналізу прикладів з сучасних французьких детективних романів, дозволяють нам розподілити усі лексичні засоби вербалізації КД у персонажному мовленні на 2 типи: емотивний та констатуючий.

Специфіка емотивного типу вербалізації КД полягає у тому, що КД як виникнення внутрішньої дисгармонії провокує появу певної емоційної реакції у відповідь. Відтак, цей феномен вербалізується через такі лексичні засоби, які використовуються у персонажному мовленні і служать для вираження його емоцій, переважно негативних, які є наслідком виникнення КД. До них належать стилістично-забарвлені лексичні одиниці, зокрема вульгаризми та інвективи, вигуки, а також займенники *quel / quelle, comme, que*у позиції на початку речення.

Констатуючий тип вербалізації КД полягає в тому, що персонаж, не виражаючи власний психологічний та емоційний стан, повідомляє про нього. Це здійснюється через використання певних лексичних одиниць, якими герой сам описує власний психологічний стан, але також через констатацію нерозуміння дисонуючої інформації, її заперечення, неприйняття шляхом використання дієслів розуміння, а також прислівників заперечення та сумніву. Перспективним залишається подальше дослідження КД, зокрема синтаксичних засобів його вербалізації, а також вивчення вищеназваного феномена на матеріалі творів інших жанрів.

Література:

1. Danes F. Cognition and Emotion in Discourse Interaction: A Preliminary-Survey of the Field / F. Danes // Preprints of the Plenary Session papers of the XIV-th International Congress of Linguists. Berlin, 10–15 August, 1987. – Berlin, 1987. – P. 272–291.
2. Gray W. Emotional-cognitive structuring: A new theory of mind / W. Gray // Forum for correspondence and contact. – 1973. – V 5. – P. 1–6.
3. Sherer K. Vocal affects expression: A review and a model for future research / K. Sherer // Psychol. Bull. – 1986. – Vol 99 (2). – P. 143–165.
4. Ильин Е. Эмоции и чувства / Е. Ильин. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2013. – 783 с.
5. Елфимова Н. Пути исследования мотивации когнитивной психологии: сравнительный анализ / Н. Елфимова // Вопр. психологии. – 1985.– № 5.– С. 162–168.
6. Варій М. Загальна психологія : [підр. для студ. вищ. навч. закл.] / М. Варій. – 3-тє вид. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.
7. Андрійченко Ю. Мовні засоби вираження емотивності у творчості Габріеля Гарсія Маркеса : автореф. дис. … канд. філол. наук : спец. 10.02.05 «Романські мови» / Ю. Андрійченко. – К., 2009. – 18 с.
8. Les émotions dans les interactions / [souslaredactionde C. Plantin, M. Doury, V. Traverso]. – Lyon : Presses Universitaires de Lyon, 2000. – 329 p.
9. Седых А. Языковые актуализаторы эмоции “colère” во французском языке / А. Седых // Филологические науки. Вопросы теории и практики : Научно-теоретический и прикладной журнал. – 2013. – № 3, ч. 1. – С. 161–164.
10. Синельникова И. Лексико-фразеологические средства выражения эмоциональных состояний во французском языке / И. Синельникова // Франція та Україна : наук.-практ. досвід у контексті діалогу національних культур : матеріали XI міжнар. конф. / упоряд. Л. Пономарьова. – Дніпропетровськ, 2006. – С. 83–88.
11. Гак В. Эмоции и оценки в структуре высказывания и текста / В. Гак // Вестник Московского университета. Серия 9: филология. – 1997. – № 3. – С. 87–95.
12. Озонова Л. Метафорическое представление эмоции радости во французском языке / Л. Озонова // Вестник Бурятского государственного университета. – 2013. – Вып. 11 : Романо-германская филология. – С. 40–44.
13. Кухаренко В. Интерпретация текста / В. Кухаренко. – М. : Просвещение, 1988. – 192 с.
14. Гуз О. Поняття інвективи в сучасній лінгвістиці (на матеріалі французького масс-медійного політичного дискурсу) / О. Гуз // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Філологічна. – 2013. – Вип. 37. – С. 94–97. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2013_37_32.
15. Жельвис В. Поле брани. Сквернословие как социальная проблема в языках и культурах мира / В. Жельвис. – М. : Ладомир, 2001. – 349 с.
16. Носова В. Французская инвективная лексика в прагмалингвистическом и коммуникативно-дискурсивном аспектах : автореф. дисс. … канд. филол. наук. : спец. 10. 02. 05. «Романские языки» / В. Носова. – Воронеж, 2011. – 24 с.
17. Chainas A. Pur / A. Chainas. – P. : Gallimard, 2013. – 308 p.
18. Dictionaire français [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais.
19. Гак В. Теоретическая грамматика французского языка / В. Гак. – М. : Добросвет, 2000. – 832 с.
20. Barberis J.-M. Onomatopée, interjection : un défi pour la grammaire / J.-M. Barberis // L’Information Grammaticale. – Vol. 53. – 1992. – P. 52–57. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.persee.fr/doc/igram_0222-9838_1992_num_53_1_3215.
21. Miské K. Arabe Jazz / K. Miské. – P. : Viviane Hamy, 2012. – 301 p.
22. Férey C. Zulu / C. Férey. – P. : Gallimard, 2010. – 341 p.
23. Manotti D. L’honnorable société / D. Manotti, DOA. – P. : Gallimard, 2011. – 384 p.
24. GrevisseM. Lebonusage / M. Grevisse, A. Goose [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lebonusage.com/document/p3ch6-418025.
25. Nef F. Problèmes de classification des adverbes d’un point de vue logique / F. Nef // Langue française. – 1990. – Vol. 88. – P. 51–59. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.persee.fr/doc/lfr_0023-8368_1990_num_88_1_5752.

Кравченко О. В. Лексические средства вербализации когнитивного диссонанса в современном французском детективном романе

Аннотация. В статье рассматриваются лексические средства вербализации когнитивного диссонанса в персонажной речи. Исследование выполнено на материале текстов современных французских детективных романов.

Ключевые слова: когнитивный диссонанс, лексические единицы, французский детективный роман, персонажная речь.

Kravchenko O. Lexical means of verbalization of cognitive dissonance in the modern French detective novels

Summary. The paper deals with the lexical means of verbalization of cognitive dissonance in characters’ speech. This research is based on the texts of modern French detective novels.

Key words: cognitive dissonance, lexical units, French detective novel, characters’ speech.

УДК 811.111:624

Кузнєцова І. В.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та практики перекладу
Запорізького національного технічного університету

СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ АНГЛІЙСЬКИХ ОДНОКОМПОНЕНТНИХ АРХІТЕКТУРНО-БУДІВЕЛЬНИХ ТЕРМІНІВ

Анотація. У статті проаналізовані структурні особливості англійських однокомпонентних архітектурно-будівельних термінів. Доведено, що похідні архітектурно-будівельні терміни утворюються за типовими для англійської мови словотвірними моделями: суфіксальними, префіксальними, суфіксально-префіксальними.

Ключові слова: термін, однокомпонентні терміни, морфема, словотвірна модель, суфікс, префікс. складні слова.

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що архітектурно-будівельна лексика відображає одну з найбільш древніх галузей знань, яка складає невід'ємну частину людського досвіду, вона практично не вивчалася. Найбільш відомими є роботи О.С. Гриньова, С. Єрасміара, А.Д. Овакіяна, Л.О. Симоненко, Ф.Р. Хаяліна, Л.Б. Думанської. Науковці вивчали питання, пов'язані з лексико-семантичним і структурним аналізом будівельної термінології та особливостями формування й структурою будівельної термінології російської мови, робили порівняльний аналіз англійської та російської архітектурної термінології; розглядали архітектурну метафору в мові й мовленні та лексико-семантичну характеристику будівельної термінології.

Проте, незважаючи на зазначені напрацювання в галузі термінології архітектури та будівництва, дискусійними залишаються питання складу і структури архітектурно-будівельної лексичної підсистеми.

Мета статті – вивчити специфіку та аналіз структурних особливостей англійських однокомпонентних архітектурно-будівельних термінів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, словотвір у системі кожної мови є важливим засобом її збагачення, розвитку, зв'язку з різноманітними процесами діяльності людини в суспільстві, а також засобом номінації понять. Висвітлення дериваційних процесів при вивченні різних термінологічних систем дає можливість простежити закономірності у способах творення термінів різних галузей знань, що безпосередньо пов'язані зі справою впорядкування відповідних термінологічних систем, з їх нормалізацією та подальшим збагаченням.

При розгляді дериваційних особливостей архітектурно-будівельних термінів беремо до уваги те, що їх формування проходило таким чином: а) шляхом залучення похідних слів, словосполучень; б) шляхом поповнення лексемами, що утворюються за допомогою словотворчих ресурсів англійської мови; в) шляхом морфологічної афіксації (до афіксальних відносять однослівні лексичні одиниці, основа яких містить корінь і афікси. Причому під афіксом ми будемо розуміти морфему, «що виділяється в складі словоформи, видозмінюючи значення іншої частини слова» [1, с. 61]; г) шляхом запозичення і засвоєння дериватів з інших мов.

У процесі дослідження було враховано структурно-словотворчі особливості термінів першої, другої та третьої груп, зокрема такі моменти:

англійські архітектурно-будівельні терміни реалізуються різними морфологічними категоріями (іменником: *bosquet – боскет*; прикметником: *tracery – ажурний*;. дієсловом: *span – перекривати*; прислівником: *alfresco – альфреско (техніка настінного живопису по свіжій штукатурці, те саме, що фреска)*;

термінотворчі ресурси – це передусім морфеми, основи слів, словосполучення, фонеми: *amphiprostyle – амфіпростиль; Byzantine architecture – візантійська архітектура*;

загальну класифікацію архітектурно-будівельних термінів доцільно проводити, виходячи з їх морфолого-синтаксичної структури. При цьому, як показав аналіз фактологічного матеріалу, функціонують два основних типи архітектурно-будівельних термінів: терміни-слова та терміни-словосполучення: *hedge – огорожа, landscape architecture – садово-паркове мистецтво*.

За морфемним критерієм архітектурно-будівельна терміносистема поділяється на такі групи: прості терміни (46%): *bed – фундамент,*; похідні терміни (27%): *battlement – зубчаста стіна, вежа*; складні терміни (15%): *backbone – каркас;* абревіатури (12%): *agt (agent) – реагент/засіб/домішка*.

Терміни-слова, у свою чергу, репрезентуються як кореневими, так і похідними утвореннями. Однослівні одиниці досліджуваного матеріалу можна поділити на три основні структурні типи: прості: *fret – плетінка*; афіксальні (афіксні): *modelling – ліплення, semi-column – напівколона*; складні: *shophuge – викружки*. Під простими (кореневими) словами традиційно розуміються однослівні лексичні одиниці, основа яких збігається з коренем. Серед кореневих можна виділити основні та неосновні терміни. Основні терміни з'явилися як результат семантичної деривації багатозначного лексичного знака. Терміни цього виду характеризуються широким семантичним потенціалом та узагальненим лексичним значенням: *passage – пасаж, larmier – слезник, «яструбиний дзьоб», heel – каблучок*. Для неосновних термінів характерна подальша семантична деривація термінологічного значення та перетворення їх у багатозначні терміни-слова. До них належать і однозначні слова, серед них є багато таких, що з'явилися в процесі запозичень: *want (гол.) – вант* (*гнучкий елемент конструкції (нитка) у вигляді сталевих канатів, тросів, пучків арматури або арматурних стрижнів*). Похідні терміни утворюються переважно за допомогою продуктивних словотворчих афіксів за певними моделями, які розглянемо далі.

Аналіз морфологічної структури архітектурно-будівельних термінів показав, що у складі англійської архітектурно-будівельної термінології більшість становлять іменники: *front –*

фасад; dome – купол. Це пов'язано передусім з їх номінативною функцією, функцією позначення тих чи інших предметів та явищ.

Значний інтерес становить питання словотворення в системі архітектурно-будівельних термінів-іменників, зокрема ми простежили такі способи: морфологічний, морфолого-синтаксичний (або конверсія), синтаксико-морфологічний, семантичний. Морфологічний спосіб утворення термінів полягає в з'єднуванні афіксів зі словотворчою основою. Спостереження за словотворчими особливостями архітектурно-будівельної термінологічної лексики дають можливість дійти висновку, що дериваційні процеси в термінологічній системі представлені переважно суфіксальними утвореннями. Архітектурно-будівельні терміни-іменники утворюються, як правило, за такими моделями: Модель № 1: *V + -er або V + -or* (де V – дієслівна основа): *border – бордюр, resonators – голосники*. Модель № 2: *V + -ment*: *apartments – апартаменти, ornament – архітектурний орнамент*. Модель № 3: *V + -(a)tion*: *composition – композиція, construction – конструкція*. Модель № 4: *A + -(i)ty* (де A – прикметник): *antique – antiquity – античність, plastic – plasticity – пластичність*. Модель № 5: *A + -ness*: *dark – darkness – похмурість*.

У ході дослідження ми виявили особливу продуктивність при творенні архітектурно-будівельних термінів-іменників суфіксів *-er (-or)* та *-ment* (моделі № 1 та № 2 відповідно). Ці термінологічні одиниці переважно утворюються від дієслівних основ шляхом додавання вищезазначених суфіксів. Суфіксація продуктивна при творенні іменників в англійській і українській мовах. У міру продуктивності суфіксів нами була розроблена така їх градація: *-er* (45%): *burnisher – полірувальник*; *-ing* (23%): *chocking – закупорювання*; *-(t)ion* (8%): *palification – зміцнення палями*; *-or* (6%): *constructor – будівельник / конструктор*; *-ment* (5%) – *development: поліпшення якісних характеристик будівельної споруди*; *-ant* (4%): *decolourant – знебарвлювальний засіб*; *-ture* (3%): *fixture – арматура*; *-ance* (3%): *Neo-Renaissance – неоренесанс*; *-ize* (3%): *galvanize – оцинковувати*.

У суфіксальних словах використовується 6 суфіксів : *-ment* (*abutment – торець, упор; опора, п'ята; battlement – зубчаста стіна)*, *-ing* (*beading – намисто (орнамент); bratticing – опуклий орнамент*), *-ism (brutalism – бруталізм; classicism – класицизм*), *-tion* (*crenellation – зубчаста стіна; fenestration – розподіл вікон у будинку, використання вікон з декоративною метою)*, *-al* (*traditional – традиційний; той, що передається з покоління в покоління, заснований на звичаїх), -er* (*springer – п'ятковий камінь арки або склепіння*). Суфікс *-ade* є чужорідним для англійської мови, він прийшов в англійську мову разом із запозиченим коренем у складі основи. Цей суфікс у романських мовах має збірне значення. Він увійшов частиною запозиченої основи в багатьох мовах: *arc – арк, арка; arcade – аркада*, *column – колона* тощо. Зазнавши фонетичного і морфологічного освоєння мовою перекладу, цей суфікс перестав сприйматися як структурний елемент. Сталося спрощення – явище, про яке писав В.А. Богородицький: «Спрощення – це морфологічний процес, за допомогою якого слово зі складним морфологічним складом втрачає значення окремих своїх морфологічних частин і стає простим символом цього явища» [2, с. 99–100]. При спрощенні слово втрачає здатність ділитися на морфеми. Похідна, колись розчленовувана основа перетворюється на непохідну, нерозчленовувану. Префіксальний спосіб при творенні архітектурно-будівельних термінів англійської мови також має місце. У цій системі іменникові префіксальні утворення представлені такими моделями: Модель № 1: *dis– + N:discharging arch – розвантажувальна арка*; Модель № 2: *in– + N: incrustation – інкрустація; inlay – інкрустація*.

Склад префіксів більш різноманітний: *Ante–* (*antechamber – вестибюль, передня, передпокій); Demi–* (*demi-column – напівколона); Fore–* (*forechurch – нартекс; нарфік (західний притвор в ширину церковної будівлі); Half–* (*half – timber / 1 / – дерев'яно-цегляний; half – timber / 2 / – плаха); Neo–* (*Neo-Classicism – неокласицизм); Over–* (*overdoor – десюдепорт (архітектурне оформлення простору над зовнішніми дверима; декоративне оформлення простору над зовнішніми дверима); Post–* (*post-modern – постмодерністський); Pre–* (*pre-Romanesque – дороманський стиль); Proto– (Proto-Renaissance – протоpенесанс); Pseudo–* (*pseudodypteral – псевдодиптер (тип античного храму, що має на відміну від диптера один ряд колон, навколишні стіни; при цьому колони відстоять від стіни на таку ж відстань, як у диптера, тобто на 2 інтерколумнія і нижній діаметр колони), pseudo-perypteros – лжеперипторос); Semi–* (*semi-dome – напівсклепіння).

До складних слів належать однослівні лексичні одиниці, що мають у своєму складі не менше двох кореневих морфем. Існують різні критерії розмежування складних слів і словосполучень. Вчені виділяють фонетичний критерій, згідно з яким у складного слова має бути об'єднуючий наголос, семантичний критерій, згідно з яким складне слово повинно володіти семантичної цілісністю, тобто ідіоматічністю, морфологічний критерій, згідно з яким складне слово повинно мати формальну цілісноформленість [1, с. 56].

Однак більшість учених визнає, що при оцінюванні цілісноформленості складного слова необхідно враховувати не окремі критерії, але їх сукупність. У нашій роботі для розмежування складних слів і стійких словосполучень ми дотримувалися графічного критерію оформлення слова, наприклад, складні слова мають злите написання: *spaceframe – каркас, keystone – замковий камінь, lighthouse – маякова будівля; дефісне: altar-tomb – гробниця у вигляді вівтаря, bell-tower – дзвіниця, cable-moulding – тяга-профіль, схожа на кручений канат (або мотузку, в романській архітектурі – ліпна прикраса)*. Слід зазначити, що, по-перше, деякі складні слова мають подвійне написання: злите (*skyscraper – хмарочос*) і через дефіс (*sky-scraper – хмарочос*). По-друге, деякі складні слова еквівалентні двокомпонентним словосполученнями : *watch-tower – watch tower – сторожова вежа; вишка*, тощо.

Слід ще раз відзначити той факт, що деякі запозичені афіксні і складні слова сприймаються як прості. Наприклад, запозичення з німецької: *Bauhaus – Баухауз (Вища школа будівництва й художнього конструювання в Німеччині), Jugendstil – «Югендстиль» (архітектурний стиль «модерн» на території Німеччини та Голландії)*; з давньогрецької: *cryptoporticus – криптопортик (у романській архітектурі – крита галерея або підземний коридор, освітлений зверху великими прорізами; склепінчастий коридор, що має вікна, розташований в подіумі будівлі), iconostasis – іконостас, necropolis – некрополь; кладовище; колумбарій*; з латини: *aqueduct – акведук, paternoster – патерностер (ліфт безперервної дії), орнамент з круглими узвишшями, viaduct – віадук, шляхопровід*; італійської: *belvedere – бельведер, миловида* (*оглядовий майданчик нагорі будівлі або невелика споруда на піднесеному місці, що служить для огляду*

околиць) легко розпадаються в мовах-джерелах на два слова; італійське *sopraporta – орнамент над дверима; десюдепорт (мальовниче або скульптурне панно, розташоване над дверима і пов'язане з нею спільним різьбленим або ліпним декором; дуже популярний прийом в європейському мистецтві парадних інтер'єрів XVII–XVIII століть)* відповідає англійському *overdoor – десюдепорт*. У запозичених з французької *arabesque – арабески; арабеска, moresque – мавританський, picturesque – мальовничий; яскравий, plateresque – платереск (оригінальний стиль раннього іспанського Відродження першої третини XVI століття), Romanesque – романський стиль; boiserie – дерев'яні панелі або будь-які інші різьблені дерев'яні деталі, використовувані для оброблення інтер'єрів, chinoiserie – шинуазрі (європейська імітація китайського стилю)* можна вичленувати суфікси, проте для звичайного носія мови вони будуть незрозумілі.

Висновки. Таким чином, аналіз зібраного матеріалу показує, що розподіл основних структурних типів англійських монолексемних одиниць такий: прості – 56,87% від загальної кількості термінів, афіксні – 6,36%, складні – 8,08%. Префіксальний і суфіксальний способи термінотворення в англійській, українській мовах є найважливішим компонентом процесу створення термінологічного шару. Опис похідних термінів показує, що для термінології архітектури та будівництва найбільш продуктивним способом деривації є суфіксація. Найбільш розповсюдженим є суфікс *-er*. Найчисленнішу групу серед однокомпонентних термінів архітектури та будівництва становлять іменники.

Література:

1. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка : [учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз.] / И.В. Арнольд. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Высшая школа, 1986. – 295 с.
2. Бекмуродов М.М. Лексико-семантический и структурный анализ строительной терминологии: на материале таджикского и английского языков : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / М.М. Бекмуродов. – Душанбе, 2002. – 166 с.

Кузнецова И. В. Структурный анализ английских однокомпонентных архитектурно-строительных терминов

Аннотация. В статье проанализированы структурные особенности английских однокомпонентных архитектурно-строительных терминов. Доказано, что архитектурно-строительные термины образуются по типовым для английского языка словообразовательным моделям: суффиксальным, префиксальным, суффиксально-префиксальным.

Ключевые слова: термин, однокомпонентные термины, морфема, словообразовательная модель, суффикс, префикс, сложные слова.

Kuznetsova I. The structural peculiarities of English one-component architecture and construction terms

Summary. The article analyses the structural features of English one-component architecture and construction terms. It is proved that the architecture and construction terms are formed by the models of English word-formation: suffixed, prefixed, suffix-prefixed models.

Key words: term, one-component terms, word-formation model, compound words, suffix, prefix, morpheme.

УДК 81'33:303.442.23:001.818

Кузьменко О. Ю.,
аспірант
Житомирського державного університету імені Івана Франка

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОМУНІКАТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ

Анотація. У статті аналізуються експліковані та імплікованi різновиди меліоративної і пейоративної оцінки, досліджується їх аксіологічний потенціал у розкритті образу комуніканта, описуються тактики реалізації комунікативної стратегії самопрезентації.

Ключові слова: меліоративна оцінка, пейоративна оцінка, аксіологічність, імплікована оцінка, експлікована оцінка, самопрезентація, тактика, хеджування.

Постановка проблеми. В умовах XXI століття, коли маніпулятивні можливості мас-медіа досягнули свого апогею, функції засобів масової інформації перестали зводитися лише до висвітлення подій, поступившись місцем одній із ключових функцій – функції впливу. Як наслідок, інформація, яку отримує непрямий адресат (читач, глядач, слухач), втрачає ознаки об'єктивності та набуває суб'єктивно-авторських оцінок, в яких імпліцитно чи експліцитно відображається ставлення журналіста до подій, що відбуваються.

Однак процес вербальної та / або невербальної взаємодії учасників комунікативного процесу свідчить про те, що оцінка може надаватись не виключно представником журналістської інституції, а й продуцентом з метою представлення власної особистості в ракурсі, необхідному для створення загального позитивного іміджу в очах аудиторії. Розкриття механізму самопрезентації, яка базується на аналізі та оцінці комунікантом власних дій і становитиме актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвідки, присвячені дослідженню категорії оцінки, давно потрапляли у фокус уваги мовознавців. Категорія оцінки досліджувалась з когнітивних (М.В. Ляпон, Т.В. Маркелова), прагматичних (Н.Д. Арутюнова), прагмалінгвістичних (Т.А. Космеда), функціонально-семантичних (Е.М. Вольф, Л.Н. Анипкина) та соціолінгвістичних позицій (Ю.О. Гарюнова).

Мета статті – дослідити аксіологічний потенціал комунікативної стратегії самопрезентації.

Досягненню поставленої мети слугували такі завдання: проаналізувати існуючі типи оцінок, розкрити суть поняття «самопрезентація», виокремити тактики і прийоми реалізації стратегії самопрезентації, простежити зв'язок тактик самопрезентації з маніпулятивними стратегіями впливу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінка як прагматична категорія характеризується багатогранністю прагматичних імплікацій, є соціально, темпорально, контекстно обумовленою і демонструє вплив, що здійснюється адресантом на адресата мовлення. Але головним чином її роль пов'язана з тим, «щоб співвіднести предмети та події з ідеалізованою, тобто нормативною, картиною світу» [1, с. 8]. Таким чином, оцінка виступає ще й когнітивною та мовною категорією, оскільки процес порівняння аналізованого об'єкта з нормою відбувається насамперед у свідомості суб'єкта, що оцінює, та знаходить подальше мовне вираження. Підтвердження цієї думки знаходимо у К.С. Серажим, яка вказує на «аксіологічність людської свідомості», що допомагає особистості орієнтуватися у світі суспільних цінностей [7, с. 200].

Оскільки у ході спілкування учасник мовленнєвої взаємодії бере участь у породженні текстів, він поводиться передусім як мовна особистість, що є «носієм мовної свідомості» [2, с. 7], відображеної у мовленнєвій поведінці. Мовленнєва поведінка індивіда рідко залишається нейтральною, хоч навіть нейтральну оцінку трактують як оцінку [7, с. 209]. Припускаємо, що у цьому випадку мова йде про непряму / імпліковану оцінку, вектор якої розкривається у контексті.

Підпорядковуючи власну мовленнєву діяльність принципу кооперації, мовець повинен чітко виражати свою позицію стосовно адресата. Однак відкрита демонстрація негативної оцінки співрозмовника чи власної переваги зазвичай не є характерними для дискурсу, оскільки недотримання принципів ввічливості, як правило, призводить до виникнення ситуації конфлікту. Саме тому О.М. Старикова та О.М. Ільченко обстоюють думку про переважання в дискурсі імплікованих, «дипломатичних» оцінок, що передаються інтерперсональними метадискурсивними та лексичними маркерами, апроксиматорами (кількості, якості, скромності), риторичними питаннями, порівняльними зворотами тощо [8, с. 7–10].

Жанрова специфіка мас-медійних текстів інтерв'ю з підкреслено діалогічним характером останнього уможливлює активне використання емоційно-оцінних елементів у мовленні комунікантів. Так, під час мовленнєвої взаємодії особистість здійснює «валоризацію кількісних та якісних параметрів отриманої інформації» [5, с. 169] та виражає власне ставлення до комунікативної поведінки і особистості партнера по спілкуванню. Зазначена оцінна діяльність індивіда може виступати складовою частиною меліоративних / пейоративних стратегій чи більш глибинного феномену – аксіологічної стратегії, що апелює до цінностей адресата.

Т.А. Крисанова пропонує розподілити висловлювання негативної оцінки на висловлювання з негативною оцінкою прямого адресата (з яким ведеться діалог), висловлювання з негативною оцінкою адресанта (що виступає складовою явища самопрезентації) та висловлювання з негативною оцінкою третьої особи (яка присутня або відсутня в момент ведення розмови) [6, с. 8]. На основі зазначеної типології виділяємо такі типи оцінки:

негативна / позитивна оцінка прямого адресата;
негативна / позитивна оцінка адресанта;
негативна / позитивна оцінка третьої особи.

Зауважимо, що нейтральна оцінка у вказаній класифікації відсутня з огляду на те, що найчастіше вона є імплікованою негативною чи позитивною оцінкою.

Під час аналізу прикладів газетних та телевізійних інтерв'ю було з'ясовано, що оцінка інтерв'юйованого може надаватися ним самим, що виступає частиною стратегії самопрезентації,

представлення адресата може здійснюватися виключно інтерв'юером, однак найчастіше образ інтерв'юйованого розкривається завдяки комбінуванню різних стратегій, одна з яких виступає домінуючою.

Серед умов, що забезпечують ефективність комунікації, О.А. Ковригіна називає підтримання неконфліктної атмосфери спілкування, уміння виставити себе у вигідному світлі та отримати позитивну оцінку від решти учасників комунікації [4, с. 44]. Саме реалізація цих принципів ведення розмови є запорукою успішної презентації себе індивідом.

Стратегія самопрезентації як спосіб позиціонування себе передбачає надання індивідом тієї інформації, яка націлена викликати необхідну реакцію аудиторії та створити бажане враження про особистість мовця. Ця стратегія виступає «інструментом створення необхідного враження про себе» [3, с. 4] і є найбільш характерною для інтерв'ю-портретів. Самопрезентація відрізняється від інших типів поведінки тим, що має безпосередній вплив на процес комунікації. Змальовуючи власний портрет, мовець може надавати правдиву (принаймні, на його думку) чи неправдиву інформацію, видаючи бажане за дійсне [9, с. 543–544]. Таким чином, самопрезентація тісно пов'язана з маніпуляцією, оскільки змушує партнера по спілкуванню та аудиторію повірити у представлений мовцем образ, що насправді може бути далеким від реальності.

Самопрезентація може реалізовуватися посередництвом низки тактик:

– тактики вихваляння, за якої відбувається повідомлення адресатом надлишкової інформації та порушуються максими скромності, кількості й релевантності інформації. Ілокутивною метою такої поведінки є створення позитивного іміджу в очах читацької / глядацької аудиторії. Наприклад:

Interviewer: *When did you know you wanted to be a football player?* Lockett: *My senior year in high school when I received 5 different scholarships from Division I Universities across the US.*

Interviewer: *What is your ultimate go al for the future?* Lockett: *I can't give you just one answer because I want to do a number of things. What I can say how ever is, whatever I do I am going to make sure I give my best effort, make sure it is of the up most quality and excellence, and make sure to help as many people along the way as I can* [11];

– тактики самовиправдання, завдяки якій адресат намагається реабілітуватися в очах аудиторії за власну асоціальну поведінку: *"There are people e who criticize me and that's normal because of the way I am on the pitch," he concedes. "I get angry, I get tense. My wife says that if people reach conclusions as to what I am like based on what they see from me on the pitch they would say I am a guy who is always annoyed, always in a bad mood, they'd say what must it be liked olive with me. There are two of me, two different people»*[15]. Вона може бути представлена:

прийомом зняття / перенесення відповідальності. Mario Draghi: *Last week, we had the results of the European Banking Authority (EBA) "stress tests" exercise. But ideally, the sequence ought to have been different: We should have had the EFSF in place first. This would have had certainly positive impaction sovereign bonds, and there for e a positive impact on the capital positions of the banks with sovereign bonds in their balance sheet. So the ideal sequencing would have been to have their capital is action of the banks after EFSF had been in place and had been tested* [13]. Застосування модальних дієслів «ought to» та «should» вносить елемент критики мовцем дій інших осіб, зокрема Європейської служби банківського нагляду, а наявність інтенсифікаторів типу «ideally» та «certainly» підкреслює, що інтерв'юйований усвідомлює причинно-наслідковий зв'язок між тим, що відбувається, і обставинами, що призвели до цього, та знає, як це змінити, однак, не маючи належних прав для втручання, залишається осторонь проблеми, що виникла.

прийомом пояснення власних вчинків зовнішніми факторами, що не залежать від волі мовця і є історично або суспільно обумовленими. Наприклад: a) Luis Suarez: *"There are only three million people in Uruguay but there is such hunger for glory: you'll do anything to make it, you have that extra desire to run, to suffer. I can't explain our success but I think that's a reason* [15]; b) Mario Draghi: *People have to accept that we have to and always will act in accordance with our man date and within our legal foundations* [13].

– тактики хеджування, що найчастіше простежується у застосуванні «ми-референції». Наявність інклюзивного «ми» характерна для мови політичних діячів, які намагаються таким чином ідентифікувати себе з певною політичною силою / установою та у випадку невдалої програми дій одночасно уберегтись від можливої критики на власну адресу. Ще одним поясненням використання особового «ми» вважаємо створення мовцем власного комунікативного простору з чітким розподілом на «своїх» та «чужих». Яскравим прикладом застосування тактики хеджування є інтерв'ю з президентом Європейського центрального банку Маріо Драгі*: The second line of action is a set of meaningful, significant decisions taken by the ECB last week. We cut them an interest rate by 25 basis points. We announced two long-term refinance in go operations, which for the first time will as three years. We halved the minimum reserve ratio from 2 per cent to 1 percent. We broadened collateral eligibility rules. Finally, the ECB governing council agreed that the ECB (European Central Bank) would act as an agent for the European Financial Stability Facility (EFSF)* [13].

– тактики позитивного оцінювання себе третьою особою, за допомогою якої мовець намагається зняти з висловлювання ярлик суб'єктивності: *He said that I'm a great player and that I should just worry about playing* [15];

– тактики апелювання до емоцій, що має на меті розчулити співрозмовника та аудиторію образом жертви, яка не заслуговує на подібне ставлення. Наприклад: *1) People say to me: "How can you run so much, how can you suffer so much, how can a defeat hurt you so much?" Because there is so much effort and sacrifice behind it. 2) "They punished me, I shut up and I forget it, I want to leave it now", he says. "It's in the past. I'd prefer not to keep talking about it, otherwise it will never end».* [15];

– тактики життєвих / сімейних цінностей, що полягає в окресленні власної життєвої позиції та кола цінностей, якими живе мовець та / або його родина, і намаганні захистити родинні інтереси. Наприклад: Beckham: *We're happy here [in the US] at the moment. The boys are so happy and it's the most important thing to us. And as long as the kids are happy, we're happy* [17];

– тактики применшення чи заперечення власних достоїнств. Однак ілокутивною метою такого висловлювання насправді є бажання сподобатися іншим завдяки створенню образу скромної особистості. Interviewer: *You seem surprisingly well adjusted.* Sophie Crumb: *No, no, no. That's just a front* [10];

– тактики самоіронії / самокритики, що може виступати однією зі складових самореклами. Наприклад: *1) I'm doing "I'm Sorry I Haven't A Clue" [show] at the same time as my own tour,*

so it's a bit hectic at the moment – at least it is for someone as lazy as me [14]; 2) *When I ask bassist Chris Wolstenholme if he's ever thought, in the studio, that a Muse song was too ridiculous he replies, half-jokingly: «Probably every song we've ever done [is]. You can go on writing traditional pop-rock songs and get stale or try something new. There are risks either way»* [16];

– тактики сповіді, в ході застосування якої мовець докоряє собі за допущені за життя помилки і зупиняється на моментах, що допомогли йому виправитися і стати на правильний шлях: *Everything I should have dealt with in the previous 10 years suddenly hit me in the face. There are something's I regret. There are probably moments I should have enjoyed more than I did and that's a bit up setting. With the mess I was in you don't feel any intense emotion anymore. You're just subdued all the time. But the upside of that is I'm enjoying it now. I threw myself into music in a way I hadn't done for 10 years. It sounds corny but it was the only thing that made me feel peaceful* [16]. Особливістю застосування цієї тактики є створення атмосфери щирості та довіри до мовця;

– тактики ухиляння від відповіді, яка може скомпрометувати інтервюйованого чи осіб, яких стосується дана розмова: Deborah: *As the nation's chief heal the ducat or, have you ordered President Obama to quit smoking?* Regina: *I cannot order the president* [12];

Висновки. Аналіз представлених фрагментів доводить, що техніки і тактики самопрезентації експліковано та / або імпліковано направлені на представлення себе у вигідному світлі, на ідентифікацію власної особистості у ракурсі позитивної оцінки, і, як наслідок, характеризуються високим ступенем суб'єктивізму та мають маніпулятивну природу. Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо в аналізі потенціалу пейоративної / меліоративної оцінки з метою репрезентації адресантом образу адресата.

Література:

1. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт / Н.Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1988. – 341 с.
2. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
3. Ковригина Е.А. Коммуникативная стратегия самопрезентации в дискурсе интернет-интервью : автореф. дисс. … канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Е.А. Ковригина. – Кемерово, 2010. – 24с.
4. Ковригина Е. А. Реализации стратегии самопрезентации интервьюируемым (на материале американского интернет-интервью) / Е.А Ковригина // Вестник Бурятского Госуниверситета, 2009. – Вып. 11. – С. 43–46.
5. Крижановська М.В. Кооперативні аксіологічні стратегії та тактики у дискурсі ток-шоу італійського телебачення / М.В.Крижановська // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : збірник наукових праць / відп. ред.: Н.М. Корбозерова; Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка . – Вип.13. – К. : Логос, 2008. – С. 168–174.
6. Крисанова Т.А. Висловлювання з негативною оцінкою адресата в сучасній англійській мові (комунікативно-прагматичний аспект) : автореф. дис. … канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Т.А. Крисанова. – К., 1999. – 20 с.
7. Серажим К.С. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність (на матеріалах сучасної газетної публіцистики) : [монографія] / К.С.Серажим . – К. : Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2002. – 392 с.
8. Старикова О.М. Етикетні функції імпліцитної оцінки в англомовному науковому дискурсі / О.М. Старикова, О.М. Ільченко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія іноземна філологія. – 2001. – Вип. 31. – С.7–10.
9. Schlenker B. Self-presentation / B. Schlenker // Hand book of Self and Identity / by M. Learyetal. – 2003. – P. 542–571.
10. A Life in Pictures. Questions for Sophie Crumb [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nytimes.com/2010/11/07/magazine/07FOB-Q4-t.html?ref=questionsfor.
11. Daily Star interviews Bret Lockett [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.BretLockett.com.
12. Doctor's Orders. Questions for Regina Benjamin [Електроннийресурс]. – Режим доступу : http://www.nytimes.com/2011/01/09/magazine/09FOB-Q4-t.html?ref=questionsfor&_r=0.
13. FT interview transcript: Mario Draghi [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ft.com/intl/cms/s/0/25d553ec-2972-11e1-a066-00144feabdc0.html#axzz288DAY6mE.
14. Jeremy Hardy interview [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.britishpapers.co.uk/england-sw/western-daily-press.
15. Luis Suárez interview: "There are two of me, two different people" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.theguardian.com/football/2012/aug/24/luis-suarez-liverpool.
16. Muse: «We like pushing it as far as we can» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.theguardian.com/music/2012/sep/30/muse-2nd-law-tour-interview.
17. My boys laugh at me and say «Daddy, you're so English» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.thesun.co.uk/sol/homepage.

Кузьменко О. Ю. Аксиологический потенциал коммуникативной стратегии самопрезентации

Аннотация. В статье анализируются эксплицированные и имплицированные разновидности мелиоративной и пейоративной оценки, исследуется их аксиологический потенциал в раскрытии образа коммуниканта, описываются тактики реализации коммуникативной стратегии самопрезентации.

Ключевые слова: мелиоративная оценка, пейоративная оценка, аксиологичность, имплицированная оценка, эксплицированная оценка, самопрезентация, тактика, хеджирование.

Kuzmenko O. Axiological potential of the communicative strategy of self-presentation

Summary. The task of the article is to analyze explicit and implicit types of ameliorative and pejorative evaluation, to investigate their axiological potential in revealing the image of the communicant, to describe tactics of realization of the communicative strategy of self-presentation.

Key words: ameliorative evaluation, pejorative evaluation, axiologiness, explicit evaluation, implicit evaluation, self-presentation, tactics, hedging.

УДК 811.134.2'373(045)

Кульбіда Д. П.,
аспірант
Київського національного лінгвістичного університету

ТЕМАТИЧНІ АРЕАЛИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АНГЛІЦИЗМІВ У СУЧАСНОМУ ІСПАНСЬКОМУ ТУРИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У статті досліджуються лексико-тематичні групи англіцизмів за сферами їх використання в туристичному дискурсі Іспанії. Аналізуються результати кількісної характеристики різних категорій англіцизмів, представлених у сучасних іспанських журналах про подорожі, та виявляються головні сучасні тенденції розвитку міжнародного та національного туризму Іспанії.

Ключові слова: англіцизм, лексико-тематична група, туристичний дискурс, туристична періодика.

Постановка проблеми. Згідно з даними Всесвітньої туристичної організації станом на 2014 рік Іспанію визнано провідною країною за прибутками від міжнародного туризму (перше місце в Європі та друге в світі) [1]. Два роки поспіль (2014–2015 роки) Великобританія є головним постачальником туристів на терени Іберійського півострова [2]. Особисті мовні та культурні контакти лише додають масовості процесу лексичних запозичень, що характеризується загалом одностороннім рухом: з англійської мови в іспанську. Міжнародний туризм Іспанії у порівнянні з 27 іншими країнами ЄС є малорозвиненим, однак показники внутрішнього туризму тут одні з найвищих в Європі [3]. Можливо, вони й сприяють тому, що туристичний дискурс, представлений журналами про подорожі, активно розвивається вже понад 20 років й нараховує не один десяток друкованої та електронної періодики: *Aire Libre, Altaïr, GEO, Grandes Espacios, Lonely Planet, National Geographic España, Rutasdel Mundo, Condé Nast Traveler, Viajar, Viajes National Geographic, Viaje Jet, Viajesalpasado, EspírituViajero, Otros Destinos, Revista Ibérica, Expreso*. Актуальність вибору теми обумовлена зростаючим інтересом у сучасній лінгвістиці до дискурсивних аспектів прояву мови [4; 5; 6], а також тим, що Іспанія займає передові позиції на міжнародній арені за кількістю туристів, сприяючи цим інтенсивному проникненню англомовної лексики в різні сфери життя суспільства.

Мета статті – здійснити лексико-семантичне групування досліджуваних англіцизмів на сторінках іспанської туристичної періодики. Мета вимагає встановити кількісні співвідношення між функціональними групами запозичень та їх причини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні питання лексико-семантичних сфер функціонування англіцизмів у мові-рецепторі посідає чільне місце в теорії запозичень. Сучасний етап розвитку мови, зокрема іспанської, характеризується поповненням лексичного вокабуляру за рахунок чужорідних слів, які проникають у різні сфери життєдіяльності суспільства. Насиченість англіцизмами певних тематичних груп говорить про те, що країна, яка їх приймає, поступається у розвитку в певних сферах англомовним країнам. Також це означає, що ці сфери вирізняються найбільшим інтенсивним розвитком з-поміж інших в межах своєї країни.

Функціональний розподіл запозичених лексичних елементів за сферами їх використання вже давно викликає інтерес як у вітчизняних, так і в зарубіжних науковців, проте досі залишається суб'єктивним через недостатньо окреслені критерії щодо їх розподілу [7; 8, с. 79–83; 9; 10]. Зауважуємо, що, оскільки подібні наукові розвідки ведуться в різних аспектах, отримані результати за тематичною лексичною диференціацією не можуть відображати сучасну мовну ситуацію загалом.

Чотири з досліджуваних нами туристичних журналів (*National Geographic (España), Viajes National Geographic, Condé Nast Traveler, Lonely Planet*) є науково-популярними часописами з міжнародним іменем та головними офісами в англомовних країнах. Національні видання отримують інформаційні повідомлення англійською мовою, більш того, вони публікують перекладені матеріали з тієї ж самої мови, що обов'язково відображається на специфіці мовного оформлення журнальних статей – уживання значної кількості англомовних слів, словосполучень і навіть речень. Стверджуємо, що використання репрезентативної вибірки в ході наукової розвідки корпусу англіцизмів в туристичній пресі Іспанії є доречним, оскільки вона відображає всю генеральну сукупність досліджуваного матеріалу, а не її частину. Зважаючи на те, що запозичене англомовне речення фігурує в іспанському рекламному та репортажному тексті з меншою частотністю (3%) у порівнянні зі словами (72%) та словосполученнями (25%) і виступає як оказіоналізм, вважаємо неможливим та недоцільним відносити його до певних тематичних ареалів розповсюдження англіцизмів.

Проаналізувавши 26 випусків іспанських туристичних журналів за 2013–2016 роки *(Altaïr, Altitud, Desnivel, GEO, Hosteltur, Lonely Planet, National Geographic España, Rutasdel Mundo, Condé Nast Traveler, Viajar, Viajes National Geographic)* на предмет функціонального розподілу досліджуваного корпусу англіцизмів за сферами їх використання, вважаємо слушним виокремити 10 лексико-тематичних груп англомовних запозичень, що відносяться до певних сфер життя іспанців.

1. Місця відпочинку та розваги (lugares de ocio y pasatiempo). Вказана туристична сфера виявилася найбагатшою на англомовні запозичення (28,54%) із 1815 запозичень. До неї увійшли будинки для короткочасного проживання туристів, різновиди оздоровчих центрів, види обслуговування приїжджих, рекреаційні заняття та інша тематична лексика: *resort* (m), *lodge* (m), *bungalow* (m), *love hotel* (m), *penthouse* (m), *B&B* (m), *rascacielo* (m), *inn* (m), *lobby* (m), *hall* (m), lazona *chill out* (adj), *amenities* (pl., m), *home cinema* (m), *control remote* (m), *aire acondicionado* (m), *cama de reyes* (f), *puf* (m), *rest camp* (m), *váter* (m), uncentro *well ness* (adj.), *parking* (m), *check-in* (m), *booking* (m), *room service* (m), *renting* (m), *leasing* (m), *special tour* (m), *catering* (m), *last room availability*, *full service* (m), *safari* (m), *trekking* (m), *free ride* (m), *mushing* (m), *heliesquí* (m), *nórdic walking* (m), *fitness* (m), *car club* (m), *snow park* (m), *kid's club* (m), *night club* (m), *sky bar* (m), *mall* (m), *duty-free* (m), *shopping* (m), *entertainment* (m), *leasure* (m), *quad* (m), *tour* (m), *bumerán* (m), *coffee shop* (m),

yachtclub (m), *club* (m), *clubber* (m), *streeptease* (m) тощо. Найуживанішою граматичною категорією в туристичному дискурсі є іменник. Англіцизми-прикметники трапляються рідко: lowcost (adj.) – дешевий, бюджетний: *Tirado se refiere a que cada vez más hoteles de la isla ofrecen un régimen low cost de pensión completa donde "apenas hay controles de calidad"* (Hosteltur № 231, 38). Snokeling (m) – вид плавання над поверхнею води з маскою, дихальною трубкою і ластами; популярна розвага особливо в тропічних широтах: *Se encuentran diseñadas otras opcionales en catamarán y yates que incluyen secciones de* snokeling, *recorrido por el litoral y visitas a lugares históricos, todos acompañados de bar abierto y almuerzo* (Hosteltur № 231, 75). Вкотре зустрічаємо англіцизм з порушенням правил орфографії: англ. *snorkeling*. У цьому випадку англійська виступає мовою-посередницею у процесі запозичення (*snokeling* (ісп.) ← *snorkeling* (англ.) ← *schnorchel* (нім.). Запозичена лексема з американського варіанта англійської мови (*snorkeling* (AmE) – *snorkelling* (BrE) ще не занесена до іспанських лексикографічних праць, що зумовлює появу її дублетів: *snórquel* (m) – фонетично й графічно асимільований англіцизм.

2. Харчування (alimentación).Гастрономічна сфера життя іспанського соціуму складає 20,39% досліджуваного корпусу англомовної лексики. Вона охоплює не лише продукти, страви, спеції й напої, а й предмети та установки для приготування їжі, заклади харчування й будь-які інші назви, терміни й поняття, що пов'язані з цією темою: *fish and chips* (m), *roastbeef* (m), *bacon* (m), *black pudding (pudín)* (m), *hot-dog* (m), *snack* (m), *sándwich* (m), *hamburguesa* (f), *dónut* (m), *curry* (m), *Dry Martini* (m), *cóctel* (m), *mixer* (de schweppes) (m), *grill* (m), *coctelería* (f), *Starbucks* (m), *pub* (m), *snackbar* (m), *toddyshop* (m), *Food Hall* (m), *brunch* (m), *smoothy* (m), *foodie* (m) тощо. Одні англіцизми з цієї сфери вже зафіксовані іспанськими лексикографічними джерелами [11; 12]: gintónic (m) – коктейль, що містить джин та тонік, з додаванням лайма чи лимона і льоду: *Comienza la temporada de terrazas y con ella la ardua decisión de cómo tomar el mejor gintónic* (CN Traveler № 73, 22); whisky (m) – національний алкогольний напій Шотландії та Ірландії: *Bob Dalgarno ha creado "The 1824 Series", un whisky de autor que da mucha importancia al color y a la intensidad del licor* (Viajes Nat Geo № 165, 97). Інші ще не увійшли до словникового фонду іспанської мови: cornedbeef (m) – м'ясний продукт, отриманий шляхом тривалого витримування м'яса (яловичини) в кухонній солі: *Hohmannsaltea cornedbeef* (GEO № 321, 63); slowfood (m) – здорова й смачна їжа, на противагу фаст-фуду, що отримала свою назву від однойменного еко-гастрономічного руху в Італії (1986 рік): *Quizás sin saberlo, David es un fenicio que vuelve a su tierra y en ella investiga la cocina kilómetro cero – nada se trae desde más de cien kilómetros a la redonda –, el slow food de alta gama, los cócteles hechos con productos naturales, la playa amplia pegada al restaurante con una carta propia* (CN Traveler № 73, 37). Маловживаність вищенаведених англіцизмів та їх складна лексична структура є тією перепоною, що гальмує їх повне засвоєння іспанською мовою. Окрім цього, якщо англомовне запозичення є порівняно новим поняттям, що викликає труднощі у правильності перекладу, його значення обов'язково пояснюється іспанською мовою: space cookie (m) – випічка з марихуаною: *Por eso ha dejado de fumar porros, solo de vez en cuando se permite un space cookie o galleta preparada con mantequilla de marihuana* (GEO № 324, 50). Зустрічаємо випадки, коли іноземні слова запозичуються з орфографічними помилками (очевидно, через необачність журналістів): after hour (m) замість after hours – після закриття, закінчення роботи (зазвичай бару): *Rincones que un día fueron bellísimos y han sucumbido al after hour más chabacano* (CN Traveler № 87, 12).

3. Спорт (deporte). Активний туризм в останні роки набуває все більшої популярності в Європі, про що свідчить помітний рівень англінізації (16,20%) спортивної лексики. Окрім різноманітних видів спорту *(beach volleyball* (*vóley-playa* (f)) (m), *golf* (m), *pitch and putt* (m), *(wind)surf* (m), *coastering* (m), *freestyle* (m), *kayaking* (m), *kite surf* (m), *béisbol* (m), *hockey* (m), *karting* (m), *rugby* (m), *ping-pong* (m), *paintball* (m)), до цієї групи відносимо людей, які мають пряме чи непряме відношення до спорту (*boxeador* (m), *player* (m), *fan* (m. yf.)). Зауважимо, що англіцизм *paddle boarding* (m) є неповним, частковим запозиченням від *stand up paddle boarding (surfing)* (серфінг з веслом – новий вид водного спорту, який можна практикувати без вітру та хвиль). А слово *wakeboard* (m), яким автори туристичних статей позначають вид спорту (насправді, *wakeboarding* (m)), відносить лише до дошки для катання за катером. За аналогією іспанська мова запозичує й англіцизм *snowboard* (m): *Hay un servicio de alquiler de esquíes, escuela de esquí y snowboard y cinco kilómetros de pista de esquí de fondo* (GEO № 336, 40).

4. Наука і передові технології (cienciayavancestécnicos) (10,8%): *iPhone* (m), *iPad* (m), *iPod* (m), *roaming* (m), *load* (v), *vídeo* (m), *playstation* (f), *diseñodeinteracción* (m), *interface* (f), *Big Data* (m), *sistema NFC* (m), *sistemade Paytouch* (m), *chip* (m), *robot* (m), *Space-Shuttle Challenger* (m), *boom del fracking* (m). Big bang (m) (з англ. *the Big Bang theory*) – фізико-космологічна теорія про ранню стадію еволюції Всесвіту: *Cuando reúnen las 324 fotografías tomadas por el telescopio para obtener una imagen global es como si estuvieran asomándose al origen del tiempo: allí donde antes había vacío ahora brillan miles de galaxias, algunas de ellas a más de 13.000 millones de años luz de distancia, embajadoras de un tiempo en el que se formaron los primeros sistemas estelares tras el big bang* (GEO № 336, 93).Туристичний дискурс одним із перших висвітлює новинки техніки: scootersubmarina від англ. *scootersubmarine* – підводний скутер: *Desde paseos por campos de orquídeas salvajes y helechos a inmersiones en scooters submarinas, pasando por visitas a museos de artesanía, mercados tradicionale sy lugares sagrados maoríes* (Viajes Nat Geo № 167, 91). Здебільшого надходження англіцизмів в іспанську мову з цієї сфери відбувається за рахунок рекламних текстів у туристичній періодиці. Орієнтуючись на міжнародний ринок збуту, навіть тим винаходам, які з'являються на території Іспанії, дають англомовні найменування. Наприклад, *turbidog* – портативний пилосос для прибирання собачих екскрементів: *Turbidog permite recoger excrementos caninos evitando el contacto. Los filtros donde se depositan son 100% reciclables* (GEO № 336, 105).

5. Мода і краса (moda y belleza). В опрацьованому масиві знайдено 105 англомовних слів та словосполучень на позначення цієї теми, що складає 5,79% від загальної кількості досліджуваних запозичень. До цієї категорії належать предмети одягу, взуття, аксесуари, засоби по догляду за тілом, оціночна лексика за темою, а також все те, що стосується модельного бізнесу: *pijama* (m), *shorts* (m), *pareo* (m), *jumpsuit* (m) ,*botasdecowboy* (adj), *shoppingbag* (m), *doublebag* (m), *crema depeeling* (m), *desodorante* (m), *balsam after shave* (adj), *trendy* (adj), *glamurosa* (adj), *slim-tapered* (adj), *extra-slim* (adj), *cool* (adj), *sexy* (adj), *glamour* (m), *look* (m), *topmodel (supermodelo)* (m. yf.), *superestrella* (f), *SPF* (m) тощо. Під час лексичного за-

позичення інколи має місце зміна морфологічної категорії в мові-рецепторі: en color lipstick (adj) – губна помада червоного кольору (більше ніж 5 тис. років тому при виготовленні перших помад народ Месопотамії використовував червоний пігмент): *El bañador, modelo Paulina, en color lipstick, es de Charlie by Matthew Zink* (CN Traveler № 70, 81).

6. Транспорт (transporte) (5,12%). До цієї групи відносимо види транспорту, транспортне устаткування та будь-яку іншу термінологію, пов'язану з використанням транспортних засобів: *helicóptero* (m), *helipuerto* (m), *jet* (m), *jetlag* (m), *airbag* (m), *interlining* (m), *ferry* (m), *todoterreno* (m), *bulldozer* (m), *pick-up* (m), *electricvehicle* (m), *hybridauto* (m), *hybridcharge* (m), *ebike* (f), *scooter* (m), *raíle* (m), *carport* (m), *carsharing* (m). Gato de nieve (m) від англ. *snowcat* – трактор-снігохід: *Ya sea hielo, ceniza o barro, el vehículo "gato de nieve" supera cualquier terreno* (GEO № 34).

7. Економіка та бізнес (economíaynegocio). На дискурсне обслуговування цієї сфери припадає 71 англіцизм, що становить 3,91% від усього опрацьованого матеріалу: *upselling* (m), *crosselling* (m), *hub* (m), *teambuilding* (m), *ranking* (m), *business center* (m), *crowfunding* (m) ← англ. *crowdfunding*, *urban mining* (m), *Central Business District* (m), *reporting* (m), *back office* (m), *street marketing* (m). E-commerce (m) –купівля та продаж товарів і послуг через Інтернет: *Esta situación perjudica a todo el sector online en su conjunto, ya que puede deteriorar la credibilidad de las compras por internet si los casos proliferan, lo que puede dar lugar a una pérdida de confianza respecto al e-commerce* (Hosteltur № 224, 15). Startup (adj.) – нещодавно створена компанія, що будує свій бізнес у сфері IT: *El sector turístico vive una carrera tecnológica protagonizada por miles de actores, desde empresas startup a multinacionales, como nunca antes había experimentado* (Hosteltur № 231, 3).

8. Робота і професії (trabajo y profesiones) (3,58%): *turoperador* (m), *DJ* (adj; m), *personal shopper* (m. y f.), periodista *freelance* (adj), *guest relation manager* (m. y f.), *broker* (m), *initiative director* (m), *office lady* (f), *head of science* (m. y f.), *sheriff* (m. y f.), *networker* (m), *business travel* (m),*síndrome de burnout* (m). Baby concierge (m) – доглядач за дітьми: *En tu colorida villa portuguesa encontrarás una cuna de viaje, un orinal, un taburete para llegar al lavabo y un asiento adaptado al retrete; en la planta de arriba (no te olvides de pedirle al baby concierge una barrera), platos y vasos de plástico y todo lo necesario para hacer purés (aunque en el minimercado hay comida infantil orgánica Ella's Kitchen)* (CN Traveler № 73, 70). Звертаємо увагу на те, що галліцизми (*relax* (m), *bikini* (m), *kiosco (quisco)* (m), *hotel* (m), *pasaporte* (m), *batería* (f), *taller* (m), *taxi* (m), *autoestop* (m), *cadete* (m), *élite* (m), *relax* (m), *caravana* (f), *menú* (m)), які часто трапляються на сторінках іспанських туристичних видань, можна помилково сприйняти за англіцизми. Їх, як і будь-яке інше мовне запозичення, виокремлюють напівжирним шрифтом, курсивом або підкреслюють. Відповідно, проконсультувавшись зі словником, з'ясовуємо, що babyconcierge є гібридним запозиченням – англ. +франц., тому його не можна розглядати як повноцінний англіцизм.

9. Мистецтво і культура (arteycultura). Ця тематична сфера характеризується найменшою кількістю англомовних запозичень (3,14%). До цієї групи відносимо літературні й музичні жанри, кіножанри та іншу тематичну лексику: *bestseller* (m), *cómic* (m), música*country* (adj), *rap* (m), *pop* (m), *film*(m), *thriller* (m), *jamsession* (f), *festival* (m), *performance* (f).

10. Категорія «Інше» (otros) включає 2,53% англіцизмів, вилучених у ході наукової розвідки, які не увійшли до інших лексико-семантичних груп: *esnob* (m), *hombredeconfianza* (m), *boyscout* (m), *slums* (pl, m), *IT freak* (m), *businessjunkie* (m), *Mr.(mister)* (m), *no-go* area (adj), *slumlord* (m), *sir* (m), *efecto cheerleader* (m),*clan* (m), *mobbing* (m). Pink boy (m) – хлопчик, який надає перевагу дівчачим іграм та дівчачій одежі: *A los diez años, la mayoría de los pink boys (niños rosas) renuncian a su variante de género* (GEO № 324, 93).

Висновки. Однією з головних функцій туристичного дискурсу є пізнавальна функція, що сприяє розширенню культурної компетенції адресата та збагаченню його словникового запасу. Уживання англомовних лексичних запозичень, у тому числі й туристичною періодикою Іспанії, допомагає формувати образ іноземних країн. Цей вид періодичних видань орієнтований на підготовленого читача з широкою ерудицією та умінням користуватися довідниковими джерелами, тому автори досліджуваних туристичних статей не завжди роз'яснюють їх значення. Проведений лексико-семантичний та кількісний аналіз запозичених англомовних лексем вказує на головні тенденції розвитку туризму в Іспанії. Беручи до уваги категорії з найбільшою кількістю лексики англійського походження (місця відпочинку та розваги (28,54%), харчування (20,39%), спорт (16,20%)), можемо констатувати, що сучасна якість життя та зміна потреб на вимогу часу детермінує фаворитами розважальний, гастрономічний та спортивно-екстремальний види міжнародногота внутрішнього туризмуІспанії.

Мова змінюється непомітно для її носіїв, проте кожне нове покоління по-своєму реагує на міжмовну інтерференцію та культурну дифузію. Вважаємо перспективним подальше вивчення семантичних категорій англомовних запозичень в іспанському туристичному дискурсі в діахронічному аспекті (спираючись на теорію поколінь Н. Хоува і В. Штрауса) [13].

Література:

1. Panorama OMT del turismo internacional. Edición 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284416875.
2. Movimientosturísticosenfrontera(FRONTUR)[Електроннийресурс].– Режим доступу : http://www.minetur.gob.es/es-es/gabineteprensa/notasprensa/2015/Paginas/20151022-frontur-sept.aspx.
3. EurostatStatisticsExplained.Tourismstatistics[Електроннийресурс].– Режим доступу : http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/6/60/Tourism_trips_of_residents_%28aged_15_years_or_more%29%2C_2014_YB16.png.
4. Лукашенко Н.Г. Іспаномовний інтернет-дискурс: комунікативно-прагматичний та лінгвостилістичний аспекти (на матеріалі форумів з проблематики родинних стосунків) : автореф. дис. … канд. філол. наук : спец. 10.02.05 «Романські мови» / Н.Г. Лукашенко ; Київськ. нац. лінгвіст. ун-т. – К, 2006. – 20 с.
5. Пономарчук С.В. Функціонування модальних граматичних лексем в іспаномовному діловому дискурсі / С.В. Пономарчук // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : зб. наук. праць / відп. ред. Н.М. Корбозерова. – Вип. 27. – К. : Логос, 2015. – С. 318–325.
6. Синицын А.В. Функционирование англоязычных заимствований-неологизмов в медийном дискурсе французского языка : дисс. … канд. филол. наук : спец. 10.02.05 «Романские языки» / А.В. Синицын. – М., 2014. – 160 с.
7. Архипенко Л.М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пре-

сі кінця XX – початку XXI ст.) : автореф. дис. … канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л.М. Архипенко. – Х., 2005. – 20 с.
8. Кузнецова Н.А. Динамика функционирования англицизмов в современном испанском языке : дисс. … канд. филол. наук : спец. 10.02.05 «Романские языки» / Н.А. Кузнецова. – М., 2012. – 197 с.
9. Лелека Т.О. Особливості англо-американських запозичень в українській і російській мовах початку XXI ст. на тлі процесу контактування мов (на матеріалі словників та мови ЗМІ) : дис. … канд. філол. наук : 10.02.15 «Загальне мовознавство» / Т.О. Лелека. – Кіровоград, 2010. – 276 с.
10. Alfaro R.J. El anglicismo en el español contemporáneo / R.J. Alfaro // Thesaurus. – Bogotá : elInstitutoCaro y Cuervo. – 1948. – № 4. – P. 118–128.
11. Diccionario de la lengua española / Real Academia Española. – Madrid : Planeta Publishing Corporation. – 2014. – 2432 p. – [Електронний ресурс] Режим доступу : http://dle.rae.es.
12. Diccionario de uso del español de América y España / Vox. –Barcelona : Spes editorial, 2003. – 2022 c. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.twirpx.com/file/843436.
13. Howe N. The next 20 years: how customer and workforce attitudes will evolve / N. Howe, W. Strauss [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://hbr.org/2007/07/the-next-20-years-how-customer-and-workforce-attitudes-will-evolve.

Кульбида Д. П. Тематические ареалы функционирования англицизмов в современном испанском туристическом дискурсе

Аннотация. В статье исследуются лексико-тематические группы англицизмов по сферам их использования в туристическом дискурсе Испании. Анализируются результаты количественной характеристики различных категорий англицизмов, представленных в современных испанских журналах о путешествиях, и выявляются основные современные тенденции развития международного и национального туризма Испании.

Ключевые слова: англицизм, лексико-тематическая группа, туристический дискурс, туристические периодические издания.

Kulbida D. Thematic areas of anglicisms in modern Spanish tourism discourse

Summary. The article deals with the investigation of the lexical-thematic groups of anglicisms in the Spanish tourism discourse. The results of the quantitative characteristics of different categories of anglicisms, presented in modern travel magazines, are analyzed. Current trends in the Spanish international and domestic tourism are revealed.

Key words: anglicism, lexical-thematic group, tourism discourse, travel magazines.

УДК 811.133.1'367+821.133.1-3.08

Мамосюк О. С.,
аспірант
Київського національного лінгвістичного університету

ОСОБЛИВОСТІ РОЗГОРТАННЯ КОГНІТИВНО-НАРАТИВНОГО СЦЕНАРІЮ «ОПОВІДЬ-ЛАБІРИНТ» (НА МАТЕРІАЛІ ПРОЗОВИХ ТВОРІВ А. РОБ-ГРІЙЄ)

Анотація. Стаття присвячена виявленню архітектоніко-композиційних й семантико-синтаксичних особливостей розгортання когнітивно-наративного сценарію «Лабіринт». Їх зумовленість типом оповіді та різними характеристиками тексту демонструється на матеріалі аналізу прозових творів А. Роб-Грійє.

Ключові слова: наративна структура, когнітивно-наративний сценарій.

Постановка проблеми. Протягом останніх десятиліть з'явилося багато досліджень художніх текстів у таких суміжних галузях, як лінгвістика, когнітивна лінгвістика й наратологія. Виникла окрема галузь – когнітивна наратологія, в якій здобутки когнітивної науки використовуються для аналізу художніх наративів. У рамках когнітивної наратології процес інтерпретації літературного твору відбувається з посиланням на загальні лінгвістичні та когнітивні принципи. Відтак, когнітивна наратологія поєднує в собі детальний лінгвістичний аналіз художніх текстів із розглядом когнітивних структур і процесів, що лежать в основі творення, сприйняття та інтерпретації останніх. Наративну структуру літературного твору, наративні коди, наративні моделі й наративні сценарії художніх текстів вивчали А.В. Корольова, І.А. Бехта, М.П. Ткачук та інші.

Відтак, дослідження когнітивно-наративних сценаріїв, особливості їхнього розгортання й кореляції у наративній структурі художнього тексту періоду Нового роману є актуальним.

Мета статті – виявити архітектоніко-композиційні та семантико-синтаксичні особливості розгортання когнітивно-наративного сценарію «Лабіринт» на матеріалі прозових творів французького письменника періоду Нового роману А. Роб-Грійє.

Об'єктом дослідження постає наративна структура прозових творів французького автора-новороманіста. Предметом дослідження є когнітивно-наративний сценарій «Оповідь-Лабіринт».

Виклад основного матеріалу дослідження. Художня література періоду Нового роману характеризується експериментуванням як на рівні компонування подій (фрагментарність сюжету, композиційна деструкція), так і на рівні комунікації між оповідною інстанцією й адресатом [3, с. 104]. Відповідно, лінгвістичні концепції розширюють можливості аналізу художніх текстів, враховуючи різні аспекти дослідження тексту: як процесу розуміння (герменевтика), як структури (структуралізм), як знакової системи (семіотика).

У розмаїтті теоретичних напрямів помітним стає зацікавлення дослідників когнітивною наратологією та когнітивно-наративним аналізом художніх творів, що певним чином можемо пояснити не лише прагненням поглибити осягнення концептуального наповнення останніх, а й усвідомленням того, що художні наративи є способом осмислення дій людини, вони наявні не лише в прозових творах, але й у науковому дискурсі. Відтак, актуальними є пошуки в царині дослідження наративної структури художніх текстів. Когнітивно-наративний сценарій пов'язується з образом оповідача як організатора оповіді, який або є частиною романного світу, або ж намагається відсторонитися від нього, демонструючи об'єктивне зображення дійсності, а також зі взаємозв'язками між автором й оповідачем, оповідачем й персонажами в художньому наративі.

З метою з'ясування проблеми способів опису і презентації подій у прозових творах ми послуговуємося терміном наративна структура художнього тексту, що конституюється когнітивно-наративними конструктами й відбувається за певним наративним сценарієм у прозі письменника-новороманіста А. Роб-Грійє.

Йдеться про реалізацію різних типів оповіді, що формують останню послідовно чи непослідовно, зв'язно чи незв'язно, хронологічно чи ахронологічно або відзначаються розрізненою єдністю множинних смислових одиниць і становлять окремі способи і типи функціонування в аспекті діалогу оповідача з читачем, тобто утворюються дискурсом оповідної інстанції.

Когнітивно-наративний сценарій «Лабіринт» твориться через дискурс оповідача. Художні наративи новороманіста часто базуються на рухові, тобто характеризуються відмовою від лінійної версії конструювання тексту, всі події сприймаються читачем як можливі, з процесу їхньої комунікації він обиратиме власний варіант. Довільне розташування елементів у нонселективній конструкції фрагментів, цитат, уривків тощо стає наслідком монтажної техніки автора. Цілісне сприйняття у такому тексті досягається завдяки «масці автора» [1, с. 212] – структурно витвореного принципу оповідної манери, що виявляється на рівні організатора наративного хаосу, розрізненого дискурсу. Своєрідність такого когнітивно-наративного сценарію полягає у виявленні читачем асоціативних, смислових зв'язків у фрагментарно парцельованому тексті, оскільки звичні принципи організації (на рівні подій і оповіді) втрачені.

У творчості А. Роб-Грійє когнітивно-наративна сценографія [2, с. 127] набирає складнішої форми, представляючи оповідь в оповіді, сформовану у вигляді лабіринту або подвійного кола. Ознакою таких текстів є відкрита кінцівка / нонфінальність і відкритість кожного речення, фрагмента для багатоаспектного прочитання адресатом. Оповідач у такому творі «підглядає» крізь одне з численних «вікон» за тим, що відбувається з актантами у дієгезисі. Відкритість на подієвому / оповідному рівнях має вплив на адресата. Отже, тривалий теперішній час, незавершені події – умови існування такого типу когнітивно-наративного сценарію із незакінченою історією, в якій відсутній сюжетний елемент (розв'язка), адже подія відкриває альтерна-

тивну можливість, а мінімальні оповідні одиниці тримають у напруженні адресата.

Такий когнітивно-наративний сценарій властивий романам А. Роб-Грійє "Le Voyeur", "La Reprise". Відтак, у романі А. Роб-Грійє "La Reprise" оповідь вибудовується за допомогою займенника першої особи однини. *je*, де оповідна інстанція обмежується певною наративною рамкою, оскільки оповідач подає оповідь суб'єктивно, крізь призму свого ставлення до інших актантів художнього твору, у ракурсі свого сприйняття подій.

У романі "La Reprise" гомодієгетичний оповідач веде оповідь від першої особи однини в теперішньому часі Présent, пізніше оповідна інстанція вводиться не лише особовим займенником першої особи однини. *je*, а й займенником першої особи множини *nous* і займенником третьої особи однини *on: "Je me suis alors souvenu de la fausse moustache que j'avais adoptée pour cette mission"*[4, p. 15]; *"Des panneaux en gros caractères gothiques,noir sur blanc, indiquaient en tout cas clairement que nous arrivions à Bitterfeld"* [4, p. 31]; *"On y rencontre encore de si vastes zones sans une quelconque amorce de reconstruction"* [4, p. 10].

Експліцитними маркерами того, що йдеться про гомодієгетичного оповідача, який структурує оповідь, виступає займенник *je* й дієслова у першій особі однини *je me suis alors souvenu, j'avais adoptée.*

Свідченням того, що оповідач є за межами дієгезису, тобто не виступає безпосереднім учасником або свідком подій, про які йдеться, є різний часопростір з актантом. У романі оповідач не ідентифікується і в самій оповіді, «тут і зараз» представляє те, що було «там і колись», а саме в Берліні, в листопаді 1949 року. Можемо стверджувати, що саме в цій ситуації оповідач наближається до мовної особистості автора художнього твору.

У другому розділі роману з'являється друга лінія оповіді, яка вводиться особовим займенником третьої особи однини *il* у теперішньому часі (Présent). Згодом, не лише Présent, а й Passé Composé, Plus-que-parfait й Imparfait вибудовують темпоральну структуру другої лінії оповіді.

На функціональному рівні оповідна інстанція у другій лінії не виконує свого навантаження, оскільки не провадить оповідь. Створюється враження, ніби оповідь ведеться сама собою, вона жодним чином не пов'язана з оповідачем. Ефект відсутності концентрації часу досягається за допомогою уживання Imparfait: *"J'avais de nouveau, aujourd'hui, usé de cette lâche ressource, la fuite. Mais j'étais remonté aussitôt dans le train maudit, peuplé de ressouvenirs et de spectres, où les passagers dans leur ensemble ne paraissaient là que pour me détruire"* [4, p. 26].

Для останньої характерне також вживання безособових та бездієслівних конструкцій: *"Et personne n'apparaît, sur toute la longueur de la rue"* [4, p. 63].

Гра контрастів на рівні актантів і предметів підкреслює тему подвійності оповідача зокрема й роману в цілому.

Відзначимо, що для наративної манери А. Роб-Грійє досить важливими є хроно– й топографічні маркери, які надають оповіді якомога більше достовірності й постають додатковими елементами наративізації висловлення. Відтак, не менш заплутані і лабіринти, в яких блукає актант роману "Le Voyeur" Матіас. Його замкнений маршрут являє собою вісімку – «подвійне коло», своєрідну «стрічку Мебіуса». Кожен раз, коли Матіас виявляється на перехресті, перед ним наче виникає вибір, але куди б він не пішов, його всюди очікує одне і те ж. Він запізнюється на свій пароплав і пастка лабіринту закривається, час ніби зупиняється. Більше йому не потрібно дивитися на годинник: *"Nous sommes tous enfermés ici avec elle, n'est-ce pas ? Nous sommes poussés le long d'un étroit et obscur couloir sans issue, nous allons piétiner sans fin, enfermés avec elle dans ce labyrinthe sombre et clos, tournant en rond"* [5, p. 107].

Незважаючи на наявність у тексті низки дієслів руху, пов'язаних з описом персонажа, та значущість образу перехрестя як орієнтиру цього руху, ефекту динаміки в романі не виникає. Навпаки, через статичність опису посилюється відчуття інерції, застиглості ілюзорно динамічного буття. В результаті цього у межах текстового світу роману формується ємний візуальний образ подвійного кола із вписаними в нього множинними колами, що поступово зменшуються – образ, який унаочнює ключову для аналізованого роману ідею вічного протиріччя між сталою заданістю буття і його непередбачуваною мінливістю.

Відтак, незважаючи на постійні часові коливання, створюється відчуття, що час у романі плине дуже повільно. Нав'язливе повторення одних і тих же дій, повернення до одних і тих же деталей можуть здатися монотонними, проте з кожним новим витком лабіринту з'являються якісь нові подробиці, інші ж, навпаки, зникають. Щось невловимо змінюється, кола лабіринту звужуються, ми поступово наближаємося до ядра розгадки. Хоча відповідно до парадоксальної логіки автора розгадка у романі прирівнюється до самої загадки.

Всі прагнення Матіаса полягають лише в тому, щоб заповнити тривожний пробіл в розпорядку дня між пів на дванадцяту та пів на першу дня: саме у той час, коли було скоєно вбивство Жаклін Ледюк. Пропущена сторінка (в оригіналі видання це сторінка 88), де міг би бути опис передбачуваного вбивства, звісно, наводить на думку про те, що автор спеціально збиває нас з пантелику й одночасно залишає в тексті вказівки на можливі виходи з лабіринту-головоломки.

На всіх рівнях роману А. Роб-Грійє візуалізуються порожнечі й ніші, виїмки та заглиблення. Навіть назву роману "Le Voyeur" можна трактувати як скорочення від *voyageur* – «мандрівник». Оповідач знайомить нас із виразною «зовнішністю» зображуваного архітектурного простору міста. Безлюдні вулиці, покинуті будинки, незайняті руки, порожні склянки, вибоїни на дорозі або навстіж розчинені двері – це текстуальний світ, що вимагає заповнення. Хворобливе відчуття відсутності чогось, якогось елемента, предмета, речі змушує шукати його в інших місцях лабіринту. Нескінченне перетікання, що нагадує припливи і відпливи моря, хвилеподібні обриси горбистої місцевості відміряють ритм часу й вічного повернення в лабіринт.

А. Роб-Грійє пропонує нам певну гру – вербальними засобами передає візуальні образи, котрі читач у своїй уяві мимоволі знову піддає візуальній репрезентації. Також у романі значну роль відіграють емоції й відчуття. Оповідач не лише сприймає архітектурний простір візуально, а й значною мірою переживає його в емоційній площині.

Отже, архітектурний простір лабіринту оповіді розгортається у декількох площинах (переважно на вмонтованому наративі), які далі розкриваються у вербалізованому зовнішньому та внутрішньому плані: емоційно-чуттєвому, й реаліс-

тично-предметному. Цікаві перетини різних площин архітектурного простору лабіринту допомагають повніше розкрити його глибинні смисли на різних наративних рівнях.

Таким чином, однією з головних наративних тактик у формуванні оповіді постає наявність таких текстових елементів художнього наративу, як часо-просторові дейктики, різночасові дієслівні форми, міркування, риторичні запитання, тобто ті мовні одиниці, в семантиці яких наявна й відчутна певна позиція оповідача як учасника або спостерігача подій, суб'єкта ментальних й емоційних станів.

У творах А. Роб-Грійє значно розширюється перелік займенників, що позначають оповідача. Крім займенника першої особи однини *je*, і займенника третьої особи однини *il*, які дають можливість оповідачеві коментувати те, що він бачить «тут і зараз», з'являються займенники другої особи множини *vous*, першої особи множини *nous*, третьої особи однини жіночого роду *elle*, третьої особи однини *on*, які допомагають вибудувати таку текстову стратегію, при якій читач переживає ті ж самі емоції, що й оповідач, оскільки останні містять сему *je*. Таким чином, оповідач веде мову від свого імені і водночас виступає в ролі читача. Однією з наративних стратегій автора є використання схеми «Я-оповідь». Відтак, особовий займенник *je* є лише однією з тактик, що надає достовірності словам оповідача і використовується не в усіх прозових творах автора. Відсутність власних назв / імен надає саме займенникам можливість виконувати роль основних засобів, які допомагають читачеві орієнтуватися в тексті.

Висновки. Підсумувавши вищевикладене, можемо засвідчити, що для цілісного художнього простору наративної структури художніх текстів А. Роб-Грійє характерна нелінійна когнітивно-наративна сценографія (коло, лабіринт), фрагментарна модель оповіді, нашарування часових площин, гра контрастів, художні деталі.

Література:

1. Французская семиотика: От структурализма к постструктурализму / под ред. Г.К. Косикова. – М. : Прогресс, 2000. – 402 с.
2. Савчук Р.И. Когнитивно-нарративная сценография французского художественного текста XVIII века / Р.И. Савчук // Путь науки: междунар. Научн. Журнал. – 2014. – № 9 (9). – Т. 1. – С. 126–129.
3. Шмид В. Нарратология / В. Шмид. – М. : Языки славянской культуры, 2003. – 312 с.
4. Robbe-Grillet A. La Reprise / A. Robbe-Grillet. – Paris : Les Editions de Minuit, 2001. – 256 p.
5. Robbe-Grillet A. Le Voyeur / A. Robbe-Grillet. – Paris : Les Editions de Minuit, 1955. – 256 p.

Мамосюк Е. С. Особенности развертывания когнитивно-нарративного сценария «Повествование-Лабиринт» (на материале прозаических произведений А. Роб-Грийе)

Аннотация. Статья посвящена выявлению архитектонико-композиционных и семантико-синтаксических особенностей развертывания когнитивно-нарративного сценария «Лабиринт». Их обусловленность типом повествования и различными характеристиками текста демонстрируется на материале анализа прозаических произведений А. Роб-Грийе.

Ключевые слова: нарративная структура, когнитивно-нарративный сценарий.

Mamosyuk O. Peculiarities of deployment cognitive-narrative scenario "Narrative-Labyrinth" (based on the prose works of A. Robbe-Grillet)

Summary. The article examines architectonics-composite and semantic-syntactic peculiarities of deployment cognitive-narrative scenario in the narrative structure of a literary text. Their dependence on narratives and different specifications of the text shown on the material of analysis of A. Robbe-Grillet's prose works.

Key words: narrative structure, cognitive-narrative script.

УДК 811.111'371

Марчишина А. А.,
кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ЛІНГВОПОЕТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ТРАНСГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В АНГЛОМОВНІЙ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІЙ ПРОЗІ

Анотація. Стаття висвітлює особливості функціонування трансгендерної ідентичності як конструкту постмодерністського художнього тексту. Визначаються моделі гендерної ідентичності, утворені співвідношенням біологічної статі та її соціокультурними проявами, вербально втілені у прозі сучасних англомовних авторів.

Ключові слова: гендерна ідентичність, трансгендерна ідентичність, модель трансгендерної ідентичності, соціальний стереотип, постмодерністський художній текст.

Постановка проблеми. Постулат про те, що постмодернізм ставить під сумнів фундаментальні підвалини людини як соціально-біологічної сутності, уже не викликає такого подиву дослідників та мислителів, як на час свого зародження. Пропонуються такі вияви ірраціональності, які вписуються в екзистенційні межі сприйнятої реальності за умови ознайомлення з асистемністю його зв'язків та дифузною за своєю структурою парадигмою цінностей.

Постмодернізм трансформує всю архітектоніку системи знання. Балансування світу між порядком і хаосом розриває межі відносно стійких систем, спричинюючи прецеденти утворення нових об'єктів і розширюючи представлення уже відомих класів. Так сталося із гендером: традиційна дуальна опозиція маскулінного-фемінного розсипалась, десипувалась, породивши нові різновиди біологічно-статевої самості.

У постмодерному суспільстві втрачають вплив соціальні інститути, що продукують звичні стереотипи, тому колись непорушна гендерна дуальність перетворюється на мозаїчну плюральність. Як зазначають У. Бек та К. Лау, пройшов час, коли плюралізм маргіналізувався, зараз він інституційно введений у норму, визнаний суспільством та законодавчо закріплений [1, с. 535].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема ідентичності уже тривалий час є об'єктом досліджень, зокрема в галузі психолінгвістики, психосемантики, культурології, лінгвокультурології, результати яких дозволяють трактувати її як лінгвокультурний когнітивно-дискурсивний феномен [2, с. 165].

Неоднозначне й багатогранне поняття ідентичності розуміється соціологами як явище, що виникає з діалектичного зв'язку індивіда й суспільства, унаслідок якого індивід займає певне місце в соціумі, регульованому правилами [3, с. 216, 281]. У психології ідентичністю вважається процес, що протікає на всіх рівнях психічної діяльності, за допомогою якого індивід оцінює себе залежно від оцінки його іншими, у прийнятній для всіх типології [4, с. 32].

У постмодерністській поетиці «зазнали кризи ідентичність і соціальні цінності індивідів» [5, с. 18], що не є зовсім непередбачуваним, зважаючи на динамічний характер такого ситуативного аспекту особистості [6, с. 135–136]. Сучасне суспільство пропонує своїм суб'єктам нескінченну різноманітність поведінкових моделей і стратегій, серед яких суб'єкт має знайти своє місце. Тому, на думку О.П. Матузкової, основною відмінною рисою ідентичності сучасної людини є множинність [2, с. 93], яка є наслідком відсутності жорсткої структурації рівнів ідентифікації.

Множинність передбачає вибір, тому *гендерна ідентичність* епохи постмодерну часто є свідомо обраною альтернативою. На користь усвідомленого втілення власної гендерної самості вказує і дослідження О.І. Горошко, яка констатує, що гендерна ідентичність є найбільш стабільною серед усіх різновидів соціальної ідентичності [7, с. 105]. Про множинність гендерної ідентифікації свідчить і проведене нещодавно у Великобританії за ініціативи Department of Education опитування, у якому Енн Лонгфілд (Anne Longfield, Children's Commissioner for England) пропонувала підліткам 13–18 років визначитися з власним гендером, наводячи 25 його різновидів [8].

Мета статті – визначити прояви трансгендерної ідентичності в англомовному художньому постмодерністському тексті.

Завдання: розкрити особливості розуміння гендеру в постмодерному суспільстві; охарактеризувати трансгендерну ідентичність у комплексі біологічних, соціальних і культурних параметрів; описати функціонування моделей трансгендерної ідентичності в текстах англомовної постмодерністської прози.

Матеріал дослідження становлять твори, що належать до так званої трансгендерної художньої прози – збірного терміна, який охоплює gay literature, lesbian literature або ж literature produced by or for the LGBT community. Новітні ознаки такої прози, перш за все, полягають в оприлюдненні трансгендерної проблематики на рівні художньої творчості, що виражається як у плані змісту, ідейного спрямування, так і просто уведенням персонажа з трансгендерною ідентичністю в сюжетну колізію.

Виклад основного матеріалу дослідження. Постмодерністський художній текст відображає світоглядні концепти постмодернізму, що передбачають звільнення культури від канонів, обмежень, стереотипів. До постструктуралістських наративних практик належить художній дискурс як утілення образного мислення цієї нової філософської царини.

Нові форми художнього бачення втілюються в пошуках нових ідентичностей, розширенні гендерного світоглядного діапазону. Видозміна призми бачення персонажа в його самоусвідомленні проектується на наративну практику, що загалом створює новий роман – роман постмодерністської еклектики, синкретизму зруйнованих стереотипів та новітніх кенотипів.

У лінгвістиці поняття гендеру зазвичай сприймається як компонент індивідуальної й колективної свідомості, яка від-

дзеркалює сукупність біологічних ознак, соціальних ролей, прагматичних настанов, особливостей психіки й поведінки, властивих представникам певної статі як такої, з якою особи себе ідентифікують, які втілюють цю ідентичність вербальними знаками.

Гендерна ідентифікація в добу постмодернізму більше не залежить від масових стереотипів, сповідуваних суспільством упродовж століть. Вона стає процесом і результатом самовідчуття у якості чоловіка або жінки, довільного усвідомлення і прийняття своєї статево-рольової поведінки, тобто самоідентифікацією: актуалізується принцип «розпоряджатися собою на свій власний розсуд» [9, с. 15].

Традиційно андроцентричний соціальний контроль реалізації гендерної ідентичності, домінуючий на постмодерній стадії, Е. Сіксу називає «суперегоїзованою структурою», яка в своїй онтології ґрунтується на «жіночій провині» [10, с. 893]. Звільняючи жінку від обтяженості власним тілом, умовностей батьківської та соціальної цензури, Е. Сіксу передбачає «мутацію людських стосунків» та еволюцію мислення [10, с. 884]. Гендер постулюється як один зі значущих ідентифікувальних параметрів, який, з-поміж іншого, характеризує комуніканта за його мовленнєвою поведінкою, засвідчуючи відмінності у створенні гендерного конструкту [2, с. 146].

Незбіг соціальної та біологічної статі продукує нові моделі гендерної ідентичності, які «оживають» у персонажах сучасної англомовної постмодерністської художньої прози і вирізняються певними ознаками: зовнішністю (манерою представлення власної особистості оточуючим), одягом, лінією поведінки, мовленнєвою специфікою, позиціонуванням власної ідентичності в соціумі (соціальній групі).

Трансгендерною вважаємо таку ідентичність, яка втілює розбіжність між біологічною статтю та її соціально-культурними проявами. Активізація лексико-семантичної динаміки мови, з одного боку, ускладнює, а з іншого – конкретизує номінації, що використовуються на позначення астереотипних, трансгендерних моделей ідентичності, сутність яких руйнує архетипні уявлення про кореляцію між біологічною статевою дуальністю та її соціокультурним виявом. Термін "*transgender*" як номінацію ідентичності зустрічаємо у тексті роману Дж.А. Петерс "Luna":

"Was his fascination with playing house the first indication I had that Liam was different? In his head and heart he knew he was a girl? That he was transgender"[11].

Така ідентичність є власним вибором особи, результатом осмисленого утвердження своєї гендерної самості, як бачимо це на прикладі юнака-трансгендера:

"She is me. I am her. I want to be her. I want to be Luna. <...> I want to be free. I want to transition"[11].

Моделі трансгендерних ідентичностей наділені ознаками кенотипів, оскільки віддалені від усталених стереотипів, синтезують вроджене й набуте, «це пізнавально-творчі структури, які сприяють виникненню <…> нового вузла в концептуальній сітці понять» [12, с. 24]. Кенотипність аналізованих образів не заперечує існування в них архетипних ознак: наприклад, соціальні ролі, зумовлені гендерною ознакою, характеризують носіїв трансгендерних ідентичностей та подекуди є визначальними при тяжінні особи до вибору власного гендеру. Так, юнак Liam з роману Дж.А. Петерс "Luna", прагнучи перевтілитись у дівчину, дбайливо підбирає одяг, аксесуари, косметику, відтворює жіночу ходу й поставу:

"I exhaled a long breath. "Luna, if you were walking down the street in that outfit, no one would be able to tell. You look like a regular girl."

Her smile warmed the room. She loved hearing that, that she could pass. Most girls spend hours working on themselves so they'll be striking, eye-catching, desirable. Liam would give everything to live one day as a plain, ordinary girl" [11].

Тут маємо архетипну модель *regular girl* з її стереотипними звичками причепурюватися, щоб привабити представника іншої статі. Луна ж, юнак-трансгендер, прагне наслідувати зовнішні ознаки соціального вираження фемінності. Таким чином, яким би це не здавалось парадоксальним, саме соціальні стереотипи значною мірою сприяють руйнуванню гендерної бінарності за біологічними показниками.

Трансгендери прагнуть перейняти сутність представника іншої статі, при цьому стати одним / однією серед подібних до себе:

"I just want to be normal, and normal is being a girl. I'm tired of not being myself, I'm tired of being confused. I just want to be a girl. I have no future as a man".

I asked him if he wanted to move to a new school and go as a girl next year. "I can muddle through high-school as a boy," he replied, "I don't think going to school as a girl will be a solution because I would just be hiding and pretending from another side." He wanted to BE a girl, not just dress-up as a girl"[13, с. 6].

Підліток Деніел, персонаж роману Дж. Евелін, перебуваючи у чоловічому тілі, відчуває себе дівчиною, при цьому не прагне бути особливою – він мріє бути звичайною (*normal*) представницею жіночої статі з усіма відповідними соціально-культурними атрибутами. Елементарне переодягання в жіночий одяг (*dress-up as a girl*) таку проблему не вирішує.

Відмінність *трансгендерів* від *транссексуалів* полягає в тому, що гендерно-ідентифікована поведінка останніх доповнюється штучною анатомічною зміною статі за допомогою хірургічного втручання [9, с. 12]. Таким чином, ця відмінність закладена в розрізненні або лише за гендерною ознакою, або ж виключно за статевою приналежністю. Саме це можна зрозуміти, коли далі у цьому ж тексті оповідач пояснює трансгендерну сутність як дуальну ідентичність:

"It must be horrible to be in the wrong body, to have this dual identity"[11].

Бути трансгендером – це бути сприйнятим як особа іншої статі (*passing as a man* [14, с. 11]), а не доконче стати людиною іншої статі.

Серед трансгендерів, зображених у досліджуваних романах, представлені різні моделі ідентичностей. Так, протагоністка роману Л. Файнберг "Stone Butch Blues" Джесс Голдберг репрезентує модель "*butch*" (особа жіночої статі, яка виконує маскулінну роль у лесбійській парі), що відповідає канонам такої ідентичності:

"We needed our sleeves rolled up, our hair slicked back, in order to live through it" [14, с. 8].

Зовні такі особистості, як правило, схожі:

"Strong, burly women, wearing ties and suit coats. <...> They were the handsomest women I'd ever seen" [14, с. 27–28].

"*Butch*" упізнавана певними обов'язковими чоловічими елементами одягу, зокрема спортивною курткою і чорною краваткою:

"They took me to get my first sports coat and tie... A narrow black silk tie" [14, с. 30].

Очевидна дисгармонійнсть, абсурдність, непривабливість зовнішнього вигляду butch постає із такого портретного опису:

"I immediately loved the strength in her face. The way her jaw set. The anger in her eyes. The way she carried her body. Her body both emerged from her sports coat and was hidden. Curves and creases. Broad back, wide neck. Large breasts bound tight. Folds of white shirt and tie and jacket. Hips concealed" [14, с. 29].

Однак саме в цьому, на думку оповідачки-*butch*, і полягає привабливість цієї гендерної ідентичності. Таке уявлення про красу руйнує стереотип про гармонійну тілобудову (чи ризикне хтось назвати гарною жінку, у якої *Broad back, wide neck. Large breasts bound tight*?), приємно-лагідний вираз обличчя (а в героїні Al – *the strength in her face. The way her jaw set. The anger in her eyes*) і вказує на специфічну шкалу цінностей. Така гендерна «оцінка слугує однією з найважливіших складових в організації мовленнєвого повідомлення» [15, с. 125], оскільки вона наділена соціально-культурною семантикою.

Модель "*stone butch*" відрізняється від попередньої тим, що вона не вступає в тілесний контакт з партнеркою для задоволення статевого потягу. Її зовнішність та одяг – такі ж, як і в попередній моделі:

You treated my stone self as a wound that needed loving healing [14, с. 9].

Різновидом "*butch*" може бути "*Saturday-night butch*", або ж *weekend butch*:

"They protected me because they knew I wasn't a "Saturday night butch". The weekend butches were scared of me because I was a stone he-she [14, с. 7].

Модель "*femme*" виконує фемінну роль у трансгендерній парі. Особа, яка ідентифікує себе як "*femme*", може біологічно бути чоловіком або жінкою:

"The other femmes – male and female – looked at me differently" [14, с. 34].

Вони відрізняються одягом, оскільки "*femme*" має виглядати підкреслено жіночно ("*women in tight dresses and high heels"* [14, с. 28]).

Між "*butch*" і "*femme*" встановлюються певні етичні норми:

""Can I really buy a woman a drink or ask her to dance?"

"Sure, honey," she [the drag queen] said, "but only the femmes"" [14, с. 28].

Новачок-"*butch*", вперше прийшовши до бару, де традиційно збиралося товариство з нетрадиційними гендерними проявами, цікавиться правилами співжиття серед "*my people*", які їй пояснює *дрег-квін* (*drag queen*) – інша трансгендерна модель (особа чоловічої статі, яка іноді перевдягається в жіночий одяг (*"our drag queen sisters in their dresses and pumps"* [14, p. 7]) заради розваги, розвитку власних драматичних здібностей, для підкреслення, перебільшення чи висміювання певних жіночих рис, а також для епізодичного виконання жіночих гендерних ролей).

Постмодерністська деконструкція (за Ж. Дерріда – розформування бінарних конструкцій, коли пригнічений член «вирівнюється», і опозиція перетворюється на просту множинність» [16, с. 19]). Збій особистісних стосунків між "*butch*" і "*femme*" полягає в тому, що між такими носіями опозиційних гендерних ідентичностей кохання поступається місцем насолоді (*"the issue of sex was pressing on me from within and without"* [14, с. 30]), хоч у художньому тексті вона може змальовуватися й досить піднесено. Наприклад, досвідчена "*butch*" навчає "*baby butch*" мистецтва кохання:

""Well, what does make a butch a good lover?" I asked, trying to sound like the answer didn't mean all that much to me.

Her face softened. "That's kind a hard to explain. I guess being a good lover means respecting a femme. It means listening to her body"" [14, с. 31].

Близькі стосунки між трансгендерними коханками зосереджуються на тілесності, і концепт "A GOOD LOVER" не виходить за межі тілесних реакцій (*listening to her body*).

Термін "*gay*" спочатку використовувався як родове поняття для позначення осіб з нетрадиційною сексуальною орієнтацією [17]. Модель "*gay*" – особа чоловічої статі, яка ідентифікує себе як чоловік і яка відчуває статевий потяг до інших осіб чоловічої статі. На відміну від *gay*, *чоловік-трансгендер* ідентифікує себе жінкою, яка, перш за все, виконує усталені фемінні соціальні ролі. Ця відмінність фіксується і в художньому тексті:

"I thought he might be going to tell me he was gay. I had suspected that he was gay for years and had hoped such a conversation would take place sometime so that we could get involved in the gay community support system. However, he had something entirely different on his mind.

He said, "I need to be a girl. I'm a girl inside. I like boys but as a woman would, not the gay way. I have felt this way for years, and you know how feminine I am" [13, с. 5].

Персонажі Дж. Евелін диференціюють "*gay*" і жінку в чоловічому тілі (*feminine*), вважаючи їх абсолютно різними ідентичностями (*something entirely different*). Це, перш за все, виражається в одязі:

"He's a pansy and wears women's clothes" [14, с. 26];

"It was bad enough he had to take his girly wash to the Laundromat. There was no way. I was going to wash it. I didn't mind buying him panties and bras, but handling the dirties… ew" [11].

Використання жіночих (*women's, girly*) елементів одягу персонажами – біологічними чоловіками – сприяє реалізації їхньої гендерної ідентичності у суспільній площині.

Модель "*he-she*" – це родова назва для всіх «жінок» – біологічних чоловіків:

"All of us he-shes were mad as hell when we heard you got fired <…>… we were changing all the he's to she's inside our heads to make it fit right" [14, с. 6].

Це та ж "*femme*", але біологічний чоловік.

Антропоніміка художнього тексту теж є компонентом формування гендерної ідентичності. Так, персонаж Дж.А. Петерс пояснює своє нове ім'я, обране для перевтілення у дівчину:

""Luna," she said. "I've taken the name Luna." <…> "Appropriate, wouldn't you only say? A girl who can only be seen by moonlight?""[11].

Антропонімічна ідентичність (термін С.І. Гарагулі) як мовна особистість із певним іменем є одним із основних прагматично зумовлених параметрів, що визначається як «психологічне співвіднесення індивіда зі своїм іменем і сприйняття цього імені та його носія представниками даної та інших лінгвокультур, що дозволяє індивідові визначати своє місце в лінгвосоціальному просторі» [18, с. 13–14]. Таким чином, ім'я людини сприймається як джерело, знак, маркер, «ключовий символ» [19, с. IX] ідентичності. Антропонімічно ж ідентичність літературного персонажа є своєрідною моделлю мовної особистості, яка створена автором для втілення художньо-естетичної концепції твору [18, с. 145]. У наведеному вище прикладі Лайєм (Liam) перевтілюється в Луну (Luna) – місячну дівчину, оскільки з остраху наразитися на суспільний осуд, нерозуміння бать-

ків може реалізувати себе у фемінній ролі лише вночі.

Цілісний образ самого себе дозволяє виразникам перелічених моделей гендерної ідентичності сформувати систему ціннісно-смислових домінант, які виявляються у персонажному мовленні. У ньому декларуються уподобання, преференції, пріоритети мовця, обрані з урахуванням його гендерних характеристик:

"I don't want to play baseball, Dad" [11].

"I'm this male macho version of a son that Dad has in his head" [11].

"A nurse explained the rules of my stay: I must get up in the morning and stay out on the ward all day. I must wear a dress, sit with my knees crossed, be polite, and smile when I was spoken to. I nodded as though I understood. I was still in shock" [14, с. 21].

"For the first time I might have found my people" [14, с. 27] і далі за текстом: *"Al and I would lean forward and wink at each other and we'd all laugh for the sheer joy of being who we were, and being it together"* [14, с. 30].

Наведені уривки фрагментарно ілюструють стереотипні соціальні вимоги до представників біологічної статі: хлопці повинні грати у бейсбол і бути мачо, дівчатам личить носити сукню, бути скромними і приязними. Відмова ж від наслідування таких зразків (останній приклад) для представників трансгендерної ідентичності є справжньою радістю (*sheer joy*), оскільки дозволяє бути собою (*being who we were*), особливо в аналогічному, гендерно-вільному середовищі (*my people*).

Висновки. Функціонування феномену трансгендерної ідентичності як текстового конструкту є наслідком проникнення постмодерністських принципів деструкції, асистемності, плюральності у поетикальний простір. Розглянута низка моделей трансгендерної ідентичності не є вичерпною; у перспективі можливе як продовження переліку різновидів гендерної ідентичності, їх класифікація, так і таксономія вербальних засобів їх представлення.

Література:

1. Beck U. Second modernity as a research agenda : theoretical and empirical explorations in the "meta-change" of modern society / U. Beck, C. Lau // The British Journal of Sociology. – 2005. – Vol. 56. – Issue 4. – P. 525–557.
2. Матузкова Е.П. Идентичность и лингвокультура: методология изучения : [монография] / Е.П. Матузкова. – О. : Издательство КП ОГТ, 2014. – 333 с.
3. Бергер П. Социальное конструирование реальности / П. Бергер, Т. Лукман. – М. : Медиум, 1995. – 323 с.
4. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон. – М. : Прогресс, 1996. – 344 с.
5. Любивий Я.В. Самоорганізаційні виміри суспільства доби постмодерну / Я.В. Любивий // Наукові записки КУТЕП. Серія «Філософські науки» – 2015. – Вип. 19. – С. 9–33.
6. Лоусон Т. Социология, А-Я: Словарь-справочник / Т. Лоусон, Дж. Гэррорд. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 2000. – 367 с.
7. Горошко Е.И. Коммуникативная виртуальная идентичность: гендерный анализ / Е.И. Горошко // Филологические заметки. – 2009. – Вып. 7. – Ч. 2. – С. 93–105.
8. Children as young as 13 to be asked whether they are "gender fluid", "demi-girl" or "intersex": Official survey asks pupils to pick from a list of TWENTY-FIVE genders // Daily Mail. – 2016. – January. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dailymail.co.uk/news/article-3420203/Are-gender-fluid-demi-girl-intersex.html#ixzz3ya9rFxjH.
9. Липовецкий Ж. Третья женщина. Незыблемость и потрясение основ женственности / Ж. Липовецкий. – СПб. : Алетейя, 2003. – 495 с.
10. Cixous H. The Laugh of the Medusa / H. Cixous // Signs. – Vol. 1. – No. 4. – 1976. – P. 875–893.
11. Peters J.A. Luna / J.A. Peters. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bestfreenovels.net/Young-adult/Luna.
12. Бєлєхова Л.І. Образний простір американської поезії : лінгво-когнітивний аспект : автореф. дис. … докт. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Л.І. Бєлєхова. –К., 2002. – 34 с.
13. Evelyn J. Mom, I need to be a girl / J. Evelyn. – Imperial Beach : Walter Trook Publishing, 1998. – 77 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.transfigurations.co.uk/filestore/Mom_I_need_to_be_a_girl.pdf.
14. Feinberg L. Stone Butch Blues / L. Feinberg. – Los Angeles : Alyson Books, 2003. – 564 p.
15. Бабелюк О.А. Принципи постмодерністського текстотворення сучасної американської прози малої форми : [монографія] / О.А. Бабелюк. – Дрогобич : Вимір, 2009. – 296 с.
16. Деррида Ж. О грамматологии / Ж. Деррида. М.: Ad Marginem, 2000. – 512 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://yanko.lib.ru/books/philosoph/derrida/derrida-grammatologie.htm.
17. Hiskey D. How "Gay" Come to Mean "Homosexual" / D. Hiskey. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.todayifoundout.com/index.php/2010/02/how-gay-came-to-mean-homosexual.
18. Гарагуля С.И. Языковая личность: индивид и его имя в иноязычной среде / С.И. Гарагуля. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. – 160 с.
19. Woodward K. Understanding Identity / K. Woodward. – L. : Arnold, 2002. – 184 p.

Марчишина А. А. Лингвопоэтические параметры трансгендерной идентичности в англоязычной постмодернистской прозе

Аннотация. Статья раскрывает особенности функционирования трансгендерной идентичности как конструкта постмодернистского художественного текста. Определяются модели гендерной идентичности, образованные соотношением биологического пола и его социокультурными проявлениями, вербально воплощенные в прозе современных англоязычных авторов.

Ключевые слова: гендерная идентичность, трансгендерная идентичность, модель трансгендерной идентичности, социальный стереотип, постмодернистский художественный текст.

Marchyshyna A. Lingual and poetic parameters of transgender identity in English postmodern prose

Summary. The paper reveals the peculiarities of transgender identity functioning as a postmodern fiction text component. The analyzed models of gender identity are suggested to be construed by the correlation of sex and its social and cultural realization which is verbally represented in contemporary English prose.

Key words: gender identity, transgender identity, model of transgender identity, social stereotype, postmodern fiction text.

УДК 81'42.811.111

Марчук О. В.,
аспірант
Чернівецького національного університету імені Ю. А. Федьковича

КОНОТАТИВНИЙ ПРОСТІР СВІТУ АНГЛОМОВНОГО ФЕНТЕЗІ

Анотація. У статті розглядається конотативний простір світу англомовного фентезі, а також фентезійний художній простір і мовні засоби його репрезентації. Поети часто відхиляються від денотативних значень слів, щоб створити свіжі ідеї та образи. Короткий огляд використання поняття конотації в різних областях лінгвістики та філології переконує в тому, що у всіх випадках мова йде про один і той ж мисленнєво-мовний механізм. Конотація, особливо у фентезійному творі, забезпечує основу для символічних значень слів, тому що символічні значення об'єктів відрізняються від їх буквального значення. Ми доводимо, що конотація широко використовується письменниками як мовний засіб репрезентації у фентезійних творах.

Ключові слова: конотація, простір, фентезійний твір, конотативне значення слова.

Постановка проблеми. Простір – один з основних проявів реальності, з яким зустрічається людина як тільки вона починає усвідомлювати себе і пізнавати навколишній світ. При цьому простір сприймається як щось існуюче поза, навколо людини-спостерігача або людини-глядача, яка знаходиться в центрі простору. Воно заповнене речами, людьми, воно предметне і антропоцентричне.

Фантастичний простір наповнений нереальними істотами і подіями з наукової точки зору і з точки зору людської свідомості. Цей простір може мати як горизонтальну, так і вертикальну лінеарну організацію, це чужий для людини простір. Цей тип простору є жанроутворюючим, внаслідок чого в окремий жанр виділяється фантастична література.

В окремому творі або у всій своїй творчості письменник створює, втілює самодостатній і неповторний художній світ. У фентезійних творах, як правило, письменники часто відхиляються від буквального значення слів, щоб створити самодостатній і неповторний фантастичний світ, а також реалізувати свої ідеї. Мовленнєві фігури, такі як метафора, порівняння, символ, уособлення тощо, і є прикладами таких відхилень, які часто використовуються письменниками. Якби письменники задовольнялися лише буквальним значення слів, не було б ніяких можливостей для порівняння абстрактних ідей з конкретними поняттями, а також для допомоги читачеві краще зрозуміти написане. Сама наявність слів дозволяє назвати ті об'єкти, ознаки і дії, з яких складається художній світ, а ступінь частотності кожного з понять – ту роль, яку відіграє об'єкт, ознака чи дія в художньому світі автора [6, с. 199]. Письменники вибирають свої слова для написання твору дуже ретельно, використовуючи конотацію як скорочення, щоб висловити відразу багато думок, а також дати літературі додатковий шар (або шари) сенсу. Конотативне значення слів дозволяє письменникам зробити свої роботи більшими за обсягом, яскравішими й свіжішими за смисловим навантаженням.

Мета статті – синтезувати та узагальнити існуючі наукові здобутки щодо конотативного простору англомовного фентезі, а також підтвердити, що конотація широко використовується письменниками при написанні фентезійних творів, та продемонструвати особливу силу впливу фентезі на аудиторію.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конотація (від ср.лат. *connoto* – маю додаткове значення) – додатковий компонент значення мовної одиниці, що доповнює її предметно-логічний зміст суб'єктивними відтінками оцінки, емоційності, експресивності, функціонально-стилістичної забарвленості, а також відтінками, зумовленими соціальними, культурними ситуаційними аспектами комунікації [8, с. 249].

Поняття конотації вкрай непросте. Цей термін охоплює різні сторони слова: «додатковий або маргінальний семантичний компонент», «емотивні та експресивні», «модальні» і «оціночні», «прагматичні риси», «семантичні асоціації» і «стилістичні нюанси» [11. с. 33–34].

У лінгвістиці XIX ст. термін «конотація» використовували для позначення всіх емотивно-забарвлених елементів змісту виразів у співвідношенні з прагматичним аспектом мови. Проте, незважаючи на тривалу історію використання цього терміна, його визначення в лінгвістиці досі неоднозначне. Як зазначено у лінгвістичній енциклопедії О.О. Селіванової, конотація виникає як термін схоластичної логіки, перенесений до лінгвістичної семантики у XVII ст. через граматику Пор-Рояля на позначення властивостей як ознак субстанції. Над визначенням конотації працювало багато вчених, але ґрунтовна розробка проблеми конотації у лінгвістиці належить В.М. Телія, М.Г. Комлєву, Г.В. Колшанському, В.І. Шаховському, І.В. Арнольд [8, с. 249].

У трактуванні Л. Блумфільда конотація включає такі елементи значення, які додатково несуть інформацію про суттєві властивості і ознаки об'єкта. Л. Блумфільд уперше почав пов'язувати конотацію з емотивністю мовлення. На думку Л. Блумфільда, різновиди конотацій незліченні, і їх важко відмежувати від прямих денотативних значень. Принципово важливим у роботі Л. Блумфільда є те, що він розмежував індивідуальні та соціально закріплені конотації: «Кожна мовна форма має власне емоційне забарвлення, подібне для всього мовного колективу, але вона, в свою чергу, видозмінюється для кожного мовця або навіть зводиться нанівець, зважаючи на ту конотацію, яку ця форма набуває для нього в зв'язку з індивідуальним досвідом» [4, с. 161].

Конотативний компонент розуміється як додаткова по відношенню до важливого змісту слова інформація, яка передається словом, про ставлення мовця до предмета або явища, що позначується. В.І. Шаховський називає конотацію аспектом лексичного значення одиниці, за допомогою якої кодовано виражається емоційний стан мовця і обумовлене ним ставлення до адресата, об'єкта і суб'єкта мовної ситуації, в якій здійснюється це мовне спілкування [10, с. 14].

Р. Барт стверджував, що конотація є зв'язком, співвіднесеністю, анафорою, міткою, що можна відсилати іншим – попереднім, наступним – контекстам, до інших місць того ж самого

(або іншого) тексту: це відношення можна назвати по-різному (наприклад, функцією або індексом), але на нього не слід накладати жодних обмежень; важливо тільки не плутати конотацію з асоціацією ідей, що відсилає до системи уявлень цього суб'єкта, тоді як конотативні кореляції іманентні самому тексту, самим текстам; або можна сказати так: конотація – це спосіб асоціювання, здійснюваний текстом-суб'єктом у межах своєї власної системи [1, с. 35].

Л.Т. Єльмслєв зазначає, що конотація поширюється на мову та її рівні, на відносини всередині тексту і між текстами. Можна вважати, що конотація – це невід'ємний пристрій мовної системи та її функціонування в соціумі, тобто вона представляє собою лінгвістичну універсалію [5, с. 441].

Структура конотації неоднозначна. Проблеми розмежування та визначення основних компонентів конотативного значення слова були вивчені в роботах І.В. Арнольд, Е.М. Галкіної-Федорук, Г.В. Колшанского, Н.Г. Комлева, Е.В. Кузнєцової, Дж. Ст. Мілла, І.А. Стерніна, А.В. Філіппова. Виділяють такі компоненти конотації, як емоційний, оцінний, експресивний, стилістичний, національно-культурний, жанрово-стилістичний. Також у зв'язку зі складністю розмежування компонентів часто зустрічаються бінарні термінологічні найменування: емоційно-оцінний, експресивно-оцінний, інтенсивно-експресивний. Багато дослідників (І.В. Арнольд, Н.Д. Арутюнова, В.А. Булдаков, А.В. Філіппов) включають в структуру конотації чотири компоненти: емотивний або емоційний, оцінний, експресивний і стилістичний. Ці ж компоненти ми зустрічаємо і у І.А. Стерніна, який називає стилістичний компонент функціонально-стилістичним, однак у більш пізніх роботах він виключає його зі структури конотації, обґрунтовуючи це тим, що функціонально-стилістичний компонент несе інформацію про ситуацію, а не про предмет, і його слід віднести до прагматичного компоненту значення [9, с. 73].

Є.Г. Бєляєвська зазначає, що всі компоненти конотації тісно пов'язані між собою і виділяються в якості самостійних тільки для зручності опису. [3, с. 50]. Емотивність як компонент конотації представляє собою закріплену у значенні інформацію про емоційне ставлення до певного предмета або явища. Слова, які володіють емотивністю, включають ніби два типа інформації: інформацію про предмет, що позначається, і інформацію про емоційне сприйняття цього предмета в момент номінації [3, с. 50]. Під оцінним компонентом конотації зазвичай розуміють, закріплену в значенні слова інформацію про позитивне або негативне ставлення до предмета або явища, що позначається. Прийнято розрізняти два типи оцінності: інтелектуальну (або логічну) і емоційну. Інтелектуальна оцінка являється частиною денотації, вона входить в предмет позначувальності. Емоційна оцінка відноситься до шкали «добре-погано» і базується не на загально логічних критеріях, а на тих емоціях, які викликає предмет, процес або явище, що позначається [3, с. 51].

Оцінність як компонент конотації тісно пов'язана з емотивністю, в багатьох випадках їх важко розділити, і тому варто говорити про емоційно-оцінні характеристики слова. Таким самим чином з емотивністю і оцінністю тісно переплітається інтенсивність, яка, в свою чергу, вказує на посилення ознак, утворюючи основу значного змісту слова [3, с. 51].

У другій половині XX ст. складаються нові напрями, в яких поняття конотації знаходить інші області застосування. У відомих «Міфологіях» Р. Барт дає аналіз міфологем буденної свідомості і аналізує словесні і візуальні міфи, повністю дотримуючись ельмслевского критерію, власне, формулювання якого Р. Барт дав в «Проблемах семіології»: «Конотативна система є система, план вираження якої є сама знакова система» [2, с. 157]. Саме Р. Барт звернув увагу на універсальність конотації як інструменту історичної антропології: людське суспільство потребує фіксації вторинних смислів, і в структурі мови закладена можливість задоволення цієї потреби. Р. Барт стверджував, що конотативне означальне – суть, «фрагмент ідеології», які «натуралізуються» завдяки конотативним означуваним, приналежним денотативній системі. Звідси випливає його відомий тезис про владу мови [2, с. 439].

У цій роботі конотація розглядається як обов'язковий макрокомпонент в значенні слова, який присутній в лексичному значенні у всіх випадках вживання слова і визначається типовими комунікативними ситуаціями його використання, тобто конотація залежить від різних екстралінгвістичних факторів, що впливають на комунікацію: психолінгвістичних, соціолінгвістичних, прагматичних і власне комунікативних.

Щодо прояву конотації у творах, написаних в жанрі фентезі, варто зазначити, що вони характеризуються високим рівнем конотативних властивостей. Конотація поширюється на мову та її рівні, на відносини всередині тексту і між текстами. Лексика фентезійного твору насичена емоційно забарвленими словами, які є компонентами конотативного значення слів. Різні види конотації представляють собою різні способи пізнання навколишнього світу, відображаючи різні типи людського мислення. Фентезійне мислення (твори) або структура фентезійного пізнання характеризується пізнанням світу через призму поєднання реального та вигаданого світів, а також конотація відкриває доступ до полісемії фентезійного тексту. Читаючи фентезійний твір, людина може мислити і конкретно, і уявно, і емоційно, і образно.

Висновки. Отже, конотація, особливо у фентезійному творі, забезпечує основу для символічних значень слів, тому що символічні значення об'єктів відрізняються від їх буквального значення. Конотація виходить за межі літературного значення слова, за межі того, що ми думаємо і відчуваємо, коли ми чуємо або бачимо слово. Тому у перспективі маємо на меті здійснити детальний аналіз мовних засобів вираження конотації в сучасній англомовній літературі, жанру фентезі задля опису конотативного простору у творах сучасних англійських письменників.

Література:

1. Барт Р. S/Z / Р. Барт ; под ред. Г.К. Косикова ; пер. с фр. – 2-е изд., испр. – М. : Эдиториал УРСС, 2001 – 232 с.
2. Барт Р. Основы семиологии / Р. Барт // Структурализм: «за» и «против». – М., 1975. – С. 156–160.
3. Беляевская Е.Г. Семантика слова / Е.Г. Беляевская. – М. : Высш. шк., 1987. – 128с.
4. Блумфилд Л. Язык / Л. Блумфилд. – 2-е изд-е, стереотип. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – 608 с.
5. Ельмслев Л. Пролегомены к теории языка / Л. Ельмслев ; сост. В.Д. Мазо ; пер. с англ. – М. : Ком-Книга, 2006. – 248 с.
6. Левин Ю.А. О некоторых чертах плана содержания в поэтических текстах / Ю.А. Левин // Структурная типология языков. – Л., 1966. – С. 38–46.
7. Ревзина О.Г. О понятии коннотации / О.Г. Ревзина // Языковая система и ее развитие во времени и пространстве : сборник научных статей к 80-летию профессора Клавдии Васильевны Горшковой. – М. : Изд-во МГУ, 2001. С. 436–446.
8. Селіванова О.О. Термінологічна енциклопедія / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.

9. Стернин И.А. Лексическое значение слова в речи / И.А. Стернин. – Воронеж, 1985. – 413 с.
10. Шаховский В.И. Эмотивный компонент значения и методы его описания / В.И. Шаховский. – Волгоград : Изд-во ГУ, 1983. – 251 с
11. Iordanskaja L. Connotation en s'emantic et lexicographie / L. Iordanskaja, I. Mel'ĉuk // Dictionaire explicatiff et combinatoire du francais contemporain. Recherches lexico-s'emantique. 1 – Montr'eal: R'ed. A. Clas, 1984 – P. 33–43.

Марчук О. В. Коннотативное пространство мира англоязычного фэнтези

Аннотация. В статье рассматривается коннотативное пространство мира англоязычного фэнтези, а также художественное пространство фэнтези и языковые средства его репрезентации. Поэты часто отклоняются от денотативных значений слов, чтобы создать свежие идеи и образы. Краткий обзор использования понятия коннотации в разных областях лингвистики и филологии убеждает в том, что во всех случаях речь идет об одном и том же мыслительно-речевом механизме. Коннотация, особенно в фэнтезийном произведении, обеспечивает основу для символических значений слов, потому что символические значения объектов отличаются от их буквального значения. Мы доказываем, что коннотация широко используется писателями как языковое средство репрезентации в фэнтезийных произведениях.

Ключевые слова: коннотация, пространство, фэнтезийное произведение, конотативное значение слова.

Marchuk O. Connotative space of the English fantasy world

Summary. In the article the connotational space of the English fantasy world, and also fantasy literarily space and linguistic means of its representation are regarded. Poets often deviate from denotative meanings of words to create new ideas and images. A brief overview of the use of the concept of connotations in different areas of linguistics and philology convinces us that in all cases we are talking about one and the same intellectual-speaking mechanism. Connotation provides the basis for the symbolic meanings of words especially in fantasy works, because the symbolic meaning of the objects are different from their literal meaning. We proved that connotation is widely used by writers as a means of linguistic representation in fantasy works.

Key words: connotation, space, fantasy work, connotative meaning.

УДК 811.11 +311:811.929.3

Mykhaylenko V. V.,
Doctor of Philology,
Professor, Dept. of Translation and Philology
Ivano-Frankivsk King Danylo Galytsky University of Law

ON CORRELATION OF PROFESSIONAL-LAY DISCOURSE

Summary. Using text fragments reflecting professional genres of physics, history of arts and religious iconology this study focuses on the correlation of speakers' professional and lay discourse employing analytic paradigms from systemic-functional linguistics, pragmatics, text analysis, sociology and anthropological linguistics. The analysis of the text fragments representing professional and lay speakers' discourse in the novel structure has revealed that markers of discourse coherence are essential linguistic devices for discourse continuity. They are devices that make the current and preceding discourse coherent. This examination of the correlation of professional-lay discourse, and its important role in society, will be of interest to researchers in applied linguistics, to professionals who want to understand the role of language in their work, and to teachers of English for specific purposes.

Key words: discourse, professional-lay discourse, function, semantic, pragmatic, context, situation, marker of discourse coherence.

Formulation of the problem. A more comprehensive notion of professional discourse is provided by Per Lindell [19, p. 143–158] who argues that professional discourse [8, p. 55–75; 10, p. 1–8.] can be divided into three categories: (1) intraprofessional discourse, or discourse within a specific profession, such as communication among academics [1, p. 826–851; 17]; (2) professional-lay discourse, such as communication between lawyers and their clients, or between advertisers and their potential customers; (3) interprofessional discourse, or discourse between individuals from or representatives of different professions [2, p. 1–32; 15, p. 38–64], such as communication between medical doctors and pharmaceutical sales persons, or between accountants and engineers [19, p. 143–158; 3; 17]. At present the professional-lay discourse must be in focus of scholars of different areas and different synchronic periods [7, p. 387–398; 21], primarily, linguistics, communication, psychology and a great variety of disciplines about human [24, p. 55–59], because this type of discourse is the basis of exchange of ideas, information and free movement of labour, goods, services and persons.

First, the formation of the global community on different levels much depends upon world-wide discourse, otherwise the world may be divided into professionals and laymen without any mutual understanding. Evidently, both groups can be further classified into N-number of subgroups according to their professions. Therefore the mapping of the speaking community onto professionals and laymen is possible for the investigation only in a certain field.

We shall take some text fragments from "Angels and Demons" by Dan Brown to validate or our ideas on professional → lay discourse. The success or failure of the CERN project much depends on the relationship of the group of professionals and the 'lay' community which serve as a model of two groups collaborating.

Analysis of recent research and publications. Discourse analysts do what people in their everyday experience of language do instinctively and largely unconsciously: notice patterning's of language in use and the circumstances (participants, situations, purposes, outcomes) with which these are typically associated [22]. For many researches the interest in discourse is beyond language in use [14, p. 3] to "language use relative to social, political and cultural formations, language reflecting social order but also language shaping social order, and shaping individuals' interaction with society [9, p. 95–135; 14, p. 3–6] explain why so many areas of academic study have become so gripped by enthusiasm for discourse analysis. The question of how we build knowledge has come to the fore, and this is where issues to do with language and linguistic representation come into focus Charles Goodwin [13, p. 606–633; 12, p. 7–16] characterizes "professional vision" in terms of three discursive components. Firstly, "coding" what is observable, with the assumption that this activity will be different for different professions; even within a given profession the differences in professions may lead to coding observables differently. Secondly, following coding, "highlighting" what might be significant/salient – a kind of figure-ground marking – in light of prevailing professional expertise. This is where functional expertise in context-sensitive ways, as discussed earlier, comes to the fore. Thirdly, professionals articulate representations of their understandings for the benefit of others, especially their peer group.

Presentation of the main research material. Characteristics of lay versus professional discourse are little known about pragmatic differences between lay and professional discourses in various registers of I communication. It is clear that lay people and professionals often express themselves differently, but the majority of the differences have been attributed to lexical-semantic choices (such as complex terms and abbreviations), and lengthy sentences However, layman's vocabulary may be more similar than different from professional vocabulary. Calling it physician "adaptability" in language use, or "lexical entrainment" R. Bromme et al. found that advanced medical students adapt their level or content of language to the language found in patient questions posed [6, p. 572]. Prior research suggests that "the difference between the lay (consumer) and professional knowledge base of health and disease is likely to extend beyond simple term labels, into the underlying concepts that are the basis for (the use (of) these terms" (O. Kesselman et al., 2008).*Empirical research (conducted by the author and others), discourse theory and pedagogical practice in professional writing strongly suggest that at least three categories of professional writing exist: engineering, administrative, and technical/professional writing. The author demonstrates this claim [25, p. 371–394].*The application of scientific knowledge to solve "the real world problems in which language is a central issue" [5, p. 169] constitutes the "jobbing linguist" – "someone who offers technical skills in the service of somebody else's activity" [7, p. 387–398; 4, p. 556–571]. This applied, "jobbing" linguistic mentality of "problem solving" which implies that a given profession is aware of the salience of its language-centred practices is some guarantee for the continuing rel-

evance of applied linguistics. With this comes the recognition that some professional contexts are more language-centred than others, and within a specific professional context, certain sub-specialities may profess different degrees of language fronts (e.g., psychotherapy vs. neurosurgery [3]. In other words, if we were to take a problem-solving approach to language-based professions, then the frontiers of applied linguistics, to use D. Crystal's metaphor (2008), can extend beyond its mainstream engagement with language education.

Kenneth Kong added to these categories the regulatory professional discourse which is used to regulate or control a profession, for example, the codes of practice issued by a hospital to doctors and nurses [17, Ch. 1].Regulatory professional discourse, usually taking an occluded form, should belong to the categories of intraprofessional or interprofessional discourse. Certainly, regulatory discourse can be written by peers or professionals of other categories but there is a very significant difference comparing with other kinds of communication, mainly in that regulatory discourse has a very strong normative function in shaping and forming the profession in question [5]. Another important dimension that should be added to conceptualizing of professional discourse is the interactional or affective function of language in professional contexts, where interpersonal negotiation of meaning is always at stake in addition to exchange of information.

The main linguistic premise in this study is that language is typically used to achieve various goals in human communication (N. Bonvillain, 2008). Speakers (or writers) generally convey various information or meaning to those who listen (or read) with a goal in mind. The pragmatic level of discourse specifically seeks to explain the meaning of linguistic messages or information in terms of the context of use [18, p. 441–446]. Pragmatics facilitates consideration of how each information sharing group uses language "to convey desires, beliefs, and intentions" [4, p. 557] or other.

In the first Text fragment "A" SPEAKER 1, a professor of religious iconology, in the role of a layman and SPEAKER 2, a pilot o the X-33, in the role of a Professional.

TEXT FRAGMENT "A": SITUATION – at the airport. RELATIONSHIP BETWEEN THE SPEAKERS – unfamiliar. The purpose of communication of SPEAKER 1 is to start communication and then support it; the SPEAKER 2 is to give some information about the plane.

SPEAKER 1 [+ layman in aviation, + professional in religious iconology] → RECIPIENT [+ professional in aviation]: e.g.: Langdon stared a long moment. – What the hell is it?

SPEAKER 2 [+ professional in aviation] → RECIPIENT [+ layman in aviation, +professional in religious iconology], e.g.:

A hundred fifty thousand kilos fully fueled, the pilot offered, like a father bragging about his newborn. – Runs on slush hydrogen. The shell's a titanium matrix with silicon carbide fibers. She packs a 20:1 thrust/weight ratio; most jets run at 7:1. The director must be in one helluva a hurry to see you. He doesn't usually send the big boy.

(1) SPEAKER 1 [+ layman in aviation, +professional in religious iconology] → RECIPIENT [+ professional in aviation]: e.g.: – This thing flies? Langdon said. (2) SPEAKER 2 [+ professional in aviation] → RECIPIENT [+ layman in aviation, +professional in religious iconology], e.g.: – Oh yeah. He led Langdon across the tarmac toward the plane. Looks kind of startling, I know, but you better get used to it. In five years, all you'll see are these babies – HSCT's – High Speed Civil Transports. Our lab's one of the first to own one.

The purpose of communication of SPEAKER 1 is to start communication and then support it: with simple questions emotionally marked. The purpose of communication of SPEAKER 2 is to give some information about the plane: first, many terms, but then in the second turn he uses colloquialisms, simple constructions just for the RECIPIENT'S easier comprehension [20, p. 243–281; 14, p. 1–12].

TEXT FRAGMENT "B": SITUATION – on campus (As the two men ascended the stone path toward the entry, they passed under a gateway formed by a pair of marble columns. Someone had put a sticky-note on one of them. This column is Ionic. Physicist graffiti? Langdon mused, eyeing the column and chuckling to himself.). SPEAKER 1 is a professor of religious; SPEAKER 2 is General director of CERN, physicist; RELATIONSHIP BETWEEN THE SPEAKERS – uncomfortable, newly introduced. PURPOSE OF COMMUNICATION – to support communication

SPEAKER 1 [+ professional in history of arts, + layman in physics] → RECIPIENT [+ layman in history of arts, + professional in physics], e.g.: I'm relieved to see that even brilliant physicists make mistakes.

SPEAKER 2 [+ layman in religious iconology, + professional in physics,], e.g.: Kohler looked over.– What do you mean?

SPEAKER 1 [+ professional in history of arts, + layman in physics] → RECIPIENT [+ professional in physics, + layman in history of arts], e.g.: – Whoever wrote that note made a mistake. That column isn't Ionic. Ionic columns are uniform in width. That one's tapered. It's Doric – the Greek counterpart. – A common mistake.

SPEAKER 2 [+ professional in physics, + layman in history of arts] → RECIPIENT [+ layman in physics, + professional in history of arts], e.g.:

Kohler did not smile. -The author meant it as a joke, Mr. Langdon. Ionic means containing ions – electrically charged particles. Most objects contain them. As I understand Langdon wanted to show that he was professional too in his field, but he did not know a physical term "ionic". Thus, instead of supporting communication there was an uncomfortable lapse in communication.

Again Speaker in the role of "layman" uses a special question that his co-speaker could clarify his utterance [16, p. 39–41].There must be some differences in discourse organization, for instance, prevailing rhetorical identifiers of the professional → lay discourse, e.g.: SPEAKER 1 [+ layman in physics, + professional in religious iconology] uses the phrase: "I'm relieved to see that …" which is a kind of communicative gambit to link the preceding situation and environment in order to initiate his own speech [20, p. 243–281].

TEXT FRAGMENT "C": SITUATION in the room; SPEAKER 1 is a professor of religious iconology; SPEAKER 2 is General director of CERN, physicist; PURPOSE OF COMMUNICATION of SPEAKER 1 to give a comprehensive information; Purpose of communication of Speaker to get to the core and find the answer. RELATIONSHIP BETWEEN THE SPEAKERS – uncomfortable, SPEAKER 1[+ professional in religious iconology, + layman in physics] → RECIPIENT [+ layman in religious iconology, + professional in physics,], e.g.: Langdon frowned. The Illuminati history was by no means a simple one. I'll freeze to death trying to explain it. He gazed again at the brand, feeling a renewed sense of awe. Although accounts of the Illuminati emblem were legendary in modern symbology, no academic had ever actually seen it. Ancient documents described the symbol as an ambigram – ambi meaning "both" – signifying it was legible both ways. And although ambigrams were common in symbology –swastikas, yin yang, Jewish

stars, and simple crosses – the idea that a word could be crafted into an ambigram seemed utterly impossible. Modern symbologists had tried for years to forge the word "Illuminati" into a perfectly symmetrical style, but they had failed miserably. Most academics had now decided the symbol's existence was a myth.

SPEAKER 2 [+ layman in religious iconology, + professional in physics], → RECIPIENT [+ professional in religious iconology + layman in physics], e.g.:– So who are the Illuminati? Kohler demanded.

The special question on the SPEAKER's part becomes a dialogical gambit to clarify the information and International and makes discourse as successive coherent sentence, spoken or (in most usage) written [22]. It could be a novel, a speech by a politician or a lecture to students, an interview or any other series of speech events in which successive sentences or utterances hang together.

TEXT FRAGMENT "D": SITUATION: at the lab; SPEAKER1 (Vittoria) is a researcher in bio-physics; SPEAKER 2 (Langdon) is a professor of religious iconology. PURPOSE OF COMMUNICATION of SPEAKER 1is t o give some information on the Big Bang Theory from the Biblical point and from the scientific point; PURPOSE OF COMMUNICATION of SPEAKER 2 to understand the points under discussion. RELATIONSHIP BETWEEN THE SPEAKERS – formal.

SPEAKER 1[+ professional in physics, + catholic, + layman religious iconology] → RECIPIENT [+ in physics layman, + professional in religious iconology], e.g.: – The Bible, of course, states that God created the universe, she explained. – God said, "Let there be light", and everything we see appeared out of a vast emptiness. Unfortunately, one of the fundamental laws of physics states that matter cannot be created out of nothing.

– Mr. Langdon, Vittoria said, turning, – I assume you are familiar with the Big Bang Theory?

The sentence "Mr. Langdon, I assume you are familiar with the Big Bang Theory?"points out that there is a dialogue between a professional and a layman that is proved by the following response of SPEAKER 2 [+ layman in physics, +professional in religious iconology] → RECIPIENT [+ professional in physics, + layman in religious iconology], e.g.: Langdon shrugged. – More or less. The Big Bang, he knew, was the scientifically accepted model for the creation of the universe. He didn't really understand it, but according to the theory, a single point of intensely focused energy erupted in a cataclysmic explosion, expanding outward to form the universe. Or something like that.

The Oxford English Dictionary defines that a layman is "a man who is an "outsider" or a non-expert in relation to some particular profession, art, or branch of knowledge (esp. with reference to law and medicine)". The discourse analysis [23, p. 156] stresses the feature "a non-expert in relation to some particular profession", for instance, Langdon was not an expert in physics, and aviation, Kohler and Vittoria in the history of illuminati and the history of arts. Nevertheless, they could understand each other and using a number of discourse gambits or supporters [18, p. 441–446], they tried to get into the know ad enrich their background. And the language in use always reveals new functions of utterances in discourse structure.

Conclusions. In this professional → lay discourse a number of questions are raised for scholars to reflect on. The analysis of the text fragments in the corpus has revealed that discourse markers are essential linguistic devices that guide the reader to the direction of the discourse continuum. In particular, the sentences the laymen use to clarify, to understand, etc. develop an additional function in discourse – that of a discourse starter (gambit) or a discourse supporter.

The analysis of the text fragments representing professional and lay speakers' discourse in the novel structure has revealed that markers of discourse coherence are essential linguistic devices to discourse continuity. They are devices that make the current and preceding discourse coherent. Whichever name these linguistic units can bear we have studied them in discursive-pragmatic function.

The findings suggest different communicative goals expressed in lay and professional discourse. Laymen appear to be more motivating, or activating, and more polite (linguistically) than professionals because they try to comprehend and acquire new facts, ideas – information.

We would like to continue the search of common correspondences of markers of discourse coherence in various discourse registers in professional and lay varieties and the way of transferring speaker's ethnic-cultural features from English into Ukrainian.

Literature:

1. Abrahamson J.A., Rubin V.L. Differences over discourse structure differences: A reply to Urquhart and Urquhart / J.A. Abrahamson, V.L. Rubin // Journal of Documentation. – 2012. – Vol. 68. – Issue 6. – P. 826–851.
2. Bargiela-Chippini F. Business Writing as Social Action / F. Bargiela-Chippini, C. Nickerson (eds.) // Writing Business: Genre, Media and Discourses. – Harlow : Longman, 1999. – p. 1–32.
3. Boys in White: Student Culture in Medical school / [H. Becker, E. Geer, E.C. Hughes, A.L. Strauss]. – Chicago : University of Chicago Press, 1961. – 456 p.
4. Bickmore T. Health Dialog Systems for Patients and Consumers / T. Bickmore, T. Giorgino // Journal of Biomedical Informatics.–2006. – Vol. 39. – Issue 5. – P. 556–571.
5. Bhatia V.K.. Worlds of Written Discourse: A Genre-Based View / V.K. Bhatia. – London ; New York : Continuum, 2004. –228 p.
6. How to Refer to 'Diabetes? Language in Online Health Advice [R Bromme, R. Jucks, T. Wagner] // Applied Cognitive Psychology. – 2005. – Vol. 19. – No 5. – P. 569–586.
7. Brumfit C. Coping with Change in Applied Linguistics / C. Brumfit // Journal of Applied Linguistics. – 2004. – Vol. 1. – Issue 3. –P.387–398.
8. Burns T. Sociological Explanation / T. Burns // D. Emmet and A. MacIntyre (eds). Sociological Theory and Philosophical Analysis. – New York : Macmillan, 1970. – P. 55–75.
9. Candlin C.N. (ed.) Research and Practice in Professional Discourse / C.N. Candlin. – Hong Kong : City University of Hong Kong Press, 2002. – P. 95–135.
10. Candlin C.N. Sarangi S. Making Applied Linguistics Matter / C.N. Candlin // Journal of Applied Linguistics. – 2004. –Vol. 1. – Issue 1. – P.1–8.
11. Couture B. Categorizing Professional Discourse. Engineering, Administrative, and Technical / Professional Writing / B. Couture // Journal of Business and Technical Communication.–2008. –Vol. 22. – P. 38–64.
12. Academic and Professional Discourse Genres in Spanish / [P. Giovanni, I. Romualdo, V. Rene]. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publishing, 2010. – 255 p.
13. Goodwin C. Professional Vision / C. Goodwin // American Anthropologis. – 1994. – Vol. 96. – Issue 3. – P. 606–633.
14. Gunnarsson Britt-Louise, Linell Per, Nordberg Bengt. Introduction. / Britt-Louise Gunnarsson et al. // The Construction of Professional Discourse, eds. B.-L. Gunnarsson, P. Lindell, B. Nordberg. – London ; Longman, 1997. – P. 1–12.
15. Gunnarsson B.-L. Professional Discourse / B.-L. Gunnarsson. – London ; New York : Bloomesbury Publishing, 2009. –288 p.

16. Jaworski A. Discourse: Meaning, Function and Context / A/ Jaworski, N. Coupland //The Discourse Reader. 2ndEdition. –London : Routledge, 2006. – P.39–41.
17. Kong K. Professional Discourse / K. Kong. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014. – 304 p.
18. Leech G. Generic Speech Act Annotation for Task-Oriented Dialogue / G. Leech, M. Weisser // Proceedings of the Corpus Linguistics 2003 Conference, eds. D. Archer, P. Rayson, A. Wilson, A. McEnery.– Lancaster: UCREL Technical Papers, 2003. – P. 441–446.
19. Lindell P. Discourse across Boundaries: On Recontextualizations and the Blending of Voices in Professional discourse / P. Lindell // Text – Interdisciplinary Journal for the Study of Discourse. – 1998. – Vol. 18. – Issue 2. – P. 143–158.
20. Mann W.C. Rhetorical Structure Theory: Towards a Functional Theory of Text Organization / W.C. Mann, S.A. Thompson // Text. – 1988. – Vol. 8. – Issue 3. – P. 243–281.
21. Maruenda-Bataller S. Multiple Voices in Academic and Professional Discourse: Current Issues in Specialized Language Research, Teaching and New Technologies / S. Maruenda-Bataller, B. Clavel-Arroitia (eds.). – Cambridge : Cambridge Scholar Publishing, 2011.–700 p.
22. Mathew P.H. Oxford Concise Dictionary of Linguistics / P.H. Matthew. – Oxford : Oxford University Press, 1997. – 464 p.
23. Mykhaylenko V. Glossary of Linguistics and Translation Studies: English-Ukrainian / V. Mykhaylenko. – Ivano-Frankivsk : King DanyloGaltskiy University of Law, 2015. –528 p.
24. Mykhaylenko V. On the Way to Professional Discourse // V. Mykhaylenko // Материалы IV Международной научной конференции «Когнитивно-прагматические исследования профессиональных дискурсов». – Х. : ХНУ ім. В. Каразіна, 2014. – С. 55–59.
25. S. Srikant. Conditions and Consequences of Professional Discourse Studies / S. Sarangi // Journal of Applied Linguistics. – 2005. – Vol. 2. – Issue 3. – P. 371–394.

Михайленко В. В. Кореляція фахового/нефахового дискурсу

Анотація. Використання текстових фрагментів, які відображають фахові (професійні) регістри фізики, історії мистецтва та релігійної іконології в структурі одного роману важливо для дослідження, яке спрямоване на взаємодію фахового та нефахового дискурсів, для чого були дібрані аналітичні парадигми функціонального мовознавства, прагматики, текст-аналізу, соціолінгвістики та антрополінгвістики. Ми описуємо маркери когерентності у межах дискурсивно-прагматичної теорії. Наше дослідження взаємодії фахового та нефахового дискурсу у структурі роману має певне значення для прикладного мовознавства, для фахівців у різних галузях науки, мистецтва, економіки, для яких важлива кооперація, та викладачів англійської мови за професійним спрямуванням.

Ключові слова: дискурс, фаховий/нефаховий, функція, семантичний, прагматичний, контекст, ситуація, маркер зв'язності дискурсу.

Михайленко В. В. Корреляция профессионального/непрофессионального дискурса

Аннотация. Использование текстовых фрагментов, отражающих профессиональные регистры физики, истории искусства и религиозной иконологии в структуре одного романа необходимо для исследования, которое фокусируется на корреляции специального (профессионального) и неспециального дискурсов, для этого привлечены аналитические парадигмы системно-функциональной лингвистики, прагматики, анализа текста, социолингвистики и антропологической лингвистики. Мы описываем маркеры когерентности в рамках дискурсивно-прагматическойтеории. Наше исследование корреляции специального (профессионального) и неспециального дискурсов представляет определённый интерес для исследователей в области прикладной лингвистики, для специалистов в различных областях науки, искусства, экономики, которым жизненно важна кооперация, а также преподавателей английского языка в специальных целях.

Ключевые слова: дискурс, профессиональный/непрофессиональный, функция, семантический, прагматический, контекст, ситуация, маркер когерентности дискурса.

УДК 811.12

Морошану Л. И.,
доцент
Международного гуманитарного университета
Никитина И. В.,
старший преподаватель
Международного гуманитарного университета

“MÉTHODE COURTE, FACILE ET PRATIQUE DE LANGUE ITALIENNE” АНТОНИО ПИЛЛЕРА КАК ПАМЯТНИК ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ XIX ВЕКА (СТАТЬЯ 1)

Аннотация. В статье описывается выдающийся лингводидактический труд профессора Ришельевского Лицея Антонио Пиллера “Methode courte, facile et pratique de lingue italienne” (1826 год), ставший основой для последующих учебных пособий по итальянскому языку, опубликованных в Российской империи. Приводится Предисловие к указанному пособию в переводе с французского языка на русский язык.

Ключевые слова: итальянская филология, итальянская диаспора XIX века, Антонио Пиллер.

Постановка проблемы. Филологическая деятельность итальянцев на юге Украины в XIX веке – практически неизученная тема; сказанным определяется актуальность и новизна нашей работы. Исследованиями итальянской диаспоры этого региона стали заниматься в конце прошлого века такие ученые, как Н.Н. Варварцев, В.А. Чарнецкий, П. Герлиги, Л.И. Демьянова, В.Ф. Шишмарев. [1]. Литературной деятельности итальянцев в Одессе посвящены статьи начатой нами серии «Неизвестные страницы итальянской литературы: итальянские писатели XIX века и их творчество в Одессе», опубликованные в этом издании в 2012–2013 годах. [4 ; 5; 6; 7], а также другие наши публикации [2; 3]. Указанная серия открывается статьей, посвященной литературному творчеству Антонио Пиллера [4].

Цель статьи – описать лингводидактический труд Антонио Пиллера “Methode courte, facile et pratique de lingue italienne” (1826 год), ставший основой для последующих учебных пособий по итальянскому языку, опубликованных в Российской империи.

Изложение основного материала исследования. Преподаватель Ришельевского Лицея, видный деятель просвещения и поэт Антонио Пиллер был, без сомнения, наиболее яркой фигурой среди преподавателей итальянского языка в Одессе в первой половине XIX века. А. Пиллер в 1811 году приехал в Москву, где работал лектором итальянского языка в университетском благородном пансионе. В Москве же он подготовил и издал «Итальянскую грамматику для употребления в учебных заведениях» (1813 год) и «Итальянскую хрестоматию в прозе и стихах для употребления учащихся» (“Miscellanea o raccolta di pezzi scelti da più celebri autori classici italiani”) (1817 год). Эти книги были одними из первых изданных в России учебных пособий по итальянскому языку, которые на протяжении долгого времени оставались основной литературой для изучения итальянского языка в России.

В 1817 году он получил должность профессора итальянского языка и словесности в Ришельевском лицее Одессы, в котором служил до 1838 года и был инспектором и членом правления лицея. В то же время А. Пиллер преподавал итальянский язык в Институте благородных девиц, где дослужился до чина статского советника. Он также содержал в Одессе пансион для «Благородных воспитанников». Кроме того, А. Пиллер являлся автором стихотворных и прозаических произведений в честь различных торжественных дат [4].

Перу А. Пиллера также принадлежит учебник “Metodo per insegnare a ben leggere la lingua italiana. Compilato dal metodo del Sig. Lemmi di Livorno” (1832 год).

Ришельевский лицей был создан на базе существовавших в Одессе коммерческой гимназии, Уездного и Приходского училища и Воспитательного Института. Лицей состоял из 5 классов, в которых, кроме Закона Божьего, преподавались грамматика русского, латинского, греческого, французского, итальянского и немецкого языков, словесность, риторика, география и статистика, физика, математика, военные науки и «приятные искусства». Особое внимание уделялось изучению иностранных языков. Предметы преподавались большей частью на французском языке [3, с. 30].

Полное название описываемого в нашей статье учебного пособия: “Méthode courte, facile et pratique de langue italienne A l’usage des élèves du Lycée Richelieu, et des demoiselles nobles de l’institut d’Odessa. Nouvelle Édition, Revue, Corrigée et Augmentée d’une troisième et d’une quatrième partie, contenant un traité de Poësie Italienne. Examinée et approuvée, pour être employée dans l’enseignement, par la direction suprême des écoles de l’empire”. Par A. Piller, Conseiller de Cour de S. M. L’Empereur de toutes les Russies, Chevalier de S-te Anne 3nne Cl. et Professeur de Littérature Italienne au Lycée Richelieu. Moscou, de l’Imprimerie d’Auguste Semen, Imprimeur de l’Académie Impériale Méd.-Chirurgicale, 1826). Перевод названия: «Краткий, легкий и практический метод итальянского языка. Для использования студентами Ришельевского лицея и Института благородных девиц Одессы. Новое издание пересмотрено, исправлено и дополнено третьей и четвертой частью, содержащей примеры итальянской поэзии». Рассмотрено и одобрено Высшим руководством школ империи и может быть использовано в преподавании. А. Пиллер, надворный советник Всероссийского Императора, Кавалер ордена Св. Анны 3-й степени, профессор итальянской литературы в Ришельевском лицее. Москва, издательство Августа Семен-Императорской медицинско-хирургической академии, 1826.

Открывается учебник обширным предисловием, где А. Пиллер объясняет суть своего метода преподавания.

"AVERTISSEMENT.

Je suis persuadé que le meilleur moyen pour bien enseigner une langue est d'établir avec exactitude, la brièveté et la clarté di une comparaison entre. Cette langue et une autre qui soit déjà parfaitemept connue. Par là on simplifie le travail et on abrège l'étude. C'est d'après ce principe, que je passe sous silence les règles générales de grammaire applicables à toutes les langues. En effet, une expérience de quinze ans acquise, soit dans la Pension Noble de l'Université Impériale de Moscou, où j'ai été employé, soit dans le Lycée Richelieu, où j'occupe une chaire, m'approuve que les jeunes gens n'entreprennent l'étude de la langue italienne que dans la classe des belles-lettres, c'est-à-dire après avoir déjà étudié la grammaire des langues latine, grecque, russe et française. D'un autre côté, les personnes qui veulent apprendre l'italien ne commencent l'étude qu'après celle d'autre langues, et par conséquent possédant déjà la connaissance de toutes les règles générales de grammaire. En m'arrêtant sur cet objet je ne ferais donc qu'augmenter le travail sans nécessité, et m'éloigner, par une répétition ennuyeuse, du but que je me suis proposé. Cette méthode renfermera tout ce' que je crois nécessaire pour y parvenir. Les changemens que j'ai faits dans cette seconde édition, que je me suis efforcé de rendre plus claire et plus commode que la précédente, abrégeront et simplifieront 1e travail. Persuadé que les verbes réguliers et irréguliers sont Recueil de la langue italienne, c'est la partie sur laquelle je me suis le plus étendu, et je crois pouvoir me flatter que cet ouvrage ne laissera rien à désirer non seulement pour la prose, mais même pour la poésie.

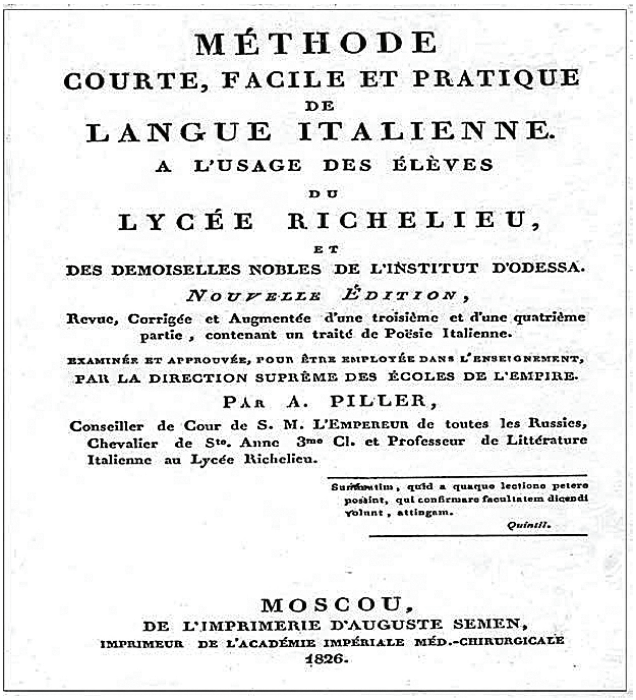

MÉTHODE
COURTE, FACILE ET PRATIQUE
DE
LANGUE ITALIENNE.
A L'USAGE DES ÉLÈVES
DU
LYCÉE RICHELIEU,
ET
DES DEMOISELLES NOBLES DE L'INSTITUT D'ODESSA.
NOUVELLE ÉDITION,
Revue, Corrigée et Augmentée d'une troisième et d'une quatrième partie, contenant un traité de Poësie Italienne.
EXAMINÉE ET APPROUVÉE, POUR ÊTRE EMPLOYÉE DANS L'ENSEIGNEMENT, PAR LA DIRECTION SUPRÊME DES ÉCOLES DE L'EMPIRE.
PAR A. PILLER,
Conseiller de Cour de S. M. L'EMPEREUR de toutes les Russies, Chevalier de Ste. Anne 3me Cl. et Professeur de Littérature Italienne au Lycée Richelieu.

Summatim, quid a quaque lectione petere possint, qui confirmare facultatem dicendi volunt, attingam.
Quintil.

MOSCOU,
DE L'IMPRIMERIE D'AUGUSTE SEMEN,
IMPRIMEUR DE L'ACADÉMIE IMPÉRIALE MÉD.-CHIRURGICALE
1826.

Cette méthode se divise en quatre parties:

La première renferme tout ce qu'on peut exiger sur la prononciation, les déclinaisons, les noms, les pronoms, les prépositions, les adverbes et les interjections; les exemples y sont multipliés et es phrases classées dans un meilleur ordre. On y trouvera aussi les conjugaisons d'un très grand nombre de verbes réguliers 'et irréguliers.

La seconde traite de la syntaxe pour, laquelle j'ai suivi la même méthode que pour la première partie dont la beauté m'a été prouvée par l'expérience. Je puis citer à l'appui de ce que j'avance les rapides progrès des élèves du Lycée, qui ont suivi mon cours et les succès que j'ai obtenus dans les maisons particulières; car je puis attester que j'ai eu le plaisir de voir un grand nombre de mes ëcoliers après trente leçons, plusieurs après vingt-cinq, et quelques-uns même après dix-huit . en état de traduire de différentes langues en italien, de récrire correctement, et même de le parler purement après une pratique de quelques jours. C'est une expérience que je suis prêt à renouveler avec tout élève qui à la bonne volonté, réunira du zèle et une attention soutenue.

La troisième et la quatrième parties ont été entièrement ajoutées à mon ancien travail. On trouvera dans la troisième différants tableaux de noms et de verbes , tant réguliers qu'irréguliers; avec les conjugaisons auxquelles ils se rapportent; des complimens d'usage, des expressions familières et de pure civilité; les demandes et les réponses les plus nécessaires et vingt-un thèmes, contenant des exercices sur tous les thèmes et personnes des trois conjugaisons des verbes italiens.

La quatrième partie renferme un traité de la poésie italienne avec un grand nombre d'exemples. Cette dernière est écrite en italien, parce que les élèves qui ont suivi les trois premiers cours de cette langue, doivent se trouver déjà assez forts pour la comprendre. Le soin que j'ai pris de m'appuyer dans ce travail des meilleurs auteurs me fait concevoir-l'espérance que malgré sa faiblesse, il sera accueilli par les personnes qui veulent apprendre la plus douce et la plus harmonieuse des langues vivantes".

Перевод: «Предисловие. Я уверен, что лучший способ преподавать язык – это точно установить краткость и прозрачность сравнений между этим языком и другим, который уже хорошо изучен. Этим упрощается работа по изучению. Именно по этому принципу я перехожу к общим грамматическим правилам, применяемым к изучению любого языка. Действительно, пятнадцатилетний опыт, приобретенный мною в Институте Благородных девиц Имперского Московского университета, где я служил, либо в Ришельевском лицее, где я заведовал кафедрой, убедил меня в том, что молодые люди изучают итальянский язык только в курсе литературы, то есть после изучения латинской, греческой, русской и французской грамматик. То есть учащиеся, которые хотят знать итальянский язык, приступают к его изучению только после изучения других языков и, следовательно, имея уже общие знания по грамматике. Учитывая это, я прибегаю к объяснению грамматики только по необходимости и не изобилую нудным повторением. Этот метод включает в себя все, что считаю необходимым. Изменения, которые я внес во второе издание (которое я постарался сделать более ясным и удобным, чем предыдущее), сократят и упростят работу. Считаю, что правильные и неправильные глаголы представляют собой очень важную часть грамматики итальянского языка; это та часть итальянской грамматики, которой я уделил больше всего внимания, и я думаю, что я могу похвалиться – эта работа может касаться не только прозы, но и поэзии.

Данное руководство делится на четыре части.

Первая включает в себя все, что касается произношения, склонения имен существительных и местоимений, предлогов, наречий и междометий; примеры тому многочисленны, в том числе фразы; туда же входят спряжения большого числа правильных и неправильных глаголов.

Вторая часть, к которой я применил ту же методику, что и к первой части, правильность которой была доказана опытом, касается синтаксиса. В защиту своего метода могу сообщить о быстрых успехах учеников лицея, которые посещали мои заня-

тия и успехах, которых я добился на частных уроках; ведь я могу свидетельствовать о том, что видел большое количество моих школьников после тридцати уроков, после двадцати пяти и даже после девятнадцати уроков, которые могли переводить с разных языков на итальянский, правильно писать, и даже часто говорить после практики всего в несколько дней. Это опыт, который я готов охотно обновить с любым учеником, начиная с нуля.

Третья и четвертая части добавлялись к моей предыдущей работе. В третьей части можно найти различные таблицы глаголов, как правильных, так и неправильных; спряжения, к которым они относятся, выражения, в которых они употребляются, необходимые вопросы и ответы, а также двадцать одну тему, содержащую упражнения на три спряжения итальянских глаголов.

Четвертая часть включает в себя трактат итальянской поэзии с большим количеством примеров. Эта часть написана по-итальянски, потому что ученики, которые изучили три первые части этого языка, должны чувствовать себя достаточно сильными, чтобы понимать поэзию.

Тщательность, с которой я опирался в работе на наилучших авторов, позволила мне надеяться, что, несмотря на недостатки этого метода, он будет принят теми, кто хочет выучить самый нежный и самый гармоничный из живых языков».

Выводы. Мы описали труд Антонио Пиллера “Methode courte, facile et pratique de lingue italienne”. Подбор материала и анализ были выполнены Л.И. Морошану. Корректура французского текста и перевод на русский язык были выполнены И.В. Никитиной. В следующем выпуске планируется представить продолжение описания этого выдающегося труда лингводидактической мысли итальянского и романского языкознания XIX века.

Литература:

1. Варварцев М.М. Італійці в Україні (XIX століття): Біографічний словник діячів культури / М.М. Варварцев. – К. : Ін-т Історії України НАН України, 1994. – 453 с.
2. Demjanova L.I. Odessa – centro degli studi di lingua italiana nell’Impero Russo nel XIX secolo / L.I. Demjanova // Forum Italicum, Center for Italian Studies. – Stony Brook, USA : State University of New York, Primavera 2003. – P. 217–229.
3. Демьянова Л.И. Итальянский язык в учебных заведениях Одессы в XIX веке / Л.И. Демьянова // Записки з романо-германського мовознавства. – 2001. – Вип. 10. – С. 27–36.
4. Морошану (Демьянова) Л.И. Творчество Антонио Пиллера. Серия «Неизвестные страницы итальянской литературы: итальянские писатели XIX века и их творчество в Одессе» / Л.И. Морошану (Демьянова) // Науковий вісник Міжн. гум. ун-ту. Серія: Філологія. – 2012. – Вип. 4. – С. 38–41.
5. Морошану (Демьянова) Л.И. Творчество Фабио Дель Бубба. Серия «Неизвестные страницы итальянской литературы: итальянские писатели XIX века и их творчество в Одессе» / Л.И. Морошану (Демьянова) // Науковий вісник Міжн. гум. ун-ту. Серія: Філологія. – 2012. – Вип. 5. – С. 34–37.
6. Морошану (Демьянова) Л.И. Творчество Энрико Мустона. Статья I. Серия «Неизвестные страницы итальянской литературы: итальянские писатели XIX века и их творчество в Одессе» / Л.И. Морошану (Демьянова) // Науковий вісник Міжн. гум. ун-ту. Серія: Філологія. – 2013. – Вип. 6. – С. 82–96.
7. Морошану (Демьянова) Л.И. Творчество Энрико Мустона. Статья II. Серия «Неизвестные страницы итальянской литературы: итальянские писатели XIX века и их творчество в Одессе» / Л.И. Морошану (Демьянова) // Науковий вісник Міжн. гум. ун-ту. Серія: Філологія. – 2013. – Вип. 7. – С. 73–82

Морошану Л. І., Нікітіна І. В. “Méthode courte, facile et pratique de langue italienne” Антоніо Піллера як пам’ятник лінгводидактичної літератури XIX століття (стаття 1)

Анотація. У статті описується видатна лінгводидактична праця професора Рішельєвського ліцею Антоніо Піллера “Methode courte, facile et pratique de lingue italienne” (1826 рік), яка стала основою для подальших навчальних посібників з італійської мови, опублікованих в Російській імперії. Наводиться Передмова до зазначеного посібника в перекладі з французької мови російською мовою.

Ключові слова: італійська філологія, італійська діаспора 19 століття, Антоніо Піллер.

Moroshanu (Demyanova) L., Nikitina I. “Méthode courte, facile et pratique de langue italienne” Antonio Piller as a monument of linguistic and didactic literature of the XIX century (Article 1)

Summary. The article describes the outstanding linguistic and didactic work of Professor Richelieu Lyceum Anton Piller “Methode courte, facile et pratique de lingue italienne” (1826), which became the basis for the subsequent tutorials on Italian language, published in the Russian Empire. We present Preface of this manual, translated from French into Russian.

Key words: Italian philology, Italian Diaspora of the 19th century, Antonio Piller.

УДК 81'367.335

Никитина И. В.,
старший преподаватель
Международного гуманитарного университета

СТРУКТУРЫ ВТОРИЧНОЙ ПРЕДИКАЦИИ В СОВРЕМЕННОМ ФРАНЦУЗСКОМ ЯЗЫКЕ

Аннотация. В статье рассматриваются современные теории осложненного предложения во французском языке. Особое внимание уделяется структуре комплементации: субъектному комплементу или предикативу, адвербиальному, объектному, глагольному комплементам. Также описываются структуры вторичной предикации в современном французском языке, которые выполняют в предложении функции сложного приложения, сложного определения, сложного обстоятельства, инфинитивного предложения, абсолютной номинативной конструкции. На основании исследованных текстов анализируются количественные показатели указанных структур.

Ключевые слова: структуры вторичной предикации, структура комплементации, французский язык.

Постановка проблемы. Статья посвящена одной из самых сложных проблем современного синтаксиса французского языка – явлению вторичной предикации.

Цель статьи – целью выяснить понятие вторичной предикации и продемонстрировать такие структуры.

Изложение основного материала исследования. В современной лингвистике предпринимаются попытки разработать теорию осложненных предложений на материале романских языков, в том числе и на материале французского языка [4; 5; 6; 7]. В нашей статье анализируются предложения, осложненные синтаксическими группировками, получившие название «структуры вторичной предикации» (СВП).

Исследования базируются на такой теоретической основе: понятие предикативности различается на семантическом, логико-коммуникативном и синтаксическом уровнях анализа предложения. На семантическом уровне анализа предложения предикативность – это «свойство или общее значение предложения в соотношении с денотативной экстралингвистической ситуацией [1, с. 122]. На логико-коммуникативном уровне анализа предложения предикативность оказывается в предикативном отношении – в оппозитивной связи между компонентами актуального членения на основе расщепления единой мысли на два противоположных момента [2, с. 60].

На синтаксическом уровне анализа предложения предикативность – это специфическая синтаксическая связь между сказуемым и подлежащим, которая выражается в единстве трех синтаксических категорий: категории модальности, категории времени и категории лица. Таким образом, предикативность – это одна из функций сложного единства речи, языка и мышления, присущая любому предложению.

Структуры предикации – это синтаксические единицы, которые служат для соотношения с процессами материального мира. В них подлежащее соотносится с носителем процесса, сказуемое же указывает на специфическое существование во времени. В общем случае структура предикации состоит из группы подлежащего (подлежащее + модификаторы) и группы сказуемого (сказуемое + модификаторы) [7, с. 11].

Связь подлежащего и сказуемого характеризуется предикативным отношением; но не каждая синтаксическая группировка, члены которой находятся в предикативной связи, является предложением. Механизм увязывания осложненных предложений до сих пор остается малоизученным. Одно из объяснений возникновения осложненных предложений представляет В.И. Кодухов [3]. Основные положения его учения могут быть сформированы в таком виде. *Предикативность – это семантико-синтаксическая и коммуникативная характеристика предложения. Предикативность имеет две стороны: формально-логическую и модально-смысловую. Иногда эти две свойства рассматриваются как два аспекта предложения, тогда первое свойство называется предикативностью, а второе – модальностью.*

Предикативность на семантическом уровне выражается в соответствии модели предложения и суждения. Суждение имеет два основных компонента: субъект и предикат (или атрибут), предложение имеет два главных члена: подлежащее и сказуемое: *Человек добр. L'homme est bon. Человек идет. L'homme marche.* Соотношение предложения и суждения не означает их полное совпадение, тождественность. Семантическая структура предложения, особенно его формальное строение, может отличаться от структуры суждения, соотноситься с ним опосредованно и не в полной мере. Например, предложение *Дождь идет* является двухсложным только формально, семантически – это нечленимая конструкция, которая при переводе на другие языки получает структуру с формальным подлежащим *Ilpleut.* Эти примеры свидетельствуют о том, что наличие субъектно– предикатной двукомпонентности может не быть обязательным.

Конструктивная основа предложения связана прежде всего с наличием в предложении глагола. Глагольная основа предложения делает необходимыми компонентами не только сказуемое и подлежащее, а и приложение и обстоятельство: *Студент внимательно слушает лекции. L'étudiant écoute attentivement le professeur.* Они формируют конструктивную основу предложения, его первичные члены, которые связаны подчинительными связями: предикативным согласованием, управлением, приложением.

Распространение основы предложения осуществляется, с одной стороны, за счет введения вторичных членов предложения, а с другой – в результате возникновения синтаксических связей и отношений, которые называются сепаратизацией. Так, предложение *Большая яркая молния ударила в старое ветвистое дерево и зажгла высокую ветку синим огнем* имеет первичные члены *молния ударила в дерево и зажгла ветвь огнем,* причем сказуемые формируют синтакси-

ческий ряд – однородные члены предложения. Ср. *La vieille femme sévère et propre reçut le pauvre garçon et proposa une grande tasse de café chaud* (первичные члены *«La femmereçut legar çonet propos aunet assede café»)*.

Вторичные члены являются зависимыми и возникают в результате использования при построении модели предложения моделей подчинительных словосочетаний; использования сочинительных словосочетаний. Это дает синтаксические ряды однородных и неоднородных членов предложения. При рассмотрении сущности вторичной номинации также учитывается явление сепаратизации. Этот термин обозначает синтаксическое средство строения предложения, и этим оно отличается от управления и примыкания, которые используются для построения словосочетания [8]. Сущность сепаратизации заключается в том, что постоянное слово или зависимая форма слова/словосочетания, оставаясь в пределах предложения, относится к нему в целом, а не к отдельному слову или к члену предложения. Сепаратизация создает особые члены предложения, которые отличаются от внутренних дополнений и обстоятельств, вызванных связью управления и примыкания, и называются внешними приложениями и обстоятельствами (в терминологии Н.Ю. Шведовой это – детерминанты [2, с. 68]), например: *Рядом с ним сидел мальчик лет около восьми.*

Обособление – это интонационно-содержательное подчеркивание зависимых второстепенных членов предложения, придание им большей синтаксической и содержательной самостоятельности. Обособление связано с применением особых форм слова и особых слов. Именно так причастия и деепричастия, особенно причастные и деепричастные словосочетания, очень часто отделяются, создавая причастные и деепричастные обороты. Распространение и осложнение основы предложения приводит к возникновению осложненных и сложных моделей предложения.

Рассмотрим два предложения: *Je vais qu 'il marche и Je le vois marcher.* В подчеркнутых группировках *il* и *le* соотносятся с носителем процесса, *marche* и *marcher* указывают на существование во времени носителя процесса, причем во втором предложении указание существования во времени носителя процесса осуществляется опосредованно через глагол *vois*. Таким образом, элементы *il, le* являются подлежащими, а элементы *marche, marcher* – сказуемыми; структуры *il marche i le <...> marcher* являются структурами предикации: *il marche* – структура первичной предикации первого предложения, а *le <...> marcher* – структура вторичной предикации второй группировки, где *le* является вторичным подлежащим, а *marcher* – вторичным сказуемым инфинитивной конструкции [6].

Связь вторичного подлежащего и вторичного сказуемого характеризуется зависимо-предиктивным отношением. СВП, о которых идет речь, строятся по модели S" + V", где S" – вторичное подлежащее, а V" – вторичное сказуемое. Вторичное подлежащее выражается обычно существительным (с предлогом или без него) или местоимением, прилагательным, наречием, инфинитивом (с предлогом и без него), причастием прошедшего и настоящего времени.

СВП представляют собой неоднородные явления. Элементы этих структур могут соединяться непосредственной синтаксическою связью: *Et pourtant il reste debout pieds nus, devant la fenêtre (...)*, а могут быть соединены косвенной синтагматической связью: *Ce sont eux qui le regardent comme un étranger et qui sьécartent.* СВП могут выступать в предложении в функции сложного приложения, сложного определения, сложного обстоятельства, самостоятельного причастного оборота, инфинитивного предложения абсолютной номинативной конструкции.

Можно сказать, что отношение между вторичным подлежащим и вторичным сказуемым представлено в СВП как бы в неполном (латентном) виде. Отношения же между первичным подлежащим и первичным сказуемым представлены в полном объеме (высказанные модальность, время, лицо, число и, если есть такая необходимость, род).

Отношения между вторичным подлежащим и вторичным сказуемым на глубинном уровне происходят от отношений между «первичными» подлежащим и сказуемым, что является основной чертой, которая позволяет отнести неоднородные поверхностные структуры к одному явлению. Это положение подтверждается различными трансформациями. Каждую СВП можно трансформировать в придаточное предложение или в относительно самостоятельную часть сложносочиненного предложения.

Рассмотрим несколько примеров: *1) Et pourtant il reste debout pieds nus, devant la fenêtre (...) → Et pourtant il reste debout pieds nus, devant la fenêtre, ses pieds sont nus. 2) C'est un homme jeune, au visage intelligent (...) → C'est un homme jeune, dont le visage est intelligent.* В этих предложениях СВП сформированы по модели S"+ V" ø, где S" – вторичное подлежащие, V" ø – вторичное сказуемое, представленное неглагольным элементом. *Hiquet qui le voit sortir ne sait pas qu'il s'en va pour toujours → Hiquet, qui voit qu'il sort, ne sait pas qu'il s'en va pour toujours.* СВП сформирована по модели S"+ V" non-f, где V"non-f – вторичное сказуемое в виде безличной формы глагола. *To portail franchi, il cherche quelque 'un des обеих. → Quand le portail est franchi, il cherche quelqu' un des yeux.* СВП соответствует модели S"+ V" non-f + Cv, где Cv – объектный распространитель, который связан с вторичным V (сказуемым).

Исследователи французского синтаксиса разделяют точку зрения, согласно которой член предложения – это его структурный элемент, который соотносится через сознание с определенным конституентом процессов материального мира, а употребление того или иного слова или словосочетания для выражения того или иного члена предложения является его синтаксической ролью в предложении.

Количественная характеристика СВП, которые выступают в разных синтаксических функциях, выглядит так: среди рассмотренных 5771 единиц (100%) синтаксических функций приложение (беспредложный комплекс) составляет 2880 ед. (50%), приложение (предложный комплекс) – 89 ед. (1,5%), приложение вместе составляет 2969 ед. (51,5%); обстоятельство (беспредложный комплекс) – 1518 ед. (26,3%), обстоятельство (предложный комплекс) – 374 ед. (6,4%), обстоятельство вместе составляет 1889 ед. (32,7%); определение (беспредложный комплекс) – 281 ед. (4,9%), определения (предложный комплекс) – 221 ед. (3,8%), определение вместе составляет 502 ед. (8,7%); подлежащее (беспредложный комплекс) – 189 ед. (3,3%), подлежащее (предложный комплекс) – 25 ед. (0,4%), подлежащее в целом составляет 214 ед. (3,7%); синтаксически изолированные СВП (беспредложный комплекс) составляют 135 ед. (2,3%), синтаксически изоли-

рованные СВП (предложный комплекс) не представлены ни одним случаем; синтаксически изолированные СВП, таким образом, вместе составляют 135 ед. (2,3%); предикатив (беспредложный комплекс) насчитывает 47 ед. (0,8%), предикатив (предложный комплекс) – 15 ед. (0,3%), предикатив в целом составляет 63 ед. (1,1%).

Выводы. Таким образом, рассмотрение функций беспредложных и предложных СВП и их частотного выражения показывает, что наибольшую частотность имеют СВП в функции приложения, наименьшую – СВП в функции предикатива. Материал статьи можно считать только теоретическим уточнением некоторых лингвистических понятий. В дальнейшем планируется более подробно рассмотреть каждую структуру вторичной предикации во французском языке и представить их интерпретацию с точки зрения синтаксического значения и лексического состава моделей, необходимых для понимания семантико-синтаксического статуса структур вторичной предикации при переводе таких предложений на иностранный язык.

Литература:

1. Банару В.И. Типы предикации во французском языке / В.И. Банару. – Кишинев : Штиинца, 1980. – 230 с.
2. Гак В.Г. Теоретическая грамматика французского языка. Синтаксис / В.Г. Гак. – М. : Высшая школа, 1981. – 208 с.
3. Кодухов В.И. Введение в языкознание / В.И. Кодухов. – М. : Просвещение, 1979. – 351 с.
4. Кочерган М.М. Загальне мовознавство / М.М. Кочерган. – К. : ВЦ «Академія», 2008. – 464 с.
5. Никитина И.В. Предикативный план предложения, осложненного структурой вторичной предикации / И.В. Никитина. – М., 1984. – 20 с. – Деп. в ИНИОН АН СССР, № 17146.
6. Образцова Е.М. Линейная организация высказывания как языковая универсалия (на материале английского, русского и украинского языков) / Е.М. Образцова. – О. : Феникс, 2010. – 400с.
7. Сулимовская З.В. Грамматическая сущность и функционирование структур вторичной предикации в современном английском языке : автореф. дисс. … канд. филол. наук / З.В. Сулимовская. – О., 1981. – 25 с.

Нікітіна І. В. Структури вторинної предикації у французькій мові

Анотація. У статті розглядаються сучасні теорії складного речення у французькій мові. Особлива увага приділяється структурі комплементації: суб'єктним комплементу або предикативу, адвербіальному, об'єктному, дієслівному комплементам. Також описуються структури вторинної предикації в сучасній французькій мові, які виконують в реченні функції складного додатка, складного визначення, складної обставини, інфінітивного речення, номінативної конструкції. На підставі досліджених текстів аналізуються кількісні показники зазначених структур.

Ключові слова: структури вторинної предикації, структура комплементації, французька мова.

Nikitina I. The secondary predication structures in French language

Summary. The article deals with modern theories of the secondary predication in French language. In particular, we examine such complementation structures as subjective complement or predicative, adverbial, objective and verbal complements. Similar structures are described in contemporary French. Quantitative indices of the above-mentioned structures have been analyzed in Russian and French texts.

Key words: secondary predication structures, complementation structures, French language.

УДК 811.111'367:82-3

Образцова О. М.,
декан факультету іноземних мов,
професор кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Образцова О. В.

СТРУКТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВИГУКОВИХ ВИСЛОВЛЕНЬ

Анотація. Стаття висвітлює проблеми визначення синтаксичного статусу одно– та багатослівних синтаксичних побудов вигукового характеру і подає опис їх структурних характеристик.

Ключові слова: синтаксичний статус, речення, висловлення, вигук, структурні характеристики.

Постановка проблеми. Синтаксис часто вважається повністю дослідженою галуззю лінгвістики. Водночас багато питань очікують на своє вирішення, зокрема визначення характеристик та синтаксичного статусу таких побудов, що функціонують в мовленні, але не експлікують структуру предикації взагалі або в повному вигляді. Актуальним в цьому плані є дослідження одного з різновидів таких синтаксичних явищ – вигукових висловлень, опис їх вживання, характеристик структури та змісту.

Об'єктом дослідження обрано вживання вигукових висловлень у творах сучасної англомовної літератури.

Предметом розвідки стали особливості вживання та структурні характеристики вигукових висловлень.

Мета статті – описати структурні характеристики вигукових висловлень, вжитих в англомовних художніх творах XXI століття.

Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення низки завдань, зокрема: визначити особливості вживання вигукових висловлень у творах; виявити і систематизувати структурні характеристики вигукових висловлень; змоделювати варіанти структури вигукових висловлень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вигукові висловлення, що виражають ті чи інші емоції мовця та представляють собою окремі вигуки або сполучення частин мови (частіше за все з вигуками), в силу невизначеності свого синтаксичного статусу (про проблематичність визначення синтаксичного статусу подібних явищ, серед інших, говорили О.А. Жаборюк та І.А Жаборюк у роботі «Проблеми морфології та синтаксису. Посібник з теоретичної граматики сучасної англійської мови» [3, с. 84–87]) в теоретичній літературі отримують різні термінологічні позначення. Так, їх називають, наприклад, емотивними словами, комунікемами [2, с. 715 716], ізольованими висловленнями вигукового типу [1, с. 274–277], ізольованими абсолютами [11, с. 20].

Одні лінгвісти вважають такі синтаксичні явища реченнями і одночасно висловленнями (не протиставляючи відповідні терміни) [4, с. 96, 119], реченнями (фатичними чи метакомунікативними структурно-непредикатними) вигукового характеру [5, с. 260, 272–274, 351] або квазі-реченнями [10, с. 95]. Інші лінгвісти стверджують, що вигукові висловлення за своєю суттю не є реченнями, оскільки не мають внутрішньої структури та актуального членування речення навіть за допомогою асоційованих імплікацій [2, с. 274–277], і відносять це явище до фіксованих типізованих ідіоматичних речень з чисто ідіоматичною граматичною побудовою [7, с. 225–227].

Крайня точка зору представлена в роботах американських лінгвістів М.Джооса та У. Чейфа, які вигукові репліки типу *Ah! Ouch! Hullo!* вважають емоційними елементами мовлення, позамовними елементами реального світу, які взагалі не можуть розглядатися лінгвістичною наукою [9, с. 194]. Наполеглива вимога М. Джооса «виключити» емоційні елементи мовлення на підставі їх туманності, невловимості, перемінності, на думку Р. Якобсона, веде до радикальної і навіть абсурдної редукції (reductio ad absurdum) [9, с. 194]. Разом з тим У. Чейф подібні явища вважає рудиментами прадавньої домовленнєвої комунікації і водночас як мовленнєво значущі закликає дослідити емоції людини (навіть сміх) (підкреслено нами – *О.М. О., О.В. О*), а також виявити причини та способи відбиття емоцій у мовленні [8].

Невизначеність синтаксичного статусу низки синтаксичних явищ, що не експлікують структуру предикації, недостатність емпіричних даних для їх теоретичного осмислення, спонукали нас провести дослідження [6], частину якого склали вигукові висловлення: однослівні, виражені вигуками, або багатослівні, компонентами яких є вигуки. Проведене дослідження базується на систематичній наскрізній виборці прикладів (понад 19 тисяч речень-висловлень) з 10 творів англомовної художньої літератури XXI століття, що на сайті *The best books published during the 21st century,* (http://www.goodreads.com/list/show/7.Best_Books_of_the_21st_Century) були заявлені першими, тобто найпопулярнішими, на час збору фактичного матеріалу (листопад 2010 р.).

Досліджені як різновид цілісних синтаксичних побудов, в яких структуру предикації експліковано частково або не експліковано зовсім, актуалізовані в мовленні такі вигукові синтаксичні побудови нами кваліфіковано як різновид «висловлень часткової або нульової предикації (ВЧ/НП)» [6].

В межах статті розглянемо більш детально структурні властивості вигукових ВЧ/НП, тобто висловлень, єдиним або одним з компонентів яких виступає вигук (відповідний частиномовний статус визначено за лексикографічними джерелами).

У дослідженому корпусі текстів вигукові висловлення виявлено у формі одно-, двокомпонентних (однослівних, двохслівних) ВЧ/НП та таких, до складу яких входить три або більше лексем.

Однослівні вигукові висловлення за формальною ознакою – наявністю тих чи інших членів речення та можливістю / неможливістю відновлення висловлення до речення з експлікованою повною структурою предикації – нами класифіковано як невідновлювані ВЧ/НП.

Однослівні висловлення, виражені вигуками, складають доволі значну (15,94%) частку однокомпонентних ВЧ/НП невід-

новлюваного типу – 516 одиниць з 3112, наприклад: *And I said, "I have a rat." And she said, "A rat?" And I said, "He's called Toby." And she said, "Oh"* [18, с. 12]. *"The policeman said, "Okeydok," and we drove off* [14, с. 3]; *"But if what he said is true then does it make you a sinner, Baba?" – "Hmm." – Baba crushed an ice cube between his teeth* [19, с. 6]; "*Ron and Hermione seem to think that the three of you are dropping out of Hogwarts," she began in a light, casual tone."Oh," said Harry. "Well, yeah. We are."* [15, с. 27].

За кількісними показниками вживання окремих вигуків у різних типах речень корпусу прикладів найуживанішим вигуком (як частини мови) є лексема *well*. Водночас важливо відзначити, що понад 85% її вживання припадає на речення повні, прості або складні. Лише 14,75% її вживань зареєстровано у досліджуваних нами висловленнях часткової або нульової предикації. Інші частотні вигукові елементи (наприклад, *Oh*, *Eh, God, Bravo* тощо) засвідчено не більше, ніж по 10 випадків вживань для кожного.

Двокомпонентні вигукові висловлення (14,1%) включають чотири моделі сполучення частин мови (подаємо у послідовності низхідної частотності вживань):

1) два вигуки (наприклад: *Iambic pentameter, on account of its simplicity, was often called "pure verse" or "pure meter."* La lingua pura? *Could this have been the pure language the Illuminati had been referring to?* The path of light is laid, the sacred test… *"Uh oh," Vittoria said* [13, с. 75]; *As the wall curved left, the tunnel opened into a semicircular alcove. Oddly, there was faint light here. In the dimness Langdon saw the outline of a heavy wooden door. "Uh oh," he said* [13, с. 91];

2) вигук та *Так/Ні* слово-речення: *"Well, yeah. We are."* [15, с. 27]; *"This thing* flies*?" Langdon said. The pilot smiled. "Oh yeah."* [13, с. 4]; *Watching the evening news, Milton delivered a running commentary to the screen. "Oh yeah?" he'd say* [17, с. 96]; "*Did you notice that?" "Oh yeah," said Jerome* (6, с. 101); *"But you're not going to the dance, right?" "No, Dad, but I'm helping* them *find dresses – you know, giving them constructive criticism". "Well, okay." He seemed to realize that he was out of his depth with the girlie stuff* [12, с. 41]; *He stopped short, looking to see if he'd upset me. "Okay, then", I said flippantly, trying to alleviate the suddenly tense atmosphere* [12, с. 75]; *Looming before them was a rectangular, ultramodern structure of glass and steel. <…> "The Glass Cathedral," the escort offered. "A church?" "Hell, no. A church is the one thing we* don't *have. Physics is the religion around here* [13, с. 4]; *"Did he buy it new?" "Well, no. I think it was new in the early sixties – or late fifties at the earliest, "he admitted sheepishly"* [12, с. 2];

3) складений вигук – іменник і прикметник, що його модифікує, (зазвичай стоїть у препозиції до антецеденту), наприклад: *"You really didn't notice?" "No. I wasn't paying attention. I had a lot on my mind". "Poor girl"* [14, с. 56]; *My teeth started to chatter and I shivered uncontrollably. "Goodness gracious!" Aurelius exclaimed softly as he passed me one dainty sandwich after another* [16, с. 86];

4) складений вигук – іменник і присвійний займенник, що його модифікує, (зазвичай стоїть у препозиції до антецеденту), наприклад: *He suddenly felt a wave of panic, realizing where he was. "My God! I didn't bring my passport!"* [13, с. 4]; *Kamal's lifeless body lay on his father's lap. <…> "My boy! He won't breathe! Allah, help him breathe!"* [19, с. 61];

4) складений вигук – особовий займенник та прикметник, що його модифікує, (зазвичай стоїть у препозиції до антецеденту), наприклад: *"Goodness gracious!" Aurelius exclaimed softly as he passed me one dainty sandwich after another. "Dear me!"* [16, с. 86].

Якщо до складу вигукового ВЧ/НП входить три лексеми, то таке сполучення є поєднанням моделей однослівних та двохслівних вигукових ВЧ/НП, наприклад: *"Oh thank goodness!"* [15, с. 22] *A deafening rumble shook the whole castle. Then a white light from the direction of St. Peter's blinded them. Vittoria had only one thought. Oh my God! The antimatter annihilated early! But instead of an explosion, a huge cheer went up from the crowd. Vittoria squinted into the light.* [13, с. 153] – вигук та іменник (власна назва), модифікований присвійним займенником.

У наступних двох прикладах два вигуки сполучені із *Так/Ні* слово-реченням: *"Oh, well, yes", Dr. Cullen agreed, suddenly occupied with the papers in front of him.* [14, с. 18]. Сполучення вигуку, іменника та його модифікатора спостерігаємо у низці інших прикладів: *She nodded. "Well, then, yes."* [14, с. 55]; *Hassan was screaming and his arm was wrapped around my neck. "Bravo! Bravo, Amir agha!"* [19, с. 30] – вигук та іменник (власна назва), модифікований прикладкою: *The Depression! So terrible you no can believe! <…> The people they are killing rats, plam plam plam, with sticks, to go to eat the rats. Oh my God!* [17, с. 36] – вигук та іменник (власна назва), модифікований присвійним займенником.

У більш протяжних висловленнях часто спостерігаємо повторення елементів, наприклад: *Those are… Oh shit… Shit, shit, shit, shit, shit." Then he said nothing for a while* [18, с. 34].

Також вигуки, як і звернення, часто є складовими частинами еліптичних речень, зокрема імперативних. У наступних трьох прикладах еліптичних НПСВ з вигуками експліцитно представленою є частина групи присудка (у запропонованих трансформах відновлену частину висловлення виділено напівжирним підкресленням): *He took a deep breath like a man eager to change the subject and checked his gold pocket watch. "Well, time to go and set up."* (→ Well, *it's* time to go and set up) [19, с. 71]; *"What can I do for you?" he asked us pleasantly, rising from his seat. "I wanted to show Bella some of our history", Edward said. "Well, your history, actually."* (→ Well, you *wanted to show Bella some of* your history, actually) *"We didn't mean to disturb you", I apologized* [120, с. 92]; *Eric walked me right to the door, though it was clearly marked. "Well, good luck, " he said as I touched the handle.* (→ Well, *I wish you* good luck) [14, с. 5].

У поданому нижче діалозі вигук *Well* вжито у вигуковому висловленні разом із *Так/Ні* словом-реченням на позначення погодження (*Well, yeah*) та в еліптичному реченні із експлікованою частиною групи присудка: *"Uh, I was just wondering… if you would go to the spring dance with me?"<…> "I thought it was girls' choice," I said, too startled to be diplomatic. "Well, yeah", he admitted, shamefaced* (→ ≈ I agree that it's girl's choice). *<…> "Thank you for asking me, but I'm going to be in Seattle that day." "Oh", he said. "Well, maybe next time".* (→ Well, maybe *you would go to the spring dance with me* next time) [14, с. 21].

В дослідженому корпусі текстів засвідчено із включеними вигуковими елементами і такі еліптичні речення, що можна відновити до складних: *How would… that someone… find someone else at exactly the right time? How would he know she was in trouble?" I wondered if my convoluted questions even made sense. "Hypothetically?" he asked. "Sure." "Well, if… that someone…"* (→ Well, if… that someone *would know she was in trouble, he would find her at exactly the right time to rescue*) [14, с. 47] –

експліцитно представленими є вигук на позначення погодження (*Well*), а також частина складнопідрядного речення – сполучник (*if*) та група підмету умовної клаузи (*that someone*).

Засвідчено вживання вигуку і у висловленнях, які нами визначаються як парцельовані: *"Now," he breathed, and just his smell disturbed my thought processes, "what exactly are you worrying about?" "Well, um, hitting a tree, – I gulped – and dying. And then getting sick." He fought back a smile.* [14, с. 99] – експліцитно представленими є вигуки *Well*, та *um* у прагматичній функції заповнення паузи під час обмірковування відповіді, включені до еліптичного речення *Well, um,* (*I am worrying about*) *hitting a tree and dying*. Додавання ж наступної репліки у діалозі виявляє парцельований характер цілого: *Well, um, (I am worrying about) hitting a tree and dying. And then getting sick.* Тобто у повному вигляді речення могло б мати вигляд отриманого трансформу: →Well, um, *I am worrying about* hitting a tree and dying, and then getting sick.

Зазначимо, що серед варіантів поєднання декількох різновидів ВЧ/НП у межах одного висловлення (3 264 випадки) найпоширенішим є поєднання саме вигукового ВЧ/НП з *Так/Ні* (1242 – 38,06%). Наприклад: *Well, yes and no* [14, с. 67]; *Ah, yes; Oh, yes; Hell yes; Fuck yes; So, yes; Oh, yeah; Uh, yeah* [12]; *"Did you notice that?" "Oh yeah," said Jerome.* [13, с. 101].

Привертає увагу дослідника вживання у таких висловленнях знаків пунктуації. Порівняймо різні пунктуаційні знаки та їх повну відсутність при вигуку *Oh* у таких прикладах: *"Should we go downstairs?" I finally asked. "What? Oh, right. Yeah. Let's go."* [17, с. 98]; *And I said, "Who's looking for me?" because I thought it might be Mother and the policeman in Swindon had phoned her up with the phone number I told him. But he said, "A policeman." And I said, "I know." And he said, "Oh, Right."* [18, с. 48]; *"I do have some trouble with incoherency when I'm around him," I admitted. "Oh, well. He* is *unbelievably gorgeous."* [120, с. 55]; *"That's all right, Dad, I'll probably just be in dressing rooms all day – very boring." "Oh, okay"* [14, с. 22].

Інші вигуки або іменники, вжиті у функції вигукового елементу для вираження здивування, прикрості та інших емоцій мовця, у вигукових висловленнях також виокремлюються або не виокремлюються: *Had Dumbledore come to his senses? Had he told Grindelwald he wanted no more part in his plans? Alas, no.* [15, с. 109]; *"I'm sorry, I have such fond memories of Kabul. Hard to believe it's the same place you're telling me about." "Have you been there lately?" "God, no"* [19, с. 180].

Тобто пунктуаційні знаки свідчать не про зміни змісту висловлень, а лише про наявність або відсутність пауз відповідної довжини. В текстах графічно відображено також особливості вимови окремих вигуків: *"NOOOOOOOOOOOO!"* [15, с. 145]; *"W-o-w." She exaggerated the word into three syllables* [14, с. 55]; *"OULOULOULOULOULOULOU! OULOULOULOULOULOULOU!"* [17, с. 56].

Висновки. Таким чином, можна зробити певні висновки щодо вживання та структури вигукових висловлень.

Суто вигукові висловлення представлені лише одно– та певними двокомпонентними моделями.

Якщо вигук (як частина мови) вживається у висловленні з трьох і більше компонентів (слів), то такі висловлення поєднують у своєму складі декілька типів ВЧ/НП або є, як виявлено, різновидами ВЧ/НП еліптичних та парцелятів, які допускають відновлення до простих або складних речень.

За однослівними вигуковими ВЧ/НП невідновлюваного типу визнається статус висловлення. Вживання таких однослівних вигукових ВЧ/НП в багатослівних синтаксичних побудовах, як наслідок, змінює синтаксичний статус цілого, тому їх слід визнати складними, створеними із декількох «простих речень» (із повністю/частково експлікованою структурою предикації та ВЧ/НП).

Пунктуаційні знаки у багатослівних вигукових висловленнях свідчать не про зміни змісту висловлень, а лише про наявність або відсутність пауз відповідної довжини.

Перспективним до подальшого наукового пошуку вважаємо розгляд прагматико-комунікативних та семантичних характеристик висловлень з частковою або нульовою предикацією.

Література:

1. Блох М.Я. Теоретическая грамматика английского языка : [учебник для студентов филол. фак. ун-тов и фак. англ. яз. пед. ВУЗов] / М.Я. Блох. – М. : Высш. школа, 1983. – 383 с.
2. Гак В.Г. Теоретическая грамматика французского языка / В.Г. Гак. – М. : Добросвет, 2000. – 832 с.
3. Жаборюк О.А. Проблеми морфології та синтаксису. Посібник з теоретичної граматики сучасної англійської мови / О.А. Жаборюк, І.А. Жаборюк. – О. : Освіта України, 2014. – 106 с.
4. Корсаков А.К. Теоретические основы грамматики современного английского языка : [монография] / А.К. Корсаков, А.А. Корсаков. – К. : Высшая школа, 1975 ; О. : ВМВ, 2013. – 344 с.
5. Морозова І.Б. Таксономія елементарних комунікативних одиниць у сучасній англійській мові : дис. … докт. філол. наук. : спец. 10.02.04 «Германські мови» ; ОНУ ім. І.І. Мечникова. – О., 2010. – 432 с.
6. Образцова О.В. Висловлення з частковою або нульовою предикацією в системі сучасної англійської мови (на матеріалі художньої прози XXI століття): [монографія] / О.В. Образцова, О.М. Образцова. – О. : Освіта України, 2015. – 262 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.academia.edu/11121176/ВИСЛОВЛЕННЯ_З_ЧАСТКОВОЮ_АБО_НУЛЬОВОЮ_ПРЕДИКАЦІЄЮ_В_СИСТЕМІ_СУЧАСНОЇ_АНГЛІЙСЬКОЇ_МОВИ_на_матеріалі_художньої_прози_XXI_століття_Obraztsova_Olga_V._Obraztsova_Olena_M._Utterances_of_Partial_or_Zero_Predication_in_the_System_of_Modern_English.
7. Раєвська Н.М. Теоретична граматика сучасної англійської мови / Н.М. Раєвська. – К. : Вища школа, 1976. – 304 с.
8. Чейф У. Значение и структура языка / У. Чейф; пер. с англ. Г.С. Щура ; послесл. С.Д. Кацнельсона. – М. : Прогресс, 1975. – 432 с.
9. Якобсон Р. Лингвистика и поэтика / Р. Якобсон // Структурализм: «за» и «против». – М. : Прогресс, 1975. – С. 193–230. – [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://www.philology.ru/linguistics1/jakobson-75.htm.
10. Kharytonov I.K. Theoretical English Grammar (Теоретична граматика сучасної англійської мови) : [навч. пос.] / І.К. Харитонов. – Вінниця : Нова книга, 2008. – 352 с.
11. Long R.B. The Sentence and Its Parts. A Grammar of Contemporary English / R. B. Long – Chicago ; London : The University of Chicago Press, 1980. – 528 p.
12. Gaiman N. American Gods / N/ Gaiman [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://readr.ru/neil-gaiman-american-gods.html.
13. Brown D. Angels & Demons / D. Brown [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://readr.ru/dan-brown-angels-demons.html.
14. Meyer S. New Moon / S. Meyer [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://readr.ru/stephenie-meyer-new-moon.html.
15. Rowling J. Harry Potter and the Deathly Hallows / J. Rowling [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://readr.ru/j-rowling-harry-potter-and-the-deathly-hallows.html.
16. Setterfield D. The Thirteenth Tale / D. Setterfield [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://readr.ru/diane-setterfield-the-thirteenth-tale.html.
17. Eugenides J. Middlesex / J. Eugenides [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://readr.ru/jeffrey-eugenides-middlesex.html.

18. Haddon M. The Curious Incident of the Dog in the Night-Time / M. Haddon [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://readr.ru/mark-haddon-the-curious-incident-of-the-dog-in-the-night-time.html.
19. Hosseini Kh. The Kite Runner / Kh. Hosseini [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://www.fb2lib.net.ru/book/123834.
20. McCarthy C. The Road / C. McCarthy [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://readr.ru/cormac-mccarthy-the-road.html.
21. Meyer St. Twilight / St. Meyer [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://readr.ru/stephenie-meyer-twilight.html.

Образцова Е. М., Образцова О. В. Структурные характеристики междометных высказываний

Аннотация. В статье освещаются некоторые проблемы определения синтаксического статуса одно– и многословных синтаксических построений междометного характера и приводится описание их структурных характеристик.

Ключевые слова: синтаксический статус, предложение, высказывание, междометие, структурные характеристики.

Obraztsova O., Obraztsova O. Structural features of interjectional utterances

Summary. The article considers some problems of determining the syntactic status of one– or multiple-component utterances represented by interjections, focusing upon a detailed description of the utterances usage and structure.

Key words: syntactic status, sentence, utterance, interjection, structural features.

УДК 811.111'42: 82-31

Піндосова Т. С.,
викладач англійської мови
кафедри англійської мови в судноводіннях
Херсонської державної морської академії

ФУНКЦІЇ ЦИТАТИ В ДЕТЕКТИВНИХ РОМАНАХ Д. БРАУНА

Анотація. У статті розглядається проблема цитати як форми інтертекстуальності, аналізуються наукові підходи до визначення функцій цього феномена у художньому творі. На основі вивчення доробків дослідників створюється класифікація функцій цитати в англомовному детективному романі. Особлива увага приділяється виявленню цитат в детективних романах Д. Брауна та визначенню їх функцій.

Ключові слова: цитата, функція, автор, читач, класифікація, образ.

Постановка проблеми. Вивчення цитати як елемента художнього тексту є актуальною темою в сучасній лінгвістиці. Особлива увага цьому поняттю стала приділятися після виникнення теорії інтертекстуальності, коли його почали розглядати не тільки з точки зору літературознавства, але і як елемент інтертексту, що сприяє утворенню міжтекстових зв'язків. Під цитатою ми розуміємо дослівне відтворення елемента чужого тексту з графічним маркуванням або без нього, а також ремінісценції (включення в текст фрагментів чужого тексту, іноді дещо видозміненого, без згадування його назви і автора) та літературні алюзії (натяки на який-небудь текст, котрий передбачається загальновідомим). Однак слід зазначити, що питання визначення і типології цього інтертекстуального елемента досі залишається актуальним.

Мова детективних романів Д.Брауна характеризується широким використанням елементу цитати. Він продуктивно вводить цю інтертекстуальну одиницю, яка при накладенні на вихідний матеріал викликає додаткові асоціації, створюючи нові смислові комплекси. Автор включає цитати в сильні позиції (епіграф і заголовок), і, особливо, в корпус тексту.

Мета статті – аналіз цитати у художньому тексті, зокрема в детективних романах Д. Брауна.

Реалізація поставленої мети вимагає розв'язання такого завдання – виявити в детективних романах Д. Брауна цитати та визначити їх функції.

Матеріалом дослідження є детективні романи Д. Брауна «Янголи та Демони», «Інферно».

Цитати вводяться в текст для реалізації певних авторських інтенцій. Як показує аналіз сучасних робіт, що представляють вивчення функцій цитат в різних дискурсах, існує велика кількість класифікацій функціональних особливостей таких мовних одиниць. Однак в даній статі ми будемо спиратися на класифікацію, запропоновану Т.О. Смирновою, оскільки на наш погляд вона є найбільш повною [4, с. 20.]. Слід зауважити, що Т.О. Смирнова включила до своєї класифікації деякі функції (ігрова, знакова, метатекстова, змістотвірна, текстотвірна, культуротвірна), що є характерними для всіх інтертекстуальних одиниць і не відображають особливості цитат в їх конкретному виявленні в художньому тексті. Крім того, дослідниця не враховує ряд функціональних особливостей, на яких акцентують увагу інші дослідники: узагальнююча, створення сатиричного ефекту [3, с. 157-168]. Таким чином, до нашої класифікації включено наступні функції цитати:

1) характерологічна функція використовується для увиразнення образу суб'єкта висловлення – автора чи героя;

2) відсилання до текста-донора – цитата розрахована на те, що читач впізнає джерело цитати, автора;

3) функція створення іронічного ефекту – за допомогою цієї цитати виражається глузливо-критичне ставлення автора до предмета зображення;

4) узагальнююча функція використовується автором для узагальнення думки, підведення підсумків, будування нового смислового ракурсу;

5) емоційно-оцінювальна функція відображає ставлення автора до повідомлюваного в тексті;

6) прогностична функція допомагає читачу передбачити, що далі станеться в художньому творі;

7) образна функція вводиться в текст для надання більшої виразності, колоритності зображуваним героям та ситуаціям.

Виклад основного матеріалу. Характерологічна функція – категорія, що виявилася найбільш представленою у кількісному відношенні. Так, в романі «Янголи та Демони», описуючи кімнату священика Леонардо Ветра, автор включає в текст вислови Альберта Ейнштейна та папи Пія XII. Це характеризує героя роману як всебічно розвинену особистість, він був не лише слугою Бога, але й науковцем.

On the side wall, two additional brass cruciforms flanked a poster of Albert Einstein, his famous quote reading, GOD DOES NOT PLAY DICE WITH THE UNIVERSE [7, с. 22].

One of the bookends was etched with a quote: TRUE SCIENCE DISCOVERS GOD WAITING BEHIND EVERY DOOR. – POPE PIUS XII [7, с. 22]. У цьому прикладі автор показав, що у католицького священика був широкий кругозір, адже Леонардо Ветра вважав фізику «Божим законом всього сущого» [7, с. 22]. Він стверджував, що в устрої природи видно руку Господа; намагався через науку довести існування Бога тим, хто сумнівається.

Відсилання до текста-донора. Цю функцію реалізує цитата з Біблії (Новий Завіт. Євангеліє від Луки): «Forgive them, you might say, for they know not what they do» [6, с. 154; 1, с. 97]. Герой роману «Інферно» Бертран Цобріст переймався проблемою перенаселення Землі і знайшов своє вирішення проблеми. На жаль, більшість людей (на його думку, невігласів) не сприймали її серйозно, тому він, як справжній християнин, який піклувався про людство, пробачав їх словами з Біблії.

У наступному прикладі за допомогою цитати автор відсилає читача до життя великого італійського письменника Данте Аліг'єрі: «You shall leave everything you love most, Dante wrote of banishment. This is the arrow that the bow of exile shoots first» [6, с. 286]. Як відомо, жодне місце у світі не так пов'язане з Данте Аліг'єрі, як Флоренція, де він народився, закохався, згід-

но з легендою, у Беатріче. Письменника вигнали з дому, і йому судилося роками мандрувати італійськими селами, з тугою згадуючи свою домівку.

Автор «Інферно» включив у свій твір ще одну цитату з «Божественної комедії», в якій мова йде про «рідну домівку» [6, с. 819] Данте Аліг'єрі:

CANTO XXV
If it should happen … if this sacred
poem –
this work so shared by heaven and
by earth
that it has made me lean through
these long years –
can ever overcome the cruelty
that bars me from the fair fold where
I slept,
a lamb opposed to wolves that war
on it … [6, с. 819; 2, с. 475].

У цьому уривку згадується Флоренція, місто, за яким тужив великий італійський митець, пишучи свою поему.

Емоційно-оцінювальна функція. У текст роману «Янголи та Демони» автор вводить вислів письменника Гі де Мопассана щодо фрески «Страшний суд» італійського художника Мікеланджело: «Maupassant had once written that the painting looked like something painted for a carnival wrestling booth by an ignorant coal heaver» [7, с. 78]. Один з головних героїв роману Мортаті, як і автор, поділяє думку критика про те, що цій фресці не місце в оселі Святого папи, адже на ній персонажі зображені без одягу та в непристойних позах.

Функція створення іронічного ефекту. У деяких випадках цитати в мові Д. Брауна використовуються для створюються комічного ефекту. Так, головний герой детектива «Янголи та Демони» думаючи про братство «Іллюмінаті», згадує вислів В. Черчилля, прем'єр-міністра Великої Британії часів Другої світової війни:

In fact, Churchill had once told reporters that if English spies had infiltrated the Nazis to the degree the Illuminati had infiltrated English Parliament, the war would have been over in one month [7, с. 73]. Очевидно автор сатирично порівнює здатність членів ордену «Іллюмінаті» проникати у всі сфери суспільного життя з обов'язками шпигунів у часи війни.

Іншим прикладом створення іронічного ефекту є наступна цитата: «The inside joke was that accepting the papacy was a cardinal's «fastest route to heaven» [7, с. 77]. Д. Браун навів вислів інших героїв роману, звертаючи увагу на те, що всі знали, – папи довго не живуть, адже вони багато працюють та помирають від виснаження. Комічний ефект виникає в результаті порівняння (папство – найкоротший шлях до неба): папство, до якого так прагнули всі кардинали, а також влада, яку воно надавало, дуже скоро минали; проте завдяки цьому священнослужителі могли швидко потрапити до раю.

Узагальнююча функція. Часто цитати функціонують в тексті «як сентенції – носії вічних істин» [3, с. 161]. У романі «Янголи та Демони» автор резюмує думку про легкість досягнень в житті людини таким афоризмом: «He was a child of the Puritan work ethic. He could still hear his father speaking the old New England aphorism: If it wasn't painfully difficult, you did it wrong» [7, с. 105]. Д. Браун використовує цю цитату як висновок до контексту, в якому мова йде про розшифровку документу Робертом Ленгдоном, головним героєм роману.

Узагальнюючи міркування головного героя «Інферно» про Музей Айя-Софія в Туреччині автор використовує наступну цитату відомого християнського богослова, ініціатора Реформації Мартіна Лютера: «Until a man is nothing, God can make nothing out of him» [6, с. 1422].

У висновку до внутрішнього монологу Вітторії Ветра (персонажа роману «Янголи та Демони») про дивну поведінку камерарія після того, як він отримав травму голови, Д. Браун вводить наступну цитату: «Each of us is a God, Buddha had said. Each of us knows all. We need only open our minds to hear our own wisdom» [7, с. 231].

Прогностична функція. У більшості випадків прогностичну функцію виконують цитати, включені в заголовок і епіграф, так як вони містять відомості щодо тематичного складу твору чи його проблематики. Так, вже сама назва роману Д. Брауна «Інферно» налаштовує читача на те, що центрі сюжету – перша частина «Божественної комедії» Данте Аліг'єрі «Пекло». Заголовок також перегукується з Інферно «Божественної комедії» Данте Аліг'єрі та створеної за його мотивами картини Боттічеллі – «Мапа Пекла».

Епіграфом до роману є наступні слова: «The darkest places in hell are reserved for those who maintain their neutrality in times of moral crisis» [6, с. 23; 2, с. 27]. Цей вислів належать Джону Кеннеді, який в свою чергу колись послався на Данте Аліг'єрі – але лише за змістом, маючи на увазі, швидше за все, що ті «жалюгідні душі прожили, не знаючи ні слави, ні ганьби смертних справ» [8] і тому не допущені навіть у прірву Ада. Включаючи в текст цей фрагмент, автор прогнозує небезпеку для майбутніх поколінь через проблему перенаселення, яку ніхто не хоче вирішувати (герой роману «Інферно» науковець Бертран Цобріст створив та розповсюдив небезпечний вірус, здатний змінювати ДНК людини, завдяки чому кількість новонароджених з плином часу зменшиться).

Образну функцію виконує видозмінена цитата з Біблії (Євангеліє від Матфея 5: 38-39) в детективі Д.Брауна «Янголи та Демони»: «No amount of good carma could make her turn the other check today» [7, с. 117; 1, с. 5]. Включений в текст фрагмент дозволяє проникнути у свідомість персонажа: Вітторія хотіла помститися вбивці батька, тому ніщо не могло зупинити католичку в її бажанні кровної помсти. Крім того, цитата передає зростаючу емоційну напругу героїні роману.

Ще одним прикладом увиразнення образу персонажа є наступна цитата: «When swimming into a dark tunnel, there arrives a point of no return when you no longer have enough breath to double back. Your only choice is to swim forward into the unknown … and pray for an exit» [7, с. 406-407]. У той момент, коли вороги оточили Роберта Ленгдона, він повинен був переховуватися. Герой роману «Янголи та Демони» нервував, ніби був одним з давніх грецьких пірнальників, що заплив далеко, не має достатньо повітря та не може повернути назад, тож для нього залишався лише один вибір: плисти вперед.

Внутрішні страждання Роберта Ленгдона від творчих мук під час написання наукового твору з історії мистецтв влучно передає наступна цитата з Гомера: «Sing me, muse, and through me tell the story» [6, с. 809; 5, с. 45].

У романі «Інферно» Роберт Ленгдон занервував, опинившись у підземеллі будівлі Єребатан-сараї в Туреччині, що нагадувало лабіринт: «I found myself within a forest dark, Langdon thought, recalling the ominous first canto of Dante's masterwork, for the straightforward pathway had been lost» [6, с. 1468; 2, с. 17].

Висновки. Отже, вивчений мовний матеріал дозволяє дійти висновку, що для мови Д. Брауна є характерним використання багатофункціональних цитат. Матеріалом для цитат слугують не тільки вислови відомих науковців, історичних діячів, художників, скульпторів, письменників і поетів, але й Біблії. Цитати в детективних романах Д. Брауна використовуються як стилістичний прийом і вводяться в текст для характеристики героїв, міжособистісних відносин, опису й оцінки ситуації, реалізації іронічного ефекту, для підкріплення та узагальнення авторської думки.

Перспективами цієї теми можуть стати подальші дослідження форм інтертекстуальності в детективних романах Дена Брауна.

Література:

1. Библия. Книга Священного Писания Ветхого и Нового Завета в русском переводе. – Чикаго, США, 1990. – 925 с.
2. Данте Алигьери. Божественная комедия; пер. с итал. М. Лозинского / Вступ. ст. К. Державина. – М. : Правда, 1982. – 640 с.
3. Земская Е.А. Цитация и виды ее трансформации в заголовках современных газет // Поэтика. Стилистика. Язык и культура. Памяти Т.Г. Винокур. М. : Наука, 1996. – С. 157-168.
4. Смирнова Т.А. Типология и функции цитаты в художественном тексте (на материале романов А. Битова «Пушкинский дом», В. Маканина «Андеграунд, или Герой нашего времени»): автореф. дисс. канд. филол. наук: спец. 10.01.08 – «Теория литературы. Текстология» / Т.А. Смирнова. – М., 2005. – 20 с.
5. Поэмы Гомера / Под. ред. О. Лаврова. – Ленинград, 1953. – 516 с.
6. Brown Dan. Inferno [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vk.com/doc8069473_215629575?hash=2d99d0b5d2e7178d05&dl=98c99737087cc5b9d1
7. Brown Dan. Angels and Demons [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.miracle-girl.com/angels&demons.pdf

Пиндосов Т. С. Функции цитаты в детективных романах Д. Брауна

Аннотация. В статье рассматривается проблема цитаты как формы интертекстуальности, анализируются научные подходы к определению функций этого феномена в художественном произведении. На основе изучения научных работ исследователей создается классификация функций цитаты в англоязычном детективном романе. Особое внимание уделяется выявлению цитат в детективных романах Д. Брауна и определению их функций.

Ключевые слова: цитата, функция, автор, читатель, классификация, образ.

Pindosova T. Quote functions in the detective novels of D. Brown

Summary. The article is devoted to the problem of quote as an intertextuality form. The author analyzed the scientific approaches for determining the quote function in the literary text. On the basis of the researchers' papers the author created the quote function classification in the English detective novel. Particular attention is paid to the quote identification in D. Brown's detective novels and the defining of quote functions.

Key words: quote, function, writer, reader, classification, character.

УДК 811.111:811.133.1'37

Радіонова К. С.,
аспірант кафедри англійської філології
Запорізького національного університету

ТИПИ МІЖМОВНОЇ СЕМАНТИЧНОЇ КОРЕЛЯЦІЇ СТІЙКИХ КОМПАРАТИВНИХ ОДИНИЦЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ, ФРАНЦУЗЬКІЙ, УКРАЇНСЬКІЙ, РОСІЙСЬКІЙ МОВАХ (НА ПРИКЛАДІ КОМПАРАТИВЕМ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЗДІБНОСТЕЙ ЛЮДИНИ)

Анотація. У статті розглянуто типи міжмовних співвідношень стійких порівняльних одиниць в англійській, французькій, українській та російській мовах. Проаналізовано критерії віднесення фразеологічних порівнянь до групи еквівалентних, аналогових чи безеквівалентних відповідників.

Ключові слова: стійкі компаративні одиниці, семантична кореляція, еквівалент, аналог, безеквівалентна порівняльна одиниця.

Постановка проблеми. Стійкі компаративні одиниці, репрезентуючи своєрідність життя того чи іншого народу, привертають значну увагу сучасних лінгвістів. Компаративні фразеологізми представляють собою чуттєво-наглядну форму відображення світу. Стійкі порівняння не тільки віддзеркалюють історію того чи іншого менталітету, але й збагачують мову кожного народу, надаючи їй неповторності, виразності та образності. Дослідженням семантики, структури та сфери вжитку компаративем займались В.В. Виноградов, М.П. Кочерган, В.А. Маслова, В.М. Манакін, А.В. Кунін, Є.М. Верещагін, Я.Й. Рецкер, О.Ф. Арсентьєва, Ш. Баллі, Дж. Сміт. Однак питання вивчення фразеологічних одиниць мов віддаленої спорідненості та типи міжмовної семантичної кореляції стійких компаративних одиниць залишається дискусійними та потребує подальшого вирішення.

Сьогодні спостерігаються розбіжності у поглядах дослідників щодо визначення критеріїв віднесеності тих чи інших компаративем до груп еквівалентів, аналогів чи безеквівалентних одиниць. В даній статті ми розглянемо основні ознаки виділення компаративних фразеологізмів у той чи інший тип семантичної кореляції на прикладі стійких порівнянь на означення здібностей людини в англійській, французькій, українській та російській мовах.

Мета статті – виявити та обґрунтувати критерії класифікації стійких компаративних одиниць за типом міжмовної семантичної кореляції в англійській, французькій, українській та російській мовах.

Виклад основного матеріалу. Стійкі компаративні одиниці – надслівні, оцінні, семантично цілісні (з можливою варіантністю), переважно експресивні порівняльні вторинно-номінативні одиниці, відтворювані певною лінгвоспільнотою. Суть семантики компаративем становить мисленнєве порівняння предметів та їхніх властивостей за гомогенними ознаками з метою розширення гносеологічного сприйняття або досягнення образності у сфері стилістичної номінації [1, с. 8].

Порівняння, яке обумовлене не лише діяльністю мозку, але й психіки в цілому, створюється шляхом зіставлення елементів, які співвідносяться один з іншим. Порівняння як один з найважливіших засобів пізнання оперує в усіх сферах людського життя: від наукової діяльності до соціально-побутової [2, с. 159].

Розумова операція порівняння припускає процес вичленення характерних ознак одного предмета та їхнє співвіднесення з аналогічними рисами інших предметів, які утворюють клас. Але варто зауважити, що людина порівнює не тільки відомі їй предмети, але й абсолютно нові реалії. Саме завдяки здатності порівнювати та асоціювати одні явища з іншими ми пізнаємо навколишній світ, повний невідомих та цікавих речей. Результатом цього безперервного порівняння є стійкі компаративні одиниці або, як їх ще називають, порівняльні фразеологізми.

Стійкі порівняльні звороти характеризуються цілісністю та незмінністю. Представники кожного народу мають свої власні компаративні одиниці, які притаманні лише їхньому менталітету, відіграючи при цьому роль носіїв етнокультурного змісту. Але існують й такі фразеологічні порівняння, образи-еталони яких співпадають у різних культурах або мають приблизні відповідники, що пояснюється чи то спорідненістю мов, чи то близькою культурно-історичною спадщиною, чи то спільним асоціативним полем носіїв різних мов.

З огляду на те, що у сучасній лінгвістиці існують відмінні аспекти фразеологічних відповідників у зіставлюваних мовах, проблема встановлення основних типів міжмовної семантичної кореляції лексико-фразеологічних відносин залишається відкритою для порівняльного мовознавства. Причини такої ситуації пояснюються великою різноманітністю семантичних відносин, які існують як між мовними одиницями різного рівня, так і між різними мовами.

В даній роботі ми будемо спиратися на універсальну класифікацію типів міжмовних відповідностей одиниць семантичного рівня. Як зазначає В.М. Манакін, цей підхід узгоджується з законом дистрибутивності у математичній логіці та повністю відповідає закономірності підкорення понять у формальній логіці [3, с. 123]. Як результат, всі семантичні кореляції стійких порівняльних одиниць можна звести до трьох основних типів:

еквівалентність (повний збіг);
аналоговість(частковий збіг);
безеквівалентність (незбіг).

Розглянемо більш детально ці типи міжмовних співвідношень на прикладі стійких компаративних одиниць на позначення здібностей людини в англійській, французькій, українській та російській мовах.

Еквівалентність означає рівність, рівнозначність, тобто компаративеми однієї мови мають ідентичний відповідник в іншій. Еквівалентами вважаються такі одиниці, які повністю співпадають за всіма ознаками, між ними встановлюється від-

ношення тотожності не тільки за значенням, але й за структурно-граматичною будовою, образною основою, функціонально-стилістичною та експресивно-емоційною конотацією.

Як зазначає Е.М. Солодухо, збіг синтаксичних функцій, так само як і однакове лексичне наповнення чи подібність внутрішньої форми, не завжди свідчать про еквівалентність зіставлюваних фразеологізмів. Головною ознакою фразеологічної міжмовної еквівалентності слід вважати збіг змістового боку співвідносних фразеологічних одиниць (семантична еквівалентність) [4, с. 22].

Яскравим прикладом еквівалентності є стійке порівняння для опису людини, яка вміє добре плавати: укр. **плавати як риба**, рос. **плавать как рыба** (*Она не только в жизни, но и в стихах постоянно жаловалась на жар, бред, одышку, бессонницу и даже на чахотку, хотя отличалась завидным здоровьем и аппетитом и* ***плавала как рыба****, что при слабых лёгких невозможно ...)*, англ. **swim like a fish** (*I can swim like a fish),* фр. **nager comme un poisson** (*Elle nage comme un poisson et aime nager*). Зазначені приклади мають повний збіг за структурним та семантичним складом. Компаративеми всіх чотирьох мов використовуються носіями мови для позначення людини, яка є добрим та вмілим плавцем. Тож, можемо стверджувати, що дані порівняння мають однаковий емоційно-експресивний зміст. Що ж стосується внутрішньої форми, то зіставлювані компаративні одиниці характеризуються однаковим лексичним наповненням та спільною структурно-граматичною організацією: дієслово – порівняльний сполучник – іменник. Уваги заслуговує незначна невідповідність компонентного складу зіставлюваних компаративних фразеологізмів: українські та російські порівняння складаються з трьох компонентів, а англійські та французькі еквіваленти – з чотирьох, оскільки дані мови характеризуються вжитком артикля як визначника іменника (a fish – un poisson). Однак наявність артикля в англійських та французьких порівняннях не впливає ні на їхнє значення, ні на стилістичне забарвлення, ні на образність, тому можемо їх вважати повними фразеологічними еквівалентами.

Під час зіставлення стійких порівняльних одиниць на позначення здібностей людини не було виявлено інших повних еквівалентів, що може бути пояснено, по-перше, кількістю порівнюваних мов, які відносяться до різних мовних груп, а по-друге, відмінністю засобів образності співвідносних фразеологічних одиниць.

Аналоговість стійких компаративних одиниць характеризується наявністю таких відповідників різних мов, які виражають однакове значення, але відрізняються відмінністю або приблизною подібністю внутрішньої форми, яка при цьому не порушує їхньої спільного сигніфікативно-денотативного змісту та оцінної конотації [3, с. 133].

Проаналізуємо фразеологічні одиниці, що позначають талант чистого та дзвінкого співу: укр. **співати як жайворонок**, рос. **петь как жайворонок**, англ. **sing like a lark** (*...She could not only* ***sing like a lark****... but she had such a kindly, smiling, tender, gentle, generous heart of her own as won the love of everybody who came near her..*), фр. **chanter comme une fauvette**. Компаративеми української, російської та англійської мов є повними еквівалентами, оскільки спостерігаємо цілковитий збіг за всіма ознаками, а саме за значенням, структурною організацією, емоційним забарвленням та образом-еталоном. Але ці ж самі стійкі порівняння є аналогами відносно французького компаративного фразеологізма **chanter comme une fauvette** (дослівно «співати як тинівка»), оскільки відрізняються своєю образністю: жайворонок – тинівка. Та виявлена відмінність зовсім незначна, оскільки обидві пташки – представники співочого класу, які відрізняються мелодійним та гучним голосом, тому компаративні одиниці зазначених мов з образом цих птахів мають однакову виразну емоційно-експресивну конотацію, яка передається крізь призму різних еталонів. В результаті чого, ми вважаємо за доцільне віднести дні порівняння до групи аналогових фразеологічних одиниць.

Звернемось до наступного ряду стійких порівнянь на позначення відсутності музичного слуху та поганого голосу: укр. **як ведмідь наступив на вухо** (*Терезці стало соромно: адже вона іноді глумилася з Бучка, з його арій, нагадуючи майстрові, що йому на вухо ведмідь наступив*), рос. **как медведь на ухо наступил** (*Веткин дирижировал пением... «Штабс-капитан Лещенко, вы фальшивите! Вам медведь на ухо наступил!» – крикнул Осадчий*), англ. **have no ear for music at all**, фр. **chanter comme une sirène de moulin**. Порівняння української та російської мов є еквівалентними за проаналізованими вище критеріями, але виступають фразеологічними аналогами в ряду з французьким стійким порівнянням **chanter comme une sirène de moulin** (дослівно «співати як гудок млина»). Єдине, що об'єднує дані компаративеми – спільне емоційне забарвлення, що ж стосується внутрішньої форми, структури та образу-еталону, то тут спостерігаємо абсолютну розбіжність, що дає нам змогу зараховувати їх до класу наближених фразеологічних аналогів. Наступною особливістю даної групи стійких сполучень є той факт, що в англійській мові ми не знаходимо відповідника ані українській чи російській компаративемі, ані французькому порівнянню. Перекладні словники ідіоматичних виразів пропонують нам вираз **have no ear for music at all** (дослівно «зовсім не мати музичного слуху»), який, авжеж, передає експресивну конотацію кепського спеціаліста музичної справи, але це висловлення не можна поставити в один ряд з вищезазначеними компаративними одиницями української, російської та французької мов, оскільки дане англійське сполучення не є порівняльним. Англійська ідіома **have no ear for music at all** досить розповсюджена у даній культурі, але не відноситься до стійких компаративних одиниць, оскільки в складі даного висловлення відсутній головний компонент компаративеми – образ порівняння. Саме враховуючи цей факт, можемо стверджувати, що українське стійке порівняння **як ведмідь наступив на вухо** є безеквівалентним відносно англійської мови.

Безеквівалентність – тип міжмовних семантичних відносин, який знаходиться за межами кореляції, оскільки зміст безеквівалентних мовних одиниць співвідноситься з позначенням специфічних, тобто неповторних, для певної культури реалій.

Більша частина безеквівалентної лексики – іменники, які означають конкретні предмети. Найчастіше вони охоплюють такі реалії, як найменування предметів побуту, назви музикальних інструментів, одягу, зброї, танців, звичаїв, розповсюджених професій [3, с. 138-139]. Саме ці реалії і знаходимо в безеквівалентних компаративемах, які дають розгорнуте уявлення про національну специфіку того чи іншого менталітету.

Типовим для класу безеквівалентних стійких порівнянь є фразеологічне порівняння англійської мови **ride like a tailor** (дослівно «їздити верхи як кравець»). Дану компаративну одиницю англійці використовують для опису людини, яка не може їздити верхи або триматись у сідлі. Гарному вершнику потрібна сила ніг, все навантаження треба перенести на ноги, а руки – це

лише «кермо», яке допомагає направляти коня у той чи інший бік. Це ж саме «кермо» та вміння його правильно та доцільно направити – невід'ємні складові успіху представника іншої сфери діяльності кравця. У кожного професіонала своя таємна зброя, яка допомагає стати йому талановитим майстром справи. І саме тому у вищенаведеному прикладі поганого вершника порівнюють з кравцем, спираючись на протилежність їхніх «знарядь праці».

Високий ступінь фразеологічної безеквівалентності виявляє наступна стійка порівняльна одиниця на позначення здібностей людини **write like an angel** (дослівно «писати як янгол» – *She used to* ***write like an angel*** *because she was interested in calligraphy*). Жодна з досліджуваних мов не має компаративем на позначення людини з гарним почерком, лише англійці для даного порівняння обрали образ надприродної істоти, посередника між Богом і людьми янгола, у якого все повинне бути ідеальним, у тому числі й почерк.

Дані приклади демонструють безеквівалентність як тип семантичної кореляції стійких компаративних одиниць, що обумовлено не тільки своєрідним значенням та внутрішньої структурою даних порівнянь у різних мовах, а й способом представлення цих значень, унікальною специфікою асоціативних ознак, які представляють основу внутрішньої форми фразеологічних порівнянь.

Висновки. Проведений аналіз типів міжмовних співвідношень стійких порівняльних одиниць в англійській, французькій, українській та російській мовах на прикладі компаративем на позначення здібностей людини продемонстрував що серед трьох типів семантичної кореляції компаративних фразеологічних сполук повна еквівалентність є найменш розповсюдженим явищем, що обумовлено розбіжностями та невідповідностями у світобаченні даних етнокультур. Що ж стосується аналогів та безеквівалентних порівнянь, то, враховуючи семантичний, структурно-граматичний, компонентний аспекти та, авжеж, емоційно-експресивну забарвленість, вони займають більш широкий пласт фонду стійких компаративних порівнянь. Оскільки завданням нашого дослідження було порівняти компаративеми чотирьох мов, особливу увагу варто звернути на поняття безеквівалентності, яке є відносними при порівнянні декількох мов, що було підтверджено на прикладі українського порівняння **як ведмідь на вухо наступив,** еквівалент якого існує в російській мові, але яке є безеквівалентним відносно англійської мови.

Розглянуті типи семантичних кореляцій стійких компаративних одиниць свідчать, що досить непросто встановити чітку та прозору межу між відповідниками порівнянь різних культур, при цьому чим віддаленіші мови, тим важчий цей процес. Але проаналізовані нами типи стійких порівняльних одиниць оперують у сучасній лінгвістиці як влучний параметр зіставлення компаративем, оскільки яскраво відображають спільні та розбіжні риси порівнюваних мовних картин світу.

Література:

1. Шкуран О.В. Національо-культурне підґрунтя компаративних фразеологізмів східнослобожанських та східностепових говірок Середнього Подінців'я: автореф. дис. канд. филол. наук: 10.02.01 «Українська мова» / О.В. Шкуран. – Луганськ, 2011. – 30 с.
2. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація / В.М. Манакін. – К. : ВЦ «Академія», 2012. – 298 с.
3. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология / В.Н. Манакин. – К. : Знання, 2004. – 326 с.
4. Солодухо Э.М. Проблемы интернационализации фразеологии (на материале языков славянской, германской и романской групп) / Э.М. Солодухо. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1982. – 165 с.
5. Англо-український фразеологічний словник / Уклад. К.Т. Баранцев. – К. : Знання, 2005. – 1056 с.
6. Кунин А.В. Англо-русский фразеологичный словарь / А.В. Кунин; [лит. ред. М.Д. Литвинова]. – 4-е изд., перераб. и доп. – М., Рус. яз., 1984 – 944 с.
7. Ужченко В.Д. Фразеологічний словник української мови / В.Д. Ужченко, Д.В. Ужченко. – К. : Освіта, 1998. – 224 с.
8. Фразеологический словарь русского языка / Под ред. А.И. Молоткова].– М. : Русский язык, 1986. – 543 с.
9. Французско-русский фразеологический словарь. Около 3500 выражений. / Под. ред. Я.И. Рецкера. – М. : Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1963. – 1112 с.
10. Isabelle Chollet, Jean-Michel Robert Les expressions idiomatiques. – CLE International, 2008. – 224 p.

Радионова Е. С. Типы межъязыковой семантической корреляции устойчивых компаративных единиц в английском, французском, украинском, русском языках (на примере компаративем на обозначение способностей человека)

Аннотация. В статье рассмотрены типы межъязыковых соотношений устойчивых сравнительных единиц в английском, французском, украинском и русском языках. Проанализированы критерии отнесения фразеологических сравнений к группам эквивалентов, аналоговых или безэквивалентных соответствий.

Ключевые слова: устойчивые компаративные единицы, семантическая корреляция, эквивалент, аналог, безэквивалентная сравнительная единица.

Radionova K. Interlanguage semantic correlation types of stable comparative units in English, French, Ukrainian and Russian (in terms of comparatives denoting human abilities)

Summary. The article investigates interlanguage correlation types of stable comparative units in English, French, Ukrainian and Russian. Criteria of phraseological similes labeling as equivalents, analogues and culture-specific units are analyzed.

Key words: stable comparative units, semantic correlation, equivalent, analogue, culture-specific units.

УДК 81'373.422:811.112.2

Романова Н. В.,
доктор філологічних наук, доцент кафедри німецької мови
Херсонського державного університету

ЛЕКСЕМА FREUDE ТА ЇЇ КОНТРАСТНІ ЗНАЧЕННЯ

Анотація. У статті йдеться про узусну контрастну семантику сучасної німецькомовної лексеми Freude. Доведено, що аналізованому елементу позиціонує п'ять тематичних груп: «Емоція горя», «Негативні емоційні переживання», «Емоція гніву», «Емоція страху», «Різне». Якісне й кількісне наповнення тематичних груп варіює у межах емоційної сфери особистості. Виокремлено три основні моделі словотворення семантики антонімів емпіричного матеріалу.

Ключові слова: емоція, контрастна семантика, антонім, синонімічна група, антонімічна група, тематична група.

Постановка проблеми. У дослідженні лексичної семантики сучасна германістика має вагомі й незаперечні здобутки (праці Л.Р. Безуглої, М.В. Гамзюка, Л.Д. Димитренко, В.І. Карасіка, В.В. Левицького, О.Д. Огуя, В.Г. Таранця та ін.). Незважаючи на цей факт, контрастне значення емотивної лексики лишається на периферії наукових розшуків, тому і привертає увагу вчених. Феномен розглядається у річищі культурології (С.Г. Воркачов, У.І. Михайлишин), лінгвокогнітології (Л.І. Бєлєхова, М.В. Піменова), концептології (Р.М. Валієва, І.Г. Заїць), дискурсології (Т.Л. Музичук, С.Е. Носкова, В.І. Шаховський), стилістики (М. Джонсон, Дж. Лакофф), зіставної семантики (Ю.Д. Апресян, В.Г. Гак), методики (І.О. Заярна), статистики (Н.В. Романова) тощо.

Мета статті – визначити кількісний і якісний склад антонімів іменника *Freude* та розкрити їхні семантичні особливості.

Виклад основного матеріалу. Аналіз контрастних значень задекларованої у титулі студії мовної одиниці має важливе значення не лише для германістики, а й для матеріальної і духовної культури, цілісного розуміння емотивної системи німецького етносу.

Традиційне тлумачення терміна «антонім» зводиться до слова з протилежним значенням [8, с. 55; 14, с. 36]. Тобто йдеться про об'єктивацію, порівняння зовсім не схожих один на одного предметів семантичного поля і виділення у них інваріантної ознаки, що визнається усіма носіями мови.

Формально виділення інваріантної ознаки здійснюється за допомогою лінійки контрастних значень, тісно пов'язаних із природою об'єкта (рис.1). Ідею створення контрастної лінійки нами було запозичено в [1, с. 231].

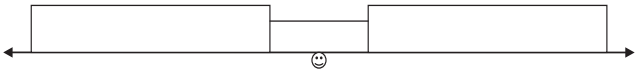

Рис. 1. Лінійка контрастних значень

Як видно з рис.1, лінійка не лише двовекторна, але й діаметрально полюсна: знак «-» – ліва частина схеми, знак «+» – права, відповідно. Центр або «нуль» лінійки, зображено умовно у вигляді смайлика та найменшого прямокутника. Зміст цього «радісного смайлика» – нейтральний, релевантний емоційній рівновазі або спокою. Саме на тлі цієї «нульової, нейтральної або емоційно врівноваженої зони» (див. найменший прямокутник) усвідомлюється інваріантна ознака опозиційного предмета.

Складність контрастної лінійки полягає в тому, що на ній розташована ціла низка контрастних ознак, які можуть рухатися по висхідній або низхідній траєкторії, при чому незалежно одна від одної.

Контрастна лінійка передбачає у межах її діапазону рух афективності: від інтенсифікації до деінтенсифікації контрастних ознак як суб'єктивного характеру, так і дескриптивного.

Контрастна лінійка передбачає у межах її діапазону рух афективності: від інтенсифікації до деінтенсифікації контрастних ознак як суб'єктивного характеру, так і дескриптивного.

Контрастна лінійка враховує також наявність або відсутність межі для контрастної ознаки та цілий ланцюг інших параметрів.

Перш, ніж перейти до аналізу контрастних значень лексеми *Freude*, зупинімося коротко на її ґенезі.

Іменник *Freude* – «радість, задоволення; веселощі» [16, с. 250] належить до генетично давньої лексики (IX ст.) [15, с. 285], етимологізується гіпотетично як індоєвропейський дієслівний полісем **per–* – «бити, різати» [5, с. 172], має відносно прозору семантичну структуру – *Beglückung, (innere) Befriedigung, Gefühl der Hochstimmung* [17, с. 375], орієнтовану на соціально-психологічний аспект.

Глибинну сутність семантики деривата *Freude* можна реконструювати, звернувшись до еддичних міфів «Старшої Едди», події у яких сягають епохи матріархату [10, с. 202-203]. У міфах про богів показало, що давні германці розуміли *радість* у трьох форматах: божественному, магічному й людському.

Радість божественної категорії сприймається крізь призму ґендера, числа та дії. Ґендер співвідноситься зі статтю богів-асів: чоловіки й жінки – мешканці Верхнього ярусу (Asgard), число мислиться як сукупність (боги-аси) і одиничність (богиня-асиня), дії відображають розумові процеси (боги-аси грають у тавлеї (шашки) після тяжкої фізичної праці на священному Ідавелль-полі) та психічний стан (дружина головного божества германців Одіна Фрігг переживає через майбутній поєдинок чоловіка зі світовим Злом). Хоч між раціональним і психічним існує паралель, прерогатива належить раціональному. Про що свідчить множинність вияву *радості*.

Крім того, *радість* у формі щастя асоціюється із священними предметами: Небесним палацом (*Gimléi*), в якому будуть вічно мешкати полеглі в бою воїни та з іменем коня одного з богів-асів (*Glað* – «Веселий»). У давнину вважалося, що коні посвячені в таємниці богів [9, с. 138]. У такому разі емоція радості повинна навмисно приховуватися від інших, бути відомою небагатьом або тільки кому-небудь одному.

Спорідненість *радості* з магією обмежена реакцією злих дружин на «ідеальну» поведінку чоловіків, свідомістю яких маніпулює безсмертна чаклунка Ґейд. Маємо протиставлення

категорій Зла і Добра в людській природі. Зло втілюють заміжні жінки, Добро – жінки-чаклунки. Отже, магія є штучним механізмом, що регулює, орієнтує і гармонізує емоційну сферу людини. На передній план уже висуваються проблеми моралі, примарної влади людини над світом, самопізнання.

Людська *радість* простежується у рисах характеру чоловіків (осілих скотарів), у ставленні соціуму до моральних учинків членів спільноти, в якості життя різних верств населення, у репродуктивній функції чоловіків, у стосунках між домашніми. Цей вид радості є продуктом культурного розвитку, що долає межі сакрального і фантастичного. Щоразу тут присутній новий масштаб емоційної поведінки, емоційного стану, психічного переживання.

Як бачимо, глибинна семантика *Freude* божественної і магічної категорій десемантизувалась, а людська – модифікувалась (підсилилась) і розширилась.

Хоч міфи давніх германців і мають багато нашарувань різних епох [9, с. 131], поняття *радості* попри час зберігає свій первень, що виявляється у первинній мотивації божественної дії і божественного емоційного стану. Більш того, трансцендентна основа радості є критерієм, еталоном для порівняння якості життя в ідеальному й матеріальному світі.

Мірою якості життя є щастя. Виокремлюють три рівні щастя, релевантних трьом рівням індивідуальної свідомості: перший або найнижчий рівень – радість, яку переживає людина, конкуруючи з іншими людьми (в академічному навчанні, в спорті, в азартних іграх, у бізнесі, війні тощо); другий або середній рівень – зумовлене щастя, тобто таке, що залежить від конкретних зовнішніх чинників, зокрема молодості, сили, вроди, енергійності, закоханості, народження дитини, друзів, одруження; третій або найвищий рівень – безумовне щастя – блаженство. На цьому рівні свідомості людині не потрібні зовнішні стимули, щоб відчувати радість і внутрішній спокій. Людина сама створює свою реальність, починає розуміти космічну гру прояву, синхронізує свої дії із божественним промислом [6, с. 11-13, 20].

Передбачаємо, що семантика емоції радості протистоїть насамперед семантиці емоції горя. Головною причиною емоції горя є втрата. Втрата характеризується за темпоральною ознакою (тимчасова – постійна), способом екзистенції (реальна – уявна) і формою, відповідно (фізична – психологічна) [4, с. 125]. Емоція горя знижує життєдіяльність, зменшує силу та енергію людини [12, с. 36; 15], дає змогу «оглянутися назад», подивитися на світ «іншими очима», зрештою, гостріше відчути цінність життя [3, с. 201-202].

Методом суцільної вибірки було зафіксовано 36 антонімів *Freude* [13, с. 292]: *Trauer, Leid, Qual, Pein, Traurigkeit, Kummer, Bedrücktheit, Freudlosigkeit, Gedrücktheit, Mutlosigkeit, Betrübtheit, Trübsinn(igkeit), Trübsal, Niedergeschlagenheit, Schwermut, Verzagtheit, Wehmut *Mühe, Last, Arbeit *Zorn, Groll, Gereiztheit, Verärgerung, Erbostheit, Wut *Trauerspiel, Ärger(nis), Verdruß, Missstimmung *Entsetzen, Grauen, Grausen, Schauder, Schreck(en), Bestürzung, Schock, Horror*. При цьому виділяються лексико-граматичні варіанти (далі – ЛГВ): *Ärger(nis), Schreck(en), Trübsinn(igkeit)*, лексико-семантичні (далі – ЛСВ): *Arbeit *Zorn, Missstimmung *Entsetzen, Wehmut *Mühe, Wut *Trauerspiel* і синонімічні (далі – СВ): *Ärger, Trübsal*; *Bestürzung, Horror, Grauen, Grausen, Schreck(en), Schock, Schauder*; *Qual, Pein*; *Trauer, Leid, Kummer, Betrübtheit, Trübsinn(igkeit), Schwermut*; *Traurigkeit, Kummer, Leid, Trauer, Qual, Trübsal, Pein*; *Verdruß, Ärger, Wut*.

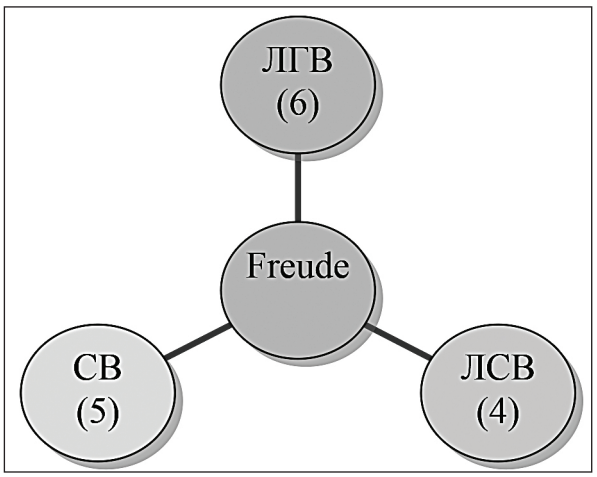

Рис. 2. Варіанти антонімів слова Freude за словником Е. Булітти і Г. Булітта в кількісному вимірі

На рис. 2 представлено парадигму варіантів антонімів аналізованого слова й частоту їхньої реєстрації. Ієрархія варіантів зумовлена логікою побудови словникової статті [13, с. 5]. Згідно з наведеними в круглих дужках під абревіатурою індексами, найвищу частоту актуалізації мають ЛГВ, посередню – СВ, найнижчу – ЛСВ. Отже, формальні і функціональні характеристики є домінантними на тлі семантичних і стилістичних чинників.

Розглянемо більш детально якісне наповнення наведених характеристик.

ЛГВ постають гомогенно й гетерогенно. До гомогенних ЛГВ належать іменники одного й того ж самого роду, а саме чоловічого *Schreck* і *Schrecken*, гетерогенні ЛГВ сигналізують про наявність різних родів, наприклад: чоловічого роду *Trübsinn* і жіночого *Trübsinnigkeit*, чоловічого роду *Ärger* і середнього *Ärgernis*. Перевага чоловічого роду свідчить про активність і словотвірний потенціал відповідних іменників.

Для лексико-семантичних варіантів характерно диференційне значення не кодифіковане у вихідній словниковій статті [17, с. 1056, 97, 1089, 656]: *Arbeit *Zorn* – «гнів», *Missstimmung *Entsetzen* – «жах», *Wehmut *Mühe* – «клопіт», *Wut *Trauerspiel* – «трагедія». Отже, лексична семантика наведених антонімів розширила своє значення.

Стосовно синонімічних варіантів антонімів, їх маніфестація асиметрична. Йдеться про різновиди угрупувань СВ і їхню кількість:

– синонімічні пари (2): *Qual, Pein*; *Ärger, Trübsal*;

– синонімічні ряди (1): *Verdruß, Ärger, Wut*;

– синонімічні групи (3): *Bestürzung, Horror, Grauen, Grausen, Schreck(en), Schock, Schauder*; *Trauer, Leid, Kummer, Betrübtheit, Trübsinn(igkeit), Schwermut*; *Traurigkeit, Kummer, Leid, Trauer, Qual, Trübsal, Pein*.

Усередині синонімічних груп виділяються два об'єднання: групи з ідентичним обсягом лексем: *Trauer* (7) і *Traurigkeit* (7) та групи з більш численним корпусом: *Bestürzung* (8).

Кожне з цих об'єднань характеризується певним лексико-граматичним і лексико-семантичним характером, що перегукується, почасти збігається і не збігається. Зафіксовано іменники жіночого, чоловічого й середнього роду, що вживаються в однині та множині.

В синонімічних групах *Trauer* і *Traurigkeit* переважають іменники жіночого роду, в синонімічній групі *Bestürzung* – іменники чоловічого роду.

Всі іменники синонімічної групи *Trauer* та левова частка іменників синонімічних груп *Traurigkeit* і *Bestürzung* одноосібні. Множинність актуальна тільки для елементів *Qual* (*Traurigkeit*) і *Schock* (*Bestürzung*).

Граматичні паралелі виділяються у синонімічних групах *Trauer* і *Traurigkeit* за трьома трендами: чоловічий рід *Kummer,* середній рід *Leid* і жіночий рід *Trauer*. Відмінність порядкової позиції елементів у цих групах пояснюється нерівномірним розподілом значень, щільність лексемної зв'язності, міру синонімічної складності [2, с. 20-29].

Лексико-семантичний характер аналізованих синонімічних груп реалізується через полісемію й омонімію.

Полісемія репрезентована двома основними зонами: активною, яка включає слова з двома (*Betrübtheit, Traurigkeit, Grausen, Schock*), трьома (*Trauer, Leid, Kummer, Trübsinn, Bestürzung, Grauen, Schreck(en)*) і чотирма (*Schwermut, Pein*) значеннями та продуктивною, до якої належать лексеми з п'ятьма значеннями (*Trübsal, Schauder*).

Відповідно до наведених прикладів антоніми з трьома значеннями мають найвищу частотність, а з чотирма й п'ятьма – найнижчу.

Омонімію конституюють антоніми *Trübsinnigkeit, Qual* і *Horror*.

Загалом, антонімічна група слів іменника *Freude* конституює чотири основні тематичні групи: «Емоція горя», «Негативні емоційні переживання», «Емоція гніву» і «Емоція страху» (див. рис.3).

Тематична група визначається як «сукупність слів, що позначають певну предметну сферу, об'єднуючи слова різних частин мови» [11, с. 6]. Для нашого дослідження прийнятною є лише перша частина наведеної дефініції. Другу частину пропонуємо в такому вигляді: «об'єднуючи слова **однієї частини** мови». Тобто систематизація антонімів як тематичних груп дотична до поняття лексико-семантичної групи слів [7, с. 108].

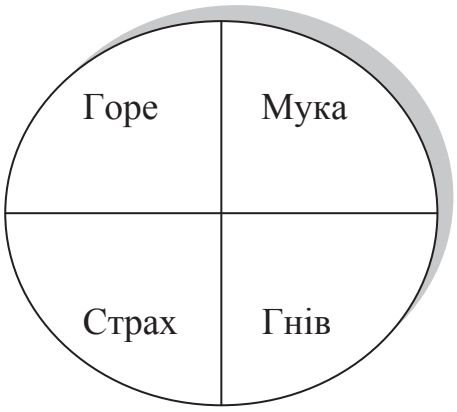

Рис. 3. Основні тематичні групи антонімів лексеми Freude за словником Е. Булітти і Г. Булітта

Підвалини тематичної групи «Емоція горя» формуються простими іменниками *Leid, Last*, похідними *Trauer, Traurigkeit, Kummer, Bedrücktheit, Freudlosigkeit, Gedrücktheit, Betrübtheit, Trübsal, Verzagtheit, Verdruß* і складними *Trübsinn(igkeit), Niedergeschlagenheit, Schwermut, Wehmut *Mühe* – усього 17 номенів.

Упадає у вічі структурність емоції горя: від легкої форми прояву *Freudlosigkeit, Gedrücktheit, Schwermut* до депресивної *Bedrücktheit, Niedergeschlagenheit, Verzagtheit*. У цьому контексті емоція радості розгортається від легкої посмішки до гучного сміху.

Тематична група «Негативні емоційні переживання» є найменш презентабельною з-поміж зазначених вище тематичних груп: *Qual, Pein* – усього 2 слова. Роль цих антонімів полягає у тому, що вони втілюють прихований внутрішній стан людини, який спонукає індивіда до невербального вияву своїх емоцій і водночас до вербального. Звідси випливає, що іменники *Qual* і *Pein* є поліфункціональними: Взаємодіючи з іншими вербальними засобами, можуть підсилювати або послаблювати смисл висловлювання, наприклад: *Wer die Wahl hat, hat die **Qual***. – «Хто вибір має, той **муку** знає. Хто вибирає, той **голову** собі **ламає»**. *Ja und nein macht oft **Pein***. – букв. «Згода й незгода даються **нелегко»**.

У наведених пареміях лексеми *Qual* і *Pein* розширюють свою емотивну семантику і вживаються на позначення індивідуальних когнітивних процесів (*Qual*) і частоти цих процесів (*Pein*). Тут поняття «індивідуальний» пов'язане не стільки з певною особою, скільки із запитом інформації щодо інтелекту цієї особи *Wer*.

У реалізації тематичної групи «Емоція гніву» беруть участь прості іменники *Groll, Ärger* і похідні *Arbeit *Zorn, Gereiztheit, Verärgerung, Erbostheit* і *Ärgernis* – усього 7 позицій.

Семантика гніву структурується у цьому випадку не за ознакою інтенсивності, а за модальністю переживання. Наприклад, іменник *Groll* позначає подавлений гнів, *Ärger* – досаду, *Arbeit *Zorn* – гнів, лють, *Gereiztheit* – роздратованість, *Verärgerung* – тривалий гнів, *Erbostheit* – злість, *Ärgernis* – неприємність. Завдяки семантичному потенціалу емоції гніву антоніми дають змогу уявити палітру семантичних відтінків емоції радості.

Підґрунтям тематичної групи «Емоція страху» слугують прості іменники *Schreck, Schock, Horror* і похідні *Mutlosigkeit, Missstimmung *Entsetzen, Grauen, Grausen, Schauder, Schrecken, Bestürzung* – усього 10 реєстрів.

Відповідно до наведених прикладів семантика емоції страху диференціюється за ознакою інтенсивності: від легкодухості *Mutlosigkeit* через жах *Missstimmung *Entsetzen*, *Grauen, Grausen, Bestürzung, Horror* до шоку *Schock* та структурною ознакою: у сигніфікаті *Schauder* збігається три емоції: емоція страху перед ким-, чим-небудь + емоція огиди + емоція боязні. Комплекс із двох і більше емоцій психологи називають емоційним патерном [3, с. 163].

Важливо виділити й п'яту тематичну групу, до якої увійшов антонім *Wut *Trauerspiel* – «траґедія». Семантика цього антоніма розкривається більшою мірою у межах тематичної групи «Різне». Ця тематична група пов'язана з об'єктами (як носіями емоційного стану). Щоправда, смислове наповнення наведеного об'єкта розмите: **Trauerspiel* уживається у двох значеннях: прямому й переносному [17, с. 947]. У прямому значенні **Trauerspiel* позначає драматичний жанр, у переносному – інтенсивність емоції горя. Так чи так кореневий іменник *Wut* відображає вплив об'єкта на емоційний стан суб'єкта.

Висновки. Проведений аналіз підтвердив почасти нашу гіпотезу: Емоція радості позиціонує не тільки емоції горя, але й емоції гніву, емоції страху, емоційним переживанням, емоційним патернам та об'єктам (як носіям емоційного стану). Особливостями контрастної семантики іменника *Freude* є предметність і абстрактність, метафоричність і метонімічність, що характеризуються розмаїттям відтінків емоційних переживань, динамікою інтенсивності прояву емоційних станів, поєднан-

ням соматичного й психічного, або суто психічного. Формування контрастної семантики здійснюється формально в межах семантичної структури антоніма за однією із трьох умовних моделей або їхніх варіантів: твірна основа; твірна основа + афікс; твірна основа (суфікс) + твірна основа (афікс).

Перспективним убачаємо дослідження контрастної семантики емотивної лексики давньо– або середньоверхньонімецької мови, що позначає емоцію інтересу, емоцію подиву, емоцію сорому, емоцію провини, емоцію горя, емоцію гніву, емоцію страху, емоцію огиди, емоцію презирства.

Література:

1. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт / Н.Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1988. – 341 с.
2. Білинський М. Щільність та зв'язність синоніміки англійського дієслова / М. Білинський // Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія: зб. наук. праць. – Чернівці: Рута, 2003. – Вип. 155. – С. 20-31.
3. Изард К.Э. Психология эмоций / К.Э. Изард; пер. с англ. В. Мисник, А. Татлыбаева. – СПб. : Питер, 2008. – 464 с.
4. Кириленко Т.С. Психологія: емоційна сфера особистості: [навч. посібник] / Т.С. Кириленко. – К. : Либідь, 2007. – 256 с.
5. Левицкий В.В. Этимологический словарь германских языков: В 3-х т. / В.В. Левицкий. – Черновцы: Рута, 2000. – Т. 1 : A–J. – 264 с.
6. Мартина Р. Искусство эмоционального баланса / Р. Мартина; пер. с англ. Г. Воскречан. – СПб. : Будущее Земли, 2004. – 320 с.
7. Романова Н.В. Історія емотивної лексики німецької мови VIII – початку XXI століть: [монографія] / Н.В. Романова. – К. : Видавничий центр КНЛУ, 2013. – 408 с.
8. Семотюк О.П. Сучасний словник іншомовних слів / О.П. Семотюк. – 2-е вид., доп. – Х. : Ранок, 2008. – 688 с.
9. Таранець В.Г. Етнонім germanen в індоєвропейському мовному контексті / В.Г. Таранець // Діахронія мови: зб. статей. – Одеса: Друкарський дім, 2008. – С. 131-139.
10. Таранець В.Г. Матріархат і кам'яний вік у германців (за міфами «Старшої Едди») / В.Г. Таранець // Діахронія мови: зб. статей. – Одеса: Друкарський дім, 2008. – С. 200-208.
11. Тишина Е.В. Русская ономатопея: диахронический и синхронический аспекты изучения: автореф. дис. на соискание учён. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык» / Е.В. Тишина. – Волгоград, 2010. – 20 с.
12. Шадських Ю.Г. Психологія: Короткий навчальний словник: терміни і поняття / Ю.Г. Шадських, В.М. Піча. – Львів: «Магнолія 2006», 2008. – 276 с.
13. Bulitta E. Wörterbuch der Synonyme und Antonyme / E. Bulitta, H. Bulitta. – Frankfurt am Main: Fischer, 1991. – 800 s.
14. Kleines Wörterbuch sprachwissenschaftlicher Termini / Hrsg. R. Conrad. – Leipzig: VEB Bibliogr. In-t, 1975. – 306 s.
15. KLUGE. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache / bearb. von E. Seebold. – Berlin; N.-Y. : Walter de Gruyter, 1999. – 924 s.
16. Müller V. Das große deutsch-ukrainische Wörterbuch / V. Müller. – K. : Tschumatzkyj Schljach Verl., 2012. – 792 s.
17. WAHRIG. Wörterbuch der deutschen Sprache / von R. Burfeind-Wahrig. – München : BROCKHAUS, 2012. – 1152 S.

Романова Н. В. Лексема Freude и её контрастные значения

Аннотация. В статье идёт речь об узусной контрастной семантике современной немецкоязычной лексемы Freude. Доказано, что анализируемому элементу позиционирует пять тематических групп: «Эмоция горя», «Негативные эмоциональные переживания», «Эмоция гнева», «Эмоция страха», «Разное». Качественное и количественное наполнение тематических групп варьирует в рамках эмоциональной сферы личности. Выделено три основные модели словообразования семантики антонимов эмпирического материала.

Ключевые слова: эмоция, контрастная семантика, антоним, синонимическая группа, антонимическая группа, тематическая группа.

Romanova N. Lexeme Freude and its contrasting meanings

Summary. The article touches upon the use of contrastive semantics of modern German lexeme Freude. It has been proved that the element under analysis is represented by five thematic groups: grieve, negative, anger, fear, etc. Qualitative and quantitative matter of these thematic groups varies according to the personal emotional sphere. Three main word-building semantic models of antonyms were singled out with the regard to the empirical material.

Key words: emotion, contrastive semantics, antonym, synonymic group, antonymic group, thematic group.

УДК 8 11.111-342

Русавская О. О.,
преподаватель кафедры английского языка
Одесской национальной морской академии

ГЕНДЕРНЫЕ МЕЛОДИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РЕЧИ КАНАДЦЕВ

Аннотация. Данное исследование проведено с целью выявления просодических, в частности, мелодических особенностей речи носителей канадского варианта английского языка. Выбор канадского английского в качестве объекта исследования объясняется неизученностью супрасегментного уровня данного варианта языка.

Проведенное перцептивное исследование мелодических особенностей речи канадцев показало, что преобладающими шкалами являются нисходящая ступенчатая и ровная, а наиболее частотным терминальным тоном является нисходящий, что позволило предположить, что по своим мелодическим особенностям канадский английский ближе к американскому варианту английского языка.

Ключевые слова: просодический, канадский, нисходящая шкала, ровный терминальный тон.

Постановка проблемы. Обращение к канадскому варианту английского языка обусловлено тем, что исследование особенностей его фонологической системы носит фрагментарный характер, а проблема просодического варьирования в канадском английском до сих пор остается в целом малоизученной как в трудах отечественных, так и зарубежных лингвистов.

Рассматривая проблему статуса канадского английского (CE), М.В. Бондаренко отмечает, что современный английский язык в Канаде характеризуется однородностью национального стандарта на всей территории страны [2, с. 64]. По мнению Р.Дж. Грегга, «выравнивание диалектов и образование канадского английского, отличного от американского, имело место в Канаде уже в период колонизации, т. е. в XII веке» [8]. Представляется логичной, однако, точка зрения, предлагаемая Дж. Чеймберсом, который усматривает причину унификации английского языка Канады в росте социального престижа провинции Онтарио, диалект которой сыграл доминирующую роль в данном процессе [2, с. 64].

Представление о канадском английском как об «абсолютно гомогенном единстве», по мнению М. В. Бондаренко, не совсем верно [2, с. 65]. Как указывает А. Мартине, «...язык может не быть идентичным самому себе на всей территории своего распространения» [3, с. 393]. Данная точка зрения подтверждается результатами работ диалектологов Канады, исследовавших различные уровни канадского варианта английского языка, а также и фонологический [10; 8].

Таким образом, благодаря усилиям канадских лингвистов, было обнаружено, что Canadian English (CE) нельзя представлять как абсолютно гомогенное единство [9]. В CE можно выделить три разновидности произношения: канадский английский центральной части Канады (General Canadian), английский прибрежных провинций восточного побережья: Нью-Бранзуика, Новой Шотландии, острова Принца Эдуарда; и английский острова Ньюфаундленд [11].

Цель работы – выявление мелодических особенностей речи носителей общеканадского английского (General Canadian), на котором говорит большинство жителей Канады.

Актуальность данной работы состоит в том, что в последнее десятилетие велико влияние американского английского на ряд вариантов английского языка, в том числе и канадского. Отсутствие систематизированных данных в лингвистической литературе по этой проблеме обусловило необходимость рассмотрения такого просодического параметра, как мелодика канадского английского, являющегося частью общей проблемы конкретно-языковой особенности CE.

Основной задачей исследования является определение номенклатуры терминальных тонов и шкал женской и мужской речи в канадском английском.

Материалом исследования послужили спонтанные монологические высказывания в произнесении четырех информантов – двух женщин и двух мужчин. Звучание экспериментального материала составило 30 мин. Основной единицей анализа в данной работе выбрана синтагма, под которой понимается «інтонаційно оформлена одиниця членування мовленнєвого потоку, що складається з фонетичних слів і вимовляється без пауз або змін тону».

Основным методом исследования является перцептивный анализ.

Изложение основного материала. Результаты проведенного перцептивного исследования указывают на преобладание нисходящей ступенчатой и ровной шкал по сравнению с другими видами шкал. Использование этих видов шкал в проанализированных фразах вполне обосновано, ведь они относятся к группе стилистически нейтральных и не имеют ярко выраженной эмоциональной окраски, а высокий процент их использования объясняется монологическим характером исследуемого текста, где превалируют утверждения повествовательного характера. Приведенный результат сближает речь канадцев и американцев, что частично подтверждается результатами предшествующих исследований, согласно которым наиболее высоким коэффициентом частотности в американской речи с низкой или средней степенью эмоциональности являются нисходящая волнообразная, ровная и ровная волнообразная шкалы [6]. Использование большого количества ровных шкал характерно для американской речи в целом, особенно в ходе разговора на бытовые темы, где преобладает разговорный стиль ведения беседы.

Приведенные шкалы выступают гендерным индикатором речевого поведения (табл. 1.)

Результаты подсчета частотности употребления нисходящей ступенчатой и ровной шкал в речи канадцев свидетельствуют об их рекуррентности.

Таблица 1

Номенклатура шкал

Шкала	Частотность употребления шкал (%)	
	Мужчины	Женщины
Нисходящая ступенчатая	31,0	35,0
Ровная	47	44
Одноударная	13	10
Волнообразная	9	11

Наибольший процент употребления нисходящей шкалы характеризует женщин.

Например:

The `birth of my `first `daughter }and `then the `birth of my \ second > daughter.

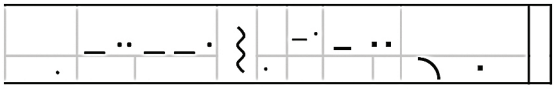

Представленная фраза состоит из двух синтагм, которые произнесены с нисходящей ступенчатой шкалой.

Второй по частотности является ровная шкала, причем в речи мужчин ее показатель несколько выше, чем в женской речи. Например:

I `think its > horrible

Одноударная шкала, т.е. шкала характеризующаяся наличием одного ударного слога, в нашем исследовании представлена в мужской речи в 13% случаев и несколько более частотна в женской речи (10%). Данная шкала довольно частотна, что возможно объяснить тем фактом, что анализируемый звучащий материал представляет собой неподготовленную разговорную речь, для которой типичным является наличие коротких незаконченных синтагм.

В свою очередь, волнообразная шкала, которая характеризует определенную степень неуверенности говорящего, доминирует в женской речи (11%).

Например:

I `don't have a com`puter at /home

Волнообразно-ровная шкала в данном примере характеризуется восходяще-нисходящим движением тона.

Итак, анализ предтерминальной части синтагмы выявил преобладание нисходящей ступенчатой, ровной, одноударной и волнообразной типов шкал как наиболее нейтральных в стилистическом плане и не обладающих ярко выраженной эмоциональной окраской.

Следующим этапом слухового анализа стал анализ частотности использования простых и сложных терминальных тонов. Номенклатура терминальных тонов в речи носителей канадского английского представлена простыми типами – нисходящий, восходящий, ровный; сложными – нисходяще-восходящим.

Полученные результаты дистрибуции терминальных тонов в речи носителей канадского варианта английского языка демонстрируют доминирование нисходящего терминального тона, что объясняется монологическим характером исследуемого текста, а также отсутствием ярко выраженной эмоциональной окраски речи.

Лидирующее положение по количеству нисходящих тонов в речи занимают женщины 57%, и 43% нисходящих тонов обнаружено в мужской речи. На рис. 1 представлена интонационная модель: сочетание ровной шкалы с нисходящим терминальным тоном в синтагме:

`It's in its `thirty – `fifth \year…

Второе место по частотности занимает ровный терминальный тон. Использование в речи ровного тона является характерной особенностью американской монологической речи. Большинство фонетистов, изучающих американскую просодию, указывали на превалирование ровного тона в терминальной части высказывания в английской речи [1; 4; 5].

Частотность употребления ровных тонов в мужской группе информантов составляет 38% и всего 19,7% в женской речи.

Частотность использования восходящего терминального тона ниже по сравнению с частотностью нисходящего терминального тона в речи всех исследуемых информантов.

Представители мужской группы в 27% случаев используют восходящий терминальный тон, женщин же всего в 9% случаев.

Приведем пример восходящего тона в речи женщин:

It is a summer fine arts camp for children

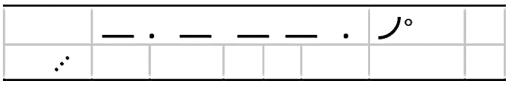

Произнесенная фраза состоит из одной синтагмы, которая завершается восходящим терминальным тоном.

Как показали результаты проведенного аудиторского анализа, в спонтанном монологе канадцы гораздо реже используют сложные терминальные тоны по сравнению с простыми.

Употребление нисходяще-восходящего тона, на наш взгляд, объясняется деликатностью обсуждаемой темы, нежелание говорящих звучать слишком категорично. Сложным нисходяще-восходящим тоном завершают синтагмы 2% мужчин и 12% женщин.

Выводы. Подводя итоги анализа предтерминальной части синтагмы и терминального тона в рамках спонтанного монологического текста можно заключить, что для речи информантов – мужчин и женщин характерно высокое начало синтагмы, которое помогает установить более открытый контакт с собеседником; преобладание нисходящей ступенчатой, ровной, одноударной и волнообразной типов шкал.

В речи канадцев преобладает нисходящий терминальный тон, вторым по частотности выступает ровный тон; низкая частотность сложного нисходяще-восходящего тона.

Полученные результаты позволяют нам предположить, что по своим просодическим (мелодическим) особенностям канадский английский ближе к американскому варианту английского языка.

В перспективе планируется исследование темпоральных особенностей речи и составление просодического портрета носителя канадского варианта английского языка.

Литература:

1. Бабушкина Е.А. Территориальная вариативность американской речи в США (экспериментально-фонетическое исследование речевого континуума на оси север – юг): автореф. дисс. канд. филол. наук: 10.02.04. – М., 2000. – 19 с.
2. Бондаренко М.В. Системные характеристики вокабуляра англо-канадского сленга // Вестник Самарского государственного университета. – 1999. – № 1. – С. 64-67.
3. Мартине А. Основы общей лингвистики // Новое в лингвистике. – Вып. 3. – М., 1963.
4. Полетаев Д.И. Социальная дифференциация интонации в ограниченном речевом сообществе (экспериментально-фонетическое исследование речи жителей г. Анкориджа, штат Аляска, США): автореф. дисс. канд. филол. наук: 10.02.04. – М., 1997. – 21 с.
5. Углова Н.Г. Специфика мелодики и темпа дикторской речи (экспериментально-фонетическое исследование): автореф. дисс. канд. филол. наук: 10.02.04. – М., 2006. – 19 с.
6. Шагбагова Д.А. Фонетическая система английского языка в диахронии и синхронии (на материале британского, американского, австралийского, канадского вариантов английского языка). – М. : Фоллио, 1992. – 283 с.
7. Chambers J.K. Canadian Raising // The Canadian Journal of Linguistics. – Fall1 973. – 18:2. – P. 113-135.
8. Gregg R. Notes on Pronunciations of Canadian English as Spoken in Vancouver B.C. // The Journal of the Canadian Linguistic Association. – Vol. 3. –№ 1. -March. – Toronto, 1967. – P. 78-83.
9. Pringle J. Attitudes to Canadian English // The English Language Today: Public Attitudes to English. – Pergamon Press, 1985. – P. 183-205.
10. Scardgill M.N. Canadian English Usage: Linguistic Change and Reconstruction. – Toronto: McClelland and Stewart, 1974.
11. Trudgill P., Hanna J. Intonational English. – London, 1982.
12. Wells J.C. Accents of English / J.C. Wells. – Cambridge etc.: Cambridge University Press, 1982. – 673 p.

Русавська О. О. Гендерні мелодійні особливості мовлення канадців

Анотація. Пропоноване дослідження проводилося з метою виявлення просодичних, зокрема мелодійних якостей мовлення носіїв канадського варіанту англійської мови. Вибір канадської англійської як об'єкта дослідження пояснюється недостатньою вивченістю супрасегментного рівня цього варіанту мови. Проведене перцептивне дослідження мелодійних особливостей мовлення канадців показало, що переважними шкалами є спадна рівнева та рівна, а найбільш частотним термінальним тоном є спадний, що дозволяє припустити наступне: за своїми мелодійними особливостями канадська англійська ближча до американського варіанту англійської мови.

Ключові слова: просодичний, канадський, спадна шкала, рівний термінальний тон.

Rusavska O. Gender melodic peculiarities of Canadian English

Summary. The aim of the conducted investigation is to analyze prosodic, in particular melodic peculiarities of Canadian English. The choice of Canadian English as an object of investigation can be explained by the fact that suprasegmentally level of this variant has hardly been studied. The conducted perceptive investigation of Canadian English melodic peculiarities showed that Descending Stepping and Level seals has been prevailing and the most recurrent terminal tone is falling, which allows to suppose that by its melodic peculiarities Canadian English is close to American English.

Key words: prosodic, Canadian, descending Stepping Head, level terminal tone.

УДК 811.111-042.3+811.14'02+811.124

Сай І. В.,
викладач кафедри іноземних мов
Національного університету «Львівська політехніка»

ДАВНЬОГРЕЦЬКІ ТА ЛАТИНСЬКІ ПРЕФІКСИ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ ЮРИДИЧНІЙ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Анотація. У статті подано аналіз префіксів давньогрецького та латинського походження у сучасній англійській мові на основі юридичної та криміналістичної термінології, досліджено найпродуктивніші із них, проведено їхню семантичну класифікацію.

Ключові слова: префікс, словотворчий процес, семантика, сучасна термінологія, юридична термінологія, криміналістична термінологія, класичні мови.

Постановка проблеми. Однією із характерних ознак англійської мови загалом, та сучасної англійської термінології зокрема, є широке використання різноманітних типів давньогрецьких та латинських запозичень. Як відомо, вони бувають кількох типів, а саме: слова, які були запозичені повністю (так званий процес транслітерації, який нерідко зустрічається у вигляді навіть цілих сталих фраз: *dictum*, *exemplar, praxis, post-mortem, bona fide, de facto, ex post facto, in loco parentis*); терміни, які були утворені шляхом поєднання двох або більше запозичених елементів (словотворчих морфем: *theology, synchronize, egomania, graphology, monarchy, somatotyping*); терміни утворені шляхом поєднання однієї запозиченої морфеми із однією чи кількома морфемами рідної мови (*legislation, triangulation, paternity, masculinity, theoretical*). Оскільки даний поділ надає нам надзвичайно велике розмаїття словотворчих моделей та їх варіацій, з метою їх ефективного вивчення, вважаємо за доцільне розглядати кожну із цих категорій та їх підвидів в окремій праці.

Мета дослідження – висвітлення використання греко-латинських префіксів та їхнє застосування у процесі творення юридичної та криміналістичної термінології.

Виклад основного матеріалу. У ході нашого аналізу було виокремлено велику кількість словотворчих префіксів як латинського, так і давньогрецького походження, найуживаніші з яких для зручності було поділено на семантичні групи відповідно до їх значення. У такий спосіб нами було сформовано 7 наступних груп:

– префікси на позначення відсутності та розладу;
– префікси на позначення часу;
– префікси на позначення місця (розміщення) та поширення;
– префікси на позначення міри та ступеню;
– префікси на позначення кількості;
– префікси на позначення величини;
– префікси на позначення способу дії.

Пропонуємо розглянути дані групи більш детально.

Префікси на позначення відсутності та розладу. Цю групу представляють латинський префікс **a–** та його грецький відповідник **an– (ἀν-)**, які використовуються для вираження відсутності та часто служать потужним засобом для створення антонімічних понять: ***amoral*** (*anton.* ***moral***), ***atypical*** (*anton.* ***typical***), ***anarchy, anomie, anomy***.

Сюди ж відносимо і латинський префікс **de-**, який може означати, як відсутність, так і ліквідацію, порушення чи розлад (***decriminalization, deportation, defamation, decarceratio, deligalisation, delinquency, deformation, dehydration, depenalization***), а також префікс **dis-**, який позначає позбавлення, усунення, заперечення, відокремлення (***disparity, discrimination, displacement, disability, discharge, dismissal, dispossess***).

Префікси на позначення часу. Сюди віднесемо латинський префікс **ante–** (зі значенням «перед», «раніше»: ***antenuptial, antedate, antecedent (factors)***), синонімічний йому за значенням префікс **pre–** (***precedent, pre-trial, pre-emption, preamble, preliminary***), а також антонімічний їм за значенням префікс **post–** («після», «по завершенню»: ***post-colonial (criminology), postmodern (feminism), post-structuralism, postnuptial (agreement), posthumous (child), post-conviction***). Вважаємо за доцільне віднести до цієї групи і давньогрецький префікс **neo– (νεο-)** («новий», «сучасний»), адже його значення теж пов'язане із часовими рамками: ***neo-classicism, neo-colonialism, neo-conservative (criminology), neo-liberalism, neo-Marxism***) [9, с. 327].

Префікси на позначення місця (розміщення) та поширення. Сюди належать латинські префікси **ambi–** («навколо», «поблизу», «з обох сторін»: ***ambiguity, ambiguous***), **inter–** («між»: ***intervention, interlocutory, interrogation, interactionism, Interpol***), **intra–** («в межах», «всередині»: ***intradermalis, intracapsular, intracardiac, intracranial, intraocular, intranational***), **intro–** («у», «в», «всередину», «всередині»: ***introversion, introduction (fee)***), **sub–** («під»: ***subpoena, subordination, subcontractor, subculture, subjectivity, substitution, subdivision***), **trans– (tran-)** («через», «за чимось», «з іншого боку»: ***transaction, transcript, transfer, transportation, transcarceration, transnational, transpraxis***) та давньогрецькі префікси **epi– (ep-) (ἐπι-)** («на», «над»: ***epiblast, epicardium, epicrisis, epidermis, epigastrium***), **ecto– (ἐκτο-)** («зовні», «зовнішній»: ***ectomorph, ectopia***), **exo– (ἔξω-)** («зовнішній», («зовні», «над»: ***exotoxin, exoparasite, exostosis***).

До цієї ж групи відносимо й латинський префікс **extra–** («з», «із», «поза»), який на противагу до загально ужиткової мови, де він позначає найвищу якість кого-небудь або чого-небудь, використовується «на означення перебування поза межами того, що названо твірною основою» [5, с. 119]: ***extrajudicial, extradition, extradite, extraditable, extraterritorial (law enforcement), extra-official***.

Подвійне значення, базоване на залежності від сфери застосування, властиве й схожому до нього латинському префіксу **ex–** («з», «із», «поза межами»: ***exonerate, extortion, exterritorial***), який у повсякденній мові здебільшого наділений значенням «колишній» (***ex-wife, ex-boyfriend***).

Префікси на позначення міри та ступеня. До таких належать латинські префікси **super–** та **supra–** («над», «по-

над», «надмірно»: ***superseding, superannuate, supervise, supranational***), латинський префікс **ultra–** («надзвичайно», «надмірно», «гранично»: ***ultrasonography, ultrasound***), а також давньогрецькі префікси **hyper–** («понад», «надмірно»: ***hyperaemia, hyperglycaemia***, ***hyperkeratosis, hypertension***) та протилежний йому за значенням **hypo–** («під», «нижче», «гіршої якості»: ***hypotomia, hypodermic, hypoplasia, hypothec, hypothecate***).

Префікси на позначення кількості. Сюди відносимо латинські префікси ***multi– (multus-)*** («багато», «численний»: ***multifarious, multipartite, multiplicity, multivariate (analysis), multi-agency (crime prevention)***), **nul– (null-)** («жоден», «ніякий»: ***nullify, nullification***), **omni–** («усі», «всі», «увесь», «всякий», «всюди»: ***omnicompetent***), **duo– (du-)** («два», «подвійний»: ***duplicate***, ***duodenitis, duodenum***), **tri–** («три», «потрійний»: ***tripartite, triceps, triangulation, triarchy, trigeminal***), **quadri– (quadr-)** («чотири»: ***quadriceps, quadriplegia***) а також наступні префікси давньогрецького походження: **mono– (μονο-)** («один», «єдиний»: ***monogamy, monopoly, monocracy, mononucleosis***), **poly– (πολύ-)** «багато», «багаточисельний», «більш, ніж один»: ***polygamy, polygyny, polyuria***), **pan– (παν-)** («всі», «увесь»: ***pantisocracy, pandemic***), **tetra– (tetr-) (τετρα-)** («чотири»: ***tetraplegia***).

Префікси на позначення величини. Ця група представлена давньогрецькими префіксами **micro– (μικρο-)** («малий», «невеличкий»: ***microcephaly, microvillus, micrurgy***), **macro– (μακρο-)** («великий», «великомасштабний»: ***macrocephaly, macroglobulin***), **mega– (μεγα-)** («великий, чудовий», «важливий», «впливовий»: ***megadose, megacephaly***) та **megalo– (μεγαλο-)** («великий», «величний», «надзвичайно великого розміру», «аномально великий») та його варіацією **megal– (μεγαλ-)**, яка вживається перед голосними звуками (***megalocardia, megalocephaly, megaloblast***).

Слід зазначити і те, що префікс **mega– (μεγα-),** використовуючись у інших сферах, зокрема у сфері інженерії та комп'ютерної термінології, може мати й інші значення, такі як 10 у 6 степені та 2 у 20 степені (1 048 576), тому при аналізі термінів такого типу, він був би віднесений до групи префіксів на позначення кількості (***megawatt, megabyte, megahertz***).

Префікси на позначення способу дії. Сюди віднесемо англійський префікс **co–** («разом», «спільно», «взаємно»), який за своєю природою є скороченою формою латинського префікса **com-**: ***co-conspirator, co-defendant, co-habitation, co-insurance, co-owner, co-author,*** антонімічні префікси латинського походження **bene–** («добре»: ***benefactor, beneficial (owner)***) **та mal– (male-)** («поганий», «зловмисний», «погано»: ***malfeasance, malfeasant, malfunction, malinvestment, malpractice***), а також давньогрецькі префікси **auto– (αὐτο-)** («сам», «самостійно»: ***autopsy, automatic (stay), autocracy, autograph***), **anti– (ἀντι-)** («проти», «на противагу»: ***anti-racism, anti-semitism, antritrust (law), antilapse (stature), antidumping (law))*** та **syn– (συν-)** («разом», «разом із», «спільно»: ***syndicate, synarchy, syndrome, syngamy***).

Виявлено і кілька поодиноких префіксів латинського походження, які незважаючи на те, що використовуються доволі часто, не є достатніми для створення окремої семантичної групи. Прикладом такого випадку може слугувати префікс **«re-»**, який в залежності від контексту може позначати або повторну чи систематичну дію (***reargument, rehearing***) чи дію пов'язану відновленням чи поверненням до переднього стану (***rehabilitation, reparation, recall, revoke, rebutter, rentry***).

Висновки. Проаналізувавши вищеподані групи, ми виявили, що найбільшими за своєю чисельністю утворених термінів та найбільш різноманітними з точки зору семантичного наповнення є групи, що містять префікси на позначення місця (розміщення) та поширення, а також групи префіксів на позначення кількості та префікси на позначення способу дії, що можна спробувати пояснити, як ширшим діапазоном першоджерел для їхнього утворення, так і тим фактом, що саме ці групи дають можливість охарактеризувати певне явище чи об'єкт більш точно, що є надзвичайно важливим для таких сфер, як юриспруденція та криміналістика. Окрім того, чітко видно тенденцію, що найбільш розмаїтими за своїми формами та значенням є префікси, що використовуються для утворення термінів із сфери кримінології, що у свою чергу є доволі логічним, адже кримінологія надзвичайно тісно пов'язана із медициною, а медична термінологія практично повністю побудована на запозиченнях із вищезгаданих класичних мов.

Також, вважаємо за доцільне зазначити, що зважаючи на швидкий темп розвитку сучасної англійської мови та сучасної англійської термінології зокрема, логічно припустити, що кількість термінів, утворених за допомогою давньогрецьких та латинських термінів й надалі зростатиме, що, ймовірно, призведе до більш широкого семантичного розмаїття та нових варіацій, пов'язаних їх застосуванням та трактуванням.

Література:

1. Вейсман А.Д. Греческо– русский словарь (препринт V-го издания 1899 г.). – М. : 1991. – 1371 с.
2. Дворецкий И.Х. Латинско-русский словар. Около 50 000 слов. Изд. 2-е, переработ. и доп. – М. : «Русский язык», 1976. – 1096 с.
3. Лещук Т., Семенюк М., Сопронюк І. Lingua Latina universis. – Вид-во Національного університету «Львівська політехніка» та в-во «Добра книжка». – Львів, 2007. – 508 с.
4. Соболевский С. И. Древнегреческий язик: [учебник для высших учебных заведений]. – Санкт-Петербург: «Летний Сад», 2000. – 661 с.
5. Содомора П. Греко-латинські префікси та їх відображення в українській філософській та медичній термінології / П. Содомора, В. Мартин // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2011. – № 709. – С. 116-120.
6. Garner A. Bryan. Black's Law Dictionary, 8th. – Thomson West, 2004. – 1810 p.
7. Glare, P.G.W. Oxford Latin Dictionary. / P.G.W. Glare. – Oxford. Clarendon Press, 1968. – 2126 p.
8. Krois-Lindner A., Firth M. Introduction to International Legal English. – Cambridge: Cambridge University Press, 2008. – 160 p.
9. McLaughlin Eu., Muncie J. The Sage Dictionary of Criminology. Sage Publications Ltd, 2001. – 504 p.
10. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners. International student edition. – Macmillan Publishers Limited, 2002. – 1692 p.
11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.infoplease.com/ipa/A0907036.html
12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://law.yourdictionary.com/
13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oocities.org/warnerlessonplans/grammar/prefix.htm
14. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.yourdictionary.com/distress#law

Сай И. В. Древнегреческие и латинские префиксы в современной английской юридической и криминалистической терминологии

Аннотация. В статье представлен анализ префиксов древнегреческого и латинского происхождения на основании юридической и криминалистической терминологий, исследовано наиболее распространенные из них, произведено их семантическую классификацию.

Ключевые слова: префикс, словообразовательный процесс, семантика, современная терминология, юридическая терминология, криминалистическая терминология, классические языки.

Say I. Ancient Greek and Latin prefixes in modern terminology of Law and Criminology

Summary. The article is dedicated to the analysis of prefixes with ancient Greek and Latin origin based on law and criminological terminology. It focuses on the most wide-spread of them and their semantic classification.

Key words: Prefix word-forming process, semantics, modern terminology, law terminology, criminological terminology, classical languages.

УДК 811.112.2'38

Sereda Natalia
Dozentin des Lehrstuhls für Deutsche Philologie
Nationale Linguistische Universität Kyjiw

SYNONYMIE DER AFFIXE IN DER MODERNEN DEUTSCHEN SPRACHE

Summary. The article deals with synonymy of affixes that arises from the need to fix in a word new shades of phenomenon, notions or concepts. In addition to the phenomenon itself, synonymous words can also describe a peculiarity of vision, its evaluation, and attitude towards it. It is proved that not only words, but also morphemes, namely derivational morphemes, can be synonymous.

Key words: synonymy, affixes, prefixes, suffixes, derivational morphemes, derivatives, semantic shades.

Die moderne deutsche Sprache bietet eine Reihe von mannigfaltigen synonymischen Möglichkeiten ihrer Einheiten. Die Entstehung der Synonyme zeugt von dem großen Potenzial der Entwicklung und Bereicherung einer Sprache. **Das Ziel der Studie** ist es, die Erscheinung der Synonymie der Affixe in der deutschen Gegenwartssprache zu beleuchten. Obwohl die abgeleiteten Wörter und ihre einzelnen Elemente für Linguisten (M.D. Stepanova, R.W. Efimov, N.G. Istschenko, W. Fleischer, B.E. Oberle, O.W. Grizkich, N.A. Sereda) [1; 9] immer von besonderem Interesse waren, lassen sich noch mehrere Aspekte genauer beleuchten.

Das Material der Untersuchung bilden Ableitungen aus den Texten des Stils der schöngeistigen Literatur.

Einen besonders großen Beitrag zu den Erforschungen der wortbildenden Affixe hat M. D. Stepanova geleistet. Auf Grund ihrer Analyse versuchen wir die Synonymie der Präfixe und der Suffixe des Verbs, des Substantivs und des Adjektivs zu definieren.

Bemerkenswert ist, dass man die Tendenz in der Wortbildung des Verbs im Deutschen beobachten kann, die darin besteht, dass die Präfigierung eine bedeutend größere Rolle als die Suffigierung spielt [1, S. 143]. Im Gegensatz dazu sind die semantischen Funktionen der Präfixe kompliziert und vielfältig. M. D. Stepanova unterstreicht, dass die Präfixe den Verben verschiedene semantische Schattierungen, wie die Entfernung, die Entstehung, neuen Zustand, die Trennung u.a., verleihen und das Einheitssystem der verbundenen Sinne schaffen, d.h. zwei Präfixe könnten synonym sein [2, S. 313].

Die Tabelle 1 veranschaulicht die Ergebnisse der Analyse von wortbildenden verbalen Präfixen:

Auf diese Weise sind *be–* und *ver–* synonym, weil sie beide dem Verb etwas Grenzendes und die Verstärkung der Bedeutung verleihen. Die Präfixe *er–* und *be–* können dem intransitiven Verb die Bedeutung der Transitivität verleihen. Die Vorsilbe *ent–* kann den Anfang der Tätigkeit oder die Entstehung des Zustandes bedeuten, was mit der entsprechenden Funktion des Präfixes *er–* übereinstimmt. Der Ausdruck der Entfernung ist für zwei Präfixe *ver–* und *ent–* charakteristisch. Die Vorsilben *miss–* und *ver–* drücken die Nichterfüllung oder die misslungene Tätigkeit aus.

Es sei betont, dass das Präfix *un–* beim Substantiv und Adjektiv höchst verbreitet ist, das den negativen oder missglückten Begriff äußert [2, S. 148]. Das Präfix *miss–* grenzt darin am meisten in der semantischen Bedeutung, weil die Substantive mit dessen Hilfe ausdrücken, dass etwas nicht gelingt oder etwas nicht erreicht ist, z. B. *die Unkenntlichkeit, der Unfall, das Unland, der Misserfolg, das Missfallen, die Missachtung; untreu – misstreu, unnötig, missvergnügt; untreu – misstreu, unnötig, missvergnügt.*

Das Präfix *erz–* ist ins Deutsche zusammen mit den christlichen Termini entlehnt worden und bedeutet höchste Würde oder höchsten Rang, z. B. *der Erzbischof, der Erzengel*, und als Ergebnis der Verschlimmerung von der Bedeutung als Verstärkerung des Sinnes der Wörter mit dem negativen moralischen Charakter verwendet worden ist, z. B. *der Erznarr, der Erzschelm, der Erzschalk; erzfaul, erzdumm* [2, S. 150]. Seinerseits verliert *un–* manchmal seine negative Bedeutung und erwirbt die Schattierung der Verstärkerung wie *ur–* beim Adjektiv, z. B. *die Unkosten, das Unmensch, die Unmasse; urkomisch, ureigen, uralt* [2, S. 149]. Die Präfixe *erz-*, *ur–* und *un–* sind also synonym durch ihre verschärfende Funktion.

Weiter zeigen die Literaturquellen, dass das System der wortbildenden Suffixe in der modernen deutschen Sprache in Vergleich zum Ukrainischen oder Russischen wesentlich schwächer ist, dass die Haupteigenschaft der Suffigierung ihre enge Verbindung mit der Morphologie, und zwar eine Wortveränderung ist [2, S. 158].

Die zeitwörtlichen Suffixe haben die schwachen semantischen Bedeutungen und drückten nur zwei Schattierungen aus – die Häufigkeit un die Verkleinerung [2, S. 291]. Die Hauptfunktion dieser Art der Wortbildung ist die Schaffung neuer Verben aus den Namenstämmen. Obwohl die Anzahl der Suffixe groß ist, sind die meisten von ihnen unproduktiv und besitzen verschiedenartige Bedeutungen, deshalb ist es unmöglich über die Synonymie der wortbildenden Suffixe des Verbes zu sprechen.

In der deutschen Sprache gibt es eine Tendenz zur Verkleinerung der Anzahl der Suffixe zu Ökonomie-Zwecken mit der identischen oder mindestens zusammenfallenden Funktion: Synonymie «verhindert» aus kommunikativen Gründen auf bestimmte Weise die Entwicklung und die Usualisierung von neuen wortbildenden Konstruktionen. Abstrakte Begriffe und ihre Entsprechungen wurden in der Schriftsprache immer größer und die Anzahl der produktiven abstrakten Suffixe wurde in der deutschen Sprache dagegen kleiner, aus solchen Gründen wie z.B. Entwicklung der Laute, was zur Homonymie, Funktionalisierung der Suffixe auf den bestimmten Gebieten u.a.m. Geführt hat. Man kann also eine bestimmte Dynamik im Inventar der Affixe bemerken [9, S. 149].

Nach dem semantischen Prinzip laut L. W. Schewelewa [10, S. 71-72] sondert man einige Gruppen von Suffixen des Substantivs ab, die als synonymische wortbildende Morpheme dienen können. Anhand der Tabelle 2 kann man diese Klassifikation genauer verfolgen:

Also, wir können sehen, dass es fünf Typen der synonymischen Suffixe von Substantiven gibt. Der erste Typ umfasst eine Reihe der Suffixe, die Personen, Berufe, sozialen Status usw. bezeichnen. Die Bestimmung der nationalen und territorialen Zugehörigkeit charakterisieren die Suffixe des zweiten Typs. Die Synonymie der

Suffixe *-tum, -schaft, -ei* dient zum Ausdruck der Kollektivbezeichungen, und zwar der Gemeinschaften, der Organisationen, der Institutionen. Der vierte Typ der Beifügungen bilden die Wörter der abstrakten Begriffe. Die synonymischen Beziehungen des letzten Typs bestehen in der Bezeichnung der Tätigkeit oder der Handlung.

Die parallele Verwendung der deutschen und entlehnten Affixe mit den fremdsprachigen Wurzelmorphemen ist eine besondere Art der Synonymie, z. B. *Die Automat+isier+ung – die Automatisat+ion; in+akzeptabel – un+akzeptabel*. Es sei betont, dass deutsche und entlehnte Suffixe vor allem bei den fremden Wurzelmorphemen konkurriert hätten, und die Rivalität der Präfixe bei den deutschen Stämmen entstehe, z. B. *Die Extra+leichtigkeit – die Sonder+leichtigkei; die Super+klugheit – die Über+klugheit*. Diese Gesetzmäßigkeit ist mit den unterschiedlichen Funktionen von Suffixen und Präfixen verbunden. Da das Präfix über die Funktion der Zuordnung des Wortes zu einem bestimmten Geschlecht nicht verfügt, scheint die Verbindung des deutschen Präfixes mit dem entlehnten Stamm eher «fremder» [6, S. 78].

Bemerkenswert sind auch die Suffixe *-chen* und *-lein*. Sie beide dienen dem Ausdruck der kleinen Größe oder der subjektiven Beziehungen des Sprechers. Außer der Bezeichnung der Verkleinerung, z. B. *das Häuschen; das Städtchen; das Büchlein*, drücken sie auch verschiedene emotional-subjektive Schattierungen aus, einerseits die Zärtlichkeit, das Mitgefühl, die Teilnahme, andererseits die Vertraulichkeit, die Geringschätzung, die Ironie, die Verachtung [2, S. 176]:

z. B . *„Auf dem Schemel sitzt die Kleine,*
Stützt den Arm auf meinen Schoß;
Äuglein wie zwei blaue Sterne,
Mündlein wie die Purpurros'.“
(H. Heine „Die Harzreise“) [11].

Das Suffix *-lein* drückt in beiden Varianten die Zärtlichkeit aus.

„Nein, Freundchen“, schloß Mahlmann; „wenn ich Selbstmord begehen will, brauch' ich Sie nicht dazu“ (W. Borchert „Der Hund“) [12]. Das Suffix *-chen* in *das Freundchen* bedeutet die Geringschätzung und die Vertraulichkeit.

Obgleich die Anzahl der Suffixe vom Adjektiv im Deutschen nicht groß ist, bietet aber die Suffigierung die produktivste Weise der Wortbildung des Adjektivs [2, S. 236]. Das Suffix dient als Merkmal der Zugehörigkeit zur grammatischen Wortklasse des Eigenschaftswortes.

Mit Hilfe der Suffixe *-en* und *-ern* werden die relativen Adjektive gebildet, die auf das Material oder den Stoff weisen oder woraus diese oder jene Sache gefertigt worden sind, z. B. *golden, ledern, silbern, seiden, wollen* [2, S. 242]. Auf diese Weise kann man die Synonymie dieser Suffixe bestimmen. Manchmal verwendet man das Suffix *-selig* ebenso wie *-lich*, z. B. *unglückselig – unglücklich; feindselig – feindlich* [2, S. 243]. Man kann also über die Synonymie dieser Affixe sprechen, obgleich sich die Schattierungen der Bedeutungen von den Wörtern unterscheiden. Die Suffixe *-haft* und *-haftig* sind synonym, obwohl es einige Unterschiede im Sinn der von ihnen geschaffenen Wörter gibt. Sie könnten die Ähnlichkeit bezeichnen, z. B. *leibhaft – leibhaftig; teilhaft – teilhaftig, wahrhaft – wahrhaftig* [2, S. 248].

Die Synonymie der Affixe von Hauptwortarten der deutschen Sprache ist also sehr ausdrucksvoll. Die durchgeführte Untersuchung lässt Folgendes schlussfolgern:

– die Synonymie der wortbildenden Vorsilbe des Substantivs besitzt die fast gleichwertig wie beim Adjektiv synonymische Beziehungen der Präfixe;

– die Synonymie der wortbildenden Affixe des Verbs unterscheidet sich von der Synonymie des Substantivs und Adjektivs durch den Vorzug der Präfigierung;

– die Suffigierung ist durch die zahlreichen synonymischen Suffixe beim Substantiv gekennzeichnet;

– die paradigmatischen Beziehungen des Verbs entstehen nur bei Präfixen, die Suffixe haben die schwachen semantischen Bedeutungen.

Zusammenfassend lässt sich sagen, dass bei der Erforschung der synonymischen Beziehungen zwischen den sprachlichen Einheiten nachgewiesen worden ist, dass nicht nur die Wörter, sondern auch die Morpheme, und zwar wortbildende Morpheme, synonym sein können. Die Gesetzmäßigkeiten der synonymischen Verhältnisse von Präfixen und Suffixen der Verben, Substantive und Adjektive besteht darin, dass die Suffigierung für Substantive und Adjektive vorrangig ist, im Gegensatz zu der Suffigierung der Verben, und die Präfigierung der Adjektive ist denen der Substantive ähnlich, und bei den Verben dominiert sie.

Tabelle 1

Die synonymischen Beziehungen der wortbildenden Vorsilben von Verben

Bedeutung	Präfixe	Beispiele
der Grenzwert und die Verstärkung	be-, ver-	*bedecken – verdecken; begrüßen, bedenken; verbergen, verhallen*
die Transitivität	er-, be-	*ersteigen, erblicken, erforschen, erwerben; besorgen, bekämpfen, befolgen, bedienen*
der Anfang der Tätigkeit oder die Entstehung des Zustandes	ent-, er-	*entsprudeln, entstehen; erglühen, erzittern*
die Entfernung	ver-, ent-	*vertreiben, verschicken, verreisen; entkommen, entweichen, entfliegen*
die Nichterfüllung oder die misslungene Tätigkeit	miss-, ver-	*verachten – missachten; verziehen, verlernen; missverstehen, misslingen*

Tabelle 2

Klassifikation der synonymischen Suffixe von Substantiven nach dem semantischen Prinzip

№	Typ	Suffixe	Beispiele
I.	Suffixe zur Bildung von Personenbezeichnungen	-er, -ler, -ner, -ling, -in, -ant, -or, -log, -ist, -at	*Lehrer, Redner, Tischler, Dichterling, Studentin, Laborant, Philolog, Kapitalist, Soldat*
II.	Suffixe für Abstammungsbezeichungen	-ner, -aner, -er, -e, -in	*Amerikaner, Berliner, Italiener, Pole, Deutsche, Tschechin*
III.	Suffixe für Kollektivbezeichungen	-tum, -schaft, -ei	*Genossenschaft, Menschentum, Brauerei*
IV.	Suffixe für abstrakte Begriffe	-heit, -keit, -ie, -ung, -schaft, -tum	*Freiheit, Ewigkeit, Demokratie, Hoffnung, Freundschaft, Irrtum*
V.	Suffixe für Bezeichnung der Tätigkeit oder der Handlung	-ung, -ing, -nis	*Übersetzung, Training, Begräbnis*

Die Untersuchung der Synonymie, die zu den wichtigsten Universalien des lexikalisch-semantischen Sprachsystems gehört, bleibt immer noch eines der Hauptprobleme der modernen Sprachwissenschaft.

Literatur:

1. Ефимов Р.В. Синонимия словообразовательных аффиксов / Р. В. Ефимов // сб. науч. тр. – М. : МГПИИЯ им. М. Тереза, 1975. – Вып. 91. – С. 142-144.
2. Степанова М.Д. Словообразование современного немецкого языка / М.Д. Степанова. – [2-е изд., исправ.]. – М. : Изд-во «Комкнига», 2007. – 376 с.
3. Ищенко Н.Г. Словообразовательная синонимия в современном немецком языке: [монография] / Н.Г. Ищенко. – К. : Изд. центр КНЛУ, 2000. – 348 с.
4. Ищенко Н.Г. Синонимия однокоренных производных или существительных современного немецкого языка : дис. доктора фил. наук: 10.02.04 / Н.Г. Ищенко. – К., 2001. – 466 с.
5. Іщенко Н.Г. Структурно-морфологічні синонімічні відношення / Н.Г. Іщенко // Мова і культура. – К. : Вид. Дім Д. Бураго, 2003. – Вип. 6. – Т. III. – Ч. 1. – С. 125-130.
6. Степанова М.Д., Фляйшер В. Теоретические основы словообразования в немецком языке / М.Д. Степанова, В. Фляйшер. – М. : Высшая школа, 1984. – 264 с.
7. Oberle B.E. Das System der Ableitungen auf -heit, -keit und -igkeit in der deutschen Gegenwartssprache / Birgitta E. Oberle. – Heidelberg : Carl Winter, 1990. – 492 S.
8. Грицких О.В. Словообразовательная субстантивная синонимия в немецком и русском языках: дис. канд. филол. наук: 10.02.20 / О.В. Грицких. – Казань, 2005. – С. 20-36.
9. Середа Н.А. Похідні іменники з категоріальними значеннями якості в сучасній німецькій мові: семантичний та парагматичний аспекти: дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / Н.А. Середа. – К., 2009. – 298 с.
10. Шевелева Л.В. Лексикология современного немецкого языка : курс лекций (на нем. языке) / Л.В. Шевелева. – М. : Высш.шк, 2004. – 240 с.
11. Heine H. «Hoch aus dem blauen Himmelszelt…», «Ich hab im Traum geweinet», «Wenn zwei von einander scheiden», «Verheißung», «Die Heimkehr», «Sehnsucht», Bruno Wille «Der Träumer», «Die Sonne kommt», «Ohne Dank», «Strom der Wahrheit». – Режим доступу: http://www.heinrich-heine.net/haupt.htm
12. 12.Borchert W. «Die drei dunklen Könige», «Nachts schlafen die Ratten doch», «Das Brot», «Mein bleicher Bruder», «Die Küchenuhr». – Режим доступу: http://www.mondamo.de/alt/borchert.htm

Середа Н. А. Синонімічність афіксів у сучасній німецькій мові

Анотація. У статті розглядається синонімічність афіксів, яка виникає з необхідності фіксувати в слові нові відтінки явища, уявлення чи поняття. Синонімічні слова можуть характеризувати, крім самого явища, й своєрідність бачення, його оцінки, ставлення до нього. Доведено, що не лише слова, а й морфеми, а саме словотвірні морфеми, можуть бути синонімічними.

Ключові слова: синонімічність, афікси, префікси, суфікси, словотвірні морфеми, похідні слова, семантичні відтінки.

Середа Н. А. Синонимичность аффиксов в современном немецком языке

Аннотация. В статье рассматривается синонимичность аффиксов, которая возникает по необходимости фиксировать в слове новые оттенки явления, представления или понятия. Синонимичные слова могут характеризовать, кроме самого явления, также и своеобразность видения, его оценки, отношения к нему. Доказано, что не только слова, но и морфемы, а именно словообразовательные морфемы, могут быть синонимичными.

Ключевые слова: синонимичность, аффиксы, префиксы, суффиксы, словообразовательные морфемы, производные слова, семантические оттенки.

УДК 800

Сидоренко І. А.,
аспірант кафедри романської філології
Київського національного лінгвістичного університету

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ «МОЛИТВА» У ТВОРЧОСТІ М. ВАЛЬЄХО-НАХЕРА

Анотація. У статті проведено дослідження індивідуально-авторських концептів та репрезентовано концепт «молитва» за допомогою лексем.

Ключові слова: концепт, лексема, іспанська мова.

Постановка проблеми. У сучасній лінгвістиці все більш важливим і поширенішим стає дослідження художнього тексту та виокремлення концептів в його межах. Сам термін концепт появився дуже давно і використовується в термінологічних системах різних наук. У лінгвістиці цей термін теж має широке використання. Він походить від латинського *conceptus*, що в перекладі означає «думка, уявлення, поняття». В. Колесов під концептом розуміє джерело, з якого й виростають у процесі комунікації всі змістові форми його втілення в дійсності [3]. О. Потебня концепт визначає як внутрішню форму [3]. Слід зазначити, що у лінгвістиці розвиток цього тривав протягом фактично всього часу формування філософської думки. Концепт є тими абстрактними поняттями, якими людина оперує в процесі мисленнєвої діяльності. Абстрактні поняття відображають результати отриманих людиною знань та досвіду. Людина мислить саме концептами. І відповідно в процесі мислення ці концепти порівнюються, аналізуються та з'єднуються, утворюючи нові.

Основою для поняття концепту є дослідження семантичної системи мови. Серед науковців, які займалися дослідженням цієї галузі лінгвістики виділимо В. Григор'єв, В. фон Гумбольдт, Н. Арутюнова, В. Виноградов, Р. Карнап, К. Льюїс, О. Потебня, Б. Рассел та інші. [1; 2; 6; 7].

Якщо ж ми говоримо про концепти, котрі вживаються у художніх творах, то в них вміщено не лише світогляд народу, а й індивідуально-авторський. У нашому випадку автор Марія Вальєхо-Нахера дивиться на релігію через призму власного досвіду, а ми відповідно досліджуємо релігійні концепти саме з авторської позиції.

Для даного дослідження ми розглянемо лексеми, які використовуються в текстах Марії для реалізації концепту «молитва». Для початку розглянемо значення лексеми. Лексема є абстрактною одиницею мови, яка реалізується у мовленні у сукупності словоформ, фонетичних, стилістичних і семантичних варіантів слова [2].

Знаходимо, що у низці концепцій у лексему включають різні смислові варіанти слова, що залежать від контексту, в якому воно вживається. Також варто зазначити, що у лексикології поняття лексеми відмінне від поняття слова. Тобто, лексема – це слово в сукупності його форм і можливих значень у всіх його вживаннях і реалізаціях.

Мета дослідження – розглянути способи лексичної об'єктивації концепту «молитва» у творчості М. Вальєхо-Нахера.

Виклад основного матеріалу. Концепти, що використовуються у творах М. Вальєхо-Нахера мають значний інформаційний потенціал, що дозволяє побачити і дослідити різні пласти іспанської релігії та культури. Через індивідуально-авторську призму сприйняття релігії ми можемо дослідити не лише її власне сприйняття цієї сфери буття через літературний текст, але й побачити ставлення до релігії різних поколінь.

Актуальність дослідження концепту «молитва», репрезентованого за допомогою лексем, і аналіз способів його мовної об'єктивації в індивідуально-авторській картині світу М. Вальєхо-Нахера полягає в ефективності проникнення у концептосферу носіїв мови.

Науковці дотримуються думки, що кожна мова складається з певної системи концептів, завдяки яким носії мови можуть сприймати, аналізувати та інтерпретувати потік інформації, що надходить з навколишнього світу. Можливість категоризації об'єктів дозволяє об'єднувати їх в класи на підставі певних подібностей. Когнітивний погляд на природу мови змушує визнати не тільки сам факт ментальної репрезентації світу у свідомості людини, а й факт впорядкованості цієї репрезентації, наявності в ній організуючих принципів у поданні знань і їх існування в формі концептів, змістовних одиниць свідомості. [3, с. 36].

Щоб зрозуміти краще індивідуально-авторське бачення релігії розглянемо концепт «молитва» та лексеми на її позначення. М. Вальєхо-Нахера народилась у релігійній католицькій сім'ї, але не була глибоко віруючою. Релігія для неї була традицією, як і для багатьох іспанців. А *rosario (вервечка)* сприймалась лише як данина моди.

En mi hogar se hablaba poco de Dios, aunque, cuando se hacía, era con delicadeza. Por ello me enseñaron a cuidarme mucho de atacar o ser grosera con alguien a causa de sus creencias religiosas, cualesquiera que fuesen. «La espiritualidad de cada ser humano es una riqueza individual que todo prójimo debe respetar; nunca olvides que se trata de algo sagrado», me repitió muchas veces mi padre. Sin embargo dentro de nuestro entorno privado nuestra fe solo se basaba en acudir los domingos a misa en familia, sin importar demasiado si llegábamos tarde o temprano… Ni siquiera nos enseñaron a rezar el rosario, dado que se consideraba una práctica pasada de moda y tal vez ajena a la nueva generación que despuntaba en los años 70 en una España marcada por una rebeldía contra lo establecido…[12].

Довгий час авторка мала вервечку, проте не користувалась нею.

Отже, *rosario* є певним інструментом. Лексема *rosario* спричиняє цілий ряд асоціацій, пов'язаних з релігією та її атрибутами.

Aburrida o no, debes saber que, cada vez que lo (Rosario) rezas, atas al cuello del demonio una cadena indestructible cuyo extremo sujeta la Virgen. Ella le controla y no permitirá que te destruya –decía cuando me veía fruncir el ceño.[12].

У наведеному прикладі авторка вказує, що *rosario* має настільки велику силу, що може пов'язати демона і має зв'язок з Богородицею.

Іноді авторка порівнює *rosario* зі зброєю.

...aprendí, no sin esfuerzo, a rezar el rosario. Hoy lo llamo el kalashnikov de la Virgen. Le aseguro que cada una de sus cuentas es la bala más eficaz capaz de tumbar tanto al demonio como a cualquier otro enemigo [12].

Таким чином ми бачимо наскільки сильним інструментом віри вона є. Отже, лексема *rosario* допомагає краще зрозуміти релігію та культуру носіїв іспанської мови, оскільки цей атрибут використовувався з давніх часів в католицизмі і відповідно має довгу історію.

Un rosario parece tan solo un collar con una ristra de bolitas, querido lector. Pero no se engañe: cada cuenta tiene un significado concreto que nos empuja a recordar, paso a paso, toda la vida de Jesús. Es la Virgen quien nos pide rezarlo en cada ocasión, porque es Ella quien desea llevarnos a Jesús [12].

І хоча вервечка на перший погляд є тільки намистом, насправді вона містить глибокий сенс.

Як описує М. Вальєхо-Нахера, вона має свою *rosario* практично з самого дитинства, хоча довгий час не була глибоко віруючою і не ходила до церкви. Проте сам предмет створює певну атмосферу молитви.

El brillo de las velitas danzaba suavemente sobre su hermoso rostro. Suspiré profundamente y saqué mi rosario del bolso. Clavé la mirada en esa larga ristra de bolitas de madera… «Rezaré solo un misterio, ¿vale? Y luego me iré a casa. Lo hago porque quiero que vivas en mi corazón… Necesito una madre, ¿sabes…? No la tengo desde los 16 años, y la echo terriblemente de menos en mi vida. Por eso, María, Madre de Jesús: ¿quieres ser tú mi madre?». Un palpitante silencio me rodeó porcompleto. Me giré para observar a la religiosa y al señor de edad avanzada que, alejados a una distancia de unos veinte bancos, parecían haberse olvidado de mi presencia. Seguían en posición orante y en profundo silencio, clavando los ojos en aquel trozo de pan expuesto sobre una custodia dorada. Aquella actitud me extrañaba mucho… «¿Por qué no vendrán aquí, donde está la estatua de la Virgen en vez de mirar como bobos un trozo de pan?», pensé [12].

У наведеному прикладі видно, що вервечка є тим, що зв'язує її з Богородицею, наштовхує на духовні відкриття.

Слід зазначити, що *rosario* стала невід'ємною частиною життя Марії Вальєхо-Нахера. Завдяки цьому матеріальному об'єкту вона зверталась до Бога. Саме тому можемо припустити, що лексема *rosario* є незаперечним способом вербалізації концепту «молитва». Адже завдяки *rosario* створюється цілий ряд асоціацій.

«El rosario, María… No olvides que sujetarlo en la mano y orarlo es agarrar la mano de la Virgen» [12].

Для письменниці молитись з вервечкою означає тримати за руку Богородицю.

Присутній глибокий зв'язок авторки та Богоматері.

Cuando finalicé el misterio, conmovida, me despedí de Ella agradeciéndole la ternura mostrada. «Madre, antes no sabía dónde estabas», susurré. «Ahora lo sé. Estás en el rosario de forma viva y presente. Volveré a verte…» [12].

Наведена ілюстрація свідчить про довіру до Богородиці, а каналом цієї довіри є вервечка.

З вищезгаданого бачимо, що шлях віри кардинально змінив бачення авторки і сприйняття *rosario*. Вона стала чи не найосновнішим засобом комунікації з Богом та Богоматір'ю. Ось як вона пише:

Noté un incontrolable deseo de levantar la mirada al cielo y clavé los ojos en su azul infinito. Había llegado, por fin, el momento de Dios a mi vida [12].

Для письменниці Бог є не лише в храмі, а й у природі. Вона вважає, що він присутній у її житті, а відчути його можна навіть дивлячись на небо.

Марія пише, що Богородиця її ніколи не зраджувала.

Y la verdad es que la que nunca me defraudó a mí fue la Madre de Dios… Ese rosario comenzó a ser una tirita en mis heridas, causadas cada vez con más furia por ciertas personas cercanas que, una y otra vez, demostraban su rechazo y odio [12].

З наведеної ілюстрації бачимо, що хоча навіть рідні чи близькі здатні на зраду, цього ніколи не зробить Богородиця. На неї завжди можна покластись.

Починаючи новий шлях, а у випадку авторки – це шлях до Бога, варто прощатись з минулим.

«Muchas veces hay que decir adiós al pasado». (Beato Fray Leopoldo de Alpandeire, Granada 1940) El rosario comenzó a ser el kalashnikov más poderoso contra la adversidad en mi vida, y son muchísimas las ocasiones en las que, desde mi conversión, he comprobado su inmensa eficacia contra el mal, contra el temor y contra toda afrenta ajena [12].

З даного прикладу бачимо, що молитва з вервечкою є могутньою зброєю проти несправедливості та труднощів у житті.

Ще однією лексемою, яка слугує для прояву концепту «молитви» є лексема *amor (любов)*. Саме при її згадуванні виникає глибокий зміст молитви. Письменниця ділиться своїм досвідом молитви, який є вираженням чистої любові.

Mis pupilas no atisbaban la naturaleza de aquella brisa tierna, de esa extraña bruma cargada de la esencia de Dios que caía en forma de rocío y se posaba sobre mí tal y como lo hacen los copos de nieve en un día de invierno. Notaba el aliento de Dios calándome suavemente los miembros, posándose sobre brazos, cabeza y espalda… Cada poro de mi piel captaba y recibía de forma sublime aquel misterioso haz de luz formado de agua fina materialmente inexistente y sobrenaturalmente real. Me conmoví profundamente… Aquello se anclaba en el centro de mi corazón perfilando una sensación de puro amor [12].

Молитва несе зміни не лише в духовному прояві, а й у фізичному також.

Nada ni nadie será capaz jamás de entender cómo y cuánto nos ama Dios; sin embargo yo lo supe en ese instante: se trataba de un amor monumental e incontenible, un río de afecto hiperbólico, absoluto y perfecto, tan extraordinariamente luminoso que no existen palabras humanas en ninguna lengua capaces de describirlo. No podía compararse a ningún tipo de ternura que yo hubiera experimentado antes, dejando muy atrás el inmenso amor que yo sentía por mi esposo e hijos [12].

Письменниця пише, що важко зрозуміти і осягнути всю глибину любові Господа.

Любов Господа настільки велика, що повернути її просто неможливо, але варто йти цим шляхом до Бога.

«No podrás nunca devolver justo precio a mi amor. Debes seguir tu camino. Tu hora aún no ha llegado. Pero ahora debes gritar al mundo la verdad: proclama que Yo soy la Verdad» [12].

Авторка через свої книги проголошує правдивого Бога і пише про його глибоку любов.

Саме через молитву Марія відчуває глибоку любов до себе.

Estas fueron sus palabras: «Hija mía, así es como te amo. Amo así a todas las personas de este mundo, pero nadie me

corresponde…». En una milésima de segundo sentí cómo un haz de luz pasaba frente a mis ojos, arrastrando en su estela todas las escenas de mi vida [12].

Письменниця відчуває любов до себе і згадує певні періоди життя, де були її найяскравіші прояви.

Під час дослідження художніх текстів М. Вальєхо-Нахера ми виділили лексему *pecado (гріх)* для вираження концепту «молитва». Часто саме після того, як людина відчуває біль за скоєний гріх, вона звертається у молитві до Бога.

Miles de imágenes y secuencias desfilaron representando los momentos más esenciales que había experimentado a lo largo de mis treinta y seis años de entonces: los afectos, las heridas, los errores, los pecados, las palabras… Todo, absolutamente todo, me fue revelado: vi a mis padres, a mis amistades, las relaciones amorosas [12].

Якщо ж розглядати той чи інший вчинок як гріх, то письменниця надавала перевагу молитві, щоб зрозуміти як краще виправити свій вчинок і більше не завдавати шкоди. А отже, лексема *amor* входить до складу тих, що репрезентують концепт «молитва».

– A mí me deja usted tranquila, padre –respondí frunciendo el entrecejo–. Lo de contar mis intimidades a un señor que no conozco de nada no me va. Y eso que me cae usted muy bien. Prefiero pensar que Dios ve y conoce los corazones de forma privada y particular [12].

Марія пише, що Бог насправді знає наші серця і наші помисли.

Богородиця мала великий вплив на самого сина Бога, то нам також потрібно дозволити впливати на наше життя:

...pecados o nimiedades. Hoy sé que la presencia de María marcó una diferencia enorme en la vida de Jesús y que, si le dejamos, también puede hacerlo en la nuestra. Su ejemplo ha sido, a lo largo de estos 2.000 años, un soplo de paz y piedad hacia la humanidad herida que un día mató salvajemente a su Hijo en una cruz. Ella fue la primera cristiana y la mayor y mejor seguidora de Jesucristo, y sabe que quien conoce a Jesús ya nunca puede dejar de amarle; precisamente ahí radica el comienzo de la salvación de un alma. Y yo sabía que la mía pedía a gritos salvarse. Quizá por ello ese día el rosario comenzó a interesarme más. [12].

Богородиця була чи не найвідданішою християнкою. Саме вона була завжди поруч Христа. Її глибока материнська любов направлена і до нас.

З дослідженого матеріалу бачимо, що концепт «молитва» має репрезентацію також у лексемі *ocultarse (ховатись)*:

Nadie puede ocultarse, que todo lo ve, que vive presente en cada paso de nuestras vidas… Saberlo me llenó de terror. «¡Basta!», gritó mi alma. «¡No puedo soportar … [12].

З наведеного прикладу можемо коментувати, що в молитві ми можемо заховатись.

Іноді хочеться заховатись від всього світу, втекти у власні роздуми і помолитись.

«¡Jesús, no lo soporto…! Quítame estos recuerdos…». Quise huir de su mirada y de su presencia. ¿Pero dónde puede escapar un ser humano a los ojos de todo un Dios? [12]

Молитва є певним способом втечі від реальності та заглиблення у свої думки та розмову з Богом.

Debes gritar al mundo la verdad: proclama que Yo soy la Verdad [12].

Концепт «молитва» у баченні Марії реалізується через лексему *decir (говорити)*. Адже чи не самою суттю молитви є розмова з Богом.

Dime entonces, Madre, ¿dónde estás? Es difícil conocerte si no te veo, Madre… Me falta fe… Ayúdame. Contéstame… ¿Deseas tú que rece el rosario? Si es así, házmelo saber…» [12].

Письменниця говорить до Богородиці та Бога в своїх думках і у певних діях чи вчинках вона чує відповідь.

«Ven, Espíritu Santo: concédeme una verdadera humildad. Solo así repararé el estado de mi alma y podré llegar a Jesús a través de María en unión con san José» [12].

Авторка просить допомоги при написанні кожного розділу.

Марія переконана, що не обов'язковими є навколишні зміни. Іноді однієї молитви достатньо для внутрішніх змін.

Solo tenía algo claro: tres segundos habían bastado para comprender que no había cambiado nada en el mundo, pero que todo había cambiado en mí [12].

Певні види молитви мають і священики.

Oración sencilla por los sacerdotes: Señor Jesús, Pastor Supremo del rebaño, te rogamos que, por el inmenso amor y misericordia de Tu Sagrado Corazón, atiendas todas las necesidades de tus sacerdotes. Te pedimos que retomes en Tu Corazón todos aquellos sacerdotes que se han alejado de tu camino, que enciendas de nuevo el deseo de santidad en los corazones de aquellos sacerdotes que han caído en la tibieza y que continúes otorgando a tus sacerdotes fervientes el deseo de una mayor santidad [12].

Звернення до Бога допомагає побачити відповіді на питання як священику, так і будь-якій іншій людині.

З проведеного дослідження ми виділили такі лексеми, що слугують для репрезентації концепту «молитва», а саме: *rosario, amor, pecado, ocultarse, decir.* Варто підсумувати, що дослідження мовних засобів об'єктивації концептів є одним з найбільш ефективних засобів проникнення в концептосферу носіїв мови з метою визначення лише притаманних їм ознак, рефлексії світу та розуміння поведінки. Також дозволяє виявити основні тенденції у розвитку менталітету та психології. Адже саме концепти є змістовими одиницями пам'яті всієї картини світу, відображеної у свідомості людини.

Література:

1. Загнітко А.П. Сучасні лінгвістичні теорії / А.П. Загнітко. – Донецьк: ДонНУ, 2006. – 338 с.
2. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. – К., 2006. – 336 с.
3. Колесов В.В. «Жизнь происходит от слова…». – Санкт-Петербург: Златоуст, 1999. – 368 с.
4. Никитин М.В. Развернутые тезисы о концептах / М.В. Никитин // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2004. – № 1. – С. 53-64.
5. Пешковский А.М. Лексема // Литературная энциклопедия: Словарь литературных терминов: В 2-х т. – М.; Л.: Изд-во Л.Д. Френкель, 1925. – Т. 1. – С. 399-402.
6. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава, 2006.
7. Серебренников Б.А. Языковая номинация (общие вопросы) / Б.А. Серебренников, А.А. Уфимцева. – М. : Наука, 1977. – 359 с.
8. Синельникова Л.Н. Лирический сюжет в языковых характеристиках. – Луганск: Ред.-изд. отд. облупр. по печати, 1993. – 186 с.
9. Соссюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики; пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. – К., 1998. – С. 86-101.
10. Ставицька Л.О. Мовні засоби вираження наскрізного образу як елемента індивідуальної естетичної системи // Семасіологія і словотвір: збірник наукових праць. – К. : Наук.думка, 1989. – С. 98-102.
11. «Мерседарии» // Католическая энциклопедия. Т.3. – М., 2007. – С. 330-332.
12. Lapesa R. Historia de la lengua española / R. Lapesa. – Madrid: Editorial Gredos, 1981. – 649 p.
13. Vallejo-Nágera M. De María a María: Puerta del Cielo / M. Vallejo-Nágera. (Spanish Edition) Vari Editores, S.A. Kindle Edition.

Сидоренко И. А. Репрезентация концепта «молитва» в творчестве М. Вальєхо-Нахера

Аннотация. В статье проведено исследование индивидуально-авторских концептов и репрезентировано концепт «молитва» с помощью лексем.

Ключевые слова: концепт, лексема, испанский язык.

Sydorenko. I. Representation of concept «prayer» in the works of M. Vallejo-Nágera

Summary. In the article there is made an analysis of individual-author concepts and representation of the concept «prayer» with lexemes.

Key words: concept, lexeme, Spanish.

УДК 811.111'36

Tatarovska O. V.,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of English Philology Department,
Ivan Franko National University of Lviv

SYNTACTIC AND SEMANTIC PECULIARITIES OF QUITE IN MODERN ENGLISH

Summary. In this article we are going to concentrate on quite, a lexical item which can modify different units of language (verbs, adjectives, nouns, other adverbs, etc.) at various levels (word, phrase, sentence, discourse), and which may express different meanings and may have several uses in present-day English.

Key words: lexical item, adjunct, disjunct, predeterminer, modifier.

The study of intensives, in general, and intensive adverbs, in particular, has received a lot of attention in the twentieth century studies in linguistics. The high interest in this area of language can be justified by several reasons, as pointed out by Antoine R. Vermeire. Firstly, intensifiers are very versatile in their use; secondly, they are directly linked to the expression of personal emotions; thirdly, they can occur in any position in the clause and can modify almost any word and expression; fourthly, most of them tend to form collocations and even fixed expressions [1, 68]. To these arguments adduced by Vermeire, one could add that they include a wide variety of lexical items and units, and they constitute an open class; they are present both in written and spoken English although they are more frequent in the latter medium of expression than in the former; they form part of the verbal repertoire of most languages; their meaning and use are generally conditioned by pragmatic factors and most of these intensives do not remain permanent in their use but they are changeable as the language develops [1, 102]. Thus, Alan Partington, for example, explains and illustrates with concrete examples how words such as *very*, *utterly*, *absolutely*, *sure*, which originally expressed a modal meaning *gradually* became intensifiers over time. This is what he calls "the modal-to-intensifier shift". According to this, these words developed from simply transmitting the user's attitude towards the message to placing emphasis on what is being conveyed. Partington also shows how some words of the intensifier class, such as *very*, *utterly*, *entirely* and *thoroughly*, seem to have at present a more limited syntactic range than in the past [2, 172–192]. Carita Paradis also refers to this question and, basing herself on information extracted from the Oxford English Dictionary, claims that the intensifying interpretations of adjectives, such as *utter*, *horrible*, *extreme*, *absolute*, *terrible*, *perfect*, *complete*, *total*, *dreadful* and *awful*, "are recent developments in the history of the English language" since the majority of them acquired this value during the early modern period [3, 56]. Finally, Hongyn Tao maintains a similar view with respect to "absolutely" [4, 5–29].

In this article we are going to concentrate on *quite*, a lexical item which at first glance does not stand as an attractive grammatical unit worthy of attention but which can modify different units of language (verbs, adjectives, nouns, other adverbs, sentences, prepositions, phrases, etc.) at various levels (word, phrase, sentence, discourse), and which may express different meanings and may have several uses in present-day English. Although intensives, as explained above, have been thoroughly analysed from different perspectives and paradigms, there are very few studies, to my knowledge, concerning monographically with *quite*, with the exception of sections of general surveys on adverbs or on intensifiers that devote a few pages or refer particularly to the nature of this lexical item.

Our general aims will then be the study of *quite* in connection with the medium of expression (writing vs. speech), text type and register (degree of formality). Our study is not diachronic, that is, we are not going to survey this form from a historical perspective or analyse the evolution of this word in the last four or five decades. We are just going to concentrate on this grammatical unit on the basis of data extracted from the British English component of the International Corpus of English (ICE). As a complement to this, we will also consider data taken from judgement tests administered to a group of fifteen native speakers of English. This information will serve to confirm and clarify some of the results obtained with the analysis of the corpus data.

The interest of this paper lies in the discussion of real uses which derive from information extracted directly from spoken and written English. The views maintained by the main English grammars available nowadays together with some of the most relevant specific studies concerned with it will be contrasted with the discussion of examples where we will be investigating the multifunctionality and meaning of this word.

Quite is generally classified as a degree adverb within the intensifier class. According to Randolph Quirk et al., two separate uses of this word are distinguished: maximize and compromiser. Furthermore, it is also very highly connected with sentence adverbials, such as *altogether*, *almost*, *entirely*, and it may also have a modal character expressing surprise, for example. *Quite* as maximizer is very often used with non-gradable or non-scalar items meaning "absolutely"; *quite* as compromiser, however, goes with gradable words and it means "considerably", "rather". However, at times it is difficult to say what type or degree of intensification it expresses since it may be conditioned by contextual and prosodic factors [5, 224]. Stress and intonation seem to play a very relevant role in the intensifying force of this word. If stressed, it generally has the meaning of a maximizer, for example:

(1) Phil is QUITE right.

In the previous example, the speaker places emphasis on the adjective right, which according to some grammarians belongs to the "absolute" class, that is, it has to be one thing or the other as there is no half point. In this particular case, Phil is either right or not right.

In contrast, if the head of the adverb or adjective phrase is the one that is given more prominence prosodically, *quite* then functions more as a compromiser or downtoner, for instance:

(2) The novel is quite INTERESTING.

In the above example, the emphasis is placed on interesting, which is a gradable adjective. There are also many borderline

cases, that is, examples where it is very difficult to deduce the exact meaning intended by the language user. From this, it is also gathered that in written language there is generally an added difficulty for a sound interpretation of this word since information about stress and intonation is not available.

Apart from these two main uses within adjective and adverb phrases, *quite* may also modify noun and noun phrases to convey strong intensification. If I say something like,

(3) "Yesterday I had to wait quite a while for Peter."

I am really showing my dissatisfaction for having had to wait longer than expected.

This value of strong intensification is also present with certain quantifiers as in:

(4) A: "Did you spot out many mistakes in my essay?"

B: "Well, quite a few."

Here speaker B is acknowledging through an understatement that the number of mistakes was high, and clearly more than expected.

Apart from this, this adverb may also modify a verb phrase and in this case it functions as a subjunct,

(5) I quite agree with what you are saying.

Here *quite* modifies the verb phrase and the meaning intended is that of "completely".

Finally, *quite* may also function as an independent clause in reply to a previous statement. This is relatively common in spoken language and in these cases the speaker usually expresses their agreement with something said by the interlocutor.

(6) A: "He really did very well."

B: "Yes, quite."

As Quirk et al. suggest, this is so independently of the polarity type of the previous clause.

(7) A: "They should not have behaved in that way."

B: "Quite."

This adverb functions in these contexts as a disjunct with a true standing use.

Summarising, we can say then that *quite* apart from being a modifier could be classified in Quirk et al.'s terminology under any of the main broad adverb types, that is, adjunct, disjunct or subjunct. It may modify almost any of the word categories although it is more likely to intensify adjectives, adverbs and verbs. Its position in the sentence, its meaning and function together with other pragmatic variables will tell us whether we are dealing with one type or another.

The complexity and high frequency of this adverb may explain the different perspectives and approaches **adopted in the literature**. Dwight Bolinger, in his general study on degree words, devotes a special section to quite. Degree words are classified by this linguist in four classes: boosters, compromisers, diminishers and minimizers, depending on their place on the scale. As regards *quite* in particular,

Bolinger refers to its multifunctionality and starts by comparing the expression *altogether* with *not quite* in sentences, such as *That lady is not quite nice* versus *That lady is not altogether nice*. He maintains that the differences between these two are given by the fact that *not quite* implies a beginning point; from this he concludes that the use of *not quite* is generally limited to qualities expressed by adjectives denoting a beginning process. In a different section of his work, Bolinger concentrates on the perfective meaning conveyed by *quite* when modifying verbs, as in *I quite expected it*; some pages later he tries to explain the factors that may account for the variation between pairs of sentences, such as *He is a quite unusual person* versus *He is quite an unusual person* [6, 56 – 94].

Vermeire, for his part, conducts a thorough study of fifteen degree intensifiers on the basis of the data provided by two computerised corpora (PAL and CAMET) of modern English and the replies obtained from an experiment, which consisted in the administration of a replacement, judgement and scaling test to a group of thirty British postgraduate students in linguistics. With all this information Vermeire focused on the nature of *quite* as intensifying verbs, adjectives and nouns, the gradability and affective meaning of the word modified by this adverb, the clause type of the sentences where it occurs, its position with respect to both the definite and the indefinite article, and the most frequent collocations. This study comes to relevant conclusions and presents interesting results which will be contrasted with my findings throughout the paper [1, 180].

Ulf Backlund intends to establish the ranges of adverbs of degree, i.e. what different elements they can collocate with.» For this purpose, he pays a lot of attention to contextual and situational variables. The material surveyed, organised in three stylistic categories (prose used in newspapers and magazines, conversational prose and narrative writing), has been gathered from several issues of two British newspapers and one American magazine. In addition to this, eight informants with different backgrounds were interviewed on controversial issues or on questions of special interest. *Quite* is classified within the category of adverbs expressing a moderate degree together with *pretty* and *rather*. For this scholar, these three adverbs are highly emotive as the speaker generally considers what the interlocutor has just said or is believed to be thinking. This is the reason why for this linguist *quite* is an argumentative word. On the basis of stress and pitch contour, Backlund also distinguishes two different contours according to whether it is unstressed (Contour A) or stressed (Contour B). Furthermore, he introduces something new since he proposes that although *quite* is mainly a word-sentence modifier or focalizer, it shares some of the features of a proper sentence-modifier when expressing some additional value of surprise, irony, condescension, sarcasm, contrast, etc [7, 34–39].

Hannele Diehl is concerned with the study of *quite* as a degree modifier of verbs in writing on the basis of data extracted from the British National Corpus. Using the framework of cognitive linguistics, this paper tries to see up to what extent the configurational reading of the main verb that combines with *quite* conditions the interpretation of this adverb. The results indicate that the configurational reading of the verb that collocates with *quite* constrains the reading of *quite*. If the mode of construal of the collocating verb is clearly bounded, then quite functions as a bounded maximizer, as in *I quite understand*, but if the mode of construal of the collocating verb is unbounded, then *quite* functions as an unbounded booster, as in *I quite fancy this* [8, 1–19].

With all this information as a starting-point, we became engaged in this paper with the intention of making some contributions to the multifunctionality of this adverb in the light of new and more modern data. In our view, *quite* should be mainly considered as a word-modifier although there are cases in which it may function as something equivalent to a sentential adverb or even a discourse marker; in other words, the main function of *quite* will be that of a modifying word as a maximizer or compromiser, but at times it may serve to express other meanings as conditioned by contextual, situational and pragmatic factors.

The purpose of this paper, as explained above, is to study the use and meaning of *quite* on the basis of the data provided by the British component of the ICE and the information supplied by a group of highly educated native speakers of English. We will then analyse the distribution of this word in written and spoken English in detail and will also focus on the different functions this lexical item can perform at the phrase, clause and discourse level. This means that in this paper we will not only concentrate on the main function of *quite* as an intensifier of adjectives and adverbs, but will also address other structures and contexts where *quite* also occurs in the position of a predeterminer, modifier of nouns and noun phrases, and even as a full response to a previous statement or question. In fact, one of the main purposes in this paper will be to show the multifunctional nature of this lexical item. No textual or sociological variables will be particularly considered as they fall outside the scope of the present investigation. However, in the reading of the data pragmatic features will be considered when appropriate.

The ICE corpus contains one million words organised in 500 texts, each with approximately 2,000 words; 300 texts are extracts of transcribed speech while the other 200 belong to writing. There is not a perfect balance between the spoken and written samples as speech represents two thirds of the whole, that is, about 600,000 words while the total sample of written language amounts to 400,000 words. This factor should be borne in mind, especially when drawing contrasts between writing and speech. The spoken component of the corpus consists of dialogues, both public and private, and monologues, both scripted and unscripted. The written part is divided into printed and non-printed material. The latter is organised in two groups "nonprofessional writing" and "correspondence". However, the latter contains subsections: academic and non-academic writing, reportage, instructional, persuasive and creative texts. For the retrieval of the data, the corpus tools were used, which provided all the examples that contained an occurrence of *quite*. This raw data was closely surveyed and subsequently filtered since part of the material obtained was not valid for the purposes intended: the information presented was incomplete or was not relevant for the objectives in mind. At times, the context given was not sufficient for a complete and solid interpretation. As a consequence, a second search was at times necessary to trace additional facts. Once the irrelevant features were removed, we first considered the distribution of this word in modern written and spoken English. Furthermore, we tried to see whether there was any connection between the frequency of this word and particular text categories. Attention was also paid to the degree of formality of the texts where *quite* occurred. Finally, we classified its uses and functions in different groups. In all cases the corpus data was used to present the discussion and to prove the evidence.

In order to test and compare some of the results found through the corpus, we also administered a judgement test to a group of fifteen university native speakers of English. Nine of them were female and six were male. The majority of these subjects (eleven of them) were between twenty-one and thirty, eight were British, three American, two Irish and two Australian. They all had a university education and were acquainted with the linguistics field. They all volunteered to participate in the project so they were not specially selected for the study. A preliminary version of the test was piloted with a group of three subjects of similar characteristics and, as a result, minor adjustments were introduced in its structure and in the wording of some of the questions.

Following Sidney Greenbaum and Randolph Quirk, this judgement test can be regarded as a "similarity" class since the respondents are given pairs of sentences and are asked to indicate their degree of similarity together with an explanation for their decision [5, 160–172]. The sentences selected correspond to real uses of the language as they were directly picked up from the corpus material. Instruments of this kind have proved to be extremely useful for language research and have acted as very effective supplementation to corpus alone. The questionnaire consisted of sixteen items which represented cases of particular interest in the study of *quite*. Different variables were included in each of the questions: a) the contrast in meaning between *quite* and *very*, *quite* and *completely*, *quite* and *rather*. We wanted to study up to what extent *quite* is used to express different meanings from these other adverbs; b) *quite* as a verb modifier with verbs such as *know* and *like*. In this case it was our intention to focus on the type of modification expressed by *quite* in combination with these verbal forms and the meanings associated with them; c) the semantic role played by *quite* in combination with the preposition *like*. We felt it necessary to analyse the meaning and use of *quite* as a prepositional modifier; d) the differences in meaning between structures with the pattern a.*quite*.NP versus *quite*.a.NP. This issue has been extensively discussed in the literature but it was important to see the opinions of real users of the language; e) the opposition between structures with *quite*.some versus some on its own. This time we wanted to investigate the meaning of *quite* in combination with this quantifier; f) *quite*.NP versus a NP alone; and finally, g) *quite* as an independent sentence response to a previous statement.

To conclude, we hope we have provided an overview of the general behaviour of *quite* as an intensifier, being either an amplifier or a compromiser. The scalar nature of the words it modifies and prosodic features seem to determine its intensifying meaning. *Quite* is then prototypically a degree word and its most distinctive property is that of multifunctionality. As a result, it can occur in different positions in the clause and it may not only modify adverbs and adjectives but also intensify other categories, such as noun, verb and preposition phrases. As an adverb it can not only function as an adjunct and subjunct but also as a freestanding disjunct used to imply a positive reply or an affirmative statement. This is also a relevant function in addition to that of intensifier and modifier.

The findings obtained clearly indicate that this item is very frequent in the language, especially if compared with the rest of the intensifiers class and it is much more common in spoken than in written British English. Almost 85 per cent of the examples recorded were classified within text categories associated with the former medium of expression rather than with the latter. The figures collected follow in general terms the tendencies identified in previous studies although differences in percentages are also detected; this could be explained by the different nature of the research instruments used and the dissimilarities in the organisational and compositional features of the corpora considered.

Observing the different types of text categories, the data indicates that the highest number of occurrences of this adverb is registered in face-to-face conversations whereas the lowest one is reported in administrative and regulatory writing. This may be justified by a strong link of this word with speech. Furthermore, there seems to be a correlation between *quite* as a word modifier and informal registers of language; this hypothesis, however, could not be definitively proved.

As mentioned throughout this paper, the archetypical function of *quite* is that of a modifier, and particularly an intensifier of

adjectives, adverbs and verbs. Thus, in more than half of the examples examined, this adverb modifies adjectivals. Most of these adjectives are of a predicative nature and about 10 per cent of the total number are participial ones. The majority of the adjectives that occur with this adverb denote positive qualities, measure or size, or refer to a distinctive feature of a person or thing. Special attention was devoted to the variation between structures of the type *It was quite an expensive holiday* versus *It was a quite expensive holiday*. The former constructions, that is, those in which *quite* is placed before the NP appear to be much more frequent than the latter. On many occasions, there is no difference in meaning but in some cases the speaker opts for the second alternative on purpose in order to express an idea of surprise or something unexpected. Time frequency, manner, degree or comparison and stance disjuncts are very often intensified by quite. Most of these adverbials are derivatives with the *–ly* suffix. The presence of quite as adverb modifier does not play an important role regarding the standard position of time frequency, manner and comparison adverbs in the sentence. The verbal category is very often intensified by *quite*, particularly in the oral medium of expression. Two thirds of the examples recorded for this group show a non-assertive or negative item. In the negative, *quite* tends to collocate with verbs of knowing, understanding and speaking; in the positive, however, it is construed with verbs of liking, expecting and wondering. However, there are verbs such as understand which may occur both in the negative and in the positive form. The meaning of *quite* in all these cases will mainly be given by pragmatic and contextual factors but it will basically function as an amplifier or compromiser. Although *quite* usually modifies adjectives, adverbs and verbs, it may also intensify prepositions, noun phrases and pronouns. Although these are more marginal uses, they are also worth reporting because they present very idiosyncratic features. A total of ten prepositional forms appear to be modified by this lexical item. The prepositions denoting comparison (*as*, *like*) are the most frequent, being most typically found in negative polarity clauses. Quantifiers with a pronominal value such as *a lot*, *a bit*, *a few* are also often intensified by *quite*. Collocations with *a bit* are the most interesting linguistically since they normally denote the opposite of what is intended. They are in fact equivalent to understatements in colloquial English. At times these quantifiers do not stand on their own as heads and they are part of a NP. *Quite* then functions as a predeterminer.

On the borderline between collocations and semi-idiomatic expressions, we find combinations of *quite* with NPs. The nouns functioning as heads of these phrases will vary depending on whether they are determined by the definite or the indefinite article. Within the first group we find collocations, such as *quite the same*, *quite the opposite*, *quite the point* whereas within the second the nouns tend to denote an abstract nature and are very frequently related to time, such as *quite a change*, *quite a while*, *quite a period of time*, etc. Furthermore, the constructions of the first set occur in negative contexts; however, polarity does not play a determining role in the case of the second. In both cases, *quite* functions as an amplifier and serves to draw a comparison with something previously said or with an idea or point shared in knowledge by the speaker and the interlocutor. Special mention deserves the use of *quite* as a freestanding disjunct. It functions as an affirmative reply to a previous statement with the intention of acknowledging what the other speaker has just stated or agreeing explicitly with the point just made.

Apparently, this adverb, in the light of previous studies may be following a similar tendency to other adverbs of similar nature such as *absolutely*, *indeed*, *surely*, which have undergone a process of grammaticalisation to become discourse markers that have scope over larger pieces of language and convey categorical affirmations. As regards the methodology used, corpus data can be illuminating and illustrative providing us with interesting information. However, it also presents serious limitations since contextual and pragmatic features may not be given or may be only partly given. This can be a key issue when analysing a modifying and multifunctional word such as *quite* that is highly conditioned by the speaker's emotions. Elicitation instruments like the similarity test used in the current investigation have proved to be very helpful. In this respect, the selection of the informants and the design of the questionnaire seem to be of the utmost importance.

This general study should be **considered as preliminary** since there are still a number of questions that should be examined in close detail with the analysis of more data and with the aid of additional research instruments. Comparisons across different varieties of English would also be worth conducting since the behaviour of *quite* will certainly vary from one to the other. Among the areas that would need further investigation we can mention the following: (i) as studied, *quite* is used to intensify different word categories but independently of the nature of the category modified there must be a linking element which may justify its behaviour in discourse; (ii) it would be very useful to explore the correlation between this adverb and the degree of text formality; (iii) from a more applied perspective it would be helpful to study the implications of all this for language teaching. In fact, some scholars have already opened a path for the latter question.

All this and many other questions in connection with the point at issue confirm without a doubt the hypothesis that there are still problems to be solved and, precisely because of this, they justify the attention that an apparently dull and unattractive language item like *quite* clearly deserves.

References:

1. Vermeire A. R. Intensifying Adverbs : A Syntactic, Semantic and Lexical Study of Fifteen Degree Intensifiers, Based on an Analysis of Two Computer Corpuses of Modern English / A. R. Vermeire. – Boston Spa : The British Library, Document Supply Centre, 1979. – 204 p.
2. Partington A. Corpus Evidence of Language Change: The Case of the Intensifier / A. Partington. – Amsterdam : John Benjamins, 1993. – P. 172-192.
3. Paradis C. Degree Modifiers of Adjectives in Spoken British English / C. Paradis. – Lund : Lund University Press, 1997. – 84 p.
4. Tao H. A Corpus-Based Investigation of Absolutely and Related Phenomena in Spoken American English / H. Tao // Journal of English Linguistics. – 2007. – № 1. – P. 5-29.
5. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik S. A University Grammar of English / R. Quirk, S. Greebaum, G. Leech, J. Svartvik. – London and New York : Longman, 1985. – 382 p.
6. Bolinger D. Degree Words / D. Bolinger. – The Hague : Mouton, 1972. – 145 p.
7. Backlund U. The Collocation of Adverbs of Degree in English / U. Backlund. – Uppsala : Uppsala University Press, 1973. – P. 34-39.
8. Diehl H. "I quite fancy this": Quite as a Degree Modifier of Verbs in Written British English / H. Diehl // Working Papers in Linguistics. – Lund: Lund University Press, 2004. – P. 1-19.

Татаровська О. В. Синтаксичні та семантичні особливості quite в сучасній англійській мові

Анотація. У статті увагу сконцентровано на лексичній одиниці quite, яка може модифікувати різні частини мови (дієслова, прикметники, іменники, інші прислівники та ін.) на різних рівнях (слова, фрази, речення, дискурсу), а також виражати різні значення та мати різноманітне вживання у сучасній англійській мові.

Ключові слова: лексична одиниця, доповнення, відокремлення, предетермінант, модифікатор.

Татаровская О. В. Синтаксические и семантические особенности quite в современном английском языке

Аннотация. В статье внимание сконцентрировано на лексической единице quite, которая может модифицировать разные части речи (глаголы, имена прилагательные, имена нарицательные, другие причастия) на разных уровнях (слова, фразы, предложения, дискурса), а также выражать разные значения и иметь разнообразные применения в современном английском языке.

Ключевые слова: лексическая единица, дополнение, обособление, предетерминант, модификатор.

УДК 811.111'367.322'42

Томусяк А. О.,
асистент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ПАРЦЕЛЯЦІЯ У КОНТЕКСТІ ВИЯВУ АВТОРСЬКОЇ ІНТЕНЦІЇ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Анотація. У статті розглянуто парцеляцію в аспекті авторського світобачення, актуалізацію парцелятів у художньому тексті. З'ясовано авторські інтенції, що знаходять свій вияв у англомовному художньому тексті шляхом використання прийому сегментування висловлення.

Ключові слова: парцеляція, парцелят, базова структура, експресія, актуалізація, інтенція, ідіостиль, синтаксичні функції, сегментування.

Постановка проблеми. Комунікативні стратегії та мовна організація художнього тексту, форми реалізації авторського задуму, прагматична спрямованість будь-якого висловлення продовжують перебувати у полі сучасних мовознавчих досліджень. Для всіх антропозорієнтованих наукових пошуків ключовим є поняття інтенції, яке співвідносять із прагненням та намірами мовця, з мовленнєвим задумом та волею адресанта [2, с. 409]. Інтенція «є тією ланкою, яка пов'язує людину і мову», «…інтенційний компонент формується як стратегічний задум до реалізації висловлення» [6, с. 20-21].

Реалізація авторської інтенції у художньому творі має різноманітні засоби вираження, зокрема і такий стилістико-синтаксичний прийом як парцеляція, що є актуальним у вивченні вияву авторської інтенції в англомовному художньому тексті.

На сьогодні парцеляцію як складову експресивного синтаксису досліджують досить активно як у вітчизняному, так і зарубіжному мовознавстві, однак не можна вважати цю проблему вичерпаною, оскільки вона залишається дискусійною, такою, що має різне тлумачення у лінгвістичних студіях. Явище парцеляції детально описане у працях цілої низки дослідників: Ш. Баллі, Л. Теньєра, В. Матезіуса, Ю. Ванникова, О. Сковороднікова, С. Крючкова, Б. Турсунова, Т. Буйницької, А. Чепіль, П. Дудика, А. Загнітка, І. Петличного та багатьох інших.

Це явище називають також сегментацією (Gurme, Kruisinga, Jespersen, Баллі та ін.), сепаратизацією (Ж. Петрашевська, Ю.М. Власова, О.В. Гулига та ін.), приєднувальними конструкціями (В.Ф. Мільк, І.К. Баталова та ін.), розчленуванням (Ю.М. Скребньов) та ін.

Парцельовані конструкції є яскравим засобом експресивного синтаксису.

Мета дослідження – виявлення авторських інтенцій, що виражаються шляхом уживання цього стилістико-синтаксичного прийому в художньому мовленні.

Виклад основного матеріалу. Парцеляція полягає у членуванні речення (як простого, так і складного) на окремі сегменти з метою надання висловленню виразності. Унаслідок такого членування зміст речення виражається не однією, а декількома мовними одиницями. На думку О. Звєрєвої, парцеляція – це явище динамічного (експресивного) синтаксису, виражене в структурно-семантичному та інтонаційному вичленуванні однієї або кількох синтагм (чи речень), які обов'язково виносяться за межі речення і розташовуються в постпозиції стосовно базового речення [3, с. 3], як-от: *The pounding on the little gray door had returned. Firm and relentless* [9, p. 483].

Наведений фрагмент парцельованої структури представлений, по-перше, основною, тобто базовою частиною *«The pounding on the little gray door had returned»* і, по-друге, сегментом *«Firm and relentless»*, який зберігає синтаксичний зв'язок із першою частиною. При цьому оформлені вони інтонаційно й пунктуаційно як самостійні фрази. Однак ці частини здатні легко об'єднатися у єдину структуру, що є головною ознакою парцеляції.

Явище парцеляції зумовлене проникненням усно-розмовних тенденцій у писемну практику, а художній текст, який зорієнтований на навмисний емоційний вплив на читача, завжди експресивний. Експресивність властива одиницям усіх рівнів мовної структури, вона сприяє деавтоматизації висловлювання, привертає увагу до відтінків думки, емоційних оцінок сказаного. Ш. Баллі розрізняв в афективному факторі два завдання: вираження суб'єктивного світу мовця і використання мовних засобів для впливу на адресата: «Мова постає перед нами як зброя, якою послуговується кожний із комунікантів для впливу на іншого, аби нав'язати свій хід думок» [1, с. 34]. Говорячи про експресивність висловлення, необхідно брати до уваги також факти лексико-синтаксичної координації, враховувати лексико-синтаксичне наповнення речення, семантико-інформативну виразність компонентів парцельованого речення.

Згідно з існуючою теорією парцеляції, самостійно функціонуючі в мовленні частини речення залишаються синтаксично несамостійними одиницями в системі мови, тобто продовжують належати до структури цілого речення. Парцеляти розширюють інформаційну насиченість речення, інтенсифікують смислове значення компонентів речення чи частин складного речення, надають їм виразності. Структурно-зумовлений компонент вичленовується з основної частини внаслідок своєї інформаційно-смислової значущості та прагнення автора виділити й актуалізувати смисл, вплинути на почуття, емоції й відчуття читача. Парцелят, отже, є запланованим, стилістично маркованим мовним знаком, що є елементом авторського почерку, характеристикою ідіостилю письменника.

Отже, парцельовану структуру формує базова частина речення і парцелят, який не є автономним ні в структурному, ні у семантичному планах, пор.: *We follow through. No questions asked. No matter what* [9, p.149] (парцеляти *no questions asked; no matter what* є продовженням базової частини). Такі конструкції виконують важливу текстотвірну функцію, що зумовлено динамічним фактором актуального членування речення. Саме в тексті парцеляція набуває особливої ваги. Зв'язний текст характеризується комунікативною цілісністю, яка досягається, перш за все, комунікативним зв'язком між його складовими: кожне наступне речення у складному синтаксичному цілому пов'язується з попереднім, опирається на нього, просуваючи

висловлення від відомого до нового, внаслідок чого утворюється тематичний ланцюжок.

Парцелят, що здійснює комунікативну послідовність між реченнями складного синтаксичного цілого, можна класифікувати як рема-тематичний елемент тексту, що характеризується тісними лексико-граматичними зв'язками з базовим і тим, що йде безпосередньо за парцелятом, реченням.

Розглянемо текстовий фрагмент, у якому автор використовує парцеляцію*: Langdon felt awkward, not sure what this had to do with anything. "Um, God created... light and dark, heaven and hell – "Exactly," Vittoria said. "He created everything in opposites. Symmetry. Perfect balance"* [8, p. 38]. Автор членує речення (у наведеному прикладі – останнє) на три частини, тобто ряд однорідних компонентів оформлено як окремі висловлення. Використовуючи парцеляцію, автор досягає, по-перше, глибшого вираження думки свого героя, уточнення її, по-друге, акцентує увагу читача, а по-третє, надає опису експресивності. Якщо ми з'єднаємо парцеляти з базовим реченням у одну комунікативну одиницю, то побачимо спад експресивності (або й відсутність її). Як бачимо, парцеляція може служити афективним засобом виділення певних частин висловлення, «перетворюючи кожну парцельовану частину в актуальний елемент повідомлення» [4, с. 13].

Членування речення-висловлення на окремі частини відповідає комунікативній ідеї, мовленнєвій потребі автора, його інтенції. Безперечно, парцеляти є актуалізованою частиною висловлення, вони привертають увагу читача у художньому тексті, поглиблюють думку, обґрунтовують її, пояснюють, уточнюють, доповнюють, дають оцінку тощо. Їх можна об'єднати із базовою структурою в єдине цільне речення, в одну структурно-семантичну одиницю, однак у цьому випадку «втрачається емоційна насиченість, яка сприяє експресивному виділенню думки» [7, с. 365].

Комунікативна інтенція у таких конструкціях – це експресивна акцентуація кожного компонента, винесеного за межі речення.

Як показує ілюстративний матеріал, парцельовані конструкції виділяють відрізки тексту, які акцентуються автором. За межі речення можуть бути винесеними будь-які члени речення, як головні, так і другорядні, або ж частини складних речень з різними типами зв'язку. Зокрема, розірвана авторська інтенція може бути представлена парцелятами – головними членами речення (підметами чи присудками), як-от: *Beneath me, dizzyingly far beneath me, the red tile roofs spread out like a sea of fire on the countryside, illuminating the fair land upon which giants once roamed… Giotto, Donatello, Brunelleschi, Michelangelo, Botticelli* [9, p.4] (парцеляти – підмети).

Galileo was an Illuminatus. And also a devout Catholi. He tried to soften the church's position on science by proclaiming that science did not undermine the existence of God, but rather reinforced it [8, p. 18] (парцелят – іменна частина складеного присудка).

Парцелюватися можуть також другорядні члени речення, які у реченні-висловленні є важливими для автора, тому він акцентує на них увагу читача. Це можуть бути об'єктні поширювачі семантики речення (додатки):

"We have over three thousand physicists here. CERN single-handedly employs more than half of the world's particle physicists-the brightest minds on earth. Germans, Japanese, Italians, Dutch. Our physicists represent over five hundred universities and sixty nationalities." (p.14); The church claimed Lucifer was a reference to the devil, but the brotherhood insisted Lucifer was intended in its literal Latin meaning-bringer of light. Or Illuminator" [9, p.22];

атрибути: *On a busy European street, the killer serpentined through a crowd. He was a powerful man. Dark and potent. Deceptively agile. His muscles still felt hard from the thrill of his meeting. It went well, he told himself. Although his employer had never revealed his face, the killer felt honored to be in his presence. Had it really been only fifteen days since his employer had first made contact? The killer still remembered every word of that call... [8, p. 8];*

обставини:

His work had always been based on the symbolic equivalent of fossils-ancient documents and historical hearsay-but this image before him was today. Present tense. He felt like a paleontologist coming face to face with a living dinosaur [8, p. 4] (парцелят – обставина з темпоральним значенням, яка конкретизує значення художнього часу); *"Free fall tube," Kohler said, stopping to wait for him. "Indoor skydiving. For stress relief. It's a vertical wind tunnel." (8, p.13)* (парцелят – обставина мети, особливо значуща у контексті).

Парцельованими можуть бути і частини складного речення, як-от: *Elizabeth felt her jaw drop. The comment was offensive in all kinds of ways. "Excuse me?" she demanded, peering into the darkness. "Who are you? And why have you called me here?" [9, p. 359]* (у цьому фрагменті автор дві питальні предикативні одиниці, які поєднані сполучником *and,* членує на окремі висловлення). Парцелювання сприяє виділенню фрагментів, що мають суттєве значення у композиційній ланці тексту. Крім основної функції, воно полегшує читання тексту, оскільки автор, членуючи громіздке висловлення на частини, допомагає читачеві у його сприйнятті. Розділовий знак (знак питання (чи крапка)) сприяє зміні інтонації: у цьому випадку обидві частини актуалізовані яскравою питальною інтонацією, що підвищує експресивність. Окрім указаного, таке членування створює ефект того, що висловлення персонажа формується на ходу, по мірі появи думки, а не є наперед заготовленим.

Розчленована конструкція, на відміну від інших синтаксичних одиниць, більш виразна, експресивна і пристосована для передачі думок у момент говоріння спонтанно, необдумано. Досить часто при спілкуванні мовець відчуває потребу щось уточнити чи доповнити до вже закінченого висловлення: *The helicopter banked yet again and began a slow pass along the perimeter wall they had just jumped. "Someone at the Art Institute must have seen us and said something", Sienna said, heading down the path. "We've got to get out of here. Now" [9, p. 391].*

Аналізуючи цей прийом, учені погоджуються, що парцеляція виконує різні комунікативні й експресивні функції. Однак основною і постійною функцією для парцеляції є видільна функція, яка виступає як інваріант у всіх парцельованих конструкціях і одержує конкретизацію у визначеному мовному вживанні, оскільки в цьому випадку актуалізується одна з конкретних функцій, які є для парцеляції змінними і факультативними.

До змінних функцій цієї конструкції можна віднести **емотивну** функцію, що поряд з основною, характерна для конструкцій, у яких парцеляція виступає засобом вираження найпотаємніших порухів людської душі: емоцій, переживань, прагнень, страху тощо. Наприклад: *She sought to recreate herself. She took on every lustrous role. A molí. A star. A person of causes. A conquistadora of wayward passion. A clever. Hard-nosed*

prosecutrix. Determined to master and punish those lesser types who could not contain ugly and violent impulse. But no disguise could change her [10, p. 377].

Наведена парцельована конструкція акцентує увагу читача на особливому ставленні, захопленні (навіть поклонінні) героя коханою жінкою: він показує свої почуття як надзвичайно сильні, глибокі, пристрасні. Нанизування парцелятів, яке спостерігаємо, створює «почуттєво-напружений семантичний відрізок тексту, сприяє змістовій конденсації та логічному виділенню, увиразненню думки» [6, с. 234-235].

Аналіз ілюстративного матеріалу в емоційно насичених фрагментах тексту наочно демонструє, що парцеляція виконує здебільшого дві функції – видільну і емотивну, але оскільки емотивна функція є додатковою і змінною (про це свідчать приклади інших контекстів), то ми повинні констатувати, що емосеми в структурі значення парцельованих конструкцій мають конотативний статус.

Особливістю емотивної семантики парцельованих конструкцій є той факт, що найчастіше автор поєднує вираження емоційної оцінки та емоційного стану, тому часто в них розкриваються, акцентуються кілька емоцій, пор.:

Bob watched him hand his ticket to the hostess, watched her tear a page off. Watched him walk straight-backed, carrying his flight bag, down the gangway onto the plane. And disappear (10, с. 221). У наведеному уривку описано розставання героя зі своїм сином, парцельована конструкція підкреслює і інтенсифікує почуття, які він переживає. З одного боку, це емоційне ставлення героя до сина – сильна любов і прив'язаність, а з іншого, емоційний стан – смуток і розпач, викликані цією ситуацією. Сегментована частина, або парцелят, виявляється значущою і актуалізованою не тільки внаслідок позиційної особливості, а й у зв'язку з тим, що дієслово disappear є паронімом лексеми despair, яка точно вербалізує емоційний стан героя.

Прийом парцеляції створює загальне емоційне напруження (що передається читачеві), яке може конкретизуватися при описі дуже широкої гами емоцій:

– любов + несамовитість: *"That was the worst part, this incredible domination of my feelings. I get in the shower, I drove down the street – it's Carolyn. Fantasies. Conversations with her. An uninterrupted movie. I see her full of relaxed amusement and appreciation – of me. Of me. I can not finish a phone call; I can not read a prosecution memo or a brief"* (10, p.35);

– образа / докір: *"Do not you see what you're doing? To yourself? To me?"* [10, p. 44];

– депресія: *And I, somehow, became unglued. The moon. The mood. A drink. The psychologists would say a fugue state* [10, p. 42];

– відчай + любов: *I was devastated by my passion. I was shattered. Riven. Decimated. Torn to bits. Every moment was turmoil. What I'd struck upon was old and dark and deep. I had no vision of myself. I was like a blind ghost groping about a castle and moaning for love* (10, p.105);

– гнів + страх: *At last Bob sensed where this was leading. He grew angrier with every breath. And frightened* [10, p. 14];

– іронія: *So Dan Lipranzer and Rusty Sabitch will work day and night for the next two weeks and catch Raymond a killer. That's the strategy. Carefully devised* [10, p. 45].

Наведені приклади охоплюють, звичайно, не весь спектр емоцій. Але аналіз ілюстративного матеріалу свідчить, що парцельовані конструкції мають значну потенцію для реалізації широкого розмаїття емоцій.

У функціональному плані варто також зазначити, що парцеляція активно взаємодіє з іншими синтаксичними прийомами (наприклад, з синтаксичним повтором), що свідчить про конвергенцію емотивих засобів при передачі емоційного напруження: *The man had been branded... imprinted with a single word. It was a word Langdon knew well. Very well. He stared at the ornate lettering in disbelief [8, p. 3];*

As though preparing for what she was about to reveal, Vittoria closed her eyes and breathed. Then she breathed again. And again. And again...

Членування висловлення в англомовному тексті на окремі сегменти спостерігаємо не тільки у авторських описах чи монологічному мовленні, а й у діалогах персонажів: *"Torture?" Langdon nodded. "They were branded alive. On the chest. With the symbol of a cross." [p. 18]; "Not Harvard!" he exclaimed. "The U.S.! It was going to be the world's most powerful particle accelerator! One of the most important scientific projects of the century! Two billion dollars into it and the Senate sacks the project! Damn Bible-Belt lobbyists!"* [8, p. 29]. У мовленні персонажів функція парцелятів здебільшого полягає в імітації усно-розмовного мовлення, що створює характеристику образу загалом, використовується здебільшого «для створення стилістичних ефектів живомовності, невимушеності, спонтанності спілкування» [5, с. 71].

Парцеляція – один із засобів зображення внутрішнього мовлення автора (чи персонажа), а через нього – характеристики стану суб'єкта мовлення чи його світосприйняття (характерологічна функція):

But this is my paradise. The perfect womb for my fragile child. Inferno. [9, p. 153]; The dizziness was increasing now, and she was having trouble breathing. As she fought off a new wave of nausea, she wondered how life had managed to deliver her to this surreal crossroads. The answer was too complex to decipher in her current delirious state, but she had no doubt where it had all begun. New York. Two years ago [9, p. 350].

Парцельовані конструкції увиразнюють висловлення, актуалізують вагоме і важливе, фокусують увагу читача на семантиці кожного складника, надають йому експресивності. На думку С.Т. Шабат-Савки, «за допомогою текстової парцеляції створюється відповідне текстове тло, для якого характерна абстрактна семантика, конденсація думки, влучність, образність» [6, с. 236], виражається картина світу письменника, яка є «виявом комунікативно-прагматичної настанови автора конкретного художнього тексту».

Висновки. Проведене дослідження дозволяє нам зробити певні висновки. Авторські інтенції в парцельованих конструкціях спрямовані на актуалізацію найважливіших компонентів висловлення, акцентуацію важливої інформації, її уточнення, поглиблення, розширення, а також впливати на читача, заставити його співпереживати описуване, викликати певні емоції. Разом з тим цей синтактико-стилістичний прийом розкриває внутрішній світ автора, його світосприйняття, ідейно-емоційну глибину авторської свідомості, його картину світу.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в системному та комплексному аналізі інтенційного потенціалу інших стилістико-синтаксичних фігур (повтору, риторичних структур, еліпсису тощо), що активізують увагу читача у художньому тексті, надають йому експресивного забарвлення, увиразнюють комунікативні наміри автора та засвідчують лінгвокреативність його мовної особистості.

Література:

1. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. – М. : Изд-во иностр. лит., 1955. – 410 с.
2. Бахтін М. Висловлювання як одиниця мовленнєвого спілкування / М. Бахтін // Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / За ред. М. Зубрицької. – Львів: Літопис, 2001. – С. 406-415.
3. Звєрєва О.С. Функціонування парцельованих конструкцій в сучасному російському поетичному мовленні (у порівнянні з українським): автореф. дис. на здобуття канд. філол. наук: спец.10.02.02 «Російська мова» – К., 1998. – 16 с.
4. Лисиченко Р.П. Интонационные характеристики парцелляции в современном немецком языке: автореф. дис. канд. филол. наук. – М., 1972.
5. Россман В. Техники пунктуации: знак препинания как философский метод / В. Россман // Вопросы философии. – 2003. – № 4. – С. 68-76.
6. Шабат-Савка С.Т. Категорія комунікативної інтенції в українській мові: [монографія] / С.Т. Шабат-Савка. – Чернівці: «Букрек», 2014. – 412 с.
7. Шевченко Т. Парцеляція як засіб емотивної експресії в текстовій організації мовленнєвого масиву / Т. Шевченко // Лінгвістичні студії: зб. наук. пр. – Донецьк: ДонНУ, 2005. – Вип. 13. – С. 364-368.

Томусяк А. О. Парцелляция в контексте проявления авторской интенции в англоязычном художественном тексте

Аннотация. В статье рассмотрена парцелляция в аспекте авторского мировосприятия, актуализация парцеллятов в художественном тексте. Определены авторские интенции, которые находят свое выражение в англоязычном художественном тексте путем использования приема сегментирования высказывания.

Ключевые слова: парцелляция, парцеллят, базовая структура, экспрессия, актуализация, интенция, идиостиль, синтаксические функции, сегментирование.

Tomusiak A. Parcelling in the context of the author's intention in the English fiction

Summary. In the article parcelling is viewed in terms of author's perception, actualization of parceled elements in fiction is considered. Author's intentions are determined which are expressed in the English fiction text by using the method of segmentation.

Key words: parcelling, parcelled element, basic structure, expression, actualization, intention, idiostyle, syntactic function, segmentation.

УДК 811.111'373

Цобенко О. В.,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської мови № 1
Національного університету «Одеська морська академія»

МОТИВАТОР СУБ'ЄКТ В ОСНОВІ АНГЛОМОВНИХ НОМІНАЦІЙ ЮВЕЛІРНИХ ПРИКРАС

Анотація. Стаття присвячена дослідженню внутрішньої форми номінацій ювелірних прикрас на матеріалі англомовних тлумачних та енциклопедичних словників. У роботі проаналізовано ознаки, на яких ґрунтується внутрішня форма англомовних номінацій ювелірних прикрас, зокрема, мотиватор суб'єкт.

Ключові слова: номінація, внутрішня форма, мотиватор.

Постановка проблеми. Одним із актуальних завдань сучасної лінгвістичної семантики як розділу мовознавства, що вивчає лексичну підсистему мови, є стратифікація словникового масиву мови за різноманітними параметрами, у тому числі за походженням [2, с. 280]. Накопичений етимологами досвід свідчить про те, що назви предметів чи явищ виникають на основі певної характерної ознаки предмета чи явища, яка вибирається як розрізнювальна та слугує основою відповідного найменування [3, с. 160].

Незважаючи на численні роботи, присвячені розглядові даного питання на матеріалі різноманітних груп лексики, недостатньо дослідженою залишається так звана конкретна лексика, до якої належать і номінації ювелірних прикрас.

Мета роботи – встановлення мотивації номінацій ювелірних прикрас в англійській мові, зокрема, тих лексичних одиниць, в основі яких знаходиться мотиватор суб'єкт. Під мотивацією розуміємо формальний і семантичний зв'язок між словами як знаками і їхніми позначуваними [2, с. 401].

Матеріалом ономасіологічного дослідження англомовних номінацій ювелірних прикрас слугували наступні енциклопедичні словники ювелірної справи: *An Illustrated Dictionary of Jewelry* та *Glossary of Jewelry-Related Terms.* За матеріалом зазначених джерел загалом було зафіксовано 300 номінативних одиниць, які позначають ювелірні прикраси.

Виклад основного матеріалу. Порівняно невелика група аналізованих найменувань вмотивована зв'язками із певною людиною або групою людей, які тим чи іншим чином пов'язані із даною прикрасою. Ця група складає 10 % від загальної кількості вибірки.

Так, в ролі даного мотиватора виступає номінація людини, яка носить дану прикрасу. Наприклад, різновид ланцюжка *chatelaine* отримав свою назву від найменування господарки великого замку, яка носила дану прикрасу для суто господарчих потреб:

«***chatelaine*** *– a decorative belt hook or clasp worn at the waist with a series of chains suspended from it. Each chain is mounted with a useful household appendage such as scissors, thimble, watch, key, vinaigrette, household seal, etc. Chatelaines were worn by many housekeepers in the 19th century. They were also worn by Anglo Saxon women, as seen from the burial record. The name chatelaine derives from the same term used to mean the female owner of a large house. The chatelaine was designed to have all the tools necessary for the woman of the household to sort out any problem she may encounter in her day*» (4);

За назвою індійських танцівниць баядерок утворено номінацію наступного різновиду намиста з перлів – *bayadère*. Саме такого типу намиста прикрашали цих танцівниць:

«***bayadère*** *– a pearl necklace that has many strands of pearls twisted together*» (5).

Так, декілька ювелірних прикрас отримали свою назву на честь осіб, які або винайшли цю прикрасу, або популяризували її. Наприклад, овальний тип огранки каміння у ювелірному виробі названий за титулом маркізи де Помпадур – коханки французького короля Людовика XV, яка була першою, хто носив подібні персні:

«***marquise cut*** *– stones have a shape like an oval with two pointed ends*» (4);

Ще один тип оправи коштовного каміння у персні отримав своє найменування від назви відомої американської ювелірної компанії, майстри якої і винайшли цей тип оправи у 1886 році. Зазначимо, що сама компанія названа на честь свого засновника Чарльза Льюїса Тіффані:

«***Tiffany setting*** *is a ring with a high, six-pronged solitaire diamond on a simple circular band. This design was introduced by Tiffany & Co. in 1886*» (4);

Аналіз вибірки показав, мотиватор *суб'єкт* досить часто використовується для номінації різновидів пірсінгу чоловічих та жіночих статевих органів. Енциклопедичні джерела зазначають, що в індустрії пірсінгу той чи інший його різновид отримує свою назву на честь людини, яка першою його зробила. Серед прикладів наведемо порівняно «молодий» різновид жіночих статевих прикрас – *Christina piercing*, який вперше був зроблений у 1990-роках:

«***Christina piercing****, also less commonly known as a Venus piercing, is a female genital piercing. It is located where the outer labia meet, below the pubic mound. The Christina piercing, like most surface piercings, is of contemporary origin. The first known Christina piercing was performed by Tom Brazda of Stainless Studios in the 1990s. As is common practice in the piercing industry, it was named after the first recipient of the piercing, a woman named Christina. It is also occasionally referred to by the less commonly used term Venus, in reference to its placement*» (5);

Подібним чином утворена і назва наступного різновиду жіночого пірсінгу:

«***Isabella piercing*** *is a female genital piercing. This extremely deep clitoral shaft piercing starts below the clitoris and just above the urethra, and then goes up through the clitoral shaft and exits at the top of the hood (where the entrance hole is for a Christina piercing). This is an extremely rare kind of piercing, and like most female genital piercings this is also highly anatomy-dependent. Healing time is 2-3 months. The Nefertiti piercing was invented*

in response to the inherent dangers involved with the Isabella piercing» (5);

Для того, щоб зменшити можливість небезпечних наслідків попереднього пірсінгу був винайдений наступний його різновид, названий на честь єгипетської цариці:

«***Nefertiti piercing*** *is a female genital piercing that is a combination of a vertical clitoral hood piercing and a Christina piercing. Healing can be lengthy due to the amount of tissue the jewelry must pass through. Flexible bars are recommended for jewelry due to pressures that could be put on the piercing by being passed through so much flesh*» (5);

Цікавою є також історія наступної номінації чоловічого пірсінгу – *Prince Albert*. Достеменно його походження невідомо, проте існує версія, що у принца Альберта, чоловіка Британської королеви Вікторії, був саме такий пірсінг. Оскільки не існує ніяких історичних доказів цієї версії, ми вважаємо, що дана назва створена у рекламних цілях. З одного боку ця номінація відразу звертає на себе увагу завдяки імені відомої історичної особи, а з іншого – прикраса, яку вона позначає, як і весь клас статевих прикрас, явно контрастує із традиційними пуританськими асоціаціями стосовно вікторіанської епохи, що також служить рекламній меті. Доказом цього є і те, що цей різновид пірсінгу став популярним лише у 70-х роках XX століття:

«***Prince Albert piercing*** *(PA) is one of the more common male genital piercings. The PA pierces the penis from the outside of the frenulum and into the urethra. The related "reverse Prince Albert piercing" enters through the urethra and exits through a hole pierced in the top of the glans. The Prince Albert piercing may have been practiced in European culture for some time, and while there are many tentative theories as to its origin, the true origin of this piercing is unknown. In modern times, the Prince Albert piercing was popularized by Jim Ward in the early 1970s. Perhaps more fatefully, Malloy published a pamphlet which included the notion that Prince Albert invented the piercing that shares his name in order to tame the appearance of his large penis in tight trousers—are widely circulated as urban legend. No historical proof of their veracity has been located independent of Malloy's assertions*» (5);

За аналогією із попередньою назвою утворено і номінацію жіночого різновиду пірсінгу, який за процедурою та виглядом схожий на чоловічий:

«***Princess Albertina*** *is a female genital body piercing, where a ring enters the urethra and exits through the top of the vagina. Its name comes from the fact that it is analogous to the male Prince Albert piercing*» (5);

Отже, на наш погляд, тільки дві назви статевого пірсінгу дійсно пов'язані із особами, які мали подібні прикраси – це *Christina piercing* та *Isabella piercing*. У випадку із *Prince Albert piercing, Princess Albertina piercing, Nefertiti piercing,* ці найменування носять швидше рекламний характер, ніж відображають дійсні зв'язки цих історичних осіб із даним різновидом прикрас.

Як показав наш аналіз, не тільки реально існуючі люди дають своє ім'я різним ювелірним прикрасам. У ході дослідження було виділено два вироби, які були названі на честь літературних героїв. Так, назвати один із різновидів чоловічих ланцюжків *figaro*, які були популярними в кінці 1990-х – на початку 2000-х років, італійських ювелірів надихнули опери «Севільський цирульник» та «Весілля Фігаро»:

«***figaro*** *is a popular gold or silver link chain design that incorporates a pattern of 2 or 3 small circular links with 1 elongated oval link. The most notable figaro chains are manufactured in Italy. They are usually worn by men and are often adorned with pendants such as crosses and medallions. These chains were very popular in the mid to late 1990s and early 2000s. The name of the chain was widely used by Italian chainmakers inspired by the operas The Barber of Seville (by Gioachino Rossini) and The Marriage of Figaro (by Wolfgang Amadeus Mozart)*» (5);

Цікавим прикладом символічних пам'ятних прикрас є так званий перстень матері. Історія цього персня розпочалася із одного Дня Матері, святі, на якому ювеліри запропонували у якості подарунку придбати обручку у вигляді двох весільних каблучок, з'єднаних камінням народження дітей цієї пари. Оскільки цей вид прикраси відразу став користуватися великою популярністю, з'явилося багато варіацій її дизайну та навіть назви – іноді перстень включає каміння народження всіх членів сім'ї, і навіть з'явилися аналогічні персні для братів та сестер:

«***mother's ring*** *is a type of memorial jewelry. It has a birthstone for each of the children of a woman, either living or dead. They can represent a mother or grandmother's family, can include birthstones for other family members, and can be given upon the birth of a new child or grandchild. It started as two wedding bands joined together by the birthstones of the sons of the couple, which sold very well during the Mother's Day season as a present to your own mother or to your wife. Standard birthstone rings feature the birthstone of the ring's wearer, but mother's rings include the birthstones of all of her children. The Mother's ring style has been adopted by brothers and sisters. The Sibling ring includes the birthstones of each sibling and is worn by the brothers and sisters*» (5).

Деякі із розглянутих ювелірних прикрас, які входять до даної групи, отримали свою назву на честь не однієї особи, а походять від назви цілого племені або народу. Так, наприклад, перстень, каміння в якому якби «втоплені» всередину обручки, отримало свою назву від народу, який винайшов подібну тип оправи:

«***gypsy ring*** *(also spelled gipsy) is a ring with a recessed stone or stones. Also known as "star setting»* (4);

За назвою невеличкого племені у Пакистані номіновано і різновид традиційного намиста, який було перейнято європейською культурою:

«***bib necklace*** *is made multiple strands of stepped pearls. The Bib (tribe) are small tribe found in the Hazara Division of Pakistan*» (5);

Цікавим прикладом так званих індивідуальних прикрас слугує *Ring of the Fisherman* – перстень Папи Римського, частина його офіційних регалій. Традиційно він виготовляється у формі персня-печатки (*signet ring*), проте функцію скріплення документів виконував лише до 1842 року, коли йому на зміну прийшли поштові марки. У кожного глави Римо-католицької церкви свій окремий перстень із вигравіюваним його ім'ям латиною. Після смерті Папи його перстень знищується у присутності кардиналів. щоб запобігти підробці документів. Назва цієї прикраси походить від найменування професії Св. Петра, послідовником якого вважається Папа Римський:

«***Ring of the Fisherman****, also known as the* ***Piscatory Ring****,* ***Annulus Piscatoris*** *(in Latin) and the* ***Anello Piscatorio*** *(in Italian), is an official part of the regalia worn by the Pope, who is described by the Catholic Church (of which he is the head) as the successor of Saint Peter, who was a fisherman by trade. The Fisherman's Ring is a signet used until 1842 to seal official documents signed by the Pope. A new ring is cast in gold for each Pope. Around the relief image*

is the reigning Pope's Latin name in raised lettering. During the ceremony of a Papal Coronation or Papal Inauguration, the Dean of the College of Cardinals slips the ring on the third finger of the new Pope's right hand. Upon a papal death, the ring is ceremonially crushed in the presence of other cardinals by the Camerlengo, in order to prevent the sealing of backdated, forged documents during the interregnum, or sede vacante. Through the centuries, the Fisherman's Ring did not become known for its practical use but by its feudal symbolism. Borrowing from the traditions developed by medieval monarchs, followers showed respect to the reigning Pope by kneeling at his feet and kissing the Fisherman's Ring. The tradition continues to this day» (5);

Належність до певної професійної групи може також виявлятися за допомогою ювелірних виробів. Так, інженери у США та Канаді при певному ритуалові посвяти у цю професію отримують обручку ***engineer's ring*** (в США) та (***Iron Ring***) (в Канаді):

«***engineer's ring*** *– a ring worn by members of the Order of the Engineer. The ring is a plain stainless steel band worn on the little finger of the working hand. It is similar in purpose to the* ***Iron Ring*** *given in The Ritual of the Calling of an Engineer in Canada*» (5);

Подібну до цього функцію виконує і перстень хіміків, виготовлений у вигляді органічної сполуки бензолу:

«***Chemists' Ring*** *is a ring worn by a chemist who has earned the designation of "Professional Chemist" through the Association of the Chemical Profession of Alberta (ACPA). The Chemist's Ring is normally worn on the last finger of the dominant (working) hand. The shape of the ring - a hexagon with a circle in the middle - is instantly identifiable to any person with a good knowledge of chemistry as it represents a classic organic chemical: benzene, which when in its pure form is commonly referred to as the benzene ring. The Engineer's Ring is similar in concept to the Chemist's Ring*» (5);

У деякий європейських вищих навчальних закладах при отриманні звання доктора наук особа отримує перстень, дизайн та форма якого залежить від спеціальності:

«***doctoral ring*** *may be bestowed upon the conferral of a doctorate in Swedish and Danish academia. Together with the doctoral hat, it forms part of the academic regalia. Doctoral rings are made of gold and in a design specific to the conferring faculty. While the doctoral hat has no use outside academic events, the ring is intended to be worn in daily life*» (5).

Висновки. Отже, розглянутий мотиватор *суб'єкт* відображає зв'язки ювелірних прикрас із певними історичними особами, професійними групами та навіть цілими народами.

Подальше дослідження англомовних номінацій ювелірних прикрас є перспективним з точки зору аналізу їхнього функціонування у мовленні.

Література:

1. Арнольд И.В. Семантическая структура слова в современном английском языке и методика ее исследования. (На материале имени существительного) / И.В. Арнольд. – Л. : «Просвещение», 1966. – 192 с.
2. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: [підручник] / О.О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2008. – 712 с.
3. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. – 2-е изд., дополненное – М. : Большая Российская Энциклопедия, 2002. – 709 с.
4. An Illustrated Dictionary of Jewellery [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.allaboutjewels.com
5. Glossary of Jewelry-Related terms [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http:// www. en.wikipedia.org

Цобенко О. В. Мотиватор субъект в основе английских номинаций ювелирных украшений

Аннотация. Статья посвящена исследованию внутренней форме номинаций ювелирных украшений на материале англоязычных толковых и энциклопедических словарей. В работе проанализированы признаки, на которых основывается внутренняя форма англоязычных номинаций ювелирных украшений, в частности, мотиватор субъект.

Ключевые слова: номинация, внутренняя форма, мотиватор.

Tsobenko O. Motivator subject in the inner form of the English jeweler nominations

Summary. The article is dedicated to the investigation of the inner form of the English jeweler nominations on the basis of English explanatory and encyclopedic dictionaries. The features, upon which the inner form of English jeweler nominations is based, namely, motivator subject, have been analyzed in the article.

Key words: nomination, inner form, motivator.

УДК 811.133.1'42'37

Чистяк Д. О.,
кандидат філологічних наук,
асистент кафедри французької філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОЇ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ В РАННІЙ ПОЕЗІЇ МАКСА ЕЛЬСКАМПА

Анотація. Стаття присвячена дослідженню функціонування художньої концептуалізації в ранній поетичній творчості М. Ельскампа (збірка «Хвала життю»), знакового явища бельгійського символізму. Аналізується широка палітра фонічних прийомів «ефекту наїву», що сформував оригінальну концептуалізацію та знакоутворення ідіолекту автора.

Ключові слова: текстовий концепт, символ, фоніка, лінгвопоетика, когнітивна лінгвістика.

Постановка проблеми. Художня творчість Макса Ельскампа – знакове явище в бельгійській словесності. Вона припадає на період «fin de siècle», пов'язаний із формуванням власне національної мистецької традиції, відходом від наслідування французьких і німецьких літературних стереотипів, тож *актуальність* дослідження цього мовно-культурного феномену полягає у винятковій значущості його семізоису для формування бельгійської національної літератури. Перехід від регіоналістської тенденції найперше співвідноситься з творчістю літературних часописів «Молода Бельгія» (1881–1897), друкованого органу парнасців і натуралістів, та «Валлонії» (1886–1892), осередку символістського руху. Саме до цього руху й відносять творчість Макса Ельскампа (1862–1931), який по-новому інтегрував символістську поетику з фольклорною традицією Фландрії. В авторитетному «Словнику франкомовних літератур» ім'я поета постає в першій четвірці бельгійських поетів-символістів (поряд із М. Метерлінком, Е. Верхарном і Ш. Ван Лербергом), що «оригінально явили символістську течію» [8, с. 229]. А проте, критики межі XIX–XX ст., так само, як і деякі сучасні дослідники визнавали М. Ельскампа за автора «новонегритянських пісень» (І. Жількен), «відкривача маразму» (А. Жіро) [11, с. 32], «багатого дилетанта» (Ж. Орізе) [12, с. 211]. Поряд із тим метри символістської поезії наголошували на «забутому співі щирості, що видається наївним і сокровенним святом» (С. Малларме) [9, с. 12], на поезії, що є «прекраним очищенням» (Р. де Ґурмон) [2, с. 175]. Водночас певний час у Франції побутувала позиція М. Брауншвіґа про письменника як «представника релігійної поезії» [6, с. 293], що закріпилась у радянському літературознавстві (Л. Андрєєв, С. Лопашов).

Перші ґрунтовні дослідження ранньої творчості Ельскампа на початку минулого століття виявили її емблематичну природу (Р. де Ґурмон) та фольклорну основу (Р. де Суза). Р. де Суза в монографії «Народна поезія та сентиментальна лірика» (1899) наголошував: «пісні» М.Ельскампа «виходять за межі народної простоти через зайву штучність [...] мотиви зображені незграбно» [7, с. 65]. Сучасні дослідження К. Берга, П. Ґорсекса, Ґ. Ґоффетта, Ж. Пак та ін. переконливо доводять, що «незграбність» поета полягає у виробленні оригінального художнього ідіолекту, в якому на лексичному, граматичному, синтаксичному рівнях, а також у застосуванні своєрідних строфічних і стилістичних прийомів досягається «ефект наїву», своєрідний авторський код, що полягає у стилізації під фландрський фольклор і створення макрообразу Міста. На сучасному етапі проведені студії з аналізу строфіки та лексики (П.Ґорсекс), а також граматики (К.Берґ) «ефекту наїву», однак не виявлені прийоми в області фоніки, що тісно пов'язані зі стилістичними фігурами народної поетики, що становить *наукову новизну* даного дослідження. Виходячи з цього, ми поставили за *мету* дослідити фонічні прийоми в ранній поезії Макса Ельскампа на матеріалі збірки «Хвала життю» (1898), яка об'єднує попередні поетичні збірки «Недільний» (1892), «Янгольські та інші похвали» (1893), «На знак подвижництва» (1895), «Шість пісень бідняка на відзначення фландрського тижня» (1895), а також цикл «Ілюмінування» (1898) [10, с. 3-16]. *Предметом* дослідження виступає художня концептуалізація в єдності ментального та образного знакоутворення, а *об'єктом дослідження* – художній текст як цілісна семіотична форма психо-мовленнєво-мисленнєвої діяльності, з акцентом на її естетичній прагматичній спрямованості.

Виклад основного матеріалу. Для аналізу асонансово-алітераційної структури Ельскампового вірша обрано твір № 7 із циклу «Недільні сюїти» [9, с. 112]. **Переклад цього твору опубліковано нами в пресі [5, с. 11] та в перекладній збірці [4, с. 51].**

Dominicalement documentaires
Les couleurs t'ont fait d'étonnantes fêtes,
Contes d'enfants, où parlèrent les bêtes
La langue de ton cœur complimentaire.
Tes matins sont morts, génisses de brume ;
Blanche avec au front la tache mauve ;
Tes arbres au loin sont comme des fauves
Oublié de l'or clair du jour qui fume.
En tes ciels rosés de prairies trop vertes,
Les neuves maisons ainsi que des joues,
Ecarlates d'un grand baiser qui joue
Dans tes deux yeux de fenêtres ouverts,
Ont monté vers toi, l'émeraude étrange,
Des ifs sinistrés dans les chemins bleus
Où va sourdement arme dans du fer
Le jardinier avec des mains étranges.
Solitairement en ton cœur d'esthète
Ce dimanche sonne ineffablement,
Sois heureux et va sage, ivre du dément.
Le vin des clochers t'a grisé la tête.

У першому рядку – добір слів із рекомбінованими однаковими складами (dominicalement – documentaires), поява голосної «є» (ai), яка посилюється в другому рядку і відтіняється закритим «е» (étonnantes). З іншого боку, ефект фонопоеї-екзальтації створюють носові (2 «ã» в першому рядку, 2 в друго-

му, одне «ã» в третьому, 2 «ã» в четвертому). Цікава й взаємодія «l» та «r» (в співвідношенні по рядках: 1 до 1; 2 до 4; 2 до 2; 3 до 3), що створює відчутну алітерацію. Другий чотиривірш окрім послаблення асонансів (назального «ã»тричі та «õ» чотири рази) характеризується посиленням внутрішніх рим (blanche – tache), зокрема міжрядних (front – sont) та сильною алітерацією «r» (8 разів), «l» (5 разів), «v» (5 разів). Третій чотиривірш відзначається засиллям відкритого «є» (ciels, prairies, vertes, baiser, fenêtre, ouverts) та закритого «e» (tes, rosés), внутрішньою римою (deux – yeux) та неповним римуванням завдяки комбінуванню однакових сполучень звуків у різних конфігураціях (maisons – ainsi), що посилюються в четвертому (sourdement – arme dans) та п'ятому чотиривіршах (solitairement – dimanche – ineffablement). Присутні в останніх чотиривіршах внутрішні рими (dans – sourdement) співіснують із набором асонансів (a – 6 разів, õ – 2 (четвертий куплет), є (4), e (4), a (5) – в п'ятому чотиривірші та алітерацій m (6), r (8), d (7)- в четвертому, t (5), m (4), l (4), r (4), s (6) – у п'ятому. Взагалі, в евфонічній структурі твору наявна певна циклічність: накопичення «r» та «m» в парних чотиривіршах (другий, четвертий), помірне в першому й останньому. Поряд із цим помітний повсюдний слабкий асонанс «o», а також «a» (1, 4, 5), алітерація «t» (1, 5), яка в четвертому чотиривірші змінена на «d». Проте поряд із фонічною складністю вірш – комплексне стилістичне явище. Можна сказати, що твір побудований на основі *металепсису,* заміни попереднього наступним і навпаки, або наслідку причиною, що проявляється в побудові асоціативного ряду, що руйнується наприкінці кожного чотиривірша (опозиції вербалізованих образів «недільні казкарі-свята» – «казка серця»; «білі нетелі-опари, з бузковим більмом на чолі» – «хижаки-дерева»; «відчинене вікно очей» – «заціловані щічки будинків»; «вербна дивина на смарагдових шляхах» – «залізне знаряддя садівника»), де новий ряд вибудовується відповідно до прийому образного паралелізму. Подекуди така техніка породжує плеоназм як фігуру стилістичного надлишку з проявом перевитрат стилю (епіфора étrange-s), однак евфонічна композиція якнайкраще створює ефект екстазу ліричного героя в опозиції до строгих розумових асоціативних образів, опозицію емотивного та раціонального начал завдяки опозиції голосних заднього ряду «a», «õ», «o» з передніми «є» та «e», а також сонантів «m», «l», «r» до шумних «t(d)» «s». Загалом асонансово-алітераційна поетики надзвичайно багата, і сягає апогею в творі № 6 циклу «Гротески» зі збірки «Ілюмінування» [9, с. 108], де «r» в різних конфігураціях зустрічається 20 разів поруч із чіткими асонансами носових (â, õ – відповідно 16 і 8 разів).

Відзначимо серед інших фонічних фігур застосування *ономатопеї,* звуконаслідування (твір № 6 із циклу «Краєвиди» [9, с. 91]), *фонопоеї* як досягнення певного звукового ефекту через добір і комбінування слів, що не є звуконаслідувальними за походженням, але створюють необхідний фон за допомогою відповідних фонем (твір № 3 із циклу «Пісні» [9, с. 100-101]. Тут відтворюється звучання скрипки завдяки комбінації носових «õ» з «o» (перший чотиривірш), «ã» з «a» (другий чотиривірш), а у фіналі для надривного ефекту скрипки вводиться какофонічне «є» з «e» поряд із асонансом «a» й «ã». Ми висуваємо гіпотезу, що полісиндетон сполучника «or», який немає жодного номінативного чи кон'юнктивного змісту, вживається не задля вирівнювання ритмічної структури вірша (П. Ґорсекс), а для створення прийому *штабрайму,* що полягає в «співзвуччі не закінчень слів, а переднаголошених (опорних) приголосних» [3, с. 106]. Традиція штабрайму кориниться в поезії скальдів, і уподібнення до її фоніки вбачаються в багатьох творах Ельскампа (окрім власне полісиндетону [9, с. 25, с. 28, с. 32, с. 40]). Однак фонічні прийоми не можна розглядати поза стилістичними фігурами народної поетики, в яких вони здебільшого й реалізуються. Серед фоностилістичних фігур збірки виділяємо відтак: *анафору* [9, с. 29, с. 40], *симплоку* [9, с. 75, с. 79], *епіфору* [9, с. 84-85, с. 90], *рефрен* [9, с. 27, с. 76, с. 91, с. 98], *кондублікацію* [9, с. 46, с. 96], *епімону* [9, с. 46, с. 84], *епанастрофу* [9, с. 38], *епізевксис* [9, с. 25], тавтологічні повтори різних типів: *репризу* [9, с. 33], *художньо вмотивований плеоназм* [9, с. 71], *вокалічну парономазію* [9, с. 84], *полісиндетон (багатосполучниковість)* [9, с. 86, с. 94, с. 103], накопичення артиклів завдяки *ампліфікації* іменників-синонімів [9, с. 90, с. 95, с. 96], *аплікації пісенних текстів* з ознаками анафори [9, с. 23, с. 24], введення *парентези* з ознаками рефрену [9, с. 84-85, с. 92].

Висновки. Проведене нами дослідження фонічних прийомів у збірці М. Ельскампа «Хвала життю» дозволяє зробити певні узагальнення. Фонічна палітра поетики засвідчує не оказіональність, а системність у свідомому компонуванні, ампліфікації різних фонічних фігур (асонансів, алітерацій, фономінесису, фонопоеї, внутрішніх рим, штабрайму). Слід наголосити тут на впливі ідей «поетичного забарвлення» звуків та інструментації Рене Ґіля («Трактат про Слово», 1887) та програмного «Слова про літературу» (1894) Альбера Мокеля, в контексті яких створювалась дана збірка. Проте М.Ельскамп суттєво переглянув і розвинув ідеї теоретиків символістської естетики і поетики, адже функціональність фонічних прийомів полягає не лише в створенні ефекту пісенності, але й бере участь в алегоризації та символізації образів. Характерною рисою ранньої творчості М. Ельскампа є невіддільність фонічних прийомів од стилістичних фігур народної поетики. Такі спостереження свідчать і про стилізацію під народну поетику Фландрії (а саме – для відтворення макрообразу Антверпена періоду Нового часу), але стилізація та вповні передає колорит іншої епохи і соціолектів, на відміну від інших представників поезії франкомовного символізму (Ж. Мореас, Ґ. Ле Руа, П. Жерарді, Ф. В'єле-Ґріффен). Водночас єдність фонічних і стилістичних фігур засвідчує ідею про системне функціонування «ефекту наїву», авторського коду, що досягається завдяки зниженню стилю в лексичній, граматичній системі мови, але, як ми встановили, також у застосуванні фігур народної поетики в стилістиці й своєрідних фонічних фігурах у фоніці. Однак функціонування «максоельскампівського типу вірша» [11, с. 499] реалізується не лише на формальному рівні, поезія потребує комплексного філологічного аналізу на лінгвістичному й екстралінгвістичному рівнях, з урахуванням усіх можливих інтерпретацій символістського коду. Тільки в такому плані можна осягнути постать Макса Ельскампа, який стоїть біля витоків національної бельгійської літератури, а поетичні формальні й ідейні пошуки поета зближають його із сучасними письменниками.

Література:

1. Андреев Л.Г. Сто лет бельгийской литературы / Леонид Григорьевич Андреев. – М. : Изд-во МГУ, 1967. – 463 с.
2. Гурмон Р. Книга масок / Под ред. А. Волынского / Реми де Гурмон. – Петроград: «Грядущий день», 1913. – С. 175-182.
3. Качуровський І. Фоніка / І. Качуровський. – К. : Либідь, 1994. – 166 с.
4. Чистяк Д. Перші проталини: поезії, переклади / Д. Чистяк. – К. : Київський університет, 2006. – 112 с.

5. Чистяк Д.О. Чарівники бельгійського символізму / Д.О. Чистяк // Le Français. – № 4 (84), février 2006. – С. 8-11.
6. Braunschvig M. La littérature française contemporaine (1850–1925) / Marcel Braunschvig. – P. : A. Colin, 1926. – 353 p.
7. De Souza R. La poésie populaire et le lyrisme sentimental / Robert de Souza. – P. : Mercure de France, 1899. – 202 p.
8. Dictionnaire des littératures de langue française / par J.-P. De Beaumarchais, D.Couty, A.Rey. – T. 1. – P. : Bordas, 1987. – P. 227-232.
9. Elskamp M. La louange de la vie / Max Elskamp. – P. : La Différence, 1990. – 126 p.
10. Exposition Max Elskamp.1862-1931. – Bruxelles: Bibliothèque royale de Belgique, 1932. – 27 p.
11. Fin de siècle et symbolisme en Belgique / Ed. établie et précédée d'une étude par Paul Gorceix. – Bruxelles: Complexe, 1998. – 654 p.
12. La bibliothèque de poésie. – T. 10.: La poésie symboliste. – P. : France Loisirs, 1996. – 286 p.

Чистяк Д. А. Особенности художественной концептуализации в ранней поэзии Макса Эльскамипа

Аннотация. Статья посвящена исследованию функционирования художественной концептуализации в раннем поэтическом творчестве М. Эльскампа (сборник «Похвала жизни»), знакового явления бельгийского символизма. Анализируется широкая палитра фонических приемов «эффекта наива», который сформировал оригинальную концептуализацию и семиозис идиолекта автора.

Ключевые слова: текстовых концепт, символ, фоника, лингвопоэтика, когнитивная лингвистика.

Chystiak D. Peculiarities of literary conceptualization in the early poetry of Max Elskamp

Summary. The article is devoted to the analysis of the functioning of textual conceptualization in the early poetic texts of Max Elskamp (the collection of poems "Glorifying life"), a prominent phenomenon of Belgian symbolist movement. The vast panorama of phonic procedures of naïve effects are analyzed in their relations with the formation of the original conceptualization and of the semiotic process in the idiolect of this author.

Key words: textual concept, poetics, symbol, phonics, conceptual linguistics.

УДК 802.0-54/56

Шалдаісова Г. В.,
аспірант кафедри загального мовознавства
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

МОРФОЛОГІЧНІ, СИНТАКСИЧНІ ТА СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУБСТАНТИВНИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ ТИПУ N + N В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Анотація. Стаття присвячена одній з недостатньо вивчених проблем англійського синтаксису – лінгвістичним особливостям субстантивних словосполучень типу N + N. Одна із проблем, на думку автора, полягає у визначенні частиномовного статусу першого компоненту. Стаття являє собою огляд літературних джерел, присвячених дослідженню цієї проблеми. Автор розглядає питання семантичних відносин компонентів, частотності вживання конструкції, її продуктивності та ролі у створенні мовного стандарту, констатує, що словосполучення типу N + N є одним із засобів компресії тексту на синтаксичному рівні.

Ключові слова: субстантивні словосполучення, компресія тексту, частиномовний статус, семантична структура, мовні кліше, принцип економії мовних одиниць.

Постановка проблеми. Аналітична будова сучасної англійської мови з її надзвичайно бідною системою флексій та доволі жорстким порядком слів у реченні зумовила цілий ряд специфічних особливостей у засобах вираження зв'язку слів у словосполученні та реченні. Однією з таких особливостей є здатність іменника сполучуватись з іменником та виконувати відносно до нього функцію препозитивного означення. Це явище являє інтерес для дослідника в першу чергу тому, що сполучення двох іменників у загальному відмінку є особливістю англійської мови і не є властивим іншим германським мовам [1, с. 26]. Вивчаючи синтаксичну будову англійського словосполучення В.В. Бурлакова констатує, що англійські та американські лінгвісти приділяли багато уваги вивченню семантичних, синтаксичних та морфологічних особливостей словосполучень типу N+N (Вайтхолл, Робертс, Хілл, Александер та ін.) [2, с. 57].

Але ряд питань залишається недостатньо вивченим, тому досліджувана проблема є актуальною. Серед таких питань є питання про частиномовний статус першого компонента. Оскільки словосполучення N+N характеризуються підрядним зв'язком компонентів з фіксованою позицією елементів, при якій перший іменник завжди виступає в ролі означення, а другий – у ролі того, що означається (bedside table, November night, coat pocket), виникає природне питання: вважати перший компонент іменником чи прикметником.

Мета дослідження – визначити морфологічні, синтаксичні та семантичні особливості субстантивних словосполучень типу N + N в англійській мові.

Виклад основного матеріалу. Граматичними ознаками субстантивності в різних мовах можуть виступати рід, артикль, число, відмінок. Як відомо, у процесі еволюції англійський іменник втратив морфологічні ознаки граматичної категорії роду. Артикль не є надійним покажчиком іменника через можливість його дистанційного розташування: якщо іменник має означення, артикль завжди знаходиться перед означенням, незалежно від того, якою частиною мови воно виступає. Числова форма першого компоненту не може бути критерієм його іменниковості, оскільки у переважній більшості випадків він вживається у формі однини. Виняток становлять іменники pluralia tantum. Наприклад: picture gallery, an eye test, a train journey, a sports shop, customs regulations, clothes rack, a goods train, systems management, an arms dealer [3, с. 187]. Щодо відмінка, то обидва компоненти у словосполученні N + N вживаються в загальному відмінку, який не має позитивного морфологічного оформлення. Відсутність чітких критеріїв субстантивності породжує розбіжності у трактовці різними лінгвістами частиномовного статусу першого компоненту словосполучень N + N. Так, наприклад, The Heritage Dictionary of the English Language поєднує в одній словарній статті іменник stone та прикметник stone, пояснюючи, що останній означає made of stone, ілюструючи це словосполученням stone wall [4, с. 118]. Цей приклад, що став хрестоматійним, не є винятковим. В англійській мові існує велика кількість іменників які важко диференціювати від прикметників тільки за формальними ознаками. Порівняння словарних статей різних словників підтверджує відсутність єдиної думки щодо частиномовного статусу ряду іменників. У Cambridge International Dictionary of English слово sports трактується як прикметник, що означає те, що має відношення до спорту, наприклад, sports equipment, sports day [5, с. 1396]. В Oxford Dictionary and Thesaurus подається тільки іменник sport і нема статті, присвяченій слову sports. У той же час при ілюструванні вживання використовується слово sports у таких словосполученнях як sports winter, sports car, sports jacket [6, с. 1508]. Можна констатувати, що серед науковців нема одностайності не тільки у питанні визначення частиномовного статусу першого компоненту, але й у критеріях трактування конструкції N+N як словосполучення або як складного слова.

Функціонуючи у мові та мовленні як семантично єдине ціле, моделі N+N розглядаються деякими лінгвістами як складні слова. Так, у словнику А. Хорнбі слова armchair та dishcloth подаються як складні слова, що пишуться через дефіс, а Р. Кверк, будучи прихильником стягненого написання, вважає складними словами book review, crime report, office management [3, с. 118] Серед лінгвістів, що розглядають дану конструкцію як складне слово – А.Дж. Томсон, А.В. Мартіне (winter clothes, petrol tank, church bell, etc.) [7, с. 31]. Л.Дж. Александер наводить такі приклади складних слів: teak cupboard, gold watch [8, с. 86]. На відміну від них В.В. Бурлакова підтримує точку зору Робертса та Хілла, які вважають такі утворення словосполученнями [2, с. 61]. Оскільки трактування структури N + N не має чітких критеріїв, у своїй роботі ми будемо керуватись орфографічним принципом.

Питання семантичної структури субстантивних словосполучень типу N + N розглядалось у ряді робіт вітчизняних та

зарубіжних авторів. Так, наприклад, Л.Б. Юшина стверджує, що атрибутивна конструкція N+N характеризується набагато більшою семантичною ємкістю в порівнянні із субстантивними словосполученнями з прийменником of або з формантою s [9, с. 6]. Значення субстантивного словосполучення з препозиційним атрибутом, на думку Р. Кверка, може відповідати значенню словосполучення з прийменником of (his life story = story of his life) або деяким іншим словосполученням з прийменниками (a war story = a story about war, an arm chair = a chair with arms, a dish cloth = a cloth for dish) [4, с. 118]. Аналіз відповідностей безприйменникових субстантивних словосполучень прийменниковим надає Дж. Іствуд в Oxford Guide to English Grammar. Словосполучення з прийменником for: A cricket ball – a ball for cricket , oil can – a can for holding oil.Словосполучення з прийменником about: a gardening book – a book about gardening, a computer magazine – a magazine about computers. Словосполучення, що відповідають підрядним реченням: a chess player – someone who plays chess, a concrete mixer – a machine that mixes concrete. Словосполучення з прийменником in, що відносяться як до часу так і до простору: a summer holiday – a holiday in summer, a country cottage = a cottage in the country. Словосполучення, що мають значення – зроблений із: A plastic bag = a bag made of plastic ,a glass vase = vase made of glass. Словосполучення з прийменником of: the oven door = the door of the oven Factory chimneys = the chimneys of the factory.

Цікаві семантичні відносини спостерігаються у словосполученнях, в яких зміна граматичної структури спричиняє семантичні зміни: a milk bottle = a bottle for milk, a bottle of milk = a bottle full of milk, a wine glass = a glass for wine, a glass of wine = a glass full of wine [3, с. 187]. Вивчаючи семантичні відносини між компонентами даної моделі, В.В. Бурлакова доходить висновку, що другий елемент, як правило, виражає більш загальне поняття, а перший – це поняття звужує, деталізує. Наприклад: blood test, mother figure, February frost. [1, с. 26]. А.Дж. Томсон і А.В. Мартіне вважають, що перший компонент структури може вказувати на: місце знаходження другого:city street, corner shop, country lane, належність предмета або явища, вираженого другим іменником, предмету або явищу, вираженому першим або на те, що другий компонент є складовою частиною першого: college library, picture frame, garden gate -матеріал, з якого зроблено предмет: steel door, rope ladder, silk shirt; час, коли має місце подія або явище, що виражається другим компонентом: summer holiday, November fogs, Sunday paper ; призначення другого: reading lamp, golf club; skating rink; те, що має відношення або якимось чином пов'язано з другим: detective/ murder/ mistery/ ghost/ horror/ spy story [6, с. 32].

У деяких випадках відносини між компонентами структури можуть змінюватись при заміні одного компонента на інший такого ж підкласу (alligator shoes – туфлі із шкіри крокодила, horse shoes – підкови)[3, с. 187]. Спірним є ствердження В. В. Бурлакової, що імена власні можуть входити до складу підрядних груп тільки у складі моделі N's + N, тобто коли підрядний іменник виступає у формі родового відмінка [1, с. 27]. Проте в процесі дослідження літературних джерел нами було виявлено ряд словосполучень, в яких перший компонент вистуає в загальному відмінку:Oedipus complex, Nick person, Boston globe, the Leo frown, the Thurlow family, Preston sisters [10, с. 6-18]. М. Суон приходить до цікавого висновку, що структура N + N вживається для опису добре відомих предметів та явищ повсякденного життя. В інших випадках перевага надається словосполученню з прийменником of: a war film, but a film about a dog (not a dog film) a history book, but a book about violin (not a violin book)[5, с. 63] Частотність вживання конструкцій N+N, де перший компонент вживається в ролі означення, поширюється в сучасних британському та американському варіантах англійської мови. Про це свідчить вживання їх у різних шарах лексики: розмовному, діловому, жаргоні, у мові реклами, у газетних текстах, особливо заголовках [11, с. 45], Двокомпонентні субстантивні словосполучення є одним із засобів прояву компресії тексту на синтаксичному рівні, сприяють його сконденсованості, семантичній насиченості, що викликано необхідністю подати якнайбільше інформації і є характерним для текстів суспільно-політичного змісту, сприяють концентрації іменникових компонентів, роблячи текст інформаційно містким.

Субстантивні словосполучення типу N+N відіграють важливу роль у створенні стандарту. Це пов'язано з дією принципу економії мовних одиниць. Стандартизація полягає в створенні штампів та кліше для використання в тексті (acid heads, flower children, generation gap) [12, с. 76-80]. Цікаво, що англійські субстантивні структури типу N + N запозичуються європейськими мовами, зокрема німецькою. При адаптації таких конструкцій відбувається перетворення англійських словосполучень на німецькі складні слова у відповідності з особливостями німецького словотворення: die Leasing-Variante, das Finanzleasing, der Investmenttrust. Заслуговує уваги той факт, що асиміляція виявляється у комбінуванні англійських та німецьких коренів: Zielmarketing, Internet-Buchhandlung [13, с. 78].

Висновки. Отже, зважаючи на викладене вище , можемо зробити висновки ,що проблема двокомпонентного субстантивного словосполучення типу N + N залишається актуальною і заслуговує на більш детальне дослідження.

Література:

1. Бурлакова В.В. Синтаксические структуры современного английского языка. – М.: Просвещение, 1984. – 112 с.
2. Burlakova V.V. Contribution of English and American Linguists to the Theory of Phrase. – М.: Просвещение, 1984. – 103 с.
3. Eastwood J. Oxford Guide to English Grammar. – Oxford University Press, 1996. – 446 p.
4. Arnold I.V. The English Word. – M. : Высшая школа, 1986. – 295 с.
5. Cambridge International Dictionary of English. ñ Cambridge University Press, 1995. – 1774 p.
6. Oxford Dictionary and Thesaurus. – Oxford University Press, 1996. – 1892 p.
7. Thomson A.J. Martinet A.V. A Practical English Grammar. – Oxford University Press. 1986. – 486 p.
8. Alexander L.J. Longman English Grammar Practice for Intermediate Students. Addison Wesley Longman Ltd., Longman Ggoup UK Ltd, 1990. – 348 p.
9. Юшина Л.Б. Структурно-семантические особенности словосочетаний, образованных по модели ´сущ. + сущ.ª в современном английском языке: автореф. дис. канд. филол. Наук. – Львов, 1971. – 27 с.
10. Blake C. Second wives. - Sidney. Simon & Schuster Inc. 1997. – 392 p.
11. Зацний Ю.А., Литвак С.Я. Зближення британського й американського варіантів англійської мови на граматичному рівні // Іноземна філологія. Республіканський міжвідомчий збірник. – Вип. 89. – 1988. – 116 с.
12. Крупнов В.Н. В творческой лаборатории переводчика: Очерки по профессиональному переводу. – М. : Международные отношения, 1976. – 190 с.
13. Лісогуб Л.І. Лексико-семантична адаптація англіцизмів і американізмів у сучасній німецькій мові (на матеріалі економічної терміносистеми) // Вісник Запорізького державного університету. Філологічні науки. – 2001. – № 4. – С. 77-81.

Шалдаисова А. В. Морфологические, синтаксические и семантические особенности субстантивных словосочетаний типа N + N в английском языке

Аннотация. Статья посвящена одной из недостаточно изученных проблем английского синтаксиса ñ лингвистическим особенностям субстантивных словосочетаний типа N + N. Одна из проблем, по мнению автора, состоит в определении частиречного статуса первого компонента. Статья представляет собой обзор литературных источников, посвященных исследованию этой проблемы. Автор рассматривает вопрос семантических отношений компонентов, частотности употребления конструкции, ее производительности и роли в создании языкового стандарта, констатирует, что словосочетания типа N + N являются одним из средств компрессии текста на синтаксическом уровне.

Ключевые слова: субстантивные словосочетания, компрессия текста, частиречный статус, семантическая структура, языковые клише, принцип экономии языковых единиц.

Shaldaisova A. Morphological, syntactic and semantic pecukarities of substantive N + N word combinations in English language

Summfry. The article is devoted to one of insufficiently studied problems of English syntax – to linguistic peculiarities of substantive N + N word combinations. In author's view one of the problems consists in the determination of the part-of-speech status of the first component. The article is a review of the literary sources devoted to the investigation of the problem. The author pays attention to the question of semantic relations of the components, frequency of the construction usage, its productivity and role in creating of the language standard, ascertains that N + N word combinations are one of the means of text compression in the syntactic level.

Key words: substantive word combinations, text compression, part of speech status, semantic structure, language cliche, principle of economizing of language units.

УДК 811.111'373:821.111-92.08

Шарун Ю. Ф.,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської мови
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ЛЕКСИЧНІ ОКАЗІОНАЛЬНІ УТВОРЕННЯ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ НЕОБМЕЖЕНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОВНОЇ СИСТЕМИ (НА МАТЕРІАЛІ ДИТЯЧИХ ВІРШІВ NURSERY RHYMES)

Анотація. Статтю присвячено вивченню оказіональних утворень лексичного рівня як проявів необмеженого комбінаторного потенціалу мовної системи. Виявлено, що оказіональні утворення суперечать лише одному критерію норми – критерію конвенційного визнання та регулярного масового відтворення. Проаналізовані особливості формування та функціонування оказіоналізмів у дитячих віршиках жанру nursery rhymes. У результаті дослідження зроблено висновки, що оказіональні утворення є невід'ємним компонентом дитячих віршів, оскільки вони втілюють дитячі прихильності до вигадування нових слів, відмінних від слів дорослих людей, а також сприяють всебічному розвитку дитини, заохочуючи її до власних експериментів з мовою. Найчастіше у дитячих поетичних творах оказіоналізмі вживаються з метою забезпечення ритмічної організації вірша.

Ключові слова: дитячий вірш, критерій, мовна система, норма, оказіоналізм, оказіональне утворення, розвиток дитини.

Постановка проблеми. У світлі пануючої антропоцентричної парадигми мовлення дитини стає все більш **актуальним** напрямом дослідження, адже увага науковців переміщується на людину як основного суб'єкта мовленнєвої діяльності.

Складний багатоетапний процес засвоєння мови дитиною порівнюють з поступовим підійманням сходинками. На верхній сходинці знаходиться мовна система, якою користується дорослий носій мови. На нижній – дитина, яка на початку життя навіть не може сприйняти зміст повідомлення дорослої людини [14]. На шляху до верхньої сходинки малюк має здійснити багато кроків; він має вибудувати свою систему з опорою на мовлення дорослих, яке він безперервно сприймає та обробляє у своїй свідомості. Кожен з етапів просування сходинками вгору має притаманні йому властивості. Однією з таких особливостей постає продукування дитиною оказіональних утворень – слів, «побудованих для даного випадку, тут і зараз» [9, с. 303]. Цей процес свідчить, що дитина «не лише переймає, а самостійно конструює власну мовну систему, видобуваючи з мовлення дорослих мовні одиниці та правила їх використання та утворення» [14].

Необхідність заповнення «індивідуальних лакун» [14] з одного боку та недостатня лінгвістична компетенція з іншого стають поштовхом для мовленнєвого розвитку дитини, стимулюючи її до утворення нових лексичних одиниць шляхом експериментів з ресурсами мовної системи. На основі правил, що були засвоєні раніше, дитина утворює власні одиниці, значно відмінні від узуальних, в чому має прояв «творче відбиття дитиною алгоритмів мовної системи, які вона (дитина) осягає інтуїтивно» [2, с. 4]. Зазначають, що перші спроби самостійно утворити оказіональні лексичні одиниці з'являються у дитини в середньому з дворічного віку, а розквіт словотворчості відбувається дещо пізніше [15]. Здатність дитини до словотворчості залежить значним чином від виховання, впливу мовленнєвого середовища, домашнього читання, а також від багатьох «особливостей індивідуальної мовної свідомості, які можуть бути лінгвокреативними у більшому чи меншому ступені» [15, с. 242].

Тенденції до дитячого експериментування з мовою знаходять втілення в спеціально створених для маленьких читачів художніх творах, де автори навмисно формують оказіональні утворення у великій кількості. Одним з перших джерел, з якими знайомляться малюки з раннього дитинства, є дитячі вірші. Їх роль у процесі становлення дитини як мовної особистості – величезна. З комунікативної точки зору поезія для дітей становить «систему, яка вбирає механізм природного навчання комунікативним умінням» [4, с. 4], що слугує найважливішій меті у розвитку дитини – підготувати її до «виходу у світ дорослих» [там само]. Вірші для дітей відіграють провідну роль у процесі засвоєння дитиною «традицій та культурних зразків соціальної поведінки» [там само]. Завдяки таким рисам як динамізм, сюжетність, цікавість, імпліцитна повчальність [там само] дитяча поезія втілює не лише розважальну, а й навчальну мету, сприяючи всебічному розвитку дитини з наймолодшого віку. Отже, невипадково **матеріалом** для власного дослідження обрали поетичні дитячі твори жанру *nursery rhymes*. **Об'єкт** дослідження – оказіональні лексичні одиниці, а **предмет** – особливості їх утворення та функціонування.

Виклад основного матеріалу. Оказіональні утворення значно відрізняються від нормативних реалізацій мовної системи, але не слід їх вважати ненормативними або помилковими явищами. Звернемо увагу на трактування поняття норми взагалі та критерії визнання того чи іншого явища нормативним зокрема.

Під нормою зазвичай розуміють сукупність найбільш сталих уніфікованих мовних засобів реалізації мовної системи, а також правил їх використання, відібраних, фіксованих та заохочених суспільством до вжитку [1; 11]. Те чи інше мовне явище визнається нормативним, якщо воно: 1) відповідає структурі мови; 2) регулярно та масово відтворюється в певній сфері комунікації; 3) отримало суспільне схвалення [10; 11]. Отже, для визнання явища нормативним важливими є як відповідність структурі мови, так і визнання суспільством. Суспільне визнання певного явища нормативним відбувається на основі угоди, або конвенції, між авторами повідомлень та реципієнтами [5]. Підкреслюючи значущість ролі конвенцій задля здійснення комунікації, З.В. Партико зазначає: «У суспільстві передача повідомлень може відбуватися лише і тільки на основі угоди (конвенції) між автором та реципієнтами повідомлень»,

які фіксуються у вигляді норм [5, с. 58]. Не викликає сумніву, що оказіональні одиниці порушують як нормативний критерій конвенційного визнання та суспільного схвалення, так і факт регулярного масового відтворення.

Співвідношення оказіоналізмів з мовною складовою визнання того чи іншого явища нормативним є дещо специфічним. Дослідники зазначають, що критерієм нормативності будь-якого мовного явища є «формальна відповідність можливостям системи мови, підпорядкування структурним закономірностям, що містить система» [3, с. 45]. Щодо потенційних можливостей, то система мови передбачає їх невичерпну кількість. З іншого боку, норма накладає певні обмеження на їх реалізацію. У зіставленні з мовною системою норма трактується як «більш вузька категорія» [10, с. 556]. Мовна складова визнання того чи іншого явища нормативним потребує як відповідності явища системі мови, так і додержання критерію правильності, тобто відповідності загальновизнаним правилам.

Аналізуючи співвідношення оказіоналізмів з критерієм правильності, слід насамперед звернути увагу на схвалене визначення помилки. Так, під помилкою розуміють таке відхилення від правил, яке «є різницею між неправильним компонентом повідомлення та його нормативним (правильним) поданням» [5, с. 60]. Щодо оказіональних одиниць, вони зазвичай утворюються з наявних мовних ресурсів; найчастіше вони є результатом довільного комбінування морфем та / або фонем. У ряді випадків оказіоналізми можуть бути настільки незвичними, настільки відмінними від нормативних реалізацій, що стає просто неможливо зіставити вигадану одиницю з узуальною.

Оказіональні утворення можна схарактеризувати як реалізацію потенційних можливостей мовної системи; вони є «реалізацією нереалізованих можливостей мови» [6, с. 8]. Так, Т.Б. Радбіль указує на наявність в будь-якій мові значного потенціалу «не тільки для реалізації її системних закономірностей, а й для породження різного роду відхилень від мовних норм та правил, які не призводять до деструкції системи, а, навпаки, є вираженням її креативного та адаптивного потенціалу» [7, с. 6]. Мова художніх творів порівнюється з «природною лабораторією», де здійснюється «перевірка» незвичної реалізації потенціалу мовної системи на її «конструктивний потенціал», а також «здійснюються випробування на міцність закономірностей системи мови та принципів породження висловлення в мовній практиці етносу». А «конструктивний потенціал» креативних реалізацій може «в перспективі … стати поштовхом до її [мовної системи] оновлення» [8, с. 44]. Тож оказіональні утворення в жодному разі не суперечать можливостям мовної системи. Навпаки, вони відкривають перспективи як для збагачення мови, так і для творчого самовираження її носіїв.

Звернемо більш детальну увагу на особливості утворення та функціонування оказіональних одиниць у дитячих віршиках. Так, наприклад:

Eena, meena, mona, mi,
Pasca, lora, vora, vi,
Eggs, butter, cheese, bread
Stick, stock, stone-dead. (Nursery rhyme)

Оказіоналізми ***eena, meena, mona, mi, pasca, lora, vora, vi*** утворено шляхом довільного комбінування фонем. Вигадані одиниці унікальні, вони зовсім не схожі на будь-яку з існуючих в мові узуальних одиниць. У віршику їх вжито в якості так званих звукозаповнювачів, які насамперед забезпечують ритмічну організацію вірша. У наведених вище утвореннях втілено дитячу захопленість вигадуванням нових слів, які значно відрізнялися б від правильних слів, вживаних дорослими людьми, а також прагнення створити свій власних світ, де лише діти почувалися б добре, а дорослі навіть й гадки про нього не мали. Захоплюючись грою та жартами, діти вигадують власні лише їм зрозуміли слова, як у віршику вище, який, вірогідніше за все, використовують задля того, щоб порахуватися.

Слід відмітити, що вірші для дитячої аудиторії значним чином відрізняються від поетичних творів для дорослих читачів, як за формою, так і за функціями. Так, те, що дорослі можуть знайти непотрібним, можливо, смішним, зайвим та / або взагалі безглуздим, для дитини може виявитися дуже важливим, необхідним, таким, що притаманно певному етапу її розвитку:

Diddlety, diddlety, dumpty;
The cat ran up the plum tree.
Half-a-crown
To fetch her down;
Diddlety, diddlety, dumpty. *(nursery rhyme)*

Група оказіональних утворень ***Diddlety, diddlety, dumpty*** так само, як і оказіоналізми у попередньому вірші, виконують роль звукозаповнювачів. Їх вживання на початку та наприкінці вірша створює своєрідну ритмічну організацію вірша – різновид обрамлення або кільцевого повтору [12, с. 144] Формування вказаних одиниць здійснено з урахуванням вимог, які висуваються до дитячих віршів: вони легкі для сприйняття на слух та для декламування. А їх двократне вживання робить вірш цікавим та легким для запам'ятовування дитиною навіть у ранньому віці.

Проаналізуємо приклад нижче:

Poor old Robinson Crusoe!
He made him a coat
Of an old nanny goat,
I wonder how he could do so!
With a ***ring-a-ting-tang****,*
And ***ring a-ting-tang****,*
Poor old Robinson Crusoe! (Nursery rhyme)

Багатокомпонентне оказіональне утворення ***ring-a-ting-tang*** в свою чергу також демонструє реалізацію необмеженого комбінаторного потенціалу мовної системи. Але, на відміну від попередніх прикладів, воно побудоване завдяки поєднанню узуальних лексичних одиниць ***ring*** *– 1) дзвеніти 2) дзвонити 3) звучати, лунати, бриніти*, ***ting*** *– 1) дзенькіт дзвоника (металевих предметів); брязкання, бряжчання* та ***tang*** *– 1. дзвін* [16]. Специфічний ефект під час сприйняття вірша досягається через те, що оказіональне утворення викликає асоціації з узуальним ономатопоетичним поєднанням, яке зазвичай вживають на позначення дзеленчання дзвоника *ting-a-ling* [16]. У віршику виконує ті ж функції, що й наведені вище оказіональні одиниці, – створює звуковий лад вірша, його своєрідний «звуковий малюнок» [13, с. 115].

Висновки. Проведене дослідження дозволяє дійти певних висновків. Оказіональні утворення – явища, які відрізняються від узуальних нормативних реалізацій мовної системи, але які не належать до помилок або ненормативних явищ. Вони є проявом потенційних можливостей мовної системи, її невичерпного комбінаторного потенціалу, які суперечать лише одному критерію норми – критерію широкого суспільного визнання. Оказіоналізми є невід'ємним компонентом дитячих віршів, адже вони втілюють дитячі прихильності до гри, жартів, вигадування чогось нового, відмінного від правильного світу дорослих, а також сприяють всебічному розвитку дитини, за-

охочуючи її до власних мовних експериментів, розвиваючи її творчу уяву та фантазію. Найчастіше у дитячих віршиках оказіональні утворення вживаються з метою забезпечення ритмічної організації, створення звукового ладу та неповторного «звукового малюнку».

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні особливостей функціонування оказіональних утворень у дитячих прозових творах.

Література:

1. Баранникова Л.И. Специфика проявления нормы в различных формах реализации языка / Л.И. Баранникова // Функционирование языка и норма. – Горький, 1986. – С. 11-26.
2. Колясникова О.С. Явление мотивационной рефлексии в детской речи: автореф. дис. на соис. уч. степ. канд. филол. наук: спец. 10.02.10 / О. С. Колясникова. – Екатеринбург, 2005. – 30 с.
3. Миськевич Г.И. К вопросу о норме в словообразовании / Г.И. Миськевич // Грамматика и норма : сб. статей. – М. : Наука, 1977. – С. 42-62.
4. Павлова Т.А. Лингвокультурологические характеристики коммуникативного пространства детской поэзии (на материале английских и русских стихов для детей) : автореф. дис. на соис. уч. степ. канд. филол. наук: спец. 10.02.19 / Т.А. Павлова. – Калининград, 2011. – 25 с.
5. Партико З.В. Загальне редагування: нормативні основи : навчальний посібник / З.В. Партико. – Л. : ВФ Афіша, 2006. – 416 с.
6. Пулина Е.А. Окказиональное слово в художественном тексте: способы образования и межъязыковой трансляции (на материале романа Дж. Джойса «Улисс» и его переводов на русский и немецкий языки): автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19. «Теория языка» / Е.А. Пулина. – Пермь, 2008. – 23 с.
7. Радбиль Т.Б. Языковые аномалии в художественном тексте: автореф. дисс. на соискание уч. степени доктора филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык» / Т.Б. Радбиль. – М., 2006. – 38 с.
8. Радбиль Т.Б. Языковые аномалии в художественном тексте: дисс. доктора филол. наук : 10.02.01 / Радбиль Тимур Беньюминович. – М., 2006. – 496 с.
9. Ревзина О.Г. Поэтика окказионального слова / О.Г. Ревзина // Язык как творчество: сборник научных трудов. к 70-летию В.П. Григорьева. – М., 1996. – С. 303-308.
10. Семенюк Н.Н. Норма / Н.Н. Семенюк // Общее языкознание: формы существования, функции, история языка. – М. : Наука, 1970. – С. 549-593.
11. Семенюк Н.Н. Норма языковая / Н.Н. Семенюк // Лингвистический энциклопедический словарь; Гл. ред. В.Н. Ярцева. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – С. 337-338.
12. Стилистика английского языка / Мороховский А.Н., Воробьева О.П., Лихошерст Н.И., Тимошенко З.В. – К. : Выща школа, 1991. – 270 с.
13. Урбан А.А. Звуковой рисунок / А.А. Урбан // Стихи-собеседники. – Л. : Детская литература, 1978. – 174 с.
14. Цейтлин С.Н. Очерки по словообразованию и формообразованию в детской речи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kniga.com/books/preview_txt.asp?sku=ebooks311763
15. Цейтлин С.Н. Детские словообразовательные инновации как результат реализации потенций языковой системы / С.Н. Цейтлин // Психолінгвістика. – 2012. – Вип. 9. – С. 241-247.
16. ABBYY Lingvo x 3: Словарь. – [Electronic resource] – Вып. 14.0.0.715. – 2008.

Шарун Ю. Ф. Лексические окказиональные образования как реализация неограниченного потенциала языковой системы (на материале детских стихов nursery rhymes)

Аннотация. Статья посвящена изучению окказиональных образований лексического уровня как проявлений неограниченного комбинаторного потенциала языковой системы. Установлено, что окказиональные образования противоречат только одному нормативному критерию – критерию конвенционального признания и регулярного массового воспроизводства. Проанализированы особенности формирования и функционирования окказионализмов в детских стихотворениях жанра nursery rhymes. В результате исследования сделаны выводы, что окказионализмы – неотъемлемый компонент детских стихов, поскольку они являются воплощением детской склонности к изобретению новых слов, отличных от слов взрослых людей, а также способствуют всестороннему развитию ребенка, поощряя его проводить собственные эксперименты с языком. Чаще всего в детских поэтических произведениях окказионализмы употребляются с целью обеспечения ритмичной организации стихотворения.

Ключевые слова: детский стих, критерий, норма, окказионализм, окказиональное образование, развитие ребенка, языковая система.

Sharun Yu. Lexical nonce formations as infinite potential of language system (based on nursery rhymes)

Summary. The paper deals with lexical nonce formations as potentially infinite combinations of language system elements. It has been revealed that nonce formations do not meet only one language norm criterion, i.e. that of conventionality and wide public reproducing. The particularities of nonce words forming and functioning in nursery rhymes have been analyzed. The conclusion is made that nonce words are an integral part of children's verses as they implement children's tendency to coining new words different from those of adults. Moreover, included into nursery rhymes, nonce words encourage children to experiment with language thus contributing to their all-round development. In most cases they are used in nursery rhymes as placeholders rather than linguistically meaningful words, therefore, their primary function is to provide the verse with specific rhythm rather than convey meaning.

Key words: criterion, development of children, language system, nonce formation, nonce word, norm, nursery rhymes.

УДК 81'1:811.111

Юсуф Дхєя Султан
аспірант кафедри української філології та загального мовознавства
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

ПОНЯТІЙНІ ОЗНАКИ КОНЦЕПТУ OBLIGATION В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Анотація. Автором розвідки проаналізовано словникові статті лексеми obligation, представлені у дев'ятьох тлумачних словниках англійської мови з метою виявлення понятійних ознак концепту OBLIGATION в англійській мовній картині світу.

Ключові слова: когнітивна лінгвістика, концептологія, концепт, картина світу, понятійні ознаки концепту.

Постановка проблеми. Обов'язок являє собою одне з базових понять особистості та є невід'ємним атрибутом людської цивілізації. Обов'язок нерозривно пов'язаний з духовним досвідом людини, її поведінкою та визначає моральну суть індивідуума. Поняття обов'язку є ключовим терміном будь-якої культури, має у будь-якій мові конкретну мовну реалізацію.

Понятійний аспект категорії обов'язку перебуває у фокусі постійної дослідницької уваги вчених, які займаються проблемами філософії, психології, логіки, етики, культурології. Окремі аспекти обов'язку обговорювалися в лінгвістичних роботах з граматики, лексикографії, прагматики, концептографії.

На сучасному етапі розвитку мовознавства існує кілька підходів до визначення терміна концепт. Слідом за І. О. Голубовською, виділимо два основні підходи до його тлумачення: 1) концепт як загальне поняття (традиційне розуміння); 2) концепт як комплекс культурно-детермінованих уявлень про предмет (нове осмислення терміна в межах лінгвофілософської парадигми) [1, с. 89]. У межах лінгвофілософської парадигми, своєю чергою, диференціюємо два основні напрямки – когнітивний і лінгвокультурологічний.

Серед представників лінгвокогнітивного напряму назвемо О. С. Кубрякову, М. М. Болдирева, Й. А. Стерніна, З. Д. Попову, А. П. Бабушкіна, О. О. Селіванову, І. Л. Медвєдєву та ін. Подамо синтетичну дефініцію терміна концепт, що ґрунтується на визначеннях, поданих у працях названих авторів. Концепт – це „оперативна одиниця пам'яті" ментально-концептуальної системи мови й мозку, усієї картини світу, „квант знання" [2, с. 90 – 92], дискретне ментальне утворення, що є базовою одиницею розумового коду людини [3, с. 175], він містить сукупність знань про об'єкт пізнання вербальних і невербальних, набутих шляхом взаємодії п'ятьох психічних функцій свідомості й позасвідомого [4, с. 410; 5, с. 112], тобто являє собою результат пізнавальної (когнітивної) діяльності людини та суспільства й виражає комплексну енциклопедичну інформацію про зображуваний предмет чи явище, про інтерпретацію цієї інформації суспільною свідомістю й відношення суспільної свідомості до явища чи предмета [3, с. 175]. Концепт є інструментом і продуктом структурування будь-яких смислів у вигляді фреймів, сценаріїв, схем [6; 7, с. 24] „вузлів" у семантичній сітці [7, с. 24] та ін. Природна мова постає тут лише засобом, що забезпечує дослідникові доступ до „мови мозку" [8, с. 24]. Концепт народжується у вигляді первісного, конкретного образу. Потім, у процесі пізнавальної діяльності й комунікативної практики цей образ у свідомості людини постійно набуває нових концептуальних рівнів, окутується, обволікається новими концептуальними шарами, що збільшує обсяг концепту й насичує його [9, с. 71; 10, с. 14]. Для представників цього напряму одному концепту відповідає одна мовна одиниця, а будь-якому слову відповідає свій концепт (зокрема службовим словам, наприклад, концепт сполучника, але; науковим термінам – концепт бісектриси) [11, с. 30]. Останнє твердження ми сприймаємо критично, адже за такого розуміння концепту його семантика може дорівнювати семантиці мовної одиниці або її поняттю, що, уважаємо, не дає можливість розрізняти поняття і концепт і може призвести до плутанини.

На думку представників лінгвокультурологічного напряму (А. Вежбицька, Н. Д. Арутюнова, Д. С. Лихачов, Ю. С. Степанов, Л. О. Чернейко, С. Х. Ляпін, В. І. Карасик, В. І. Шаховський, С. Г. Воркачов, В. П. Непрозак, І. О. Голубовська та ін.), концепт – це перш за все вербалізований культурний смисл, семантична одиниця „мови" культури [Воркачев 2005, с. 24], засіб доступу до культури етносу. С. Г. Воркачов визначає концепт як „оперативну одиницю думки" [7, с. 43], „одиницю колективного знання (що спрямовує до вищих духовних цінностей), яка має мовне вираження і є виокремлено етнокультурною специфікою" [12, с. 51 – 52]. Ментальне утворення, яке не має етнокультурної специфіки, учений до концептів не відносить. В. І. Карасик характеризує концепт як „фрагмент життєвого досвіду людини" [13, с. 3], „інформацію, що переживається" [13, с. 128], „квант знання, що переживається" [13, с. 361], „багатомірне ментальне утворення, у складі якого можна виокремити ціннісний, образний та понятійний аспекти" [14, с. 15]. Г. Г. Слишкін наголошує на подальшому розчленуванні цих елементів. Усередині ціннісного елемента можуть бути виділені аспекти оцінності й актуальності [11, с. 30]. Концепт має властивість поліапельованості, може й повинен реалізовуватися за допомогою багатьох одиниць мови. Іменами концептів є обмежена кількість культурно значущих одиниць (обмеження може відбуватися на різних підставах, наприклад, для С. Г. Воркачова концептами є лише абстрактні сутності, для В. П. Нерозака – феномени, позначені безеквівалентними лексемами [11]). Питання не розв'язано остаточно.

Концептуальна структура, за М. В. Пімєновою, складається з базових (первинних) та образних (вторинних) ознак. Базові ознаки формуються мотивувальною ознакою, яка закріплена у внутрішній формі слова, понятійними ознаками, актуалізованими в словникових дефініціях відповідної лексеми – репрезентанта концепту – у вигляді семантичних компонентів (сем і семем), а також у системі синонімів. Вторинні ознаки є образними, вони об'єктивовані у вигляді концептуальних метафор [15, с. 114].

Мета статті – виявити понятійні ознаки концепту OBLIGATION в англійській мовній картині світу. Об'єктом до-

слідження слугують словникові статті лексеми *obligation*, представлені у дев'ятьох тлумачних словниках англійської мови.

Виклад основного матеріалу. За даними *Online Etymology Dictionary*, *The Senior Dictionary of Canadian English*, *Webster's School Dictionary* лексема *obligation* відома з початку тринадцятого століття та походить від старофранцузької *obligacion* – 'зобов'язання, обов'язок, повинність, відповідальність', яка, своєю чергою, походить від латинської *obligationem* – 'узгодження, притягнення, застава, запорука, зв'язування', іменник, утворений від кореня дієприкметника минулого часу *obligare* – 'зобов'язувати' [16; 17, с. 771; 18, с. 619].

У словнику *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English* представлено такі тлумачення лексеми *obligation*: *obligation* – 1) *the state of being forced to do something because it is your duty, or because of a law, etc.* – стан, коли ви змушені робити щось, тому що це ваш обов'язок або через закон: *You are under no obligation to buy anything; She did not feel under any obligation to tell him the truth; I don't want people coming to see me out of a sense of obligation; We have a moral obligation to protect the environment; We will send you an estimate for the work without obligation (= you do not have to accept it)*; 2) *something which you must do because you have promised, because of a law, etc.* – щось, що ви повинні зробити, тому що ви пообіцяли або через закон: *to fulfil your legal / professional / financial obligations* – виконати ваші юридичні / професійні / фінансові зобов'язання: *They reminded him of his contractual obligations* [19, с. 804].

Longman Dictionary of Contemporary English пропонує такі тлумачення досліджуваної лексеми: *obligation* – 1) *a moral or legal duty to do something* – моральний або правовий обов'язок робити щось: *America's obligation to its allies; I have certain obligations to my family; Employers have an obligation to treat all employees equally; You can look at the books without any obligation to buy;* ***meet / fulfil an obligation*** – виконувати свої обов'язки – *do something that is your duty* – робити щось, що є вашим обов'язком: *Have the employers met their contractual obligations? Greater resources are needed to meet these obligations; The rights and obligations imposed on them by treaties; The government must pay for health care for war veterans – it is an obligation we owe to them; a moral obligation to help the poor;* ***a sense of obligation*** – почуття обов'язку – *feeling that you ought to do something* – почуття, що ви повинні або вимушені робити щось: *I helped you because I wanted to, not out of any sense of obligation; He stayed with the team out of a sense of obligation*; 2) ***be under an obligation*** – бути зобов'язаним – a) *to have to do something because it is a legal or moral duty* – бути повинним робити щось, тому що це юридичний або моральний обов'язок: *Parents are under a legal obligation to educate their children;* ***be under no obligation to do something*** – бути не зобов'язаним робити щось: *We are invited but we are under no obligation to go; You are under no obligation to buy any more books;* ***place somebody under an obligation*** – накладати зобов'язання на когось: *Signing a contract places you under a long term obligation*; b) *to owe someone loyalty, thanks, or money because they have done something for you* – заборговувати комусь вірність, віддяку або гроші, тому що вони щось зробили для вас: *I don't want to be under an obligation to anyone* [20, с. 1200].

Webster's School Dictionary тлумачить лексему *obligation* так: *obligation* – 1) an act of binding oneself to a course of action – дія взяття на себе зобов'язання; 2 a) something (as a promise or contract) that binds one to a course of action – щось (як обіцянка або контракт), що зобов'язує; 2 b) (*duty*) something one is bound to do – щось, що хтось зобов'язаний робити; 3) indebtedness for an act of kindness – заборгованість за вияв доброти [18, с. 619].

У словнику *The Senior Dictionary. Dictionary of Canadian English* подано таке визначення лексеми *obligation*: *obligation* applies to something incidental to social living, to specific actions demanded by usage, customs, etc. – зобов'язання стосується чогось властивого соціальному життю, особливих дій, яких вимагає звичай: *I have obligation to my neighbors* [17, с. 363]. *Obligation* – 1) (*responsibility*) a duty under the law; duty due to a promise or contract; duty on account of social relationship or kindness received: *A wife's first obligation is to her husband and children*; 2) the binding power (of a law, promise, sense of duty, etc.): *The one who did the damage is under obligation to pay for it*; 3) a binding legal agreement; bond; contract: *The firm was not able to meet its obligations*; 4) a being in debt for a favor, service, or the like; 5) a service, favor, benefit: *An independent person likes to repay all obligations* [17, с. 771].

New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language визначає *obligation* так: *obligation* – a binding legal agreement or a moral responsibility; something which a person is bound to do or not to do as a result of such an agreement or responsibility; the restricting power inherent in such an agreement or responsibility [21, с. 692].

Practical English Dictionary пропонує таке тлумачення досліджуваної лексеми: *obligation* – a binding promise; a debt of gratitude; a favor; duty [22, с. 353].

Словарь современного английского языка визначає лексему *obligation* так: *obligation* – 1) (*duty*) a condition or influence that makes it necessary for someone to do something: *You can look around the shop with no obligation to buy; Everyone has a legal obligation to provide the tax office with details of their earnings; to fulfil one's obligations*; 2) ***under an obligation to*** – a) having a duty to: *We are invited, but we are under no obligation to go*; b) having to be grateful to: *Her kindness has placed me under an obligation to her* [23, Т. 2, с. 714].

Словарь активного усвоения лексики английского языка тлумачить лексему *obligation* так: *obligation* – a duty, necessity: *There is no obligation to buy in this shop* [24, с. 412].

English – English Dictionary визначає досліджувану лексему так: *obligation* – binding agreement especially one enforceable under legal penalty, written contract or bond; constraining power of a law, precept, duty, contract, etc. (*of obligation, obligatory*); one's bounden duty, a duty, burdensome task; (indebtedness for) service or benefit (*be, put, under an obligation; repay an obligation*) [25, с. 831].

Висновки. Аналіз словникових дефініцій лексеми *obligation* дав можливість виявити 3 семеми, які формують понятійну основу концепту OBLIGATION в англійській мовній картині світу. Наявні в словниках понятійні ознаки марковано знаком „N+", де N – кількість словників (з проаналізованих 9). Семема MORAL OR LEGAL OBLIGATION об'єднує 7 сем: '*something which you must do because you have promised, because of a law, etc.*' (5+), '*the state of being forced to do something because it is your duty, or because of a law, etc.*' (3+). Інші семи репрезентовано в одному або двох з проаналізованих словниках. Семема INDEBTEDNESS FOR AN ACT OF KINDNESS, GRATITUDE представлена семою '*to owe someone loyalty, thanks, or money because they have done something for you*' (6+). Семема BINDING LEGAL AGREEMENT об'єднує 3 семи: '*something (as a promise or contract) that binds one to a course of action*' (5+), '*something*

one is bound to do' (3+), '*an act of binding oneself to a course of action*' (2+). Плідним для подальших студій вважаємо аналіз словникових статей лексеми *duty*, що значно розширить та уточнить понятійну структуру досліджуваного нами концепту.

Література:

1. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу / Голубовська І. О. – К. : Логос, 2004. – 284 с.
2. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина ; под общ. ред. Е. С. Кубряковой. – М. : ИПО „Лев Толстой", 1996. – 248 с.
3. Попова З. Д. Семантико-когнитивный подход как направление когнитивной лингвистики / Зинаида Попова, Иосиф Стернин // Vita in lingua. – 2007. – С. 171 – 180.
4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: проблеми та напрямки . підручник / Селіванова О. О. – Полтава : Довкілля, 2008. – 712 с.
5. Селиванова Е. А. Когнитивная ономасиология / Селиванова Е. А. − К. : Фитосоциоцентр, 2000. – 248 с.
6. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка / А. П. Бабушкин. − Воронеж : Воронеж. гос. ун-т, 1996. – 104 с.
7. Воркачев С. Г. Вариативные и ассоциативные свойства телеономных линвоконцептов / Воркачев С. Г. – Волгоград : Парадигма, 2005. – 214 с.
8. Медведева И. Л. Психолингвистические проблемы функционирования лексики неродного языка : автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра филол. наук : спец. 10.02.19 „Теория языка" / И. Л. Медведева.– Уфа, 1999. – 46 с.
9. Попова З. Д. Очерки по когнитивной лингвистике / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Истоки, 2001. – 191 с.
10. Стернин И. А. Может ли лингвист моделировать структуру концепта? / И. А. Стернин // Когнитивная семантика : Междунар. конф. по когнитив. лингвистике, 11 – 14 сент. 2000 г. : тез. докл. – Тамбов : Изд-во ТГУ им. Г. Р. Державина, 2000. – С. 13 – 17.
11. Слышкин Г. Г. Лингвокультурный концепт как системное образование / Г. Г. Слышкин // Вестн. ВГУ. Сер. „Лингвистика и межкультурная коммуникация", – 2004. – № 1. – С. 29 – 34.
12. Воркачев С. Г. Концептология концепта: к плюрализму в лингвистике / С. Г. Воркачев // Изв. Волгогр. гос. пед. ун-та. Сер. : Филол. науки. – 2004. – № 4. – С. 10 – 15.
13. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2004. – 390с.
14. Карасик В. И. Концепт как категория лингвокультурологии / В. И. Карасик // Вестн. Волгогр. гос. пед. ун-та. Сер. : Филологические науки. – 2002. – № 1. – С. 14 – 23.
15. Пименова М. В. Концептуальные исследования. Введение : учеб. пособие / М. В. Пименова, О. Н. Кондратьева. – М. : ФЛИНТА : Наука, 2011. – 176 с.
16. Online Etymology Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словника : http://www.etymonline.com.
17. The Senior Dictionary. Dictionaty of Canadian English / W. S. Avis, P. D. Drysdale, R. J. Gregg, M. H. Scargill. – Toronto : Gage Educational Publishing Limited, 1973. – 1284 p.
18. Webster's School Dictionary. – Springfield, Massachusetts : Merriam – Webster Inc., 1986. – 1167 p.
19. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / ed. A. S. Hornby. – 6th ed. – L. : Oxford University Press, 2000. – 1540 p.
20. Longman Dictionary of Contemporary English. New Edition. For Advanced Learners / editorial director Michael Mayor. – Harlow : Pearson Education Limited, 2009. – 2082 p.
21. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language / editorial director Bernard S. Cayne. – Danbury, CT : Lexicon Publications, Inc., 1993. – 1149 p.
22. Practical English Dictionary. – London : Holland Enterprises Ltd., 1987. – 582 p.
23. Словарь современного английского языка : в 2-х т. – М. : Рус. яз., 1992. – Т. 1 – 626 с. ; Т. 2 – 1229 с.
24. Словарь активного усвоения лексики английского языка / зав. ред. Л. П. Попова. – М. : Рус. яз., 1988. – 170 с.
25. English – English Dictionary. – Oxford : Oxford University Press, 1963. – 1558 p.

Юсуф Д. С. Понятийные признаки концепта OBLIGATION в английской языковой картине мира

Аннотация. Автором проанализировано словарные статьи лексеми obligation, представленные в девяти толковых словарях английского языка с целью определения понятийных признаков концепта OBLIGATION в английской языковой картине мира.

Ключевые слова: когнитивная лингвистика, концептология, концепт, картина мира, понятийные признаки концепта.

Yousuf D. Notional features of the concept OBLIGATION in the English language world image

Summary. The author of the article analyzes dictionary entries of the lexeme obligation that were found in nine English – English explanatory dictionaries with the aim of defining notional features of the concept OBLIGATION in the English language world image.

Key words: cognitive linguistics, conceptology, concept, world image, notional features of the concept.

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ

УДК 821.111.09 (092) «21»

Дубравська З. Р.,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри практики англійської мови
Інституту іноземних мов
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ФЕНОМЕН АВТОРСЬКОГО «Я»: СУТНІСТЬ «ЗОВНІШНІХ ВТОРГНЕНЬ» У ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ МАРТІНА ЕМІСА)

Анотація. Статтю присвячено дослідженню феномена авторського «Я» – сутності «зовнішніх вторгнень» у постмодерністському тексті. Уведення в науковий обіг зазначених матеріалів сприятиме поглибленню подальших досліджень у галузі теорії літератури.

Ключові слова: феномен авторського «Я», «смерть автора», постмодернізм, біографічна проза, мемуарна проза, англійська література, Мартін Еміс.

Постановка проблеми. У схемі суб'єктивізації в біографічній і мемуарній прозі М. Еміса з'ясовано підґрунтя сенсу означення «смерть автора», що має місце в спостереженнях зарубіжних дослідників (Р. Барт [1–3], Ж. Дерріда [6–7], У. Еко [9–10], Ю. Крістева [13], М. Фуко [16]). Для постмодерністського сприйняття тексту характерним є тлумачення автора «як коду, неособистості, аноніма» й визнання стадії автора в тексті «стадією нуля, заперечення та вилучення» (Ю. Лотман) [14]. Тезу про «смерть автора» (Р. Барт) варто розглядати крізь призму «зовнішніх вторгнень», у світлі яких відбувається орієнтація на «повноту уявлення без оцінок» (Тамара Денисова) [5] і водночас на продуктивне руйнування цієї засадничої установки в постмодерністській текстовій структурі. «Смерть автора» – це своєрідна метафора, спрямована на подолання традиційної залежності тексту від постаті творця, відповідної інтерпретації відінтенції автора. Натомість бачення авторського «Я», що тлумачиться в ключі постмодернізму, демонструє суперечливі акценти щодо трактування множинних підходів до можливої актуалізації питання про «примирення з дійсністю» (І. Дзюба) [8] і роль автора в художній структурі. Текст постає посередником між автором і читачем. Це – постійна величина, якщо вести мову про її відкритість на різних рівнях рецепції, у т. ч. інтерпретації в міжкультурному контексті.

У чому полягає феномен авторського «Я», якщо вести мову про сутність зовнішніх вторгнень у постмодерністському тексті? Зважаючи на «максималістську» модель нараторів, укладену В. Шмідом [18], який розрізняє тринадцять типів нараторів, нелегко окреслити саму сутність цього феномена. Приміром, очевидною є авторська присутність у зразках художньої біографіки. Натомість самоцінним є також інше явище – проблема «смерті автора». Це питання висвітлювалося в розвідках таких учених, як Р. Барт [1–3], У. Еко [9–10], Ю. Крістева [13], М. Фуко [16].

Мета статті – цілісне висвітлення особливостей презентації феномена авторського «Я» крізь призму біографічної та мемуарної прози Мартіна Еміса в контексті жанрової системи епохи постмодернізму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загалом для постмодерністського сприйняття тексту характерним є тлумачення автора «як коду, неособистості, аноніма» і визнання стадії автора в тексті «стадією нуля, заперечення та вилучення» [14]. Тут має місце елемент двозначності, якщо не обґрунтувати цю позицію інтертекстуально. Адже сутність теорії «смерть автора», що, за словами Мар'яни Гірняк, постулювала відмову від розпізнавання авторських інтенцій і єдино правильного значення на користь «мови» тексту й інтерпретаційної співпраці читача, не могла не вплинути на тлумачення й без того багатозначного терміна «автор». Під цим терміном мають на увазі й реальну особу з її біографією та комплексом індивідуальних рис, і певний погляд на дійсність, вираженням якого є весь твір, і суб'єкта, який інтегрує стильову єдність художнього твору, і навіть так званого автора-оповідача, що насправді є лише особливою формою вираження авторської свідомості в тексті. Власне «смерть автора» й виникла як засіб зупинити намагання дослідників упевнено тлумачити авторові думки та переконання і приписувати письменникові погляди, які належать суб'єктам мовлення художнього твору. Автор став тільки скриптором, щонайбільше – функцією, позбавленою індивідуальних психологічних особливостей [4, с. 168].

Представники структурно-семантичного напряму (Р. Барт [1–3], Ж. Дерріда [6–7], Ю. Крістева [13], М. Фуко [16]) порушували досліджуване коло питань і дали підставу для утвердження багатьох їхніх конструктивних тез. Розглядаючи текст як автономний об'єкт, вони наголошували на його повній незалежності від суб'єктивних категорій автора й читача. Р. Барт убачав у сполуці «смерть автора» наявність першоджерела з проекцією на міфему «смерть – воскресіння». Дослідник уважав задокументованою реалією, якщо автор усувається на всіх рівнях і на зміну йому приходить Скриптор, котрий «несе в собі не пристрасті, настрої, почуття чи вираження, а лише безмежний словник, із якого він черпає своє письмо» [3, с. 389].

Крізь аналогічну призму звертається Юлія Крістева до цієї ланки, де автор – це «ніхто й ніщо» [13, с. 108], тобто має місце втілення анонімності. Важливо, що Р. Барт оперував даними про смерть автора в такому розумінні, яке прогнозує право не розшифрування тексту, а позиціонувати його як єдино правильне джерело. Для нього текст – це багатовимірний простір, де перехрещуються різні культурні джерела; де породження смислу є процесом, а не результатом. Це дає змогу тією чи іншою мірою встановити іманентну текстову структуру, хоч, з іншого боку, це означає не девальвацію цінності інтенції автора і його остаточну смерть, а, навпаки, нову форму його появи.

Осмислюючи спосіб організації цілісності, У. Еко [9–10] розгортає питання про сутність визначального в конструкції «поміж автором і текстом» [9]. Він обстоює твердження: «ав-

тор» є ні чим іншим, як тільки текстовою стратегією, що встановлює семантичні відношення й активізує зразкового читача [10, с. 33].

Закономірним видається питання про співвіднесення художньої дійсності з реальною чи ірреальною модальністю. За оцінкою У. Еко, книжка має мати адресне застосування – для читача, оскільки «люди люблять детектив не тому, що в них убивають, і не тому, що в них завжди, урешті-решт, торжествує норма (інтелектуальна, соціальна, юридична та моральна), а зло, тобто ненормальність, знищується. Ні, детектив люблять за інше. За те, що його сюжет – це завжди історія припущення» [9]. На його думку, твір стимулює читача до співпраці, спонукає відшукати приховані значення, навіть ті, які автор не закладав туди свідомо, але те «щось», яке домислить читач, «завжди залишається в межах того світу, який мав на увазі автор» [19, с. 62].

Текст має певні правила гри з читачем, що передбачає можливість виникнення різних думок у процесі осмислення авторських міркувань. Так, приміром, М. Фуко [16, с. 233] констатує: «… автора усмертнює власний текст, у якому зникає авторська індивідуальність і разом із нею щось таке, як «твір» і «письменство», відавторське письмо» [16, с. 597], через це автор є лише функцією, свого роду виміром дискурсу, «у якому діють обмеження, вибір, винятки, тобто «вільна циркуляція» значень» [16, с. 597]. Він підкреслює: «… твір, обов'язком якого колись було забезпечити безсмертя, тепер має право вбивати, стати вбивцею власного автора» [20, с. 142]. У праці «Що таке автор?» М. Фуко дійшов висновку: авторові належить «роль мерця в грі письма» [20, с. 142].

Правила «гри для читача» передбачають з'ясування зв'язку між поняттями «смерть автора» і «смерть читача» [15, с. 104]. Зрозуміло, що в цьому аспекті істотними постають реальні величини: конкретний автор, конкретний читач. Вони взаємодіють під впливом зовнішніх вторгнень, у тім числі психічних, гносеологічних і соціологічних характеристик, призводять до трансформації в текстові категорії, частини дискурсу, свого роду функції.

У постмодерному інтертекстуальному просторі автор є нерідко *«іронічним» модератором* чужих або власних – оскільки вони сприймаються іронічно – текстів або ж *магом-творцем* безкінечного процесу їх створення [17]. Читачеві при цьому відводиться роль співавтора-реципієнта.

Ганна Колесник [12] у статті «Біографія і постмодернізм: автор помер, хай живе його біографія?» нав'язує розуміння певної суперечності, що є на помежів'ї між смертю автора і смертю героя. Сутність цього перехрещення спробував осмислити Е. Фоккема у праці "The Author: Postmodernism's Stock Character", зважаючи на засади постмодернізму. Ідеться не про зникнення чи вигнання, а про переміщення, переоцінку функцій автора. Постмодернізм репрезентує пульсаційну конфігурацію, спрямовану не на «смерть» автора, а на реконфігурацію взаємодії між дискурсивним і реальним автором. Натомість ситуація зберігається, творячи ґрунт для врегульованості конструкції «автор-читач» [21, с. 39–40].

Висновки. Отже, варто зазначити, що «смерть автора» в розумінні постструктуралістів є ні що інше, як формула, спрямована на подолання традиційної залежності тексту, його інтерпретації від постаті творця й інтенції автора. Водночас бачення автора лише як безликого та пасивного скриптора викликає бурхливу реакцію письменників-постмодерністів, котрі не погоджуються із запереченням власної ролі й функції у створенні художнього тексту й відповідають навмисною актуалізацією постаті автора в тканині художнього тексту.

У текстуальній стратегії текст-продукт є посередником між автором і читачем, виступаючи суб'єктною величиною, відкритою для інтерпретації. Остання аж ніяк не зумовлює «смерті» автора, навпаки, надає можливість читачеві бути співтворцем, якщо процес прочитання твору сприяє пізнанню феномена авторського «Я».

Література:

1. Барт Р. Введение в структурный анализ повествовательных текстов / Р. Барт // Зарубежная эстетика и теория литературы XI–XX вв. Трактаты, статьи, эссе / ред. Г.К. Косикова. – М. : Изд-во МГУ, 1987. – С. 387–422.
2. Барт Р. Від твору до тексту / Р. Барт // Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / ред. М. Зубрицької. – 2-е вид., доп. – Львів : Літопис, 2001. – С. 491–496.
3. Барт Р. Избранные работы: Семиотика. Поэтика / Р. Барт ; пер. с фр. ; сост., общ. ред. и вступ. ст. Г.К. Косикова. – М. : Прогресс. Универс : Рея, 1994. – 615 с.
4. Гірняк М.О. Поняття автора й авторської свідомості в контексті термінологічних проблем сучасного літературознавства / М.О. Гірняк // Вісник ЖДУ ім. Івана Франка. – Вип. 22. – С. 168–172.
5. Денисова Т. Наука «компаративістика» в сучасному потрактуванні / Т. Денисова // Літературна компаративістика. – Вип. І. – К. : ПЦ Фоліант, 2005. – С. 10–26.
6. Деррида Ж. О герматологии / Ж. Деррида. – М. : Ad Marginem, 2000. – 511 с.
7. Дерріда Ж. Структура, знак і гра в дискурсі гуманітарних наук / Ж. Дерріда // Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / ред. М. Зубрицької. – 2-е вид., доп. – Львів : Літопис, 2001. – С. 617–632.
8. Дзюба І. Свіча перед свічадом історії: До непоміченого ювілею Василя Стуса / І. Дзюба// Хрещатик. – 2008. – № 2. – С. 14.
9. Еко У. Надінтерпретація текстів / У. Еко // Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / ред. М. Зубрицької. – 2-е вид., доп. – Львів : Літопис, 2001. – С. 549–563.
10. Еко У. Поміж автором і текстом / У. Еко // Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / ред. М. Зубрицької. – 2-е вид., доп. – Львів : Літопис, 2001. – С. 564–578.
11. Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів / У. Еко ; пер. з англ. Мар'яни Гірняк. – Львів : Літопис, 2004. – 384 с.
12. Колесник Г.Л. Модифікації жанру біографії у творчості Пітера Акройда : автореф. дис. … канд. філол. наук : спец. 10.01.04 «Література зарубіжних країн» / Г.Л. Колесник. – К., 2008. – 22 с.
13. Кристева Ю. Бахтин, слово, диалог и роман / Ю. Кристева // Вестник Моск. ун-та. Серия 9 «Филология». – 1995. – № 1. – С. 97–124.
14. Лотман Ю.М. Автокоммуникация: «Я» и «Другой» как адресаты (О двух моделях коммуникации в системе культуры) / Ю.М. Лотман // Лотман Ю.М. Семиосфера. Культура и взрыв внутри мыслящих миров / Ю.М. Лотман. – СПб. : Искусство – СПБ, 2000. – С. 159–165.
15. Современное зарубежное литературоведение. Страны Зап. Европы и США. Концепции, школы, термины. Энциклопедический справочник / ред. И.П. Ильина и Е.А. Цургановой. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Интрада – ИНИОН, 1999. – 319 с.
16. Фуко М. Що таке автор? / М. Фуко // Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / ред. Марії Зубрицької. – 2-е вид., доп. – Львів : Літопис, 2001. – С. 598–613.
17. Черкашина Т.Ю. Наративні виміри художньо-біографічної прози : [монографія] / Т.Ю. Черкашина. – Луганськ, 2008. – 129 с.
18. Шмид В. Нарратология / В. Шмид. – М. : Языки славянской культуры, 2003. – 312 с.
19. Eco U. The Role of the Reader / U. Eco. – Bloomington : Indiana University Press, 1984. – 273 p.

20. Faucault M. What Is an Author? / M. Foucault // Textual Strategies: Perspectives in Post-Structuralist-Criticism. – London and New York : Methuen, 1980. – P. 14 –160.
21. Fokkema A. The Author: Postmodernism's Stock Character / A. Fokkema // The Author as Character: Representing Historical writers in Western Literature. – Madison, 1999. – P. 39–51.

Дубравская З. Р. Феномен авторского «Я»: сущность «внешних вторжений» в постмодернистском тексте (на материале творчества Мартина Эмиса)

Аннотация. Статья посвящена исследованию феномена авторского «Я» –сущности «внешних вторжений» в постмодернистском тексте. Введение в научное обращение отмеченных материалов будет способствовать углублению дальнейших исследований в отрасли теории литературы.

Ключевые слова: феномен авторского «Я», «смерть автора», постмодернизм, биографическая проза, мемуарная проза, английская литература, Мартин Эмис.

Dubravska Z. The phenomenon of the author's "Self": the essence of the "external intrusions" to the postmodern text (based on Martin Amis's creative works).

Summary. The article is devoted to the research of the phenomenon of author's "Self": to the essence of the "external intrusions" to the postmodern text. Introduction to the scientific turnover of the marked materials will assist deeper further researches in the theory of literature.

Key words: phenomenon of the author's "Self", "death of the author", postmodernism, biographical prose, memoir prose, English literature, Martin Amis.

УДК 821.161.2 «18-19»

Назарець В. М.,
доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»

ПРИНЦИПИ ТЕОРЕТИЧНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ЖАНРОВИХ ФОРМ АДРЕСОВАНОЇ ЛІРИКИ

Анотація. У статті досліджуються дискусійні питання жанрової природи лірики, систематизуються та узагальнюються генологічні концепції лірики, розроблені літературознавцями XX ст.

Адресована лірика розглядається як метажанровое утворення, що вбирає до себе поетичні жанри з підкресленою адресною настановою, інакше кажучи, жанри, в яких предметом зображення виступає комунікація із внутрішньотекстовим адресатом.

Ключові слова: адресована лірика, метажанр, жанрова форма, послання, присвята, віршований лист.

Постановка проблеми. Важливою складовою часткою поетики текстових структур виступають питання генологічної організації художнього твору і, зокрема, жанрової типології лірики. Попри достатньо значну кількість теоретичних праць (С. Аверінцев, П. Грінцер, В. Сквозніков, Г. Нудьга, А. Каспрук, М. Гнатюк, І. Волкова, М. Сулима, М. Бондарь, Е. Соловей, О. Астаф'єв, М. Ткачук, М. Кодак, Ю. Ковалів, Ю. Клим'юк, О. Ткаченко, Л. Фрізман, Н. Лейдерман, В. Грєхнєв, С. Бройтман, В. Халізєв, А. Боровська та ін.), чимало аспектів жанрової організації ліричних творів усе ще залишається недослідженими. Серед них важливе місце посідає метажанровий феномен адресованої лірики як лірики з внутрішньотекстовим адресатом, яка вбирає до себе три жанрово-тематичні різновиди: послання, присвяту і віршований лист.

Мета – проаналізувати жанровий феномен адресованої лірики та принципи теоретичної диференціації її жанрових форм.

Виклад основного матеріалу дослідження. Адресовану лірику слід потрактовувати як загальне означення такого метажанрового утворення, що охоплює поетичні жанри з підкресленою адресною настановою, інакше кажучи, жанри, в яких предметом зображення виступає комунікація із внутрішньотекстовим адресатом.

Традиційно літературознавці розрізняють три основні жанри (у контексті їхньої метажанрової належності більш логічно називати їх жанровими формами у значенні різновидів більш загального поняття): послання, присвяту і віршований лист. У статусі художньої модифікації певного загального для них інваріантного цілого (адресованої лірики) всім трьом жанровим формам, відповідно, притаманні такі генологічні ознаки, які, з одного боку, є спільними для них, доводять їхню належність саме до цього метажанрового утворення, а з іншого, репрезентують дещо відмінний, специфічний спосіб вияву загальних для цього метажанрового утворення генологічних принципів, що, власне, й дає теоретичні підстави розглядати їх як окремі жанрові форми.

Хоча всі три жанрові форми відомі з часів античності, провідною з них (принаймні в кількісному аспекті та аспекті представленості у теоретичних рефлексіях дослідників) варто визнати послання (в класицистичному варіанті – епістолу), яке потрактовують як інваріантну модель адресованої лірики. Справді, саме у посланні, на думку дослідників, у найбільш очевидній формі сконцентровано «родові» генологічні ознаки адресованої лірики: підкресленість адресної настанови, наявність внутрішньотекстового адресата, імітація діалогу між автором і адресатом, маркованість адресної настанови заголовком вірша та численними формами введенного до тексту «зверненого слова». У двох інших жанрових формах адресованої лірики – присвяті та віршованому листі – ці ознаки або не мають такого чіткого вияву, або ж виступають у дещо послабленій (з точки зору підкресленості адресної настанови) формі. Власне, й теоретичний контекст усвідомлення водночас тотожності та неоднорідності цих жанрових форм було сформовано далеко не відразу. У XVIII ст. терміном послання позначали дві жанрові модифікації адресованої лірики: віршований лист і віршовану епістолу. Втім, їх (принаймні в поетичній практиці) певною мірою розмежовували: зміст листа передбачав переважно орієнтацію на приватне життя особи, а зміст епістоли – на високу морально-дидактичну або філософську риторику й у цій якості апелювання до громадського, суспільного життя.

Водночас, межа між цими модифікаціями не була надто жорсткою: і теоретики, і поети найчастіше послугувалися цими термінами як синонімами. З другої половини XVIII ст. послання починають протиставляти й епістолі, й віршованому листу, хоча, знову ж таки, відмінність між останніми не було регламентовано як теоретично принципову. Різниця між епістолою та віршованим листом зберігалась у тому ж вигляді, як і раніше, тоді як послання почали протиставляти епістолі як комунікацію більш дружнього й інтимного (а не офіційного, як у епістолі) характеру, а також як нову жанрову форму, не зорієнтовану на жодні художні канони, якою започатковували в літературі поезію сентименталізму, а згодом і романтизму (на противагу заангажованій нормативними приписами класицистичній епістолі). На відміну від віршованого листа, зорієнтованого переважно на побут, послання почали сприймати як форму більш «літературену», розраховану на маніфестацію естетичних поглядів, літературну дискусію або суспільну полеміку.

Спробу більш чіткого трактування генологічних відмінностей жанрових форм адресованої лірики зроблено вже у літературознавстві XX ст., втім, однозначного вирішення визначення принципових меж між жанровими формами адресованої лірики уникають і літературознавці XX ст. з огляду на те, що окреслити чіткі понятійні межі між жанровими формами адресованої лірики досить непросто і навряд чи можливо взагалі, зважаючи на те, що в реальній поетичній практиці поети (особливо сучасні) нечасто дотримуються принципу «чистоти жанру», контамінуючи ознаки останнього в широкому спектрі індивідуально-авторських жанрових форм. З іншого боку, наявність виокремлених жанрових форм адресованої лірики зафіксовано в поетичній практиці, зокрема в заголовках або підзаголовках поетичних творів.

У контексті диференціювання генологічних ознак жанрових форм адресованої лірики слід, очевидно, говорити не стільки про чітко окреслені понятійні межі, скільки про певні генологічні тенденції, які зрештою і дають змогу робити припущення щодо зіставлення поетичного твору з тією або іншою жанровою формою адресованої лірики.

Критерієм, що уможливлює теоретичне виокремлення зіставлених жанрових форм адресованої лірики, є характер адресної авторської настанови, який має різний вияв у кожному окремому випадку. Загальну модель адресованого поетичного тексту теоретично можна змоделювати як ситуацію, в якій автор декларує свій естетичний або морально-ціннісний досвід світосприймання, але не у формі прямої апеляції до свідомості свого читача, а через посередництво певного внутрішнього адресата, до якого безпосередньо звертається. В «ідеальному» жанровому вигляді це звернення набуває форми уявного спілкування, в якій більшою чи меншою мірою імітується діалог двох співрозмовників. Автор може не лише звертатися до свого адресата, але й відтворювати його уявні (ймовірні) репліки-відповіді на адресовані йому слова (або компонувати текст звернення таким чином, що гіпотетичну репліку-відповідь буде реконструйовано читачем, або вводити до авторського звернення прямі цитати чи опосередковані алюзії з художніх творів, або ж доповнювати текст фрагментами особистого взаємного спілкування автора з адресатом, якщо така біографічна обставина була реальною):

Все недовершене. А де
Оте довершене
І де та мірка?
Всю ніч зі мною Рільке.
Уранці встане й пропаде
На полі власної сторінки.
А в іншу ніч, сумний, ласкавий,
Зітхнувши, вимовить: «Прощай.
Піду до кобзарів Полтави,
Які без грошей і без слави
Знімають думою відчай» [1, с. 222].

Таку адресацію часто відтворюють в контексті співставлення естетичних або суспільних поглядів (якщо текст адресовано письменником – письменнику), або ж у контексті оцінного ставлення до естетичної, суспільної, морально-етичної позиції адресата.

У вищеописаній теоретичній моделі передусім і загалом представлено основну жанрову форму адресованої лірики – послання. Дві інші жанрові форми адресованої лірики – віршований лист і присвяту – можна відмежувати від послання за ознакою певної трансформації характеру авторської адресної настанови.

Віршований лист семантично і структурно є ближчим до його прозового аналога – побутового листа. На відміну від послання, у листі зазвичай передбачено більш інтимну, відкриту і безпосередню інтонацію без присмаку маніфестованості, більш особистісну і, так би мовити, менш «олітературену», наближену до реального побуту та сфери його спілкування.

Лист може виконувати функцію не лише власне листа як інформаційного повідомлення, а й відображати певні рефлексії автора (відправника) з приводу обставин написання листа, його відправлення або отримання, значення для автора або ж адресата твору. Адресна настанова листа є дещо послабленою в тому сенсі, що лист зазвичай не передбачає імітації діалогічного спілкування і не містить уявних реплік у відповідь.

Термін «присвята» функціонує з двома значеннями: 1) вказівка автора на особу, честь або пам'ять якої він має намір вшанувати своїм твором; 2) поетичний жанр – віршоване звернення до певної особи.

Характер авторської адресної настанови у присвяті послаблено ще більше, ніж у посланні та віршованому листі, в тому сенсі, що у присвяті, як і в листі, зазвичай не передбачено створення (як у посланні) комунікативної ситуації умовно-діалогічного спілкування. Внутрішньотекстовий адресат у присвяті присутній, але, на відміну від листа, його може бути не названо (надано вигляду анонімної особи, до якої звертається автор) або винесено за безпосередні текстові межі – у заголовок чи епіграф до твору. Дослідник комунікативних особливостей лірики М. Цвєтаєвої Т. Круглова, наприклад, зауважує: «Адресація не завжди може бути відкритою: в окремих випадках автор – за умови наявності настанови на спілкування з конкретним адресатом – вдається до прийому замовчування і приховує особу адресата. Найчастіше цей феномен властивий для любовних стосунків, коли автор не може назвати особу кореспондента через те, що розмова має надто інтимний характер. Для позначення віршованих творів з прихованою і опосередкованою адресацією пропонуємо ввести термін «присвята», оскільки у присвятах поет, як зауважує Квятковський, «висловлює свої почуття до неназваного адресата, який тільки один може зрозуміти натяки та замовчування, що є у присвяті». <…> Отже, якщо послання передбачає звернення до експліцитного адресата, то присвята – до імпліцитного. Через прихований або латентний характер звернення комунікативні інтенції у присвяті набувають специфічного характеру: адресація стає більш узагальненою (не втрачаючи при цьому своєї індивідуальної адресованості) і виступає як фактор «подразнення», завдяки якому тема вірша розгортається діалогічно, інколи за принципом контрапункту. Любовні вірші Цвєтаєвої здебільшого належать до жанру присвяти. Вони зазвичай мають реального адресата, але він переважно прихований від читачів. Передбачуваних адресатів у таких випадках з більшою або меншою мірою ймовірності можна виявляти з біографічного, мемуарного, епістолярного контекстів» [5, с. 148].

Схожі думки висловлює Є. Дмитрієв: «Адресація в ахматівських текстах має такі форми реалізації: «відкрита» адресація (конкретно позначений об'єкт звернення); прихована, і навіть потаємна (очевидно виражені апеляції до певної особи, але адресат спеціально прихований автором), передбачуваних адресатів у таких випадках з більшою або меншою мірою очевидності можна виявляти з біографічного або літературного контексту; і, нарешті, настанова на діалог може бути опосередкованою, латентною, у такому разі текст має формальні ознаки присвяти тому або іншому адресату, але організований як неадресований текст. Послаблення діалогічних настанов зумовлює трансформацію ахматівського послання у присвяту, тлумачення якої залежить від читацької настанови» [2, с. 271].

Окремі дослідники вважають за необхідне констатувати про належність до жанру присвяти таких адресованих текстів, які спрямовані на так званого умовного, біографічно не персоналізованого адресата (об'єкти живої і неживої природи, міфопоетичні образи, абстраговані поняття тощо). Так, В. Краснокутський стверджує, що «послання – жанр принципово незбалансований: варіативність закладена у його природі, якщо звернення до адресата втрачає свою структурну роль (наприклад, через те, що адресат послання – умовна постать),

«послання набуває іншої ліричної якості», окреслюється навіть тенденція «трансформації послання в суто умовний за формою вірш, у якому звернення до адресата видозмінюється у присвяту» [4, с. 29–30, 33].

Присвятами слід, очевидно, також вважати й адресовані поетичні тексти, в яких адресна настанова має характер приурочення до такої конкретної життєвої ситуації (побутового випадку), що в художньому аспекті не претендує на символічне або ідейно-тематичне узагальнення і стосується саме одиничних, особистісних біографічних обставин життя автора поетичного твору.

Особливості адресної настанови в присвяті найчастіше зумовлюють заміщення власне адресації (спонукання до спілкування, уявного діалогу) номінативною функцією (пов'язаною з більш чи менш деталізованим описом певних обставин життя та діяльності адресата, оцінюванням їхнього загального – суспільного або особистісного – співвіднесеного з індивідуальним естетичним, морально-етичним світоглядним досвідом автора значення) чи хоча б автокомунікативною функцією, коли згадка про адресата слугує спонтанним поштовхом до виникнення асоціацій, прямо не пов'язаних із його особою, і виливається в авторський монолог, спрямований на таке ліричне самоозначення, в якому зв'язок між адресантом і адресатом майже не відчувається.

Розглянемо три поетичні тексти, об'єднані темою адресації до особи визначного українського поета Т. Шевченка: 1) «До Шевченка» П. Куліша, 2) «Лист до Т.Г. Шевченка, українського письменника, революціонера й демократа» О. Ірванця, 3) «На роковини смерті Шевченка» В. Самійленка.

1. П. Куліш «До Шевченка»:
Тарасе, спогадай, як ти за нами
Хотів летіть у вирій по морозу,
Де вольна мати з вольними синами
І дочками пахучу щипле розу.
<…>
Мій рідній брате, перед нами море
Всесвітньої науки одкривалось:
Втопили б ми у нім неволі горе
І в воскрешеніє свободи обмивались.

Лиха нам доля, брате, не судила
Свої сніги на рози проміняти
І душу, що неволя придавила,
В зцілющих нуртах волі обновляти.
<…>
Ти десять літ з душею розлучався,
Співав, мов соловей в кошечих лапах,
Живий твій розум скристалізувався,
Твій дух поник на каторжних етапах…

Заголосили по тобі харіти,
І Україну сонну розбудили,
Устала мати: «Діти мої, діти!
Тепер навіки ми осиротіли.

Ой лелечко, мій дріб'язок убогий!
Москва 'б вас буде потирати руки;
Поставить очі проти вас, як роги;
Чого не знав дід, знатимуть унуки».
«Ні! – обізвешся з-над Дніпра, кобзарю, –
Світ не побачить Батия нового.
Перен'ят встане на тебе, москалю,
Моє святе, моє пророче слово. [6, с. 192–194].

2. О. Ірванець «Лист до Т.Г. Шевченка, українського письменника, революціонера й демократа»:
Якась вона, Тарасе Григоровичу,
Ця наша жизнь невкусна –
Суцільні тобі Рєпніни
Та Полусмакови [3, с. 70].

3. В. Самійленко «На роковини смерті Шевченка»:
Умер поет! І струни голосні
Порвалися, замовкнули навіки.
Ми стали сиротами, і, сумні,
Ми понесли у серці жаль великий.
І довго плакали… І от тепер
Щороку згадуєм сумну пригоду.
Але чи справді вмер він? Ні, – не вмер!
Поет живе в серцях свого народу!
<…>
Поет живе! Ми слухаєм його:
Ми чуєм заповіт його священний –
Учитися, кохати край стражденний
І не цуратись рідного, свого.
І всі ми, скільки є, в душі своїй
Клялись тих дум не зраджувати зроду,
І справдимо ми заповіт святий, –
Поет живе в серцях свого народу!.. [8, с. 61 – 62].

У творі П. Куліша «До Шевченка» реалізовано жанрову форму послання, твір О. Ірванця є віршованим листом, а вірш В. Самійленка – присвятою.

Загальними умовами зарахування всіх трьох творів до метажанрового утворення адресованої лірики є, по-перше, наявність у кожному з них підкресленої адресної настанови, образу внутрішньотекстового адресата; по-друге, його маркованість заголовком твору. Водночас притаманну всім трьом творам адресну настанову на звернення до особи визначного українського поета в кожному із них реалізовано по-різному. В творі П. Куліша ознаки адресації виявлено найбільш чітко і безпосередньо: вони мають форму прямих звернень до адресата («Ти», «Тарасе», «Мій рідний брат»), певною мірою імітують діалогічність контексту, в якому розгорнуто комунікацію, зокрема шляхом актуалізації образів, які спричиняють виникнення у читача асоціацій із творами Т. Шевченка, а також за допомогою імітації його прямого слова: «Ні! – обізвешся з-над Дніпра, кобзарю, – Світ не побачить Батия нового».

Адресація у «Листі до Т.Г. Шевченка, українського письменника, революціонера й демократа» О. Ірванця, на відміну від твору П. Куліша, в якому виразно відчувається тенденція маніфестації світоглядних та естетичних принципів автора, позбавлена спеціально декларованої «олітературеності» і має більш побутову і прагматичну спрямованість: свого роду полемічне зауваження стосовно того, що неодноразово проголошена у творах Т. Шевченка «сподівана воля», на жаль, не стала для українців «сподіваним раєм».

У творі В. Самійленка образ Т. Шевченка має швидше не діалогічну, а номінативну функцію. Адресація тут полягає у констатації значення творчості поета для прийдешніх поколінь. Водночас, попри послабленість свого характеру, адресація тут все ж таки є, зокрема у заголовковому комплексі твору. Адре-

сація, представлена у заголовку вірша В. Самійленка, є ознакою його належності до лірики саме адресованої. У схожому, наприклад, за темою віршеві Є. Маланюка «Шевченко» також констатовано значення творчості поета для прийдешніх поколінь, але структурно текст цього твору побудований як цілком описовий, без жодних знаків адресації, хоча б на рівні ситуативного контексту, як у В. Самійленка:

Не поет – бо це ж до болю мало,
Не трибун – бо це лиш рупор мас,
І вже менш за все – «Кобзар Тарас»
Він, ким зайнялось і запалало.

Скорше – бунт буйних майбутніх рас,
Полум'я, на котрім тьма розстала,
Вибух крові, що зарокотала
Карою за довгу ніч образ.

Лютий зір прозрілого раба,
Гонта, що синів свяченим ріже, –
Удосвітніх загравах – степа
З дужим хрустом випростали крижі.

А ось поруч – усміх, ласка, мати
І садок вишневий коло хати [7, с. 44].

У творчості окремих українських поетів трапляються випадки використання однотематичних паралельних жанрових форм адресованої лірики, які дають змогу підтвердити вищенаведені теоретичні аргументи. Наприклад, у творчому доробку М. Драй-Хмари є два вірша, адресовані його доньці Оксані, але у творі «Лист до Оксани» адресація має форму віршованого листа, а у вірші «Маленькій Оксані» – присвяти.

Висновки. Попри гіпотетичну можливість і доцільність теоретичної диференціації зазначених жанрових форм адресованої лірики, їхнє практичне розрізнення досить часто є дискусійним з огляду на те, що автор може надавати конкретному ліричному твору генологічних ознак, притаманних відразу двом або й трьом теоретичним жанровим моделям, або, навпаки, може декларувати адресну настанову у заголовку, епіграфі чи епізодичному зверненні у тексті, фактично використовуючи її як риторичний прийом посилення номінативної, описової функції тексту. Чітке виокремлення жанрових форм адресованої лірики є проблематичним і тому, що поети, особливо кінця XIX – XX ст., найчастіше створюють поезії на основі жанрового синтезу – схрещення в межах одного тексту генологічних ознак кількох ліричних жанрів або їхніх жанрових форм.

Література:

1. Воронько П. Твори : в 4-х т. / П. Воронько. – К. : Дніпро, 1982– . – Т. 2 : Поезії 1964–1980 рр. – 1982. – 375 с.
2. Дмитриев Е. Фактор адресации в русской поэзии XVIII – начала XX вв. : дисс. … докт. филол. наук : спец. 10.01.01 «Русская литература» / Е. Дмитриев. – М., 2004. – 348 с.
3. Ірванець О. Мій хрест / О. Ірванець ; післямова С. Жадана ; худож.-оформлювач О. Артеменко. – Х. : Фоліо, 2010. – 122 с.
4. Краснокутский В. Дружеское послание арзамасского круга / В. Краснокутский // Филология : сб. студенческих и аспирантских работ МГУ. – М. : Изд-во МГУ, 1974. – С. 28–39.
5. Круглова Т. Жанр лирического посвящения в поэзии Марины Цветаевой / Т. Круглова // Вестник Вятского государственного гуманитарного университета. Филология и искусствоведение. – Киров, 2009. – № 2. – С. 147–149.
6. Куліш П. Твори : в 2 т. / П. Куліш ; підгот. текстів М. Гончарук ; авт. передм. М. Жулинський. – К. : Дніпро, 1989– . – Т. 1. : Поетичні твори. – 1989. – 654 с.
7. Маланюк Є. Повернення: Поезії. Літературознавство. Публіцистика. Щоденники. Листи / Є. Маланюк ; упоряд. Т. Салига. – Львів : Світ, 2005. – 496 с.
8. Самійленко В. Твори / В. Самійленко ; упоряд., авт, передм. і приміт. М. Бондар. – К. : Дніпро, 1989. – 686 с.

Назарец В. Н. Принципы теоретической дифференциации жанровых форм адресованной лирики

Аннотация. В статье исследуются дискуссионные вопросы жанровой природы лирики, систематизируются и обобщаются генологические концепции лирики, разработанные литературоведами XX в. Адресованная лирика рассматривается как метажанровое образование, которое вбирает в себя поэтические жанры с подчеркнутой адресной установкой, иначе говоря, жанры, в которых предметом изображения выступает коммуникация с внутритекстовым адресатом.

Ключевые слова: адресованная лирика, метажанр, жанровая форма, послание, посвящение, стихотворное письмо.

Nazarets V. The principles of theoretical differentiation of addressed lyrics genre forms

Summary. The debatable questions of lyrics genre nature are investigated in the article, lyrics genelogical conceptions, developed by the literary critics of XX century are systematized and summarized. Addressed lyrics is considered as the genre formation which includes poetic genres with underlined addressed direction, in other words, the genres where communication with the internal text addressee appears as the subject of image.

Key words: addressed lyrics, genre, genre form, letter, dedication, versified letter.

УДК 821.111(73):82.09

Угляй Л. В.,
викладач кафедри міжнародних комунікацій факультету туризму та міжкультурних комунікацій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ТЕОРЕТИКО-ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЗМУ ПРОЗИ ТОНІ МОРРІСОН

Анотація. У статті зроблено спробу дослідити аспект психологізму прози Тоні Моррісон, проаналізовано його теоретико-філософські засади, визначено завдання та роль психологізму у літературному процесі США.

Ключові слова: психологізм, афро-американська література, «інший», расизм, фемінізм, соціально-політична тематика.

Постановка проблеми. Становлення афро-американської літератури відбувалося за умов інгібування, що пояснювалося її колоніальним статусом. Засновниками афро-американського письменства вважаються раби, які спромоглися втекти від своїх власників і виразити існування власного «Я» шляхом написання оповідок, які стали першим жанром афро-американської літератури [1, с. 12]. Істотну роль в утвердженні афро-американського письменства як суб'єктної величини відіграв і соціально-історичний розвиток у США у XX ст. Це призвело до порушення літературного канону, в якому написані афро-американцями твори до того часу не посіли свого місця через літературні дослідження канонічних творів виключно білих американських письменників [2, с. 139].

Посилення уваги до проблем внутрішнього життя особистості зумовило поглиблення психологічного зображення, що спричиняє жанрово-стильове збагачення літературних творів. Новизною побудови художніх моделей упродовж 1820–1990 рр. позначена творчість Фредеріка Дугласа (1818–1895), Гаріет Уілсон (1825–1900), Ленґстона Г'юза (1902–1967), Річарда Натаніеля Райта (1908–1960), Ральфа Уолдо Еллісона (1914–1994), Джона Олівера Кілленза (1916–1987), а також Тоні Моррісон (1931). Якщо традиційна афро-американська література була зверненням до білого читача з метою зазначити факт свого існування та становища, викликати співчуття до страждань чорношкірого населення, то сучасні представники звертаються передусім до чорношкірого читача з оприявленням його внутрішнього світу та шляхів виходу з кризового стану [3, с. 12].

Мета статті – дослідити сутність психологізму великої прози Тоні Моррісон та визначити його завдання та роль у літературному процесі США.

Стрижневу основу мистецької світобудови Тоні Моррісон становить химерність долі «Я-особи», яка перебуває у кризовій ситуації. Сюжети таких творів виразно психологічні. Зіткнення героїв з жорстокими обставинами вимагають рішень, які оголюють їхній внутрішній світ, провокуючи ідейно-емоційну реакцію героїв. Український американіст Тамара Денисова у книзі «Про літературу США. Вибрані статті українського американіста часів Незалежності» (2014) зазначила з цього приводу: від того, хто потрапив у кризу – момент зламу – залежить, у що саме вона вилиється: у початок нового етапу чи безперспективність [4, с. 206]. Психологічні стани дійових осіб, взяті з життя чи творчо домислені автором, є втіленням людських характерів у соціальному або особистісному плані, а також окресленням типів людської поведінки, які виступають у творах предметом художнього пізнання [5, с. 125].

У сучасному літературознавстві окреслюється тенденція до порушення питання психологізму як засобу відображення дійсності в афро-американській літературі. Він розкривається у процесі психологічного аналізу художніх творів, у тому числі, особливостей тематики, проблематики та пафосу [6, с. 10], а також жанрів, стилів, методів, літературних епох тощо [7, с. 5]. Психологізм покликаний вирішувати силами мистецтва найскладніші морально-етичні проблеми [8, с. 4]. Як слушно зазначає американський культуролог Шошана Фелман, психоаналіз є тим знаряддям, що допомагає зрозуміти літературу [9, с. 7-8]. Він вчить людей, як думати поза свідомістю, поза літературним сприйняттям тексту [9, с. 15]. Стильова своєрідність творів втілюється в формі постійної внутрішньої боротьби, контрастного поєднання у свідомості героїв протилежних життєвих вражень, протиставлення свідомості й підсвідомості.

1988 року російський літературознавець Андрій Єсін у своїй праці «Психологізм російської класичної літератури» дав таке визначення психологізму у літературі: «Це достатньо повне, детальне і глибоке зображення почуттів, думок і переживань вигаданої особистості (літературного персонажа) за допомогою специфічних засобів художньої літератури» [6, с. 13]. Учений підкреслює, що психологізм у літературі потрібен для того, щоб створити художньо-переконливий образ особистості з її ідейно-моральною сутністю. Відтак, психологізм як художня форма ґрунтується на вираженні художнього та ідейно-емоційного змісту. Він є особливою естетичною якістю літературного твору, яка пронизує та організовує усю його будову та здійснює на читача безпосередній естетичний вплив [6, с. 21]. Натомість, білоруська дослідниця художнього психологізму Ольга Золотухіна у студії «Психологізм у літературі» (2009) визначає його як «художньо-образну, зображувально-виражальну реконструкцію й актуалізацію внутрішнього життя людини, які зумовлені ціннісною орієнтацією автора, його уявленнями про особистість та комунікативною стратегією» [7, с. 14]. Український літературознавець Наталія Жлуктенко у своїй монографії «Англійський психологічний роман XX століття» (1988) стверджує, що психологізм є складною і несталою стильовою єдністю романів, в яких загальний життєвий зміст представлений у своїх найбільш індивідуальних проявах; морально-етична проблематика, яка є основою психологізму, позначена особливим драматизмом та напруженістю; увага автора сконцентрована на психологічній природі досліджуваних об'єктів [8, с. 10]. Саме такими характеристиками наділена творчість афро-американських письменників і, у першу чергу, Тоні Моррісон.

Виклад основного матеріалу. Важливим в афро-американському письменстві є глибокий психологічний аналіз образів чорношкірих героїв. У творчості афро-американських авторів відображені типові соціально-психологічні проблеми, з якими зіштовхнулися чорношкірі мешканці Північної Америки на різних історичних етапах. Усі сюжетні лінії творів, які зображують історичні події, підпорядковані рішенню соціально-важливих проблем, зокрема, їхніх моральних аспектів. Вони пов'язані також з порушенням питання про відповідальність представників вищих соціальних прошарків за долі мільйонів людей. Тому афро-американська література спрямована на формування загальнокультурної свідомості.

Психологізм постає однією зі стильових домінант Тоні Моррісон, в основі якої – пошук особистісної істини, власного «Я», що обумовлено постійною взаємодією з *іншими* точками зору на світ. Психологічне зображення внутрішнього світу її героїв є модусом існування та засобом експлікації широкого спектру соціально-важливих тем [10, с. 149]. Провідною є тема расизму, яка доповнюється та розкривається темами «чорного» расизму та націоналізму, ґендерної та соціальної нерівності, насилля, самотності, пошуку власної та національної ідентичності. Психологізм, власне, є природною формою втілення певного типу проблематики, яка посідає центральне місце у творі, та визначає своєрідність його змісту. Реконструкція цілісності особистості афро-американців після тривалої дегуманізації – наскрізна проблематика в романах Тоні Моррісон. У зв'язку з цим коло життєвих явищ, відображених у тому чи іншому творі, служить предметом авторського осмислення.

Тоні Моррісон – письменниця з яскравим індивідуальним стилем, який упізнається в кожному її романі. Важливу нішу в афро-американській та світовій літературі, зокрема, посідають такі її прозові полотна, багаті на психологічні способи художнього освоєння реальності: «Найблакитніші очі» («The Bluest Eye», 1970), «Сула» («Sula», 1973), «Пісня Соломона» («Song of Solomon», 1977), «Смоляне опудалко» («Tar Baby», 1981), «Улюблена» («Beloved», 1987), «Джаз» («Jazz», 1992), «Рай» («Paradise», 1999), «Любов» («Love», 2003), «Милосердя» («A Mercy», 2008), «Дім» («Home», 2012), «Боже, допоможи дитині» («God Help the Child», 2015). Її твори позначені жанровими характеристиками соціально-психологічної прози. Об'єктивна дійсність відображається опосередковано, крізь призму авторської суб'єктивності. Пафос трагізму у творах Тоні Моррісон передається через відчуття непоправної втрати – втрати численних людських життів, соціальної, національної та особистої свободи, культурної спадщини її народу та неможливість вирішення закономірного конфлікту. Він не вигаданий нею, а почерпнутий з первинної реальності, а відтак переходить з життєвої сфери у площину тематики, проблематики, пафосу. Особливо важливим є внутрішній конфлікт, психологічний, коли герої не можуть існувати в злагоді зі своїм «Я». Освоюючи складні ідейно-моральні пошуки героїв літературного минулого, реципієнт має змогу долучитися до їхнього духовного досвіду, тим самим збагачуючи власний досвід та співставляючи його з духовністю людства.

Творчість Тоні Моррісон спрямована на висвітлення історичної несправедливості. Історія перестала вважатися сталою інформативною базою, а перетворилася на живий організм, який розвивається і доповнюється новими здобутками. Плин мас і подій споглядаються в залежності від зміни світогляду, від власного досвіду і позиції аналітика. Історія наблизилась до вимірів «тексту» як складової художньої літератури з її міфічним, персональним і колективним. Так, в основі романів Тоні Моррісон лежить зображення особистого життя людини в нерозривному зв'язку з суспільним розвитком. Її історія уособлює долі дійових осіб та епохи, в яку їм довелося жити і, водночас, вдало поєднує епічні, драматичні та ліричні елементи. Головні герої письменниці втратили духовну і фізичну цілісність та опинилися в маргінальному становищі відносно один одного, суспільства та власної особистості.

Дії в романах Тоні Моррісон розгортаються, як правило, у період відбудови після Громадянської війни 1861 – 1865 рр. у США. Її тексти позначені лейтмотивами расизму та фемінізму. Щоб зрозуміти романи Тоні Моррісон, сутність розкритих у них характерів та їхніх психічних станів, реципієнтові необхідно неодноразово їх перечитувати і осмислювати. Первинне прочитання естетичної реальності є емоційним, стихійним, підсвідомим, а відтак – суб'єктивним, коли реципієнт стежить переважно за внутрішньою логікою розгортання подій. Вторинне ж прочитання є аналітичним осмисленням, покликаним розкрити смислові та художні особливості творів у нерозривному зв'язку з емоційним контактом [11, с. 108].

Література, власне, є способом пізнання автором світу і самого себе [7, с. 34]. Таким чином, текст сприймається читачем відповідно до його життєвого досвіду. Адже його ідейно-моральна позиція формується внаслідок активної взаємодії з різними точками світогляду, з *іншими* «правдами» про світ [6, с. 18]. *Чужі* точки зору на світ читач пропускає через свою свідомість, унаслідок чого відбувається зіткнення різних «правд», різних ціннісних орієнтацій, що призводить його до дискусії з самим собою – до внутрішнього діалогу. Як результат, читач приходить до емоційного та осмисленого розуміння героєм навколишнього світу. Він інтерпретує текст відповідно до своєї підсвідомості, яка і є, власне, реципієнтом, адже підсвідомість – це, фактично, не те, що читається, а той, хто читає, тобто читач [9, с. 21-22]. Підсвідомість та життєвий досвід – це те, чим різняться між собою реципієнти. Відповідно, відмінними є і їхні способи сприйняття тексту, який викликає у них різні почуття. Таким чином, письменниця руйнує внутрішній світ читача поглядом на *іншу* реальність, що наближає його до невідступних афро-американських поглядів. Така артикуляція та зображення її маргінальності в історичному процесі через втілення погляду *«іншого»* сприяє переосмисленню й самої культури *«іншого»*. Тексти Тоні Моррісон – це оприлюднення культури чорношкірих американців, відкинутої на узбіччя.

Висновки. Зазначена проблематика вчиняє прямий або опосередкований вплив на особливості образної, художньої форми твору, а також на наявність у ньому психологізму. Романи Тоні Моррісон змальовують не тільки історичне, але й індивідуальне минуле. Таким чином, літературний психологізм як художня форма, за допомогою якої втілюються ідейно-моральні пошуки героїв та досліджується становлення людського характеру, повною мірою присутній у прозових творах письменниці. Дослідження психологізму прози Тоні Моррісон дозволило дійти висновку: психологізм представляє собою детальне зображення внутрішнього стану особистості героїв та його змін, що обумовлено змінами історико-культурного фону доби та обставин особистого життя героїв, які, у свою чергу, репрезентують психологічний стан суспільства загалом та окремих типових особистостей – зокрема.

Література:

1. Philips L. The Womanist Reader / Layli Philips. – New York: Rouledge, 2006. – 440 p.
2. Morrison T. Unspeakable Things Unspoken: The Afro-American Presence in American Literature // The Tanner Lectures on Human Values / Toni Morrison. – Michigan: The University of Michigan, 1988. – P. 124-163.
3. Phiri A. Toni Morrison and the Literary Canon: Whiteness, Blackness, and the Construction of Racial Identity : Thesis … Masters of Arts / Aretha Phiri. – South Africa, Grahamstown, 2009. – 222 p.
4. Денисова Т. Про літературу США. Вибрані статті українського американіста часів Незалежності / Тамара Денисова. – Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2014. – 531 с.
5. Галич О. Теорія літератури: [підручник] / Олександр Галич, Віталій Назарець, Євген Васильєв; наук. ред. О. Галича. – Київ: Либідь, 2001. – 488 с.
6. Есин А. Б. Психологизм русской классической литературы / Андрей Борисович Есин. – Москва: Флинта, 2011. – 175 с.
7. Золотухина О.Б. Психологизм в литературе: Пособие по спецкурсу для студентов специальности 1-210502 Русская филология / Ольга Брониславовна Золотухина. – Беларусь, Гродно: Учреждение образования «Гродненский государственный университет имени Янки Купалы», 2009. – 181 с.
8. Жлуктенко Н.Ю. Английский психологический роман XX века / Наталия Юрьевна Жлуктенко. – Киев: Выща шк. Изд-во при Киев. Ун-те, 1988. – 160 с.
9. Felman S. Jacques Lacan and the Adventure of Insight: Psychoanalysis in Contemporary Culture / Shoshana Felman. – Cambridge : Harvard UP, 1987. – 169 p.
10. Сушко С. Еволюція форм психологізму в новітній англомовній літературі: від Джеймса Джойса до постмодерністського неовікторіанського роману / Сергій Сушко // Іноземна філологія : Український науковий збірник. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – Вип. 126. – Ч. 2. – С. 145-153.
11. Есин А. Б. Принципы и приемы анализа литературного произведения / Андрей Борисович Есин. – Москва: Флинта, Наука, 2000. – 248 с.

Угляй Л. В. Теоретико-философские основы психологизма прозы Тони Моррисон

Аннотация. В статье сделана попытка исследовать аспект психологизма прозы Тони Моррисон, проанализированы его теоретико-философские основы, определено задания и роль психологизма в литературном процессе США.

Ключевые слова: психологизм, афро-американская литература, «другой», расизм, феминизм, социально-политическая тематика.

Uhlyay L. Theoretical and philosophical bases of psychologism of Toni Morrison's prose

Summary. In the article there was made an attempt to research the aspect of psychologism of Toni Morrison's prose, analyzed its theoretical and philosophical bases, and defined the tasks and role of psychologism in the literary process of the USA.

Key words: psychologism, African-American literature, „other", racism, feminism, social and political themes.

УДК 821.161.2

Юдкін-Ріпун І. М.,
доктор мистецтвознавства, член-кореспондент
Національної академії мистецтв України,
завідувач відділу театрознавства
Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології
Національної академії наук України

«ДІЄСЛІВНИЙ» СТИЛЬ У ЛІРИЦІ ІВАНА ФРАНКА

Анотація. Особливості дієслівної семантики, суголосної ліричному абстрагуванню ознак від предметів, полягають у конфліктності (заперечній формі), дейксису (займенникових функціях), управлінню в словосполуках, імплікації ідіоматичного значення, залежності аспекту від перспективи вислову. Лірична інтерпретація дієслівної ідіоматики подібна прислів'ям багаторазовими семантичними переходами (фігура металепсис). Властива ліриці прихована полеміка знаходить вияв у конфліктності мотивів, позначених дієслівними словосполуками.

Ключові слова: конфлікт, управління, дейксис, ідіома, імплікація, аспект, прототип, конотація, займенникове дієслово, колокація.

Постановка проблеми. Протиставлення «дієслівного» стилю поезії «іменному» стилеві, специфічному для лірики, починається з виникненням особливого різновиду аграматизму, коли скупчення іменників без дієслів стало прийнятним і можливим у ліриці доби романтизму. У російській літературі «іменний» стиль започатковано, зокрема, відомим віршем А.А. Фета («*Шопот, робкое дыханье …*»), де немає жодного дієслова, а «увесь вірш даний як одне суцільне речення» [1, с. 354]. Зазвичай такий аграматизм розглядається у контексті тенденцій «до стриманого стилю, звільненого від усього зайвого», до долання багатослів'я, властивого оповідній манері класицизму, натомість в межах лірики дієслова покликані ставати вузлами для побудови «хаотичних переліків» у таких фігурах, як зевгма, та позначати «моментальну дію» (actio instans) [3, с. 367-8]. Іменний стиль лірики протиставляється, зокрема, дієслівному стилеві оповідної манери епіки.

Водночас відомо, що бездієслівний стиль досить часто трапляється у фольклорі, зокрема, в прислів'ях: «*Світ білий кожному милий*», «*Суд прямий, та суддя кривий*», «*Суддя праведний – мур кам'яний*» [7, с. 198] – ці приклади засвідчують еліпсис дієслова «бути», не кажучи про інші можливі дієслова. У попередній публікації на цю тему нами відзначалося, що по суті тут завдяки еліпсису предикативна роль дієслова переноситься на залучені ним до словосполучення імена [10, с. 144]. У народних ліричних піснях також бездієслівний стиль становить явище хоча й виняткове, але властиве, зокрема, танцювальним різновидам: «*Коли б мені до вечора – / А я, друзі, певний: / Два на хаті, три в кімнаті / Чотири за дверми*» [4, с. 634]

Спостереження над подібними явищами дали І.І, Ковтуновій підставу для висновку про те, що «номінативні речення являють собою неподільний предикат» [5, с. 157]. Зі свого боку, пріоритет споглядання в ліриці і увиразнення точки зору спостерігача, розвиток засобів авторизації та адресації тягне за собою розгортання дейктичної мережі тексту, так що «<…> присутність позиції спостерігача … є тим спільним, що споріднює дейксис та іменні речення» [5, с. 156]. Відтак у ліриці відбувається «висування на перший план дії, стану або якісної ознаки,тоді як його носій залишається в сутінку» [6, с. 20]. Тут виявляється парадокс аграматизму «іменного» стилю: суцільна субстантивація тексту обертається предикацією, оскільки імена, покликані позначати предмети, інтерпретуються так, що позначать їхні ознаки. Водночас твердження щодо особливої адекватності бездієслівного аграматизму ліричній зосередженості на характеристиці ознак, а не предметів потребує уточнення. Виникає, зокрема, питання, чи досягнення властивої ліриці суцільної предикації можливе і в оповідному «дієслівному» стилі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для того, щоб судити про відповідність оповідного «дієслівного» стилю завданням ліричного абстрагування ознак від їх носіїв, необхідно насамперед врахувати деякі особливості дієслівної семантики. Насамперед слід наголосити, що вищезгаданий іменний дейксис тут забезпечується тим, що виникають «дейктичні дієслова, які за своїми функціями збігаються з займенниками» [8, с. 437]. Такі дейктичні або займенникові дієслова, як вже зазначалося у попередній публікації [10, с. 143], передають предикатні функції іменним доповненням, що набувають, зокрема, функції актуального предиката, реми. Унаочнити такий переніс можуть рядки з лірики І. Франка: «*Чого звертаєш ти до мене / чудові очі ті ясні, / Сумні* <…>?» (Зів'яле листя, 2.12). Дієслово *звертати* тут само по собі має узагальнений нейтральний сенс, але актуальним предикатом стає саме його доповнення – очі до мене. Істотним і виділеним емфазою тут стає не оберт очей, а погляд, спрямований на ліричного героя, на спостерігача, якому в сні ввижається кохана, само ж дієслово виконує призначення дейксису.

Такі дейктичні, займенникові властивості дієслів продовжуються в їхній конфліктній наснаженості, яка уможливлює відтворення ліричного змісту як прихованої або явної полеміки. Своєрідність предикатної, зокрема, дієслівної семантики не обмежується позначенням ознак, атрибутів явищ на противагу предметам та речам. Дієслово позначає ситуацію [10, с. 144], а відтак відзначається особливим покликанням до виявлення конфліктності, суперечливості змісту та заперечень. В теоретичній логіці, як відомо, заперечення та конфлікт виявляються саме на рівні предикатів, а не класів (імен): "Contradiction is primarily between judgments, not between terms" (Суперечність виникає первинно між судженнями, а не поняттями) [11, с. 66]. Якщо дієслово придатне для виявлення заперечення повною мірою, то стосовно імен можливі лише так звані доповнення: заперечення «*не робити*» має своє значеннєве поле, натомість стосовно віддієслівного іменника «*не робота*» для окреслення такого поля потрібна була б ще доповнювальна обставина,

приміром, «*а лінивство*». Для лірики І.Франка ця докорінна конфліктність дієслівної семантики становить одне з само собою зрозумілих прийомів: «*Не можу жить, не можу згинуть*» (Зів'яле листя, 3.7) – цей початковий рядок може слугувати взірцем цілої інтерпретації дієслів у його медитативній ліриці.

Зі свого боку, наявність конфлікту, в тому числі прихованого, в дієслівному змісті викликає необхідність робити висновки з вислову, тобто розгортати імплікації. Виявлення імпліцитного змісту – того, що пропонується здобути адресатові самостійно як наслідків, одержаних з висловленого твердження – споріднює ліричні відступи з прислів'ями, Так само, як прислів'я становить особливу риторичну фігуру – металепсис, тобто багаторазовий семантичний перехід, у ліричній інтерпретації дієслівної семантики створюються передумови розкриття глибинного сенсу вислову. Коли в ліричній мініатюрі І. Франка «У вагоні» рух потягу описується враженням, що «*земля з-під моїх ніг / Утіка*», натомість суєтному рухові протиставляється сам ліричний герой та зоряне небо – «*Тільки я стою та зорі, / Що високо там горять, / Не втікають*» (Зів'яле листя, 2.10), то в цій антитезі закладено ще й алюзію на відоме твердження І. Канта («зоряне небо над нами, моральний закон в нас»), не кажучи про очевидні висновки щодо стоїцизму внутрішнього світу людини, протиставленого круговерті довкілля. Ідіоматика висловів, які викликають струмінь імплікації, висновків з тверджень, засвідчується переосмисленням дієслів – втікати для землі та стояти для зірок. Стояння зірки (як і сонцестояння) – це така ознака, яка не зводиться до затертої метафори нерухомості, а передбачає узагальнений образ. Так само втеча землі з-під ніг не обмежується описом ілюзії пасажирів потягу, а відсилає до узагальнень мінливості світу (на взірець буддійських уявлень про *сансара* – безупинну круговерть цього світу).

Подібні збіги лірики та прислів'їв унаочнюються в «дієслівному» стилі ще й через ідіоматичну специфіку словосполучень, утворюваних на основі комплетивного зв'язку імен як доповнень з дієсловом. Йдеться, зокрема, про управління, субординацію як основу такого зв'язку. «Зв'язок управління спирається на семантику дієслівного слова» [9, с. 168], а відтак сама дієслівна сполучність, валентність предиката стає чинником витвору усталених ідіомів, що можуть розгортатися у ланцюжок висновків, подібно до прислів'я. Самостійність словосполучень відносно речень значною мірною спирається на можливість такого управління, в тому числі за рахунок відсутнього дієслова, яке лише мають на думці, вживаючи словесний зворот. Так виникає своєрідна дієслівна ідіоматика, окреслюючи ліричні мотиви, де виявляється конфлікт твору, його проблемність, цілком подібні до прислів'їв з їх інтерпретаційними можливостями. «*Тричі мені з'являлася любов*» (Зів'яле листя, 3.9) – цей вихідний рядок з усталеною ідіомою потрійної яви сам вже став окриленим виловом, своєрідним прислів'ям. Та ще цікавіша ідіоматика, породжена в портретуванні «третьої любові», яка «*око в око зазира мені*», де «*дивні іскри починають грати / В її очах*» та «*таке в них там на дні / Ворушиться солодке, мелодійне*». Мотиви ЗАЗИРАННЯ В ОЧІ, ГРИ ІСКОР, ВОРУШІННЯ МЕЛОДІЇ – все це відсилає до прадавніх міфологічних архетипів. Тут згадується і магія погляду, і вогняна стихія, і мотив Орфея – сили чарування музикою. Словосполучення, згуртовані навколо дієслова, стають своєрідними згортками або зародками можливих прислів'їв.

Така схожість лірики та прислів'їв дає підставу поширити на інтерпретацію дієслів відомі положення А.В. Бондарко стосовно зміщення аспектних характеристик дієслова «до області конотації» [2, с. 461]. Відповідно, формулюється «принцип орієнтації на прототип: йдеться про ознаку, яку приписують суб'єктові» [2, с. 626]. Для характеристики процесів, зокрема, А.В. Бондарко «поряд з основною – акціональною - ситуацією» вказує на ситуацію характеристики стану як «відхилення від прототипу» [2, с. 396]. Звернення до понять прототипу та конотації відкриває широкий простір для інтерпретації основних параметрів визначеності дієслова – часу, місця, особи, що виявляється, зокрема, в переосмисленні дієслівних аспектів та модусів у ліриці. Приміром, у завершальних рядках поеми І. Франка «Страшний суд» (1906) майбутній час дієслів прибирає особливе значення в контексті алегоричної картини видіння: «*Я ростиму й сам в безмежність, / Все проникну, все прогляну* <…>». Йдеться, безперечно, не про вчинки, які самостійно здійснюватиме автор в нескінченості. Особа дії тут абстрагована, так само як і майбутня форма означає модальність намірів. Поет засвідчує тут інтенціональний аспект свого бачення майбуття. Форма дієслова майбутнього часу відходить тут до конотації, натомість прототип становить безособова ознака потенційно безмежного росту і розширення у всесвіті. Отже, конфліктність, дейксис, імпліцитна ідіоматика, субординація словосполучень, нарешті, контекстна зумовленість аспектної інтерпретації становлять ті властивості дієслівної семантики, які визначають придатність «дієслівного» стилю для втілення ліричного змісту подібно до прислів'їв.

Зазначене дозволяє судити, зокрема, про питому вагу «іменного» та «дієслівного» стилів у ліричних відступах епічних поем Івана Франка. Парадокс бездієслівного іменного стилю виявляється тут в тому, що не зменшується, а навпаки, посилюється лірична предикативність вислову. У вірші йдеться не про предмети, позначувані іменами, а про їхні абстраговані ознаки. Тому і скупчення дієслів у переліках осмислюється посутньо як їх субстантивація, де вони більше скидаються на віддієслівні іменники, позначаючи, проте, не предмети, а саме ознаки. Наочний приклад такого парадоксу демонструють вже перші дві строфи поеми І.Франка «Іван Вишенський»: «*Мов зелена піраміда / на хвилястім синім полі, / на рівнині лазуровій / велетенський ізмарагд, – / так облита дивним морем, / під безхмарним, теплим небом / зноситься, шумить, пишаєсь, / спить Афонськая гора*». Перша строфа утворює розгорнуту обставину способу дії, що відособлюється як два потенційні речення, окреслюючи мотив ПІРАМІДА – ІЗМАРАГД, який одразу відсилає до світу смерті, могили, потойбіччя, а водночас загадковості та мудрості (ізмарагдом віддавна іменувалися збірники повчальних висловів). Важливим є не само по собі найменування гори, а відсилання до ознак, властивостей, асоційованих з Афоном. Та дальше скупчення дієслів у останньому і передостанньому рядках не виконує властивої дієсловам функції окреслення ситуації – вони позначають позачасові поняття знесення, шуму, сну, де визначеність особи та способу дії неістотні. Десятьма строфами нижче іменний стиль демонструє такий же еліпсис дієслів, як і в наведених прикладах з прислів'ями: «*Скрізь тиша, і скрізь мовчання, / сірий одяг, хід повільний, і худі, понурі лиця, / непритомний, сонний вид*» - ці слова поширюють зворот з попередньої строфи про, те, що «*тиша глибока / заляга*», «*лежить печать мовчання*». Дієслово «лежати» тут відіграє роль дейктичного, займенникового дієслова, яким впроваджується предикат, висловлений саме скупченням імен. Мабуть, найясніше конфліктне покликання дієслів виявляється тут в го-

лосі сумління, який промовляє до ліричного героя поеми як голос матері; «*І яке ж ти маєш право, / черепино недобита, /про своє спасіння дбати / там, де гине міліон*?» (12.7). Очевидність конфлікту тут окреслюється протиставленням мотиву ПРАВО СПАСІННЯ обставинам загальної загибелі. Цей ліричний відступ в епічній розповіді умотивовує остаточне рішення героя повернутися до світу.

Бездієслівний стиль властивий деяким пуантам сонетів, де формулюється відповідь на питання або загадки, що подано в основній частині вірша. Приміром, як іменна зевгма побудовано риторичне питання, що відповідає на обговорену проблему відношення права і сили: «*А серця вашого огонь святий, / А думка, що світи нові будує, / А волі вашої залізні крила, / А переконань, правди блиск яркий - / Чи ж се не також непропаща сила*?» (Вольні сонети, 5). Те, що імена тут постають в значенні предикатів, підтверджується, зокрема, подвійним запереченням в останньому рядку. Мотив СИЛА ЯК ПРАВО окреслюється тут через суперечення, конфлікти, що розкриваються саме через позначення ознак, тобто предикацію.

Конфліктність дієслівної семантики особливо яскраво виявляється у віршах, побудованих за взірцем прислів'їв та притч. Взірець тут становить збірка «Мій ізмарагд» (1898). Цикл «Строфи» тут побудований за давнім взірцем так званих «прикладів» (*exempla*) – повчальних випадків, якими унаочнюються загальні моральні приписи. Один з таких взірців дає порівняння надії з життєздатністю дерева та мінливістю місяця: «*Обрубане дерево знов зеленіє, / І місяць із серпа знов повний стає; / Се бачачи, чесні, не тратьте надії, / Хоч доля гнівная вас гонить і б'є*» (Строфи, 3). Цікаві такі вірші, зокрема, тим, що для загострення конфліктності тут вживаються відіменні дієслова – деномінативи (ставати зеленим, повним). Приклад тлумачиться саме як прототип для морального висновку, побудованого на протиставленні дієслів – не втрачати надію всупереч гонитві і биттю долі. Дієслівна конфліктність увиразнює проголошену тезу.

Ще один приклад як аргументація тези впроваджується дієслівним зворотом ОДЯГАТИ ЧОБІТ НА ГОЛОВУ: «*Хто духом низький, не мішайся там, / Де є високих трони; / Таж чобота на голову ніхто / Не надіва замість корони*» (Строфи, 14). Тут вочевидь постає мотив образної системи «світу догори ногами» в дослівному тлумаченні. Конфліктність увиразнено і подвійним запереченням (не мішатися, не одягати). Відсилання дієслів до образного світу, який припускається відомим адресатові, демонструє необхідність імплікації для розкриття морального висновку.

У «Притчі про покору» (з тієї ж збірки) властивості характеру персоніфіковано кіньми, що дає нагоду для алегоричного тлумачення життєвого шляху та ідіоматичного осмислення дієслів: «*Тим часом убогий митар / Шкапу Смирність як запряг, / То помалу, але певно / До мети свій віз дотяг*». У цьому висновку дієслова позначають саме ознаки, властивості характеру героя: запрягати коня дає ідіоматичне позначення способу життя, дотягати воза має сенс здійснення задумів. Якщо прототипом тут стає пересування на конях вздовж життєвого шляху, то аспект визначається позачасовим тлумаченням моральної істини: доконаний минулий час тут осмислюється як вічна закономірність.

За взірцем морального прикладу побудовано сонет «Дві дороги» (із збірки «Із літ моєї молодості», 1875). Алегоричний прототип окреслений тут протиставленням двох дієслівних сполук, якими характеризується дві можливості життєвого шляху: «*Одна – трудиться і калічить ноги, / А друга – з вірою й молитвою страждати*». Антитеза ТРУД – СТРАЖДАННЯ відтворює давнє етимологічне протиставлення: якщо труд споріднений з коренем тертя, то страждання, пристрасть відсилає до уявлень про застиглість, напругу, судому, відображену німецьким штраф, латинським стерильність, грецьким стереометрія (наука про тверді тіла). Словосполучення калічення ніг, зі свого боку, являє собою етимологічний дублет, оскільки первинний сенс ідеї каліцтва (слово іранського походження) стосується саме кульгавості. Висновок убачається саме в поєднанні цих суперечностей: поет вчить свого ліричного адресата, «*Аби ступав, мов ніччю путник в полі*» поперемінно обома шляхами, «*Йдучи з молитвою наперекір недолі*». Мотив нічного шляху як алегорії життя відсилає до молитви як дороговказу. Дієслово *іти* виконує тут займенникову функцію, впроваджуючи мотиви НІЧНЕ ПОЛЕ, а далі образ молитовної ходи.

Візіонерська позиція ліричного героя у І. Франка дається взнаки в сонетах через побудову своєрідного театру уяви, де дієслова стають осереддям, довкола яких нарощуються позначення деталей. Для унаочнення доказів на користь викриття світових пороків у ліриці поет змальовує саме оповідними дієслівними засобами картину оголення ран: «*Лікар іде! Не час тепер ховати / Поганих струпів. Смілою рукою / Розкрить їх треба, мимо встиду й болю / Всю гниль нещадно з тіла виривати*» (Вільні сонети, 14). Алегорія болісного лікування тут завдяки дієслівній антонімії окреслюється як конфліктна ситуація: ХОВАТИ – (РОЗ)КРИТИ – ВИРВАТИ. Слід відзначити, що етимологічні витоки даних дієслів умотивовують їхнє зіставлення. Зокрема, перший з них, споріднений з *чути* (в значенні «стерегтися, бути пильним»), зіставляється з другим і в інших творах поета, утворюючи своєрідну етимологічну фігуру. Останнє дієслово становить етимологічний антонім до попередніх, увиразнюючи конфлікт. Аспект теперішнього часу займенникових дієслів *іти* і *треба* тут визначається їх алегоричним змістом: йдеться про перехід до нової ситуації, символізованої лікуванням старих ран.

Конфліктність дієслів яскраво виявлено в сонеті «Не бійтеся тюрми» (1880). Заперечення міститься вже у вихідному імперативі, вміщеному в заголовок. Риторичне запитання, яким підсумовується ряд імперативів, теж спирається на неявному запереченні дієслова: «*Що значить се все для нас*?» передбачає відповідь «не значить, є незначущим». Глузливе, зневажливе позначення для кайданів у наступній строфі – «*обвішають старими бренькачками*» – передбачає недовіру до адекватності самого акту обвішування. Конфлікт підсумовується в пуанті, де впроваджуєтьсяф мотив БОРОТЬБА ПРОТИ ІНШОГО, позначений займенниковими дієсловами знати – підіймати «*Ми інші тюрми знаєм, / Тверді, безвихідні, уперті та живі. / І проти них, брати, борню ми підіймаєм*! ».

Антитеза прийти – пропасти виявляється у сонеті (1880 р.), де змальовано поодинокий випадок з життя оповідача, який «*як щастя, швидко надійшло й пішло*». Саме ця антитетична обставина визначає проблему, що лишилася поетові для муки роздумів і спогадів: «*І відки се мені прийшло, і як, / і чом прийшло, і чом пропало живо*» (Спомини, 3). Тут навіть не називається, в чому полягав той випадок – можна лише здогадатися з останніх слів вірша «*любов, святеє диво*», що справа стосується закоханості. Власне це велике Відсутнє, Безіменне становить основу лірики, а займенникові дієслова, якими Воно впроваджується

до оповіді, складають одвічний конфлікт скороминущості. Розповідь про те, про що можна лише здогадуватися, визначає ту специфічну неокресленість, яка випередила свій час. Мотив МИТТЄВІСТЬ ЖИТТЯ, для якого немає імені, стає основною ліричною проблемою сонету, предметом безупинних роздумів.

Ліричний пріоритет абстрактних ознак над змалюванням предметів досягається в ліричних відступах епічних за спрямуванням творів. Хтонічне страховисько з міфів про титанів подається у вірші «Бубнище» (1881), де скелю описано як приспану живу істоту: «*Віками / Поорaне сміле чоло, / Но декуди, зморшки щоб вкрити, / Вно з зелені маску вдягло*» (8). Ототожнення скелі з обличчям та рослинності з накладеною на нього маскою передбачає контраст зовнішнього та внутрішнього, що несе небезпеку. Опис скелі дає лише привід для розгортання символічної картини, де замальовується приховане зло. Саме контраст лежить в основі завершального розгортання мотивів: унаслідок того, що «*ворог діру му прошиб*» (9), складається така обставина, що «*соця промінчик ... в велета серце загляне*» (10), а відтак «*І велета мислі відвічні, / І велета дії страшні / Читає <...>*» (11). Виникає цілий ланцюжок наслідків мотиву ЗАГЛЯДАННЯ В СЕРЦЕ. Саме сонячне проміння викриває зловісні сили, які ховаються в надрах скелі. Так окреслюється прототипічна картина для розуміння ідіоматики дієслівних словосполук, а майбутній та теперішній час тут служить запереченню результативного аспекту маскування скелі. Антитеза СОНЦЕ – СКЕЛЯ відсилає не лише до можливого майбутнього протистояння зі злом, але і до міфологічних мотивів боротьби сил всесвіту.

Ліричні відступи в епічних творах регулярно спираються саме на «дієслівний» стиль. Своєрідну етимологічну фігуру вибудовано з дієслів після сповіді старого селянина про вбивство ним пана – садиста симуляцією його самовбивства: «*А далі слуги всі розбіглись / на всі боки: хто дещо мав / накрадене – побіг ховати, / а красти, хто ще не накрав*» («Смерть убійці» («Із галицьких образків», 1881), 29). «Ховати» та «красти», як і у вищенаведеному прикладі, тут відсилають до первинного етимологічного значення, переосмислення якого стає джерелом ідіоматики. Але в контексті описаної події ідіоматика цих дієслів містить узагальнення: доля пана всім байдужа, обставини його смерті буде так само сховано, як і крадені скарби. Лірична абстракція сховку та крадіжки стає тут ознакою стану суспільства, а позначенням події.

Саме конфліктним, супротивним висловом, побудованим на основі дієслівної семантики позначений фінал поеми «Мойсей»: «*Ходить туга по голій горі, / Мов туман по пустині, / Сіє думки й бажання свої / По широкій країні*» (20.1). Тут подається давній міфологічний мотив мислення як оранки, як засіву поля думками, засвідчений, приміром, у відомій народній пісні: «*Ой виорала дівчинонька / Мислоньками поле*». Наслідком такого засіву думок стає своєрідна переоцінка цінностей, поява уявлень, супротивних попереднім: «*Що ще вчора топтав, оплював, / Нині святості повне*» (20.3). Так розгортання конфлікту, започаткованого засівом уособленої туги, призводить до кінцевого преображення: «*Ще момент – і прокинуться всі / З остовпіння тупого*» (20.13). Рушійна ж сила тут – саме страх, жах, туга, що опанували народом, прирікаючи його виконати покликання і загинути, як свідчить остання строфа: «*І підуть вони в безвість віків, / Повні туги і жаху, / Простувать в ході духові шлях / І вмирати на шляху*» (20.17). ПРОСТУВАННЯ ДУХУ тут виникає як наслідок непримиренного конфлікту, що пов'язано нерозривно з іншим мотивом – СМЕРТЬ НА ШЛЯХУ. Опис подій у епічної оповіді інтерпретуються в ліричному ключі. Вони символізують властивості значно загальніші від позначення того, що відбувається. Істотним є не само по собі наділення святістю того, що вчора опльовували, а сама зрада старих ідеалів. Ходіння уособленої ТУГИ по країні істотне не порівнянням з туманом, а тим станом невпевненості, який випливає з картини як імплікація. Окреслені ліричні мотиви, викликані енергією дієслів, несуть широкий ідіоматичний зміст, для якого деталі епічної оповіді становлять лише вихідну точку розгортання образів.

Висновки. Орієнтація І. Франка на легенду, притчу, прислів'я зумовила переважання «дієслівного» стилю над «іменниковим» стилем. Займенникові дейктичні дієслова (насамперед предикати пересування, говоріння, розумової діяльності) стають вихідними моментами окреслення ліричних конфліктів та відповідних ситуацій через комплетивні словосполучення. Переважання в поета епічної оповідної манери, що сягає коріннями барокових поем, дає привід для ліричного абстрагування від подій і створення художніх узагальнень засобами «дієслівного» стилю. Аналіз інтерпретації дієслівної семантики у І. Франка дає підставу простежувати барокові витоки його поетичного стилю, які коріняться в релігійній ліриці.

Література:

1. Благой Д.Д. Грамматика поэзии (Об одном стихотворении Фета) (1970) / Благой Д.Д. От Кантемира до наших дней. Т. 2. / Димитрий Димитриевич Благой – М.: Художественная литература, 1973 – С. 345 – 359
2. Бондарко А.В. Теория значения в системе функциональной грамматики / Александр Владимирович Бондарко – М.: Языки славянской культуры, 2002 – 736 С.
3. Галди Л. Стилевые особенности романтической поэзии романских стран / Л. Галди / Европейский романтизм. М.: Наука, 1973 – С. 352-423
4. Доленга – Ходаковський З. Українські народні пісні в записах Зоріана Доленги – Ходаковського (з Галичини, Волині, Поділля, Придніпрянщини і Полісся). Упорядкування, текстологічна інтерпретація і коментарі О.І. Дея. Атрибуція автографів і копій та передмова Л.А. Малаш і О.І. Дея / Зоріан Доленга – Ходаковський – Київ: Наукова думка, 1974 – 784 С.
5. Ковтунова И.И. Поэтический синтаксис / Ирина Ильинична Ковтунова – М.: Наука, 1986 – 210 С.
6. Ковтунова И.И. Некоторые направления эволюции поэтического языка в XX веке / И.И. Ковтунова / Очерки истории языка русской поэзии XX века. Поэтичекий язык и идиостиль. Общие вопросы. Звуковая организация текста. Отв. ред. д. филол. н. В.П. Григорьев. – М.: Наука. 1990 – С. 7 – 27
7. Прислів'я та приказки. Взаємини між людьми / Упорядник М. М. Пазяк – К.: Наукова думка, 1991 – (Українська народна творчість) – 440 с.
8. Шведова Н.Ю. Местоимение и смысл / Шведова Н.Ю. Русский язык / Наталия Юльевна Шведова – М.: Языки славянской культуры, 2005 – С. 445 – 543 …
9. Шведова Н.Ю. Спорные вопросы описания структурных схем простого предложения и его парадигм / Шведова Н.Ю. Русский язык / Наталия Юльевна Шведова – М.: Языки славянской культуры, 2005 – С. 164 – 177
10. Юдкин – Рипун И.Н. Глагольная семантика и сценарная интерпретация повествовательного текста // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Філологія. Одеса, 2015. № 17, Т. 2 – С. 143-147
11. Coffey, P. The Science of Logic. Vol. 1 / P. Coffey – New York: Peter Smith, 1938 – XX, 445 p.
12. Yudkin-Ripun, I. Aphoristic Foundations of Dramatic and Lyrical Poetry / i. Yudkin-Ripun – Kiev: Osvita Ukrainy, 2013 – (National Academy of Arts of Ukraine. Institute of Culturology) – 444 p.

Юдкин-Рипун И. Н. «Глагольный» стиль в лирике Ивана Франко

Аннотация. Особенности глагольной семантики, созвучные лирическому абстрагированию признаков от предметов, состоят в конфликтности (отрицательной форме), дейксисе (местоименные глаголы), управлении в словосочетаниях, импликации идиоматического значения, зависимости аспекта от перспективы высказывания. Лирическая интерпретация глагольной идиоматики подобна пословицам многократными семантическими переходами (фигура металепсис). Свойственная лирике скрытая полемика находит проявление в конфликтности мотивов, обозначенных глагольными коллокациями.

Ключевые слова: конфликт, управление, дейксис, идиома, импликация, аспект, прототип, коннотация, местоглаголие, коллокация.

Yudkin-Ripun I. The "Verbal" Style in Ivan Franko's Lyrics

Summary. The peculiarities of verbal semantics conforming to the conditions of lyrical abstraction of attributes from objects consist in the conflict verve (autonomous negative form), deixis (the pronominal verbs), subordination in collocations, implication of idiomatic meanings, the dependence of aspect from the perspective of an utterance as a whole. The lyrical interpretation of verbal idioms is similar to proverbs due to the multiplied semantic shifts (the figure of metalepsis). The latent polemics as the property of lyrics reveals itself through the confronted motifs designated with the verbal collocations.

Key words: conflict, subordination, deixis, idiom, implication, aspect, prototype, connotation, pronominal verb, collocation.

ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 82.091

Гурдуз А. И.,
кандидат филологических наук,
доцент кафедры украинского языка и литературы
Николаевского национального университета имени В. А. Сухомлинского

Кузьменко Н. П.,
студент филологического факультета
Николаевского национального университета имени В. А. Сухомлинского

ТРАНСФОРМАЦИЯ ДРАКУЛИАНЫ: ТЕНДЕНЦИИ И ЗАКОНОМЕРНОСТИ

Аннотация. В статье впервые комплексно проанализированы видоизменения образа Дракулы в знаковой для его интерпретаций границы XX–XXI вв. драме Ф.Ф. Копполы «Дракула Брэма Стокера» как закономерные сдвиги в эволюции вампириады в культурологическом массиве образов «низшей» мифологии данного времени. Особое внимание уделено валентности образа Дракулы в версии 1992 г. и усилению в вампириаде идеи любви и прощения через неё.

Ключевые слова: интерпретация, Дракула, вампир, трансформация, тенденция, контекст, художественная валентность.

Постановка проблемы. Тема бессмертия остаётся одной из наиболее важных в литературе и искусстве в целом, стимулируя человеческую мечту и омрачая разум. Образы иррациональных существ – мифологических воплощений неограниченно долгой жизни – в художественном мире изучены различно. Несоответствием степени актуальности и меры литературоведческой исследованности отличается феномен вампиризма – один «… из наиболее популярных и противоречивых мифов европейской культуры» [1, с. 338] и мировой вообще. Но если образ вампира в фольклоре и литературных произведениях до конца XIX в. на определённом уровне раскрыт (показательна здесь работа К. Сенф [2]), то о глубоком системном освещении данной фигуры в литературе и искусстве XX в. говорить труднее, в произведениях первых десятилетий XXI в. – невозможно: здесь аспектно освещены проблемы, связанные с функционированием данного образа [3, с. 2]. Адаптация образа вампира к любым культурно-художественным условиям, стремительное расширение массива произведений соответствующей тематики в XX – начале XXI вв. не обусловили ожидаемую фундаментальную разработку вопросов обращения к данному образу в художественном пространстве периода (уровня, скажем, «Русской фаустианы» А. Нямцу 2009 г.). В общих чертах очерчено развитие темы вампиров в XX в. А. Нямцу [1, с. 337–340], К. Сенф [2, с. 166]; попытки проследить эволюцию образа К. Асмолова [4], Б. Невского и некоторых других исследователей приближаются к дайджестам по проблеме. В основном студии названной темы фрагментарны, лишены комплексности анализа и не включают новейший художественный материал, принципиальный для современного объективного освещения проблемы.

В дракулиане как ветви вампириады своего рода матрицей для последующих художественных обращений является роман Брэма Стокера «Граф Дракула» (“Dracula”, 1897 г.). Хотя вопросы истории написания романа, собственно личности Дракулы, относительно изучены [5], спектр художественных интерпретаций образа графа освещён аспектно, особенно в компаративном плане, в ракурсе диалога литературы и кино.

Цель статьи – впервые комплексно проанализировать тенденционные видоизменения образа Дракулы в знаковой для его интерпретаций конца XX – начала XXI вв. драме Френсиса Форда Копполы «Дракула Брэма Стокера» 1992 г. («киноэнциклопедии дракулизма» [6, с. 42]) как закономерные сдвиги в эволюции вампириады в культурологическом массиве образов «низшей» мифологии данного времени. Особое внимание при этом уделяем вопросам а) художественной валентности образа Дракулы в версии 1992 г. и б) усиления в линии вампириады идеи любви и прощения через неё.

Изложение основного материала исследования. Развитие вампириады и, соответственно, дракулианы показательно в плане иллюстрации динамики социально-культурной парадигмы XX – начала XXI вв. и соотносимо с тенденцией крайнего симпатизирования авторов легендарно-мифологическим образам с традиционно отрицательным символическим значением [9, с. 64; 10, с. 52–53]. Результатом системного исследования А. Гурдузом эволюции образа вампира в литературе становится впервые выводимая учёным типология и амплитуда ключевых аспектов трансформации этой фигуры в данный период [11, с. 71]. Поскольку кардинальные изменения образ вампира переживает после Второй мировой войны [4], особый научный интерес вызывает системный анализ ключевых особенностей интерпретаций данной фигуры в середине XX – начале XXI вв. Исследование такого типа вписывается в круг приоритетных для литературной компаративистики, учитывая актуальность «вопроса о цели и границах (пределах) интерпретации классических структур» [1, с. 29]. Растущий массив неклассических толкований обсуждаемого образа, обращение новых авторов к уже постстокеровским версиям содействуют становлению в сознании культуры обозначенного периода новой парадигмы восприятия, когда традиционная модель вампира – чаще пункт отталкивания при формирующемся современном стереотипе. Отмечаемое А. Гурдузом сближение фигуры вампира (в частности Дракулы) в литературе границы XX–XXI вв. с типажом собственно культурного героя (и супергероя) [11, с. 67] напрямую связано с общим «сочувствием» в толкованиях названного времени образу вампира (и ряду подобных фигур «низшей» мифологии) и, более того, в силу высокой валентности этого образа с его гуманизацией [11, с. 65–66]. Ярким примером «оправдания» вампира новой парадигмы, где он уже не столько

монстр и порождение/продолжение зла, сколько жертва обстоятельств, «заслуживающая» сожаления, служит «Дракула Брэма Стокера» Ф.Ф. Копполы – драма, связь с материнским романом которой освещена минимальна (отдельные и скорее эмоциональные рецензии на экранизацию – В. Кэнби [7], Р. Корлисса [8] и др. – более актуализируют проблему, нежели способствуют её разработке).

В образе героя данной драмы доминирует лирическое начало, граф здесь чувствителен и тонок, переживает личную трагедию, силу «вынужден» применять чуть ли в целях самозащиты, в результате осмысливается как «симпатичный паразит», внутренний зверь, живущий в каждом из нас» [6, с. 43] (сравним с осмыслением образа Минотавра в аналогичном контексте 10, с. 51]). Граф Ф.Ф. Копполы восходит к образам предыдущих интерпретаций романтических упырей (в частности героя ключевого в развитии темы романа Энн Райс «Интервью с вампиром» 1973 г. (США)) и, в свою очередь, становится известным прототипом новых интерпретаций (наиболее показательна из которых драма Гари Шора «Дракула» 2014 г. ("Dracula Untold", США)).

В психоаналитическом плане образ графа схож с концептом Тени и в довольно свободной трактовке 1992 г. [7] сильнее влияет на женские образы – как совратитель, своего рода ипостась Дон Жуана. Сексуальный (и любовный) аспект в интерпретациях вампирской тематики продуктивен [11, с. 67–68; 11, с. 70] и способствует развёртыванию темы деторождения у вампиров (вспоминается образ Дракулы в «Ван Хельсинге» реж. С. Сомерса 2004 г. (США), зря надеющегося на жизнеспособность его детей). Прецедентом можно считать наделение вампира в литературе границы XX–XXI вв. способностью давать жизнь или возвращать её мёртвым.

Характерен в «Дракуле Брэма Стокера» качественно отличный статус женского персонажа: если в романе Б. Стокера женщина безвольна, то в драме конца XX в. она сама принимает решение. Для примера сравним сцены пития крови Дракулы Миной в романе и фильме: у Б. Стокера вампир заставляет пить его кровь [12, с. 286], у Ф.Ф. Копполы же этот акт преподнесён как выражение желания Мины стать равной Дракуле. Во втором случае очевиден результат влияния феминистических настроений в обществе XX в. Также, к слову, характерно, что в драме 1992 г. Дракула умирает от руки Мины, а в романе Б. Стокера – поражённый своими врагами.

Более того, изображение Б. Стокером и Ф.Ф. Копполой вампиризма как неизвестной болезни [12, с. 318] в общем виде получает развитие в корпусе литературных и киноинтерпретаций данной темы в середине XX – начале XXI вв. (к принципу применяемого здесь околонаучного обоснования авторы обращаются и при переосмыслении других традиционных образов [1, с. 348]). Поскольку же концепция недуга предусматривает возможность излечения, решение «вампирской болезни» облегчает в вампириаде указанного периода нивелирование оппозиции «живой – мёртвый» в пользу её первой составляющей, оговорен здесь также взаимопереход между ипостасями «человек» – «вампир» [11, с. 68].

«Дьяволическая» трактовка фигуры Дракулы, обусловленная в романе Б. Стокера и соответствующей этимологией прозвища героя [5, с. 92], в версии Ф.Ф. Копполы, соответственно, звучит иначе, как заслуживающая сожаления личная ошибка персонажа. Если в английском произведении история реального валашского правителя умалчивается (о некоторых фактах биографии Дракулы узнаём из разговоров графа с Джонатаном, но информацию об обретении им бессмертия не прослеживаем), то в интерпретациях конца XX в., наоборот, она иногда выводится на первый план, что видим, в частности, в киноленте 1992 г.

Высокая художественная валентность образа графа в драме «Дракула Брэма Стокера» проявляется в различных контекстах и соотносима с характеристиками реинтерпретаций подобных легендарно-мифологических образов отмеченного периода: Дракула Ф.Ф. Копполы противоречиво включает ипостаси Дон Жуана, Летучего Голландца, Смерти, Люцифера и Христа [8]. Последнее замечание Р. Корлисса заслуживает особого комментария: если граф многофакторно противопоставлен Спасителю в ходе повествования Б. Стокера, то американский режиссёр вкладывает в уста умирающего Дракулы последние слова Иисуса Христа, что также подчёркивает различность данных фигур. При этом, по логике фильма 1992 р., граф здесь прощён. Думается, справедливым применительно к финалу драмы Ф.Ф. Копполы будет говорить и о параллели «Дракула/Фауст»: как истинная любовь и вызванные ею страдания спасают душу Фауста, так же прощается грех Дракуле Ф.Ф. Копполы (равноправны в таком контексте роли, соответственно, Маргариты в «Фаусте» И.В. Гёте и жены Дракулы/её реинкарнированной ипостаси в «Дракуле Брэма Стокера» Ф.Ф. Копполы). Во многом – на уровне образного и сюжетного решений – вторит «Дракуле Брэма Стокера» драма Гари Шора «Дракула» (определенно приближающаяся к мэшапу), где финальные аккорды также созвучны идее спасения через любовь (правда, могут трактоваться двояко), причём герой здесь – еще и спаситель сына, ранее приносящий себя в жертву злу. «Если ты силён и душа полна любви, ты возрождаешься. День за днём. Жизнь за жизнью. Эпоха за эпохой», – говорит в заключение фильма Г. Шора сын Дракулы.

Выводы. Образ Дракулы в версии Ф.Ф. Копполы закономерен в развитии вампириады и становится прототипом новых интерпретаций, может быть (парадоксально) осмыслен одновременно сквозь призму ряда культурных ипостасей и отражает некоторые социальные движения XX в. Идея всепрощения в любви в интерпретациях дракулианы границы XX–XXI вв. приобретает системный характер на фоне общего симпатизирования образу вампира и представителю «низшей» мифологии в целом. Всё сильнее при этом звучание христианской идеи.

Заявленная в статье проблема многоаспектна, отдельные её составляющие обозначены нами и могут освещаться в последующих тематических студиях. Результаты данной работы, очевидно, будут полезны в комплексном изучении функционирования традиционных структур (в первую очередь ангелологии и демонологии) в литературе XX–XXI вв.

Литература:

1. Нямцу А. Миф. Легенда. Литература: (теоретические аспекты функционирования) / А. Нямцу. – Черновцы : Рута, 2007. – 520 с.
2. Senf C.A. The Vampire in Nineteenth Century English Literature / C.A. Senf. – Bowling Green : Bowling Green State Univ. Popular Press, 1988. – 173 p.
3. Leavenworth M.L. Fanged Fan Fiction : Variations on Twilight, True Blood and The Vampire Diaries / M.L. Leavenworth, M. Isaksson. – N. Carolina : McFarland & Company, Inc. Publishers, 2013. – 228 p.
4. Асмолов К. Жажду утоляют кровью. Эволюция вампиров / К. Асмолов // Мир фантастики. – 2003. – № 3 (3). – С. 53–57. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.mirf.ru/Articles/art262.htm.

5. Михайлова Т.А. Граф Дракула: проблема прототипа / Т.А. Михайлова // Миф в фольклорных традициях и культуре новейшего времени / отв. ред. С.Ю. Неклюдов. – М. : РГГУ, 2009. – С. 90–109.
6. Турбина Е. Трансформация киномифа о вампире как история изменений интерпретации зла и отношения к смерти / Е. Турбина // Современный дискурс-анализ: Интерпретация (мульти)медийных форм дискурса : эл. науч. журнал. – 2013. – Вып. 10. – С. 39–48. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://discourseanalysis.org/ada10.pdf.
7. Canby V. Coppola's Dizzying Vision Of Dracula / V. Canby // The New York Times. – 1992. – November, 13. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.nytimes.com/movie/review?res=9E0CE2D61539F930A25752C1A964958260.
8. Corliss R. A Vampire With Heart / R. Corliss // Time magazine. – 1992. – Nov. – Monday, 23. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.studymode.com/essays/Do-You-Find-The-Rendition-Of-1704831.html.
9. Гурдуз А.І. Постійність рухливого / А.І. Гурдуз // Зарубіжна література в школах України. – 2009. – № 12. – С. 63–64.
10. Гурдуз А.І. Літературна мінотавріана XX – початку XXI ст. / А.І. Гурдуз // Зарубіжна література в школах України. – 2009. – № 6. – С. 51–56.
11. Гурдуз А.І. Літературно-мистецька вампіріада другої половини XX – першого десятиліття XXI століть: інтрига переосмислення / А.І. Гурдуз // Науковий вісник МДУ імені В.О. Сухомлинського : зб. наук. пр. Серія «Філологічні науки». – Миколаїв : МНУ, 2013. – Вип. 4.12 (96). – С. 64–72.
12. Стокер Б. Граф Дракула, вампир : романы, рассказы / Б. Стокер ; пер. с англ. – М. : Эксмо ; СПб. : Домино, 2007. – 720 с.

Гурдуз А. І., Кузьменко Н. П. Трансформація дракуліани: тенденції й закономірності

Анотація. У статті вперше комплексно проаналізовано видозміни образу Дракули в знаковій для його інтерпретацій межі XX–XXI ст. драмі Ф.Ф. Копполи «Дракула Брема Стокера» як закономірні зсуви в еволюції вампіріади в культурологічному масиві образів «нижчої» міфології цього часу. Особлива увага приділена валентності образу Дракули у версії 1992 р. й посиленню у вампіріаді ідеї кохання та прощення через нього.

Ключові слова: інтерпретація, Дракула, вампір, трансформація, тенденція, контекст, художня валентність.

Gurduz A., Kuzmenko N. The Drakula's theme transformation: tendencies and regularities

Summary. The changes of Dracula-type are comprehensively analyzed in the significant for its interpretations of the borders of XX–XXI centuries the F.F. Coppola's drama "Bram Stoker's Dracula" for the first time. These changes are the logical shifts in vampire line evolution in a cultural array of the "lowest" mythology characters of this time. It is an emphasis on the questions of the art valence of Dracula type in its 1992-year version and on strengthening in vampire line of love-idea and forgiveness through it.

Key words: interpretation, Dracula, vampire, transformation, tendency, context, art valence.

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

УДК 378.147

Agibalova T. M.,
Associate Professor,
Kharkiv Institute of Finance of Ukrainian State University of Finance and International Trade

ESTIMATING SPEAKING SKILLS AT THE LEVEL OF SOCIAL AND CULTURAL DISCOURSE: GNOSEOLOGICAL ASPECTS OF METHODOLOGY

Summary. The article is devoted to the gnoseological peculiarities of lingualization the intercultural picture of the world through comprehending communicative competence. The need for detailed reflection on this topic derives from two factors: through socially– and culturally-appropriated dialogue participants improve their positive verbal experience and develop their interlanguage personality; all interlocutors benefit from acquisition the capacity to analyze different types of information from various language perspectives.

Key words: communication, discourse, lingualization, intercultural picture of the world, communicative competence, interlanguage personality, language perspective.

The development of intercommunicative abilities in current competitive environment provides effective ways to prepare participants for professional spontaneous communication. The intercultural verbal discourse study is based on partakers` language-mind interinfluence. The ethnic background determines the key cultural codes, and those codes are lingualized in national languages. Thus, in order to accomplish target utterance performance, students should be taught to express their lingual intentions by putting together a set of acquired knowledge and capacities, shortlisted from an extended variety of communicative activities. However, being interested in comprehending any foreign language students should be aware of variety of co-called cultural clashes.

Considering the nonuniversality of grammar and stylistic rules, this implementation tends to be rather complicated and fundamentally redefined by perceivers of the different ethnic background. According Chomsky, "a record of natural speech will show numerous false starts, deviations from rules, changes of plan in mid-course, and so on". Therefore, the issue for the researchers and learning language participants "is to determine from the data of performance the underlying system of rules that has been mastered by the speaker-hearer and that he puts to use in actual performance" [1]. Language fluency provides a capacity to interpret information creatively, in other words, "the representation always involves recontextualization" [2, p. 96].

The communicative power benefits being demonstrated across multiple social and cultural space, professional mastery, conceptual thinking, so lingual insight appears in the process of collaborative work of projected data transfer and linguo-communicative competence. Rebecca Hughes suggests, "it is evident that our strongest and most direct associations ought to be with the spoken language, in speaking we must have all our associations between ideas and words in perfect working order: we have no time to pick and choose our words and constructions, as we do in writing" [3, p. 143]. Linguo-cognitive dimension of study emphasizes a significant role of spoken skills in intercultural exchange (*Dörnyei and Thurrell*, *Keller* and *Townsend-Warner*, *Jones*, *Dillon*, *Garratt*, *Golebiowska*, *Blundell*, *Higgens*, and *Middlemiss*), but practical perspective in intercultural language acquisition requires more detailed interpretation. Therefore, the **purpose** of current paper is to clarify essential factors influencing intercultural communicative performance through a linguo-cognitive approach.

Any language implementations or conversational styles tend to be strongly empirical because the palettes of message sender`s and message receiver`s language pictures of the world never coincide, and moreover, those sets of competencies are combined into variety of multiplied verbal sessions, performed by participants of different cultural backgrounds. The means of any intercultural dialogue are etymologically motivated by social context within a particular culture environment. The degree of politeness does not depend entirely on the degree of formality, but within some groups or communities, in spite of current globalization tendency, the social hierarchy is determined by specifying factors like age, status, wealth, etc.

Likewise, in majority of corporate cultures team members status determines the manner of messages transferring. Coincidence of internal moral intentions and orally verbalized utterance isn`t guaranteed accordingly; furthermore, spoken naturally and casually tends to be estimated as, at least, inconsistent and inappropriate language behavior. In the case of last mentioned issues, the key point occurs in the field of *intercultural communicative competence* (ICC).

It is considered that particular part of human beings acquire high-level language skills without any special intensions or hard-working, in other words, they are gifted from birth with those abilities, nevertheless, intercultural awareness and enactment is obtained through persistent attempts to transfer different ways of connotations by lingual means of non-native language. Researchers argue three constituents of ICC: *Knowledge*, *Skills* and *Motivation*. R. Wiseman expounds them as follows:

1) *Knowledge* refers to "our awareness of understanding of requisite information and actions to be interculturally competent";

2) *Skills* refers to "the actual performance of the behaviours felt to be effective and appropriate in the communication context";

3) *Motivation* refers to "the set of feelings, intentions, needs, and drives, associated with anticipation of or actual engagement in intercultural communication" [4].

Considering how your message might be received by the other person provides other landmark of ICC occurring in the field of *efficient communication*. The concept of "efficient communication" refers to verbal interchanges among interlocutors in order to perform lingual intentions (as the embodiment of intellectual model of the world) and get the adequate response. Widdowson guides a scale of approaches as far as states that a great part of communicative competence is merely a matter of knowing how to use "partial-

ly preassembled patterns" and "formulaic frameworks" [5]. With intercultural communicative competence, the list of important output factors includes both theoretical and practical aptitudes:

1) applying previous learning in non-predictable circumstances;

2) recognizing guiding organizational principles of utterance;

3) understanding the mental content and the structure of expressed ideas;

4) originating, integrating, and combining single speech intentions and ideas into a more complicated units in order to produce formulation of new patterns or structures;

5) making language choices based on reasoned argument and the value of the evidence;

6) dealing with anxiety or misunderstanding between yourself and others;

7) initiating language interaction with a stranger, potential partner or client;

8) determining the most appropriate conversational manner and performing different communicative styles;

9) finding a common language with different representatives of social attitudes;

10) socializing with alienation-oriented partakers;

11) structuring the talk for perceivers in the way they can follow the change of issues with no cognitive troubles;

12) comprehending through conversation hidden or clearly expressed social backgrounds and peculiarities, such as identity, preferences, or power relations.

The following abilities emphasize the issue of extremely importance of accomplishing a co-called balance between language as concerned with conveying information and language as more inter-personally oriented matter. Knowing such paradigmatic aspects is particularly useful for language learners, who frequently experience such difficulties in conversation, because provide them with a sense of security in the language by allowing extra time and room to manoeuvre [6]. Dissimilarities in ethnic backgrounds sometimes immerge conversation participants into *cultural clash* abyss, strongly preventing them from further learning. Conventionally, researchers define *cultural clashes* in terms of *language barriers*.

Among other categories, distinguished by F. Jandt and L. Samovar & R. Porter [7; 8] (Seeking similarities; Uncertainty Reduction; Withdrawal; Stereotyping; Prejudice; Racism; Ethnocentrism) the similarities issue regards both personality`s needs and ethical codex. With all due respect to the rest of listed above ones, we consider the first group of communicative barriers (*Seeking similarities*) the most significant issue for ICC. Intending anticipated response, conversation success expectations prevent participants from being involved in cultural existence of target language. Besides, the authentic uses of language is limited, as well as linguo-cultural accomplish is sometimes performed purely by exchange between tutor and student. Being overloaded with prominent ideas and supplementary data at every stage of education, learners often leave overwhelmed and confused. Because oral communication "involves the negotiation of meaning between two or more persons, it is always related to the context in which it occurs. Speaking means negotiating intended meanings and adjusting one's speech to produce the desired effect on the listener" [9].

Therefore, getting into situations of real-life communication, speakers tend to recreate the familiar model of interaction with a lack of cognitive comprehension. According Wolfson, one of the central characteristics "of naturally occurring conversation is that language users are largely unaware of how conversation is typically structured and managed. When asked to articulate conversational practices, native speaker pronouncements are often at odds with what speakers actually do" [10].

The deep understanding of interlocutors` intentions is based on interdependence of your and their attitude, derived from culturally-adapted methods of interpreting information and lingual implementing of ideas. The proper solution is to mirror the way your partners form their utterance, gesture, their style of clothes and entertainment. In order to achieve a preferred future scenario, a message sender and perceiver should developed a capability to evaluate the each other intellectual resource of abilities. Focusing on the approach "we are all the same" leads to further distortion. In point of fact, humans actually share the prime minority of basic necessities like food, sleep, but any language personality is motivated by settings of upbringing, kept deep in mind. Assimilated religious and spiritual beliefs provides a range of values, according which the scale of acceptance-non-acceptance is established. Cross-cultural contacts extend and multiply this option, so speakers "express how material and nonmaterial aspects of groups influence personal identities" [11].

To sum up, we consider interlanguage competence a significant pragmalinguistic advantage, applying within two factor dimensions: through socially– and culturally-appropriated communication participants improve their positive verbal experience and develop their interlanguage personality; all interlocutors benefit from acquisition the capacity to analyze different types of information from various language perspectives.

The perspective of research occurs in the field of investigating educational objectives in mastering the art of linguo-cognitive approach.

References:

1. Chomsky, Noam. Aspects of the Theory of Syntax. Cambridge, MA : The MIT Press. – 251 p. Accessed through : http://faculty.georgetown.edu/irvinem/theory/Chomsky-Aspects-excerpt.pdf.
2. Van Leeuwen T., Wodak R. Legitimizing Immigration Control : A Discourse-Historical Analysis. In Discourse Studies. Vol. 1 (1). – Sage Publications, 1999. – Pp. 83–118.
3. Hughes R. Teaching and Researching : Speaking (Applied Linguistics in Action) / R. Hughes. – 2nd ed. – Pearson Education Limited, 2011. – 197 p.
4. Wiseman R.L. Intercultural communicative competence / In W.B. Gudykunst and B. Mody (Eds.) // Handbook of international and intercultural communication. – 2nd ed. – Thousand Oaks : SAGE, 2002. – Pp. 207–224.
5. Widdowson H.G. Knowledge of language and ability for use / H.G. Widdowson // Applied Linguistics. – 1989. – № 10/2. – 128–37.
6. Dörnyei Z. and Thurrell S. Conversation and Dialogues in Action / Z. Dörnyei and S. Thurrell. – Hemel Hempstead : Prentice Hall, 1992.
7. Jandt F.I. An introduction to intercultural communication : Identities in a global community / F.I. Jandt. – 4th ed. – London : SAGE, 2004.
8. Samovar L.A. & Porter R.E. Communication between cultures / L.A. Samovar & R.E. Porter. – 5th ed. – Belmont : Wadsworth/Thomson Learning, 2004.
9. O'Malley J.M. and Valdez Pierce L. Authentic Assessment for English Language Learners : practical approaches for teachers / J.M. O'Malley and Valdez L. Pierce. – New York : Addison Wesley, 1996.
10. Wolfson N. The social dynamics of native and non-native variation in complimenting behavior / In Eisenstein, M. (Ed.) // The Dynamic Interlanguage : Empirical Studies in Second Language Variation. – New York : Plenum Press, 1989. – Pp. 219–236.
11. Pinker S. The Language Instinct / S. Pinker. – New York : W. Morrow and Co, 1994.

Агібалова Т. М. Оцінювання навичок спілкування на рівні соціокультурного дискурсу: гносеологічні аспекти методології

Анотація. У статті досліджено гносеологічні аспекти лінгвалізації інтеркультурної картини світу через оволодіння комунікативною компетенцією. Нагальна потреба у вивченні питання виникла під впливом двох факторів: через соціально й культурно орієнтоване спілкування учасники здобувають позитивний вербальний досвід, що є запорукою сталого розвитку інтермовної особистості; усі мовці отримують вагомі переваги від засвоєння навичок аналізу інформаційних повідомлень із позиції варіативної мовної перспективи.

Ключові слова: комунікація, дискурс, лінгвалізація, інтеркультурна картина світу, комунікативна компетенція, інтермовна особистість, мовна перспектива.

Агибалова Т. Н. Оценивание коммуникативных навыков на уровне социокультурного дискурса: гносеологические аспекты методологии

Аннотация. В статье рассматриваются гносеологические аспекты лингвализации интеркультурной картины мира посредством овладения коммуникативной компетенцией. Насущность детального изучения данного вопроса мотивирована двумя факторами: посредством социально и культурно ориентированного диалога участники приобретают позитивный вербальный опыт, что, в свою очередь, гарантирует гармоничное развитие интеръязыковой личности; все собеседники получают существенные преимущества в процессе апробации навыков анализа различных видов информации с позиции вариативной языковой перспективы.

Ключевые слова: коммуникация, дискурс, лингвализация, интеркультурная картина мира, коммуникативная компетенция, интеръязыковая личность, языковая перспектива.

УДК 811. 112.2'37 316.647.8

Adjabi Y.,
Assistent des Lehrstuhls für deutsche Philologie
Fakultät für Fremdphilologie
Osteuropäische nationale Lessja Ukrainka Universität-Luzk

Zastrovskij O. A.,
Ph. D der philologischen Wissenschaften
Dozent Fakultät für Fremdphilologie
Osteuropäische nationale Lessja Ukrainka Universität-Luzk

DIE WAHRNEHMUNGSSCHWIERIGKEITE DES ARABISCHEN RELIGIÖSEN DISKURSES IN DER DEUTSCHEN SPRACHPERSÖNLICHKEIT

Summary. In the following Research we try to elucidate one of the most significant and actual question in the linguistics, which is the intercultural aspect of the religious discourse between the Arabic and German language personality. During the communicative process appear frequently some words and expressions with different interpretations and meanings, apart from the communicative situation. The appearance of such words and phrases oblige the individual to analyze their different interpretations and to clarify the opposite language personality within the communicative context. It's to denote besides that the intercultural aspect of the interpretation and perception of those words is very important because several foreign words could be used and their cultural and religious background are not identical with others language personalities, like in case of the religious discourse between the Arabic and the German language personality. As the religious discourse in his primary communicative situation is destined to the believers, the use of language signs serves to understand and reinforce the existent conviction. The German perception of the Arabic religious discourse and the durable use of Arabic words with religious context cause meanwhile misunderstanding, false interpretations and irritations between the communicators which entrain the suspension of the communicative process.

Key words: language personality, religious discourse, intercultural communication, perception, communicative situation.

Im Laufe des alltäglichen kommunikativen Prozesses tauchen häufig manche Wörter und Redewendungen auf, die unterschiedliche Bedeutungen einschließen und anders wahrgenommen werden könnten abgesehen von der kommunikativen Situation. Das Auftreten dieser Wörter setzt das Individuum vor der Tatsache, sich mit deren Interpretationen auseinanderzusetzen und die gegenüberstehende Sprachpersönlichkeit unter kommunikativen Rahmen zu verdeutlichen. Darüber hinaus ist es darauf hinzuweisen, dass der interkulturelle Aspekt von brisanter Bedeutung ist, weil es ständig auf zahlreiche Fremdwörter zurückgegriffen wird, deren kulturellen und religiösen Hintergründe mit anderen Sprachpersönlichkeit nicht im Einklang stehen, wie ist der Fall beispielsweise in dem religiösen Diskurs zwischen der arabischen und deutschen Sprachpersönlichkeit. Da sich der religiöse Diskurs in seinen primären Kommunikationssituationen in der Regel an schon überzeugte richtet, dient der inzentive Zeichengebrauch vor allem dazu, bestehende Überzeugungen sowohl zu begreifen als auch zu bestärken. Die deutsche Wahrnehmung des arabischen religiösen Diskurses und der dauerhafte Gebrauch von religiösen geprägten Wörtern lösen unterdessen Missverständnisse und Irritationen aus, die den kommunikativen Prozess beeinträchtigen und abhalten können.

Problemstellung und wissenschaftliche Bedeutung. Im folgenden Artikel gehen wir dem Phänomen der Interpretation und des Verstehens vom arabischen religiösen Diskurs aus dem Blickwinkel der deutschen Sprachpersönlichkeit nach, das heutzutage einer der relevanten und kontroverserregenden Frage in der gegenwärtigen kommunikativen und kognitiven Linguistik geworden ist und einen besonderen Einfluss über den interkulturellen kommunikativen Prozess und das gegenseitige Verständnis in einer Gemeinschaft oder sozialen Gruppe hinterlässt. Zudem wird die Forschung des religiösen Diskurses aus dem interkulturellen Standpunkt innerhalb der aktuellen Sprachwissenschaft bedeutsamer.

Wissenschaftliche Forschungen. In der aktuellen Linguistik wurde die Frage des religiösen Diskurses mehrmals aufgeworfen und aus unterschiedlichen Aspekten erörtert, z.B. Religion als präskriptiv-intuitiver Diskurstyp (R. Braithwaite); Paradoxa des religiösen Diskurses (S. Bulgakow); Metadiskurse des religiösen Diskurses: der religiöse Äußerungssinn (L. Wittgenstein; R. Bultmann); Textebene der religiösen Diskurses (J. Bochenski); Interkulturelles religiöses Diskurs und Sprechhandlungen (H. Kuße , H. Wonnenberger).

Hauptziel und Aufgaben. In diesem Artikel wird der Versuch unternommen, die verschiedenen Wahrnehmungen einiger dem religiösen Diskurs gehörenden arabischer Wörter von der Seite der deutschen Sprachpersönlichkeit darzulegen, z.B. „Dschihad, Imam, Dschihadisten, Salafisten, Harem, Halal, Hidschab, Burka" usw. Um zum wissenschaftlichen Ziel dieses Artikels gelangen zu können, setzen wir uns mit folgenden **Aufgaben** auseinander:

– den religiösen Diskurs aus dem interkulturellen Blickwinkel zu analysieren,

– das Auftreten des religiösen Diskurses in der verbalen Kommunikation zu erläutern,

– die deutschen Interpretationen des arabischen religiösen Diskurses darzustellen,

– den Unterschied zwischen den deutschen und arabischen Wahrnehmungen des religiösen Diskurses zu vergleichen.

Problemforschung. In der Kette der kommunikativen Ereignisse und Handlungen sind stets öffentliche und private Kommunikation miteinander verknüpft. Beide äußern sich in bestimmten

Kommunikationsformen. Es gibt ebenfalls stark gebundene Formen, die außerhalb eines Kommunikationsrahmens nicht sinnvoll verwendet werden können, z.B. „die gottesdienstliche Liturgie, das Gebet in der Moschee, das Gebet in dem Synagoge, die rituellen Handlungen in Buddhismus". Sprachlich wird die Gemeinschaft in einer hohen Frequenz der ersten und zweiten Person und in verwandtschaftlichen Anredeformen symbolisiert: im rituellen Duzen in der Kirche „Der Friede sei mit euch / Dir… wir loben Dich. Wir preisen Dich»; in der Moschee «liebe Brüder und Schwester… Allah segne Dich" [11, s. 155].

Im Unterschied zu anderen Diskursen ist der religiöse Diskurs im besonderen Maße auf seine subjektive und private Seite angewiesen, weil die Religion und die religiöse Wahrnehmungen das einzige Subjekt dieses Diskurses sind, z.B. im Christentum „Maria, die jungfräuliche Mutter von Jesus Christus" oder im Islam „Mohamed, der ungebildete Prophet Allahs", oder im Judaismus „der heilige Tempel von Salamon" [12, s. 36].

Darüber hinaus ist es zu erwähnen, dass das Auffassen des religiösen Diskurses, der anderen religiösen Gemeinschaft angehört, stoßt häufig auf Kontroverse und Missverständnisse, weil es sich schon um gewisse religiöse Begriffe handelt, die im Laufe des kommunikativen Prozesses zum Vorschein kommen und ihm der interkulturellen religiösen Besonderheit gewährt, wie der arabische und deutsche religiöse Diskurs, der wegen der sprachlichen Vielfalt und sozialen Eigenschaften verschiedene Lexiken, Kontexte und Interpretationen umfasst.

In den sozialen kommunikativen Interaktionen nimmt jedes Individuum den Andersdenkenden aus seinem eigenen Blickwinkel wahr, indem es die Gesamtheit seiner kulturellen, religiösen, nationalen und sozialen Besonderheiten anhand der Sprache einführt. Jede dieser Besonderheiten schließt ein Weltbild ein, das über verschiedene sprachliche Interpretationssysteme im Vergleich mit anderen sprachlichen Systemen verfügt, deren Bedeutungen und kontextuelle Wahrnehmungen innerhalb gewisser sozialen Gemeinschaften oder individuellen Gruppen entstehen.

Wenn sich zwei sprachliche Systeme, die unterschiedlichen Sprachpersönlichkeiten angehören, aufeinanderprallen, kommt es häufig auf der semantischen Ebene Missverständnissen und Irritationen vor, die den interkulturellen Kommunikationsprozess anhalten könnten. In diesem Zusammenhang kommt dem Wortschatz bzw. dem Wortgebrauch eine besondere Bedeutung zu, denn hinter den Wörtern verbergen sich kultur-und gruppenspezifische Konzepte, die sich in der konkreten erlebten Situation die allgemeinen Eigenschaften der deutschen Sprachpersönlichkeit wiederspiegeln.

Zum interkulturellen religiösen Diskurs gehören Wörter, die die spirituellen Eigenschaften des Kommunikanten bezeichnen, z.B. bei den Deutschen die Wörter „Heiliger Krieg, Kreuzungskrieg, Kopftuch, Predigt, Tempelritter» oder bei den Arabern die Wörter «Dschihad, Allah, Imam, Hidschab, Burka". Jedes Wort schließt aber eine besondere bestimmte Bedeutung ein, die festgelegten Kommunikationssituationen unterliegen Großenteils stößt die deutsche Sprachpersönlichkeit auf falsche Wahrnehmungen des arabischen religiösen Diskurses und dies ist darauf zurückzuführen, dass es entweder keine passenden deutschen Äquivalenten eingesetzt wurden oder wegen der vorgefassten religiösen und kulturellen Stereotypen [10, s. 31].

Im deutschen Kontext wird häufig das Wort „Dschihad" mit blutigem und barbarischem Kampf der Muslime gegen die Nichtmuslime assoziiert. Dies ist auf einige Terroranschläge und grausame Machenschaften zurückzuführen, die im Namen des Islam begangen wurden. Die deutsche Sprachpersönlichkeit nimmt solche Bedeutung während der verbalen Kommunikation mit den Arabern wahr, z.B. wird es gefragt:

„Wirst du hier zulande Deinen Dschihad machen, um den Islam zu verbreiten?

Nicht im Geringsten, ich bringe keine Leute um und Dschihad weist keinen Krieg nach! Dschihad ist die Verteidigung der Heimat gegen irgendwelchen Angriff und die Religion zu bewahren" [1, s. 254].

„Wir müssen verhindern, dass diese radikalisierten Kämpfer ihren Dschihad erfolgreich in unsere Städte tragen. Sagte der Innenminister anschließend" [Die Welt, 06.10.2014 (online)].

Diesen zwei Beispielen entsprechend lässt sich klar feststelle, dass sich die Bedeutung des Worts „Dschihad" nur auf den Krieg und ständigen Terror beschränkt, obwohl der arabische Inhalt auf den strengen Respekt der religiösen Empfehlungen und Vorschriften hindeutet. Im arabischen wird unter dem Wort „Dschihad" Kriege und Auseinandersetzungen, die während des Propheten Mohamed gegen andere Stämme ausgebrochen wurden; Selbstschutzen vor allen Verführungen des Lebens[2, s. 1923].

Ein anderes Wort, das stets vom deutschen Sprachverhalten benutzt wird, ist „Hidschab" (Kopftuch), und immer mit der Frauenunterdrückung und Unterjochung verbunden ist, z.B.

„Ach je, seufzt Oma, bei den Musliminnen ist… alles so furchtbar schleierhaft mit einem schwarzen Hidschab" [14, s. 3].

„Normalerweise hielt ich mich daran, aber an diesem Abend wollte ich einfach nur schnelle nach Hause, den Hidschab abzulegen und zur Ruhe kommen" [13, s. 9].

Es ist auffallend, dass das Wort „Hidschab" im religiösen Diskurs aus der Sicht der deutschen Interpretation nur ein Stuck Stoff ist, das um den Kopf gebunden wird. Dass es ein bedeutsamer Teil des förmigen, religiösen und spirituellen Lebens der Frau wurde nicht eingesehen.

Es ist der Erwähnung wert, dass wegen der entstandenen sozialen Interaktionen und des individuellen Benehmens des Andersdenkenden in der Gemeinschaft sich das deutsche Sprachverhalten den arabischen religiösen Diskurs oft auf Fanatismus und Radikalismus beschränkt.

Im arabischen religiösen Diskurs wird oft das Wort „Salafist" verwendet, das auf die strenge Einhaltung von Empfehlungen und Sitten des Propheten hinweist, z.B. Erziehung, Kleidungsweise, Wissenschaft und Lehre, Umgang mit Menschen, Respekt von Frauen und Verwandtschaften.

Was heutzutage bei der deutschen Wahrnehmung dieses Wortes festzustellen ist liegt darin, dass der „Salafist" immer mit Gewalt und Gräuel verbunden ist. Dies ist auffallend in folgenden Beispielen:

„Pierre Vogel, Salafist aus dem Rheinland, plant offenbar seinen Umzug nach Hamburg. Der Verfassungsschutz ist alarmiert. Eine Moschee in Hamburg-Harburg gilt als Anlaufstelle der extremisten" [Die Welt, 18.07.2014 (online)].

"Salafist, der in aller Öffentlichkeit die Gräueltaten der Terrormiliz gutheißt, das Köpfen von Journalisten rechtfertigt und nicht davor zurückschreckt, seine eigene Familie zu töten" [2, s. 2017].

Es ist zudem zu unterstreichen, dass der kulturelle und religiöse Inhalt des Worts „Salafist" der deutschen Wahrnehmung vollständig nicht ähnlich ist, weil es stets um religiöse Konflikte und Missverständnisse gesprochen wird. Dem „Salafist" steht zu, den

anderen sein Glauben und religiöse Grundsätze im Rahmen des interreligiösen Dialogs zu verdeutlichen. Er ist derjenige, der zu Zeit des Propheten Mohamed lebte und seine Erzählungen und Mitteilungen verfolgte. Das Halten an diese damaligen Erzählungen bis heute deutet die Frömmigkeit des Gläubigen hin [Der Spiegel, 03.10.2014 (online)].

Ein anderes Wort, das häufig unter seinem arabischen religiösen Diskurs wahrgenommen wird, ist das Wort Harem, das der deutschen Erläuterung zufolge die Gesamtheit der in einem Schloss wohnenden Frauen und größere Anzahl von Frauen eines orientalischen Mannes bedeutet[5, s. 792].

„Sultan Abdulhamid wird ins Exil verbannt, sein Harem aufgelöst. Im Palast bleiben Hunderte Frauen schutzlos zurück, auch Fatima und Eliza".

„Ich will in keinen Harem! Stieß sie heftig vor, wohl wissend, dass der Großwesir bereits in Hörweite war" [8, s. 17].

„Ah, eine neue Sklavin für den Scheich! Großen Harem hat er denn! Kommt herein" [ebd., s. 17].

Durchlesend obengenannte Beispiele ist es zu bemerken, dass die deutschen Interpretationen des arabischen religiösen Diskurses ausschließlich auf die verbalen Äußerungen beschränken, die aus einigen kulturellen und religiösen Stereotype entstanden, weil die Wahrnehmungsweise des Worts dem kulturellen und nationalen Inhalt des arabischen religiösen Kontexts nicht entspricht.

Die Bedeutung des Wortes „Harem" weist im arabischen religiösen Diskurs einen nachteilhaften Teil nach, weil die Mehrheit der arabischen Gemeinschaften dieses Wort für Zeichen der Unkeuschheit, Sittenlosigkeit und Treulosigkeit hält [10, s. 91].

Schlussfolgerungen und Forschungsperspektive. Der Gebrauch und die Wahrnehmung einiger dem religiösen Diskurs gehörenden arabischer Wörter bewirkt verschiedene falsche Stereotypen und Missverständnisse, die sich auf der semantisch-pragmatischen Ebene der deutschen Sprachpersönlichkeit vorkommen lassen. Der arabische religiöse Diskurs aus der deutschen Sicht beruht auf kulturelle, nationale und soziale Hintergründe, die innerhalb der deutschen Sprachgemeinschaft benutzt werden.

In dem arabischen Sprachverhalten stoßen diese Wortwahrnehmungen auf ansehnliche religiöse Missverständnisse, weil der semantische Kontext der Verwendung dieser Wörter für die arabischen Sprachpersönlichkeit undeutlich und fremd ist, z.B. einige Wörter und Sätze „Dschihad, Hidschab, Ramadan, Salafist, Harem, Burka, Dschihadist, Imam, Allah, Hadsch" usw., die entweder missverstanden oder außer Kontext gebraucht wurden.

Darauf ist es hinzuweisen, dass der semantisch-kognitive Aspekt der Sprachpersönlichkeit der wesentlichste kommunikative Faktor des Wahrnehmungsprozesses ist, weil er das Sprachverhalten und die interkulturelle Kompetenz und das Bewusstsein ans Licht bringt und zum Auftreten gewisser religiösen, nationalen, kulturellen, sozialen und linguistischen Besonderheiten beiträgt, die anschließend unter unterschiedlichen kommunikativen Situationen auftauchen.

Es ist hinzuzufügen, dass mangels deutschen Äquivalenten arabischer religiöser Wörter, die den Sinn vollständig bedecken und wiedergeben können, die Verstehschwierigkeiten des arabischen religiösen Diskurses entstehen, z.B. für Wörter „Dschihad, Imam, Harem, Salafist, Hidschab" könnten folgende Äquivalenten vorgeschlagen werden: „Schutz und Einsatz, Prediger und Moscheeoberhaupt, Weiberhof und Menge von Frauen, Prophetenverfolger, Kopftuch".

Literaturverzeichnis:

1. Abdel-Qadir G. Spatzenmilch und Teufelsdreck / G. Abdel-Qadir. Deutscher Taschenbuch Verlag. – Berlin, 1999. – S. 10, 254.
2. Al-Kamous Al-Jadidi. Großwörterbuch der arabischen Sprache. – 1. Neue Auflage. – Tunis, Algier, Rabat, 2004. – 3155 S.
3. Der Spiegel [Electronic Ressource]. – Mode of access : http://www.spiegel.de/.
4. Die Welt [Electronic Ressource]. – Mode of access : http://www.welt.de/.
5. Duden Universalwörterbuch. – 7. Überarbeitete und erweiterte Auflage. – Herausgegeben von der Dudenredaktion. Duden Verlag. – Mannheim, Zürich, 2011. – 2112 S.
6. Gerber U. Sprache und Religion / U. Gerber, R. Hoberg. – Darmstadt, 2009. – 191 S.
7. Heather N. Religious language and critical discourse analysis / N. Heather. – Frankfurt a.M., 2000. – 211 S.
8. Jacqueline G. Haremssklavin / G. Jacqueline. – Plaisir d'Amour Verlag. – Berlin, 2013. – S. 17–18.
9. Kaempfert M. Probleme des arabischen religiösen Diskurses / M. Kaempfert. – Darmstadt, 1983. – 177 S.
10. Kühn P. Interkulturelle Semantik / P. Kühn. – Narr Francke Attempto Verlag. – Tübingen, 2006. – S. 26–148.
11. Kuße H. Kulturwissenschaftliche Linguistik. Eine Einführung / H. Kuße. – Verlag Vandenhoeck und Ruprecht. – Göttingen, 2012. – 262 S.
12. Richard R. Antiklerkalismus und Atheismus. Die Zukunft der Religion / R. Richard. – Verlag der Weltreligionen. – Frankfurt a. Main, 2009. – S. 36.
13. Saberi R. Hundert Tage: Meine Gefangenschaft im Iran / R. Saberi. – Kindle Edition. – Berlin, 2011. – S. 3–4.
14. Zmasrar Z. Muslim Girls: Wer wir sind, wie wir leben / Z. Zmasrar // Bastei Entertainment. – Bonn, 2012. – S. 2–3.

Аджабі Я., Застровський О. А. Складнощі сприйняття арабського релігійного дискурсу німецькою мовною особистістю

Анотація. У дослідженні ми намагаємося висвітлити одне з основних і актуальних питань лінгвістики – міжкультурний аспект релігійного дискурсу між арабською та німецькою мовними особистостями. У тракті спілкування трапляються окремі слова й вирази з різними інтерпретаціями та значеннями, що власне не пов'язані з конкретною мовленнєвою ситуацією. Поява таких слів і фраз змушує учасників спілкування аналізувати варіанти й ідентифікувати конкретні значення, які мала на увазі інша мовна особистість у цьому контексті. Також варто відзначити, що міжкультурний аспект інтерпретації і сприйняття цих слів дуже важливий, оскільки можуть використовуватись іноземні слова, трактування яких мовними особистостями у власному культурному та релігійному контекстах не збігається, як, наприклад, у випадку релігійного дискурсу між арабською й німецькою мовними особистостями. Оскільки релігійний дискурс у базовій комунікативній ситуації адресується до віруючих, використання мовних знаків слугує для досягнення розуміння та посилення релігійних переконань. Німецьке сприйняття арабського дискурсу, що характеризується сталим використанням арабських термінів у релігійному контексті, може призвести до непорозумінь, хибних інтерпретацій і конфліктних ситуацій між учасниками комунікативного акту, котрі можуть зумовити припинення акту комунікації.

Ключові слова: мовна особистість, релігійний дискурс, міжкультурна комунікація, сприйняття, комунікативна ситуація.

Аджаби Я., Застровский О. А. Сложности восприятия арабского религиозного дискурса немецкой языковой личностью

Аннотация. В статье мы пытаемся осветить один из основных и актуальных вопросов лингвистики – межкультурный аспект религиозного дискурса между арабской и немецкой языковыми личностями. В тракте общения случаются отдельные слова и выражения с различными интерпретациями и значениями, не связанные с конкретной речевой ситуацией. Появление таких слов и фраз заставляет участников общения анализировать варианты и идентифицировать конкретные значения, которые имела в виду другое языковая личность в данном контексте. Также стоит отметить, что межкультурный аспект интерпретации и восприятия данных слов очень важен, поскольку могут использоваться иностранные слова, трактовка которых языковыми личностями в собственном культурном и религиозном контекстах не совпадает, как, например, в случае религиозного дискурса между арабской и немецкой языковыми личностями. Поскольку религиозный дискурс в базовой коммуникативной ситуации адресуется к верующим, использование языковых знаков служит для достижения понимания и усиления религиозных убеждений. Немецкое восприятия арабского дискурса характеризуется постоянным использованием арабских терминов в религиозном контексте, может привести к недоразумениям, ложным интерпретациям и конфликтным ситуациям между участниками коммуникативного акта, что может обусловить прекращение акта коммуникации.

Ключевые слова: языковая личность, религиозный дискурс, межкультурная коммуникация, восприятия, коммуникативная ситуация.

УДК 811.111:81'373.7

Билиця У. Я.,
асистент кафедри англійської філології
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІННОСТІ КОМПАРАТИВНИХ ФРАЗЕЛОГІЧНИХ НОМІНАЦІЙ ЛЮДИНИ В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Анотація. Стаття присвячена особливостям вияву категорії оцінки в семантиці компаративних фразеологічних номінацій людини в англомовній картині світу. На прикладі зазначених номінацій продемонстровано полярний характер цієї оцінки, що зумовлено неоднозначним і протилежним характером самої сутності людини. Аналіз фактичного матеріалу здійснено на основі концептуально-дихотомічних опозицій, які властиві образу людини.

Ключові слова: категорія оцінки, компаративна фразеологічна одиниця, дихотомія, дихотомічна опозиція, позитивна/негативна/амбівалентна/нейтральна оцінка.

Постановка проблеми. У лінгвістичних дослідженнях останніх десятиліть чільне місце набуло використання антропоцентричного принципу, відповідно до якого людина стала центральним об'єктом мовознавчих студій. Особливий інтерес із погляду антропоцентризму викликає в лінгвістиці питання про те, як і якими мовними засобами людина номінує себе й інших, хто її оточує, які механізми використовує при цьому, яким параметрам зовнішності та внутрішнього світу надає перевагу, якими є її ціннісні пріоритети тощо. З'ясувати ці запитання дає змогу, зокрема, семантика антропоцентрично маркованих компаративних фразеологізмів, які і є об'єктом аналізу статті.

У лінгвістиці питання категорії оцінки відображено в працях низки вітчизняних і зарубіжних мовознавців, таких як Н.Д. Арутюнова [1], О.Л. Бессонова [2], О.М. Вольф [3], О.А. Івін [4], Т.А. Космеда [5], В.М. Телія [6] та ін. Проте окремі питання стосовно оцінки з позицій сучасної лінгвістики залишаються не до кінця дослідженими, як, наприклад, питання ролі цієї категорії у формуванні «ціннісної картини світу», її концептів, зокрема такого концепту, як «людина». Недостатньо дослідженим є, на нашу думку, питання оцінності мовних одиниць, що експлікують цей ключовий концепт у різних мовних картинах світу, зокрема компаративних фразеологічних одиниць (далі – КФО) в англомовній картині світу (далі – АМКС). А саме ці одиниці достатньо ємно і влучно, образно й емоційно здатні не просто дати характеристику людині, а й оцінити її якості, дії та вчинки. Відтак вибір саме цих одиниць як об'єкта дослідження статті, а також аналіз їх семантики з погляду оцінних можливостей людини в АМКС є логічним і вмотивованим.

Актуальність дослідження полягає в очікуваному отриманні відповіді на питання про те, якою ж є оцінна орієнтація англомовного етносу щодо певних рис, ознак і властивостей людини, які оцінні установки й стереотипи людини є пріоритетними для нього тощо. Це означає, що проблема оцінності стосовно об'єкта дослідження – «людини» – у засобах КФО в АМКС становить у статті як лінгвокогнітивний, так і лінгвокультурологічний інтерес.

У статті ставиться завдання простежити особливості вияву категорії оцінки в семантиці КФО, виявити певні елементи ціннісних пріоритетів щодо ознак, рис і властивостей людини в АМКС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зважаючи на активну участь КФО в мовній характеристиці людини, а також на те, що саме людина є «інваріантним ядром і центральним поняттям оцінного тезаурусу» [2, с. 5], аналіз оцінного компонента значення цих одиниць набуває виправданого інтересу. Загалом оцінку варто розглядати як власне людську категорію, оскільки вона відповідає природі людини й задана її фізичною та психічною природою, що не дає їй змоги залишатися байдужою до всього, що її оточує. Оцінка як «один із найважливіших складників природи людини» [7, с. 283] супроводжує її все життя, є одним із незаперечних засобів пізнання нею навколишньої дійсності. Г.В. Колшанський, визнаючи наявність оцінного моменту в будь-якому пізнавальному акті, пише: «Оцінка міститься ... всюди, де тільки відбувається зіткнення суб'єкта пізнання з об'єктивним світом» [8, с. 141]. Такий оцінний характер людського пізнання визнається й багатьма іншими вченими [3; 6; 9].

Оцінне ставлення людини до навколишнього світу й до самої себе знаходить своє імпліцитне або експліцитне відображення в одиницях різних мовних рівнів і зумовлює оцінну маркованість їхньої семантики, яка чи не найбільшою мірою простежується в семантиці фразеологічних одиниць (далі – ФО). І це закономірно, адже ці одиниці, як це однозначно стверджує низка вчених [6; 7; 10, 11], виникають не стільки для того, щоб описувати світ, скільки для того, щоб інтерпретувати, оцінювати й виражати до нього суб'єктивне ставлення.

Домінантною зоною фразеологізмів, яку вони покривають своєю семантикою, є насамперед людина з її багатогранним зовнішнім і внутрішнім світом. Саме ці одиниці, корелюючи з різними сферами життя й діяльності людини, є, на думку багатьох учених, найбільш «антропоємними». «**Фразеологія, – пише, наприклад, А.М. Емірова, – охоплює ті ділянки свідомості, які безпосередньо пов'язані з людиною, з її «картиною світу», з характеристикою психічних особливостей особистості – процесів пізнання, емоційно-вольового боку діяльності, індивідуально-типологічних якостей тощо» [12, с. 253]. Недаремно серед дослідників фразеології поширена думка, що близько 90% фразеологізмів так чи інакше пов'язані саме з людиною [13, с. 45] і лише незначна кількість цих одиниць характеризує рослинний і тваринний світ, явища природи тощо.**

Серед різноманітних структурно-семантичних типів ФО, як стверджує К.І Мізін [7, с. 288], найбільш стандартним засобом оцінювання вважаються саме КФО. Більше того, на думку автора, «компаративна фразеологія формує центр *аксіологічної* (тобто *оцінної* – курсив наш – *У. Б.*) фразеології»

[7, с. 292]. Зумовлено це тим, що в основі одиниць КФ лежить така когнітивна операція, як порівняння, яке, відповідно, «є апріорним інструментом під час пізнання людиною об'єктивного світу» [7, с. 18], а тому сам «процес мислення людини є не чим іншим як порівнювання» [7, с. 18], яке «пронизує всю когніцію людини» [7, с. 73].

Розпочинаючи аналіз природи оцінювання та оцінної маркованості КФО на позначення людини в АМКС, необхідно зазначити, що подібні питання були предметом досліджень різних учених у різні часи, починаючи з античності. І зумовлено це тим, що «проблема цінностей – вічна проблема, що стала знову сучасною й актуальною, пов'язана вона з питаннями про корисне та шкідливе, добро й зло, справедливе й несправедливе, належне й неприпустиме, прекрасне й потворне, про ідеал і благо» [14, с. 4].

Проте до сьогодні вчені-мовознавці по-різному трактують категорію оцінки, оскільки це справді складний феномен для наукового опису й теоретичного пояснення. Так, О.С. Ахмановою категорія оцінки трактується як «явище, в основі якого лежить спеціальний відбір засобів мови (мовлення) для найточнішого вираження оцінного значення з урахуванням усіх чинників, які впливають на формування цього аксіологічного смислу» [15, с. 308]. О.В. Селіванова розглядає оцінку «як складник конотативного компонента семантичної структури мовної одиниці, який репрезентує ставлення носіїв мови до позначеного за абсолютною шкалою «добре – нейтрально (байдуже) – погано» й відносною шкалою «краще – так само добре – так само нейтрально – так само погано – гірше» [16, с. 438–439]. Р.М. Якушина тлумачить оцінку як «ставлення носіїв мови до об'єкта, зумовлене визнанням чи невизнанням його цінності з погляду відповідності чи невідповідності його якостей певним ціннісним критеріям» [17, с. 6].

У найбільш популярній формі оцінювання визначається як свідома діяльність суб'єкта, що призводить до формування позитивного або негативного ставлення до об'єкта, який оцінюється. Це оцінювання узгоджується, як правило, із системою цінностей, які є об'єктом дослідження аксіології і які являють собою певні сформовані й усталені в суспільстві ідеї та погляди, норми й зразки, правила й стандарти, що поділяються та успадковуються кожним новим поколінням, є його реальним вектором або ж орієнтиром у повсякденній діяльності. «Цінності як найбільш узагальнені орієнтири людської діяльності, – пише К.І. Мізін, – конкретизуються в соціальних нормах, що базуються на соціальних цінностях спільноти й безпосередньо регулюють поведінку людини» [7, с. 285]. На відміну від цінності, оцінювання ж розглядається як засіб, як певний когнітивний феномен, що формує ціннісні уявлення, стандарти і стереотипи, притаманні кожному етносу, кожному суспільству. Саме ці цінності, як влучно зазначає В.М. Телія, «слугують тим фільтром, крізь який, як через кольорове скло, сприймається світ» [6, с. 39]. Оцінка може визначатися як індивідуальними уявленнями та ідеалами мовця, так і суспільно зумовленими нормами, стандартами і стереотипами, при цьому останні превалюють над першими. Недаремно саме так звучить одне з визначень оцінки: «Оцінка – це *суспільно* (курсив наш – *У. Б.*) закріплене ставлення носіїв мови до позамовного об'єкта й до фактів мови та мовлення» [18, с. 11].

Загалом оцінка характеризується певною *структурою*, у якій традиційно вирізняються такі обов'язкові компоненти, як суб'єкт, об'єкт, шкала та основа оцінювання [3; 4]. *Суб'єктом* оцінювання може бути конкретна особа або група осіб, певний колектив або ж певний соціум, з боку яких відбувається оцінювання й визначається цінність предмета, явища, людини тощо. *Об'єктом* оцінювання є зазвичай оцінюваний предмет чи явище, їхні властивості чи ознаки, у нашому випадку – людина загалом або ж певні параметри її зовнішнього або внутрішнього світу. *Шкала* оцінювання вказує на те, як суб'єкт оцінювання кваліфікує предмети, явища навколишнього світу чи їхні ознаки, самого себе, а також інших суб'єктів, котрі його оточують, причому найбільш часто – за якісними параметрами (добре/погано) або ж за кількісними (багато/мало). *Основу* оцінювання становлять мотиви і критерії, які спонукають суб'єкта оцінювання до схвалення або осуду відповідно до особистісних чи суспільних інтересів, пріоритетів, норм, уявлень чи стереотипів. Така структура оцінювання є універсальною, а тому стосується процесу оцінювання будь-якого об'єкта, зокрема й людини.

Характерною особливістю процесу оцінювання як когнітивного акту є його порівняльний характер, адже, з одного боку, щоб оцінити будь-що, треба порівняти, зіставити його ознаки, властивості з ознаками інших об'єктів, а з іншого боку, «порівняти – це значить висловити своє ставлення, «оцінити», «виміряти», керуючись почуттями і пристрастями» [19, с. 112]. **Це значить, що** оцінка містить у собі порівняння, яке не обходиться без оцінювання. Така структура оцінювання гармонійно корелює зі структурою КФО, у яких порівняння є їхньою релевантною й сутнісною ознакою. Механізм породження оцінювання й механізм формування КФО майже однакові, оскільки в структурі цих обох феноменів фігурують переважно одні й ті самі компоненти: суб'єкт оцінювання – суб'єкт порівняння; об'єкт оцінювання – об'єкт порівняння, основа оцінювання – основа порівняння. Усе це створює ідеальні умови для формування стійких порівнянь із яскраво вираженим оцінним характером, які можуть стосуватися також і людини.

Загалом усі досліджувані нами КФО на позначення людини в АМКС, причому різних структурно-семантичних типів (ад'єктивних, дієслівних і паремійних) з погляду їх оцінності можна поділити на такі основні групи: одиниці з *позитивною оцінкою*, які виражають такі елементи оцінного значення, як задоволення, захоплення, схвалення, похвала, симпатія до тих чи інших ознак, властивостей людини, наприклад: *(as) fine as a fiddle*, *(as) good as gold, to be dressed like a doll* тощо, а також із *негативною оцінкою*, які корелюють із такими елементами оцінного значення, як несхвалення, презирство, зневага, осуд, іронічність, наприклад: *(as) fresh as a rose , (as) ugly as bandicoot, (as) false as a fox* тощо.

У складі КФО є й *амбівалентні* одиниці, які можуть містити в собі одночасно як позитивну, так і негативну оцінність залежно від стилістичних завдань мовця, а також *нейтрально-оцінні*, які не містять у своїй семантиці жодної оцінки, проте у відповідному контексті можуть набувати позитивну або ж негативну оцінність. На жаль, обсяг статті не дає нам змоги використовувати контекстну реалізацію оцінності, але схвальна чи несхвальна оцінка в семантиці ФО, на відміну від слова, у більшості випадків зрозуміла й без контексту.

Загалом характер оцінювання людини, її властивостей, ознак, дій із погляду їх позитивності/негативності/нейтральності може бути експлікованим компонентним складом КФО, ужитим як 1) *основа порівняння;* 2) *образ-еталон* або 3) *основа порівняння* разом із *образом-еталоном* [7, с. 289–291].

1. Так, наприклад, оцінність ад'єктивних КФО значною мірою залежить від узуальної оцінності якісних прикметників із позитивною або ж негативною конотацією, ужитих як основа порівняння. Так, наприклад, прикметники з *негативним відтінком* значення, які явно домінують, становлячи більшість від їх загальної кількості, транспонують свою негативну оцінність і на семантику всієї КФО, що яскраво спостерігається на прикладі таких одиниць: *(as)* ***bad*** *as a man can be, (as)* ***crazy*** *as a bedbug, (as)* ***drunk*** *as a fiddler, (as)* ***greedy*** *as a wolf, (as)* ***mad*** *as a hatter, (as)* ***silly*** *as a goose, (as)* ***stubborn*** *as an ox* тощо.

Значно меншу кількість становлять прикметники з позитивною оцінністю, які вживаються як основа порівняння КФО і тим самим також визначають цілісну позитивну оцінність цих одиниць: *(as)* ***beautiful*** *as a picture, (as)* ***brave*** *as a lion, (as)* ***fair*** *as a swan, (as)* ***fine*** *as a paint, (as)* ***good*** *as gold* тощо.

У низці КФО прикметники антонімічного характеру, що виражають протилежні за своєю сутністю ознаки та властивості людини, здатні визначати не тільки антонімічний характер семантики КФО загалом, а і їх полярну оцінність, наприклад: *(as)* ***good*** *as gold – (as)* ***bad*** *as a death; (as)* ***fine*** *as a picture - (as)* ***ugly*** *as a scarecrow; (as)* ***beautiful*** *as a rose - (as)* ***ugly*** *as sin* тощо.

Подібне явище, коли компонент, ужитий в основі порівняння, визначає загальну *позитивну* чи *негативну* оцінність КФО, стосується й дієслівних одиниць, наприклад: *to* ***hit*** *someone like a ton of bricks, to* ***swear*** *like a sailor, to* ***scream*** *etc like a fishwife* тощо. У подібних КФО оцінна конотація дієслова збігається з конотацією всього виразу загалом.

2. У низці випадків вирішальну роль у характері оцінності як ад'єктивних, так і дієслівних КФО відіграє семантика метафоризованого об'єкта порівняння, тобто так званого образу-еталону, у якому «найбільш часто акумулюється ціннісна інформація КФО» [7, с. 288], наприклад: *(as) white as a* ***lily****, to laugh like a* ***hyena****, to look like a* ***death's head*** *on a mopstick* тощо.

3. У складі КФО на позначення людини в АМКС є низка одиниць, у яких як основа порівняння, так і об'єкт порівняння мають однакову оцінність, що й зумовлює, відповідно, їх цілісну позитивну чи негативну оцінку, наприклад: *(as)* ***graceful*** *as a* ***swan****, (as)* ***fair*** *as a* ***rose,*** *(as)* ***tender*** *as a* ***chicken.***

*Усе-таки о*цінність багатьох КФО на позначення людини може визначатися їх цілісною асоціативно-образною семантикою, тоді як їх компонентний склад може бути сам по собі нейтрально-оцінним: *to know smb / smth like the back of one's hand/ the palm of one's hand.*

Основною особливістю вияву категорії оцінки в КФ на позначення людини в АМКС є те, що вона має, як правило, двоїстий, полярний характер, що зумовлено самою природою людини, суперечливим і неоднозначним характером її сутності, протилежністю її рис, ознак і властивостей, які стосуються її як зовнішнього, так і внутрішнього світу. Адже в людині поєднано все: краса й потворність, добро і зло, щедрість і жадібність, працелюбність і ледарство, геніальність і дурість тощо. Це значить, що концептуально цілісному образові людини властива полярна за змістом організація, за якої одні риси, властивості чи ознаки співіснують одночасно із протилежними, наприклад: «красивий» – «некрасивий», «моральний» – «аморальний», «розумний – нерозумний» «справедливий» – «несправедливий», «працьовитий» – «непрацьовитий» тощо. Таке протиставлення ознак і властивостей іменується в логіці терміном дихотомія, під яким розуміють «поділ обсягу поняття на два видові поняття, що суперечать одне одному» [20, с. 301]. Відтак людина – це дихотомічно організована сутність, у якій майже все, що їй властиво, існує полярно або ж дихотомічно, що зумовлює наявність у ній на поняттєво-логічному рівні низки *концептуально-дихотомічних опозицій,* які й корелюють згідно з конвенціональними цінностями та антицінностями. Подібні концептуально-дихотомічні опозиції в окремих дослідженнях іменуються *аксіологічними діадами* [14, с. 4].

Аналогічно полярно виглядає й аксіологія КФО на позначення людини, які вербалізують вищеозначені концептуально-дихотомічні опозиції та які можна виокремити щодо різних параметрів людини, що стосуються її як зовнішнього, так і внутрішнього світу. На прикладі хоча б кількох подібних опозицій спробуємо продемонструвати характер оцінності КФО на позначення людини в АМКС.

Відомо, що людина постає перед іншим не за ознаками її рис характеру, інтелектуальних здібностей тощо, а насамперед за зовнішністю. Уявлення про зовнішність людини – це ядро кожної національної культури, тому в традиціях англійської культури їй надається надзвичайно велике значення. Цей факт є найбільш очевидним на прикладі такої концептуально-дихотомічної опозиції, як *«красивий, привабливий» – «некрасивий, непривабливий».*

Так, низка негативно-оцінних КФО свідчать про те, що людина в англомовній культурі є суворим критиком своєї зовнішності, а також інших. Це підтверджують ті образи-еталони й образні асоціації, які становлять семантичну основу таких одиниць, наприклад: *(as) ugly as the backyard fence*, *to have a face like a buldog chewing a wasp*, *to have a face like the back of a bus* тощо.

Крайньо негативне ставлення англомовного етносу відчувається в семантиці КФО стосовно невміння людини, особливо жінки, адекватно, зі смаком одягатися, наприклад: *(as) "fine" as an ape in purple*, *to be like mutton dressed (up) as a lamb*, *to be dressed like a scarlet woman* тощо.

Подібна семантика з іронічно-негативною конотацією характерна й для інших КФО, наприклад: *(as) beautiful as a butterfly*, *(as) gaudy as a bird, (as) gaudy as a peacock*. Перші два вирази характеризують різнобарвно, строкато й без смаку виряджену особу жіночої статі, останній – аналогічно одягнуту особу чоловічої статі. Проте ці вирази з погляду їхньої оцінності є амбівалентними, оскільки можуть мати й позитивну оцінність, якщо вони виражатимуть значення «красиво, пишно й розкішно одягнуті особи».

Такими самими амбівалентними є й інші КФО із зазначеної дихотомічної опозиції. Так, фемінінно маркована КФО *to be like Barbie* може мати не тільки позитивну оцінку, а й навіть негативну, оскільки може мати значення «бути лялькою/іграшкою для чоловіків», яка не особливо вирізняється серед інших високим інтелектом.

Не можна не помітити, що серед позитивно-оцінних КФО із семою «красивий, привабливий» фігурують здебільшого фемінінно марковані одиниці, наприклад: *(as) beautiful as a (Dresden) doll*, *(as) fair as a lily / as a rose, (as) pretty as a picture/ as paint, (as) beautiful as a princess, (as) fresh as a daisy* тощо.

Тільки окремі позитивно-оцінні КФО зі значенням «красивий, статний» є маскулінно маркованими: *(as) handsome as a prince*, *(as) handsome as paint*, *to look like Prince Charming*. Така мізерна кількість маскулінно маркованих КФО із зазначеною семою пояснюється, очевидно, неактуальністю в англомовній лінгвокультурі чоловічої краси й, навпаки, її важливістю для

жінок. Суттєвим доказом останнього аргументу є використання для вербалізації жіночої краси засобами КФО таких «ніжних» фітонімних образних символів, як троянда *(rose),* лілія *(lily),* маргаритка *(daisy).*

Крайню полярність (+/-) щодо оцінності виявляють КФО, що експлікують таку концептуально-дихотомічну опозицію, як «тверезий» – «п'яний», яка стосується фізичного стану людини. Так, однозначно позитивно-оцінними є КФО на позначення стану «тверезості», проте їх виявлена мізерна кількість – 2: *(as) sober as a judge*, *(as) sober as a parson*. І, навпаки, кількість негативно-оцінних одиниць, що корелюють із семою «п'яний», – 70, наприклад: *(as) drunk as a fiddler/David's sow/a beggar/a wheelbarrow*, *(as) tight as an owl/a tick* тощо.

Така кількісна асиметрія КФО в бік негативної оцінки зазначеної концептуальної дихотомії не є випадковою, оскільки вона спостерігається як загалом у будь-якій мові, так особливо й у фразеології, що, на думку О.Д. Райхштейна, пояснюється «більш гострою емоційною й мовленнєво-мислительною реакцією людей саме на негативні явища» [21, с. 21]. Людське сприйняття, як зазначають учені, здебільшого фіксує відхилення від норми, бо норма, як відомо, не викликає якоїсь особливої уваги та реакції, а тому, відповідно, не провокує появи значної кількості ФО. У цьому випадку можна погодитися зі словами К.І. Мізіна, який зазначає, що «все небезпечне (негативне) концептуалізується та категоризується людською свідомістю детальніше й глибше, проектуючи на рівні мови численні номінації» [7, с. 333].

Така значна кількісна перевага негативно-оцінних КФО над позитивно-оцінними цієї опозиції вказує як на небезпеку розповсюдження цього явища в житті англомовного соціуму, так і на актуальність суворого осуду його. Про це свідчить і семантика низки компаративних паремій, які мають повчально-дидактичний характер і нагадують про згубність п'янства для людини: *Bacchus has drowned more than Neptune and has killed more than Mars. Wine has drowned more men than the sea*.

Не порушують загалом принципу полярної оцінності (+/) і КФО на позначення емоційних якостей людини. Оцінний аспект семантики КФО на позначення емоцій людини ґрунтується на відомій класифікації емоцій, яка існує в психологічній науці, де виокремлюються переважно так звані стенічні та астенічні емоції або ж, інакше кажучи, позитивні й негативні. Яскраво вираженим видом стенічних (позитивних) і астенічних (негативних) емоцій є, відповідно, з одного боку, *радість, захоплення, щастя*, а з іншого – *сум, смуток, горе*. Без подібних протилежних емоцій природу людини неможливо уявити, а тому саме такі емоції становлять основну концептуально-дихотомічну опозицію, яка широко представлена в складі КФ англійської мови:

– *радісний, веселий, щасливий, задоволений: (as) blithe/cheerful/gay/happy as a bird/a cricket/a grig/a lark/a goldfinch/maids*, *(as) happy as a child*, *(as) bright/shining as a button* тощо (усього 62 одиниці);

– *сумний, невеселий, похмурий, у поганому настрої: (as) glum as a bear (with a sore head)*, *(as) grave as an owl*, *to have a face as long as a fiddle* тощо (усього 53 одиниці).

Можна тільки допустити, що відсутність особливої кількісної різниці між КФО цієї концептуально-дихотомічної опозиції свідчить, на нашу думку, про збалансовану наявність у психоемоційній сфері людини саме цих емоцій. Звичайно, КФО першої групи є позитивно-оцінними, другої – негативно-оцінними.

Хоча, як свідчить аналіз на прикладі інших концептуально-дихотомічних опозицій, таких як, наприклад, *«спокійний, урівноважений, стриманий» – «неспокійний, неврівноважений, нестриманий»*, значно домінують кількісно негативно-оцінні КФО над позитивно-оцінними (25/130, відповідно). Це свідчить про неоднозначне, а скоріше, негативне ставлення представників англомовної лінгвоспільноти саме до подібних емоційних ознак людини, що фігурують у другій складовій цієї дихотомічної опозиції, наприклад: *(as) fierce as a tiger*, *(as) grumpy as a bear*, *(as) mad as a March hare*, *to be like a ship without a rudder*, *to be like a bull at a gate* тощо. Із цього приводу А.М. Вежбицька зазначає: «Англо-саксонській культурі властиве несхвальне ставлення до нестримного потоку почуттів» [22, с. 43], якими є вищеозначені емоційні стани, що занадто збуджують людину й роблять її нездатною тверезо оцінювати ситуацію, відповідно, і діяти. І, навпаки, *«урівноваженість, стриманість, холоднокровність» – (as) cool as a cucumber*, *(as) calm as as pie* є тими якостями, які, на думку представників англомовної лінгвоспільноти, людина повинна виховувати в собі.

Чітко виражена аксіологічна полярність (+/-) спостерігається під час аналізу семантики КФО на позначення *інтелектуальних здатностей* людини, щодо яких можна виокремити таку найбільшу за кількістю одиниць концептуально-дихотомічну опозицію: *«мудрий, розумний, гострий розумом» – «дурний, нерозумний, тупий»*. Кількісне співвідношення одиниць на їх позначення становить, відповідно, 64/93, перші з яких є позитивно-оцінними, другі – негативно оцінними.

Звичайно, розумна людина, її розумове благополуччя в усі часи в усіх етносів, у тому числі й в англомовного, викликає повагу та шанування. Підтвердженням цьому є такі паремії компаративного характеру, як *Wisdom is like a blessing. Better an empty purse than an empty head.*

Позитивно-оцінним є також низка ад'єктивних і дієслівних КФО: *(as) smart as a steel trap*, *(as) solemn/wise as an owl / an old crow*, *(as) wise as a serpent*, *(as) wise as Solomon* тощо.

Негативно-оцінними є такі КФО, як *(as) blunt as a hammer*, *(as) dull as ditch-water*, *(as) silly as a bag of worms*, *(as) thick as a brick*, *(as) thick as two short planks*, *to look like a stuffed calf* тощо.

Серед КФО на позначення *морально-етичних рис* характеру людини в АМКС крайньо негативною оцінністю характеризуються одиниці, що корелюють із такими рисами:

– *гордовитий, пихатий, зарозумілий, бундючний: (as) proud/vain as a peacock*, *(as) proud as a hen with one chicken*, *(as) proud as Lucifer*, *to strut/swell like a turkey-cock*, *(as) proud as a bee/a dog with two tails* тощо;

– *нещирий, скритний, хитрий, улесливий, підлий, непорядний: (as) cunning as a serpent*, *(as) slippery as an eel*, *(as) false as a Scot* тощо;

– *нечесний, неправдивий, брехливий: (as) crooked as a corkscrew*, *(as) crooked as a dog's hind leg*, *(as) crooked as a ram's horn/as eel's teeth* тощо;

– *невихований, неввічливий, некультурний, грубий, брутальний: (as) bold as a thief*, *(as) gruff as a bear*, *(as) clumsy as an ox*, *(as) rough as a nutmeg paper*.

Свідченням негативного ставлення англомовного етносу до вищезазначених рис характеру людини є їх, по-перше, широкий кількісний склад, по-друге, їх цілісна негативно-оцінна семантика, а також ужиті в їхньому компонентному складі негативно-оцінні образи-еталони. Чітко вираженою є в цьому плані також семантика низки паремій-компаративів, що стосуються

цих рис: *Modesty is like the snow: when it melts it is gone forever. There is no pride like that of a beggar grown rich. An honest man's word is as good as his bond. Better suffer for truth than prosper by falsehood. A liar is worse than a thief. A poor man is better than a liar.* Подібні паремії не тільки засуджують вищезазначені риси характеру та виражають негативне ставлення до них, а й водночас возвеличують риси-антиподи, такі як, наприклад, *простота і скромність, щирість і відвертість, чесність і правдивість.*

Достатньо велику групу КФО на позначення людини в АМКС становлять ті, у яких позитивність або негативність *не є чітко вираженою або й узагалі відсутньою*, оскільки на це не вказує ні компонентний склад (основа порівняння чи образ-еталон), ні сукупно виражене значення всієї одиниці, наприклад: *as like as chalk and cheese, (as) light as a feather, (as) naked as a needle, (as) white as cream* тощо. Це означає, що як в об'єктах, предметах і явищах матеріального світу, так і в людині є індиферентна в оцінному розумінні зона, що не підлягає однозначному оцінюванню, оскільки вона може включати в себе зону як позитивного, так і негативного. У людині такою відносно нейтрально-оцінною зоною є, наприклад, окремі параметри зовнішності, віку, ваги, кольорових ознак одягу, шкіри тощо. Щоправда, одиниці з нейтральною оцінкою в певному контекстуальному оточенні можуть набувати конкретно виражену оцінку, як правило, негативну.

Висновки. Аналіз особливостей вияву категорії оцінки КФО на позначення людини в АМКС дає змогу відзначити, що ця оцінка має, як правило полярний характер і корелює з цінностями й антицінностями, що зумовлено неоднозначним і протилежним характером сутності самої людини, у якій майже все, що їй властиве, існує полярно або ж дихотомічно.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в більш глибшому й ширшому аналізі категорії оцінки досліджуваних одиниць на прикладі інших концептуально-дихотомічних опозицій, у вивченні питання універсальності й національно-культурної специфіки вияву оцінки в семантиці цих одиниць на матеріалі різних мов тощо.

Література:

1. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт / Н.Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1988. – 341 с.
2. Бессонова О.Л. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивно-гендерні аспекти / О.Л. Бессонова. – Донецьк : ДонНУ, 2002. – 362 с.
3. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки / Е.М. Вольф. – М. : Наука, 2006. – 280 с.
4. Ивин А.А. Аксиология / А.А. Ивин. – М. : Высш. шк, 2006. – 390 с.
5. Космеда Т.А. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики / Т.А. Космеда. – Л. : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2000. – 350 с.
6. Телия В.Н. Коннотативний аспект семантики номинативных единиц / В.Н. Телия ; отв. ред. А.А. Уфимцева. – М. : Наука, 1986. – 139 с.
7. Мізін К.І. Людина в дзеркалі компаративної фразеології : [монографія] / К.І. Мізін. – К. ; Кременчук : Щербатих О.В., 2011. – 448 с.
8. Колшанский Г.В. Соотношение субъективного и объективного факторов в языке / Г.В. Колшанский. – М. : Наука, 2005. – 232 с.
9. Писанова Т.В. Национально-культурные аспекты оценочной семантики: эстетические и этические оценки / Т.В. Писанова. – М. : ИКАР, 1997. – 320 с.
10. Баран Я.А. Фразеологія: знакові величини / Я.А. Баран. – Вінниця : Нова Книга, 2008. – 256 с.
11. Маслова В.А. Лингвокультурология / В.А. Маслова. – М. : Изд. центр «Академия», 2004. – 208 с.
12. Эмирова А.М. Аспекты сопоставительного изучения фразеологической семантики / А.М. Эмирова // Проблеми зіставної семантики. – К., 2005. – Вип. 2007. – С. 252–256.
13. Жайворонок В. Українська етнолінгвістика: Нариси / В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2007. – 262 с.
14. Багаутдинова Г.А. Человек во фразеологии: антропоцентрический и аксиологический аспекты : автореф. дисс. … докт. филол. наук / Г.А. Багаутдинова. – Казань, 2007. – 36 с.
15. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – 2-е изд., стер. – М. : Советская энциклопедия, 1969. – 608 с.
16. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : [термінологічна енциклопедія] / О. Селіванова. – Полтава : Довкілля ; К., 2006. – 716 с.
17. Якушина Р.М. Динамические параметры оценки (на материале современного английского языка) : автореф. дисс. … канд. филол. наук : спец. 10.02.04 / Р.М. Якушина. – Уфа : Башкир. гос. ун-т, 2003. – 24 с.
18. Хидикель С.С. Оценочный компонент лексического значения слова / С.С. Хидикель, Г.Г. Кошель // Иностр. языки в школе. – 1981. – № 4. – С. 7–12.
19. Карцевський С.О. Порівняння / С.О. Карцевський // Питання мовознавства. – 1976. – № 1. – С. 107–112.
20. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і головн. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
21. Райхштейн А.Д. Сопоставительный анализ немецкой и русской фразеологии / А.Д. Райхштейн. – М. : Высшая школа, 1980. – 143 с.
22. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание / А. Вежбицкая. – М. : Русские словари, 1996. – 416 с.
23. Англо-український фразеологічний словник / уклад. К.Т. Баранцев. – К. : Знання, 2005. – 1056 с.
24. Мізін К.І. Англо-український словник компаративної фразеології / К.І. Мізін. – Кременчук : Щербатих О.В., 2010. – 120 с.
25. Longman Dictionary of English Idioms. – Lnd : Longman,1980. – 387 p.

Былица У. Я. Особенности оценности компаративных фразеологических номинаций человека в англоязычной картине мира

Аннотация. Статья посвящена особенностям проявления категории оценки в семантике компаративных фразеологических номинаций человека в англоязычной картине мира. На примере указанных номинаций продемонстрировано полярный характер данной оценки, что обусловлено неоднозначным и противоположным характером самой сущности человека. Анализ фактического материала осуществлен на основе концептуально-дихотомических оппозиций, которые свойственны образу человека.

Ключевые слова: категория оценки, компаративная фразеологическая единица, дихотомия, дихотомическая оппозиция, позитивная/негативная/амбивалентная/нейтральная оценка.

Bylytsia U. The evaluation peculiarities of comparative phraseological nominations of a human being in the English language picture of the world

Summary. The article is devoted to the peculiarities of the category of evaluation in the semantics of comparative phraseological nominations of a human being in the English language picture of the world. With the help of examples of nomination the article demonstrates the polar nature of the evaluation, which is caused by ambiguous and opposed nature of the human essence. The analysis of factual material is done on the basis of conceptually-dichotomous oppositions, which are peculiar to a human image.

Key words: category of evaluation, comparative phraseological unit, dichotomy, dichotomous opposition, positive/negative/ambivalent/neutral evaluation.

УДК 81-13

Варешкина Н. В.,
кандидат педагогических наук, доцент,
доцент кафедры иностранных языков
Национального университета «Одесская юридическая академия»

ЛИНГВОСТРАНОВЕДЧЕСКИЙ АСПЕКТ В ОБУЧЕНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНО ОРИЕНТИРОВАННОМУ ОБЩЕНИЮ

Аннотация. В статье рассмотрены некоторые проблемы формирования языковой и культурной компетенции в процессе обучения студентов профессионально ориентированному общению на иностранном языке.

Ключевые слова: лингвострановедение, межкультурное общение, коммуникативная компетенция, языковая личность, иностранный язык.

Постановка проблемы. Овладение учащимися лингвоэтнокультурой страны изучаемого языка – одна из объективных задач, подлежащих решению в процессе развития иноязычно-речевой компетенции в любом типе учебных заведений или образовательных форм, включая высшую школу (университет). В данной задаче целесообразно различать два аспекта: образовательно-культурологический и лингвистический. Последний следует рассматривать в семантическом плане как неотъемлемый компонент бинарной структуры языкового знака уровней слова, словосочетания, предложения и текста [1, с. 430].

Данная задача совпадает с одной из главных задач коммуникативной лингвистики, которая рассматривает изучение иностранного языка как части зарубежной культуры и предполагает формирование на этой основе лингвосоциокультурной компетенции, способной обеспечить полноценное межкультурное общение и взаимопонимание.

Изложение основного материала исследования. Овладение иностранным языком в рамках коммуникативной лингвистики рассматривается как процесс, конечной целью которого являются возможность и способность участвовать в общении, то есть порождать и воспринимать иноязычную речь в соответствии с реальной ситуацией общения и целью коммуникации. Основным концептом коммуникативной лингвистики является коммуникативная компетенция, которая определяется как сумма умений и навыков говорящего-слушающего использовать иностранный язык в меняющихся речевых ситуациях и порождать не только грамматически правильные, но и социально-корректные высказывания [2, с. 117].

Следующие факторы также влияют на эффективность профессионального общения: 1) соответствие речевого поведения ситуации и предмету общения (другими словами, правильный выбор языковой формы в зависимости от ситуации коммуникации и роли общающихся, от коммуникативной задачи, решаемой в процессе общения); 2) аутентичность речевого поведения, то есть владение языком в форме, удовлетворяющей лингвистическим нормам, правилам речевого этикета, принятого в стране изучаемого языка; 3) обладание необходимыми профессиональными умениями и навыками общения.

Всем известно, что большая часть информации об окружающем нас мире приходит к человеку по каналам, связанным с языком. Каждый человек в процессе своего развития создает понятийный механизм для потребностей духовного, социального, интеллектуального творчества и облекает их в слова. Слово как основной источник информации в жизни человека играет очень важную роль.

В подготовке будущих специалистов следует учитывать, что успех личности во многих сферах жизни зависит от того, насколько хорошо она владеет словом (речью), насколько глубоко она усвоила механизмы функционирования языка, на котором общается.

При изучении иностранного языка необходимо понимать, что язык раскрывает менталитет народа, именно благодаря овладению языком мы знакомимся с культурой, традициями, обычаями того народа, язык которого мы изучаем.

Если информацию об этнокультуре страны иностранного языка можно получить, минуя сам изучаемый язык (т. е. посредством родного языка), овладеть полноценными знаниями по иностранному языку без изучения лингвострановедческого компонента его семантики невозможно.

Проблема обучения лингвострановедческому аспекту иностранного языка имеет обширную библиографию (Е. Верещагин, В. Костомаров, А. Рум, В. Скалкин, Ж. Витлин, Ю. Караулов, Е. Пассов).

Представители антропоцентрического направления в современных лингвистических исследованиях исходят из того, что человек познает мир через осознание самого себя и своей деятельности в данном мире. Каждый человек – это представитель своей нации, который, вступая в межличностные и межнациональные контакты, ведет постоянные диалоги с окружающим миром, поскольку диалог – это форма общения на разных уровнях. При изучении иностранного языка следует учитывать, что человек, общаясь с представителями другой культуры, другого народа, на первых этапах общения, как правило, воспринимает их поведение исключительно с позиций своей культуры, своего менталитета. Поэтому с первых этапов в обучении иностранному языку в учебном процессе необходим лингвокультурологический подход [3, с. 10].

Преподаватель иностранного языка, осознавая, что при существовании трех форм бытия «природа – общество – человек» именно человек создал, вернее, породил четвертую форму бытия – культуру, должен руководствоваться в своей работе тем, что культура – это мир человеческой деятельности [4, с. 9]. В процессе обучения будущих специалистов иностранному языку необходимо постоянно знакомить студентов с данными сопоставительной лингвокультурологии. Специфика отражения культуры в языке проявляется наглядно при сопоставлении языков. Совокупность определённых языковых норм и оценочных стереотипов зависит от национально-культурной картины мира и, являясь базисом системы национально-культурных понятий, связана с национальной историей и национальным характером.

Все приобретенные студентами знания с течением времени выстроятся в систему лингвострановедческих и лингвокультурологических знаний, которые помогут им изучить и понять, каким образом язык в своих лексических единицах хранит и передает информацию, связанную с деятельностью человека.

Особое распределение языковых средств, как эксплицитных, так и имплицитных, в частных профессиональных подъязыках – юридическом, дипломатическом, а также особые этикетные формулы служат символом-кодом культуры [5, с. 203].

В связи с этим особо большое значение приобретает переводческая деятельность вообще и переводческая деятельность специалистов как один из аспектов их профессиональной подготовки.

Как уже упоминалось ранее, выпускник университета должен быть не только высококвалифицированным специалистом, но и уметь осуществлять профессионально ориентированное общение на иностранном языке с зарубежными коллегами, знать культуру страны изучаемого языка. Работа над овладением знанием реалий жизни и истории носителей языка должна стать объектом особого внимания преподавателя иностранного языка. В наше время, впрочем, как и ранее, огромное значение приобретает знание студентами социально-политической структуры страны изучаемого языка, ее культуры, истории, традиций и обычаев. Обучение устной речи на иностранном языке не может протекать вне этнической и социально-культурной среды, при отсутствии сведений о нормах поведения, правилах общения, без знания антропонимов и топонимов, ментальности и реалий жизненного уклада носителей языка. Лингвострановедческий компонент содержания обучения шире по объему, чем компонент под названием «зарубежная культура», и мы, как и многие другие исследователи, вкладываем в понятие «лингвострановедение» тот смысл, которым изначально наделили этот термин зарубежные методисты, – «страноведение и сведения о культуре». При расширении содержания обучения за счет лингвострановедческой информации преподавателями используются определенные культурологические, гностические и дидактические факторы, влияющие на отбор материалов для конкретного вида коммуникативной деятельности:

а) воспитательный и образовательный потенциал лингвострановедческой информации из различных аутентичных источников;

б) сферы жизнедеятельности обучаемых, в которые следует ввести данную информацию и типичные ситуации общения в устном и письменном виде;

в) уровень познавательной ценности информации;

г) прагматический и модальный аспекты успешности декодирования иноязычной информации средствами родного языка;

д) перспективы использования лингвострановедческих сведений на дальнейших занятиях по иностранному языку и профилирующим предметам курсах обучения [6, с. 55].

Самым распространенным способом приобщить студентов (обучаемых) к культуре и истории страны изучаемого языка является включение в учебный план высшего учебного заведения (университета) курса «Страноведение/Лингвострановедение».

Известно, что данный курс включает в себя элементы собственно языковые, т. е. иностранный язык рассматривается как новый языковый код для обучаемых, и внеязыковые, которые отображают особенности географического пространства, государственного и политическою строя, общественно-политической жизни, а также быта, обычаев страны, язык которой изучается. Таким образом, в курсе «Страноведение» язык выступает как способ познания национального менталитета и жизни носителей конкретного языка, поэтому в настоящее время широко употребляется название «лингвострановедение».

Как правило, недостатком курса «Страноведение» является построение его преподавания, в основном, только на исторической основе и литературных текстах. С нашей точки зрения, исторический подход следует использовать для объяснения новых фактов о жизни современного общества, что будет способствовать развитию умений и навыков получать, понимать и оценивать информацию, а также выражать собственное мнение в конкретной сфере общения посредством иностранного языка. Ситуации могут быть самыми разными: от простых (бытовых) до ситуаций межкультурного общения, когда планируемый практический результат речевого общения становится залогом успешного сотрудничества различных языковых личностей [7, с. 19].

На современном этапе развития нашего общества и всей цивилизации курс «Страноведение» (который во Франции, к примеру, называется «Цивилизация») основывается на антропоцентрическом подходе к языку, что предполагает выдвижение на первый план языковой личности, выступающей главным действующим лицом во всех сферах человеческой жизни: политике, экономике, культуре, как внутри своего социума, так и в рамках международного сообщества. Последнее обусловливает взаимодействие конкретной языковой личности (студента) с языковыми личностями – носителями изучаемого языка.

Все вышеизложенное позволяет сделать вывод о необходимости использования коммуникативного и интеркультурного подходов в курсе обучения лингвострановедению. Поскольку интеллектуальные характеристики языковой личности проявляются в языке и выступают на первый план, то «языковая личность начинается по ту сторону обыденного языка, когда в игру вступают интеллектуальные силы, и первый уровень (после нулевого) ее изучения – выявление, установление иерархии смыслов и ценностей в ее картине мира, в ее тезаурусе» [8, с. 97].

На более поздних этапах, когда большее внимание уделяется месту языковой личности в языковом пространстве, и «анализ языковой личности включает выявление и характеристику мотивов и целей, движущих ее развитием, поведением, управляющих ее текстопроизводством и, в конечном итоге, определяющих иерархию смыслов и ценностей в ее языковой модели мира» [8, с. 112]. Именно поэтому в курсе «Страноведение/Лингвострановедение» должен главенствовать межкультурный компонент в обучении иностранному языку.

Можно также с уверенностью утверждать, что речевое общение, в центре которого стоит языковая личность, реализуется при помощи текста. Когнитивный характер языковой личности проявляется только в тексте, т. к. речевое общение происходит на основе разных типов текстов. Любой текст представляет собой самостоятельный вид деятельности со строго очерченными психологическими рамками. Таким образом, расширяется понимание языковой личности не только как обладателя языковой компетенции и знаний, но и как носителя интеллектуальной способности образовывать новые знания в соответствии с их оценкой на основе уже имеющихся знаний. Текст является носителем духовной и материальной культуры, средством речевого контакта различных культур языковых сообществ [7, с. 20].

Любой язык ориентирован на культуру своего народа и имеет специфические, характерные для данного общества черты. Национальная принадлежность текста обусловлена множеством условностей и традиций, закрепленных в конкретном языке, которые могут совпадать или не совпадать с условностями и традициями других языков.

Возникает билингвистическая текстовая ситуация, в которой проявляются закономерности межкультурной номинации на уровне текста, характерной для любых языков и культур.

Основную трудность при работе с текстами представляют культурно-семантические различия, существующие в обществе среди личностей и социальных групп, с одной стороны, среди двух взаимодействующих культур – с другой.

Очевидно, что практически в любом высказывании находит отражение система национальных особенностей и традиций, культурного наследия и жизненного уклада народа. С точки зрения межкультурного подхода текст – не только совокупность единиц языка, который является иностранным для студентов, но и неотъемлемая часть культуры народа – носителя языка. Сам же текст является фоном для языковых явлений, формирующих национальную особенность того или иного языка. Поэтому тенденция к главенству межкультурного компонента при обучении иностранному языку выдвигается на первый план.

Текст на иностранном языке призван сформировать навыки практического осуществления межкультурного общения. Текстовыми компонентами межкультурной ориентации главным образом выступают лексические единицы, которые иногда прямо, иногда косвенно указывают на принадлежность к той или иной культуре. Однако лексическая единица становится компонентом межкультурной ориентации только в тексте и довольно часто может быть идентифицирована только в рамках конкретного текста [9, с. 18].

С методической точки зрения работу с текстом, содержащим лингвострановедческий компонент, целесообразно начинать с вероятного прогнозирования, основанного на языковой догадке, дифференциации языковых единиц и речевых образцов. Следующий этап предполагает комплексный анализ целого текста с выявлением особенностей функционирования лингвострановедческого компонента в данном контексте. На заключительном этапе логичной является отработка оптимальных вариантов использования лингвострановедческого компонента в различных коммуникативных ситуациях.

Выводы. В заключение можно сказать, что для студента, изучающего иностранный язык, усвоение навыков и стереотипов речевого и неречевого поведения носителя языка – его убеждений, отношений, ценностей, установок, социальных взаимоотношений, средств общения – является необходимым условием овладения культурой иноязычного общения. Следует помнить, что язык как средство коммуникации непосредственно связан с культурой, является специфическим средством выражения и передачи информации. Поэтому перед преподавателем встает необходимость поиска таких форм, методов и средств обучения, которые позволяют воссоздать картину иноязычного мира и его культуры и реализовать при этом целый комплекс учебно-методических задач.

Литература:

1. Скалкин В.Л. Реалии русского языка и принципы их отбора для учебного минимума / В.Л. Скалкин // Материалы III Международного конгресса преподавателей русского языка и литературы. – Варшава, 1976. – С. 430–431.
2. Просвирникова Е.Н. Речевые ситуации в формировании умений педагогического общения / Е.Н. Просвирникова // Сборник научных трудов Московского государственного педагогического института иностранных языков им. М. Тореза. – 1985. – Вып. 256. – С. 113–124.
3. Банина Н.В. Лингвокультурологический подход в учебном процессе / Н.В. Банина, М.В. Корчака // Науково-методичні матеріали VI Міжнародної конференції «Стратегії та методи навчання мовам для спеціальних цілей». – К., 2003. – С. 10.
4. Каган М.С. Общее представление о культуре / М.С. Каган // Введение в культурологию : [курс лекций] / под ред. Ю.Н. Солонина, Е.Г. Соколова. – СПб., 2003. – С. 6–14.
5. Конакова Е.И. Англоязычный юридический текст как объект лингвистического исследования / Е.И. Конакова // Культура народов Причерноморья. – 2006. – № 82. – Т. 1. – С. 202–204.
6. Голубенко Л.Н. О факторах формирования профессиональной направленности личности будущего специалиста / Л.Н. Голубенко // Наук. вісн. Південноукр. держ. пед. ун-ту ім. К.Д. Ушинського. Серія «Педагогічні науки. Психологічні науки. Лінгвістичні науки» : зб. наук. пр. – Одеса, 2004. – С. 54–57.
7. Архипович Т.П. Курс «страноведение» как один из способов приобщения языковой личности к иноязычной культуре / Т.П. Архипович, З.А. Гетьман, В.В. Дайнеко // Науково-методичні матеріали IV Міжнародної конференції «Стратегії та методи навчання мовам для спеціальних цілей». – К., 1999. – С. 19–20.
8. Караулов Ю.Н. Лингвистическое конструирование и тезаурус литературного языка / Ю.Н. Караулов. – М. : Наука, 1981. – 368 с.
9. Архипович Т.П. Текст как единица межкультурного общения / Т.П. Архипович, З.А. Гетьман // Науково-методичні матеріали IV Міжнародної конференції «Стратегії та методи навчання мовам для спеціальних цілей». – К., 1999. – С. 17–18.
10. Longman Dictionary of English Language and Culture. – Edinburgh Gate, Harlow : Longman, 2002. – 1658 p.
11. Oxford Guide to British and American Culture. – Oxford University Press, 2000. – 599 p.

Варєшкіна Н. В. Лінгвокраїнознавчій аспект у навчанні професійно орієнтованого спілкування

Анотація. У статті розглянуто деякі проблеми формування мовної й культурної компетенцій у процесі навчання студентів професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою.

Ключові слова: лінгвокраїнознавство, міжкультурне спілкування, комунікативна компетенція, мовна особистість, іноземна мова.

Vareshkina N. British studies in teaching students professionally focused communication

Summary. The article deals with some problems of linguistic and cultural competence formation in teaching students professionally focused communication in foreign language.

Key words: British studies, culture and civilization intercultural communication, communication competence, linguistic personality, foreign language.

УДК [81'367.33:316.77]=621.25=161.1

Химаван Прабово,
кандидат филологических наук,
ассистент кафедры китайской, корейской и японской филологии
Института филологии
Киевского национального университета имени Т. Г. Шевченко

ОСОБЕННОСТИ СИСТЕМЫ ОБРАЩЕНИЯ В ИНДОНЕЗИЙСКО-РУССКОЙ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Аннотация. В этой статье проанализированы различные ошибки, связанные с использованием слов-обращений, которые применяются в индонезийско-русской межкультурной коммуникации. В статье проведен компаративный анализ характерных свойст и культурных особенностей системы обращений и форм слов-обращений в индонезийском и русском языках.

Ключевые слова: система обращений, слово-обращение, Индонезия, близкие обращения, речевой этикет, индонезийский русист.

Постановка проблемы. Система обращения играет важную роль для успешной коммуникации, особенно это важно для межкультурной коммуникации, потому что приветствие является началом общения. Неправильное использование обращения к человеку в беседе может значительно усложнить её дальнейшее нормальное течение. Особенно часто подобные ошибки возникают в межкультурной коммуникации на индонезийском и русском языках. На научном уровне данная проблематика еще не была исследована и соответственно не было публикаций относительно использования слов-обращений в индонезийско-русской межкультурной коммуникации. Именно поэтому, на основании описательного и сопостовительного методов, в данной статье анализируется проблематика использования слов-обращений в индозийско-русском общении, что послужит достижению полного взаимопонимания между собеседниками.

Знания, которыми обладает носитель индонезийского языка о русском языке, еще не обеспечивает полного взаимопонимания с носителем русского языка, и наоборот носители русского языка часто имеют неправильное представление о словах-обращениях в индонезийском языке. Например, аспирантка («индонезийский русист») по имени Магдалена во введении своей диссертации упомянула историю, в которой индонезийский студент, который только закончил подготовительный факультет, обратился к преподавателю с обращением «девушка!», что само собой вызвало негативную реакцию со стороны преподавателя [4]. Ошибку подобного характера допустил украинский студент, который изучал индонезийский язык в одном из ВУЗов Индонезии благодаря правительственной программе «Дармасисва». На одной из дипломатических встреч в посольстве Республики Индонезия в Киеве, этот молодой человек в беседе с работником посольства использовал индонезийское местоимение первого лица «aku» («я»), которое является не совсем формальным и не может быть использовано в официальной беседе. Также этот студент для обращения к дипломату использовал местоимение «kamu», что недопустимо, так как переводится, как «ты» и является очень неформальным словом-обращением. И в данной ситуации атмосфера общения была испорчена неправильным использованием обращений к собеседнику. Такие ошибки произошли, так как человек, использующий иностранный язык не обладал нужными знаниями о некоторых лингвистических особенностях, например, реальной этики коммуникации, правил коммуникации на разных социальных уровнях и национальных традиций коммуникации на этом языке. Подобные особенности в коммуникации, которые называются «коммуникативное поведение», требуют понимания правил и традиций общения, которые находят своё проявления в разговоре, как в коллективе, так и между отдельными личностями [6, с. 151].

Изложение основного материала. Обсуждение системы обращений в коммуникации затрагивает такую область как речевой этикет, важный элемент культуры, который является неотъемлимой частью общей системы этики поведения человека и одновременно – это отрасль науки о языке и общении [3, с. 217]. Что является проблемой, так это то, что индонезийские русисты и русские индонезисты не изучают систему и структуру использования слов-обращений в рамках речевого этикета. Так, например, в учебной литературе, выпускаемой под эгидой программы BIPA (Bahasa Indonesia untuk Penutur Asing, Индонезийский язык для иностранцев), нет нормального обзора, посвященного правильному использованию слов, терминов и фраз, используемых для обращения к своему собеседнику. Такая же ситуация обстоит и с учебной литературой на русском языке для иностранных студентов. В условиях постоянного увеличения межкультурных связей, межличностных контактов, как в реальном, так и в виртуальном мирах, крайне важно придерживаться культурных норм и канонов в процессе общения. Именно поэтому в этой статье идёт речь о системе и формах обращения к человеку в индонезийском языке в контексте его сравнения с подобными системами и формами в русском языке.

Ведущие индонезийские лингвисты дают следующее определение системы обращений – это система, связывающая элементы языка, которые показывают разницу в статусе и роли участников коммуникации [9, с. 155]. Данное понимание предусматривает наличие определенных норм в обществе относительно использования речевых обращений, то есть норм, которые определяют выбор данных обращений в процессе общения говорящего и его собеседника. Обращение – это слово или словосочетание, которое используется, чтобы обратиться к собеседнику [9, с. 14]. В индонезийском языке система обращений довольно стабильна, в то время как форма слов-обращений имеет свойство меняться с течением времени, особенно это

чувствуется в обращениях, которые используются молодежью.

Индонезийский лингвист Кридалаксана выделяет 9 видов системы обращения в индонезийском языке: 1) Личные местоимения: *Aku (Я), Saya (Я формальное), Kamu (Ты), Anda (Вы) и т.д.*; 2) Имена собственные: *Bowo, Riris и т.д.*; 3) терминология, связанная с родством: *bapak (отец)*, *ibu (мать)*, *oom (дядя), tante (тетя)*; 4) титулы и обращения, связанные с профессией: *dokter (доктор)*, *guru (учитель)*; 5) форма словообразования «*pe*+глагол», в результате чего образуется отглагольное существительное: *penonton (слушатель)*, *pendengar (зритель)*; 6) форма словообразования «существительное+*ku*», энклитика существительного и посессивного местоимения: *Tuhanku (Бог мой)*, *kekasihku (любовь моя)*; 7) слова указывающие местоположение: *sini* (здесь), *situ (там)*; 8) другие слова, используемые для обращения, например *tuan (господин), nyonya (госпожа)*; 9) нолевое обращение, в котором при сохранении общего смысла вообще не используются слова-обращения [9, с. 192].

Несмотря на то, что каждое общество имеет свои личные системы обращений к собеседнику, тем не менее, существуют системы универсального характера. Так в русском языке система обращений включает в себя и использование местоимений, и терминологии по родственным принципам, и профессиональную терминологию. Разница чувствуется, когда слова-обращения и их семантика подвергнулись влиянию нелингвистических факторов, обусловленных социальными и культурными особенностями каждого народа. Интересным фактом о системе слов-обращений в индонезийском языке является превалирование обращений на основе родственных связей. И именно чаще всего ошибки у неносителя языка случаются при использовании обращений родственного характера или в виде местоимений.

Обращения, основанные на словах родственного характера, как уже упомянулось, широко распространены в индонезийском языке, например: *bapak (отец), ibu (мать), adik (младшие брат или сестра), kakak (старшие брат или сестра), ayah (отец), kakek (дедушка), nenek (бабушка), papa, mama, om (дядя), tante (тётя), paman (дядя), bibi (тётя)*. Эти слова в пределах семьи употребляется в соответствии со своим значением, так как употребляется и в русском языке. Проблема возникает, когда индонезийские слова *bapak* и *ibu* используются как обращение к людям, которые не являются родственниками. Покажем разницу на следующих примерах:

Bapak mencari siapa? Вы кого ищете? Отец, кого ищешь?

Ibu mencari siapa? Вы кого ищете? Мать, кого ищешь?

Не зная контекста ситуации, перевод этих предложений имеет два варианта перевода: условно назовём их родственный и неродственный.

Сын или дочь ---> отцу (родственный)	1 лицо ---> второму лицу мужского пола (неродственный)
Bapak mencari siapa?	*Bapak mencari siapa?*
Отец, кого ищешь?	Вы кого ищете?

Сын или дочь ------> матери (родственный)	1 лицо ---> второму лицу женского пола (неродственный)
Ibu mencari siapa?	*Ibu mencari siapa?*
Мать, кого ищешь?	Вы кого ищете?

Именно в среде русских индонезистов распространена ошибка в использовании слов *bapak* и *ibu* в качестве обращений неродственного характера в процессе межкультурного общения.

Не менее часто возникает ошибка при использовании индонезийских местоимений во время коммуникационного процесса. Местоимение «*Kamu*» в официальном индонезийско-русском словаре переводится как *«Ты»* и употребляется в неформальной обстановке, когда собеседники находятся на одном социальном уровне и приблизительно одного возраста. Местоимение *«Anda»* переводится как *«Вы»* и используется в формальной обстановке и в случае, когда возраст и социальное положение не тождественны [10, с. 260]. В русском языке используются два местоимения *«Ты»* и *«Вы»*. Использование этих местоимений, точнее сказать, какое из них следует употребить, также определяется некоторыми факторами: социальным статусом, возрастом и близостью отношений. *«Вы»* используется как обращение к незнакомому, малознакомому человека, в официальной обстановке, при подчеркнуто вежливом, сдержанном отношении к адресату, к равному и старшему (возраст, положение) собеседнику. Местоимение *«Ты»* используется в качестве обращения к хорошо знакомому человеку, в неофициальной обстановке, при дружеском, фамильярном отношении к адресату, к равному и младшему (положение, возраст) собеседнику [2, с. 113].

Так как роль и функции этих местоимений в русском и индонезийском языках примерно схожи, то часто при их использовании русскими индонезистами происходит так называемое семантическое вмешательство. В начале общения с незнакомым человеком русские индонезисты часто используют местоимение *«Anda»* в качестве слова-обращения, например: «*Anda dari mana*?» («Откуда Вы?») или «*Anda bisa berbahasa Rusia*?» («Вы говорите по-русски?»). Ситуация может стать совсем некрасивой, если начать беседу, обратившись к собеседнику, используя местоимение «*Kamu*»: «*Kamu dari mana? Kamu bisa berbahasa Rusia*?» («Ты откуда? Ты говоришь по-русски?»). Знания об упомянутых выше местоимениях обычно черпаются из стандартных учебников для иностранцев, в которых информация ограничена лишь поверхностными данными, взятыми из словаря. Так как в русском языке местоимения второго лица имеют приблизительно такое же значение, то русские индонезисты часто подвержены семантическому и культурному вмешательству, то есть местоимения на индонезийском языке используются со значением, как в русском языке. В результате русский индонезист при встрече подсознательно уже готов обратиться к человеку, используя местоимения в качестве слов-обращений.

В соответствии с коммуникационным этикетом в Индонезии существует множество вариантов обращений к человеку, которые зависят от близости общения, родства, знакомства, возраста, социального статуса, места общения, формальности или неформальности общения и так далее [9, с. 57]. Для того, чтобы обратиться к незнакомому человеку, чей возраст близок к возрасту обращающегося или старше, следует использовать обращение *«bapak»* (для мужчин) и *«ibu»* (для женщин). В письменной речи, когда эти слова используются в качестве обращения, эти слова пишутся с заглавной буквы, чтобы отличить от существительных, обозначающих понятия «отец» и «мать». Довольно часто эти слова незначительно сокращаются в слова *«Pak»* и *«Bu»* и ставятся в препозицию по отношению к имени собственному или названию профессии. Например:

– *Selamat pagi, Pak! Bapak mencari siapa*? – Доброе утро! Вы кого ищете?

– *Selamat pagi Pak Dokter! Pak Dokter mencari siapa?* – Доброе утро, доктор! Вы кого ищете, доктор?

– *Selamat pagi Bu! Ibu mencari siapa*? – Доброе утро! Вы кого ищете?

– *Selamat pagi Bu Guru! Bu Guru mencari siapa*? – Доброе утро! Вы кого ищете?

Индонезийские русисты часто сталкиваются с проблемой перевода обращений, как в первом и третьем примерах, приведенных выше. Часто эти обращения переводятся индонезийскими русистами как «господин» или «госпожа», соответственно предложения-примеры будут переведены, как: «Доброе утро, господин! Вы кого ищете, господин?» и «Доброе утро, госпожа! Вы кого ищете, госпожа?» В подобной ситуации индонезийские русисты также часто заменяют слова «господин» и «госпожа» на английские аналоги *mr*/*mrs*, так в индонезийской языковой среде эти термины получили довольно широкое распространение: «Доброе утро, мистер! Вы кого ищете, мистер?» и «Доброе утро, миссис! Вы кого ищете, миссис?» Подобные варианты переводы звучат неестественно и даже смешно для тех, у кого русский язык является родным. Использование подобного перевода обусловлено именно тем, что слово «*bapak*» в словаре переводится именно как «господин»[1, с. 87]. Хотя слово «господин» лишь недавно заново было введено в бытовой русский язык и чаще употребляется в препозиции к должности или фамилии: господин губернатор, господин Иванов. Для обращения к человеку, как в приведенных выше первом и третьем примерах, в соответствии с речевым этикетом в русском языке употребляется имя отчество собеседника: «Доброе утро, Иван Петрович! Вы кого ищете, Иван Петрович?» и «Доброе утро, Ирина Владимировна! Вы кого ищете, Ирина Владимировна?» В случае, если человек незнакомый, то индонезийское обращение *«Pak»* или *«Bu»* не переводится вообще, а семантическое значение передается склонением глагола: инфинитив «искать» становится «ищете».

К русским и в русскоязычной среде принято обращаться и называть кого-то по имени и отчеству, обращение только по имени считается недостаточно вежливым. Обращение, в котором используется одновременно и имя, и отчество, является довольно сложным для понимания индонезийскими русистами, так как традиции и культурные нормы в Индонезии отличаются, использование имени для не совсем знакомого человека недопустительно, а уж тем более обращение с использованием имени отца собеседника. Для любого индонезийца подобное обращение удивительно для восприятия, несмотря на то, что в русскоязычной среде использование имени отчества без добавления слов «господин» или «госпожа» полностью отвечает нормам культуры и этикета. Именно поэтому редко услышишь от индонезийского русиста использование имени отчества в качестве обращения. Форма обращения, которая чаще всего используется индонезийским русистом, состоит из слов «господин», «мистер», «госпожа», «миссис». Данная проблема возникает не потому, что индонезийский русист не разбирается в антропонимии в русском языке, а из-за культурного наследия и этических традиций, которые сильно влияют на индонезийское мировосприятие. Согласимся с мнением Сабитовой, которая указала на то, что говорящий, создавая сообщения на родном языке, бессознательно ориентируется на свою систему культурных ценностей, слушающий, воспринимая сообщение, ориентируется на собственную культуру [5, с. 391].

Уже давно известно, что речевой этикет для каждой народности имеет свои характерные черты. В процессе коммуникации на неродном языке человек обращает внимание не только на его лингвистические трудности, но и на совокупность установленных у данного народа норм поведения, которые регулируют отношения между людьми и проявляются в их языке. Именно поэтому русские индонезисты, которые понимают, что в индонезийской традиции недопустимо называть кого-то лишь по имени или по имени отчеству, стараются для обращения к собеседнику использовать местоимение второго лица *«Anda»*, которое соответствует русскому «Вы». Однако данное обращение может нарушить гармонию общения с носителем индонезийского языка, ведь такой подход не соответствует нормам этикета в Индонезии. Как считает Тер-Минасова, грамматические ошибки не так повлияют на процесс межкультурной коммуникации, как на нее может повлиять незнание культурных норм и традиций этикета [7, с. 40].

В отличие от формы слова-обращения, система обращения обычно универсальна. В индонезийской системе обращений наблюдается такая же универсальность, как и в русской. Например, в системы обращения к родственникам (*bapak*/*отец*, *ibu*/*мать*, *paman*/*дядя*) или в системе, которая объединяет слово-обращение и название должности или профессии (*Pak Menteri*/*господин министр, Pak*/*Bapak Presiden*/*господин президент, Pak*/*Bapak Walikota*/*господин мэр)*. Уникальность системы обращений в Индонезии заключается в том, что разнообразие форм слов-обращений вызвано наличием большого количества локальных языков в Индонезии. Индонезия – это государство-архипелаг, состоящее из более чем 17 тысяч островов, страна, в которой проживает более 250 миллионов человек, более 400 народностей, говорящих на более 500 языках помимо общегосударственного. Сам по себе индонезийский язык находится в состоянии постоянной трансформации под воздействием локальных языков. Так, например, на острове Ява, самом густонаселенном острове страны, в обиход, помимо упомянутых выше *Pak*/*Bapak* и *Bu*/*Ibu*, давно вошли обращения *Mas* (для мужчины) и *Mbak* (для женщины). В системе яванского языка эти слова используются для обозначения родства: старший брат и старшая сестра соответственно. Младший брат или сестра, вне зависимости от пола, называется *«Dik»*. Однако эти слова также вошли в ежедневный языковой обиход и стали слова-обращениями, которые не обозначают родство. Их правильное использование является сложностью для русских индонезистов.

Выводы. Из сказанного выше сделаем вывод, что в индонезийско-русской межкультурной коммуникации часто возникает проблема правильного использования обращений как индонезийцами, изучающими русский язык, так и наоборот. Для успешной межкультурной коммуникации крайне необходимо изучение и понимание социально-культурных особенностей народов, говорящих на индонезийском и русском языках.

Литература:

1. Большой индонезийско-русский словарь / Р.Н. Коригодский, О.Н. Кондрашкин, Б.И. Зиновьев, В.Н. Лощагин; под ред. Р.Н. Коригодского. – В 2-х т. – М. : Рус. Яз., 1990. – Т. 2: M – Z. – 496 с.
2. Введенская Л.А. Русский язык и культура речи: [учеб. пособие для вузов] / Л.А. Введенская, Л.Г. Павлова, Е.Ю. Кашаева. – 14-е изд. – Ростов н / Д.: Изд-во «Феникс», 2005. – 544с.
3. Костомаров В.Г. Языковой вкус эпохи. Из наблюдений над речеовй практикой масс-медия / В.Г. Костомаров. – М. : Педагогика-Пресс, 1994. – 544 с.
4. Магдалена Суси. Русское личное имя в этикетной функции (с точки зрения носителя индонезийского языка и культуры [Электронный

ресурс]. – Режим доступа: http://geum.ru/aref/lichnoe-imya-etiketnoy-funkcii-s-tochki-zreniya-nositelya-indoneziyskogo-yazika-kulturi-specialnost-10-02-01-ref.htm
5. Сабитова З.К. Лингвокультурология: [учебник] / З.К. Сабитова. – М. : ФЛИНТА:Наука, 2013. – 528 с.
6. Соколова В.В. Культура речи и культура общения / В.В. Соколова. – М. : Просвещение, 1995. – 191 с.
7. Тер-Минасова С.Г. Язык и Межкультурная коммуникация / С.Г. Тер-Минасова. – М. : Слово, 2008. – 624 с.
8. Kamus Besar Bahasa Indonesia / Tim Penyusun Kamus Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa. – Cet. 3. – Jakarta: Balai Pustaka, 1990. – 1090 hlm.
9. Kridalaksana / Harimurti. Dinamika tutur sapa dalam bahasa Indonesia / Harimurti Kridalaksana, Antoen M. Moelyono. Pelangi Bahasa. – Jakarta: Bharata Karya Aksara, 1982 . – 263 hlm.
10. Tata Bahasa Baku Bahasa Indonesia / Hasan Alwi, Soenjono Dardjowidjojo, Hans Lapoliwa, Anton M. Moeliono. – edisi ke-3. – cet.8. – Jakarta: Pusat Bahasa dan Balai Pustaka, 2010. – 498 hlm.: indeks : 23 cm. – (Seri BP no. 3657). – ISBN 979 – 459 – 917 – 4.

Хімаван Прабово. Особливості системи звертань в індонезійсько-російській міжкультурній комунікації

Анотація. У цій статті проаналізовані різні помилки, пов'язані із використанням слів-звертань, які застосовуються у індонезійсько-російській міжкультурній комунікації. В статті проведено компаративний аналіз характерних рис та культурних особливостей системи звертань та форм слів-звертань в індонезійській та російських мовах.

Ключові слова: система звертань, слово-звертання, Індонезія, близьке звертання, мовний етикет, індонезійський русіст.

Himawan Prabowo. The peculiarities of address system in Indonesia – Russia Cross-Cultural communication

Summary. This article analyzes the various mistakes related to the use of address system that apply to the Indonesia – Russian cross – cultural communication by comparing the peculiarities of national cultural characteristics of address system that exist in Indonesian and Russian languages.

Key words: adress system, form of address, Indonesia, familiar address, speech etiquette, Indonesian specialist in Russian philology.

УДК 316.772.4:303.446.2(477)20

Shaparenko O. V.,
Ph.D. in Philosophy, docent,
docent at the Department of Modern European Languages
Kharkiv Institute of Finance,
Ukrainian State University of Finance and International Trade

PROBLEMS OF INTERCULTURAL COMMUNICATION IN CURRENT UKRAINE

Summary. The article reveals the difference between the cross-cultural and intercultural communication, provides an overview of intercultural communication problems that Ukrainians face and their solutions. The importance of developing communication skills with people of different cultural environments is stated. The introduction of discipline "cross-cultural communication" into the Ukrainian curricula of educational institutions aimed at a comparative analysis of communication in different cultures is proposed for the successful entry into the European cultural space.

Key words: cross-cultural communication, intercultural communication, styles of communication, stereotypes, cultural diversity, linguistic differences, intercultural conflict communication technologies.

Formulation of the problem in general. The era of global communication suggests that we can no longer expect to communicate only with people belonging to our environments. The skills of effective communicating with individuals from variety of cultures are a great advantage for career prospects. On the other hand, many of us have not been instructed to communicate with people whose backgrounds are different from our own, including differences in place of living, religion, culture, history, language, etc. Is proclaiming the year of 2016 to be a year of English language in Ukraine enough to provide Ukrainians with successful entering the European community? What sorts of additional actions are to be made to transform the situation for the better? To answer these questions a thorough identification of existing difficulties of intercultural communication and possible ways of their eliminating are needed.

The problems of intercultural communication have been studied by many theorists, among them are William Gudykunst, Guo-Ming Chen and William Starosta who contributed to creation of intercultural communication theory [1], [2]. Intercultural communication competence was researched by Young-Yun Kim, Myron W. Lustig and Jolene Koester [3], [4]. Fred Casmir viewed connections between culture, communication, and education that led him to the idea of the third-culture building in the result of shift for international and intercultural communication [5]. Danielle Cliche and Andreas Wiesand examined the ways of improving cross-cultural communication through the Arts and Culture [6]. The analysis of recent research and publications on the subject showed great interest in the problem, but also proved that a great number of scholars confuse the terms of intercultural and cross-cultural communication, frequently applying for both of them the same meaning.

The aim of the article is to identify the difference between cross-cultural and intercultural communication, to review challenges that occur within intercultural communication and suggest solutions for these challenges in general and for Ukrainians in particular. Theoretical methods have been used to achieve these goals. A number of scholars' works devoted to this problem have been examined.

The main part of the research. Before viewing the notions of intercultural and cross-cultural communication it is necessary to start with the meaning of culture. We accept the definition of Milton J. Bennet, cited by Mari D. González. According to González, he considers culture to be "learned and shared values, beliefs, and behavior of a group of interacting people[7, p.1]". Regarding the notion of intercultural communication, as a substantial number of reviewed works show, it is frequently understood as cross-cultural one. For example, Gutareva N.Y. defines cross-cultural communication as connection and communication between different cultures, which suggests a direct contact between people and their communities, as well as indirect forms of communication (including language, speech, writing, electronic communication)»[8]. In fact, this is the definition of intercultural communication. Lustig M. and Koester J. define intercultural communication as "a symbolic, interpretative, transactional, contextual process," which implies the engagement of culturally-different people [4]. In other worlds, intercultural communication involves interactions among people from different cultures. Mari D. González points at their definition of cross-cultural communication as "the study of a particular idea or concept within many cultures…in order to compare one culture to another…[7]. So, cross-cultural communication involves a comparison of interactions among people from the same culture to those from another culture, intercultural communication is a set of interactions itself. This allows us to assume that cross-cultural communication is a field of study of intercultural behaviors (practices) of individuals.

Viewing communication as a process of coding and decoding of messages, one can notice that there are many points in the process where the communication can break down. Some of the researches point out the vital role of cultures (subcultures) we were raised in, saying that "we communicate the way we do because we are raised in a particular culture and learn its language, rules, and norms" [9, p. 430].

Gudykunst and Kim believe that intercultural communication can be understood via the same basic variables and processes used to describe other forms of communication. They introduce their concept of the stranger as the key factor in understanding intercultural communication. According to them, strangeness and familiarity make up a continuum. The authors use the term "stranger" to refer to those people at the most unfamiliar end of the continuum [9, p. 429-442].

Thus anyone could be considered a stranger, given a sufficiently foreign context. A stranger has limited knowledge of their new environment - of its norms and values. And in turn, the locals have little knowledge of the stranger - of their beliefs, interests and habits. It is

obvious that communication with others involves predicting or anticipating their responses. When communicating with someone who we know we are usually confident in our anticipation, and may not even notice that we are making such predictions. In contrast, when we communicate with strangers we are more aware of the range of their possible responses, and of the uncertainty of our predictions.

Communicative predictions are based on data from the three levels: cultural (information about the other's culture, its dominant values and norms), sociocultural (data about the other's group membership, or the groups to which they seek to belong), psycho-cultural (information about the individual's characteristics) [9]. We understand such data by the process of social cognition. Social cognition is a dialectical process which involves both grouping particulars into categories based on their similar features, and of distinguishing individuals from their categories based on their different characteristics. In the process of a new environment cognition we climb higher and higher from the first level – cultural, to sociocultural and end with the last one, psycho-cultural. Communication with strangers often relies too much on categorization (stereotyping). Such stereotypes may not be accurate, or may not apply to the present person. To improve communication with strangers it is necessary to pay attention to their unique, individual features.

Gudykunst and Kim also mention that generally, in communication, we seek to reduce uncertainty. We experience uncertainty with regard to the stranger's attitudes, feelings and beliefs. We are also uncertain of how to explain the stranger's behavior. Motivation to reduce this uncertainty is more acute when we expect to have further interactions with the stranger, or when they are a potential source of benefit. The authors recommend to gain more information about the stranger in order to reduce our uncertainty and increase the accuracy of our predictions. They describe three basic strategies for gathering such information: passive observation of the stranger, gathering information from different resources, and seeking information directly from the stranger by interacting with them and asking questions.

The increased uncertainty in interactions with strangers is accompanied by higher levels of anxiety, as we anticipate a wider array of possible negative outcomes. The list of possible anxieties may include worry about damage to our self-esteem from feeling confused and out of control, fear of the possibility of being incompetent, or being exploited, worry about being perceived negatively by the stranger, or worry that interacting with a stranger will bring disapproval from members of our own group. Generally these anxieties can be eliminated by paying more conscious attention to the communication process, and by gathering more information on the stranger. We would add that acquiring presentation skills in Ukrainian schools and higher educational institutions may assist even more efficiently to resolving this problem.

The role of stereotypes in perception of others was also examined by R. Fisher, E. Kopelman and A. Kupfer Schneider who claimed that based on their life experiences, people develop different perceptions of things and events. New information often gets filtered through people's established system of views and is used selectively by them to support "partisan perceptions" [10 p. 21-23.].

Globalization processes have not only increased the number of people engaged in intercultural communication due to their work, study, or travel. Great number of individuals often look for intercultural friendships. This phenomenon was researched by Letty Cottin Pogrebin in the work "The Same and Different: Crossing Boundaries of Color, Culture, Sexual Preference Disability and Age". The author observes a distinctive feature of it, pointing out that intercultural friendships involve a lot of explanation [11, pp. 445-459]. Individuals must examine their own motives in seeking such friendship. Friends must engage in ongoing explanation to each other, clarifying their intentions and reactions. Finally, each must explain the friendship to their own communities of origin. These explanations are often the most difficult, since boundary crossing friendships can threaten the group's identity.

Intercultural friendships are usually formed, like any friendship, around some shared interests or characteristics. Pogrebin cautions that such friendships form around the appearance of sameness, but the individuals are never absolutely the same. Because the other is "the same but different," one needs to maintain a "double-consciousness" which acknowledges "the importance of feeling both the same and different, of acknowledging 'the essence of me,' of understanding that friends need not transcend race or ethnicity but can embrace differences and be enriched by them"[11 p. 450].

According to Pogrebin, language differences greatly increase communication problems, even if the speakers have some knowledge of the others' language. Language is so much more than words; it is also a way of thinking and seeing and defining the world. As a result, accurate translation, especially of abstract ideas, is very difficult. When this problem is added to all the other problems with communication during conflicts, situations can get out of control, and the chances for understanding are extremely low. Even perceptions of accents can block friendship. Americans tend to perceive having an accent as a sign of ignorance. Active listening can sometimes be used to check this out–by repeating what one thinks he or she heard, one can confirm that one understands the communication accurately. If words are used differently between languages or cultural groups, however, even active listening can overlook misunderstandings.

Ethan F. Becker suggests three tips for intercultural communication: 1. Paraphrase. Repeat what others say in your own words to confirm your understanding. 2. Define terms. When it's your turn to speak, invest time in creating common definitions of terms; and its okay to stop the flow of the meeting to do so. Taking time upfront to define terms and meaning saves time and energy later on. Be patient, and plan for extra time for this. 3. Never assume. Don't take it for granted that everyone uses terms in the same way. Tone of voice may suggest understanding, but that isn't proof that both of you are on the same page. Always double-check [12].

The key to effective intercultural communication is knowledge. First, it is essential that people understand the potential problems of intercultural communication, and make a conscious effort to overcome these problems. Second, it is important to assume that one's efforts will not always be successful, and adjust one's behavior appropriately [12]. Ignorance may lead to conflicts. A. Williams identifies three dimensions of cultural conflict. To the two dimensions that every conflict has (content and relational), cultural conflict adds the third one - "a clash of cultural values." [13, p. 3] This third dimension constitutes the foundation of the conflict since it determines personal identity. According to A. Williams, cultural conflict can be identified by the following signs: it usually has complicated dynamics; if addressing content and relational issues does not resolve the conflict, it can be rooted in cultural differences; conflict reoccurs or raises strong emotions even though the issue of disagreement is insignificant.

The resolution of intercultural conflict begins with identifying whether cultural issues are involved. There are three ways of intercultural conflict resolution: probing for the cultural dimension,

learning about other cultures, and altering organizational practices and procedures. The resolution process should start from the parties' acknowledgment that their conflict contains a cultural dimension. Next, there should be willingness on all sides to deal with all conflict dimensions including the cultural one. Also systematic phased work on the conflict is needed. Williams identified four phases:

1. The parties describe what they find offensive in each other's behavior;

2. The parties get an understanding of the other party's cultural perceptions;

3. The parties learn how the problem would be handled in the culture of the opponent;

4. The parties develop conflict solutions [13, p. 6].

Resolution of the conflict is particularly complicated if the conflict arose not just out of misunderstanding of the other's behavior, but because of incompatible values. That is why education is vitally needed. People can prevent intercultural conflicts by learning about cultures that they come in contact with. This knowledge can be obtained through training programs, general reading, talking to people from different cultures, and learning from past experiences. Important aspects of cultural education are understanding your own culture and developing cultural awareness by acquiring a broad knowledge of values and beliefs of other cultures, rather than looking at them through the prism of cultural stereotypes [13]. Very frequently the organizational structure reflects the norms of just one culture and inherits the cultural conflict. In such cases, structural change becomes necessary to make the system more sensitive to cultural norms of other people.

We suggest to pilot cross-cultural communication as a separate discipline in the curriculum, though tightly integrated into other subjects. It should be based on studying cultural patterns of people's intercultural behavior. As a result, finished models of communication styles might be introduced, where dialogue should be used as an efficient tool of teaching. Like a constructed national culture or company culture, it could have deep tacit assumptions which are critical to maintaining the style. It can help us frame and reframe cross-cultural communication style as well as other communication styles for pragmatic purposes and therefore help Ukrainians move towards Western European culture.

Research findings and recommendations for further studies in this scientific area. To sum up, intercultural and cross-cultural communication have different meanings: the first one suggests different forms of communication between people of different cultures, the second one involves a comparison of interactions among people from the same culture to those from another culture. The concept of a stranger, introduced by William Gudykunst and Young Yun Kim, helps better understand process of a new environment cognition during intercultural communication and identify its levels (cultural, sociocultural, psycho-cultural) and specific features (uncertainty, anxiety, stereotyping). The role of stereotypes leading to «partizan perceptions» is hard to underestimate. Among other obstacles of successful intercultural communication are: being "the same but different," too much explanations involved, linguistic difficulties, all of which are caused by individuals' ignorance. Thus, cross-cultural communication education which would deal with variety of intercultural patterns of behavior and provide with comparison of these practices is vitally needed. It is viewed by us as a discipline in the curriculum of all types of schools in Ukraine that might be an essential tool for maintaining healthy relations in organizations and Ukrainian society in general. It should comprise effective techniques of eliminating conflict situations, like active listening, dialogues, creating finished models of communication styles. Integration of cross-cultural communication discipline with other disciplines might be the topic for further research..

References:

1. Gudykunst W. Intercultural communication theory. Current perspectives. / W. Gudykunst // Newbury Park: Sage. – 1989. – 298 p.
2. Chen G., Starosta W. Foundations of intercultural communication. / G. Chen, W.Starosta // Boston: Allyn & Bacon. – 1998. – 340 p.
3. Kim Y. Intercultural communication competence: A systems-theoretic view. / William Gudykunst & Young-Yun Kim (Eds.), Readings on communicating with strangers. An approach to intercultural communication. // New York: McGraw Hill. – 1992. – P. 371-381.
4. Myron W. Lustig, Koester J. Intercultural Competence: Interpersonal Communication Across Cultures / W. Lustig Myron, J. Koester. – Pearson; 5 edition. – June 4, 2005. – 400 p.
5. Casmir F. Third-culture building: A paradigm shift for international and intercultural communication. / F. Casmir // Communication Yearbook, 16. – 1993. – P. 407-428.
6. Cliche D., Wiesand A. IFACCA D'ART REPORT NO 39 / Achieving Intercultural Dialogue through the Arts and Culture? Concepts, Policies, Programmes, Practice // D. Cliche, A. Wiesand – DEC, 2009. – P. 18. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://media.ifacca.org/files/D'Art39Final.pdf
7. Mari D. González. Cross-cultural vs. Intercultural [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ixmaticommunications.com/2011/02/03/cross-cultural-vs-intercultural/
8. Гутарева Н.Ю. English language training in the social and cultural reality. / Н.Ю. Гутарева // Современные исследования социальных проблем. – № 1. – Красноярск: НИЦ, 2015. – 196 с.
9. Gudykunst W., Kim Y. Communicating With Strangers: An Approach to Intercultural Communication / W. Gudykunst, Y. Kim // Bridges Not Walls — ed. John Stewart, 6th edition. – New York: McGraw-Hill. – 1995 – P. 429-442.
10. Fisher R., Kopelman E., Kupfer Schneider A. Explore Partisan Perceptions. Beyond Machiavelli: Tools for Coping with Conflict / R. Fisher. – Cambridge, London: Harvard University Press. – 1994 – P. 21-23.
11. Pogrebin L.C. The Same and Different: Crossing Boundaries of Color, Culture, Sexual Preference Disability and Age / L.C. Pogrebin // Bridges Not Walls/ -ed. John Stewart, 6th edition. – New York: McGraw-Hill. – 1995. – P. 445-459.
12. Cross-Cultural Communication Strategies / International Online Training Programme on Intractable Conflict // Conflict Research Consortium, University of Colorado, USA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.colorado.edu/conflict/peace/treatment/xcolcomm.htm
13. Williams A. Resolving Conflict in a Multicultural Environment. / A. Williams // MCS Conciliation Quarterly. – Summer, 1994. – P. 2-6.

Шапаренко О. В. Проблеми міжкультурної комунікації в сучасній Україні

Анотація. У статті з'ясовується різниця між крос-культурною та міжкультурною комунікацією, надається огляд проблем міжкультурної комунікації, що виникають під час спілкування у українців та шляхи їх вирішення. Обгрунтовується значення навичок спілкування з представниками різних культурних середовищ. Пропонується введення дисципліни «крос-культурна комунікація», яка спрямована на порівняльний аналіз спілкування в різних культурах, у навчальні плани українських закладів освіти з метою успішного входження в європейський культурний простір.

Ключові слова: крос-культурна комунікація, міжкультурна комунікація, стилі комунікації, стереотипи, різноманітність культур, мовні відмінності, міжкультурний конфлікт, комунікативні технології.

Шапаренко Е. В. Проблемы межкультурной коммуникации в современной Украине

Аннотация. В статье выясняется разница между кросс-культурной и межкультурной коммуникацией, предоставляется обзор проблем межкультурной коммуникации, возникающих при общении у украинцев, и пути их решения. Обосновывается значение навыков общения с представителями разных культурных сред. Предлагается введение дисциплины «кросс-культурная коммуникация», которая направлена на сравнительный анализ общения в разных культурах, в учебные планы украинских учебных заведений с целью успешного вхождения в европейское пространство.

Ключевые слова: кросс-культурная коммуникация, межкультурная коммуникация, стили коммуникации, стереотипы, разнообразие культур, языковые отличия, межкультурный конфликт, коммуникативные технологии.

РЕЦЕНЗІЇ

Беценко Т. П.,
доктор філологічних наук, професор кафедри української мови
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

УКРАЇНСЬКОМОВНИЙ ЖІНОЧИЙ ЖУРНАЛ: НОВІТНІЙ ОБ'ЄКТ ЛІНГВОСТИЛІСТИКИ, АКТУАЛЬНІ ПІДХОДИ І ПОНЯТТЯ[1]

Увага до мови засобів масової інформації – прикметна риса сучасної дослідницької парадигми лінгвостилістики. У зв'язку з цим набуває розвитку медіастилістика. В Україні поки що небагато робіт, виконаних саме в цьому ключі, з використанням відповідної методології та терміноапарату. Поняття мова медіа, мова мас-медіа, медіадискурс, медіалінгвістика, медіастилістика – терміни-новотвори кінця XX – початку XXI ст., які засвідчують, з одного боку, входження сучасної української лінгвістики у світовий мовознавчий контекст, а з другого – формування широкого підходу до комунікації у ЗМІ, вивчення медіа як широкого функціонального діапазону технічних і вербальних, кінематичних інструментів формування, поширення, передавання комбінованої інформації у субдискурсах: публіцистично-тенденційному, інформаційно-новинному, аналітичному, розважальному.

Сучасна медіастилістика в Україні – це напрямок, що розвивається на основі попередньої методології нормативно-стилістичного (С.Я. Єрмоленко, О.Д. Пономарів, Н.П. Шумарова, О.А. Сербенська, М.І. Яцимірська, О.А. Стишов, Л.В. Струганець, Б.М. Ажнюк, І. Стецюк, Ю.Єлісовенко та ін.), а також нових – комунікативно-стильового (О.В. Шаповал, Г.Мінчак, М.І. Навальна) та комунікативно-прагматичного (Ф.С. Бацевич, Т.Ю. Ковалевська, Г.О. Денискіна, О.І. Андрейченко, Л.І. Шевченко, І.Я. Завальнюк, С.П. Бибик та ін.) аспектів.

Цілком справедливо М.В. Мамич, авторка нової в цій галузі монографії «Вербальний контент журналу «Жінка» в аспекті лінгвокультурології та медіастилістики» (О., 2015, 529 с.), відзначає: медіастилістика – це напрямок функціональної стилістики в її комунікативному трактуванні, що вивчає закономірності функціонування мови ЗМІ у зв'язку зі змістом, метою та ситуаціями спілкування. Розвиток лінгвостилістичних досліджень саме в цій царині можливий за умови чіткого визначення об'єкта дослідження та модифікованої методології. У рецензованій праці ці моменти постають досить чітко. По-перше, об'єкт дослідження – мова друкованого засобу масової інформації, структурована за рубриками, предметно-тематичними блоками, жанровими різновидами текстів наповнення медіа, які зумовлені ціннісними орієнтирами спільноти в кожний конкретний відрізок часу. По-друге, у центрі виформуваної методології – параметризація вербального контенту друкованого видання, ієрархія лінгвокультурних індикаторів цінностей (етномарковані слова, словосполучення, повторювані (наскрізні) слова, фразеологізми, перифрази, публіцистичні кліше, паремії, прецедентні імена, мовно-естетичні знаки культури, слова – носії історичного досвіду народу, навіть цілі тексти), комунікативних інтенцій визначальних медіажанрів, стилістично-типологічний погляд на медіажанри та медіатексти журналу, закономірності їх створення та функціонування, зумовлені комплексом екстралінгвальних чинників.

Отже, в аналізованій праці зійшлися лінгвокультурологічний і медіастилістичний аспекти. Насамперед вперше подано лінгвістичне визначення контенту (структуроване за рубриками, тематичними блоками, жанровими різновидами текстів наповнення медіа). По-новому, у світлі сучасних тенденцій, трактовано об'єкт лінгвокультурології – ціннісні орієнтири спільноти, втілені у мовних знаках, мікро– та макротеми, навколо яких формуються інформаційні блоки в тій чи іншій національній мовній практиці. У зв'язку саме з останнім вербальний контент структуровано за стилістично-типологічними складниками, такими як публіцистичний, офіційно-діловий, адресно-довідковий, рекламний, естетичний. Кожний із них визначає структуру монографії, її п'ять розділів. Крім того, увесь вербальний контент препаровано з погляду культури мови видання, її динамічної зміни (рефлексія над нормою ЗМІ). Авторка унаочнила це численними прикладами того, як мовна норма скеровувалася редакторами ЗМІ у напрямку структурного зближення з нормою російської мови і як у 90-х роках відбувалося дистанціювання у слововживанні, граматичному оформленні висловлень у контексті культивування питомих способів комунікації. Цей матеріал узагальнено представлено як культуромовний контент видання.

Монографічна праця М.В. Мамич значно розширює теоретичні аспекти медіастилістики в Україні: актуалізовано визначення комунікативних інтенцій для кожного з проаналізованих медіажанрів (виокремлено близько 40 ключових медіажанрів у кожному контенті), проаналізовано структурно-композиційну, лексико-семантичну динаміку відповідних медіатекстів. Основним висновком роботи є утвердження мультиінтенційності друкованого видання, на матеріалі мови якого вперше в україністиці описано медіажанри «обкладинка», «кулінарний рецепт», «слово редактора», «життєва історія», «хроніка», «гра в шахи», «побутова порада», «порада спеціаліста» та ін., зокрема вперше на матеріалі українськомовної жіночої преси опрацьовано медіажанр «кросворд». Отже, у рецензованій праці міститься великий масив інформації про структуру українськомовного друкованого медіапроекту, його політематизм і етноцентризм, синергетизм жанрово-стильового контенту аналізованого різновиду журнального видання та кореляцію медіажанрів різних контентів у ньому.

Розділ «Естетичний контент українського жіночого журналу» ґрунтується на традиційному підході до художнього тексту – структуруванні лексико-семантичних полів, щоправда ключових для аналізованого джерела – ЛСП «жінка», «матір», «дитина», «любов», «краса», «Україна». Новітнім для

[1] Рецензія на монографію М. В. Мамич «Вербальний контент журналу «Жінка» в аспекті лінгвокультурології та медіастилістики»

мовно-естетичного підходу до тексту стало виокремлення підконтенту «огляд моди» з його мотиваційним та маніпулятивним наповненням. А також підконтенту «мистецький огляд» з репрезентативно-оцінною інтенцією його медіатекстів.

Робота М.В. Мамич ґрунтується на тому, що сучасна лінгвістика розвивається в тісній взаємодії з іншими галузями гуманітаристики. Одна з них – журналістика. Центром спільного зацікавлення є тексти як репрезентанти різних соціокультурних сфер життя мови, диференційованих за гендерними, освітніми, віковими, професійно-рольовими, етнічними, національними, релігійними тощо чинниками. Кожна із них – своєрідна історично змінювана мікросистема, одним із феноменів якої є жіночий журнал в Україні.

Нове монографічне дослідження мови українських мас-медіа має широкі перспективи, пов'язані з розвитком медіастилістики, вивченням медіатекстів, що вже стали історією літературно-мовного процесу, а також репрезентують його динамічне сьогодення, засвідчують перетин лінгвогендерних, лінгвосинергетичних, психолінгвальних, соціолінгвістичних та інших міждисциплінарних підходів до мови ЗМІ.

Манакін В. М.,
доктор філологічних наук, професор, декан факультету журналістики
Запорізького національного університету

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ[1]

У листопаді 2015 відбулася значна подія: лідери Тайваню і Китаю вперше після завершення громадянської війни у 1949 році зустрілися, що світ розглядає як символічний знак. Тайванці давно вважають себе незалежними від комуністичного Китаю, вони дорожать своєю демократією, але ж і материковий Китай дотепер чекає повернення своєї острівної бунтівної провінції, пропонуючи «гонконгський» принцип «одна країна – дві системи».

У науковому плані символічним можна вважати те, що саме у 2015 році, за кілька місяців до історичної зустрічі лідерів Тайваню і Китаю, вийшла друком ґрунтовна монографія відомих американських професорів-сходознавців Гуї-Чинг Чанг (Hui-Ching Chang) та Ричарда Голта (Richard Holt) «Мова, політика та ідентичність в Тайвані: іменується Китай» (Language, Politics and Identity in Taiwan: Naming China), присвячена проблемі політичного та ідеологічного протистояння, що яскраво віддзеркалюють різні найменування Тайваню і Китаю, відбиваючи складні та тривалі стосунки поміж політично розділеним, але в цілому ідентично та етнічно єдиним китайським народом.

Автори на широкому фактичному матеріалі, дібраному з офіційних документів, преси, спеціальних соціолінгвістичних та історико-політичних досліджень, аналізують багаторічну динаміку нарощування конфлікту між двома ідеологічно непримиримими, але етнічно цілісними китайськими державами, що яскраво відбивають різні назви Китаю та їх неабияке функціонально-конотативне навантаження в політичних документах і засобах масової інформації.

Монографія містить 7 розділів, додатки з переліком основних змін у прямих та переносних найменуваннях Китаю; транслітерацією ключових китайських термінів стосовно аналізованих назв країни, бібліографію та індекс імен і термінів.

Перший розділ «Найменування Китаю – політичне мистецтво як виклики» («Naming China – political art as challenges») являє собою історико-політичний екскурс до проблеми стосунків між Тайванем і Китаєм не тільки упродовж останніх 65 років, але й починаючи з XVII століття, коли розпочалися міграції до Тайванського острова.

Особливо цікавими для лінгвістів є міркування щодо особливостей китайської мови, на відміну від мов європейських, у плані вираження смислів, їх метафоричного кодування та значення для формування певних світоглядних та ідеологічних матриць свідомості. Йдеться про підрозділ «Unique Features of Chinese Language and Attitude Toward Words», що приблизно можна перекласти як «Унікальні риси китайської мови та відношення, вираженні в словах». Автори наголошують, що для правильного розуміння проблеми тайванської ідентичності треба взяти до уваги ідеографічну природу китайської мови та особливості широкого контексту її уживання. На відміну від англійської (додамо: і решти європейських мов), де будова слова є літерною, кожний китайський ієрогліф сам по собі побудований для вираження базових смислів або семантичних категорій. У китайській дієслова не змінюються залежно від особи, часу, а іменники зберігають свою однакову форму (немає однини/множини, відмінків наприклад), оскільки абсолютно все залежить від контексту, смислового оточення, яке, зрештою, і формує необхідні значення. Більше того, китайська граматика не знає фіксованих категорій часу, роду, числа; частин речення та багато іншого. Важливим виявляється не речення, а особливості комбінування/кодування смислового ряду: «strings of characters or expressions – are fundamental elements of Chinese composition» (с. 7). Якщо в європейських мовах окремі слова самостійно відсилають до певних концептів, то в китайській це неможливо: ідеографічна система формує метафоричні та інші значення тільки через варіації слів-ієрогліфів в межах мовного ряду (strings of words). В усному мовленні додається чудодійна сила чотирьох основних тонів китайської мови, які управляють смислами.

Мовна гнучкість слугує ефективним інструментом політичного маніпулювання в китайській мові. Ця мовна особливість завжди була надзвичайно важливою в історії культури Китаю, про що можна дізнатися з філософського вчення Конфуція, який вказував на образну зарядженість китайських імен, які не тільки вказують на предмети, але виражають ставлення до них (с. 12). Зазначимо, що частина лексики європейських мов, зокрема з чіткими рисами збереженої внутрішньої форми слів, також виконує не тільки номінативну, а й оцінну (аксіологічну) функцію (пор. укр. повелитель, учений, невдаха, невірний та под.).

А от у китайській мові майже всі номінації є антропоцентрично, оцінно або метафорично зарядженими. Не є винятком і топонімічні найменування країни, що слугують ще й інструментом ідеологічного маркування. Материковий Китай для китайців на Тайвані називається по-різному, а саме: КНР – *Китайська Народна Республіка (PRC – People's Republic of China); Китайські комуністи (Chinese Communists); Комуністичні бандити (Communist bandits (gongfei,* 共匪*)); основна/головна/велика земля (the mainland (dalu,* 大陸*)); протилежний/другий берег (opposite shore/both shores) (duian,* 對岸*/liangan,* 兩岸*3); просто Китай (China (zhongguo,* 中國*)).*

Останній в списку топонім China (*zhongguo*, 中國) – найбільш розповсюджений у світі. Він у китайській мові, на перший погляд, є нейтральним і власне етнічним у плані номінації. Але за елементами цього ієрогліфа прихована тонка мовна гра, що використовується в похідних назвах, які наповнені вираженою негативною конотацією, як-от *gongfei*, 共匪, тобто *Комуністичні бандити (Communist bandits),* де в оригінальній назві спостерігається семантичне перетворення елементу *gong*, який замість вказівки на етнічну та географічну єдність Китаю став виступати натяком на «семантичну» дистанцію «двох Китаїв» (с. 59–62).

Решта розділів книги (2–6) розкривають появу, сутність s особливості уживання кожно] з п'яти основних назв Китаю в історико-політичному контексті стосунків КНР з Тайванем. Складність цих стосунків відбиває ось цей фрагмент із запису на «Фейсбуці» президента Тайваню Ма:

[1] Chang, Hui-Ching and Holt, Richard. Language, Politics and Identity in Taiwan: Naming China. New York: Routledge, 2015. – 222 p. – Text in English

«I am a descendant of the Yellow Emperor in blood and I identify with Taiwan in terms of my identity. I fight for Taiwan and I am Taiwanese... In nationality, I am an ROC citizen and I am the President of the ROC». (Mo Yan-chih, 2011)

«Я є нащадком Жовтої Імперії по крові та належу до Тайваню в смислі моєї ідентичності. Я борюся за Тайвань, і я є тайванцем… За національністю я громадянин Китайської республіки (ROC – Republic of China – Китайська Республіка), і я є президентом Китайської Республіки (ROC)» (с. 14).

Важливою тут є диференціація абревіатур *КНР – Китайська Народна Республіка*, офіційної назви *Китаю* (в англійській мові – це *PRC, People's Republic of China*) і *КР (Китайська Республіка*, тобто *ROC – Republic of China)*, де тільки друга (не комуністична) назва є прийнятною для тайванців.

Наскрізною для книги є ідея багаторічного протиставлення «нашого Тайваню» та «їхнього Китаю» і навпаки. «Змагання імен» (Names in Competition), взаємозв'язок мови та політики, вираження самоідентичності в мові і через мову, інші питання розглядаються у прикінцевому, підсумковому за змістом розділі монографії.

П'ять домінантних назв Китаю, детально проаналізовані авторами (*gongfei*, *zhonggong*, *dalu*, *duian/liangan*, *zhongguo/zhonghuarenmingongheguo*), є прикладом унікальної можливості інтеграції різних наук, коли результат стає очевидним завдяки об'єднанню площин політології, історії, культурології, соціології та власне лінгвістики. Мова виступає маніфестатором соціополітичного картування світу, процесу, який у кожному мовному соціумі має власну специфіку. Але, безумовно, є і спільні риси. Недалеке радянське минуле дозволяє навести паралелі мовного протистояння стосовно назв тоді найбільш антагоністичних держав світу – СРСР і США. *Союз нерушимый республик свободных, братский союз республик, новая общность – советский народ* тощо протиставлявся *буржуазной, империалистической Америке, антигуманному строю, странам загнивающего капитализма, где человек человеку волк,* на відміну від нашого ладу, де *человек человеку друг, товарищ и брат*.

Немає сумніву, що рецензована монографія є цінним внеском одразу до кількох гуманітарних сфер. Вона з зацікавленістю буде сприйнята широким колом читачів – від студентів і аспірантів до зрілих вчених, оскільки являє собою приклад ґрунтовного та комплексного підходу до висвітлення вкрай непростого і водночас дуже привабливого предмета дослідження. Цікавими можуть бути зусилля вчених, спрямовані на дослідження політичних та ідеологічних війн у мовному дзеркалі на інших прикладах історії та сучасності.

Чуб Л. М.,
дослідниця української історії та проблем сучасної цивілізації

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ ПРОФЕСОРА В. Г. ТАРАНЦЯ «ВЕЛЕСОВА КНИГА (ІСТОРИКО-ЛІНГВІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ)»

Відбулась знакова подія в житті українського суспільства: вийшла з друку монографія доктора філологічних наук, професора Валентина Григоровича Таранця «Велесова книга (історико-лінгвістичне дослідження)» / Одеса: Вид-во КП ОМД, 2015. – 173 с.

Наукові методи дослідження текстів Велесової книги дозволили вченому визначити час їх написання (XIII ст. н. е.), а також проаналізувати походження багатьох етнонімів, теонімів, антропонімів, котрі зустрічаються в цих текстах. Проведене професором В. Таранцем дослідження та отримані результати – це ще один крок на шляху до офіційного визнання автентичності текстів Велесової книги.

Для багатьох людей з-поміж тих, хто працює зі СЛОВОМ і відчуває його (письменники, журналісти, редактори, дослідники-аматори історії та мови), характерною є інтуїтивна здатність відрізнити справжні давні тексти від підробки. Та інтуїція не аргумент у питанні встановлення автентичності давніх текстів. Тому будь-яке фахове дослідження стародавніх джерел інформації є вельми потрібною справою. Адже всім відомо, що під час утвердження іудо-християнської релігії на теренах Європи, а також становлення імперій, зокрема Російської, багато носіїв первинної інформації було знищено в багаттях, заховано чи замінено підробками зі зміненими текстами. Тож всебічне вивчення тих інформаційних джерел, що збереглися, є надзвичайно важливим кроком до пізнання ПРАВДИ – правди про нашу історію, мову, традиції, про наш рідний світогляд.

Саме таким дослідженням є монографія доктора філологічних наук, професора Валентина Григоровича Таранця «Велесова книга (історико-лінгвістичне дослідження)». Працюючи у сфері германістики, славістики, загального мовознавства та індоєвропеїстики (кафедра германських та східних мов Міжнародного гуманітарного університету, м. Одеса), професор В. Таранець провів науковий аналіз мови Велесової книги (далі – ВК) – історичної та літературної пам'ятки українського народу. Вчений виявив, що лінгвістичний матеріал цієї пам'ятки не лише підтверджує перебіг тих багатьох подій минувшини, про які відомо історичній науці, а й в окремих випадках вносить уточнення стосовно цих подій.

Застосувавши один із поширених у порівняльно-історичному мовознавстві об'єктивних методів дослідження, а саме ймовірносно-статистичний, вчений визначив час написання текстів ВК. Річ у тому, що існує певна статистична закономірність частоти вживання структур складу щодо різних епох написання текстів. Тож порівняння результатів вибіркового аналізу структури складу текстів ВК та давньоруських текстів із «Успенського збірника» (XII ст.), пам'ятки «Слово о полку Ігоревім» (кінець XII ст.) і сучасного українського тексту (XX ст.) вказує на те, що ВК написана в XIII ст.

У монографії детально досліджено походження етнонімів, теонімів, антропонімів, котрі трапляються в текстах ВК. Так, проаналізовано походження імені праотця слов'ян *ОРА* та назв багатьох племен, встановлено смислове значення етноніма *РОКСОЛАНИ* та знайдено новий підхід до розв'язання проблеми походження етноніма *РУСИ*, досліджено деякі топоніми (*КИЇВ, КАРПАТИ*, назви морів та інші) та етимологію слів *ГРЕКИ* й *ЕЛЛІНИ* тощо. У ході досліджень були отримані цікаві результати. Так, зокрема, походження назв слов'янських племен виявило ознаки спорідненості цих племен із литовським племенем жмудь, а також ознаки далекої родоплемінної спільності з іранцями, варягами, кельтами…Окремий розділ монографії присвячений дослідженню походження імен слов'янських богів. Аналіз слов'янських теонімів, засвідчених у текстах ВК, дає змогу допустити, що найбільш архаїчним є наймення богині-матері *СВА*, з якого походить узагальнене поняття «бог». Бог всесвіту, бог неба – *СВАРОГ*. Його син бог сонця *ДАЖБОГ* опікувався слов'янами, які стали сонцепоклонниками. Похідними та хронологічно пізнішими є божества *ПЕРУН, ВЕЛЕС, СІМАРГА, СТРИБОГ, ЯР-БОГ, ВИШЕНЬ, ХОРС* та інші.

Автор монографії проаналізував також числа, що зустрічаються у ВК, і звернув увагу на проблему літочислення. Зокрема, у ВК досить часто події пов'язуються з початком іншої епохи – це Карпатський Ісход. Поняття «Карпатський Ісход», на думку професора В. Таранця, містить у собі не конкретну дату, а період, тобто час перебування наших прапредків у Карпатах, починаючи від середини X ст. до н. е. (за текстом ВК роди мігрували до Карпат за 1300 років до готського князя Єрманріха, котрий правив готами, як відомо, в середині IV ст. н. е.). Період Карпатського Ісходу дає змогу визначити час окремих важливих історичних подій, серед яких існування Києва (середина VII ст. до н. е.) та створення держави Київська Русь (середина IV ст. н. е.).

Проведене професором В. Таранцем історико-лінгвістичне дослідження текстів ВК дозволило виявити наступне:

1. Написання на дощечках тексту ВК можна віднести до XIII ст. н. е.

2. Інформація про зображувані у ВК події існувала впродовж більше двох тисячоліть в усній формі та передавалась із покоління в покоління жерцями.

3. Різноманіття форм, фонетичних та семантико-морфологічних ознак текстів ВК пояснюється природою походження цих текстів, а самі ці форми та ознаки відповідають тим мовним закономірностям, які характеризують праслов'янську мову.

4. Архаїку ВК можна використовувати при розгляді спірних етимологій слів, а також для встановлення шляху міграцій давніх слов'ян та їхніх стосунків із сусідніми племенами. Це дозволить мати додаткову інформацію стосовно етногенези слов'ян та їхніх окремих племен. Утворений союз племен Ортанія знаходився у Приазов'ї та Причорномор'ї, мешканці якого носили наймення: слов'яни, венеди, анти, руси, оріяни.

5. Постулати т. зв. «норманської теорії» хибні.

6. ВК є історично-лінгвістичною давньоукраїнською пам'яткою, котра містить у собі інформацію про мову та життя простого народу, на відміну від літописів, де йдеться про інтереси князівської верхівки.

Завершуючи свою працю «Велесова книга (історико-лінгвістичне дослідження)», професор В. Таранець зазначає: «Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що «Велесова книга» у своїй більшості засвідчує ознаки давньоукраїнської мови та її діалектів і є надзвичайно цінною давньоукраїнською пам'яткою, у якій відображені також загальні історико-етнологічні характеристики слов'ян та особливості їхніх мов».

Слід зазначити, що з результатами дослідження та висновками професора В. Таранця погоджуються інші науковці. Рецензентами монографії є відомі вчені в галузях філології, історії, а до друку цю працю рекомендувала Вчена рада Міжнародного гуманітарного університету.

Професор В. Таранець провів надзвичайно важливе наукове дослідження, на основі якого мають право на існування в царині науки певні твердження. Твердження ці стосуються і давньої історії спільноти, що мешкає на території сучасної України, пройшовши історичний шлях довжиною в кілька тисячоліть від окремих родів – засновників багатьох племен до етносу на ймення «українці», і давності мови, діалекти якої лягли в основу текстів ВК і яка в процесі свого історичного розвитку трансформувалася в сучасну українську, і значення Велесової книги як безцінної пам'ятки світового масштабу.

Монографія професора В. Таранця «Велесова книга (історико-лінгвістичне дослідження)», безсумнівно, є вагомим внеском у справу офіційного визнання автентичності текстів дощечок ВК – дощечок, які ми втратили під час буремних подій на нашій землі, але зберегли їхнє зафіксоване світлинами зображення. Сподіваємося, що з часом ці носії надзвичайно цінної, важливої та цікавої інформації про історію, світогляд і мову наших предків таки знайдуться і справжність Велесової книги буде доведено остаточно. Та поки це відбудеться, маємо покладатися на висновки вчених – мовознавців, істориків, культурологів, філософів, не забуваючи про інтуїцію усіх інших небайдужих людей, котрі працюють з УКРАЇНСЬКИМ СЛОВОМ. Адже це СЛОВО хоча й зазнало трансформацій під впливом історичних процесів, та все ж зберегло в собі ту первісну енергію, яку заклали в нього наші пращури. Процес прочитання та осмислення первинного СЛОВА дозволить відчути цю енергію, вивільнити її з рамок закарбованих знаків-символів та направити у річище конче потрібних нині справ – справ із захисту нашої державності, відродження духовності народу та розбудови якісно нової України.

ЗМІСТ

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА СХІДНІ МОВИ

Артьомцев О. В.
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО НІМЕЦЬКОМОВНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ДИКУРСУ.....4
Бабяк Х. М.
МЕТАФОРИЧНИЙ СПОСІБ УТВОРЕННЯ ЛАТИНСЬКИХ РИТОРИЧНИХ ТЕРМІНІВ (НА МАТЕРІАЛІ ТРАКТАТІВ ЦИЦЕРОНА).....7
Басенко Г. Н.
СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА АМЕРИКАНСКОГО И БРИТАНСКОГО СТУДЕНЧЕСКОГО СЛЕНГА.....11
Бехта-Гаманчук М. П.
КОМУНІКАТИВНІ ІНТЕНЦІЇ ОПОВІДАЧА В ТЕКСТІ РОМАНУ ДЕЙВА ПЕЛЬЦЕРА "THE LOST BOY".....15
Бешлей О. В.
ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ YOUTH: СТРУКТУРА Й МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ.....18
Богданова В. С.
СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУТБОЛЬНИХ ТЕРМІНІВ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ).....21
Боднар С. В.
МОВНІ Й СОЦІОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ДИСКУРСУ.....24
Бруско Г. А.
ІННОВАЦІЙНІ ЛЕКСИЧНІ ПРОЦЕСИ ФРАНКОМОВНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ.....28
Добровольська-Піпіч І. Є., Синьова Т. В.
КОГНІТИВНА ЗУМОВЛЕНІСТЬ ЗНАЧЕНЬ ЧИСЛІВНИКІВ В ІСПАНСЬКИХ ІДІОМАХ.....31
Евдокимова И. А.
РОЛЬ ТЕМБРА ИСПОЛНИТЕЛЯ В ПЕРЕДАЧЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО СОДЕРЖАНИЯ РОК-ПЕСНИ.....35
Єнальєва О. А.
КОНСТЕЛЯЦІЯ СІМ'Ї В НІМЕЦЬКОМУ РЕАЛІСТИЧНОМУ РОМАНІ ДЛЯ ДІТЕЙ 80-Х РОКІВ XX СТОЛІТТЯ (НА ПРИКЛАДАХ ТВОРІВ КІРСТЕН БОЙЄ І МІРІАМ ПРЕСЛЕР).....39
Єсипович К. П.
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОЛЬКЛОРНОГО ДИСКУРСУ.....43
Жигало Н. М.
ОЦІННА ЛЕКСИКА У РАННЬОХРИСТИЯНСЬКІЙ ЛАТИНОМОВНІЙ ПРОЗІ: ІМЕННИКИ (НА МАТЕРІАЛІ «СПОВІДІ» АВРЕЛІЯ АВГУСТИНА).....46
Завгородня А. А.
МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИХ ПАРАМЕТРІВ ДІЄСЛІВ-ІННОВАЦІЙ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ.....49
Зубченко О. С.
ВПЛИВ АНТРОПОЛОГІЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ НА СТАНОВЛЕННЯ ДИСКУРС-АНАЛІЗУ.....52
Каламбет Я. І.
ПРЕЦЕДЕНТНИЙ ТИПАЖ "KNIGHT OF THE ROUND TABLE": ДИНАМІКА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ.....57
Карпова Д. М.
СОЦИАЛЬНАЯ ВАРИАТИВНОСТЬ ПРОСОДИИ РЕЧИ В УЭЛЬСЕ.....60
Кірковська І. С.
СИТУАЦІЯ РУХУ ДО ВСТУПУ В ДІЮ ЯК КОМПОНЕНТ КАТЕГОРІЇ ПРОСПЕКТИВНОСТІ ТА ЗАСОБИ ЇЇ ВИРАЖЕННЯ У СУЧАСНИХ РОМАНСЬКИХ МОВАХ.....63
Конопляник Л. М.
ЕПОНІМИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ФІЗИЧНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ.....66
Костанда І. О.
ФУНКЦІЇ КОЛОРОНІМІВ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ «ЖОВТИЙ» В РОМАНІ ЦАО СЮЕЦІНЯ «СОН У ЧЕРВОНОМУ ТЕРЕМІ».....70
Кравченко О. В.
ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОГНІТИВНОГО ДИСОНАНСУ В СУЧАСНОМУ ФРАНЦУЗЬКОМУ ДЕТЕКТИВНОМУ РОМАНІ.....74
Кузнєцова І. В.
СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ АНГЛІЙСЬКИХ ОДНОКОМПОНЕНТНИХ АРХІТЕКТУРНО-БУДІВЕЛЬНИХ ТЕРМІНІВ.....78
Кузьменко О. Ю.
АКСІОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОМУНІКАТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ.....81
Кульбіда Д. П.
ТЕМАТИЧНІ АРЕАЛИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АНГЛІЦИЗМІВ У СУЧАСНОМУ ІСПАНСЬКОМУ ТУРИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....84

Мамосюк О. С.
ОСОБЛИВОСТІ РОЗГОРТАННЯ КОГНІТИВНО-НАРАТИВНОГО СЦЕНАРІЮ «ОПОВІДЬ-ЛАБІРИНТ» (НА МАТЕРІАЛІ ПРОЗОВИХ ТВОРІВ А. РОБ-ГРІЙЄ).....88
Марчишина А. А.
ЛІНГВОПОЕТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ТРАНСГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В АНГЛОМОВНІЙ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІЙ ПРОЗІ.....91
Марчук О. В.
КОНОТАТИВНИЙ ПРОСТІР СВІТУ АНГЛОМОВНОГО ФЕНТЕЗІ.....95
Mykhaylenko V. V.
ON CORRELATION OF PROFESSIONAL-LAY DISCOURSE.....98
Морошану Л. И., Никитина И. В.
"MÉTHODE COURTE, FACILE ET PRATIQUE DE LANGUE ITALIENNE" АНТОНИО ПИЛЛЕРА КАК ПАМЯТНИК ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ XIX ВЕКА (СТАТЬЯ 1).....102
Никитина И. В.
СТРУКТУРЫ ВТОРИЧНОЙ ПРЕДИКАЦИИ В СОВРЕМЕННОМ ФРАНЦУЗСКОМ ЯЗЫКЕ.....105
Образцова О. М., Образцова О. В.
СТРУКТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВИГУКОВИХ ВИСЛОВЛЕНЬ.....108
Піндосова Т. С.
ФУНКЦІЇ ЦИТАТИ В ДЕТЕКТИВНИХ РОМАНАХ Д. БРАУНА.....112
Радіонова К. С.
ТИПИ МІЖМОВНОЇ СЕМАНТИЧНОЇ КОРЕЛЯЦІЇ СТІЙКИХ КОМПАРАТИВНИХ ОДИНИЦЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ, ФРАНЦУЗЬКІЙ, УКРАЇНСЬКІЙ, РОСІЙСЬКІЙ МОВАХ (НА ПРИКЛАДІ КОМПАРАТИВЕМ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЗДІБНОСТЕЙ ЛЮДИНИ).....115
Романова Н. В.
ЛЕКСЕМА FREUDE ТА ЇЇ КОНТРАСТНІ ЗНАЧЕННЯ.....118
Русавская О. О.
ГЕНДЕРНЫЕ МЕЛОДИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РЕЧИ КАНАДЦЕВ.....122
Сай І. В.
ДАВНЬОГРЕЦЬКІ ТА ЛАТИНСЬКІ ПРЕФІКСИ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ ЮРИДИЧНІЙ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ.....125
Sereda Natalia
SYNONYMIE DER AFFIXE IN DER MODERNEN DEUTSCHEN SPRACHE.....128
Сидоренко І. А.
РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ «МОЛИТВА» У ТВОРЧОСТІ М. ВАЛЬЄХО-НАХЕРА.....131
Tatarovska O. V.
SYNTACTIC AND SEMANTIC PECULIARITIES OF QUITE IN MODERN ENGLISH.....135
Томусяк А. О.
ПАРЦЕЛЯЦІЯ У КОНТЕКСТІ ВИЯВУ АВТОРСЬКОЇ ІНТЕНЦІЇ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ.....140
Цобенко О. В.
МОТИВАТОР СУБ'ЄКТ В ОСНОВІ АНГЛОМОВНИХ НОМІНАЦІЙ ЮВЕЛІРНИХ ПРИКРАС.....144
Чистяк Д. О.
ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОЇ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ В РАННІЙ ПОЕЗІЇ МАКСА ЕЛЬСКАМПА.....147
Шалдаісова Г. В.
МОРФОЛОГІЧНІ, СИНТАКСИЧНІ ТА СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУБСТАНТИВНИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ ТИПУ N + N В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....150
Шарун Ю. Ф.
ЛЕКСИЧНІ ОКАЗІОНАЛЬНІ УТВОРЕННЯ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ НЕОБМЕЖЕНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОВНОЇ СИСТЕМИ (НА МАТЕРІАЛІ ДИТЯЧИХ ВІРШІВ NURSERY RHYMES).....153
Юсуф Дхєя Султан
ПОНЯТІЙНІ ОЗНАКИ КОНЦЕПТУ OBLIGATION В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ.....156

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ

Дубравська З. Р.
ФЕНОМЕН АВТОРСЬКОГО «Я»: СУТНІСТЬ «ЗОВНІШНІХ ВТОРГНЕНЬ» У ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ МАРТІНА EMICA).....160
Назарець В. М.
ПРИНЦИПИ ТЕОРЕТИЧНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ЖАНРОВИХ ФОРМ АДРЕСОВАНОЇ ЛІРИКИ.....163

Угляй Л. В.
ТЕОРЕТИКО-ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЗМУ ПРОЗИ ТОНІ МОРРІСОН.....167
Юдкін-Ріпун І. М.
«ДІЄСЛІВНИЙ» СТИЛЬ У ЛІРИЦІ ІВАНА ФРАНКА.....170

ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Гурдуз А. И., Кузьменко Н. П.
ТРАНСФОРМАЦИЯ ДРАКУЛИАНЫ: ТЕНДЕНЦИИ И ЗАКОНОМЕРНОСТИ.....176

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Agibalova T. M.
ESTIMATING SPEAKING SKILLS AT THE LEVEL OF SOCIAL AND CULTURAL DISCOURSE: GNOSEOLOGICAL ASPECTS OF METHODOLOGY.....180
Adjabi Y., Zastrovskij O. A.
DIE WAHRNEHMUNGSSCHWIERIGKEITE DES ARABISCHEN RELIGIÖSEN DISKURSES IN DER DEUTSCHEN SPRACHPERSÖNLICHKEIT.....183
Билиця У. Я.
ОСОБЛИВОСТІ ОЦІННОСТІ КОМПАРАТИВНИХ ФРАЗЕЛОГІЧНИХ НОМІНАЦІЙ ЛЮДИНИ В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ.....187
Варешкина Н. В.
ЛИНГВОСТРАНОВЕДЧЕСКИЙ АСПЕКТ В ОБУЧЕНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНО ОРИЕНТИРОВАННОМУ ОБЩЕНИЮ.....192
Химаван Прабово
ОСОБЕННОСТИ СИСТЕМЫ ОБРАЩЕНИЯ В ИНДОНЕЗИЙСКО-РУССКОЙ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ.....195
Shaparenko O. V.
PROBLEMS OF INTERCULTURAL COMMUNICATION IN CURRENT UKRAINE.....199

РЕЦЕНЗІЇ

Беценко Т. П.
УКРАЇНСЬКОМОВНИЙ ЖІНОЧИЙ ЖУРНАЛ: НОВІТНІЙ ОБ'ЄКТ ЛІНГВОСТИЛІСТИКИ, АКТУАЛЬНІ ПІДХОДИ І ПОНЯТТЯ.....204
Манакін В. М.
РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ.....206
Чуб Л. М.
РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ ПРОФЕСОРА В. Г. ТАРАНЦЯ «ВЕЛЕСОВА КНИГА (ІСТОРИКО-ЛІНГВІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ)».....20

НОТАТКИ

НАУКОВИЙ ВІСНИК МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія: ФІЛОЛОГІЯ

Науковий збірник

№ 19 том 1, 2015

Серію засновано у 2010 р.

Коректор – Скрипченко О.О.
Комп'ютерна верстка – Кузнєцова Н.С.

Підписано до друку 25.12.2015 р. Формат 60х84/8. Обл.-вид. арк. 28,20, ум.-друк. арк. 24,88. Папір офсетний. Цифровий друк.
Наклад 200 примірників. Замовлення № 2512-15.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4392 від 20.08.2012 р.) Україна, м. Херсон, 73034, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105.
Тел. (0552) 39-95-80
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua